

MAGNAE MORAVIAE
FONTES HISTORICI

PRAMENY K DĚJINÁM
VELKÉ MORAVY

MAGNAE MORAVIAE
FONTES HISTORICI

I

STÁTNÍ PEDAGOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ

PRAGAE-BRUNAE

MCMLXVI

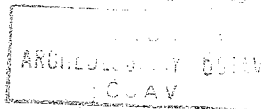
PRAEFATIO

Fontium ad historiam Magnae Moraviae pertinentium prima et quantum fieri potuit complexa editio, quae in Operibus Universitatis Purkynianae Brunensis in lucem prodit, non solum studio Magnae Moraviae proprie historico, sed etiam affnibus disciplinis, archaeologiae, linguisticae, litterarum et artium historiae, ethnographiae destinata est.

Quod opus, cuius elaborandi participes exstiterunt sodales Facultatis Philosophicae Universitatis Purkynianae Brunensis et Instituti historiae regionum Europae socialisticarum, sedis Brunensis, apud Academiam Scientiarum Bohemoslovenicam, in quattuor tomos dividitur. Quorum tomus I. annales, chronicas, auctaria, tomus II. vitas, legendas, textus liturgicos, tomus III. diplomata, epistulas, synodalia, scripta iuridica, textus ethnographico-geographico-historicos, tomus IV. supplementa, et indices continebit. Electi sunt textus ad historiam Magnae Moraviae et earum regionum pertinentes, quae suo tempore sub ditione Magnae Moraviae fuerunt vel quarum historia cum historia Moravorum quodammodo cohaeret. Tempora a saeculo VII. usque ad initium saeculi XI. respiciuntur, id est a Samonis regno usque ad definitivam Moraviae ad Bohemiam adiunctionem. Maximam quidem partem textus, quos adhibuimus, temporibus Magnae Moraviae vel proxime sequentibus, scilicet saeculo IX. et X. orti sunt. Accedunt tamen etiam alia documenta et testimonia inde derivata, in quantum ea in scriptis medii aevi usque ad finem saeculi XV. leguntur. Plurimi fontes ad Magnam Moraviam pertinentes extra eius fines, pauci tantum in ipsa Magna Moravia scripti sunt. Lingua praevalet in iis Latina, saepe tamen etiam lingua Palaeoslovenica, minus saepe Graeca apparet, cum textus Anglosaxonici, Arabici, Hebraici rarissimi sint.

Omnes fontes, de optimis vel usitatissimis editionibus depromptos, versione Bohemica et brevissimo commentario critico, bibliographico nec non historico illustrare conati sumus. Speramus tamen editionem nostram, quamvis imperfectam, lectoribus usui fore et ad quaestionem solvendam, qui locus Magnae Moraviae, in qua ante XI saecula fratres Thessalonicenses Constantinus-Cyrillus et Methodius litterarum Slavicarum fundamenta posuerunt, in orbe terrarum Romano et in historia Europae centralis, praesertim autem meridiano-orientalis et orientalis tribuendus sit, aliquid esse allaturam.

Editores

3266P

PŘEDMLUVA

1100. výročí příchodu byzantské mise Konstantina Filosa a Metoděje na Moravu a počátků slovanského písemnictví připomíná celému světu významný vklad, kterým přispěly slovanské národnosti před více než tisíci lety do společné pokladnice kulturního lidstva. Je to vklad trvalé hodnoty, uvědomíme-li si, že téměř po celých minulých tisíc let byl rozvíjen a rostl v košatý strom národních kultur většiny slovanských národů, že se stal základem rozvoje jejich literatur a v některých případech přispěl také k rozvoji kulturního života národů neslovanských. Proto UNESCO prohlásilo období, kdy byzantská mise přišla do střední Evropy a Velká Morava se stala kolébkou slovanské vzdělanosti, za památné ve světových dějinách.

Stala-li se před tisíci a sto lety živnou půdou pro rozkvet slovanské vzdělanosti Velká Morava, bylo přirozené, že úměrně rostl také zájem o poznání jejích dějin, života a společnosti. Tento zájem není nový, ale byl vzbuzen již v souvislosti s miléniovými oslavami příchodu byzantské mise na Moravu. Stáček-li se však ve vzdálenější minulosti zájem o dějiny Velké Moravy převážně na problematiku související s dějinami křesťanství a církve a na otázky z oblasti jazykovědy a písemnictví, od počátku tohoto století se stále více věnovala pozornost jejím dějinám politickým, dějinám velkomoravské společnosti, a to na základě písemných pramenů. Brzy se ovšem začíná rozvíjet i studium života starých Slovanů na území Velké Moravy, opřené o prameny povahy hmotné. Avšak teprve poslední patnáctiletí přináší více zájmu i o studium hospodářských otázek velkomoravské společnosti. Děje se tak nejen vzhledem k novému modernímu pojetí dějin Velké Moravy, ale podstatně je usnadňují zvláště nové metody archeologické práce, umožňující svými rozsáhlými výzkumy a pozoruhodnými objevy převratné změny v dosavadních názorech na hospodářský a společenský život Velké Moravy. Zdálo by se, že ve světle těchto archeologických objevů ztrácejí poněkud písemné prameny, které byly do té doby hlavním zdrojem informací o Velké Moravě, svůj prvořadý význam a že jejich úlohu převezmou prameny povahy hmotné, odkrývané archeologickými výzkumy. Praxe však ukázala, že podobné názory na studium problematiky Velké Moravy nejsou na místě a že podceňování významu písemných pramenů může vést k nesprávným závěrům i při hodnocení pramenů materiálních. Na místě nejsou ani poukazy, že počet písemných pramenů pro dějiny Velké Moravy je poměrně omezený, že jsou zčásti zlomkovité a že jejich obsah dostatečně známe. Stačí připomenout, že písemných pramenů k dějinám Velké Moravy — i když není naděje, že jejich počet bude v zásadě rozmnožen — je v souhrnu více než např. písemných pramenů k dějinám českého státu dalšího století, které jsou zčásti stejně zlomkovité, a že jejich novým komplexním studiem, kritickým rozbořením a moderním přístupem k nim se mohou nejen ujasnit mnohé skutečnosti, ale i odhalit některé nové poznatky, které při

tradičních názorech na tyto prameny zůstávaly skryté; přitom je zřejmé, že ani současné studium nemůže postřehnout vše, co prameny skrývají, a že odkrývání dalších historických souvislostí zůstává nadále úkolem budoucnosti.

S rozvojem studia problematiky Velké Moravy se posléze začala vyvíjet jakási dělba práce mezi písemnými a hmotnými prameny, a to tak, že písemné prameny se považovaly převážně za zdroj pro dějiny politické, dějiny státu a duchovní kultury, kdežto prameny povahy hmotné za zdroj pro poznání kultury materiální a pro poznání materiálního života společnosti. Ve skutečnosti má studium písemných pramenů širší dosah, zvláště proto, že z hmotných pramenů není možné přímo usuzovat na vztahy panující ve velkomoravské společnosti. Konečně bez písemné informace zůstává každá společnost, jakkoli známého okruhu materiální (archeologické) kultury na světě — i když je chronologicky ve vztahu k svému okolí zařaditelná — společností vlastním jménem neznámou. Ze všech těchto důvodů nabývá studium písemných pramenů k dějinám Velké Moravy znovu na důležitosti jak pro práci archeologů, tak i pro rozvoj dalšího studia otázek historie Velké Moravy.

Tyto písemné prameny jsou ovšem různého charakteru (jde např. o letopisy a kroniky, hagiografie a biografie, listiny a listy, památky povahy geografické, právní, liturgické aj.), pocházející z různého prostředí (Franská říše, Řím, Itálie, Byzanc, Morava, Bulharsko, Rus, Čechy atd.) a z různých dob (7.—15. stol.), jsou napsány různými jazyky (latinou, řečtinou, staroslověninou, arabštinou, anglosaštinou, hebrejštinou) a jsou vydány na mnoha místech v různých edicích. Z těchto důvodů jsou do značné míry obtížně přístupné pro většinu badatelů. Vzhledem k této skutečnosti a významu, jaký mají pro další vývoj bádání, vznikla v l. 1959—1960 na filosofické fakultě University J. E. Purkyně v Brně zásluhou prof. dr. Františka Kalouska a prof. dr. Jaroslava Ludvíkovského myšlenka vydat písemné prameny k dějinám Velké Moravy souhrnně. Současně se stejná myšlenka rozvíjela také v bývalém Slovanském ústavu ČSAV v Brně, vedeném prof. dr. Josefem Macůrkem, DrSc., kde se jí zabýval PhDr. Lubomír Havlík, CSc, nyní vědecký pracovník Ústavu dějin evropských socialistických zemí ČSAV. Proto v rámci spolupráce mezi Čs. akademií věd a vysokými školami došlo k dohodě o vydání písemných pramenů k dějinám Velké Moravy, na němž se podílejí katedry prehistorie, starověké kultury a českého jazyka, slovanské, indoevropské a obecné jazykovědy filosofické fakulty. Aby publikace byla přístupná i širší řadě zájemců a nejen poměrně malému okruhu odborníků, rozhodli se vydavatelé připojit k edici český překlad a historické vysvětlivky a poznámky.

Vydáním písemných pramenů k dějinám Velké Moravy byl pověřen kolektiv složený z pracovníků filosofické fakulty University J. E. Purkyně v Brně a Československé akademie věd.

Je všeobecně známo, že Velká Morava má jen z menší části vlastní domácí prameny ke svým dějinám a že jsme tu většinou odkázáni na prameny vzniklé v prostředí cizím, ať je to již Franská říše, Byzanc, Itálie nebo Anglie, Kyjevská Rus, Bulharsko, bagdáský kalifát. Písemné prameny k dějinám Velké Moravy lze dělit různě. Za nejvhodnější způsob zvolili autoři dělení podle druhů historické literatury. Z tohoto hlediska je bude možné rozdělit na: a) letopisy, kroniky a auktaria, b) životopisy, legendy, liturgické texty (např. služby, modlitby aj.), c) listiny a listy, d) synodalia a spisy a památky právní, e) díla etnograficko-geograficko-historického charakteru. Do edice byly pojaty prameny celé nebo jejich části, pokud se týkají dějin Velké Moravy. Při výběru pramenů se nepřihlíželo jen k teritoriu staré Moravy v jejím rozsahu před více než tisíci lety, ale i k okolním oblastem, které byly ve spojení s Velkou Moravou nebo se během 9. stol.

dostaly pod bezprostřední panství nebo i nepřímý vliv Moravanů. Tak se zde objeví zčásti prameny nejen pro dějiny oblasti na jih od dnešní Moravy až k Dunaji, dnešního severního Maďarska, ale také prameny k dějinám Čech 9. stol., k dějinám srbského Polabí v dnešní Německé demokratické republice, dále k dějinám pozdějšího Slezska, Vislanska-Krakovska v dnešním Polsku a zčásti i území, které leží dále na východ, objeví se zde prameny i k dějinám Panonie a Potisí 9. stol. v dnešním Maďarsku, Jugoslávii a Rumunsku. Pro pochopení dějinných souvislostí a postižení sepětí dějin Velké Moravy s dějinami okolních oblastí střední Evropy vůbec bylo často nutné sáhnout i k pramenům, které se týkají sousedství Velkomoravské říše a ukazují jeho vztah a poměr k ní, např. k některým pramenům pro dějiny Východní marky v dnešním Rakousku. Na druhé straně nebylo ovšem možné publikovat všechny prameny, které mohou pomoci k osvětlení širšího a vzdálenějšího evropského pozadí dějin Velké Moravy, ať jde již o vlastní styky uvnitř Franské říše, mezi jejími královstvími a kurii, jakož i Byzancí, nebo mezi kurii, Byzancí a Bulharskem atd., ani prameny širších dějin evropského myšlení, kultury a dějin církve. Tyto prameny bude nucen hledat každý badatel jinde.

Časově začínají prameny dobou Sámovy říše a končí dobou, kdy Moravu ovládli na počátku 11. stol. Čechové a území dnešního Slovenska se stalo součástí Uher. Těžisko pramenů tkví pochopitelně v 9. a na počátku 10. stol., v době rozvoje a rozkvětu Velké Moravy; pro tuto dobu jsou publikovány vedle pramenů povahy zásadní a hlavní i — pokud to bylo možné — všechny derivované texty ostatních pramenů, zatímco pro 8., 10. a 11. století jsou uvedeny pouze prameny, které se týkají jen Moravy. Od 10. stol. počínaje nejsou již tedy uváděny prameny pro dějiny okolních zemí. Vcelku se v edici objeví pokud možno všechny středověké prameny (příp. výtahy z nich) pro dějiny Moravy do počátku 11. století.

Poněvadž jde vlastně pouze o systematickou výběrovou publikaci a svod pramenů, vesměs již dříve vydaných rozptýleně v různých edicích, bylo upuštěno od podrobnější analýzy textové kritické; varianty osobních a místních jmen jakož i etnických označení nebo textové varianty různých rukopisů, pokud mění význam základního textu, jsou však uváděny v poznámkách. Úvod, úměrný významu pramene, seznámí čtenáře s autorem, resp. autory pramene, pokud jsou ovšem známí, a dobou vzniku textu a jeho souvislostmi s prameny jinými, případně s jeho filiací, upozorní na známé a zachované rukopisy pramene a jeho edice, zvláště na ty, které byly základem pro tento přetisk.

Vedle určení rozsahu příslušných pasáží z písemných pramenů věnoval pracovní kolektiv velkou pozornost formě překladu jak co do stránky filologické, tak i pokud šlo o adekvátní vyjádření vlastního obsahu textu jako pramene k dějinám. Došlo tak ke konfrontaci dvou přístupů k překladové formě, literárního, podle něhož je překlad v prvé řadě dílem filologickým, a historického, podle něhož každý překlad nejen má být, ale ve skutečnosti už je výkladem. Překladatelé tak navazují na starší tradici ve vydávání souhrnných překladů pramenů, mezi nimiž bylo i mnoho překladů pramenů k dějinám Velké Moravy. Aniž bychom připomínali překlady ve *Fontes rerum bohemicarum* (zvláště díl I, Praha 1873, II, Praha 1874), je nutné se zmínit o sborníku *Na úsvitu křesťanství* (Praha 1942) s překlady legend, které byly pořizeny J. Vašicou a J. Ludvíkovským (slovenským protějškem jsou překlady J. Stanislava, *Životy Cyrila a Metoda v legendách a listoch*, Martin 1950); v minulosti vyšly některé prameny k dějinám Velké Moravy ve *Sborníku velehradském*, kde byly s jejich přetiskem vydány i jejich překlady (*Příloha Sborníku velehradského*, n. ř. 1—13, 1930—1942). V novější době se k těmto pokusům připojil zvláště přetisk a překlady značné části latinských pramenů,

pořízené D. Bartoňkovou pro pedagogické účely filosofické fakulty University J. E. Purkyně v Brně (*Fontes Latini ad Magnam Moraviam pertinentes*, Praha 1963), a drobnější ukázkou překladů z různých pramenů L. Havlíka Chrestomatie k dějinám západních Slovanů (in: *Velká Morava a středoevropští Slované*, Praha 1964). Novější slovenský soubor překladů vydal s kolektivem P. Ratkoš, *Pramene k dejinám Velkej Moravy*. Bratislava 1964.

Sám originální pramen je často pro svůj obsah, vzdálený od současné doby více než tisíc let, dnešnímu čtenáři málo srozumitelný, poněvadž je poplatný souvěkým společenským motivům a impulsům svého autora, jeho sčtetlosti, jeho závislosti na pramenech jiných a jiných literárních dílech své doby, dále na politickém ovzduší, v jehož společenském prostředí autor žil a psal: všechny tyto okolnosti se promítají v konkrétním písemném vyjádření pramene. Na jeho stylizaci mohly působit i záměry autora pramene vyjádřit zjevně nebo skrytě názory své nebo názory určité společenské skupiny na popisované jevy a události a ovlivnit tak tu část mínění tehdejší společnosti, které byly tyto záznamy určeny. Z těchto důvodů, protože text pramenů bývá často heslovitý, neúplný a umožňuje interpretaci ne vždy jednoznačnou a poněvadž publikace a překladů budou používat nejen vědečtí pracovníci, pro něž je ostatně vždy směrodatné pouze originální znění pramene, ale i širší okruh neprofesionálních zájemců, bylo z hlediska historického nutné nejen pečlivě prokonzultovat výběr příslušných pasáží pramenů a vhodnost vlastního překladového výkladu, ale připojit k překladu, jakož i k jednotlivým událostem, osobám, místům ap. poznámky, komentář, který má za úkol velmi stručně osvětlit některá méně jasná místa textu pramene, poukázat na vzájemnou souvislost pramenů, ukázat možnosti dalšího jejich výkladu, případně zpřesnit výklad tam, kde to nebylo možné učinit přímo v překladu. Je samozřejmé, že se těžiště poznámek soustřeďuje u pramenů povahy klíčové, u pramenů, které tvoří základní zdroj našich informací o Velké Moravě, kdežto u pramenů odvozených a časově i pozdějších — pokud nepřinášejí text odlišného obsahu — jsou v poznámkách pouze odkazy na komentář u pramene základního. Poznámky současně upozorňují na hlavní a základní literaturu, týkající se textu, kde jsou zpravidla uvedeny další bibliografické položky.

Prameny obsáhnou celkem čtyři svazky, z nichž poslední bude věnován dodatkům, chronologickým registům událostí s odkazy k příslušným pramenům a rejstříkům ke všem svazkům.

První komplexní vydání pramenů dějin Velké Moravy ve Spisech filosofické fakulty University J. E. Purkyně v Brně má přispět k dalšímu prohloubení studia nejrůznějších otázek z dějin Velké Moravy, a to nejen v oboru vlastní historie, ale i všech ostatních — z tohoto hlediska vedlejších — historických disciplín v první řadě archeologie, dále lingvistiky a literární vědy, geografie, etnografie a dějin umění. Písemné prameny pomohou ukázat místo a význam Velké Moravy v politickém a kulturním dění Evropy 9. stol. a na skutečnost, že Velká Morava dosahovala stejného postavení a významu jako jiné souvěké útvary, ať to byla Východofranská říše nebo Anglie, že převýšila ve své době Bulharsko, Chorvatsko a další státy. Není proto divu, že o Velké Moravě psal anglosaský král Alfréd Veliký, že o ní nacházíme tolik zpráv v Letopisech fuldských, bertinských, xantenských, u Reginona z Prümü, že jí věnoval pozornost byzantský císař Konstantin Porfyrogenetos, že se o ni živě zajímala římská kurie a že Moravu vzpomínají ve svých dílech autoři arabští a hebrejští. Vedle politického a mocenského významu Velké Moravy to však byl také její prvořadý kulturní význam, který získal široký ohlas v tehdejších světech, a to nejen u národností slovanských, ale i neslovanských. Velká Morava se stala kolébkou slovanské vzdělanosti, která se odtud rozšířila do Bulharska

a do Makedonie, na Kyjevskou Rus, do Chorvatska a do Srbska, do Čech a do Malopolska, a jejíž tradice pronikaly hluboce do života uherského státu i na území Rumunska.

Závěrem bych rád za autorský kolektiv poděkoval všem, kteří přispěli k uskutečnění tohoto díla. Jsou to v první řadě univ. prof. dr. František Kalousek, vedoucí prehistorického ústavu filosof. fak., univ. prof. dr. Jaroslav Ludvíkovský z katedry starověké kultury, univ. prof. dr. Josef Macůrek, DrSc., člen korespondent ČSAV, vedoucí katedry dějin SSSR, střední a jihovýchodní Evropy, a doc. dr. František Hejl, CSc., z téže katedry a prorektor University J. E. Purkyně, z jejichž iniciativy bylo možné přikročit k realizaci tohoto díla. Velkým díkem jsme zavázáni i univ. prof. dr. Václavu Machkovi, DrSc., členu korespondentu ČSAV, doc. dr. Josefu Češkovi, CSc., a proděkanům, prof. dr. Radislavu Hoškovi, CSc., a doc. dr. Dušanu Jeřábkovi, CSc.

Lubomír Havlík

I

ANNALES ET CHRONICAE

CURAUERUNT

DAGMAR BARTOŇKOVÁ • LUBOMÍR HAVLÍK
ZDENĚK MASAŘÍK • RADOSLAV VEČERKA

ÚVOD K I. SVAZKU

Letopisy a kroniky, zvláště Letopisy fuldské, bertinské, xantenské a kronika Reginona z Prümü, představují jednu část ze základních fondů našich znalostí o politických osudech Moravanů a jejich říše. Převážná většina letopisů a kronik je psána latinsky a pochází z prostředí Franské říše a Německa¹ pozdějších věků a jen z menší části z prostředí jiného, např. italského, jihoslovenského, uherského, ruského, českého atd. Tato skutečnost spolu se společenským okruhem, v němž a pro nějž tyto prameny vznikaly a který určoval jejich formulace a poslání a kde hlavním cílem — pokud jde o prameny vzniklé ve franském prostředí — bylo podat události týkající se Franské říše a jejích jednotlivých částí, měly za následek, že se v nich dějiny Velké Moravy objevují v mnoha případech jen okrajově a větší pozornost je jim věnována jen tam, kde události zasahovaly hlouběji do záležitostí nebo se dotýkaly zájmů Franské, zvláště pak Východofranské říše. Z těchto hledisek je ovšem v pramenech západního původu formulován i vzájemný poměr mezi Východofranskou říší a Velkou Moravou tak, že se v nich velmi silně projevuje zjednodušené a jednostranné franské pojetí římského křesťanského univerza, ztotožňovaného často s imperiem Franků.² Je proto samozřejmé, že při interpretaci takových formulací je nutné stále mít na paměti tendence provázející genesis pramene a uvědomovat si historické prostředí a souvislosti, v nichž písemný pramen vznikl a které působily na jeho obsah. Obdobně je potřebí přistupovat i k pramenům jiné provenience, např. k pramenům uherským nebo českým, které opět vyjadřují názory a zájmy vedoucích složek a činitelů těchto státních útvarů a jejich poměr k otázkám týkajícím se Velké Moravy.

První svazek komplexního vydání pramenů k dějinám Velké Moravy obsahuje letopisy a kroniky. Základem tohoto svazku byla studijní edice s překladem Dagmar Bartoňkové, *Fontes latini ad Magnam Moraviam pertinentes*, Praha 1963, která byla doplněna o prameny další podle výběru Lubomíra Havlíka a Dagmar Bartoňkové. Reedice je rozdělena a seřazena, pokud to bylo možné, chronologicky, často

¹ O těchto pramenech souhrnně viz Potthast; dále W. Wattenbach—R. Holtzmann, *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter — Deutsche Kaiserzeit*, Berlin 1938, a novější W. Wattenbach—W. Levison, *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter I*, Weimar 1952; *II*. (H. Löwe, Weimar 1953; *III*. H. Löwe, Weimar 1957; *Die Rechtsquellen*, (R. Buchner), Weimar 1953. Nověji viz. studii E. Donnert, *Studien zur Slavenkunde des deutschen Frühmittelalters*, *Wissenschaftl. Zeitschrift der F.-Schiller-Universität Jena*, Jahrg. 12, Ges. u. Sprachwiss. Reihe 2/3, 1963, 189—224.

² O tendenčnosti franských kronik viz D. Bartoňková, *Tendenčnost franských zpráv k dějinám Velké Moravy (Několik poznámek)*, SbFFBU, E9, 1964. — Je ovšem otázka, dá-li se tato tendenčnost ztotožnit s národnostním povědomím, jak uvádí W. Hessler, *Die Anfänge des deutschen Nationalgefühls in der ostfränkischen Geschichtsschreibung des 9. Jahrhunderts*, Ebering's Hist. Stud., H. 376, Berlin 1943, 97—107.

ovšem s přihlédnutím k vzájemným genetickým vztahům mezi jednotlivými prameny. V některých případech, kdy nebylo možno zjistit přesnou dobu vzniku a posloupnost pramenů, snažili se autoři alespoň o to, aby nebyly od sebe oddělovány prameny, které se vší pravděpodobností náležejí do téhož století. Několika nejdůležitějším pramenům — jde vesměs o významné prameny současné s Velkou Moravou — předcházejí důkladnější ediční úvody, ve kterých se zmiňujeme o chronologickém rozsahu díla, o jeho kompozici a autorovi, dále o nejvýznamnějších rukopisech a edicích, a konečně tu také poznamenáváme, kteří autoři později z díla čerpali. U všech ostatních kronik a letopisů pak heslovitě podáváme jen nejdůležitější informace. Zevrubnější poučení o publikovaných letopisech a kronikách najde čtenář v citované literatuře. K textům je připojen — podle kritérií stanovených v Předmluvě k celé naší práci — vybraný kritický aparát; ke každému překladu jsou přičiněny poznámky (komentář), u derivovaných pramenů odkazy k pramenům hlavním a základním. Poznámky komentáře jsou pochopitelně omezené svým rozsahem a úsporné; příslušné výklady najde zájemce v literatuře tam uvedené, ze které je použito jen prací zásadní povahy, v nichž je uvedena další bibliografie.

Překlady pramenů nejsou a ani si nevzaly za cíl být překladem uměleckým. Vznikaly v těsné spolupráci filologa a historika a mají co nejpřesněji reprodukovat příslušný text. Proto jsou také některé výrazy, které v textu nejsou, ale jež český překlad vyžaduje, uvedeny v závorce. Snaha po pokud možno nejpřesnější reprodukci textu vedla také překladatele k tomu, že např. překládali veršovanou kroniku H. de Mügeln prózou.

Chtěli-li se však překladatelé vyhnout volnějšímu překladu, setkávali se s obtížemi, které jsou dány již povahou středověkých textů. Značné potíže činila také labilita a středověká neustálenost i význačnost pojmů jako např. princeps, dux, regnum, civitas apod. Rovněž při přepisu vlastních jmen bylo někdy těžko možné uplatnit zcela jednotná kritéria.

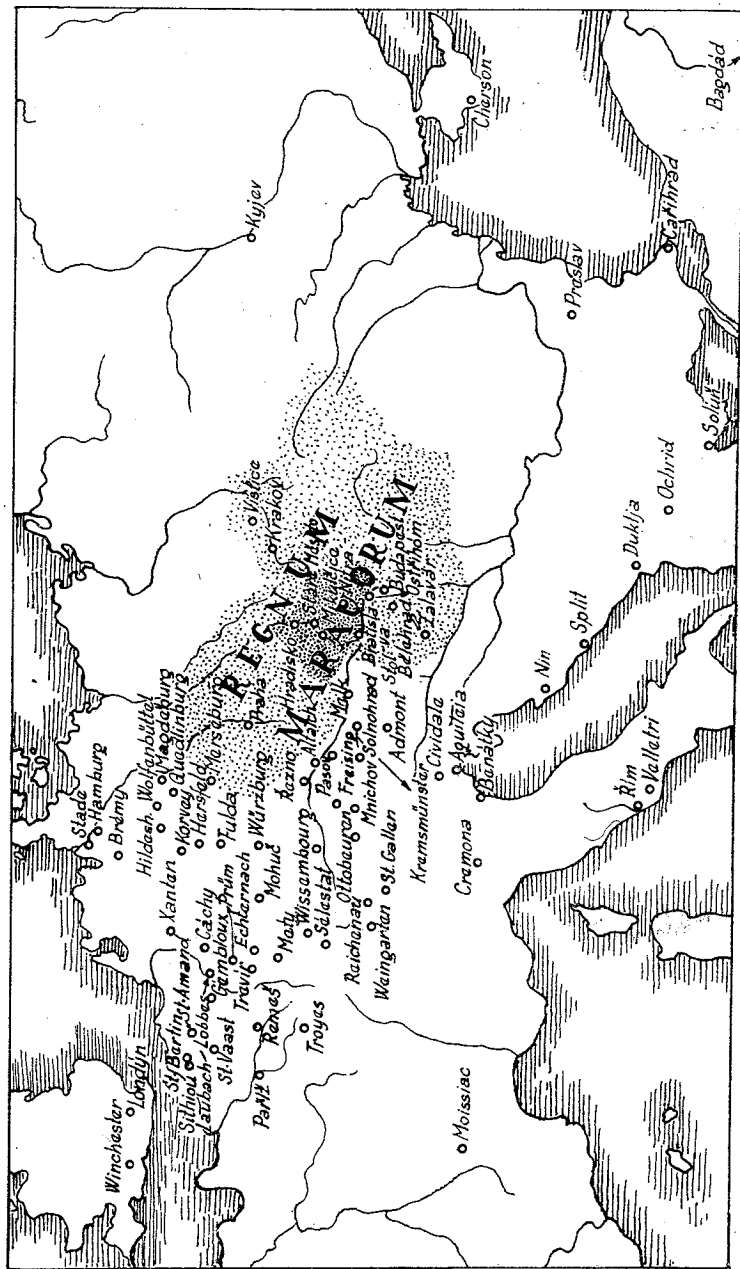
Z technických důvodů však nebylo možné v tomto svazku, který byl dokončen v r. 1963, uvést některé další prameny, pro tento svazek připravené (např. *Historia Salonitana*, *Historia epp. Pat. et ducum Bav.*, *Notae de epp. Pat.*, *Augustini Olom. Series epp. Olomucensium* aj.), jakož i některé další ročníky (nebo jejich části) pramenů již uvedených (např. *Ann. Alam.*, *Bert.*, *Fuld.*, *Iuvav. max.*, *Sangall.*, *Admunt.*, s. *Rudp. Salisb.*, *Reginon. Chron.*, *Chron. Suev.*, *Herimanni Chron.*, *Annal. Saxo.*, *Auct. Garst.*, *Aventini Ann. Boiorum* aj.). Podobně nebylo možné uvést ani historické poznámky v plné šíři, jak co do věcného výkladu, tak i pokud jde o odkazy k pramenům a hlavní literatuře; použitou bibliografii však obsahuje seznam hlavní literatury na konci tohoto svazku. Všechna supplementa, ať jde o další prameny a jejich překlady i historický komentář, dodatky k pramenům již uvedeným nebo pokračování historických poznámek (*Suppl. ad loc.*) obsáhne čtvrtý svazek MMFH.

Autory překladů jsou Dagmar Bartoňková, která přeložila všechny latinské texty, Zdeněk Masařík, který pořídil překlad textu středohornoněmckého, a Radoslav Večerka, který přeložil text staroruský. Historický komentář napsal Lubomír Havlík, který také u hlavních pramenů doplnil ediční úvody Dagmar Bartoňkové. Grafické zpracování mapových příloh provedl Augustin Šik.

Vydavatelé považují za svou milou povinnost poděkovat recenzentům prof. dr. Jaroslavu Ludvíkovskému z katedry starověké kultury na filosofické fakultě UJEP, který s nevšední ochotou přečetl všechny latinské texty a jejich české pře-

klady, a doc. dr. Františku Hejlovi, CSc., prorektoru UJEP, jimž oběma vděčí za řadu cenných připomínek.

Dále by chtěli vyjádřit svůj dík za četné rady doc. dr. Antonínu Bartoňkovi, CSc., prof. dr. Radislavu Hoškovi, CSc., doc. dr. Josefu Váškovi, CSc., dr. Miroslavu Flodrovi, CSc., a tajemníku redakce doc. Karlu Palasovi, CSc.

Místa vzniku pramenů k dějinám Velké Moravy

CHRONICARUM QVAE DICUNTUR FREDEGARII SCHOLASTICI LIBRI IV ČTYŘI KNIHY KRONIK Tzv. FREDEGARA

Za autora Fredegarovy kroniky, významného historického díla ze 7. století, býval považován nejprve „scholasticus *Fredegarius*“ (jehož jméno však není v původním rukopisném znění doloženo a vynořuje se teprve na konci 16. stol.), později nějaký neznámý autor, činný snad kolem r. 660 v klášteře v Chalon sur Saône, a dnes se má většinou za to, že kronika je ve své nynější podobě nejspíše dílem tří autorů (srov. v této souvislosti názor B. Krusche, formulovaný např. u Wattenbacha—Levisona, DGM I 109 nn.). První z autorů prý pocházel z Burgundska a sestavil buď někdy v desátých nebo dvacátých letech 7. stol. světovou kroniku tím způsobem, že k několika starším spisům kronikářského charakteru (*Hippolytus*, *Hieronymus* a *Hydatius*), které dnes tvoří první dvě knihy kroniky, připojil navíc vlastní výklady, sahající od r. 584 až po rok 613. I druhý autor byl prý Burgundan a ten začlenil do oné starší verze kroniky výtah z počátečních šesti knih *Rehoře Tourského* (je to dnešní 3. kniha kroniky), ovšem různě opravený a doplněný, a dovedl dílo až do r. 642. (Samostatné výklady prvního i druhého autora tvoří základ 4. knihy díla.) Okolo r. 658 připojil pak ještě k této verzi třetí autor — snad v Metách — kroniku *Isidora ze Sevilly* a vsunul do textu do řady dalších informací. I v této podobě však soustavné výklady o franské historii končily již rokem 643. Teprve později navázalo na základní část kroniky nejméně trojí pokračování, končící až rokem 768. Tímto dosti vyumělkovaným výkladem se pokusil v nejnovější době ožrást W. Goffart v článku *The Fredegars Problem Reconsidered*, v časopise *Speculum* XXXVIII, 1963, 206 n., když se tu znovu vrací k staršímu názoru o jediném autorovi „*Fredegarovy*“ kroniky. — Uvedená kronika měla velký vliv na celou řadu pozdějších analistických a kronikářských děl.

Kronika tzv. Fredegara je jediným písemným pramenem, který nám přináší zprávy o bojích Slovanů s Avary ve střední Evropě a o existenci Sámovy říše. Další prameny, které o Sámově říši píší (*Gesta Dagoberti*, *Conversio Bag. et Carant.*) přinášejí již údaje přejaté. I když motivem celého vyprávění je vlastně nepřátelství mezi franským králem a Sámem, případně Slovyany jeho říše, dovidáme se i mnoho cenných údajů o politických dějinách střední Evropy a slovansko-avarské symbiose v první polovině 7. století.

Přehled dochovaných rukopisů, i přehled jednotlivých vydání Fredegarovy kroniky podává B. Krusch v úvodu k jeho vydání kroniky (MGH Script. rer. Merov. II) na str. 1—18. Ve variantách našich úryvků jsou uvedeny odkazy na tyto rukopisy: 1) *Codex Mettensis* 134 z 8./9. stol.; 2) *Codex Lugduno-bataviensis* Voss. Lat. 5 z 8./9. stol. + *Codex Vaticanus Reg. Christ. 713* z 8./9. stol.; 4a) *Codex Vaticanus Reg. Christ. 213* z 10. stol.; 4b) *Codex Monacensis* Lat. 4352 z 15. stol.; 4c¹) *Codex Montepessulanus scholae medicinae* 158 z 10. stol.; 4c²) *Codex Parisiensis* 4883A z 11. stol.; 5a) *Codex Heidelbergensis* Palat. Lat. 864 z 9. stol.

Použitý text: *Chronicarum quae dicuntur Fredegarii Scholastici libri IV cum continuationibus*, ed. B. Krusch, Monumenta Germaniae historica, Scriptorum rerum Merovingicarum II, Hannover 1888.

Chronicarum quae dicuntur
Fredegarii Scholastici libri IV cum
continuationibus

Kroniky tak zvaného Fredegara
Scholastika
knihy čtyři s pokračováními

144 IV 48 Anno 40. regni Chlothariae homo nomen Samo natione Francos de pago Senonago plures secum negutiantes ad civitatem, exercendum negocium in Sclavos coinomento Winedos perrexit. Sclavi iam contra Avaris coinomento Chunis et regem eorum gaganos ceperant revellare. Winidi befulci Chunis fuerant iam ab antiquo, ut, cum Chuni in exercitu contra gentem qualibet agrediebant, Chuni pro castris adunatum illorum stabant exercitum, Winidi vero pugnabant: si ad vincendum prevalebant, tunc Chuni predas capiendum agrediebant; sin autem Winidi superabantur, Chunorum auxilio fultis virebus resumebant. Ideo befulci^a vocabantur a Chunis, eo quod publicum in congressione certamine vestimenta facientes, ante Chunis preceperint. Chuni aemandum annis singulis in Esclavos veniebant, uxores Sclavorum et filias eorum strato sumebant; tributa super alias oppressiones Sclavi Chunis solvebant. Filii Chunorum, quos in uxores Winidorum et filias generaverant, tandem non subferentes maliciam ferre et oppressionem, Chunorum dominatione negantes, ut supra meminimus, ceperant revellare. Cum in exercitu Winidi contra Chunos fuissent aggressi, Samo negocians, quo memoravi superius, cum ipsis in exercitu perrexit; ibique tanta ei fuit utilitas de Chunis facta, ut mirum fuisset, et nimia multitudo ex eis gladio Winido-

IV 48 Ve čtyřicátém roce panování Chlotarova¹ shromáždil muž jménem Sámó — původem Frank z kraje senonského² — větší počet kupců a odebral se za obchodem do země Slovanů, zvaných Vinidové. Slované se již začali bouřit proti Avarům zvaným Hunové, a proti jejich králi kaganovi. Vinidové sloužili již odedávna jako befulkové Hunům, takže kdykoli Hunové vojensky útočili na některý národ, stáli Hunové s celým svým vojskem před táborem, Vinidové pak bojovali; jestliže nabývali vrchu a vítězili, tu Hunové vyrazili, aby se zmocnili kořisti, jestliže však byli Vinidové přemáháni, opírali se o pomoc Hunů a tak nabývali nových sil. Befulky je Hunové nazývali proto, poněvadž postupovali před Huny, tvůrce v bitvě dvojité šik.³ Hunové přicházeli každoročně k Slovanům přezimovat, brali si do lože manželky Slovanů i jejich dcery. Vedle jiných projevů útlaku platili Slované Hunům daně. Nakonec však synové Hunů, které zplodili s manželkami a dcerami Vinidů, nechtěli již snášet křivdy a útisk, a odmítajíce nadkládu Hunů, začali se — jak jsem svrchu připomněl — bouřit. Když Vinidové zaútočili vojensky proti Hunům, kupec Sámó, o kterém jsem se již zmínil, vytáhl s nimi ve vojsku a tam se ukázal v boji s Huny tak prospěšným, že to bylo až hodno podivu, a nesmírné množství z nich bylo mečem Vinidů pobito. Když Vini-

^a befulci m. ead. corr. bifulci 3.

IV 48

¹ Čtyřicátým rokem panování franského krále Chlotara II. byl rok 623.

² Lokalizace kraje Senonago není jistá: uvažuje se buď o městě Sens (civitas Senonum) v departementu Yonne ve Francii nebo o kraji Soignies (Sonegia) v belgickém Henegavsku. Naproti tomu *Conversio Bag. et Carantanorum*, c. 4, považuje Sama za Slovana, zdržujícího se v Korutanecch. O problematice původu Samova V. Vaněček, *Souvislost Velké Moravy se slovanským svazem Sámovým?* *Právněhistorické studie* 9, 1963, 215—216.

³ V označení befulci hledal Th. Mayer, *Zu Fredegars Bericht* 144n. záškodnické oddíly, H. Preidel (in B. Rubin, *Jahrb. f. Gesch. Osteuropas* 5, 1957, 232) pěchoty pro boj z blízka. Podle vysvětlení kroniky šlo o pomocné oddíly o dvou šicích — tj. be-fulci (fulc = pluk, pulk, pluk).

rum trucidata fuisset. Winidi cernentes utilitatem Samones, eum super se eligunt regem, ubi 30 et 5 annos regnavit feliciter. Plures prilia contra Chunis suo regimini Winidi iniaerunt; suo consilio et utilitate Winidi semper Chunos superant. Samo 12 uxores ex genere Winodorum habebat, de quibus 22 filius et quindecim filias habuit.

150 IV 58 ... Usque eodem tempore ab inicio quo regnare ciperat consilio primetus beatissime Arnulfi Mettensis urbis pontefice et Pippino maiorem domus usus, tante prosperetatis regale regimen in Auster regebat, ut a cunctis gentibus immenso ordine laudem haberit. Timorem vero sic forte sua concusserat utelitas, ut iam devotione adreperint suae se tradere dicionem; ut etiam gente, que circa limite Avarorum et Sclavorum consistent, ei prumptae expetirint, ut ille post tergum eorum iret feliciter, et Avaros et Sclavos citerasque gentium nationes usque manum publicam suae dicione subiciendum fiducialiter spondebant.

154 IV 68 Eo anno Sclavi coinomento Winidi in regno Samone negociantes Francorum cum plure multitudine interfecissent et rebus expoliassint, haec fuit inicium scandali inter Dagobertum et Samonem regem Sclavinorum^b. Dirigensque Dagobertus Sycharium legatarium ad Samonem, paetens, ut negociantes, quos sui interfecerant aut res inlecece usurpaverant, cum iusticia faceret emendare. Samo nolens Sycharium vedere, nec ad se eum venire permetteret, Sycharius vestem indutus ad instar

dové viděli Sámovu schopnost, zvolil si ho za krále a on jim šťastně kraloval třicet pět let. Za jeho vlády svdli Vinidové mnoho bojů s Huny a díky jeho rozvaze a schopnosti Vinidové Huny vždy přemohou.⁴ Samo měl dvanáct manželek z rodu Vinidů a měl od nich dvaadvacet synů a patnáct dcer.

IV 58 Od začátku své vlády až po tuto dobu užíval¹ především rady nejblazeňšího Arnulfa, biskupa města Met, a majordoma Pipina a řídil královskou vládu v Austrii s takovým úspěchem, že u všech národů docházela nesmírná sláva. Jeho schopnost vzbudila pak tak silný strach, že se samy pokorně a podlézavě odevzdávaly do jeho moci a že i národy, které sídlí při hranicích Avarů a Slovanů, horlivě ho žádaly, aby pokojně prošel do jejich týlu, a ujišťovaly ho, že si podrobí Avary, Slovany a ostatní pohanské (?) národy až k panství (římskému).

IV 68 Tohoto roku¹ Slované, zvaní Vinidové, povraždili v Sámově království franské kupce s četnějším doprovodem a oloupili je o majetek a to byl počátek rozepře mezi Dagobertem a Sámem, králem Slovanů. I vyslal Dagobert k Sámovi vyslance Sycharia se žádostí, aby přikázal poskytnout spravedlivou náhradu za kupce, které jeho lidé povraždili nebo jejichž majetku se protizákonně zmocnili. Protože Sámó nechtěl Sycharia spatřit a nedovoľoval mu, aby k němu přišel, oblékl si Sicha-

^b Sclavorum semper 3.4c¹⁻², 5a; Sclavianorum 4b^{2*} (intra Sclavanorum).

⁴ O Sámově říši G. Labuda, *Pierwsze państwo slowiańskie — Państwo Samona*, Poznań 1949; B. Grafenauer, *Novější literatura o Samu i njeni problemi*, *Zgodovinski časopis* IV, 1950; V. Chaloupecký, *Considérations sur Samon, le premier roi des Slaves*, *Byzantinoslavica* 11, 1950, 223—239. Nověji P. Choc, *Sámova říše a její zápasy*, *Historie a vojenství* 1957/1, 1—44.

IV 58

¹ Dagobert I. do r. 629.

IV 68

¹ Devátého roku Dagobertovy vlády, tj. r. 631.

Sclavinorum, cum suis ad conspectum pervenit Samonem; universa quod iniunctum habuerat eidem nunciavit. Sed, ut habit gentiletas et superbia pravorum, nihil a Samone, que sui admiserant, est emendatum, nisi tantum placeta vellens instetuer de hys et alies intencionibus, que inter partes orte fuerant, iustitia redderetur in invicem. Sicharius, sicut stultus legatus, verba inproperiae, quas iniunctas non habuerat, et menas adversus Samonem loquitur, eo quod Samo et populus regni sui Dagobertum dixerint servitium. Samo respondens, iam saucius dixit: „Et terra quam habemus Dagoberto est, et nos sui sumus, si tamen nobiscum disposuerit amicitias conservare.“ Sicharius dicens: „Non est possebelem, ut christiani et Dei servi cum canebus amicitias conlocare possint.“ Samo ae contrario dixit: „Si vos estis Dei servi, et nos Dei canes, dum vos adsiduae contra ipsum agetis, nos permissum accipimus vos morsebus lacerare.“

155 Aegectus est Sicharius de conspectum Samones. Cum haec Dagoberto nunciassit, Dagobertus superveter iubet de universum regnum Austrasiorum contra Samonem et Vinidius movere exercitum; ubi trebus turmis falange super Wenedus exercitus ingreditur, etiam et Langobardi solucione Dagoberti idemque osteleter in Selavos perrixerunt. Sclavi his et alies locis e contrario preparantes, Alamannorum exercitus cum Chrodoberto duci in parte qua ingressus est victuriam optenuit. Langobardi idemque victuriam optenuerunt, et pluremum nummerum captivorum de Sclavos Alamanni et

rius šat, jaký nosí Slované, předstoupil se svým doprovodem před Sámou a oznámil mu všechno, co měl uloženo. Ale jak to bývá znakem pohanství a zpuvnosti nešlechetných lidí, Sámou nedal náhradu za nic z toho, čeho se jeho lidé dopustili, a chtěl pouze stanovit soudy pro tyto a jiné spory, které vznikly mezi oběma stranami, aby bylo navzájem uplatněno právo. Sicharius — jako pošetilý vyslanec — pronese potupná slova, která mu nebyla uložena, a hrozby proti Sámovi, že totiž Sámou i lid jeho království jsou Dagobertovi povinni poddanstvím. Sámou, již uražen, odpověděl: „Jako země, kterou máme, patří Dagobertovi, tak i my jsme jeho, pokud jen bude mít v úmyslu zachovávat vůči nám přátelství.“ Sicharius řekl: „Není možné, aby křesťané a sluhové boží mohli uzavřít přátelství se psy.“ Sámou pak na to odvětil: „Jestliže vy jste boží sluhové a my jsme boží psi, tu když vy ustavičně proti němu jednáte, nám je dovoleno trhat vás svými zuby.“ I byl Sicharius vykázán ze Sámovy dohledu. Když to Dagobertovi oznámil, Dagobert zpuvně poručí vyslat z celého království Austrasijského vojsko proti Sámovi a Vinidům; tehdy postupuje vojsko ve třech šířích proti Vinidům,² ba rovněž i Langobardi, najatí Dagobertem, vytáhli vojensky proti Slovanům.³ Zatím co se z opačné strany Slované na těchto i na jiných místech připravovali, dosáhlo vojsko Alamánů s vévodou Chrodobertem vítězství v krajině, do níž vkročilo.⁴ Rovněž Langobardi dosáhli vítězství a jak Alamani, tak i Langobardi si odvedli velmi

² Austrasijské vojsko se shromažďovalo obvykle v Metách a táhlo obchodní cestou přes Mohuč a po Mohanu, P. Choc, *ibid.* 30.

³ Výprava Langobardů mohla směřovat do Korutan, případně až po Dunaj nebo i na sever, do území Moravy.

⁴ Alamanské vojsko táhlo podél Dunaje: z Bavor mohlo táhnout jak do Čech, tak dále podél Dunaje na Moravu, cf. názory, uváděné P. Chocem, *ibid.* 30–31. Není vyloučeno, že se Alamani měli setkat s Dagobertovým vojskem někde uprostřed Čech, kam P. Choc, *ibid.* 26–28, klade (na území Velké Prahy) středisko Sámovy říše. Nověji V. Vaněček, *Souvislost 220 seq.* uvažuje o centru na západ od Čech, J. Poulik, *Starší Moravané* 44 a Z. R. Dittrich, *Christianity* 9, o Moravě.

Langobardi secum duxerunt. Aostrasiae vero cum ad castro Wogastisburc, ubi plurima manus forcium Venedorum inmuraverant, circumdantes, triduo priantes, pluris ibidem de exercito Dagoberti gladio trucidantur et exinde fogaceter, omnes tinturii et res quas habuerunt relinquentes, ad propries sedebus revertuntur. Multis post haec vecebus Winidi in Toringia et relequos vastandum pagus in Francorum regnum inruunt; etiam et Dervanus dux gente Surbiorum, que ex genere Sclavinorum erant et ad regnum Francorum iam olem aspecerant, se ad regnum Samonem cum suis tradedit. Estaque victuria, qua Winidi contra Francos meruerunt, non tantum Sclavinorum fortitudo optenuit, quantum dementacio Austrasiorum, dum se cernebant cum Dagoberto odium incurrisse et adsiduae expoliarentur.

157 IV 72 Eo anno in Abarorum cuinamento Chunorum regnum in Pannia^c surrexit viaemens intentio, eo quod de regnum certarint, cui deberetur ad succedendum: unus ex Abares et alius ex Bulgaris^d, collieta multitudine, uterque in invicem impugnarint. Tandem Abaris Burgarus^e superant. Burgaris^f superatis, nove milia verorum cum uxoris et liberis de Pannonias^g expulsi, ad Dagoberto expetint, petentes, ut eos in terra Francorum manendum receperit. Dagobertus iobit eos iaemandum Badowarius recipere, dummodo tractabat cum Francis, quid exinde ferit. Cumque dispersi per domus

značný počet slovanských zajatců. Avšak Austrasijsci oblehnou pevnost Vogastisburk,⁵ kde zůstal největší oddíl statečných Vinidů, a po tři dny s nimi bojují; je tu mečem pobit velký počet lidí z Dagobertova vojska a potom davše se na útěk zanechají tam všechny stany i věci, které s sebou měli, a navrátí se do svých sídel. Vinidové potom mnohokrát vpadnou do Durynska i do jiných krajin v království Franků, aby tu kořistili. Taktéž Dervan, vévoda národa Srbů⁶, kteří byli z rodu Slovanů a již dávno patřili ke království Franků, přidal se se svými lidmi ke království Sámovu. Toho vítězství, které si Vinidové nad Franky vybojovali, nevydobyli tak statečnost Slovanů, jako bezhlavost Austrasijsců, když viděli, že upadli u Dagoberta v nemilost, a byli jím neustále vykořisťováni.

IV 72 V tom roce¹ vznikl v Panonii, v království Avarů, zvaných Hunové, prudký spor, poněvadž se vedl zápas o království, komu by mělo připadnout nástupnictví na trůn; jeden z Avarů a jeden z Bulharů² sebrali množství lidí a oba se pustili navzájem do boje. Nakonec Avari Bulhary přemohou. Po porážce Bulharů je z Panonie vyhnáno devět tisíc mužů i s ženami a s dětmi a ti se obrátí na Dagoberta se žádostí, aby je přijal k pobytu do země Franků. Dagobert přikáže Bavorům, aby je přijali k přezimování, a zatím jednal s Franky, co se má dále dít. A když byli rozptýleni po příbýtcích Bavorů,

^c Pannia m. s. VIII(?) corr. Pannonia 1; Spania 3.4c1-2; Hispanie 4b2*; Hispania 5a. ^d Fulgaris 3. 5a. ^e Bulgar. semper 4b2*c1-2; Bargaris sec. m. corr. Bulgares 5a. ^f Burgari corr. Burgaris 1. ^g Pannonia 4b2*c1-2.

⁵ Podle R. Grünwalda, *Wogastisburk, Vznik a počátky Slovanů II*, 1958, 99–120, jde patrně o hradisko Staffelberg u Bambergu nad Mohanem, ležící na cestě od Rýna do středu Čech. Negativně se k této lokalitaci staví H. Jacob, *Das Allodrum Wugastesrode*, Forschungen und Fortschritte 1963, 44 a R. Turek, *Čechy* 123, podle něhož šlo o Úhošť u Kadaně.

⁶ Šlo o Srby sídlící na řece Slavě (Saale), Elstere a snad Muldě. L. Niederle, *SS III* 110 n.

IV 72

¹ Tj. 631

² Kutrigurů.

Baioariorum ad hyemandum fuissent, consilium Francorum Dagobertus Baioariis iobet, ut Bulgarus illus cum uxoris et liberis unusquisque in domum suam una nocte Baiuariae interficerint. Quod protinus a Baioaries est impletum; nec quisquam ex illis remansit Bulgaris, nisi tantum Alciocus cum septinientis viris et uxoris cum liberis, qui in marca Vinedorum salvatus est. Post haec cum Wallucum^b ducem Winedorum annis plurimis vixit cum suis.

aby přezimovali, vzkáže Dagobert Bavorům rozhodnutí Franků, aby v Bavořech jeden každý usmrtil ve svém domě za jediné noci ony Bulhary i s ženami a dětmi. A to Bavoři neprodleně splnili; a nezůstal z oněch Bulharů nikdo na živu než Alciokus se sedmi sty muži a ženami s dětmi,³ který našel záchranu v marce Slovanů. Po této události žil přemnoho let se svými u Valuka, vévody Vinidů.⁴

IV 74 Když bylo Dagobertovi v desátém roce jeho panování¹ oznámeno, že vojsko Vinidů vpadlo do Durynska, vyrazí s vojskem z království Austrasijského z města Met, a když přešel Ardeny, přitáhne s vojskem k Mohuči, zamýšleje překročit Rýn a máje s sebou družinu vybraných udatných mužů z Neustrie a Burgundska i s vévody a hrabaty. Sasové vyšlou k Dagobertovi posly se žádostí, aby jim prominul poplatky, které platili ve prospěch státní pokladny; oni sami se pak zavážou, že budou z vlastní horlivosti a ve vlastním zájmu klást odpor Vinidům, a příslibí, že budou v oněch končinách střežit hranice Franků. Dagobert to na radu Neustrasijců povolil. Sasové, kteří přišli přednést tyto žádosti, stvrdí to za všechny Sasy, jak bylo jejich zvykem, přísahou za úderů na zbraně. Než z tohoto slibu vzešel malý výsledek; přece však byla Sasům z rozkazu Dagobertova prominuta daň, kterou byli zvyklí odvádět. Odváděli každoročně z příkazu Chlotara Staršího jako daň pět set krav, a to tedy bylo Dagobertem zrušeno.

^b Walluco 3; Walduco 4b²*c1-2; Valduco, *pr. m. corr.* 5a.

³ Alciokus bude patrně totožný s vévodou Bulharů Alzekem, vzpomínaným Pavlem Diakonom, *Historia Langobardorum* V 29.

⁴ Jak se převážně soudí, jde o vévodu Slovinců-Korutanců. O příslušnosti Korutanců k Sámově říši vyslovil nověji pochybnosti G. Labuda, *Patřili Slované korutanští k říši Sámově?* ČČH 48–49, 1949, 1–13. Opačný názor zastává B. Grafenauer, *Razvoj* 215.

IV 74

¹ R. 632.

158 IV 75 Anno undecimo regni Dagoberti, cum Winidi iusso Samone forteter severint et sepius, transcesso eorum limite, regnum Francorum vastandum Toringia et relequos pagus ingrederint, Dagobertus Mettis orbem veniens, cum consilio pontevecum seo et procerum, omnesque primatis regni sui consencientebus, Sigybertum, filium suum, in Auster regem sublimavit sedemque ei Mettis civitatem habere permisit. Chunibertum | Coloniae urbis pontevecum et Adalgyselum ducem palacium et regnum gubernandum instetuit. Tinsaurum quod suffecerit filium tradens, condigne, ut decuit, eum uius culmine sublimavit; eo, quodcumque eidem largitus fuerat, sigillatempreaeptioneibus reborandum decrevit. Deinceps Austrasiae eorum studio limeten et regnum Francorum contra Winedus utiliter definsasse nuscuntur.

159 IV 77 Radulfus dux, filius Chamaro, quem Dagobertus Toringia docem instetuit, pluris vecibus cum exercito Winedorum demicans, eosque victus vertit in fogam. Uius superbiae aelatus et contra Adalgyselum ducem diversis occansioneibus mimiciias tendens, paulatim contra Sigybertum iam tunc ciperat revellare. Sed, ut dictum est, sic agebat: „Qui diligit rixas, meditatur discordias.“

164 IV 87 Cumque anno octavo^{ch} Sigybertus regnarit, Radulfus dux Toringiae vehementer contra Sigybertum revellandum disposuissit, iusso Sigyberti omnes leudis Austrasiarum in exercitum gradendum banniti sunt. Sigybertus Renum

IV 75 V jedenáctém roce panování Dagobertova,¹ když Vinidové z rozkazu Sámova divoce řádili a dosti často překročivše své hranice vpadali do Durynska i do ostatních krajin, aby pustošili království Franků, přišel Dagobert do města Met a po poradě s biskupy a nejvyšší šlechtou a za souhlasu všech předních mužů svého království povýšil svého syna Sigiberta na krále Austrasijského a dovolil mu, aby měl za sídlo město Mety. Chuniberta, biskupa města Kolína, a vévodu Adalgisela ustanovil za správce paláce a říše. Synovi odevzdal dostačující poklad a povznesl ho přiměřeně jeho vysokému důstojenství, jak se slušelo. A cokoli mu štědrě udělil, potvrdil jednotlivě zvláštními rozhodnutími. Ti potom, jak je známo, hájili úspěšně svým úsilím hranice Austrasie i království Franků proti Vinidům.

IV 77 Vévoda Radulf, syn Chamarův, kterého Dagobert ustanovil vévodou v Durynsku, vícekrát zápasil s vojskem Vinidů, porazil je a obrátil je na útěk.¹ Zpýšněv z toho a projevuje při různých příležitostech nepřátelství vůči vévodovi Adalgiselovi, začal již tehdy poneháhu chystat vzpouru proti Sigibertovi. A jednal tak, jak praví přísloví: Kdo miluje rvačky, osnuje hádky.

IV 87 A když Sigibert kraloval osmý rok,¹ rozhodl se Radulf, vévoda durynský, rázně se vzbouřit proti Sigibertovi; na Sigibertův rozkaz byli všichni vasalové austrasijské vyzváni, aby se dostavili do zbraně. Když Sigi-

^{ch} septimo 3; 8. e corr. 5a.

IV 75

¹ R. 633.

IV 77

¹ V r. 634.

IV 87

¹ Osmým rokem vlády franského krále Sigiberta III. byl r. 641.

cum exercito transiens gentes undique de universis regni sui pagus ultra Renum cum ipsum adunati sunt. Primo in loco Faram filio Chrodoaldo, nomini, qui cum Radulfo unitum habebat consilium, exercitus Sigyberti trucidans rupit ipsoque interfecit. Omnem populum uisus Fare, qui gladium aevasis, captivitate depotant. Omnes primati et exercitus dextras in invicem dantes, ut nullus Radulfo vitam concederet; sed haec promissio non sortitur effectum. Sigybertus deinde Buchoniam cum exercito transiens, Toringiam prope-rans: Radulfus haec cernens, castrum lignis monitum in quodam montem super Unestrude fluvio in Toringia construens, exercitum undique, quantum plus potuit, collegens, cum uxorem et liberis in hunc castrum ad se defin-sandum stabilibit. Ibi Sigybertus cum exercitum regni sui veniens, cast-rum undique circumdat exercitus; Radulfus vero intrinsecus ad prilio for-teter praeparatus sedebat. Sed hoc prilio sine consilio initum est... Radulfus, patrata victoria, in castrum ingreditur. Sigybertus cum suis fedelebus grave amaretudines merorem adreptus, super aequum sedens, lacremas oculis prorumpens, plangebatur quos perdederat. Nam et Bobo dux et Innowales comex, citiri novillium fortis-semi pugnatoris seo et plura manus exercitus Sigyberti regi, qui cum ipso in congressione certamenes sunt ad-gressi, conspiciente Sigyberto, hoc prilio fuerunt trucidati. Nam et Fredulfus domestecus, qui amicus Radulfo fuisse dicebatur, hoc prilio occupuit. Sigybertus eadem nocte nec procul ab ipso castro in tenturibus cum suos mansit exercito. In crasteno vedentes, quod Radulfo nihil prevaluissint, missus discurrentibus, ut paceveci Renum aeterum transmearent, cum Radulfo convenenciam Sigybertus et eiusdem exercitus ad proprias sedebus remeantur.

² Sámovou říší.

bert překročil s vojskem Rýn, připojily se k němu ze všech stran národy z veškerých zarynských krajin jeho království. Nejprve vyrazilo Sigibertovo vojsko, vraždící, proti synovi Chrodoaldovu, jménem Farovi, který smýšlel stejně jako Radulf, a usmrtilo ho. Veškeré lidi tohoto Fary, kteří unikli meči, zajmou. Všichni předáci a bojovníci si navzájem podají pravice, že nikdo nedaruje Radulfovi život, ale tento slib k ničemu nevedl. Sigibert pak přejde s vojskem Buchonií a spěchá do Durynska. Když to viděl Radulf, zbudoval v Durynsku na jakési hoře nad řekou Unstrut hrad opevněný dřevěnými koly, shromáždil (tam) ze všech stran vojska, co mohl nejvíce, a opevnil se na tomto hradě k obraně i s ženou a dětmi. Když tam přijde Sigibert s vojskem svého království, oblehne (jeho) vojsko hrad se všech stran; Radulf však seděl uvnitř, dobře připraven k boji. Avšak tento boj byl započat bez rozmyslu... Radulf dosáhnuv vítězství vkročí (zpět) do hradu. Sigibert byl se svými věrnými zachvácen těžkým a hořkým smutkem, a sedě na koni, ronil z očí slzy a bědoval nad těmi, které ztratil. Neboť i vévoda Bobo a hrabě Innowales a ostatní jeho nejstatečnější bojovníci ze šlechty i velká část vojska krále Sigiberta, která s nimi vyrazila do bitevního utkání, byli v tomto boji před Sigibertovými očima pobiti. Vždyť i správce paláce Fredulf, o kterém se říkalo, že byl přítelem Radulfovým, padl v této bitvě. Sigibert té noci setrval se svým vojskem ve stanech nedaleko od samotného hradu. Když ráno viděli, že nad Radulfem nenabudou převahy, vyšlou posly, aby směli zase v pokoji přejít přes Rýn, a po dohodě s Radulfem se Sigibert a jeho vojsko navrátí do vlastních sídel. Radulf, nadmíru zpyšněv, považoval se za krále v Durynsku; upevňoval přátelské svazky s Vinidy² a také ostatní

Radulfus superbia aelatus admodum, regem se in Toringia esse cinsebat; amicitias cum Winidis firmans, ceterasque gentes, quas vicinas habebat, cultum amicitiae oblegabat. In verbis tamen Sigiberto regimini non denegans; nam in factis forteter eiusdem resistebat dominacionen.

národy, s nimiž sousedil, si zavazoval pěstováním přátelských vztahů. Slovy sice nepopíral Sigibertovu nadvládu, ale činy se rázně stavěl jeho panství na odpor.

181 **Cont. 117 (31)** Eodem anno Saxones more consueto fidem, quam germano suo promiserant, mentire conati sunt. Qua de causa, adento exercito, eos praevénire compulsus est; cui etiam reges Winidorum¹ seu Frigionum ad auxiliandum uno animo convenerunt. Quod videntes Saxones, consueto timore compulsi, multi ex eis iam trucidati et in captivitate missi, regiones eorum igneque crematis, pacem petentes, iure Francorum sese, ut antiquitus mos fuerat, subdiderunt et ea tributa quae Chlotario quondam prestiterant plenissima solutione ab eo tempore deinceps esse reddituros promiserunt. Ex quibus plurima multitudo videntes se contra impetum Francorum rebellare non posse, propriis viribus destituti, petierunt sibi christianitate sacramenta conferre.

Cont. 117 (31) V témže roce¹ se pokusili Sasové, jak měli ve zvyku, porušit věrnost, kterou slíbili jeho bratrovi.² Z toho důvodu, když přicházelo (jejich) vojsko, byl je nucen (Pipin) předejít; přišli mu také svorně na pomoc králové Vinidů³ a Frigiů. Když to Sasové uviděli, dostali jako obvykle strach — mnoho z nich bylo již pobito nebo posláno do zajetí a jejich krajiny byly spáleny ohněm —, požádali o mír, poddali se moci Franků, jak byli odedávna zvyklí, a slíbili, že jim budou od té chvíle napořád platit v plném rozsahu poplatky, které kdysi platili Chlotarovi. A přemnozí z nich, když viděli, že nemohou vlastními silami odolat náporu Franků, požádali, aby jim byly uděleny křesťanské svátosti.

¹ Winodorum 4a.

Cont. 117 (31)

¹ R. 748.

² Grifovi.

³ Ann. Mett. ad a. 747.

ANNALES SANCTI AMANDI
LETOPISY SVATOAMANDSKÉ

Jde o významné raně karolinské letopisy, pojmenované podle kláštera sv. Amanda (St. Amand ve Flandrech), k němuž mají vztah některá místa jejich textu. Dílo podává informace o letech 687—810 a bývá vnitřně členěno do několika dílčích celků; důležitými mezníky byly tu patrně roky 741, 771 a 792.

Použitý text: *Annales sancti Amandi*, ed. G. H. Pertz, MGH SS I 3—14.

Annales sancti Amandi

Letopisy svatoamandské

14 805 Carlus imperator transmisit filium suum Karolum cum exercitu in Wenedonia.

805 Císař Karel poslal svého syna Karla s vojskem do Venedonie.¹

805

¹ Venedonii jsou zde Čechy, *Ann. reg. Franc.*, *Ann. Mett.* a *Chron. Moissiac.* ad a. 805.

ANNALES GUELFERBYTANI
LETOPISY WOLFENBÜTTELSKÉ

Jde o významné raně karolinské letopisy, které jsou o generaci mladší než *Ann. S. Amandi* a tzv. *Ann. Mosellani-Lavreshamenses*, obě nejstarší skupiny raně karolinských letopisů. Svůj název mají podle Wolfenbüttelu, kde byly nalezeny. Bývají odvozovány z kláštera v Murbachu (v Alsasku), kam sahají svým původem i *Ann. Nazariani* a *Ann. Alamannici*, obojí s *Ann. Guelferbytani* blízce spřízněné. *Ann. Guelferbytani* popisují v závislosti na původní murbašské předloze události od r. 741 do r. 790. Jejich první část obsahuje informace o letech 741—768, druhá část zahrnuje léta 771—790 a na ni bezprostředně navazuje dosti samostatné pokračování až do r. 805, ke konci patrně zčásti závislé na *Ann. Mettenses priores*. Všechny tyto zprávy zřejmě sepsal jediný autor, cizí ruce pak připsaly krátké informace k létům 814, 817, 823. Nejstarší rukopis díla pochází patrně již z r. 814.

Použitý text: *Annales Guelferbytani*, ed. G. H. Pertz, MGH SS I 22—31, 40—46.

Annales Guelferbytani

Letopisy wolfenbüttelské

45 797 Karolus rex iterum in Saxonia cum naves magnas per terra tractas et per aquas, et in ipsas fecit castellum, et constrictit Saxones nimis; et transmisit Pippinum cum hoste in Wenedum, et aliam hostem in Hunia . . .

797 Král Karel opět (vpadl) do Saska s velkými loďmi, dopravovanými po zemi i po vodě, zbudoval tam pevnost a silně Sasy sevřel; a poslal Pipina s vojskem proti Venedům a jiné vojsko do krajiny Hunů.¹

46 805 Cum esset imperator in palatio Aquis, Caroli autem et principum eius misit in Sclavos in regione Peehaim, ipsam regionem vadit.

805 Když císař¹ prodléval v královském sídle v Cáchách, poslal (vojska) Karla a jeho knížat proti Slovanům do země české a vtrhně² do samotné země.³

797

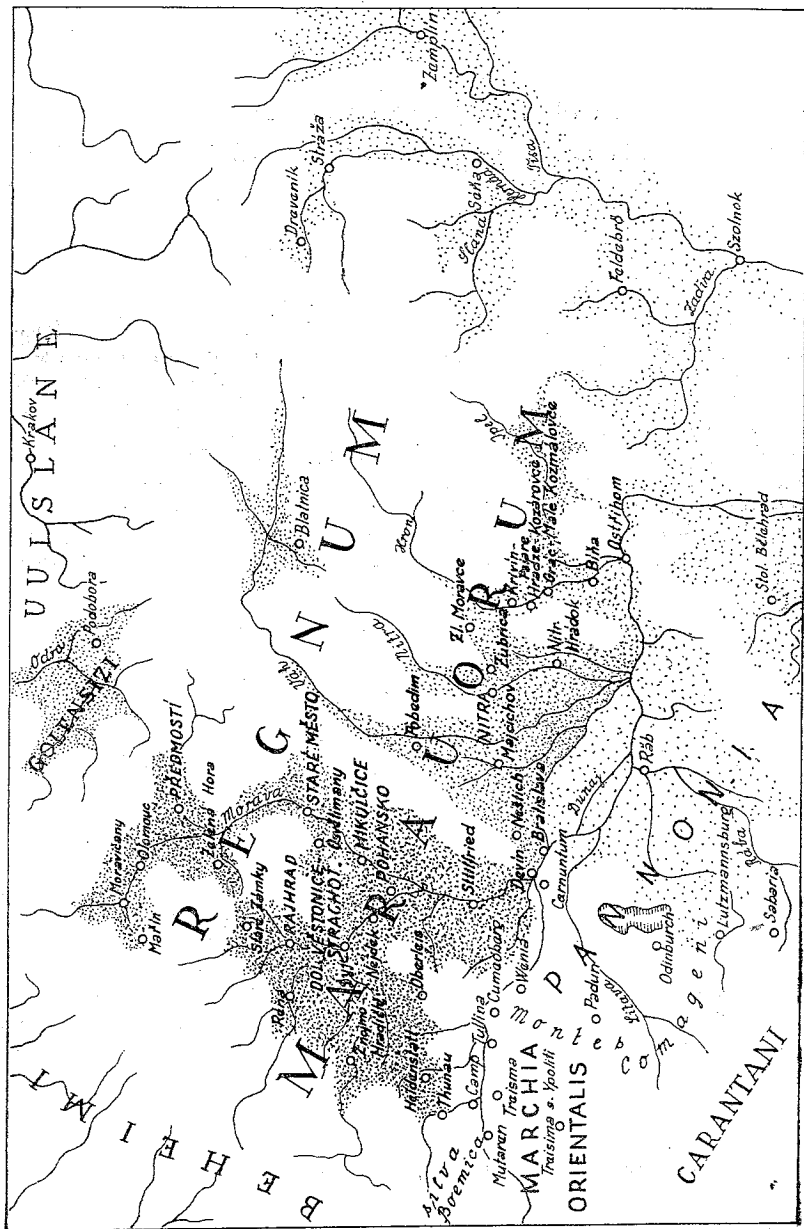
¹ Jde o tažení proti Avarům v r. 796, *Ann. reg. Franc.* ad a. 796.

805

¹ Karel Veliký.

² Král Karel, syn Karla Velikého.

³ *Ann. reg. Franc.*, *Ann. Mett. (priors)*, *Chron. Moissiac.* ad a. 805.

Regnum (regna) Marahensium (Marahensium) koncem druhé třetiny 9. století

ANNALES ALAMANNICI LETOPISY ALAMANSKÉ

Jde o raně karolinské letopisy, společně s *Ann. Nazariani* úzce spřízněné s *Ann. Guelferbytani*. *Ann. Alamannici* popisují události z let 708—926 a skládají se z několika částí. Jejich první část, zahrnující léta 708—768, je závislá nejen na společně murbašské předloze (viz *Ann. Guelferbytani*) všech shora uvedených letopisů, nýbrž i na *Ann. Mosellani-Laureshamenses*, jiné významné skupině raně karolinských letopisů; k této části se bezprostředně pojí pokračování popisující léta 771—789: Druhá část je samostatné pokračování od téhož autora, které obsahuje popis událostí z let 790—799 (tzv. *Continuatio Murbacensis*, nazvané podle kláštera v Murbachu — bavorská diecéze); třetí část, tzv. *Continuatio Augiensis* (nazvané podle kláštera v Reichenau, diec. kostnická), zahrnuje léta 802—859; čtvrtá část obsahuje další trojí pokračování — tzv. *Continuationes Sangallenses* (nazvané podle kláštera v St. Gallen, diec. kostnická) — a popisuje léta 860—876, 877 až 881; 882—926. *Ann. Alamannici* byly důležitým pramenem pro jiné pozdější letopisy, zejména pro *Ann. Altahenses maiores*.

Použitý text: *Annales Alamannici*, ed. G. H. Pertz, MGH SS I 19—30, 40—44, 47—56.

Poznámka k rukopisnému doložení: Letopisy jsou zachovány ve čtyřech rukopisech:

1. *Codex Turicensis*,
2. *Codex Sirmundianus* (začíná až rokem 748),
3. *Codex Madoctiensis*,
4. *Codex Veronensis*.

Protože se mezi léty 790—799, a zejména pak v rozmezí let 882—912, liší mezi sebou na jedné straně rukopisy č. 1 a 2 a rukopisy č. 3 a 4 na straně druhé, uvádíme i zde — po vzoru Pertzovů — text ve dvou sloupcích.

Annales Alamannici

Codices Turiciensis et Sirmontianus

- 47 790 Karolus rex, commoto exercitu magno Francorum et Saxonum atque Sclavorum, perrexit in regionem Wandalorum, terram devastavit, et cum praeda reversus est in pace.
- 48 797 Pipinus cum Baguariis et quosdam de Langobardis super Sclavos, terram devastavit, et cum pace reversus est ad patrem suum domnum regem Karlum.
- 51 870 Rasticius^a dux a Hludowico rege Germaniae, et Soltanus ab imperatore Hludowico rege Langobardorum capti sunt.
- 52 892 Arnolfus rex contra Maravenses pergebat.
- 53 893
- 53 895
- 54 902

Codices Modoetiensis et Veronensis

- Karolus cum exercitu Franchorum, Saxorum atque Sclavorum in regionem Wandalorum, et eam devastavit; reversus cum pace.
- Ericus victoriam in Wandalos; Pippinus super Sclavos.
- Arnolfus in Maraha. Wilhelm occisus, Engilschalch obcecatur. Ruodpertus occiditur.
- ...; et Zuentebule rex elevatus.
- Et bellum in Maraba cum Ungaris, et patria victa.

^a Rassucius 2.

790

¹ Karel Veliký (768–814).² Slovaný jsou zde míněni Srbové a Obodrité, *Ann. reg. Franc.* ad a. 789.³ Jde o Velety. Událost se týká r. 789, *Ann. reg. Franc.* ad a. 789.

797

¹ Syn Karla Velikého a král Itálie.² Jde o Pipinovo tažení do Panonie proti Avarům, podniknuté po tažení markrabího Jindřicha a slovanského vévody Vonomíra r. 796, *Ann. reg. Franc.* ad a. 796.

870

¹ Rostislav, vévoda Moravanů (846–870).² Ludvík Němec (830/843–876).³ Císař Ludvík II. dobyl r. 871 italského města Bari a zajal tam saracénského velitele-sultána.

Letopisy alamanské

790 Král Karel¹ vyrazil s velkým vojskem Franků, Sasů a Slovanů,² zamířil do krajiny Vandalů,³ zpusťošil zemi a vrátil se v pokoji s kořistí.

Král Karel¹ (vyrazil) s vojskem Franků, Sasů a Slovanů² do krajiny Vandalů³ a zpusťošil ji; vrátil se zpět v pokoji.

797 Pipin¹ (se vydal) s Bavory a s některými z Langobardů proti Slovanům,² zpusťošil zemi a vrátil se v pokoji k svému otci panu králi Karlovi.

Erich dosáhl vítězství nad Vandaly, Pipin nad Slovaný.²

870 Byli zajati vévoda Rostislav¹ Ludvíkem, králem Germánie,² a Soltan císařem Ludvíkem,³ králem langobardským.

892 Král Arnulf táhl proti Moravanům.

Arnulf (vpadl) s vojskem na Moravu a zpusťošil zemi.¹

893

Arnulf (vpadl) na Moravu. Vilém byl zabit, Engilšalk oslepen, Ruodbert usmrčen.¹

895

..., a Svatopluk byl povýšen na krále.¹

902

A na Moravě (začala) válka s Uhry a země byla přemóžena.¹

892

¹ O tažení *Ann. Fuld.* ad a. 892.

893

¹ *Ann. Fuld.* ad a. 893.

895

¹ Toho roku se Arnulfův syn Zwentibald stal králem lotrinským.

902

¹ O porážce Maďarů na Moravě *Ann. Fuld.* ad a. 902.

ANNALES FLAVINIACENSES
LETOPISY FLAVINIACKÉ

Jde o stručné kompilační dílo, jehož základní část obsahuje zprávy u událostech v rozmezí let 382 až asi 816. Je pojmenováno podle kláštera ležícího v Burgundsku v diecézi autunské, kde zřejmě vzniklo. Později byly tyto letopisy dovedeny až po r. 985, od poloviny 9. stol. se však rukopis nacházel již v Lausanne, a proto se tento závěrečný úsek označuje i jako *Ann. Lausonenses*.

Použitý text: *Annales Flaviniacenses*, ed. G. H. Pertz, MGH SS III 149—152.

	Annales Flaviniacenses	Letopisy flaviniacké
151	805 Karolus in Bemctium.	805 Karel (vytáhl) do Čech. ¹
151	806 Karolus in Bem.	806 Karel (vytáhl) do Čech. ¹

805

¹ *Ann. reg. Franc., Ann. Mett. (prieores), Chron. Moissiac.* ad a. 805.

806

¹ *Ann. reg. Franc.* ad a. 806.

ANNALES REGNI FRANCORUM
LETOPISY KRÁLOVSTVÍ FRANKŮ

Letopisy království Franků nás informují o politických dějinách Franské říše koncem 8. a na počátku 9. stol. Kromě jiného přinášejí významné zprávy o bojích Franské říše s Avary v Potisi a v Panonii, kdy také docházelo k prvnímu styku Franků se Slovy v Karpatské kotlině, zvláště se Slovy, sídlícími nad středním Dunajem, kteří se posléze v jediné zprávě letopisů objevují pod vlastním jménem Moravané.

Vznik těchto letopisů, zahrnujících léta 741—829, není doposud zcela uspokojivě vyřešen. Nepochybně však jde o dílo vyrostlé z dlouholeté analistické tradice raného karolinského období. Podle toho, že jejich nejstarší rukopis pochází z kláštera v Lorschu u Heidelberku (mohučská diecéze) byly původně zvány *Annales Laurissenses maiores*, jelikož se však později poznalo, že jde vlastně o více méně oficiální letopisy sestavované v úzkém kontaktu s franským dvorem, dostaly časem název *Annales regni Francorum*. Na jejich vzniku se podílelo více autorů:

1. Léta 741—788: Někdy mezi léty 788 a 793 složil neznámý autor analistický výklad událostí z let 741—788 na základě starších letopisů; zvl. to byla a) různá pokračování *kroniky Fredegarovy* (po rok 768), b) dále nezachovaná předloha, z níž jsou odvozeny *Ann. s. Amandi* (po rok 772), c) *Ann. Petaviani*, které vzešly ze spojení *Ann. s. Amandi* a *Ann. Mosellani-Laureshamenses* (po rok 778), d) murbašská předloha, v níž mají svůj původ *Ann. Guelferbytani*, *Ann. Nazariani* i *Ann. Alamannici* (po rok 781), e) společný základ, z něhož vzešly *Ann. Mosellani-Laureshamenses* (po rok 785), a některá další díla.

2. Léta 788—807: Tato část navazuje na část předešlou, byla zřejmě pravidelně po jednotlivých letech doplňována, zprvu rukou autora první části, později zřejmě jiným autorem nebo jinými autory; jistý mezník tu pravděpodobně představuje zejména r. 795 (Kurzeho názor, tlumočený v jeho vydání Letopisů, str. VI, že totiž pokračovatelem byl od r. 795 do r. 820 životopisec Karla Velikého *Einhart*, nedošel uznání).

3. Léta 808—829: V této části máme co činit se dvěma autory, pokračujícími stejným způsobem, jak bylo uvedeno sub 2; druhý z autorů, který začal psát koncem r. 820, byl podle některých opat *Hildwin* ze St. Denis.

Přitom je třeba poznamenat, že se v rukopisech skupiny E (viz níže) nachází starší část letopisů (zejména do r. 801, ne-li ještě dále) ve značně přepracované podobě. Důležité je, že tu nejde jen o stylistické vybroušení textu, nýbrž byla zde navíc připojena celá řada poměrně rozsáhlých doplňků. V minulosti bývala tato rukopisná skupina označována speciálním názvem *Annales qui dicuntur Einhardi* podle svého domnělého autora *Einharda*; dnes se však jak *Einhardovo* autorství, tak případný samostatný charakter této rukopisné skupiny jednoznačně odmítá. I v našem textu ji zařazujeme pod jediné společné označení *Annales regni Francorum*, avšak z technických důvodů uvádíme do r. 801 text zakládající se na této rukopisné skupině (podobně jako Kurze, z jehož edice vycházíme) odděleně pod dílčím záhlavím *Annales regni Francorum — Annales qui dicuntur Einhardi*, přičemž u textu zakládajícího se na rukopisných skupinách A—D používáme až do tohoto

roku záhlaří *Annales regni Francorum* — *Annales Laurissenses maiores*. Po tomto roce užíváme již záhlaří jednotného.

Celkem rozeznáváme pět rukopisných skupin uvedených letopisů:

- A:** Základem byl dnes nezvěstný rukopis z lorschského kláštera se speciální změnou u r. 748 a končící snad, i když ne zcela nepochybně, rokem 788. Od něho jsou odvozeny:
- A 1:** Dnes taktéž ztracený opis rukopisu A, kterého použil H. Canisius ve svém prvním vydání Letopisů z r. 1603; text končí před koncem r. 788 zřejmě proto, že předloha nebyla úplná, a následující léta 788—793 z tzv. *Ann. Laurehamenses*.
- A 2:** *Codex Florentinus* z 11. stol., obsahující léta 741—749, připojená ke spisu *Liber historiae Francorum* (příslušnost tohoto rukopisu k rukopisné skupině A je však nejistá).
- A 2a:** *Codex Vindobonensis 3126* z 15. stol. odvozený od A 2.
- B:** Pro skupinu **B** je typické ukončení textu uprostřed r. 813.
- B 1:** *Codex Vaticanus reginae Christinae 617* z 9. stol., odvozený z předlohy, která byla na začátku i na konci porušena.
- B 2:** Ztracená předloha *Reginona z Prümü*, který používal Letopisů počínaje rokem 741; text končí rovněž uprostřed r. 813, avšak o něco dříve než B 1 a B 4.
- B 3:** *Codex Vaticanus reginae Christinae 213* z 10. stol., který obsahuje nejprve *Fredegarii Continuationes* a *Annales Laurehamenses antiquiores* (768—790) a potom *Annales regni Francorum*, avšak jen do r. 806.
- B 4:** *Codex Parisinus 5941 A* z 11. stol., původem z kláštera Brantonu (Dordogne); končí na zcela stejném místě jako B 1. Dnes ztracený rukopis — kdysi v majetku Jeana du Thila — který vydal Du Chesne ve spise *Historiae Franciae Scriptores* II 11—21; jde o zhuštěné zpracování Letopisů, nazývané někdy *Annales Tiliáni* a končící již rokem 806 (viz *Annales Tiliáni*).
- C:** Rukopisy skupiny **C** mají jisté změny u r. 773, 776, 828. Rozlišují se tu dvě podskupiny, **Cx** a **Cy**.
- Cx:** Jde o podskupinu, v níž *Annales regni Francorum* navazují na *Liber Historiae Francorum* a na kapitoly 107—110 z pokračování k Fredegarovi. Hlavní rukopisy této podskupiny jsou tyto:
- C 1:** *Codex Parisinus 10911* z 9. stol., původem z Lutychu.
- C 2:** *Codex Petropolitani* L. F. Otd. IV. n. 4 z 10. stol., sepsaný v klášteře sv. Medarda v Soissons.
- Cy:** Jde o rukopisnou podskupinu, jejíž předloha měla ještě další pokračování, dovedené až do r. 837, a k ní potom ještě v rukopisech podskupiny **Cy** přibyla další dvě pokračování, do r. 861 a do r. 882; přitom autor posledního z těchto pokračování, remešský arcibiskup *Hinkmar*, napojil celý tento analistický výtvar na řadu starších spisů (*Eutropiovo Brevarium*, *Marcellinovo Chronicon*, spis *Notitia provinciarum*, *Chronicon Řehoře Tourského*, *Continuationes Fredegarii* ve výtahu) a vytvořil tak rozsáhlé dílo, zahrnující události od založení Říma až po současnost. Důležitější rukopisy této podskupiny jsou tyto:
- C 3:** *Codex Bertinianus*, dnes uložený v městské knihovně v St. Omer jako *Codex Audomariensis 697 a 706*; jeho část týkající se let 830—882 bývá vydávána pod názvem *Annales Bertiniani* (viz tam sub 1).
- C 3a:** *Codex Bruxellensis 6439—6451* z 11. stol. (srov. *Ann. Bertiniani*, sub 1a).
- C 4:** Lze sem zařadit *Codex Chronici Vedastini Duacensis 753*, vzniklý koncem 11. stol. v klášteře v St. Vaastu (jde o kompilační dílo obsahující výklady pro dobu od narození Krista až do r. 899; doslovné přepisování větších částí z *Annales regni Francorum* však začíná až rokem 815); větší význam pro textovou kritiku těchto letopisů však uvedený rukopis nemá.

- D:** Pro tuto skupinu jsou charakteristické přídavky u let 785 a 792. Hlavní rukopisy jsou tyto:
- D 1:** *Codex Vindobonensis 473* z 9. stol., původem v Wormsu, v němž následuje po výtažích z *Liber Historiae Francorum* a z *Continuationes Fredegarii* text letopisů, do nichž je vložen u r. 814 text *Einhardova Života Karla Velikého* a jež jsou zakončeny spisem *Genealogia Domus Carolingicae*.
- D 2:** Dnes nezvěstná předloha, z níž čerpaly *Letopisy fuldské*, jejichž výtahy z *Annales regni Francorum* počínají u r. 771 (předloha začínala asi teprve tímto rokem).
- D 3:** *Codex Vindobonensis 612* z 11. stol., původem z Altaichu, čerpá také z nějaké předlohy, v níž chyběla léta 741—770.
- E:** Obecný úvodní výklad o rukopisech skupiny **E** viz výše. Zde je třeba dodat, že východiskem těchto rukopisů byl Weissenburg v Alsasku a že existují dvě jejich podskupiny, jedna spojená s klášteřem v Ellwangen (*Ex I*) a druhá z kláštera v Lorsch (*Ex 2*). Rozdělení hlavních rukopisů skupiny **E** lze tedy vyjádřit takto:
- Ex 1:** *Codex Vindobonensis 510* z 9. stol., původem z Göttweihu, s jedním opisem.
- E 2:** *Codex Parisinus 5942* z 10. stol. z Bec (Eure); se dvěma opisy.
- Ex 2:** Podskupina z Lorsch se dělí dále ještě na dvě další dílčí podskupiny **Ey** a **Ez**.
- Ey:** U rukopisů této dílčí podskupiny jsou *Annales regni Francorum* vloženy do *Theganova* spisu *Vita Hludovici*, který byl takto po sedmé kapitole rozdělen na dvě části.
- E 3:** *Codex Treverensis 1286, 43* z r. 1084, původem z Prümü.
- E 5:** *Codex Parisinus 15425* z 11. stol., patrně lotrinského původu
- E 4:** *Codex Britannici Musei 21109* z 12. stol., původem ze Steinfeldu z kolínského diecése.
- Ez:** Zde byly spojeny *Einhardova Vita Caroli*, *Annales regni Francorum* a *Notkerova Gesta Caroli* v jediný celek nazvaný *Gesta Caroli*; tato dílčí podskupina je spojena s klášteřem St. Gallen v kostnické diecézi. Hlavní rukopisy jsou tyto:
- E 6:** *Codex Hannoveranus XIII 858* z 11. stol., patrně švábského původu, porušený na začátku i na konci.
- E 7:** *Codex Monacensis 17736* z 12. stol. ze Stadtamhofu u Řezna, patrně s řadou opisů. Vedle toho jsou významné ještě dva další rukopisy méně jasné filiace — patrně však z velmi staré předlohy:
- E 8:** Nezvěstná, snad neúplná předloha, které použil *Poeta Saxo* (použito bylo jen let 772—801).
- E 9:** *Codex Monacensis 23618* z 10. stol., původem ze Solnohradu, obsahující však jen léta 806—821.

Jak už bylo zčásti patrné z výkladu o rukopisech, poskytl *Ann. regni Francorum* velmi vydatný zdroj informací pro pozdější podobné výtvary. Buďto přímo, nebo alespoň zprostředkovaně z nich výrazněji čerpaly zejména tyto letopisy a kroniky zahrnuté v našem výboru: *Ann. Fuldenses* (zvl. pro léta 771—827); *Ann. Maximiniani* a *Ann. Xantenses* (zvl. pro léta 790—796); *Ann. Mettenses priores* (již od r. 751, zvl. pak v letech 806—829); *Chronicon Moissiacense* (zvl. léta 804—818); *Ann. Sithiensis*, *Reginonis Chronicon*.

Použitý text: *Annales regni Francorum*, rec. F. Kurze, SRG, Hannoverae 1895 (srov. i *Annales Laurissenses et Einhardi*, ed. G. H. Pertz, MGH SS I 124—218, a nejnověji *Annales regni Francorum*, ed. R. Rau, *Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters* V, 1—155).

Annales regni Francorum

(Annales qui dicuntur Einhardi)

89 791 Cuius partem Theoderico comiti et Meginfrido camerario suo committens eos per aquilonalem Danubii ripam iter agere iussit. Ipse cum alia parte, quam secum retinuit, australem eiusdem fluminis ripam Pannoniam petiturus occupavit, Baioariis cum commeatibus exercitus, qui navibus devehebantur, per Danubium secunda aqua descendere iussis. Ac sic inchoato itinere prima castra super Anesum posita sunt; nam is fluvius inter Baioariorum atque Hunorum terminos medius currens certus duorum regnorum limes habebatur. Ibi supplicatio per triduum facta, ut id bellum prosperos ac felices haberet eventus; tum demum castramota, et bellum genti Hunorum a Francis indictum est. Pulsis igitur Hunorum praesidiis ac destructis munitiombus, quarum una super Cambum fluvium, altera iuxta Comagenos civitatem in monte Cumeoberg vallo firmissimo erat exstructa, ferro et igni cuncta vastantur. Cumque rex cum eo, quem ducebat, exercitu usque ad Arrabonis fluenta venisset, transmisso eodem fluvio per ripam eius usque ad locum, in quo is Danubio miscetur, accessit ibique per aliquot dies stativis habitis per Sabariam reverti statuit. Alias vero copias, quibus Theodericum et Meginfridum praefecerat, per Beehaimos via, qua venerant, reverti praecepit. Sic peragrata ac devastata magna parte Pannoniae cum incolomi exercitu

791

¹ Karel Veliký (768—814).

² Avarů.

³ K lokalisaci *Ann. reg. Franc.* ad a. 791, pozn. 3.

⁴ O poloze Kumeobergu *Ann. reg. Franc.* ad a. 791, pozn. 2.

⁵ Subotica/Kamenec (Steinamanger/Szombathely).

Letopisy království Franků

(Letopisy zvané Einhardovy)

791 Tu část (vojska) svěřil¹ hraběti Theodorikovi a svému komorníkovi Meginfridovi a přikázal jim, aby se vydali na cestu po severním břehu Dunaje. Sám s jinou částí (vojska), kterou podržel u sebe, obsadil jižní břeh téže řeky — hodlaje napadnout Panonii —, a přikázal Bavorům, aby spolu s vojenskými zásobovacími sborů, které se plavily po lodích, sjeli za příznivého vodního stavu po Dunaji. A když tak započal cestu, byl postaven první tábor nad Enží; neboť ta řeka protéká uprostřed hranic Bavorů a Hunů² a byla považována za bezpečné rozmezí (těch) dvou království. Tam se konalo po tři dny veřejné modlení, aby ta válka měla zdárný a šťastný výsledek; teprve tehdy pohnuli táborem a ze strany Franků byla vyhlášena národu Hunů válka. Když tedy zahlnali ochranné posádky Hunů a rozbořili opevnění, z nichž jedno bylo zbudováno nad řekou Kamp³ a druhé — s velmi pevným náspem — při městě Komagenách na hoře Kumeoberg⁴ je všechno ohněm a mečem zpuštěno. A když král přišel s vojskem, které vedl, až k toku Ráby, přepravil se přes tuto řeku a prošel po jejím břehu až k místu, kde se mísí s Dunajem, a když tam po několik dní tábořil, rozhodl se, že se vrátí přes Sabarii.⁵ Ostatním vojenským sborům, jimž postavil do čela Theodorika a Meginfrida, přikázal, aby se vrátili

Francorum in Baioariam se recepit. Saxones autem et Frisiones cum Theoderico et Meginfrido per Beehaimos, ut iussum erat, domum regressi sunt.

99 796 Missus est ad hoc Angilbertus, abbas monasterii sancti Richarii; per quem etiam tunc ad sanctum Petrum magnam partem thesauri, quem Ericus dux Foroiuliensis spoliata Hunorum regia, quae hringus vocabatur, eodem anno regi de Pannonia detulerat, misit; reliquum vero inter optimates et aulicos ceterosque in palatio suo militantes liberali manu distribuit.

Atque his expletis ipse cum exercitu Francorum Saxoniam petiit, Pippinum vero filium suum cum Italicis ac Baioaricis copiis in Pannoniam ire iussit. Et ipse quidem Saxonia ex magna parte vastata ad hiemandum Aquasgrani revertitur; Pippinus autem Hunis trans Tizam fluvium fugatis eorumque regia, quae, ut dictum est, hringus, a Langobardis autem campus vocatur, ex toto destructa, direptis pene omnibus Hunorum opibus ad patrem Aquisgrani hiberna habentem venit ac spolia regni, quae secum detulit, eidem praesentavit.

⁶ O významu a užívání Beehaimi, Beheimi apod. pozn. 8 Letopisů království Franků k r. 805.

⁷ Vojsko, vedené Meginfridem a Theodorikem, postupovalo z Rezna po severním břehu Dunaje až k ústí řeky Enže. Odtud táhlo „per Beehaimos“: tj. přes silva Boemica (Nordwald, dnešní Österreichisches Granit Plateau) proniklo na cestu českou (*Poemica semita, Beheimsteig*) — buď přes jižní Čechy (Vitorazsko) či přes Greiner Wald — a po ní se dostalo k avarskému opevnění při ústí Chuby. Zpět se vojsko vracelo po této cestě přes Čechy, J. Dobiáš, *Seit wann* 5—23.

⁸ Oblast silva Boemica se až do 12. stol. považovala za součást Čech a začínala nepříliš daleko na sever od Dunaje, L. Havlík, *Stáří Slované* 46—58, 80—84.

796

¹ St. Riquier u Ableville.

² Karel Veliký.

³ Šlo o středisko Avarů v Panonii, patrně při jižním cípu Blatenského jezera.

⁴ Tohoto boje se týká *Rhythmus de Pippini regis victoria Avarica*, MG Poetae lat. aevi Carol. 116, 117.

přes Čechy⁶ cestou, po které přišli.⁷ Když takto prošel a zpuštěl velkou část Panonie, odebral se zpět do Bavor s nedotčeným franským vojskem. Sasové pak a Frisoové se s Theodorikem a Meginfridem vrátili domů přes Čechy,⁸ jak jim bylo přikázáno.

796 Za tím účelem byl vyslán Angilbert, opat kláštera svatého Richaria;¹ po něm také tehdy poslal svatému Petru velkou část pokladu, který téhož roku přinesl král² z Panonie Jindřich, vévoda friaulský, když vyloupil královské sídlo Hunů, zvané hring;³ zbytek pak štědrou rukou rozdělil mezi velmože, dvořany a mezi ostatní, kteří konali vojenskou službu v jeho královském sídle.

A když se toto naplnilo, sám zamířil s vojskem Franků do Saska, svému synu Pipinovi pak přikázal, aby se odebral s italskými a bavorskými vojenskými sbory do Panonie. A sám zpuštěl z velké části Sasko a vrátil se do Cách, aby tam přezimoval; Pipin pak zahnal Huny za řeku Tisu a úplně rozbořil jejich královské sídlo, které se nazývá — jak bylo řečeno — hring, u Langobardů pak „campus“, a uchvátil téměř všechny majetek Hunů,⁴ přišel k otci do Cách, kde ten měl zimní ležení, a odevzdal mu kořist z království, kterou přinesl s sebou.

Annales regni Francorum

(Annales Laurissenses maiores)

86 791 ... ad Reganesburg pervenit, ibi
88 exercitum suum coniunxit. Ibiq[ue]
consilio peracto Francorum, Saxonum,
Frisonum, disposerunt propter nimiam
malitiam et intollerabilem, quam
fecerunt Avari contra sanctam ecclesiam
vel populum christianum, unde iustitias
per missos impetrare non valuerunt,
iter peragendi; ... Supradictus vero
princeps de australi parte Danubio iter
peragens, Saxones autem cum quibusdam
Francis et maxime plurima Frisonum
de aquilonale parte Danubii similiter
iter peragentes, ubi ad loca pervenerunt,
ubi iamdicti Avari firmitates habuerunt
praeparatas: de australi vero parte
Danubii ad Cumeoberg, de alia vero
ripa in loco, qui dicitur Camp, quia
sic nominatur ille fluvius, qui ibi conflu-
it in Danubio ... Supradictus exercitus
sic iter peragens usque ad fluvium,
cuius vocabulum est Rába; et exinde
uterque exercitus de ambobus ripis ad
propria reversi sunt, magnificantes
Deum de tanta victoria.

96 795 Ibi etiam venerunt missi tudun, qui
in gente et regno Avarorum magnam
potestatem habebat; qui dixerunt, quod
idem tudun cum terra et populo suo se
regi dedere vellet et eius ordinatione
christianam fidem suscipere vellet.

791

¹ Karel Veliký (768–814).

² Kumeoberg či *mons Cumeoberg cum vallo firmissimo iuxta Comagenos civitatem* (Ann. Einhardi ad a. 791) se obvykle hledá na Burgstallu na severním okraji Vídeňského lesa, L. Havlík, *Starší Slované* 26–27.

³ Kamp či *manitio super Cambum fluvium* (Ann. Einhardi ad a. 791) se nověji lokalizuje do blízkosti osady Kammern (*Chambarn*), L. Havlík, *Starší Slované* 27.

⁴ Jde o řeku Kamp, čes. Chůba, v dnešních Dol. Rakousích.

⁵ V Panonii. O události V. Novotný, *České dějiny* I/1 268.

⁶ Cf. H. Koller, *Die Awarenkriege* 1–12.

795

¹ Do Lüne.

² Tudun je označení význačného avarského hodnostáře a vládce, Laureshamenské letopisy k r. 795 ho označují jako regulus, Alamanské letopisy k stejnému datu dux.

Letopisy království Franků

(Letopisy loršské většiny)

791 ... dorazil¹ k Řeznu a tam spojil
své vojsko dohromady. A když tu
uskutečnil válečnou poradu Franků,
Sasů a Frisů, rozhodli se, že v důsledku
přílišné a nesnesitelné zloby, kterou
projevili Avari vůči svaté církvi či
křesťanskému lidu, podniknou vojens-
kou výpravu, když se jim nepodařilo
dosáhnout spravedlnosti prostřednic-
tvím vyslanců; ... Zmíněný panovník
postupoval pak po jižním břehu Du-
naje, kdežto Sasové táhli podobným
způsobem společně s některými Franky
a s největší částí Frisů po severní straně
Dunaje, až dorazili na místa, kde měli
zmínění Avari připravená opevnění:
(bylo to na jižní straně Dunaje u Ku-
meobergu,² z druhého břehu pak na
místě, které se nazývá Kamp³ — poně-
vadž se tak jmenuje ona řeka, která se
tam vlévá do Dunaje⁴ ... Uvedené
vojsko takto postupovalo až k řece
zvané Rába;⁵ a odtamtud se obě vojska
vrátila z obou břehů do vlasti, velebiče
Boha za tak veliké vítězství.⁶

795 Tam¹ také přišli poslové tudunovi,²
který měl v národě a v království
Avarů velkou moc; ti řekli, že se tento
tudun chce i se svou zemí a se svým
lidem poddat králi a že chce přijmout
podle jeho nařízení křesťanskou víru.

98 796 Sed et Heiricus dux Foroiulensis
missis hominibus sui scum Wonomyro^a
Sclavo in Pannonias hringum gentis
Avarorum longis retro temporibus qui-
etum, civili bello fatigatis inter se
principibus, spoliavit, — chagan sive
iuguro intestina clade addictis et a suis
occisis — thesaurum priscorum regum
multa seculorum prolixitate collectum
domno regi Carolo ad Aquis palatium
misit ... In eodem anno tudun se-
cundum pollicitationem suam cum
magna parte Avarorum ad regem venit,
se cum populo suo et patria regi dedit;
ipse et populus baptizatus est, et
honorifice muneribus donati redierunt.

Rex collectis exercitibus suis Saxo-
niam ingressus est, filium suum Pippi-
num regem Italiae in Pannonias cum
exercitu misso. Cuius legationes ad
eum in eadem Saxonia verenerunt, una,
quae dixit occurrisse ei kagan cum
ceteris optimatibus, quem sibi Avars
post interfectionem priorum constitue-
runt; altera, quae dixit Pippino cum
exercitu suo in hringo sedere. Et domnus
rex peragrata Saxonia cum integro
exercitu suo in Gallias se recepit et in
Aquis palatio filium suum Pippinum
e Pannonia redeuntem et partem the-
sauri, quae remanserat, adducentem
laetus aspexit.

Atque ibidem natalem Domini ac
pascha celebravit.

^a uonomiro B 2. 4. 5. C 3; uonomyro D 1.

796

¹ Čedad, dnešní Cividale (Friaul).

² B. Grafenauer, *Slovenci u ranofeudalna doba* 148 uvádí, že Wonomír byl vévoda v horním Posáví. Mezi slovinskými vévodami, uváděnými v *Conversio Bag. et Carantanorum*, však Wonomír uveden není.

³ Kagan, kan/chán byl nejvyšším vládcem Avarů, hodností roven králi. Jugur je snad označením kněžské hodnosti Avarů, F. Kos, *Gradivo* I 261, pozn. 4.

796 Ale i Jindřich, vévoda friaulský,¹
poslal své lidi se Slovanem Vonomí-
rem² do Panonii, vyplenil hrink ná-
roda Avarů, dlouho předtím pokojný,
když se tam knížata navzájem oslabila
občanskou válkou, — když byli kagan
a jugur³ vnitřní pohromou vydáni na
pospas a svými (lidmi) zabiti — a poslal
panu králi Karlovi do Cách poklad
dřívějších králů, nashromážděný za
dlouhá staletí ... V téže roce přišel
tudun podle svého slibu s velkou částí
Avarů ke králi a poddal se se svým
lidem i zemí králi; on sám i jeho lid byl
pokřtěn a vrátili se, byvše poctěni dary.

Král shromáždil svá vojska a vpadl
do Saska, poslav svého syna Pipina,
krále Itálie, s vojskem do Panonii.
Přišla pak k onomu do téhož Saska
jeho poselstva, jedno, které oznámilo,
že mu i s ostatními velmoži vytáhl
vstříc kagan, kterého si Avari ustano-
vili po zavraždění předešlých; druhé
pak poselstvo, které hovořilo, že Pipin
je se svým vojskem usazen v hringu.
Pan král přešel se svým nedotčeným
vojskem Saska, uchýlil se do Galii
a s radostí spatřil v královském pa-
láci v Cáchách svého syna Pipina,
který se vrátil z Panonie a přinesl
zbylou část pokladu.

A tam oslavil narození Páně i veli-
konoce.

Annales regni Francorum

118 803 Imperator autem in Baioariam profectus dispositis Pannoniarum causis Decembrio mense Aquasgrani reversus est ibique natalem Domini celebravit.

MGH SS
I. 191

... venationem bubalorum ceterarumque ferarum per saltum Hircanum exercuit. Inde vero ad Regenesburch veniens, dispositis his quae utilia videbantur esse, adventum exercitus de Pannonia redeintis praestolabatur. Quibus reversis, obviam illis ad Regenesburch venit. Ibi etiam cum illis Zodan princeps Pannoniae veniens, imperatori se tradidit. Multi quoque Sclavi et Huni in eodem conventu fuerunt et se cum omnibus quae possidebant imperatoris dominio subdiderunt. Constitutisque omnibus utilitatibus, quae in illis partibus necessaria erant, per Alemaniam et per Warmatiam hiemis tempore ad Aquis palatium venit, ibique natalem Domini celebravit.

119 805 Non multo post capcanus^b, princeps Hunorum^c, propter necessitatem populi sui imperatorem adiit, postulans sibi locum dari ad habitandum inter Sabariam et Carnuntum^d, quia propter infestationem Sclavorum in

Letopisy království Franků

803 Císař¹ se však odebral do Bavor, uspořádal záležitosti týkající se Pannonií, v měsíci prosinci se vrátil do Cách a tam oslavil narození Páně.

... uspořádal v Hyrkánském lese lov na zubry a jiná divoká zvířata. Když potom přišel do Řezna a uspořádal to, co se mu zdálo užitečné, čekal na příchod vojáků, kteří se vraceli z Panonie. Když se ti vrátili, přišel jim vstříc do Řezna. Tam s nimi také přišel vládce Panonie Zodan² a odevzdal se císaři. V témž zástupu bylo i mnoho Slovanů³ a Hunů⁴ a ti se poddali se vším co vlastnili císařově panství. A když zařídil vše užitečné, co ony země potřebovaly, přišel v zimě přes Alamanií a přes Worms do královského sídla v Cáchách a oslavil tam narození Páně.⁵

805 Nedlouho potom se obrátil na císaře¹ pro tísnivé poměry svého lidu kapkan, vládce Hunů,² se žádostí, aby mu bylo dáno k obývání místo mezi Sabarií³ a Karnuntem,⁴ ježto pro nájezdy Slovanů⁵ nemohl setrvalvat v dřívě-

^b caganus B 2. 5; capcanus B 3; cappanus B 4; captanos D 1; capanus E 7. ^c anarorum B 2; bonorum B 3; unorum B 4. ^d carantanum B 2; carnuntum corr. carnoutum B 4; carnontum B 5. D 2. 3; carnantum C 3; Karnoutum D 1.

803

¹ Karel Veliký.

² Zodan není vlastní jméno, ale zkomolený název hodnosti: *tudun*, viz pozn. 2 k r. 795.

³ Šlo o Slovaný z bezprostředního sousedství Panonie, patrně i o Slovaný na sever od Dunaje a v horním Posáví, cf. *Ann. Lobien.* ad a. 803 (*Pannonia cum finitimis regnis*) a *Ann. reg. Franc.* ad a. 811, kde se vypráví o vévodech Slovanů kolem Dunaje.

⁴ Avarů.

⁵ *Ann. Mett. priores* ad a. 803.

805

¹ Karla Velikého.

² Avarů.

³ Subotica/Kamenec (Steinamanger/Szombathely).

⁴ Blíže Hainburgu.

⁵ Šlo o Slovaný z přímého sousedství Panonie, žijící kolem Dunaje, *Ann. reg. Franc.* ad a. 811 a *Ann. Lobien.* ad a. 803.

120 pristinis sedibus esse non poterat^e. Quem imperator benigne suscepit — erat enim capcanus christianus nomine Theodorus — et precibus eius annuens muneribus donatum redire permisit.

Qui rediens ad populum suum paucis tempore transacto die obiit. Et misit caganus unum de optimatibus suis, petens sibi honorem antiquum, quem caganus apud Hunos habere solebat. Cuius precibus imperator adsensum praebuit et summam totius regni iuxta priscum eorum ritum caganum habere praecepit.

Eodem anno misit exercitum suum cum filio suo Carlo in terram Sclavorum, qui vocantur Beheimi^f. Qui omnem illorum patriam depopulatus ducem eorum nomine Lechonem^g occidit; et inde regressus in Vosego silva ad imperatorem venit in loco, qui dicitur Camp.

121 806 ... Et inde post non multos dies Aquasgrani veniens Karlum filium suum in terram Sclavorum, qui dicuntur Sorabi,^h qui sedent super Albim fluvium, cum exercitu misit; in qua expeditione Miliduochⁱ Sclavorum dux interfectus est, duoque castella ab exercitu aedificata, unum super ripam fluminis Salae, alterum iuxta fluvium Albim. Sclavisque pacatis Karlus cum

vějších sídlech. Císař ho milostivě přijal — kapkan byl totiž křesťan jménem Theodor — a vyhověv jeho prosbám, obdaroval ho dary a dovolil mu vrátit se.

Když se však vrátil ke svému lidu, za nějaký čas zemřel. A kagan^e poslal jednoho ze svých velmožů, žádaje pro sebe bývalou úctu, kterou kagan mezi Huny^f míval. Císař vyslovil souhlas s jeho prosbami a nařídil, aby kagan měl podle jejich starého obyčeje svrchovanou vládu nad celým královstvím.

Téhož roku poslal své vojsko se svým synem Karlem do země Slovanů, kteří se nazývají Čechové.^g Ten zpustošil celou jejich zemi a zabil jejich vévodu jménem Lecha,^h a když se odtamtud vrátil, přišel k císaři do Vogéžského lesa na místo, které se nazývá Champ.

806 ... A když odtamtud přišel¹ za několik dní do Cách, poslal svého syna Karla s vojskem do země Slovanů, kteří se nazývají Srbové a sídlí nad řekou Labem; na této výpravě byl zabit vévoda Slovanů Miliduch a vojsko vybudovalo dvě tvrze, jednu na břehu řeky Sály, druhou při řece Labi.² Když byli Slované uklidněni, vrátil se Karel s vojskem na místo, které se nazývá Seilles, a po břehu řeky Mosy dorazil k císaři.

^e poterat E 6. 7. ^f beheimi B 2. C 3; behmiami B 3; beheimi B 4; Cinu (*mea = Kurtze quidem sententia non ex Cibu, id quod Pertz SS I, 22 suspicabatur, sed ex [beheimi ortum]*) B 5; beheim B 6. ^g leconem B 3; bechonem E. ^h sorabi B 2; sorbi C 2. ⁱ miliduoch B 1; miliduochoc B 2; miliduoch B 4, E 6; Ludoch B 5; mibduoch D 3; miliduoch E 7.

⁶ Kagan při křtu 21. září 805 u řeky Fiša dostal jméno Abrahám. *Ann. s. Emmer. Ratisp. mai.* ad a. 805.

⁷ Avary.

⁸ Jde obecně o Slovaný, sídlící v Čechách a podle souvěkého názvu Čech nazvané *Beheimi, Boemani*, apod. V. Novotný I/1 267. Na počátku 9. stol. lze pod slovanským názvem „Čechové, český“ rozumět v podstatě obyvatele středních Čech, vlastního Česka, i když se ho v historiografii používá pro obyvatele celých Čech místo obtížně přeložitelného *Beheimi, Boemani*.

⁹ V. Novotný I/1 276 oproti některým starším názorům, které označení Lech pojímaly jako jméno (v některých rukopisech se četlo jako bechonem), mluví o označení hodnosti knížecí a pokládá lecha za vůdce některého českého kmene. O události též *Ann. Mett. (priores)* a *Chron. Moissiac.* ad a. 805. Cf. též R. Turek, *Čechy* 10.

806

¹ Karel Veliký.

² První byl na Labi u Magdeburku, druhý na Solavě u Halle.

122 exercitu | regressus in loco, qui dicitur Silli, super ripam Mosae fluminis ad imperatorem venit.

Missā est et manus de Baioaria et Alamannia atque Burgundia sicut anno superiore in terram Beeheim¹ vastataque terrae non minima portione absque ullo gravi incommodo regressa.

134 811 Imperator vero pace cum Hemmingo firmata et placito generali secundum consuetudinem Aquis habito | in tres partes regni sui totidem exercitus misit, unum trans Albiam in Linones, qui et ipsos vastavit et castellum Hohbuoki superiori anno a Wilzis^k destruxit in ripa Albiae fluminis restauravit, alterum in Pannonias¹ ad controversias Hunorum et Sclavorum finiendas, tertium in Brittones ad eorum perfidiam puniendam. Qui omnes rebus prospere gestis incolomes regressi sunt ...

... fuerunt etiam Aquis adventum eius expectantes, qui de Pannonia venerunt, canizauci princeps Avarum et tudun et alii primores ac duces Sclavorum circa Danubium habitantium, qui a ducibus copiarum, quae in Pannoniam missae fuerunt, ad praesentiam principis iussi^m venerunt.

¹ behemi B 2; Behem B 5; behemin C 3; in boemanos D 2; beheim D 3 E 3. 6. 7. e corr. E 1. * uulitiz B 1. E; uulizis C 3; uulitiz D 1; uulitzi E 7. * pannoniam B 2. ^m uisi fuerunt B 1; iussi sunt venire B 2; venire iussi fuerunt E 3.

³ V. Novotný I/1 278.

811

¹ Karel Veliký.

² Králem Dánů.

³ Liňané sídlili na pravém břehu dolní Labe, zčásti v poříčí, většinou však na levém břehu řeky Eldy až k řece Dosse.

⁴ Na levém břehu Labe, severně od Gartowa.

⁵ tj. do horní a dolní Panonie.

⁶ Avary.

⁷ Viz pozn. 10.

⁸ *Canizauci, canizauici*, příp. *canizau* nepovažoval F. Kurze, *Annales* p. 135, za vlastní jméno. E. Dümmler (Archiv f. österr. Gesch. X 9) vyslovil názor, že první část označení určuje hodnost chána (kan, kagan), druhá část je pak zkomoleninou osobního jména. V tom případě by snad šlo o jméno Izau, Jezau.

⁹ O tudunovi viz pozn. 2 k r. 795.

¹⁰ Vzhledem k určení „kolem Dunaje“ nebude možné přihlížet jen k oblasti dolní Panonie, resp. Posávi, ale v první řadě i k oblasti slovansko-avarských rozepří (cf. události r. 805), tj. k horní Panonii, jakož i k území na sever od Dunaje, kde se nedlouho poté objevují v písemných zprávách vévodství Mojimirova a Pribinova, L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 136. Cf. též M. Vach, *K etnickým a polit. vztahům* 15n.

Bylo také, stejně jako předešlého roku, posláno vojsko z Bavor, Alamanie a Burgundska do země Čechy, a když zpusťošilo ne nejmenší část země, vrátilo se bez nějaké vážné nehody.³

811 Císař¹ však uzavřel mír s Hemmingem,² a když uspořádal podle zvyku obecný sněm v Cáchách, poslal do tří částí své říše stejný počet vojsk, jedno přes Labe proti Liňanům,³ které jednak zpusťošilo jejich území, jednak obnovilo hrad Hühbeck⁴ na břehu řeky Labe, zbořený předešlého roku Velety, druhé do Panonií,⁵ aby učinilo konec sporům mezi Huny⁶ a Slovany,⁷ třetí proti Britům, aby ztrestalo jejich věrolomnost. Všechna tato vojska úspěšně pořídila a vrátila se bez pohromy ...

Jeho příchod očekávali v Cáchách také příchozí z Panonie, chán Izauci,⁸ vládce Avarů, a tudun⁹ i jiní velmoži a vévodové Slovanů bydlících kolem Dunaje,¹⁰ kteří se dostavili k císaři na rozkaz velitelů vojenských sborů poslaných do Panonie.

142 815 Ipse enim tunc temporibus in loco, qui dicitur Padrebrunno, generalium populi sui conventum habebat. Ibi ad eum omnes orientalium Sclavorum primores et legati venerunt.

Sed antequam illuc veniret, id est cum adhuc domi esset, adlatum est ei; quosdam de primoribus Romanorum ad interficiendum Leonem papam in ipsa urbe Roma conspirasse ac deinde, cum huius causae indicium ad pontificem esset delatum, omnes illius factionis auctores ipsius iussu fuisse trucidatos. Quod cum moleste ferret, ordinatis tunc Sclavorum^a et Herioldi rebus ipsoque in Saxonia dimisso, cum ad Franconofurd palatium venisset, Bernhardum regem Italiae, nepotem suum, qui et ipse cum eo in Saxonia fuerat, ad cognoscendum, quod nuntiabatur, Romanam mittit.

143 816 Hieme transacta Saxones et orientales Franci expeditionem in Sorabos Sclavos, qui dicto audientes non erant, facere iussi imperata strenue compleverunt et contumacium audaciam non magno labore compresserunt. Nam una civitate expugnata, quicquid in ea gente rebelle videbatur, subiectione promissa conquievit.

145 817 Legati Abdirahman, filii Abulaz regis Sarracenorum, de Caesaraugusta missi pacis petendae gratia venerunt, et

^a clavorum E 9.

815

¹ Císař Ludvík Pobožný (814–840).

² F. Kos, *Gratavo* II 47, pozn. 4 se domnívá, že šlo o tytéž Slovany, uvedené v *Ann. reg. Franc.* ad a. 822. Není to však jisté.

³ Lev III. (795–816).

⁴ Není zřejmé, zda šlo o dříve zmíněné Slovany, nebo jen Slovany polabsko-pobaltské.

816

¹ Šlo patrně o Giebichstein na Solavě.

² Cf. Einhardovy letopisy k r. 816.

817

¹ Pozdější Abd ar-Rahmán II.

² Jde o kordovského emira Hakama, zvaného Abú'l-Ás (otec zla).

815 Sám¹ totiž konal v té době na místě, které se nazývá Paderborn, obecný sněm svého lidu. Tam k němu přišli všichni velmoži a vyslanci východních Slovanů.²

Ale dříve než by tam přišel, to jest když byl ještě doma, bylo mu oznámeno, že se někteří z římských velmožů v samotném městě Římě spikli, aby zavraždili papeže Lva,³ a že když bylo potom před papežem předneseno udání týkající se této záležitosti, byli prý na jeho vlastní rozkaz všichni původci onoho vzbouření zabití.

Protože to těžce nesl, tu uspořádal tehdy záležitosti týkající se Slovanů⁴ a Heriolda a propustiv jej zpět do Saska, odebral se do královského sídla ve Frankfurtu a posle do Říma svého synovce, italského krále Bernharda — rovněž ten byl s ním v Sasku —, aby prošetřil, co se vypravovalo.

816 Když přešla zima, bylo Sasům a východním Frankům přikázáno, aby podnikli válečnou výpravu proti srbským Slovanům, kteří odmítli poslušnost, a oni rázně vyplnili, co jim bylo přikázáno, a s nevelkou námahou potlačili opovržlivost buřičů. Neboť po dobytí jednoho města¹ se všechno, cokoli se zdálo v tom národu odbojné, poddalo a uklidnilo.²

817 Vyslanci Abderahmana,¹ syna Abulaze, krále Saracénů,² poslaní ze Zaragoza, přišli požádat o mír, a když je

Compendio ab imperatore auditi Aquasgrani eum praecedere iussi sunt. Quo cum pervenisset, legatum Leonis imperatoris de Constantinopoli pro Dalmatinorum causa missum Niciforum nomine suscepit; quem etiam, quia Cadolah, ad quem illorum confinium cura pertinebat, non aderat et tamen brevi venturus putabatur, adventum illius iussit opperiri. Quo veniente ratio inter eum et legatum imperatoris de questionibus, quas idem detulit, habita est; et quia res ad plurimos et Romanos et Sclavos pertinebat neque sine illorum praesentia^o finiri posse videbatur, illo decernenda differtur, missusque ad hoc cum Cadolane et praedicto legato in Dalmatiam Albgarius, Unrochi nepos.

149 818 Imperator ... Aquasgrani ad hibernandum reversus, cum Heristallium venisset, obvius habuit legatos Sigonis ducis Beneventanorum ... Erant ibi et aliarum nationum legati, Abodritorum videlicet ac Bornae, ducis Guduscanorum^p, et Timocianorum, qui nuper a Bulgarorum societate desciverant et ad nostros fines se contulerant, simul et Liudewiti^q, ducis Pannoniae inferioris, qui res novas moliens Cadolaum comitem et marcae Foroiuliensis

císař^s v Compiègne vyslechl, přikázal jim, aby se před ním odebrali do Cách. Když tam dorazil, přijal vyslance císaře Lva⁴ z Konstantinopole, jménem Nikefora, který byl poslán ve věci Dalmatinců; protože Kadolah,⁵ kterému příslušela správa oněch pomezních krajin, nebyl přítomen, avšak soudilo se, že se brzy dostaví, přikázal i onomu, aby vyčkal jeho příchodu. Když se ten dostavil, nastalo mezi ním a mezi císařovým vyslancem jednání o stížnostech, které tento přednesl; a protože se záležitost týkala velmi mnohých, jak Římanů, tak i Slovanů, a nezdálo se, že ji lze skončit bez jejich přítomnosti, je rozhodnutí odloženo na pozdější dobu a za tím účelem je spolu s Kadolahem a se zmíněným vyslancem poslán do Dalmácie Albgarius, synovec Unrochův ...

818 Když se císař¹ vracel na zimu do Cách ... a přišel do Heristallu, setkal se s vyslanci Sigona, vévody beneventského ... Byli tam i vyslanci jiných národů, totiž Obodritů² a Borny, vévody Guduskanů,³ i Timočanů,⁴ kteří se nedávno odtrhli od Bulharů a připojili se k našemu pohraničí a zároveň i od Ljudevíta, vévody Dolní Panonie,⁵ který usiloval o převrat a pokoušel se obviňovat hraběte Kadolaha, prefekta marky friaulské,⁶ z krutosti a z pýchy.

^o sine illorum iudicio (omissis praesentia — illo) C 3. ^p ducis canorum D 3. ^q aliud eviiti C 3; liudeuiti D 1; liudeuici D 3; liuduiti E 2; liudeuici E 6; lodowici E 7.

³ Ludvík Pobožný.

⁴ Lva V. (813—820).

⁵ Kadolah byl markrabí friaulský.

818

¹ Ludvík Pobožný.

² Nejde o severní Obodrity, ale o jiné, zvané obecně Praedenecenti a sídlící v Dákii, přilehlé k Dunaji, a v pohraničí Bulharů, *Ann. reg. Franc.* ad a. 822 a 824. L. Havlík, *Územní rozsah* 66; H. Bulín, *Podunajští Abodriti* II vidí v těchto Abodritech severní Obodrity.

³ Guduskaní či Gadčané sídlili kolem řeky Gacka. Borna byl vévoda dalmatský a liburnský, *Ann. reg. Franc.* ad a. 819 et 821; vládl tedy severní části přímořských Chorvatů.

⁴ Timočané měli název podle řeky Timoku. F. Hýbl, *Dějiny národa bulharského* 76.

⁵ Ljudevítovo panství v dolní Panonii obsáhlo Chorvatsko od Drávy na jih v poříčí Sávy. Hlavním střediskem tohoto území byl Sisek. Cf. *Konstantin Porf., De adm. imp.*, c. 30.

⁶ Furlandské, Friaulské; Friaul je dnešní Cividale, Čedad.

praefectum crudelitatis atque insolentiae accusare conabatur. Quibus ibi auditis atque dimissis imperator Aquasgrani ad hiemandum profectus est.

150 819 Iterumque conventus mense Iulio apud Ingilunheim palatium habitus et exercitus de Italia in Pannoniam propter Liudewiti^r rebellionem missus, qui rebus parum prospere gestis infecto pene negotio regressus est. Et Liudewitus^s superbia elatus legatos quasi pacem petendo ad imperatorem misit, conditiones quasdam proponens, ad quarum concessionem ea, quae iubentur, se facturum pollicebatur. Quas cum imperator non reciperet aliasque ei per suos legatos proponeret, permanentum sibi in inchoata perfidia velut optimum iudicans missis circumquaque legatis vicinas iuxta se gentes ad bellum sollicitare curavit. Timocianorum quoque populum, qui dimissa Bulgarorum societate ad imperatorem venire ac dicioni eius se permittere gestiebat, ne hoc efficeret, ita intercepti ac falsis persuasionibus | inlexit, ut omissis, quod facere cogitabat, perfidiae illius socius et adiutor existeret.

151 Exercitu vero de Pannonia reverso Cadolach dux Foroiuliensis febre correptus in ipsa marca decessit. Cui cum Baldricus esset subrogatus et in Carantanorum^t regionem, quae ad ipsius curam pertinebat, fuisset ingressus, obvium ibi habuit Liudewiti^u exercitum; quem iuxta Dravum fluvium iter agentem parva manu adgressus pluribus interfectis et avertit et de illa provincia fugavit.

Borna vero dux Dalmatiae cum

Když je tu císař vyslechl a propustil, odebral se k přezimování do Cách.

819 V měsíci červenci se opět konal sněm v královském sídle v Ingelheimu a z Itálie bylo posláno vojsko do Panonie kvůli Ljudevítově vzpouře; to si vedlo s malým zdarem a vrátilo se téměř s nepořízenou. A Ljudevít, nadut pýchou, poslal k císaři vyslance jakoby žádat o mír, přičemž kladl jakési podmínky a sliboval, že budou-li přijaty, učiní, co mu bude prikazováno. Když císař¹ tyto podmínky odmítal a předkládal mu skrze své vyslance jiné, tu soudě, že je pro něho nejlepší setrvat v započaté věrolomnosti, poslal² na všechny strany vyslance a podněcoval sousední národy k válce. Také národ Timočanů, který po odtržení od Bulharů toužil přijít k císaři a odevzdat se do jeho moci, od tohoto činu natolik odvrátil a klamným přesvědčováním jej zlákal k tomu, že zanechal svého úmyslu a stal se společníkem a podporovatelem jeho³ věrolomnosti.

Když se však vojsko z Panonie vrátilo, byl Kadolah, vévoda friaulský, zachvácen v marce horečkou a zemřel. Když byl jeho nástupcem ustanoven Baldrik a když vstoupil do krajiny Korutanců, která patřila do jeho správy, narazil tam na Ljudevítovo vojsko; napadl je s malým vojenským oddílem, když se ubíralo podle řeky Drávy, a když pobil dosti značný počet vojáků, odvrátil a zahnal je⁴ na útěk.

Borna, vévoda Dalmácie, vyrazí pak s velkými vojenskými sbory k řece

^r leud. C 3; liud. D 1; liudevitis D 3; liudeuici E 6; ludowici E 7. ^s liud. D 1; liudevitus D 3; liudeuicus E 6; ludowicus E 7. ^t caranorum D 3; cantanorum E 3. ^u liuduvici D 3; liudeuici E 6; lodowici E 7.

819

¹ Ludvík Pobožný.

² Ljudevít.

³ Ljudevítovy.

⁴ Ljudevítovo vojsko.

magnis copiis ad Colapium fluvium Liudewitov^v ad se venienti occurrunt in prima congressione a Guduscanis deseritur; auxilio tamen praetorianorum suorum protectus evasit. Perit in eo proelio Dragamosus socer Liudewiti,^w qui in exordio defectionis relicto genero Bornae se coniunxerat. Guduscani domum regressi iterum a Borna subiguntur. At Liudewitus^x occasionem nactus cum valida manu Decembrio mense Dalmatiam ingressus, ferro et igni cuncta devastat. Cui cum Borna se penitus inparem conspiceret, omnia sua castellis inclusit et ipse cum delecta manu nunc a tergo nunc a latere insistens Liudewiti^v copias et noctu et interdium, quacumque poterat, laceravit neque eum in sua provincia impune versari permisit; ad extremum gravi damno adfectum regione sua coegit excedere, tribus hominum milibus de exercitu illius interfectis et trecentis vel eo amplius caballis captis praeter sarcinas et spolia diversi generis direpta; quae qualiter gesta fuerint, per legatos suos imperatori nuntiare curavit.

152 820 Mense Ianuario conventus ibidem habitus, in quo de Liudewiti^z defectione deliberatum est, ut tres exercitus simul ex tribus partibus ad devastandam eius regionem atque ipsius audaciam coercendam mitterentur. Borna quoque primo per legatos, deinde ipse veniens, quid sibi factu opus esse videretur, suggestit ...

Transacta hieme, ut primum herba pabulum iumentis praebere potuit, tres illi exercitus contra Liudewitum^z mittuntur. Quorum unus de Italia per

Kulpě vstříc Ljudevítovi, který táhl proti němu, a je v první srážce opuštěn Guduskany; přece však, kryt zástitou své družiny, unikl. V té bitvě zahynul Ljudevítův tchán Dragomož, který na začátku vzpoury opustil zetě a přimkl se k Bornovi. Guduskané jsou hned po svém návratu domů Bornou opět podrobeni. Avšak Ljudevít využil příležitosti a se silným vojskem napadl v prosinci Dalmácii a ohněm i mečem vše zpusťil. Když Borna viděl, že se mu ani zdaleka nemůže vyrovnat, uzavřel všechen svůj majetek do hradů a sám s vybraným oddílem ve dne v noci, kdekoli mohl, ničil Ljudevítovy oddíly, hned na ně dotíraje zezadu, hned zboku, a nedovolił mu, aby se v jeho krajině pohyboval beztrešně; nakonec ho donutil, aby z jeho země s těžkými škodami odešel, když tři tisíce lidí z jeho vojska pobil a tři sta nebo ještě více koní polapil — kromě ukořistených zavazadel a kořisti různého druhu; o těchto událostech dal císaře zpravit prostřednictvím svých vyslanců.⁵

820 V měsíci lednu se tamtéž konal sněm a na něm bylo ve věci Ljudevítovy vzpoury usneseno, že budou poslána zároveň ze tří stran tři vojska, aby zpusťila jeho zemi a aby zkrťila jeho opovázlivost. Také Borna uvedl — nejprve prostřednictvím vyslanců, potom sám osobně —, co bylo podle jeho názoru třeba učinit ...

Když přešla zima, tu jakmile byla tráva s to poskytnout píci pro dobytek, jsou ona tři vojska vyslána proti Ljudevítovi. Jedno z nich proniklo z Itálie

^v liuuito C 3; liud. D 1; liudewitico D 3; liudewito E 2; liudewico E 6; liudouico E 7. ^w liudewitici D 3; liudewitici E 6; liudowici E 7. ^x liudewitius D 3; aliud cauitus E 1; liudewitius E 3; liudewitius E 6; liudowitius E 7. ^y liudewitici D 3; liudewit E 1. 2. 9; liudewitici E 6; liudowitici E 7. ^z quo liudewitius D 3; liudewititi E 2; liudewitici E 6. 7. ^{aa} liudewitium D 3; liudewitium E 6; liudowicum E 7.

⁵ K událostem vid. F. Šišić, *Geschichte der Kroaten* 63, a V. Babić, *Hrvatske zemlje u ranofeudalno doba* 183.

Alpes Noricas, alter per Carantanorum^a provinciam, tertius per Baioariam et Pannoniam superiorem intravit: ...

153 Exercitus vero, postquam in unum convenerunt, totam pene regionem ferro et igni devastantes haud ullo gravi damno accepto domum reversi sunt. Is tamen, qui per Pannoniam superiorem iter fecerat, in transitu Dravi fluminis ex locorum et aquarum insalubritate soluti ventris incommodo graviter adfectus est, et pars eius non modica hoc morbo consumpta est. Hi tres exercitus de Saxoniam et orientali Francia et Alamannia, Baioaria quoque atque Italia congregati sunt. Quibus domum reversis Carniolenses, qui circa Savum fluvium habitant et Foroiuliensibus pene contigui sunt, Baldrico se dediderunt; idem et pars Carantanorum, quae ad Liudewiti^b partes a nobis defecerat, facere curavit.

154 821 Conventus mense Febr. Aquis habitus et in eo de bello Liudewitico^c tractatum ac tres exercitus ordinati, qui futura aestate perfidorum agros per vices vastarent.

158 822 Exercitus de Italia propter Liudewiticum^d bellum conficiendum in Pannoniam missus est, ad cuius adventum Liudewitus^e Siscia civitate relicta ad Sorabos,^f quae natio magnam Dalmatiae partem optinere dicitur, fugiendo se contulit et uno ex ducibus eorum, a quo receptus est, per dolum interfecto civitate eius in suam redegit ditionem. Missis tamen ad exercitum imperatoris legatis suis ad eius praesentiam se velle venire promisit.

159 ... Ipse vero peracta autumnali ve-

^a carantan. E 7. ^b liudewitici D 3; liudewititi E 2; liudewitici E 6; liudowitici E 7. ^c liudewitico E 6; liudowitico E 7. ^d liudewititi cum C 2; liudewitium D 1; liudewitium D 3; liudewitium E 6; liudewitium E 7. ^e liudewitius C 2; liudewitius D 1; liudewitius E 6; liudowitius E 7. ^f sarabos C 3; E 2. 7.

820

¹ Julské Alpy.

² F. Šišić, *Geschichte der Kroaten* 63, V. Babić, *Hrvatske zemlje u ranofeudalno doba* 184.

822

¹ Císař Ludvík Pobožný.

přes Norické Alpy,¹ druhé přes zemi Korutanců, třetí přes Bavorsy a Horní Panonii; ... Když se pak vojska spojila dohromady, ohněm i mečem zpusťila téměř celou zemi a vrátila se domů bez větší škody. Přece však to (vojsko), které táhlo přes Horní Panonii, bylo při přechodu řeky Drávy pro nezdravost míst a vod těžce postiženo úplavici a nemalá jeho část byla touto nemocí zahubena. Tato tři vojska byla sebrána ze Saska, západních Frank, Alamanie a též z Bavor a Itálie. Když se vrátili domů, poddali se Kraňští, kteří bydlí při řece Sáve a téměř sousedí s Friaulskými, Baldríkovi; totéž hleděla učinit i část Korutanců, která od nás předtím odpadla a přidala se k Ljudevítovi.²

821 V měsíci únoru se konal v Cáchách sněm a na něm se jednalo o válce s Ljudevítem a byla sestavena tři vojska, aby příštího léta střídavě zpusťila pole věrolomníků.

822 Z Itálie bylo posláno vojsko do Panonie, aby ukončilo válku s Ljudevítem; při jeho příchodu opustil Ljudevít město Sisek, utekl se k národu Srbů, který prý má osazenou velkou část Dalmácie, a když lstí zabil jednoho z jejich vévodů, kterým byl přijat, zmocnil se vlády v jeho městě. Přece však poslal své vyslance k císařovu vojsku a sřbil, že se k němu dostaví.

... Sám¹ se pak po skončení podzimního lovu vydal za Rýn, aby přežímoval na místě zvaném Frankfurt.

natione trans Rhenum ad hiemandum in loco, qui Franconofurd appellatur, profectus est.

Ibique generali conventu congregato necessaria quaeque ad utilitatem orientalium partium regni sui pertinentia more solemni cum optimatibus, quos ad hoc evocare iusserat, tractare curavit. In quo conventu omnium orientalium Sclavorum, id est Abodritorum, Soraborum⁵, Wilzor⁶, Beheimorum¹, Marvanorum¹, Praedenecentorum⁵, et in Pannonia residentium Abarum legationes cum muneribus ad se directas audivit.

A když tam svolal obecný sněm, hleděl — podle slavnostního zvyku — projednat s velmoži, které k sobě kázal svolat, všechny nutné záležitosti, které se týkaly prospěchu východních částí jeho říše. Na tom sněmu vyslechl vyslance všech východních Slovanů, to jest Obodritů, Srbů, Veletů, Čechů, Moravanů,² Praedenecentů³ a v Panonii sídlících Avarů, kteří byli k němu vysláni s dary.

823 ... a když byl sněm ukončen a velmoži byli propuštěni a když se již císař¹ rozhodl, že odtamtud odejde, byla mu donesena zpráva o smrti Ljudevítově, že totiž když opustil Srby, přišel do Dalmácie k Ljudemyslovi, ujeci vévody Borny, pobyl tam s ním nějaký čas a byl jeho lstí zabit.

824 Král Bulharů N.¹ poslal k císaři² vyslance s listem, aby uzavřeli mír. Když je ten vyslechl a přečetl list, který byl přinesen, byl plným právem pohnut novostí věci a vyslal k zmíněnému králi Bulharů spolu s oněmi vyslanci jakéhosi Machelma z Bavor, aby pečlivěji prozkoumal příčinu neobvyklého a do Frank nikdy nezavítavšího poselstva... Sám se odebral do Cách, kde se rozhodl strávit zimu.

Když tam dorazil³ a oslavil tu naro-

⁵ saraborum C 3. D 1. 3. E 2. 6. 7. ⁶ uulzorum D 1; uulzorum D 3. E 1. 2. 6. ¹ beheimorum C 3. ² maritanorum E 3; deest E 6. ³ pred. C 3. E 6; pdeuce. D 3. ¹ lud. D 1; luduuici D 3; ludeuici E 6; ludowici E 7. ² non C 2. 3. D 1; deest E. ³ *Ormortag ad. D 2. E. mc. litt. desunt C 3.

² O události V. Novotný I/1 286, L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 134; Z. R. Dittrich, *Christianity* 66 a F. Hejl, *Византийское посольство* 90—93.

³ K Praedenecentům, jimiž se obecně označovali přidunajští Obodrité, *Ann. reg. Franc.* ad a. 824.

823

¹ Ludvík Pobožný.

824

¹ Šlo o kagana Omurtaga (814—831).

² Ludvíku Pobožnému.

³ Ludvík Pobožný.

Quo cum venisset et ibi natalem Domini celebrasset, allatum est ei, quod legati regis Bulgarorum essent in Baioaria; quibus obviam mittens ipso quidem usque ad tempus congruum ibidem fecit operari. Caeterum legatos Abodritorum, qui vulgo Praedenecenti vocantur | et contermini Bulgaris² Daciam Danubio adiacentem incolunt, qui et ipsi adventare nuntiabantur, ilico venire permisit. Qui cum de Bulgarorum iniqua infestatione quererentur et contra eos auxilium sibi ferri deposcerent, domum ire atque iterum ad tempus Bulgarorum legatis constitutum redire iussi sunt.

167 825 Sacro paschali festo sollempniter Aquisgrani celebrato, arridente etiam verna temperie imperator venandi gratia Noviomagum profectus legatos Bulgarorum circa medium Maium Aquasgrani venire praecepit. Nam sic illo reverti statuit, habiturus ibi conventum, quod de Britannia regressus eo se tempore ibidem habere velle optimatibus indicaverat.

Quo cum peracta venatione fuisset reversus, Bulgaricam^o legationem audivit; erat enim de terminis ac finibus inter Bulgaros ac Francos constitutis ... Imperator vero audita Bulgarorum legatione per eosdem, qui ad eum missi fuerant, legatos regi eorum missis litteris, prout videbatur, respondit.

168 826 Cum regi Bulgarorum legati sui, quid egerint, renuntiassent, iterum

zení Páně, bylo mu oznámeno, že jsou v Bavořích vyslanci krále Bulharů. Poslal jim vstříc posly a přikázal jim, aby tam čekali, až přijde přiměřený čas. Avšak vyslancům Obodritů, kteří se všeobecně nazývají Praedenecentové a jako sousedé Bulharů obývají Dákii přilehlou k Dunaji⁴ — i o nich bylo zvěstováno, že přicházejí —, dovolil přijít ihned. A protože si naříkali na nespravedlivé nepřátelství Bulharů a žádali, aby jim byla proti nim poskytnuta pomoc, bylo jim přikázáno, aby přišli znovu v čas stanovený pro vyslance Bulharů.

825 Když císař¹ v Cáchách slavnostně oslavil posvátný svátek velikonoční a když již také nastávalo úsměvné a mírné jarní počasí, odebral se na lov do Nymwegen a vyslancům Bulharů nařídil, aby přišli do Cách kolem poloviny května, neboť tak se tam rozhodl navrátit, aby tu konal sněm, protože po svém návratu z Bretagne ohlásil velmožům, že jej tam bude konat v té době.

Když se tam po skončení lovu navrátil, vyslechl poselstvo Bulharů; týkalo se totiž stanovení hranic a pomězí mezi Bulhary a Franky... Když však císař poselstvo Bulharů vyslechl, odpověděl jejich králi² tím, že mu poslal po stejných vyslancích, kteří k němu byli posláni, přiměřený list.

826 Když králi Bulharů¹ jeho vyslanci oznámili, co pořídili, znovu poslal

² bulgaris E 3; ^o bulgaricam E 2.

⁴ Dákii přilehlou k Dunaji je nutné rozumět území na východ a sever od Dunaje, tedy zhruba střední a dolní Potisi: *utramque Pannoniam, et adpositam in altera Danubii ripa Daciam, Einhard, Vita Karoli Magni*, cap. 15. К. Я. Гротъ, *Моравиа* 94.

825

¹ Ludvík Pobožný.

² Omurtagovi.

826

¹ Omurtagovi.

eum, quem primo miserat, ad imperatorem cum litteris remisit, rogans, ut sine morarum interpositione terminorum definitio fieret vel, si hoc non placeret, suos quisque terminos sine pacis foedere tueretur. Cui imperator, quia fama erat Bulgarorum regem a suo quodam optimate aut regno | pulsum aut interfectum, respondere distulit; illoque expectare iusso propter famae certitudinem comperendam Bertricum palatii comitem ad Baldricum et Geroldum comites et Avarici limitis custodes in Carantanorum provinciam misit. Qui cum reversus nihil certi super his, quae fama vulgaverat, reportasset, imperator legatum ad se evocatum sine litteris remeare fecit. ... | Baldricus vero et Geroldus comites ac Pannonici limitis praefecti in eodem conventu adfuerunt et adhuc de motu Bulgarorum^p adversum nos nihil se sentire posse testati sunt.

173 827 Bulgari quoque Sclavos in Pannonia sedentes misso per Dravum navali exercitu ferro et igni vastaverunt et expulsis eorum ducibus Bulgaricos^q super eos rectores constituerunt.

174 828 ... Baldricus dux Foroiuliensis, cum propter eius ignaviam Bulgarorum exercitus terminos Pannoniae superioris inpune vastasset, honoribus, quos habebat, privatus et marca, quam solus tenebat, inter quattuor comites divisa est.

^p bulgariorum D 3. ^q bulgaricos D 1.

² Ludvíku Pobožnému.

827

¹ Šlo zřejmě o území Panonie na březích Drávy. O události F. Šišić, *Geschichte der Kroatien* 67.

² Není vyloučeno, že může jít o některé z vévodů jmenovaných v *Conversio Bag. et Carantanorum*, c. 10.

828

¹ Je-li údaj o Horní Panonii správný, znamená to, že Bulhaři zpusťovali v r. 827 převážně území na sever od Drávy.

toho, kterého vyslal poprvé, s dopisem k císaři,² žádaje, aby bez prodlení došlo k stanovení hranic, nebo v případě, že mu to není po chuti, aby každý chránil své hranice bez smlouvy o míru. Císař odpověď odložil, protože se šířila pověst, že král Bulharů byl kterýmsi svým velmožem buď vyhnán z království nebo zabit; a když mu (vyslanci) přikázal, aby čekal, poslal dvorního hraběte Bertricha do země Korutanců k hrabatům a strážcům avarské hranice Baldrichovi a Geroldovi, aby zjistil, zda je pověst opodstatněná. Když ten po svém návratu neohlásil nic jistého o tom, co rozšířila pověst, zavolal císař vyslance k sobě a nechal ho, aby se vrátil bez listu... Baldrik a Gerold, hrabata a správci panonského pomezí, byli v tom sněmu přítomni a dosvědčili, že doposud o pohybu Bulharů proti nám nic nezjistili.

827 Také Bulhaři zpusťovali ohněm a mečem území Slovanů sídlících v Panonii,¹ když tam poslali po Drávě vojsko na lodích, vyhnali jejich vévody² a dosadili jim bulharské vládce.

828 ... Baldrik, vévoda friaulský, byl zbaven svých hodností a marka, kterou sám držel, byla rozdělena mezi čtyři hrabata, poněvadž pro jeho zbabělost vojsko Bulharů beztrápně zpusťovalo pomezí oblasti Horní Panonie.¹

ANNALES METTENSES PRIORES METSKE LETOPISY STARŠÍ

Jsou nazvány podle toho, že byly dlouho známy jen z pozdějšího přepracování zvaného *Ann. Mettenses posteriores*, v němž ovšem již byly údaje z *Ann. Mettenses priores* spojeny se zprávami čerpanými z jiných děl, j. zvl. z *Reginonovy* kroniky. Teprve v r. 1895 nalezl K. Hampl v Durhamu rukopis letopisů zahrnujících léta 687—830, o němž se má nyní za to, že je to o něco pozdější recenze původních *Metských análů*, které sahaly do r. 805. Ani o tomto původním díle ani o jeho recenzi z r. 830 nelze však přitom bezpečně prokázat, že by bylo vzniklo v Metách.

V recenzi z r. 830 je možno zřetelně oddělit obě části díla. První část, zahrnující léta 687—805, je zřejmě kompilace vzniklá spojením informací z *pokračování Fredegarových* a později i z *Ann. regni Francorum* s nějakými nezachovanými analistickými prameny; přitom se kompilátor nevaroval četných nepřesností při spojování převzatých údajů, zvl. v chronologii. Cenné, odjinud neznámé zprávy jsou obsaženy hlavně v počátečních úsecích díla (jsou však někdy znehodnocovány příliš průhlednou tendencí ve prospěch Karlovců); naproti tomu od r. 751 se jejich množství poněkud zmenšuje a časem se letopiscovy výklady zakládají téměř výlučně na *Ann. regni Francorum*, a to na nějakém rukopise skupiny A. Větší význam mají teprve léta 803—805, obsahující některé autorovy vlastní informace. Druhá část letopisů, zahrnující léta 806—830, je až do r. 829 vlastně opisem z *Ann. regni Francorum*, a to z nějakého jejich rukopisu skupiny C (na základě tohoto rukopisu byly při sestavování recenze z r. 830 učiněny některé úpravy i v původní verzi letopisů, tj. v textu do r. 805, a jejich výsledkem byl patrně další vzrůst nepřesností v této jejich části). Jedině r. 830 je zpracován samostatně. — Autor, resp. autoři Letopisů metských nejsou blíže známi. Není zejména jasný poměr autora původní části k autoru recenze z r. 830. O autoru původní části lze s určitostí říci jen tolik, že byl ve styku s dvorem Karlovců, a pro zjištění autora druhé části by mohlo mít význam to, že se jeho samostatný výklad o r. 830 dotýká francouzského města Le Mans; o tomto výkladu není však zase jisté, zda jde opravdu o přímý výtvar autorů naší recenze či zda tu případně nepřevzal informace z druhé ruky.

Z díla čerpaly — mimo *Ann. Mettenses posteriores* — zejména *Ann. Lobienses* (ve značně zkrácené podobě), *Chronicon Vedastinum*, *Ann. Quelferbytani* (tyto zvl. mezi léty 802—805, a to zřejmě ještě z původní verze, končící rokem 805), dále patrně též *Breviarium Erchanberti* a snad i rukopisná skupina E z *Ann. regni Francorum*; s podstatně menší jistotou to lze říci o *Ann. Fuldenses* a *Ann. Sithienses*.

Poznámky k rukopisnému doložení: Podle vzoru Simsonova vydání (viz níže) používáme v textově kritických poznámkách těchto označení:

A — jde o rukopisná čtení přímo ze *Starších metských análů*.
A 1: *Codex Dunelmensis* IV 5 (durhamský), pocházející ze zač. 12. stol.

Texty označené u Simsona jako A 2 až A 4 jsou fragmenty, které nemají pro naši problematiku význam.

B — jde o srovnávaná čtení z *Mladších meteských análů* —

B 1: *Codex Cheltenhamensis 1853*, nyní Berolinensis Meermannianus 141 z 11. a 12. stol.

B 2: *Codex Parisinus 5017* z 11. stol., původně od sv. Arnulfa v Metách (zde má právě svůj původ název „Letopisy metské“); kodex obsahuje text Reginonovy kroniky (srov. *Reginonis Prumiensis Chronicon*, rukopis B 3), doplněný přídávky čerpány z nějaké přechodové verze meteských análů, jejíž místo bylo někde uprostřed mezi rukopisy A 1 a B 1.

Dále jsou v textově kritickém aparátě pro srovnání uváděna i čtení z jiných análů a kronik, které z *Ann. Mettenses priores* čerpaly.

Jde o tyto zkratky:

Lob.: *Annales Lobienses*

Vedast.: *Chronicon Vedastinum*

Guelf.: *Ann. Guelferbytani*

Použitý text: *Annales Mettenses priores*, rec. B. de Simson (accedunt additamenta Annalium Mettensium posteriorum), SRG, Hannoverae et Lipsiae 1905.

Annales Mettenses priores

Letopisy metské starší

81 796 Sed et Heiricus dux Furiulensis, missis hominibus suis cum Wanomiro^a Slavovo in Pannonias, hringum gentis Avarorum, longis retro temporibus quietum, civili bello fatigatis inter se principibus, spoliavit ...

90 803 Imperator partibus Bawariae tendit, cum electis iter per Hircanum saltum agens, venationem bubalorum ceterarumque ferarum exercens; ceterum exercitum per apertiores vias ire permisit. Inde ad Reginisburg veniens dispositisque his quae utilia esse videbantur, venationem per Bawariam

796 Ale i Jindřich, vévoda friaulský,¹ poslal své lidi se Slovanem Vonomírem² do Panoní a vyplenil hrink národa Avarů, dlouho předtím pokojný, když se tam knížata navzájem oslabila občanskou válkou...

803 Císař¹ zamíří do oblasti Bavor, ubíraje se s vybranými² (lidmi) přes Hyrkánský les³ a lově zubry a jiná divoká zvířata; ostatní vojsko nechal táhnout po otevřenějších cestách. Když potom přišel do Řezna a uspořádal to, co se mu zdálo užitečné, vyčkával — lově po Bavořích — příchodu vojáků.⁴

^a Wonomiro *Ann. r. Fr.*

796

¹ Čedadský, dnešní Cividale.

² O Vonomírovi *Ann. reg. Franc.* ad a. 796.

803

¹ Karel Veliký.

² Velmoži, družinou.

³ Smrčiny.

agens adventum exercitus de Pannonia redeuntis prestolabatur. Quibus reversis, obviam illis ad Reginisburg pervenit. Ibi etiam cum illis Zodan princeps Pannoniorum^b veniens manibus imperatoris se contradidit. Multi quoque Sclavi et Huni in eodem conventu fuerunt, se cum omnibus quae possidebant imperatoris dominio subdiderunt. Constitutisque omnibus utilitatibus, quae in illis partibus necessaria erant, iter per Alamanniam sumens et per Wormaciam civitatem hiemis tempore ad Aquis palacium venit. In quo etiam natalem Domini celebravit.

93 805 Non multo post capcanus^c princeps Hunorum propter necessitatem populi sui imperatorem adiit, postulans sibi locum dari ad habitandum inter Sabariam et Carnuntum,^d quia propter infestationem Sclavorum in pristinis sedibus esse non poterat. Quem imperator benigne suscepit — erat enim capcanus Christianus, nomine Theodorus — et precibus eius annuens muneribus donatum redire permisit. Qui rediens ad populum suum paucis tempore transacto diem obiit. Et misit caganus unum de optimatibus suis, petens sibi honorem antiquum, quem caganus apud Hunos habere solebat. Cuius precibus imperator assensum prebuit et summam totius regni iuxta priscum eorum ritum caganum habere precepit.

^b pannonie B 1. 2; *legendumne* Pannoniarum? ^c sic A 1. B 1; Gaganus Lob. ^d sic B 1. Lob; carnutum A 1.

⁴ Avarů.

⁵ K události *Ann. reg. Franc. (Ann. Laurissenses maiores)* ad a. 803.

805

¹ Karla Velikého.

² Kapkan — kníže, hodnost nižší než kagan.

³ Avarů.

⁴ Subotica-Kamenec (Steinamanger/Szombathely).

⁵ Blíže Hainburgu.

⁶ Slo patrně o Slovanů na severním břehu Dunaje a z Posávi.

⁷ Část avarských sídel byla v Panonii mezi Rábou, Dunajem a Drávou.

⁸ Titul kagan či kan/chán označoval nejvyšší vladařskou (královskou) hodnost Avarů. Kagan, o němž je řeč, byl pokřtěn, jménem Abrahám.

⁹ *Ann. reg. Franc.* ad a. 805.

kteří se vraceli z Panonie. Když se ti vrátili, přišel jim vstříc do Řezna. Tam s nimi také přišel vládce Panonů Zodan a odevzdal se do rukou císařových. V témž shromáždění bylo také mnoho Slovanů a Hunů⁴ a ti se poddali se vším svým majetkem císařově moci. A když zařídil vše užitečné, co ony země potřebovaly, ubíraje se přes Alamannii a přes město Worms, přišel v zimě do královského sídla v Cáchách. V něm také oslavil narození Páně.⁵

805 Nedlouho potom se obrátil na císaře¹ pro stísněné poměry svého lidu kapkan,² vládce Hunů,³ se žádostí, aby mu bylo dáno k obývání místo mezi Sabarií⁴ a Karnuntem,⁵ ježto pro nepřátelství Slovanů⁶ nemohl setrval v dřívějších sídlech.⁷ Císař ho milostivě přijal — kapkan byl totiž křesťan jménem Theodor — a vyhověv jeho prosbám, obdaroval ho dary a dovolil mu vrátit se... Když se však vrátil ke svému lidu, za nějaký čas zemřel. A kagan⁸ poslal jednoho ze svých velmožů, žádaje pro sebe bývalou úctu, kterou kagan mezi Huny míval. Císař vyslovil souhlas s jeho prosbami a nařídil, aby kagan měl podle jejich starého obyčeje svrchovanou vládu nad celým královstvím.⁹

Eodem anno, cum esset imperator in palacio quod situm est Aquis, misit exercitum suum cum filio suo Carolo in terram Sclavorum quae vocatur^e Behemi et per tres vias in eandem regionem exercitum penetrare precepit. Partem autem exercitus cum Carolo rege, filio suo, per orientalem partem Franciae seu Germaniae ire precepit, ut Hircano saltu transiecto iam dictos Sclavos invaderet. Aliam vero partem per Saxoniam dirigens, ut ex altera parte cum Saxonibus et innumerabilibus Sclavis, transiecto^f ab aquilone iam dicto saltu, in Sclavos^g prorumperet. Tertia quoque ex parte expeditionem totius Baioariae in eandem regionem intrare iussit. Venientes autem undique in planicie Behaim,^h universi principes diversarum gentium in conspectum regis Caroli pervenerunt. Castra metati sunt autem haud procul a se illi innumerabiles exercitus distantes. Caroli autem regis et principum eius qui cum eo erant imperio usus totus ille exercitus ipsam regionem invadit. Sed Sclavi invia et saltus penetrantes se minime ad pugnam paraverunt. Vastata autem et incensa per XL dies eadem regione, ducem eorum nomine Lechonem occidit. Et dum nec iam pabula equis aut cibaria exercitui superfuissent, vastata et ad nichilum redacta iam dicta regione, exercitus ad propria reversus est.

Téhož roku, když dlel císař v královském sídle, které leží v Cáchách, poslal své vojsko se svým synem Karlem do země Slovanů, jež se nazývá Čechy,¹⁰ a přikázal vojsku, aby proniklo do oné země třemi cestami. Části vojska pod svým synem králem Karlem přikázal táhnout východními končinami Frank neboli Germanie, aby pronikla Hyrkánským lesem¹¹ a napadla řečené již Slovary. Druhou pak část pošle přes Sasko, aby vyrazila proti Slovanům z druhé strany spolu se Sasy a s neschůdnými Slovary,¹² až by pronikla řečeným již lesem od severu.¹³ Rozkázal také, aby i z třetí strany vstoupila výprava celých Bavor do téže země.¹⁴ Když pak přišli ze všech stran na planinu Čech,¹⁵ všechna knížata rozmanitých národů předstoupila před Karla. Ona nespočetná vojska se pak položila táborem v malé vzdálenosti od sebe. Na rozkaz krále Karla a jeho knížat, která ho doprovázela, vpadne celé vojsko do onoho území.¹⁶ Slované však pronikajíce neschůdnými cestami a hvozdy, nijak se k bitvě nechystali. Když pak byla ona země po čtyřicet dní pustošena a pálena, usmrtí jejich vévodu jménem Lecha.¹⁷ A když již nezbyla ani píče pro koně ani potraviny pro vojsko a když bylo to území zpustošeno a úplně zničeno, vrátilo se vojsko domů. Císař pak stráviv to léto lovem a příjemnou zábavou, přešel Vogézy a dorazil na

Imperator vero ipsius estatis tempus in venatione et iocunditate peragens, per Vosacum silvam iter faciens pervenit ad locum qui dicitur Campus. Ibi quae aliquot diebus moram faciens dilectum filium suum Carolum regem ab expeditione reversum cum gaudio suscepit.

místo, které se nazývá Champ, a tam se zdržel několik dní a přijal s radostí svého milého syna, krále Karla, který se vrátil z výpravy.

^e sic A 1. B 1 (post corr. uocantur); qui vocantur Ann. r. Fr.

^f transito B 1. ^g sic B 1; sclavis A 1. ^h beheaim A 1; Peehaim Guelf.; Beheim Lob.; behemi B 1.

¹⁰ K názvu Behemi vid. pozn. 8 v *Ann. reg. Franc.* ad a. 805.

¹¹ Smrčinami.

¹² Těmito Slovary byli patrně Srbové a Glomači, V. Novotný, *České dějiny* I/1, 275. Viz *Chron. Moissiac.* ad a. 805.

¹³ Nejde v tomto případě o dříve řečený les Hyrkánský (Smrčiny), ale jak vyplývá z Moissacké kroniky k r. 805, o les Fergunna či Krušné hory.

¹⁴ Bavoři byli vedeni hrabaty Audulfem a Verinharem.

¹⁵ Planina Behaim ležela, jak je zřejmé ze zprávy Moissacké kroniky k r. 805, na dolním toku řeky Ohře.

¹⁶ Vojsko vpadlo na pravý břeh Labe do okolí Kanburgu, jak vyplývá z Moissacké kroniky k r. 805. Jde snad o okolí hradiska Hradsko u vsi Kanina, V. Novotný I/1 275–276; R. Turek, *Čechy* 14, 288.

¹⁷ O vévodovi Lechovi *Ann. reg. Franc.* ad a. 805.

ANNALES TILIANI
LETOPISY TILIOVY

Letopisy mají svůj název podle někdejšího majitele jejich rukopisu J. Tilia (Jenana du Thila): Zahrnují události z let 708—807 a jsou pouze výtahem z některých letopisů starších, totiž léta 708—737 z předlohy, která se stala základem i pro *Ann. s. Amandi*, a léta 741—807 z *Ann. regni Francorum* (viz *Ann. regni Francorum*, rukopis B 5).

Použitý text: *Annales Tiliiani*, ed. G. H. Pertz, MGH SS I 4—8; 219—224.

Annales Tiliiani

- 222 796 ... sed et Ericus dux foroiuliensis, missis hominibus suis cum Wonomiro Sclavo in Pannonias, Hringum gentis Avarorum longis retro temporibus quietum ... spoliavit ...
- 223 803 Imperator autem in Bavariam profectus, dispositis Pannoniarum causis Aquisgranii reversus, celebravit ibi natalem Domini.
- 223 805 Non multum post Caganus princeps Hunorum propter necessitatem populi sui imperatorem adiit, postulans sibi locum dari ad habitandum inter Sabariam et Carnontum, qui propter

796

¹ K události *Ann. reg. Franc.* ad a. 796.

803

¹ Karel Veliký (768—814).

² O události *Ann. reg. Franc. (Annales Laurissenses maiores)* ad a. 803.

805

¹ Avarů.

² Karla Velikého.

³ Subotica-Kamenec (Steinamanger/Szombathely).

⁴ Blíže Hamburгу.

Letopisy Tiliovy

- 796 ... ale i Jindřich, vévoda friaulský, poslav své lidi se Slovanem Vonomirem do Panonii, vyplenil hrnk národa Avarů, dlouho předtím pokojný.¹
- 803 Císař¹ se však odebral do Bavor, uspořádal záležitosti týkající se Panonii,² v měsíci prosinci se vrátil do Cách a tam oslavil narození Páně.
- 805 Nedlouho potom se kagan, vládce Hunů,¹ obrátil pro tísnivé poměry svého lidu na císaře² se žádostí, aby mu bylo dáno k obývání místo mezi Sabarí³ a Karnuntem,⁴ ježto pro

infestationem Sclavorum in pristinis sedibus esse non poterat. Quem imperator benigne suscepit — erat enim Caganus christianus nomen Theodorus — et precibus eius annuens, muneribus donatum ire permisit: ...

224 Eodem anno misit exercitum suum cum filio suo Karolo in terram Sclavorum, qui vocabantur Cinu. Qui omnem illorum patriam depopulatus, ducem illorum nomine Lechonem occidit, et inde reversus in Wosega silva ad imperatorem venit, in loco qui dicitur Camp.

224 806 Missa est et manus de Baioaria et Alamania atque Burgundia sicut anno superiore, in terram Behem: vastataque terrae non minima portione, absque ullo gravi incommodo regressa.

nájezdy Slovanů nemohl setrvat v dřívějších sídlech. Císař ho milostivě přijal — kagan byl totiž křesťan jménem Theodor — a když vyhověl jeho prosbám, obdaroval ho dary a dovolil mu, aby se vrátil.⁵ ...

Téhož roku poslal své vojsko se svým synem Karlem do země Slovanů, kteří se nazývají Čechové.⁶ Ten zpustošil celou jejich zemi, zabil jejich vévodu jménem Lecha a když se odtamtud vrátil,⁷ přišel k císaři do Vogézkého lesa na místo, které se nazývá Champ.

806 Stejně jako v předešlém roce bylo také posláno vojsko z Bavor, Alamanie a Burgundska do země Čechy; a když zpustošilo ne nejmenší část země, vrátilo se bez vážné nehody.

⁵ *Ann. reg. Franc.* ad a. 805.

⁶ Uvedené Cinu není zřejmě ničím jiným než špatně čteným (beh)eimi, cf. V. Novotný, *České dějiny* I/1 266, pozn. I.

⁷ K události *Ann. reg. Franc., Ann. Mett. (prieores), Chron. Moissiac.* ad a. 805.

806

¹ *Ann. reg. Franc.* ad a. 806.

CHRONICON MOISSIACENSE
MOISSACKÁ KRONIKA

Kronika má svůj název podle místa, kde byl nalezen její rukopis (Moissac v již. Francii) a zahrnuje události od 4. stol. n. l. do r. 818 (+ r. 840). Rukopisnou mezeru v letech 717—775 je možno rekonstruovat z příbuzného spisu, z tzv. *Chronicon Anianense*, zahrnujícího léta 680—818; ten je vlastně jen přepracováním naší kroniky s použitím jiných dalších pramenů a jeho čtení bývájí obvykle zahrnována přímo do kritického aparátu Moissacké kroniky jakožto čtení z *Cod. Anianensis*. Moissacká kronika je kompilací různých starších letopisů (autor použil vedle *Chron. Laurissense breve* (do r. 741) a *Ann. Laurehamenses* (od r. 770) zejména díla *Ann. regni Francorum*).

Použitý text: *Chronicon Moissiacense*, ed. G. H. Pertz, MGH SS II 257—259 (srov. též MGH SS I 280—313).

Chronicon Moissiacense

Moissacká kronika

258 805 Karolus imperator misit filium suum Karolum regem cum exercitu magno ad Beu-Widines;^a et alium exercitum cum Adulfo et Werinario, id est cum Baguarios; tertium vero transmisit cum Saxonibus super Werinofelda et Demelcion. Et ibi pugnauerunt contra regem eorum nomine Semela, et vincebant eum, et ille dedit duos filios eius pro fidelitate; et tunc perrexerunt super Fergunna. Et vene-

805 Císař Karel¹ poslal svého syna krále Karla s velkým vojskem proti českým Vinidům,² druhé vojsko odeslal s Adulfem a Verinharem, to jest s Bavyry, třetí pak vyslal se Sasy přes Werinofelda³ a Dalemince.⁴ A tam se dali do boje s jejich králem zvaným Semela, přemohli jej, a on jim dal jako záruku věrnosti své dva syny; tehdy pak postoupili dále přes Fergunu.⁵ A pak ona tři vojska dorazila

^a magno abehuuidines *Cod. Anian*; super windones 1.

805

¹ Karel Veliký.

² Beu-Vinida: jde o Slované (Vinidy) z Beu (ze země zvané Beu), či zvané Beu. Cichu-Windones v jiném textu téže kroniky (MGH SS I 307) je patrně z původního *abehuuidines* (ad Beu-Widines) — MGH SS II 258, V. Novotný, *České dějiny* I/1 266.

³ Werinofeld, Hwerenofeld ležel mezi řekou Solavou, Muldou a Labem.

⁴ Glomače.

⁵ Krušné hory.

runt ad fluvium qui vocatur Agara illi tres hostes insimul, et inde venerunt ad Canburg, qui et illum obsiderunt, et vastaverunt regionem in circuitu, in ista parte Albiae et ultra Albiae. Et postea cum victoria reversus est Karolus rex ad patrem suum in Francia.

zároveň k řece zvané Ohře, odtud přitáhla ke Kanburgu,⁶ oblehla jej a zpus-tošila okolní krajinu v té oblasti u Labe a i za Labem. Nato se pak král Karel vítězně vrátil k svému otci do Frank.

⁶ Kanburg ztotožňuje s hradiskem Hradsko u vsi Kanina, blíže Mělníka V. Novotný I/1 276—276, R. Turek, *Čechy* 141, 288. Podrobněji o výpravě, jakož i vévodovi Lechovi *Ann. Mett. (prieores)* a *Ann. reg. Franc.* ad a. 805.

ANNALES SITHIENSES
LETOPISY SITHIOUSKÉ

Tyto letopisy nesou název podle místa, kde byl nalezen jejich rukopis, totiž podle kláštera Sithiou, což bylo staré označení kláštera St. Bertin v Saint-Omer ve Flandrech. Jejich časové rozpětí sahá od r. 548 do r. 823. Zdrojem informací tu byly zpočátku raně karolinské *Ann. Petaviani*, později patrně *Ann. regni Francorum* a *Ann. Fuldenses* (otázka vzájemného vztahu tu není zatím zcela uspokojivě vyřešena, zdá se však, že *Ann. Sithienses* byly spíše zdrojem informací pro *Ann. Fuldenses* než naopak).

Použitý text *Annales Sithienses*, ed. G. Waitz, MGH SS XIII, 34—38.

Annales Sithienses

Letopisy sithiouské

37	805 Carolus iunior cum exercitu in Beheimos missus.	805 Karel mladší byl poslán s vojskem proti Čechům. ¹
37	806 Carolus iunior cum exercitu missus in Sarabos et alius exercitus in Beheimos.	806 Karel mladší byl poslán s vojskem proti Srbům a jiné vojsko bylo posláno proti Čechům. ¹

805

¹ *Ann. reg. Franc.* ad a. 805

806

¹ *Ann. reg. Franc.* ad a. 806

ANNALES MAXIMINIANI
LETOPISY MAXIMINSKÉ

Jsou nazvány podle kláštera sv. Maximina u Trevíru, kde byl objeven jejich dnes ztracený rukopis. Obsahují zprávy o letech 741—811 a zakládají se na nezachované, snad bavorské kompilaci, v jejíž první části, sahající do r. 796, splýnuly různé raně karolinské letopisy, počítaje v to i *Ann. regni Francorum* (této části bylo zřejmě použito i v *Ann. Xantenses*, zvl. pro léta 790—796); zmíněná kompilace měla pak ještě pokračování, jež sahalo až do r. 829 a opíralo se v zásadě pouze o *Ann. regni Francorum*, a toto pokračování se stalo u *Ann. Maximiniani* předlohou pro zpracování let 797—811.

Použitý text: *Annales Maximiniani*, ed. G. Waitz, MGH SS XIII 19—25.

Annales Maximiniani

Letopisy maximinské

22	791 Perrexit domnus Carolus cum Francis et Saxonibus, cum Baiowariis et Alamannis et cum ceteris populis suis in Pannoniam ultra Omundesthorf, et cum triumphu gloria rediit et hiemavit in Reganesburc.	791 Pan Karel zamířil s Franky a Sasy, s Bavy a Alamany a s ostatním svým lidem do Panonie za Omundesthorf, ¹ s triumfem a slávou se vrátil a přezimoval v Řezně.
23	803 Imperator autem in Baiowaria profectus, causas Avarorum et Pannoniorum disponens, Aquis palatium reversus est mense Decembrio.	803 Císař se však odebral do Bavor, a když uspořádal záležitosti týkající se Avarů a obyvatel Panonie, vrátil se v měsíci prosinci do královského paláce v Cáchách. ¹
23	805 Capuanus princeps Hunorum propter necessitatem populi sui postulans	805 Kapkan, vládce Hunů, ¹ žádal pro stíněné poměry svého lidu, aby mu

791

¹ K otázce lokalizace Omundesthorfu a jeho souvislosti s Omuntesbergem *Ann. Fuld.* ad a. 890, pozn. 3. Viz dále *Ann. reg. Franc.* ad a. 791.

803

¹ O události *Ann. reg. Franc. (Annales Laurissenses maiores)* ad a. 803.

805

¹ Avarů.

² Subotica/Kamence (Steinamanger/Szombathely).

sibi locum dare ad habitandum inter Sabariam et Carnuntum; quem imperator benigne suscepit — erat enim christianus nomine Theodorus — et precibus eius annuens imperator, muneribus datis redire permisit; qui pauco post tempore transacto, diem obiit; et cagano summam totius regni eorum concessit et iuxta priscum eorum ritum caganum eos habere precepit. Eodem anno Carolum, filium suum, misit in Beheimis; qui omnem eorum terram depopulatus, Lechonem ducem eorum occidit et prospere domum rediit.

24 806 ... et exercitus Alamannorum, Burgundiorum atque Baiowariorum in Beheimis missus est, et magna vastatione ibidem facta, absque gravi incommodo domum rediit.

25 811 Imperator autem, hoc facto, generale placitum habuit et in tres partes regni sui tres exercitus misit, unum trans Albin in Linones, alterum in Pannoniam ad controversias Hunorum et Slavorum finiendas, tertium in Brittones ad eorum perfidiam puniendam, qui omnes, rebus prospere gestis, incolomes regressi sunt ... venerunt et de Pannonia Canizauci princeps Avarorum et Tudun et alii priores ac duces Sclavorum circa Danubium habitantium.

³ Blíže Hainburgu.

⁴ Karel Veliký.

⁵ Kagan se nazýval Abrahám, *Ann. reg. Franc.* ad a. 805.

⁹ *Ann. reg. Franc., Ann. Mett., Chron. Moissiac.* ad a. 805.

806

¹ *Ann. reg. Fran.* ad a. 806.

811

¹ Karel Veliký.

² V Cáchách.

³ Avarů.

⁴ V Bretagni.

⁵ K jménu chána *Ann. reg. Franc.* ad a. 811, pozn. 8.

⁶ K označení tudun *Ann. reg. Franc.* ad a. 795, pozn. 2.

⁷ Ke Slovanům kolem Dunaje a celkové zprávě *Ann. reg. Franc.* ad a. 811.

bylo dáno k obývání místo mezi Sabarií² a Karnuntem;³ císař ho milostivě přijal — byl totiž křesťan jménem Theodor — a vyhověv jeho prosbám, obdaroval ho císař⁴ dary a dovolil mu vrátit se — ten po krátkém čase zemřel — a poskytl kaganovi vrchní vládu nad celým jejich královstvím a přikázal jim, aby měli podle svého starého zvyku kagana.⁵ V témž roce poslal svého syna Karla proti Čechům; ten zpustošil celou jejich zemi, zabil jejich vévodu Lecha a vrátil se úspěšně domů.⁶

806 ... a vojsko Alamanů, Burgundů a Bavorů bylo posláno do Čech, a když tam způsobilo velkou zkázu, vrátilo se bez vážné nehody domů.¹

811 Císař¹ pak — toto učiniv — uspořádal obecný sněm² a poslal do tří částí své říše tři vojska, jedno přes Labe proti Liňanům, druhé do Panonie, aby učinilo konec sporům Hunů³ a Slovanů, třetí proti Britům,⁴ aby ztrestalo jejich věrolomnost; všechna tato vojska úspěšně pořídila a vrátila se bez pohromy ... přišli i z Panonie chán Izauci,⁵ vládce Avarů, i tudun⁶ a jiní velmoži a vévodové Slovanů, bydlicích kolem Dunaje.⁷

NITHARDI HISTORIARUM LIBRI NITHARDOVY KNIHY DĚJIN

Jde o dějepisné dílo, jehož úplnější název zní *De dissensionibus filiorum Ludovici Pii ad a. usque 843 seu Historiarum libri IV* (O rozporech mezi syny Ludvíka Pobožného až po rok 843 neboli Čtyři knihy dějin) a jež obsahuje franské dějiny let 814—843. Jeho autorem byl Nithard, syn šlechtice Angilberta a vnuk císaře Karla Velikého. Nithard patřil k družině Karla Lysého; podle pozdější tradice padl prý v r. 844 v boji jako opat kláštera St. Riquier, ležícího ve francouzské Pikardii. Dílo bylo v pozdějších dobách jen velmi málo známo.

Použitý text: *Nithardi Historiarum libri*, ed. G. H. Pertz, MGH SS II 649—672.

Nithardi Historiarum libri

Nithardovy Knihy dějin

840 ... Toringiam petivit. A qua Lodhuwico filio eius pulso, per Sclavos itinere redempto eum in Baiovarum fugere compulit.

840 ... Zamířil¹ do Durynska. Vyhnav odtamtud svého syna Ludvíka,² donutil ho uprchnout do Bavor, když si vykoupil cestu územím Slovanů.³

840

¹ Ludvík Pobožný (814—840).

² Ludvíka Němce (830/843—876).

³ *Ann. Fuld.* ad a. 840; *Ann. Bertin.* ad a. 840.

ANNALES XANTENSES
LETOPISY XANTENSKÉ

Svůj název mají podle toho, že se v nich u r. 864 (místo u r. 863) podrobně vypráví o zničení města Xanten (na dol. Rýně) Normany. Obsahují zprávy o událostech z let 790—873 a bývají členěny do tří částí. První, velmi stručnou část, zahrnující léta 790—829, složil někdy po r. 837 Gerward († 860), bibliotékař Ludvíka Pobožného a od r. 837 klerik v klášteře Lorsch, a to s použitím starších letopisů (pro léta 790—796 to byla nezachovaná kompilace z r. 796, snad bavorského původu, která sloužila jako předloha i pro *Ann. Maximiniani*, pro léta 797—811 pak to byly *Ann. regni Francorum*; naproti tomu předloha pro výklady o letech 812—829 není známa). I druhá část díla, výklady o letech 831—860 (rok 830 chybí), pochází od Gerwarda, byla však tvořena samostatně. Na tento základ pak navazuje opět samostatné pokračování, obsahující popis událostí z let 861—873 a složené po roce 870 neznámým autorem, snad z Kolína nad Rýnem. A ten byl právě podle některých autorů v r. 863 očitým svědkem normanského útoku na město Xanten (vzhledem k tomu však, že uvádí nesprávné datování této události, není to zcela jisté a mohl mít svou zprávu z druhé ruky).

Existuje jediný dochovaný kodex obsahující toto dílo, *Codex Cottonianus* Tib. C XI z Britského musea. Pokud je známo, z Análů nečerpal žádný pozdější letopisec.

Použitý text: *Annales Xantenses*, rec. B. de Simson, SRG, Hannoverae et Lipsiae 1909 (srov. i *Annales Xantenses*, ed. G. H. Pertz, MGH SS II 217—236, text zde začíná již rokem 640, ale kronika let 640—789 je jiného původu; nejnověji *Annales Xantenses*, ed. R. Rau, *Ausgewählte Quellen der deutschen Geschichte des Mittelalters* VI 339—371).

Annales Xantenses

Letopisy xantenské

15 846 Eodem anno ivit Ludewicus de Saxonia contra Winidos ultra Albiam. Ipse vero cum exercitu suo contra Boemmanos perrexit, quos nos Beuwinita^a vocamus, sed periculose valde.

846 Téhož roku táhl Ludvík¹ ze Saska za Labe proti Vinidům.

Sám však se svým vojskem vytáhl proti Čechům,² které nazýváme „Beuwinita“,³ avšak s velkým nebezpečím.⁴

^a heuuinitha (*littera b minuscula pro h, quae persimilis erat, habita*) c.; emendavit Pertz, qui et Chron. Moissiac. a. 805, SS II, p. 258 (Beu/Widines) allegat.

846

¹ Ludvík Němec (830/843—876).

² K názvu Čechové srov. *Ann. reg. Franc.* ad a. 805, pozn. 2.

³ Beuwinita či Beu-Vinida: jde o Slované (Vinidy) z Beu (ze země zvané Beu), cf. *Beu-Widines* v Moissacké kronice k r. 805.

⁴ *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 846. V. Novotný, *České dějiny* I/1 294—295.

16 849 Infirmante Ludewico rege, hostis illius de Beioaria iter arripuit in Boemmanos; sed multis ex eis ibidem interfectis, valde humiliati reversi sunt in patriam.

849 Když byl král Ludvík¹ nemocen, jeho vojáci vtrhli z Bavor na území Čechů; ale když tam bylo mnoho z nich pobito, velmi pokořeni se vrátili do vlasti.²

20 863 Ludewicus rex primum conventum habuit Wangiona et post haec Magonia, ibique venit eum Lotharius, hostem machinantes in Sclavos, quod et postea fecerunt. Sed non profuit.

863 Král Ludvík¹ konal sněm nejprve ve Wormsu a potom v Mohuči, tam za ním přišel Lotar² a osnovali tažení proti Slovanům; to také později učinili.³ Ale nepořídili.

21 864 Ludewicus vero totum pene annum morabatur in Bewaria, caute agens contra Margos rebelles, sed et contra filium.

864 Ludvík¹ se však zdržoval téměř po celý rok v Bavořích, obezřetně jednaje proti odbojným Moravanům, ale i proti synovi.²

26 869 Eo tempore, ut propheta ait:
27 *propter peccata terrae multi principes eius, quattuor reges regnaverunt in regno quondam Karoli Magni:*^b Ludewicus filius imperatoris Ludewici in oriente et Sclavis, Bevaria, Alamannia et Coria, Saxonia, Suevis, Thoringia et orientalibus Francis cum pago Wormaciensi atque Namnetis, qui sapientior et iustior caeteris. Karolus frater eius Gallis, Aquitanis atque Wasconis

869 V té době — jak praví prorok: „Pro hříchy země je mnoho jejích vládců“ —, vládli čtyři králové v říši někdy Karla Velikého. Ludvík,¹ syn císaře Ludvíka,² který byl moudřejší a spravedlivější nad ostatní, vládl na východě a Slovanům,³ v Bavořích, v Alamánii a v Churetii, v Sasku, Švábsku, v Durynsku a ve východních Francích i s krajem wormským a špyrským. Jeho bratr Karel⁴ vládl Galům, Aqu-

Prov. 23,2

^b karlomanni c.; emend. Pertz.

849

¹ Ludvík Němec.

² O této porážce obsírněji Fuldské a Bertinské letopisy k r. 849. E. Dümmler, *Geschichte* I 328; V. Novotný I/1 296—298.

863

¹ Ludvík Němec.

² Lotar II., král lotrinský. Schůzka se uskutečnila při sněmu v létě r. 862.

³ Vztahuje-li se tato část k r. 862, pak šlo o tažení proti obodritskému vévodovi Dabomyslovi; nleží-li příprava tažení do r. 863, šlo pod rouškou příprav proti Moravanům o tažení proti Karlomanovi do Korutan. K tomu *Ann. Fuld.* ad a. 861, 862, 863 a *Ann. Bertin.* k týmž letům. E. Dümmler I 465—493.

864

¹ Ludvík Němec.

² Zpráva se zřejmě vztahuje na události z l. 863 nebo 864, viz pozn. 3 k r. 863.

869

¹ Ludvík Němec.

² Ludvíka Pobožného.

³ Východem a Slované jsou v první řadě míněni Korutanci a Panonie, do určité míry snad i vlastní Východní marka, není-li ovšem považována za součást Bavor.

⁴ Karel II. Lysý, král západofranský.

praerat, sepissime paganorum infestationem sustinens semperque eis censum opponens et numquam in bello victor existens. Ludewicus filius Lotharii imperatoris senior Italiam et Beneventaniam consedit, qui multas iniurias Nicolao papae intulit et non Mauros de Beneventania expulit. Lotharius frater eius, citus et levis, relicta legitima coniuge contra sanctorum canones et Nicolai papae iussum illicite concubina usus est. Ipse enim Ripuariam, Burgundiam atque Proventiam possedit.

28 870 Eo anno Ludewicus rex orientalis, missis duobus filiis suis Karlomanno et Karlo contra Margos diu resistentes sibi, Rasticium regem eorum fugaverunt et patriam vastaverunt atque cum multis spoliis reversi sunt.

30 871 Nunc de victoria Carlomanni. Rasticus rex Margorum a Karlomanno captus et in Franciam patri directus ibique postea luminibus privatus est.

30 872 Iterum regnum Margorum e manibus Karlomanni per quendam eiusdem gentis Sclavum elabuit, et grandis exercitus de parte Karlomanni cecidit ... Iterum ingens exercitus ex

táncům a Vaskoncům a velmi často zadržoval útoky pohanů, vždy jim nabízel poplatek a nikdy se nestal ve válce vítězem. Ludvík,⁵ starší syn císaře Lotara, se usadil v Itálii a v Beneventsku a spáchal mnoho křivd na papeži Mikulášovi a nevypudil Maury z Beneventska. Jeho bratr Lotar,⁶ prudký a lehkomyšlný, opustiv proti ustanovení svatých a proti nařízení papeže Mikuláše zákonnou manželku, nedovoleně žil se souložnicí. Ten tedy zabral Ripuarii, Burgundsko a Provençalsko.

870 Toho roku Ludvík,¹ východní král,¹ poslal své dva syny, Karlomana a Karla, proti Moravanům, kteří se mu dlouho stavěli na odpor; ti zahnali na útěk jejich krále Rostislava, zpustošili jejich zemi a vrátili se s velkou kořistí.²

871 Nyní o Karlomanově vítězství. Rostislav, král Moravanů, byl zajat Karlomanem, poslán k jeho otci¹ do Frank a tam byl potom zbaven zraku.²

872 Království Moravanů opět uniklo z rukou Karlomanových, přičiněním jakéhosi Slovana¹ z onoho národa a na straně Karlomanově bylo pobito velké vojsko². . . Opět bylo sebráno ze všech

⁵ Ludvík II., král italský a císař (855—875).

⁶ Lotar II., král lotrinský.

870

¹ Ludvík Němec, král východofranský.

² Zpráva se vztahuje k r. 869, podrobněji Fuldské a Bertinské letopisy k r. 869, E. Dümmler I 717; V. Novotný I/1 338—342; J. Dekan, *Začiatky* 117; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 146.

871

¹ Ludvíku Němci.

² O události *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 870, kdy k tomuto převratu na Moravě došlo.

872

¹ Tímto Slovanem mohl být podle Fuldských letopisů k r. 871, kam tato událost náleží, Slavomár (*Sclagamar*), avšak ještě spíše Svatopluk, s nímž souvisí vítězství nad Karlomanovým vojskem.

² Tato část zprávy upomíná na bitvu před *urbs antiqua Rastizi*, *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 871, E. Dümmler I 758; V. Novotný I/1 351, J. Dekan 133, P. Ratkoš, *Velkomoravská říše* 99, L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 150.

omni^c parte Francorum collectus est contra Margos. Qui hostes fugaverunt et in civitatem munitissimam propulerunt. Ibi que obsessi diu grande dampnum sustinuerunt. Et Karlomannus frequenter patriam vastavit.

krajin franských obrovské vojsko proti Moravanům. To obrátilo nepřátele na útěk a zahnilo je do velmi silně opevněného města.³ A ti tam dlouho obleženi, utrpěli velkou škodu. Karloman pak opět a opět pustošil zemi.

^c orientali emendandum putat B. de Simson.

³ Zpráva se v první části týká neúspěšné franské výpravy biskupa Arna a opata Sigeharda r. 872 na Moravu (*Ann. Fuld.* ad a. 872) a je patrně kontaminována se zprávou o *civitates*, zmíněných v r. 871 a se zprávou o *urbs antiqua Rastizi* z téhož roku, případně *ineffabilis Rastizi munitio* z r. 869 (*Ann. Fuld.* ad a. 869, 871). Nelze ovšem vyloučit, že za zmíněné výpravy Arna a Sigeharda, uskutečněné za účasti Karlomanových vojsk, došlo r. 872 skutečně k obležení zmíněné *civitas munitissima*. V. Novotný I/1 356 soudí, že franské vojsko proniklo k uvedené *civitas*.

ANNALES BERTINIANI
LETOPISY BERTINSKÉ

Mají svůj název podle flanderského kláštera St. Bertin, kde byl nalezen jejich nejstarší rukopis, a obsahují informace o letech 830—882. Tím přímo chronologicky navazují na *Ann. regni Francorum* a v zásadě tak přejímají — v situaci dané nedávným rozdělením Karlovy Franské říše — funkci jakýchsi západofranských oficiálních letopisů, podobně jako *Letopisy fuldské* plní v té době funkci obdobných letopisů východofranských. Dílo se skládá ze tří částí, z nichž každá byla složena jiným autorem: Autor první části, která zahrnovala léta 830—845, není znám, pocházel však patrně odněkud z metské diecéze. Druhou část (835—861) složil *Prudentius*, biskup z Troyes, významná osoba tehdejšího politického života a autor celé řady jiných spisů, a část třetí (861—882) *Hinkmar*, arcibiskup z Remese.

Místo a prostředí vzniku Bertinských letopisů se výrazně odrazily v jejich obsahu, v němž se autoři obšírně zabývali poměry uvnitř Franské říše a vztahy k římské kurií. Je to celkem přirozené, poněvadž se tyto letopisy staly vlastně pokračováním předchozích Letopisů království Franků. Pokud si *Prudentius* nebo *Hinkmar* všímali Velké Moravy, bylo to jen v souvislosti s boji Ludvíka Němce a s jeho účastí v politických a mocenských bojích uvnitř Franské říše, zvláště pokud šlo o Západofranské království. Poněvadž se jich z velké části otázky Východofranské říše bezprostředně nedotýkaly a oba autoři nežili také pod panstvím Ludvíka Němce, vyjadřují se o jeho střetnutích s Moravany, které označují obecným názvem Vinidové nebo Slované, nejen mnohem stručněji, ale také otevřeněji. Na mnohých místech se ukazuje velmi zřetelně, jak mnoho záleželo Ludvíku Němci, aby nebyl na východě ohrožován Velkou Moravou a měl pro své zájmy na západě Franské říše volné ruce. Tak nám Bertinské letopisy prozrazují mnohé zajímavosti, které se např. z Fuldských letopisů nedovídáme, a nadto nás pravdivěji informují o výsledcích některých východofranských tažení na Moravu, neskrývajíce Ludvíkovy neúspěchy, jak se o to pokoušejí Letopisy fuldské. Z těchto důvodů jsou Bertinské letopisy velmi cenným pramenem pro dějiny Velké Moravy v období let 846 až 872.

Přehled nejdůležitějších rukopisů:

- 1 *Codex Audomariensis* 706 z 2. pol. 10. stol., patrně původem z Remese, uchovávaný později v St. Bertin, nyní v St. Omer; tento rukopis zahrnuje všechna léta od r. 830 až do r. 892.
- 1a *Codex Bruxellensis* 6439—6455 z 11. stol.; jde o opis rukopisu 1, pořízený buď v St. Vaast nebo v St. Bertin, později uchovávaný v Bruggách a Antverpách, nyní v Bruselu; i tento rukopis zahrnuje plný počet let udaný sub 1.

Pozn.: Rukopis 1 a rukopis 1a bývají zařazovány také mezi texty letopisného díla *Annales regni Francorum*, a to jakožto zvláštní skupina Cy (= C3 + C3a); viz sub *Ann.*

regni Francorum. Pro textovou kolaci je však možno využít i těchto dalších kodexů obsahujících rukopisy některých děl velmi těsně závislých na Bertinských letopisech:

- 2 *Codex Duacensis* 753 z konce 11. stol., původem ze St. Vaast, později uložený v Marchiennes, nyní v Douai, zvaný též *Codex Chronici Vedastini*; do tohoto díla byl text *Letopisů bertinských* převzat téměř doslovně, nikoli však přímo z rukopisu 1, nýbrž z nějaké společné předlohy (kodex je však poškozen a obsahuje pouze léta 830—844).
- 3 *Codex Cheltenhamensis* 1853, dnes *Berolinensis Meermannianus* 141, snad z 12. stol., obsahující *Annales Mettenses posteriores*; do tohoto díla byly převzaty v 12. stol. s drobnými změnami z *Letopisů bertinských* údaje o letech 830—837.
- 4 *Codex Parisinus* 12711 z 12. stol., původem ze St. Germain des Prés; obsahuje pokračování *Aimoinova* spisu *Historia Francorum*, které vzniklo krátce po r. 1015 a do něhož převzal jeho autor s určitými změnami výklady *Letopisů bertinských* pro léta 869—892.

K těmto textům přistupuje ještě jeden nověji nalezený fragmentární text *Letopisů bertinských*:

- 5 Opis zlomku *Letopisů bertinských*, pořízený v 17. stol. v Antverpách jezuitou H. Rosweidem a chovaný v Paříži (Paris Bibl. Nat. Mélanges Colbert t. 46, 2 fol. 283—313); text obsahuje léta 839—863.

Použitý text: *Annales Bertiniani*, ed. G. Waitz, SRG, Hannoverae 1883 (srov. i *Annales Bertiniani*, ed. G. H. Pertz, MGH I 419—515, dále *Annales Bertiniani*, ed. M. Bouquet, Recueil des historiens des Gaules et de la France VI 192—204, VII 59—124 VIII 26—37, a zvl. *Annales Bertiniani*, ed. R. Rau, Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters VI 11—287).

Annales Bertiniani

Letopisy bertinské

3 831 ... generale placitum in Theodanis-villa habuit, ... multaeque legationes Selavorum ad eum venientes, auditaе, dispositae et absolutae sunt. 4 832 ... subito perventum est ad aures piissimi imperatoris, Hludowicum cum omnibus Baiariis, liberis et servis, et	831 ... konal¹ sněm v královském sídle Diedenhofen, ... a přicházela k němu četná poselstva Slovanů,² byla vyslechnuta, dostala jeho pokyny a byla propuštěna. 832 ... náhle se doneslo k sluchu nejzbožnějšího císaře,¹ že Ludvík² chce se všemi Bavyry, svobodnými i pod-

831

¹ Císař Ludvík Pobožný (814—840).

² Slovaný jsou míněni patrně Obodrité, Veleti a Srbové, snad i Čechové.

832

¹ Ludvíka Pobožného.

² Ludvík Němec (830/843—876).

Sclavis, quos ad se convocare potuerat, Alamanniam, quae fratri suo Karolo a patre iam dudum data fuerat, ingredi velle eamque vastare et diripere ac suo regno adunare, cunctumque populum regni illius ei fidelitatem promittere, et his perpetratis, in Franciam cum ipso exercitu hostiliter venire et de regno patris sui, quanto plurimum potuisset, invadere sibi que subicere . . . | Nec mora, cum suis hominibus Baiocariam per eandem viam qua venerat festinanter reversus est, plurimique eorum qui cum illo erant ad domnum imperatorem regressi sunt.

846 Hludowicus rex Germanorum adversus Sclavos profectus, tam intestino suorum conflictu quam hostium victoria conterritus, reversus est.

847 Hladowici Germanorum regis exercitus adversus Sclavos prospere dimicant, ita ut quod ante annum ex eis amiserat reciperet.

848 Sclavi in regnum Hladowici hostiliter irruentes, ab eo in Christi nomine superantur.

849 Hlodoicus rex Germanorum egro-

danými, a se Slovaný,³ které byl s to svolat, vpadnout do Alamanie, kterou již dávno otec dal jeho bratru Karlovi, že ji chce zpusťořit, vyplnit a připojit k svému panství⁴ a že chce, aby mu všechen lid onoho království slíbil věrnost a že po dokonání toho zamýšlí nepřátelsky vtrhnout s vojskem do Frank a z království svého otce zabrat a sobě podmanit tolik, kolik jen bude moci. . . . A neuplynulo mnoho času a vrátil se se svými lidmi spěšně do Bavor — touž cestou, kudy přišel — a velmi mnozí z těch, kteří tam s ním byli, se navrátili k panu císaři.

846 Ludvík, král Germánů,¹ vytáhl proti Slovanům,² a poděšen jak vnitřním rozbrojem mezi svými, tak vítězstvím nepřátel, vrátil se zpět.³

847 Vojska Ludvíka, krále Germánů,¹ úspěšně bojují proti Slovanům,² takže ten znovu nabyl to, co na nich před rokem ztratil.

848 Slované,¹ útočící nepřátelsky na království Ludvíkovo,² jsou jím ve jménu Kristově poraženi.³

849 Ludvík, král Germánů,¹ jsa ne-

³ E. Dümmler, *Geschichte* I 68 usuzuje na Slovaný z východních marek (České, Srbské, Východní, Korutan), V. Novotný, *České dějiny* I/1 282 uvažuje i o Slovanech z Čech.

⁴ Bavorskému.

846

¹ Tj. Ludvík Němec. Rex Germanorum je označením společného krále Franků, Bavorů, Alamanů (Švábů), Durynků, Sasů a dalších skupin germánského obyvatelstva na východ od Rýna.

² Zpráva koresponduje s údaji Fuldských letopisů k r. 846 o velkých ztrátách franského vojska, které ustupovalo z Moravy přes Čechy.

³ Vítěznými nepřáteli byli spíše Slované v jižních a jihozápadních Čechách než Moravané. K tomu E. Dümmler I 284; V. Novotný I/1 294; J. Dekan, *Začiatky* 45.

847

¹ Ludvíka Němce.

² V Čechách. V. Novotný I/1 295.

848

¹ Z Čech.

² Ludvíka Němce.

³ O události přináší zprávu Fuldské letopisy, E. Dümmler I 328; V. Novotný I/1 295.

849

¹ Ludvík Němec.

tans, exercitum suum in Sclavos dirigit. Qui turpiter profligatus, quid dispendii sibi absentia ducis intulerit, cadendo fugiendoque expertus est.

43 853 Guinedes^a contra Ludowicum solitis sibi perfidiis mentiuntur . . .

Bulgari, sociatis sibi Sclavis, et, ut fertur, a nostris muneribus invitati, adversus Ludowicum Germaniae regem acriter permoventur, sed Domino pugnantante vincuntur.

46 855 Ludoicus rex Germanorum crebris Sclavorum defectionibus agitur.

46 856 Comites pene omnes ex regno Karoli regis cum Aquitanis adversus eum coniurant, invitantes Ludoicum regem Germanorum ad suum consilium perficiendum. Quo diutius in expeditione Sclavorum detento, ubi et magnam partem sui exercitus amisit, isti moras illius non ferentes, Karlo regi reconciliantur.

55 861 Carlomannus, Hladowici regis Ger-

^a Guinedes 1.

² V Čechách. Podrobnější zprávu ve Fuldských letopisech k r. 849. K tomu E. Dümmler I 328, V. Novotný I/1 296n, R. Turek, *Čechy* 142.

³ Ludvíka Němce.

858

¹ Vinidy se zde patrně míní někteří polabští Slované.

² Ludvíku Němci.

³ E. Dümmler I 363 předpokládá, že šlo o Slovaný z Panonie; B. Dudík, *Dějiny Moravy* I 87 uvažoval o Moravanech. Naproti tomu vyslovuje skeptické mínění o možnosti moravsko-bulharského spojení V. Novotný I/1 299 a J. Dekan 58. I když není dobře možné Moravany zcela vyloučit, je nutné uvažovat, že mohlo jít také o Chorvaty z území na Sávě. Dále I. Dujčev, *Vztahy* 22; F. Dvorník, *Byzantinum* 110.

⁴ Ludvíku Němci.

855

¹ Ludvík Němec.

² Zpráva se patrně týká výpravy hraběte Arnošta proti Čechům na počátku jara, E. Dümmler I 370; V. Novotný I/1 302.

856

¹ Západofranského krále Karla II. Lysého, syna Ludvíka Pobožného.

² Ludvíka Němce, krále východofranského.

³ Moravanům v r. 855.

⁴ O porážce franského vojska Ludvíka Němce obšírněji pojednávají *Ann. Fuld.* ad a. 855; V. Novotný I/1 302; J. Dekan 61; L. Havlík, *Velká Morava a středoevropská Slované* 201.

mocen, pošle své vojsko proti Slovanům.² To bylo hanebně poraženo a padajíc a prehajíc zakusilo, jakou škodu mu přinesla nepřítomnost vůdce.³

853 Vinidové¹ ve své obvyklé věrolomnosti poruší věrnost vůči Ludvíkovi.² Bulhaři, spojivše se se Slovaný,³ a jak se vypráví, získání od našich dary, prudce se pozdvihnou proti Ludvíkovi, králi Germánie,⁴ ale s pomocí Páně jsou poraženi.

855 Ludvík, král Germánů,¹ je znepokojován častými vzpourami Slovanů.²

856 Téměř všechna hrabata z království krále Karla¹ se proti němu spiknou s Aquitány, vyzývajíce Ludvíka, krále Germánů,² aby vykonal jejich záměr. Ten se však příliš dlouho zdržel na výpravě proti Slovanům³ a ztratil při ní velkou část svého vojska,⁴ a tak ti, nechtějící na něho déle čekat, smíří se s králem Karlem.

861 Karloman, syn Ludvíka, krále

maniae filius, cum Resticio Winidorum regulo foederatur, a patre deficit et Resticii auxilio magnam sibi partem usque ad Hin fluvium paterni regni praesumit.

58 862 Carlomannus, Hludowici regis Germaniae filius, concessa sibi a patre regni portione quam pridem invaserat, et dato sacramento, ne amplius inde sine patris voluntate invaderet, cum patre pacificatur...

59 Hludowicus autem, relicto in patria Karolo filio, quoniam nuper uxorem Ercangarii comitis | filiam duxerat, Hludowicum, filium suum, secum ducens, aggreditur Winedos. Unde, quibusdam amissis primoribus et nihil prospere gestis, sub optentu obsidum ad Francofurdum palatium super Moenum fluvium revertitur.^b Dani magnam regni eius partem cede et igni vastantes praedantur. Sed et hostes antea illis populis inexperti, qui Ungri vocantur, regnum eiusdem populantur...

61 Hludowicus ad reconciliandum vel ad resistendum filio suo Karlomanno, qui auxiliante Resticio^c Winidorum regulo contra patrem rebellaverat, Baioariam petiit.

^b deest 1; suppl. P.; pergit Douq. Fortasse post obsidum plura exciderunt. ^c Refectio l. 1^a; emend. Douq.

861

¹ Karloman byl nejstarší syn Ludvíka Němce a spravoval Východní marku, Panonii a Korutany.

² Moravanů. Regulus: hierarchicky malý, menší král, oproti franskému rex.

³ Ann. Fuld. ad a. 861. Viz i *Conversio*, c. 13.

862

¹ Ludvíka Němce.

² V r. 861.

³ O usmíření Ann. Fuld. ad a. 862.

⁴ Karla III.

⁵ Richardu.

⁶ Ludvíkem III.

⁷ Obodrity.

⁸ Jde o první zmínku o Madarech ve střední Evropě. Kronika Reginonova o nich píše poprvé k r. 889, Fuldské letopisy je připomínají poprvé r. 892, Solnohradské letopisy (max.) je uvádějí k r. 881.

⁹ Ludvík Němec.

Germánii,¹ uzavře smlouvu s Rostislavem, králem Vinidů,² odpadne od otce a s pomocí Rostislavovou se zmocní velké části otcova království až po řeku Inn.³

862 Když Karloman, syn Ludvíka,¹ krále Germánie, obdržel od otce tu část království, na kterou předtím² zaútočil, a když se zavázal přísahou, že již nebude odtamtud nadále bez otcova svolení útočit, smíří se³ s otcem...

Ludvík však — zanechav ve vlasti syna Karla,⁴ neboť ten si vzal nedávno za manželku dceru⁵ hraběte Erkan-garia — doprovázen svým synem Ludvíkem,⁶ napadne Vinidy.⁷ Když pak ztratil některé velmože a nedosáhl úspěchu, vrátí se odtud, obdržev rukojmí, ke dvoru ve Frankfurtu nad řekou Mohanem. Dánové vyplnění velkou část jeho království, pustošící je vraždou i ohněm. Ale i jiní, doposud oněm národům neznámí nepřátelé, zvaní Uhři,⁸ loupí v jeho království...

Ludvík⁹ zaměřil do Bavor, buď aby se smířil anebo aby se postavil na odpor svému synu Karlomanovi, který se za pomoci Rostislava, krále Vinidů, vzbouřil proti otci.¹⁰

62 863 Sed et alium missum fratris sui Hludowici nomine Blitgarium accipit, petentem, ut Karlomannum, filium eius, a Restitio Winido desertum et a se fugatum, si ad illum venerit, non recipiat. Quem non longo post tempore, deceptum atque desertum a suis, sub conditione sacramenti pater suus Hludowicus recepit et secum in libera custodia tenuit.

62 864 Hludowicus rex Germaniae hostiliter obviam Bulgarorum cagano...^d nomine, qui se christianum fieri velle promiserat, pergit; inde ad componendam Winidorum marcem, si se prosperrari viderit, perrecturus.

70 865 Hludowicus Germanorum rex hostem suam contra Winedos directam et prospere agentem recepit.

863 Ale přijme¹ také jiného vyslance svého bratra Ludvíka,² jménem Blit-garia, který žádal, aby nepřijímal zpět jeho syna,³ Vinidem Rostislavem⁴ opuštěného a jím zapuzeného, jestliže se k němu uchýlí. Toho⁵ nedlouho poté, svými oklamaného a opuštěného, přijal pod závazkem přísahy jeho otec Ludvík a podržel u sebe v domácím vězení.⁶

864 Ludvík, král Germánie,¹ vytáhne s vojskem vstříc bulharskému kaganovi jménem²..., který slíbil, že se stane křesťanem; odtamtud se hodlal vypravit, aby získal marku Vinidů,³ uvidí-li, že mu bude dopřáno zdaru.⁴

865 Ludvík, král Germánů,¹ přijal vojsko, které bylo posláno proti Vinidům a zdárně si vedlo.²

^d aut hic nomen cagani post Bulgarorum vocem regi excidisse patet. P.

¹⁰ Šlo o nové Karlomanovo povstání, které mělo za následek vojenského tažení Ludvíka Němce do Východní marky a Korutan v r. 863, E. Dümmler I 492.

863

¹ Karel II. Lysý.

² Ludvíka Němce.

³ Karlomana.

⁴ Moravanem Rostislavem.

⁵ Karlomana.

⁶ K událostem v Korutanech Ann. Fuld. ad a. 863, E. Dümmler I 592—593; V. Novotný I/1 308.

864

¹ Ludvík Němec.

² Šlo o Bogorise, s nímž se sešel v Tullnu, CDB I, 10. O dřívější pomoci Bulharů Ludvíku Němci v r. 863, kdy vázali Rostislava od pomoci Karlomanovi Ann. Fuld. ad a. 863. B. H. Златарски, *Мемория* 1/2, 16n.

³ Ludvík měl úmysl získat z Velké Moravy franskou marku, jak prozrazuje také list papeže Mikuláše I., poslaný mu do Tullnu po kostnickém biskupu Šalamounovi, v němž se praví: *rex... habeat venire Tullinam et deinde pacem cum rege Vulgarorum confirmaret Rastitium aut volendo aut nolendo sibi obedientem facere*, CDB I 10. E. Dümmler I 526—528.

⁴ O Ludvíkově tažení na Moravu Ann. Fuld. ad a. 864. V. Novotný I/1 309—311; J. Dekan 84; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 144—145.

865

¹ Ludvík Němec.

² Jde o zprávu, vztahující se spíše než na tažení proti Moravanům v r. 864 na vzpouru panonského markraběho Verinhara a jeho sesazení. E. Dümmler I 575 uvádí, že šlo o tažení proti Moravanům; došlo-li spojením Verinhara s Rostislavem, jak vyplývá z Fuldských letopisů k r. 865, k vojenskému vystoupení, je obtížné zodpovědět, V. Novotný I/1 334—335.

82 866 Hludowicus Germaniae rex contra quosdam suorum in marca adversus Winidos rebellionem molientes hostem movit. Quam praecedens, in brevi rebellantes sine conflictu domat et hostem nondum pene promotum domi residere mandavit . . .

84 Hludowicus, Hludowici Germaniae regis filius, consilio Warnarii ac ceterorum, a quibus pater eius propter infidelitatem suam honores tulit, rixam contra patrem suum movit, concitato Restitio Winido, ut usque ad Baiowariam praedatum veniat, quatenus, in illis partibus occupato patre vel eius fidelibus, ipse liberius quod coepit prosequi posset. Sed Karlomanno, cui pater ipsam marcham dederat, satagente, Restitio intra sua se cohibet. Hludowicus autem senior in talibus experientia prudens, concite ad palatium quod Franconofurdh dicitur properat et, datis mutuo dextris, eundem filium suum ad se venire facit, ipsaque dexteræ usque 5. Kalendas Novembris manere invicem promittuntur. Sicque Hludowicus ad confirmandam marcham suam contra Restitium velociter repedit, reversurus octavo die ante missam sancti Martini obviam fratri suo Karolo et nepoti suo Hlothario secus civitatem Mettensium.

866

¹ Ludvík Němec.

² V marce proti Slovanům, v marce proti Moravanům, tj. ve Východní marce. E. Dümmler I 592 se domnívá, že vzpouru podnikli Moravané a že vznikla v souvislosti s odbojem Ludvíkových synů proti otci a s povstáním panonského markraběte Verinhara. K tomu Ann. Fuld. ad a. 866. Mohlo však jít i o Korutany, jejichž markrabí Gundakar se taktéž spojil s Rostislavem, E. Dümmler, *ibid.* 593.

³ Ludvík III. (876–882).

⁴ Verinhara.

⁵ Hrabat Berengara a Utona.

⁶ *Regulus Winidorum*, jak je nazýván (k r. 861, 862, 870), tedy (malý) král Vinidů, tj. Moravanů.

⁷ R. 856 Východní marku, Korutany a Panonii. *Ann. Vorav., Auct. Garst.* ad a. 856.

⁸ Sem patrně náleží i potlačení vzpoury jeho vasala Guntbolda, E. Dümmler I 594.

⁹ Ludvík Němec.

¹⁰ Karloman.

¹¹ Tj. Východní marku a Panonii.

¹² Karlem II. Lysým.

¹³ Lotrinským králem Lotarem II.

866 Ludvík, král Germánie,¹ se zdvihl s vojskem proti některým ze svých, kteří osnovali vzpouru v marce založené proti Vinidům.² A předchází jí, zakrátko vzbouřence beze srážky zkrátí a vojsku, které téměř ještě nevytáhlo, přikázal, aby setrvalo doma . . .

Ludvík,³ syn Ludvíka, krále Germánie, na radu Varnaria⁴ a ostatních,⁵ jež jeho otec pro jejich nevěrnost zbavil úřadů, vyvolal vzpouru proti svému otci, podnikl Vinida⁶ Rostislava, aby přišel kořistit až do Bavor, aby tak — zatím co otec a jeho věrní budou za neprázdnění v oněch končinách — sám mohl volněji pokračovat v tom, co začal. Ale protože Karloman, kterému otec dal onu marku již dříve,⁷ vyvíjel horlivou činnost,⁸ Rostislav setrvá na svém území. Avšak Ludvík starší,⁹ v takových případech ze zkušenosti moudrý, rychle spěchá do královského sídla, který se nazývá Frankfurt, a když byly navzájem dány záruky, dosáhne, že jeho syn¹⁰ k němu přijde a že si navzájem slíbí, že ony záruky zůstanou v platnosti až do 28. října. A tak Ludvík, aby upevnil svou marku proti Rostislavovi,¹¹ rychle se vrátí s úmyslem setkat se osmého dne před svátkem svatého Martina se svým bratrem Karlem¹² a svým synovcem Lotarem¹³ v městě Metách.

101 869 Ubi a quibusdam episcopis, sed et ab aliquibus primoribus regni quondam Hlotharii missos directos suscepit, ut ibi resideret et in regnum quod Hlotharii fuerat non intraret, donec frater suus Hludowicus rex Germaniae ab expeditione hostili de Winidis, cum quibus praesenti et praeterito anno saepe comminus sui congregientes aut nihil aut parum utilitatis egerunt, sed dampnum maximum retulerunt, reverteretur . . .

105 Hludowicus autem, frater eius, pacem sub quadam conditione apud Winidos obtinere procuravit; ad quam confirmandam filios suos cum marchionibus terrae ipsius direxerat, ipseque infirmus in Ragenisburgh civitate remansit.

109 870 Indeque mense Maio ad Attiniam palatium venit; ubi et duodecim missos fratris sui Hludowici pro divisione regni accepit; qui superciliose tam de sanitate corporis Hludowici quam de prosperitate — quia Resticium Winidum, sibi diutino tempore infestissi-

869 Tam¹ přijal posly² vyslané od některých biskupů a též od některých velmožů někdejší říše Lotarovy³ s prosbou, aby tam zůstal a aby do říše, která kdysi patřila Lotarovi, nevstupoval, dokud by se nevrátil jeho bratr Ludvík, král Germánie,⁴ z válečné výpravy proti Vinidům,⁵ s nimiž se v tomto i v předešlém roce jeho lidé často v přímém boji srážel, avšak buď vůbec žádného anebo jen malého úspěchu dosáhli, zato však velikou škodu utrpěli⁶ . . .

Jeho bratr Ludvík⁷ pak učinil opatření, aby dosáhl u Vinidů⁸ za určitých podmínek⁹ míru. K jeho uzavření poslal své syny¹⁰ s markrabaty oné země¹¹ a sám, churav, zůstal v městě Řezně.

870 A odtud¹ přišel v měsíci květnu do královského sídla Attigny; tam pak přijal dvanáct poslů svého bratra Ludvíka² v záležitosti rozdělení říše; ti domyšlivě sebevědomí jak pro dobrý tělesný stav Ludvíkův, tak pro jeho úspěch — protože Rostislav Vinid,³ po

869

¹ V Attigny.

² Karel II. Lysý.

³ Lotara II., který 8. srpna zemřel.

⁴ Ludvík Němec.

⁵ Pod Vinidy by se sice mohli skrývat i Čechové, Srbové a Suselci, s nimiž došlo r. 869 k boji (Fuldské letopisy k r. 869), ale vzhledem k dalšímu údaji, kde se mluví o tomto (869) a předešlém roce (868), jde zřejmě o střetnutí s Moravany: Karlomana v r. 868 a Karlomana a Karla r. 869.

⁶ Proti zprávě Fuldských letopisů k r. 869, které nepřesvědčivě píší o vítězství Ludvíkových synů, tato zpráva hovoří vlastně o porážce jejich vojsk, L. Havlík, *ibid.* 146; podobně J. Dekan 117. O tažení dále E. Dümmler I 717 a V. Novotný I/1 338–243. O zahraničním politickém pozadí franského tažení pozna. 12 k r. 869 Fuldských letopisů.

⁷ Ludvík Němec.

⁸ Spíše než na Čechy nebo Srby je nutné opět myslet na Moravany.

⁹ O mír žádala zpravidla strana, která už dále nechtěla bojovat nebo utrpěla v boji neúspěch.

¹⁰ Patrně Karlomana a Karla, případně Ludvíka.

¹¹ Jde o markrabata ze zemí spravovaných Ludvíkovými syny; Karlomanovými hrabaty ve Východní marce byli patrně Vilém a Engilsalk, v případě Čechů a Srbů mohlo jít o hrabata z České a Srbské marky. Karlomanovo jednání na Moravě předcházelo Svatoplukovu vystoupení proti Rostislavovi r. 870; o možném spojení obou událostí L. Havlík, *ibid.* 147.

870

¹ Karel II. Lysý.

² Ludvíka Němce.

³ *Regulus Winidorum* je nazýván k r. 861, 862, 870.

mum, tam dolo quam bello captum —, elevati, minus debito sacramenta inter eos facta duxere servanda ...

113 Et in brevi absolutos ad fratrem suum Karolum eos direxit, et ipse mox, 114 ut aliquantulum convaleuit, ad Reghinisburch pergens, Restitium Winidorum regulum, a Karlomanno per dolum nepotis ipsius Restitii captum et aliquandiu in custodia detentum, post iudicium mortis excaecari et in monasterium mitti praecepit, suosque filios Hludowicum et Karolum ad se venire praecepit.

117 871 Sicque ab invicem in capite mensis Septembris separati, quisque ad sua repedare curavit, Hludowicus scilicet ad Rainisburch perrexit, quia maximum dampnum a nepote Restitii, qui principatum Winidorum post eum susceperat, habuit, in tantum ut markiones cum plurima turba suorum perdidit et terram quam in praeteritis annis obtinuerat perniciose amisit.

119 872 ... ad Silvacum venit. Ibique

dlouhou dobu jejich největší nepřítel, byl jednak lstí, jednak bojem zajat⁴ —, domnívali se, že úmluvy mezi nimi učiněné nemusí být zachovávány tak přísně ...

A tam⁵ přijal⁶ posly⁷... a propustiv je zakrátko, poslal je k svému bratru Karlovi⁸ a sám pak, jak jen se trochu pozdravil, spěchaje do Řezna, dal Rostislava, krále Vinidů,⁹ zajatého Karlomanem lstí synovce onoho Rostislava¹⁰ a vězněného již nějakou dobu, po rozsudku smrti oslepit a poslat do kláštera,¹¹ a svým synům Ludvíkovi a Karlovi potom přikázal, aby se k němu dostavili.

871 A tak se začátkem měsíce září navzájem rozešli¹ a každý se hleděl vrátit do svého panství; Ludvík² si ovšem pospíšil do Řezna, protože utrpěl převelikou škodu od Rostislava synovce,³ který se po něm ujal vlády nad Vinidy,⁴ a to takovou, že ztratil markrabata⁵ s jejich velmi četnými oddíly a nešťastně pozbyl zemi, kterou v předešlých letech získal.⁶

872 ... přišel¹ do Servais. A tam přišel

⁴ *Ann. Fuld.* ad a. 870, E. Dümmler I 733; V. Novotný I/1 343—344; J. Dekan 117; L. Havlík, *ibid.* 147.

⁵ V Cáchách.

⁶ Ludvík Němec.

⁷ Papeže Hadriána II. a císaře Ludvíka II.

⁸ Karlu II. Lysému.

⁹ Moravanů.

¹⁰ Svatopluka.

¹¹ Zprávu o uvěznění v klášteře má jen Hinkmar. E. Dümmler I 740; V. Novotný I/1 350.

871

¹ Karel II. Lysý a Ludvík Němec z Maastrichtu.

² Ludvík Němec.

³ Svatopluka.

⁴ Moravanů.

⁵ Viléma a Engilšalka.

⁶ O této porážce Karlomanova vojska *Ann. Fuld.* ad a. 871. E. Dümmler I 758; V. Novotný I/1 351; J. Dekan 133; P. Ratkoš, *Velkomoravská říše* 99; L. Havlík, *ibid.* 150.

872

¹ Karel II. Lysý.

Adalardus ex parte Hludowici fratris sui veniens, petiit, ut cum eodem fratre suo Hludowico locuturus secus Treiectum veniret, cum idem Hludowicus ad Reghinisburg, post emissam hostem cum Karlomanno filio suo adversus Winidos, Aquis rediret ...

Et volens idem Hludowicus pater, ut ipsi filii sui cum fratre illorum Karlomanno adversus Winidos pergerent, obtinere non potuit. Unde hostem quam magnam potuit cum Karlomanno direxit ...

124 873 Hludowicus rex Germaniae apud Mettis civitatem placitum suum tenere disponens, nuncium accepit, quod, nisi citissime filio suo Karlomanno in marcha contra Winidos subveniret, illum ulterius non videret. Qui statim reversus⁶ Reghinisburg pergens, Karlomanum caecum Liutberto archiepiscopo pascendum in monasterio Sancti Albani apud Mogontiam commendavit, evidenti demonstrans indicio, qualiter illi displicuerint mala, quae isdem Karlomannus in sancta Dei ecclesia, in populum christianum ac contra patrem suum egit, quandocumque vel ubicumque praevaluit. Ad Reghinisburg autem perveniens,⁷ per missos suos

Adalard z panství bratra jeho Ludvíka² a požádal ho, aby se dostavil k rozmluvě se svým bratrem Ludvíkem do Maastrichtu, až se Ludvík, vypraviv u Řezna vojsko se svým synem Karlomanem proti Vinidům,³ bude vracet do Cách ...

A když otec Ludvík⁴ chtěl, aby sami jeho synové⁵ táhli se svým bratrem Karlomanem proti Vinidům,⁶ nemohl toho dosáhnout. Pročež poslal s Karlomanem vojsko, jak mohl veliké ...⁷

873 Ludvík, král Germánie,¹ chystaje se konat svůj sněm v městě Metách, dostal zprávu, že nepřijde-li co nejrychleji na pomoc svému synu Karlomanovi do marky proti Vinidům,² už ho nespasí. Ten se ihned spěšně vrátil do Řezna a svěřil slepého Karlomana do opatrování arcibiskupovi Liutbertovi v klášteře sv. Albana v Mohuči, — a tím jasně ukázal, jak se mu znelíbila zla, která tento Karloman napáchal ve svatě církvi boží vůči křesťanskému národu i vůči svému otci, kdykoli a kdekoli nabyl převahy. Jakmile pak dorazil do Řezna, všemožným způsobem si skrze své vyslan-

⁶ versus Reghinisburg A. ⁷ ita A.; deest I.

² Ludvíka Němce.

³ Moravanům. Počátkem května vypravil Ludvík Němec vojsko složené z Durynků a Sasů, o jeho porážce nás zpravují Fuldské letopisy k r. 872. Současně vypravil mohučského arcibiskupa Liutberta proti pěti knížatům v Cechách.

⁴ Ludvík Němec.

⁵ Karel a Ludvík.

⁶ Moravanům.

⁷ Šlo o vojsko vedené würzburgským biskupem Arnem a fuldským opatem Sigehardem, které utrpělo na Moravě velké ztráty a mohlo se jen s obtížemi vrátit, zatímco jiná jeho část, vedená rezenským biskupem Embrichem, byla u břehu Dunaje úplně zničena. *Ann. Fuld.* ad a. 872. O událostech E. Dümmler I 777; V. Novotný I/1 356; J. Dekan 136.

873

¹ Ludvík Němec.

² Tj. do Východní marky. Mohlo jít jak o povstání proti Karlomanovi z Moravy, tak i o přímý zásah Moravanů v marce. E. Dümmler I 813. Otázkou zůstává Kocelův poměr ke Karlomanovi.

Winidos sub diversis principibus constitutos modo quo potuit sibi reconciliavit; legatos autem ab illis qui Behim dicuntur cum dolo missos suscipiens, in carcerem misit.

ce znovu naklonil Vinidy, žijící pod vládou různých vládců³; když však přijal vyslance lstivě poslané od těch, kteří se nazývají Čechové,⁴ poslal je do vězení.

134 876 Karlomannus, frater eorum, nec ad eos nec ad patrum suum Karolum imperatorem, sicut ei mandaverat, venit, occupatus in belligeratione contra Winidos.

876 Karloman, jejich¹ bratr, nepřišel ani k nim ani k svému strýci, císaři Karlovi,² jak ten mu nařídil, ježto byl zaměstnán vedením války proti Vinidům.³

³ Ludvík vyvinul iniciativu k smíru, podobně jako v r. 869. Kdo byli míměni Vinidy, není zcela zřejmé; patrně šlo o Moravany a snad i jiné Slované, jak naznačují slova o různých vládách. Není vyloučena ani účast blatenského knížete Kocela v předchozích bojích; na jeho významnější postavení v l. 869 a 873 ukazují také papežské listy z r. 869 a 873, CDB I 12, 15, 16. B. Grafenauer, *Slovenci v ranofeudální době 157* uvažuje o tom, že Kocel byl r. 874 sesazen a pro zradu zbaven majetku. O události J. Dekan 138—143; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše 151—152*. Dále B. Grafenauer, *Vprašanje konca Koceljeve vlade 171—190*.

⁴ K názvu Čechové pro Behim, resp. Behin pozn. 2 *Ann. Mett.* ad a. 805. O události V. Novotný I/1 357.

876

¹ Ludvíka a Karla.

² Karlu II. Lysému.

³ B. Bretholz, *Dějiny Moravy I 46* se domnívá, že šlo o Moravany, V. Novotný I/1 363 tento názor odmítá. F. Šišic, *Geschichte der Kroaten 96—97* spojuje tuto zprávu s Karlomanovým tažením proti Chorvatům.

ERCHANBERTI BREVIARIUM REGUM FRANCORUM ERCHANBERTŮV NÁSTIN DĚJIN FRANSKÝCH KRÁLŮ

Jde o dějepisné dílo nevelkého významu, pocházející od autora jinak neznámého a podávajícího přehled franských dějin od 5. stol. n. l. Základní část vznikla v r. 826, ve svých počátcích se opírala o *Gesta regum Francorum* (zhruba do r. 720) a později dílo dovedl neznámý alamanský pokračovatel až do r. 881.

Použitý text: *Erchanberti Breviarium regum Francorum*, ed. G. H. Pertz, MGH SS II 327—330.

Erchanberti Breviarium regum Francorum

329 Ludovicus imperator 27 anno regni sui, incarnationis autem dominicae 840 indictione tertia, 12 Kal. Iulii ab hac vita discessit.

Post cuius mortem anno secundo tres filii eius post gravissimum proelium quod de participatione regni inter eos excanduit, Europam hoc modo diviserrunt. Primogenitus eius Lutharius suscepit Italiam, Burgundiam, et partem Galliae Lugdunensis, Mosellanam provinciam, et partem eorum qui dicuntur veteres Franci. Frater autem eius, gloriosissimus Ludovicus rex, suscepit totam Germaniam, id est totam orientalem Franciam, Alamanniam sive

Erchanbertův Nástin dějin franských králů

Císař Ludvík¹ odešel z tohoto života v sedmadvacátém roce své vlády, od vtělení Páně pak v roce osmistém čtyřicátém, v třetí indikci, dne 12. července.

Ve druhém roce od jeho smrti si tři jeho synové po velmi těžkém boji, který mezi nimi vzplanul o účastenství v královládě, takto rozdělili Evropu:² Jeho prvorozenec Lotar obdržel Itálii, Burgundii a část lugdunské Galie,³ Moselskou provincii a část těch, kteří se nazývají „staří Frankové“.⁴ Jeho bratr, nejslavnější král Ludvík,⁵ dostal pak celou Germánii, to jest celé východní Franky, Alamannii a Rétii, No-

¹ Ludvík Pobožný (814—840).

² Divisio imperii se uskutečnila r. 843 u Verdunu. E. Dümmler, *Geschichte I 193*.

³ Tj. území mezi Rýnem a Šeldou, Cambray, Hennegau, Lommegau, hrabství Castricesj kolem Sedanu.

⁴ *Ann. Bertin.* ad a. 843.

⁵ Ludvík Němec (830/843—876).

Rhaetiam, Noricum, Saxoniam, et barbaras nationes quam plurimas. Porro Carolus adhuc puer, molimine matris suae versutissimae Ludith, accepit quinque provincias, Viennenses, provinciam Aeduorum, Galliam Narbonensem, et partem Belgicae seu Lugdunensis. Quartus vero frater eorum, nomine Pipinus, Aquitaniam, Hispaniam, et Wasconiam, et Gothiam, quas patre suo vivente suscepit, invito ipso et fratribus suis in finem usque vitae retentavit ...

Ludovicus autem, Germaniae rex, ante plurimos annos mortis suae prospectu pacis regnum suum inter tres illustrissimos filios suos de Hemma regina progenitos ita dividere curavit, ut primogenito suo bellicosissimo Carlomanno Noricum et partem barbararum nationum gubernandos committeret; regni vero sui, hoc est Francorum et Saxonum, cum alienigenarum tributis cognominem suum Ludovicum coheredem faceret; porro mansuetissimum Carolum Alemanniae, Rhaetiae maiori, et etiam Curiensi, rectorem dirigeret: ita dumtaxat, ut ipsi filii eius adhuc eo vivente tantum denominatas curtes haberent, et minores causas disternere curarent, episcopia vero omnia et monasteria, nec non et comitiae, publici etiam fisci, et cuncta maiora iudicia, ad se spectare deberent.

rikum,⁶ Sasko a přemnohé barbarské národy⁷. Dále Karel, dosud chlapec, obdržel přičiněním své matky, nadmíru chytré Judity, pět provincií; totiž viennskou; provincii Aeduů, Narbonskou Galii a část Galie belgické a lugdunské. Čtvrtý pak jejich bratr, jménem Pipin, podržel až do konce svého života Aquitánii, Hispánii, Wasconii a Gothii, které dostal ještě za života svého otce, a to proti vůli jeho i svých bratrů ...

Ludvík pak, král Germánie,⁸ dal přemnoho let před svou smrtí s ohledem na zachování míru tak rozdělit⁹ své království mezi tři nejvznešenější syny, zrozené z královny Hemmy, že svému prvorozenému, nejbojovnějším Karlomanovi světil do správy Norikum a část barbarských národů,¹⁰ dědicem svého království, to jest Franků a Sasů s poplatky cizozemců,¹¹ učinil pak svého stejnojmenného syna Ludvíka¹² a dále velmi klidného Karla¹³ poslal jako správce do Alamanie, větší Rétie a také do provincie Churské.¹⁴ činil tak však jen do té míry, že ti synové — pokud on dosud žil —, měli dvory jen dle jména a starali se o rozhodování v menších záležitostech; všechna pak biskupství i kláštery, a rovněž i hrabství, také státní pokladny a všechny větší soudy patřily jemu.

⁶ Bavyry. *Franc. regum historia: praeter Noricam quam habebat, tenuit regna quae pater suus illi dederat i. e. Alamanniam, Thuringiam, Austrasiam, Saxoniam et Avarorum i. e. Hunnorum regnum.*

⁷ Jde patrně o Avarorum et Hunnorum regnum, zmíněné ve *Franc. reg. hist.*

⁸ Ludvík Němec.

⁹ Rok 865.

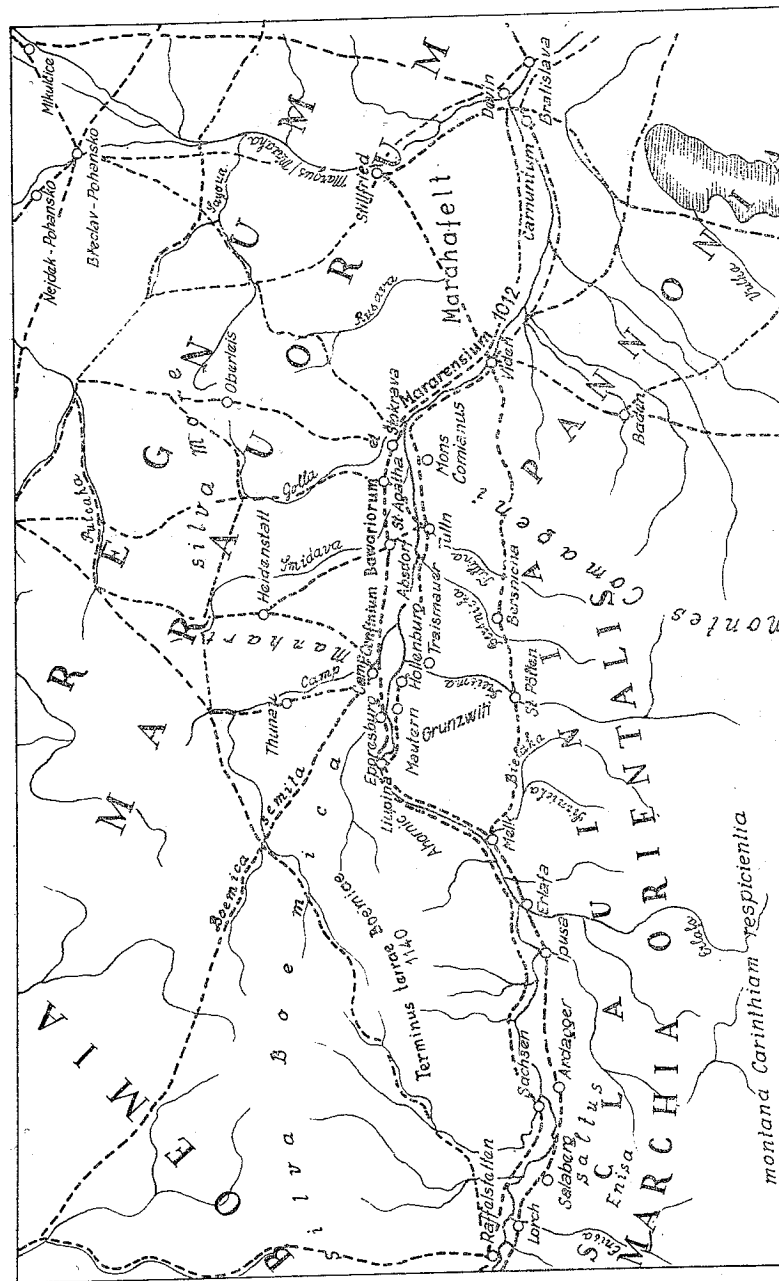
¹⁰ Jde o Bavyry a vedle oblasti Východní marky o Korutany a Panonii, cf. k tomu pozn. 7. K interpretaci L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 145, pozn. 61.

¹¹ Jde patrně o tributů Obodritů, Veletů a Srbů.

¹² Ludvík III. Mladší (876–882).

¹³ Karel III. Tlustý.

¹⁴ Churwalchen.

FRANCORUM REGUM HISTORIA DĚJINY FRANSKÝCH KRÁLŮ

Jde o krátké dějepisné dílo, popisující franské dějiny v rozmezí let 840—869; na tuto část navazuje pak pokračování, zahrnující léta 875—885.

Použitý text: *Francorum regum historia*, ed. G. H. Pertz, MGH SS II 324—325.

Francorum regum historia

Hludowicus autem rex Noricorum, id est Baioariorum, Hludowici imperatoris filius, anno incarnationis 865 post festivitatem paschalem regnum suum inter filios suos divisit. Et Karlomanno quidem dedit Noricam, id est Baioariam, et marchas contra Slavos et Langobardos, Hludowico vero Thuringiam, Austrasios Francos, et Saxoniam dimisit, Karolo quoque Alemanniam et Curwalam, id est comitatum Cornu — Galliae, dereliquit.

Dějiny králů franských

Ludvík¹ pak, král Noriků, to jest Bavorů, syn císaře Ludvíka,² rozdělil roku osmistého šedesátého pátého od vtělení (Páně) po svátku velikonočním, své království mezi své syny.³ A Karlomanovi dal Norikum, to jest Bavorsy, a marky proti Slovanům a Langobardům,⁴ Ludvíkovi pak odevzdal Durynsko, Austrasijské Franky a Sasko, a Karlovi zůstavil Alamanií a Curwal, to jest hrabství Cornu-Galie.⁵

¹ Ludvík Němec (830/843—876).

² Ludvíka Pobožného (814—840).

³ O události E. Dümmler, *Geschichte* I 561.

⁴ Tj. Východní marku s Korutany a Panonií, jakož i Friantskou (cividalskou) marku.

⁵ *Rhaetias maiori et etiam Curiensi*, *Erchanberti Breviarium*, MGH SS I 329.

ANNALES FULDENSES LETOPISY FULDSKÉ

Podle staršího názoru F. Kurzeho, jak byl vysloven v jeho vydání *Letopisů fuldských*, str. V, byl autorem části zahrnující léta 714—838 známý životopisec Karla Velikého *Einhard* a části zahrnující léta 838—863 mnich *Ruodolf* z Fuldy, autor řady náboženských děl, a k oběma těmito partii připojil prý potom *Meginhard* z Fuldy, který žil později v Mohuči, popis událostí zahrnující léta 864—882, a po čase ještě i léta 882—887, přičemž prý v předešlých částech provedl jen některé, byť místy dosti závažné úpravy. Nejnovější bádání však ukazuje, že jde o dílo jediného autora, blíže neznámého, který byl činný v letech 882—887 v Mohuči a využil při sepisování *Letopisů fuldských* dvou kompilací: Autorem první kompilace, která sahala do r. 838, byl jakýsi blíže neznámý *Enhard*; tato kompilace se opírala zejména o *Ann. Laurissenses minores* (pro dobu do r. 804), o nějakou ztracenou, patrně bavorskou kompilaci (do r. 796), o *Ann. regni Francorum* (zvl. pro léta 771—827), o *Einhardův* spis *Vita Caroli*, a snad i o *Ann. Sithienses* (od r. 741). Autorem druhé kompilace, patrně samostatnější a končící rokem 863, byl jakýsi opět blíže neznámý *Ruodolf*. Po zpracování obou těchto kompilací připojil pak autor sám vlastní přehled událostí z let 863—882, který později ještě rozšířil až do r. 887. Tento názor o jediném autorovi, vyslovený S. Hellmannem, *Neues Archiv* 33 (1908), 697—742, a 34 (1909), 17—60, je přijímán i v úvodu k vydání *Letopisů fuldských* v edici R. Raua, *Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters VII*, 2 nn.

K základní části díla, zahrnující léta 714—882, se pojí několik pokračování, pro něž je charakteristické, že se každé z nich váže vždy jen k určité rukopisné skupině: A. V rukopisech skupiny **O** se nachází jen tzv. *Continuatio Mogontiacensis* (Pokračování mohušské), jež obsahuje výklady o letech 882—887 a pochází přímo od autora základní části. — B. V rukopisech skupiny **B** jsou letopisy naproti tomu dovedeny až do r. 901, a to v několika pokračováních vzniklých mimo Fuldu. Jsou to a) tzv. *Continuatio Ratisbonensis* (pokračování řezenské, zahrnující léta 882—897 a navazující přímo na základní část díla) a b) tzv. *Continuationes Althahenses* (Pokračování althahské) s výkladem o letech 897—901; jde o text navazující na *Continuatio Ratisbonensis* a psaný dvojí rukou.

Fuldské letopisy nejsou svým stylem a způsobem podání tak dokonalým dílem jako např. *Bertinské letopisy*. Jsou však nejobsáhlejším písemným pramenem pro dějiny Velké Moravy v l. 846—902. Přinášejí nejvíce informací o boji franských panovníků, počínaje Ludvíkem Němcem, s jejich východními sousedy, zvláště s Moravany, ale také s Čechy, Srby i s dalšími slovanskými národnostmi. Jejich autoři a kompilátoři byli lidé, mající přístup k východofranskému královskému dvoru, s jehož zájmy se ztotožňují. Tato stránka velmi jasně vyplývá na mnoha místech letopisů, zvláště pro první a druhou třetinu 9. stol., zatímco v pokračováních řezenském a niederalthahské není již tak výrazná. Z těchto důvodů není možné brát všechny údaje Fuldských letopisů za zcela objektivní vylíčení událostí a je nutně pečlivě vážit jejich historickou cenu, zvláště ve srovnání s prameny jinými, např. *Bertinskými letopisy*, s kronikou *Reginona z Prümü* aj. I když se

Fuldské letopisy často stavějí kriticky k císařům Franské říše, např. v souvislosti s politickými cíli Ludvíka Němce, jsou na druhé straně zcela proniknuty ideou křesťanského univerzalizmu, za jehož světskou hlavu byl považován císař Franské říše, který si ovšem osoboval také vrchní moc nad všemi panovníky západní kontinentální Evropy, jak to také vyplývá z líčení letopisů, když uvádějí, že se Karel Lysý začal nazývat císařem všech království na této straně moře, tj. v Evropě. Z tohoto ztotožnění hlavy Franské říše a světského představitele západ. křesť. římského univerza, platného sice uvnitř Franské říše — pokud to ovšem dovolovaly mocenské poměry — ale málokdy už mimo ni (např. ve Španělsku, v Anglii), vyplynuly jednostranné aspirativní formulace Fuldských letopisů, snažících se poměr Franské říše, resp. její východní části podat tak, jako by v případě úsilí Moravanů o uhájení a posílení jejich samostatnosti šlo o odboj Velké Moravy proti císaři Franků, případně východofranskému králi, ačkoli Velká Morava, podobně jako souvěká Anglie či španělská Asturie, i když se považovaly za součást křesťanského univerza, stály v něm sice společně s Franskou říší, ale vně a vedle ní, což konečně potvrdila několikrát v těchto a jiných případech i římská kurie. Pro tuto tendenci Fuldských letopisů je nutné kriticky přistupovat k jejich formulacím a k interpretacím jejich obsahu.

Přehled nejdůležitějších rukopisů:

A Recenze A, provedená zřejmě v Mohuči:

- 1: *Codex Schlettstadensis 11* ze začátku 10. stol., původem z Wormsu a se dvěma opisy; končí rokem 882.
- 2: *Codex Vindobonensis 615* z 11. stol.; končí rokem 887 prvního (Mohučského) pokračování; vztah k rkp. č. 1 je nejasný. Kurze soudil, že jde o nějakou recenzi uprostřed mezi recenzemi A a B.

B Recenze B, provedená patrně v Altaichu:

- 3: *Codex Lipsiensis* civ. rep. II 129a, z 10. stol., původem z Altaichu; končí rokem 901 a obsahuje jednak Pokračování řezenské, jednak obojí pokračování z Altaichu. V rukopise chybějí některá období a zdá se, že text původně nekončil rokem 901 (*Adam Brémský* tvrdí, že Letopisy fuldské končily smrtí Ludvíka Dítěte, a S. Hellmann, *Neues Archiv*, 34, 12, se pokusil dokazovat, že obsahovaly nejméně ještě rok 902); *codex Lipsiensis* není přitom základem ostatních rukopisů recenze B, jak soudil F. Kurze, nýbrž vznikl zřejmě opsáním nějaké předlohy s porušeným koncem.

Od kodexu č. 3 jsou odvozeny další rukopisy, z nichž vyjímáme:

- 3a) *Codex Vindobonensis 451* z 12. stol., původem asi z Lutychu, úzce spřízněný s rkp. č. 4; končí rokem 901.
- 3d) *Codex Vaticanus Reginensis 633* z Fécampu z konce 11. stol., opsaný z porušené předlohy; končí rokem 883 Řezenského pokračování.
- 3e) *Codex Bruzelliensis 7503—7518*, o něco mladší než rkp. č. 5; také on končí rokem 901. K tomu přistupují ještě některé méně významné rukopisné zlomky.

Letopisy fuldské byly závažným zdrojem informací pro řadu dalších analistických a kronikářských prací. Pokud jde o díla a autory obsažené v našem výboru, čerpali z nich zvl. *Adam Brémský*, *Annalista Saxo*, *Marianus Scottus*, *Sigibert z Gembloux*, autor nedochované Švábské kroniky, z níž čerpal zejména *Heriman*, a mnozí jiní.

Použitý text: *Annales Fuldenses* sive *Annales regni Francorum orientalis*, rec. F. Kurze, SRG, Hannoverae 1891 (srov. i *Annales Fuldenses*, ed. G. H. Pertz, MGH SS I 337—415, a zvl. *Annales Fuldenses*, ed. R. Rau, *Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters VII 19—177*).

Annales Fuldenses

- 16 805 *Carlus iunior in Boemanos Sclavos cum exercitu a patre missus depopulata provincia regem eorum nomine Lechonem^a occidit. Capcanus princeps Hunorum Aquis ad imperatorem^b venit et, ut postulavit, inter Sabariam^c et Carnontum habitandi locum accepit, eo quod Sclavis infestantibus pristinas sedes habitare non potuit; erat enim christianus nomine Theodorus.*
- 16 806 *Missa est et manus de Baioaria et Alamannia atque Burgundia in Boemanos vastataque provinciae non minima portione absque ullo gravi incommodo regressa est.*
- 18 811 *Tres quoque exercitus in totidem partes regni Francorum missi: unus in Linones, qui eorum terra vastata Hohbuchi castellum priore anno destructum reparavit, alterum in Pannonias ad controversias Hunorum et Sclavorum | finiendas, tertium in Brittones ad eorum perfidiam puniendam; qui omnes rebus prospere gestis reversi sunt incolomes.*
- 19 819 *Contra Liudewitum quoque Sclavum in Pannonia rebellantem exercitus de Italia missus rebus parum prospere gestis infecto pene negotio regressus est.*

^a lethonem 2. ^b regem 3. ^c sarabiam 2.

805

- ¹ Císaře Karla Velikého.
- ² *Ann. reg. Franc., Ann. Mett. (prieores), Chron. Moissiac.* ad a. 805.
- ³ Avarů
- ⁴ *Ann. reg. Franc.* ad a. 805.

806

- ¹ *Ann. reg. Franc.* ad a. 806.

811

- ¹ Avarů.
- ² O události *Ann. reg. Franc.* ad a. 811.

819

- ¹ *Ann. reg. Franc.* ad a. 819.

Letopisy fuldské

805 Když byl Karel mladší poslán od otce¹ s vojskem proti českým Slovanům, poplenil jejich území a zabil jejich krále jménem Lecha.² Kapkan, kníže Hunů,³ přišel k císaři do Cách a obdržel od něho, jak žádal, k obývání místo mezi Sabarií a Karnuntem — byl totiž křesťan a měl jméno Theodor — protože pro útoky Slovanů nemohl obývat dřívější sídla.⁴

806 Proti Čechům bylo posláno vojsko z Bavor i Alamanie, z Burgundska, a když zpusťořilo ne nejmenří část jejich území, vrátilo se bez nějaké vážné nehody.¹

811 Trojí vojsko bylo posláno právě do tolika částí franské říše: jedno proti Liňanům, jež zpusťořilo jejich zemi a opravilo hrad Hóhbeck, předeřlého roku zbořený, druhé do Panonii, aby učinilo konec sporům mezi Huny¹ a Slovany, třetí proti Britům, aby ztrusťořilo jejich věrolomnost; všechno toto vojsko si vedlo úřpěně a vrátilo se bez pohromy.²

819 Bylo také vysláno vojsko z Itálie proti Slovanu Ljudevítovi, který se bouřil v Panonii, a když si málo úřpěně vedlo, navráťořilo se téměř s nepořizenou zpět.¹

- 21 820 Tres exercitus contra Liudewitum in Pannoniam mittuntur; quorum unus de Italia per Alpes Noricas, alter de Saxonia per Carantanorum provinciam, tertius Francorum per Baioariam et Pannoniam superiorem ingressi, cum in unum venerunt, totam pene regionem ferro et igni devastantes nullo gravi damno accepto reversi sunt. Is tamen, qui per Pannoniam superiorem iter fecerat, in transitu Dravi fluminis ex locorum et aquarum insalubritate soluti ventris incommodo graviter affectus est, et pars eius non modica hoc modo^d consumpta.
- 24 826 Cum regi Bulgarorum^e legati sui, quid egerint, renuntiassent, iterum eum, quem primum miserat, ad imperatorem cum litteris remisit, rogans, ut sine mora in dispositione terminorum diffinitio fieret vel, si hoc non placeret, suos quisque terminos sine pacis foedere tueretur. Quem imperator susceptum et auditum sine litteris remeare fecit.
- 25 827 Interea Bulgari^f Sclavos in Pannonia sedentes misso per Dravum navali exercitu ferro et igni vastaverunt et expulsos eorum ducibus Bulgaricos^g super eos rectores constituerunt.
- 25 828 Hlotharius cum exercitu ad marcam Hispanicam missus est, similiter et Hludowicus iuvenis contra Bulgaros.^h

^d morbo 1. ^e vulgarum 1. 2. ^f vulgari 1. 2. ^g vulgaricos 1. 2. ^h vulgares 1. 2.

820

¹ *Ann. reg. Franc.* ad a. 820.

826

¹ *Ann. reg. Franc.* ad a. 826.

827

¹ *Ann. reg. Franc.* ad a. 827.

828

¹ Ludvík Němec (830/843—876).

² E. Dümmler, *Geschichte* I 39.

820 Jsou vyslána tři vojska proti Ljudevitovi do Panonie; jedno z nich vyrazilo z Itálie přes norické Alpy, druhé ze Saska přes území Korutanců, třetí — vojsko Franků — přes Bavorsy a horní Panonii, a když se ta spojila v jedno, tu pustošice téměř celý kraj ohněm a mečem, vrátila se bez vážné nehody zpět. Přece však to vojsko, které se ubíralo přes horní Panonii, bylo při přechodu řeky Drávy pro nezdravost míst a vod těžce postiženo zlou úplavicí a nemalá jeho část tímto způsobem zahynula.¹

826 Když oznámili králi Bulharů jeho vyslanci, co vykonali, vyslal toho, kterého poslal poprvé, k císaři s listem a s žádostí, aby byly bez prodlení vymezeny a stanoveny hranice, anebo — jestliže by (mu) to nebylo po chuti — aby každý střežil své hranice beze smlouvy o míru. Císař ho přijal, vyslechl a kázal mu vrátit se bez listu.¹

827 Mezitím Bulhaři, poslavše po řece Drávě vojsko, na lodích zpustošili ohněm a mečem území Slovanů, usazených v Panonii, a když vyhnali jejich vévody, ustanovili nad nimi bulharské vládcy.¹

828 Lotar byl poslán s vojskem do marky hispanské a podobně i mladý Ludvík¹ byl poslán proti Bulharům.²

- 25 829 Bulgariⁱ navibus per Dravum | fluvium venientes quasdam villas nostrorum flumini vicinas incenderunt.
- 30 840 Post pascha autem imperator collecto exercitu filium per Thuringiam usque ad terminos barbarorum persequitur exclusumque a finibus regni per Sclavorum terram | cum magno labore Baioariam redire conpellit.
- 35 845 Hludowicus XIII ex ducibus Boemanorum cum hominibus suis christianam religionem desiderantes suscepit et in octavis theophaniae baptizari iussit; tempore vero autumnii in Saxonia apud Paderbrunnon generale placitum habuit, ubi fratrem suorum et Nordmannorum, Sclavorum quoque et Bulgarorum^j legationes suscepit, audivit et absolvit.
- 36 846 Postea cum Hluthario locutus,

829 Bulhaři připluli na lodích po řece Drávě a některé dvorce našeho obyvatelstva, ležící blízko u řeky, zapálili.¹

840 Po velikonočních¹ pak císař² sebere vojsko a pronásleduje syna³ přes Durynsko až k hranicím barbarů;⁴ a (jeho) odříznutého od území říše donutí, aby se přes zemi Slovanů⁵ navrátil s velkými obtížemi do Bavor.

845 Ludvík¹ přijal čtrnáct českých knížat s jejich lidmi,² kteří toužili po křesťanském náboženství, a přikázal, aby byli pokřtěni v oktávu Zjevení Páně.³ Na podzim pak konal v Sasku v Paderbornu obecný sněm, kde přijal, vyslechl a propustil poselstva svých bratrů⁴ i Normanů,⁵ Slovanů⁶ a Bulharů.⁷

846 Potom promluvil¹ s Lotarem,²

ⁱ Bulgari 1. 2. ^j vulgarum 1. 2.

829

¹ E. Dümmler I 40.

840

¹ V dubnu.

² Ludvík Pobožný (814—840).

³ Ludvíka Němce, který se zmocnil všech zemí svého otce na východ od Rýna, E. Dümmler I 133n.

⁴ Durynsko sousedilo s oblastmi Srbů.

⁵ Zemí Slovanů je v první řadě míněno Srbsko a další srbská území západně od Čech. E. Dümmler I 134 a V. Novotný I/1 283 uvádějí, že přechal přes Srbsko a Čechy; šlo ovšem jen o západní polovinu Čech. Cf. též *Ann. Bert.* a *Nithardi Historiarum* ad a. 840.

845

¹ Ludvík Němec, král východofranský.

² Zůstává otevřenou otázkou, zda šlo o čtrnáct knížat na teritoriu celých Čech (tzv. Bavorský geograf udává k heslu Behaimi 15 civitates; neznáme však rozsah, který je označen jako Behaimi), či jen o knížata z části Čech, případně o vůdce vojenských družin z oblasti sousedících s Bavorsy. O rozdělení Čech R. Turek, *Die frühmittelalterlichen Stämmegebiete*, pass.; L. Havlík, *Územní rozsah* 49—51 a id., *Tři kapitoly* 29—30. V. Vaněček, *Prvních tisíc let* 49 hledá zmíněná knížata v území mezi Čechami a Dunajem.

³ 13. ledna. O události E. Dümmler I 273 a V. Novotný I/1 284.

⁴ Císaře Lotara I. a západofranského krále Karla II. Lysého.

⁵ Normanského krále Horicha.

⁶ Obodritů.

⁷ Bylo to poselství kagana Presijana (836—852).

846

¹ Ludvík Němec.

² Císařem Lotarem I. (840—855).

volens eum cum Karlo pacificare, cum res non haberet effectum, circa medium mensem Augustum cum exercitu ad Sclavos Margenses^k defectionem molientes profectus est. Ubi ordinatis et iuxta libitum suum compositis rebus ducem eis constituit Rastizen^l nepotem Moimari; inde per Boemanos cum magna difficultate et grandi damno exercitus sui reversus est.

- 37 848 Hludowicus vero memor pacti, quod cum Karlo dudum cum adestatione divini nominis inierat, suasoria machinamenta ingeniose declinans finito conloquio ad suos reversus quasi mediante mense Augusto Boemanos eruptionem molientes per Hludowicum filium suum missa adversus eos expedi-

* marahenses 1. 2. ^l rastizen 3.

³ Karlem II. Lysým.

⁴ Ke Slovanům na Moravě či ke Slovanům pojmenovaným podle řeky Moravy. Margenses má zde zřejmou souvislost s latinským názvem řeky Margus; název Marahenses souvisí germánským označením řeky Maraha. Oba názvy patrně kontaminovaly s vlastním slovanským názvem Moravanů, stsl. Moravljene. L. Havlík, *Gens Maravorum* 97—152.

⁵ Pomýšlejícím na vzpouru. Odpadnutí či vzpoura je obvyklé označení fuldského letopisce pro odmítání franské svrchovanosti, příp. aktivní boj Slovanů proti aspiracím franských panovníků. Franské nároky zčásti vycházely z jednostranného výkladu pojetí tzv. římského křesťanského univerzalizmu, kterým franští panovníci ideologicky kryli svůj mocenský a politický tlak na své slovanské sousedy.

⁶ Fuldské letopisy ho označují jako Rastic (Crescentius), staroslověnské jako Rostislavъ. Vládl v l. 846—870. Ludvíkova asistence a pomoc při Rostislavově nastolení byla pokusem východo-franského krále získat svrchovanost nad Velkou Moravou, pokusem dočasně úspěšným a ze strany franské prvním, L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 140, id., *O politických osudech* 111. Ve starší literatuře převládala domněnka, že cílem odboje Moravanů bylo osvobození z franské svrchovanosti, E. Dümmler I 284; V. Novotný I/1 294; J. Dekan 45. Z. R. Dittrich, *Christianity* 83—84; F. Hejl, *Бусаруууіісое посољііісое* 94—95.

⁷ Ve Fuldských letopisech i v *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, cap. 10, je jméno Mojmira I. (jak se obvykle tento panovník označuje), zapsáno jako Moimar.

⁸ Jeho cesta vedla ze střediska Velké Moravy, o kterém se předpokládá, že bylo v těchto dobách ve středním Pomoraví. Odtud mohl Ludvík nejspíše táhnout poříčím Pulkavy, Vitorazskem, jižními a jihozápadními Čechami. Je otázka, zvolil-li směr svého návratu v souvislosti s oněmi čtrnácti nově pokřtěnými knížaty, spoléhaje na jejich pomoc a přispění. V. Novotný I/1 295.

⁹ Bertinské letopisy k r. 846 obě události spojují a mluví o vítězství Slovanů a rozbrojích Ludvíkova vojska. Zpráva oslabuje také fuldské líčení úspěchu na Moravě.

848

¹ Ludvík Němec.

² Karlem II. Lysým.

³ Ludvíka III.

⁴ Šlo patrně o jižní, západní a snad i střední Čechy.

chtěje ho usmířit s Karlem.³ A když to nevedlo k žádnému výsledku, vytáhl s vojskem kolem poloviny měsíce srpna proti moravským Slovanům,⁴ kteří chtěli odpadnout.⁵ Zde vše uspořádal a urovnal podle své vůle a ustanovil jim za vévodu Rostislava,⁶ synovce Mojmirova;⁷ poté se vrátil přes Čechy⁸ s velkými nesázemi a s velkou ztrátou na svém vojsku.⁹

848 Tu Ludvík,¹ pamětliv smlouvy, kterou nedávno uzavřel za svědectví jména božího s Karlem,² chytře se vyhnul úskočnému přemlouvání, a ukončiv rozhovor, navrátí se ke svým. Asi uprostřed měsíce srpna potřel prostřednictvím svého syna Ludvíka³ Čechy, kteří zamýšleli vpád,⁴ poslav proti nim

tione contrivit legatosque pacis gratia mittere et obsides dare coegit.

Circa Kalendas autem Octobris generale placitum habuit apud Mogontiacum, in quo legatos fratrum suorum et Nordmannorum Sclavorumque^m suscepit, audivit et absolvit.

- 38 849 Boemaniⁿ more solito fidem mentientes contra Francos rebellare moluntur. Ad quorum perfidos motus comprimendos Ernestus, dux partium illarum et inter amicos regis primus, comitesque non pauci atque abbates cum exercitu copioso mittuntur. Barbari vero pro pace et securitate sua obsides se daturos et imperata facturos per legatos ad Thaculfum directos promittunt,^o cui prae ceteris credebant quasi scienti leges et consuetudines Slavicae gentis; erat quippe dux Sorabici limitis, sed in illa expeditione iam tunc graviter vulneratus. Nam pridae, cum exercitus vallum hostium vi magna inrumperet et resistentibus adversariis ex utraque parte multi sine discretione sauciarentur, ipse in sinistro genu sagitta percussus est; cum legatis vero, qui ad eum missi fuerant, quo minus ab eis debilitas eius deprehenderetur, equo sedens simulata sanitate locutus est. Cumque quibusdam ex primatibus permissos suos legatorum verba nuntiasset, indignati sunt aliqui eorum adversus eum, quasi ceteris praeferri cupiens summam rerum gerendarum^p in se vellet inclinare; et citato impetu inconsultis ceteris bellum hostibus paci

^m slavorumque 3. ⁿ boemanni 1. ^o permittunt 3. ^p gerendarum 2.

⁵ K události E. Dümmler I 328 a V. Novotný I/1 295. Zprávu o události mají též Bertinské letopisy k r. 848, které mluví o vpádu do Ludvíkova panství.

849

¹ V tomto případě šlo patrně o západní a snad i střední Čechy.

² Tzv. České marky, († 865).

³ Tzv. Srbské marky. Thaculf je ve falsu z 12. stol., jímž daroval statek Sarowe u českých hranic fuldskému opatství, označen jako: *comes de Boemia*, CDB I 367, († 873).

výpravu a donutiv je, aby poslali vyslance stran míru a aby dali rukojmí.⁵

Kolem prvního října konal pak obecný sněm v Mohuči, na němž přijal, vyslechl a propustil vyslance svých bratrů, Normanů a Slovanů.

849 Čechové,¹ jako obvykle, předstírají věrnost, pokoušejí se o vzpouru proti Frankům. K potlačení jejich věrolomných bouří jsou vysláni s velkým vojskem Arnošt, vévoda oněch krajin² a první mezi oblíbenci královými, i nemalý počet hrabat a opatů. Barbaři však pro svůj pokoj a bezpečnost slíbí prostřednictvím vyslanců, poslaných k Thakulfovi, jemuž nad ostatní věřili jakožto člověku znajícímu zákony a mravy slovanského národa, že dají rukojmí a že učiní, co jim bude přikázáno; Thaculf byl totiž vévodou srbského pomezí,³ avšak na oně výpravě byl již tehdy těžce zraněn, neboť předěšlého dne, když vojsko útočilo velkým náparem na nepřátelskou hradbu a když byli pro odpor nepřátel na obou stranách bez rozdílu mnozí zraňováni, byl zasažen šípem do levého kolena; avšak s vyslanci, kteří k němu byli posláni, hovořil vsedě na koni a předstíral zdraví, aby nepostřehli jeho ochromení. A když kterými z velmožů oznámil prostřednictvím svých posílů slova vyslanců, rozhněvali se na něho někteří z nich proto, jako by on toužil dostat přednost před ostatními a chtěl na sebe strhnout vrchní velení. Bez po-

39 studentibus intulerunt statimque ex-
perti sunt, quid sine timore Dei propria
discordium possit virtus et audacia.
Hostes enim superiores effecti caedendo
persecuti sunt eos usque in castra
occisorumque spolia in conspectu eorum
secure detrahentes tantis eos terroribus
affecerunt, ut evadendi spe penitus
privarentur. Unde coacti obsides dabant
eis, a quibus suscipere dedignati sunt,
ut inlaesi ab hostibus et via tantum
publica pergentes in patriam reverti
potuissent. Et ut maior confusio super-
bientibus et de sua virtute praesumen-
tibus fieret, contigit eodem anno post
non multi temporis spatium in villa
Hohstedi, quae est in territorio Mogon-
tiano, spiritum nequam per os cuiusdam
arrepitii protestari, bello se Boemanico
praefuisse sociosque suos spiritum su-
perbiae atque discordiae fuisse, quorum
dolosis machinationibus Franci Boe-
manis terga vertissent.

41 851 Sorabi Francorum fines crebris
incurSIONibus atque incendiis infestant.
Unde rex commotus cum exercitu per
Thuringiam iter faciens terram eorum
ingressus gravi eos obsidione^a fatigavit;
perditisque frugibus et omni spe victus
adempta magis eos fame quam ferro
perdomuit.

42 852 Habita est autem et synodus ex
voluntate atque praecepto eiusdem

^a subsidione 2.

⁴ O vítězství Čechů píše také Bertinské a Xantenské letopisy k r. 849. K tomu E. Dümmler I 328; V. Novotný I/1 296–298; R. Turek, *Čechy* 142.

851

¹ Srbové sídlili na Solavě (Saale), Muldě, Labi až k pahorkatině Fläming a rozpadali se na řadu knížectví, L. Niederle, *SS* III 110n.

² Srbsko-durynskou politickou hranici tu většinou tvořila řeka Solava.

³ Zprávu přináší i Bertinské letopisy k r. 851. O události E. Dümmler I 338 a V. Novotný I/1 298.

852

¹ O synodě E. Dümmler I 340n.

rady s ostatními prudce zaútočili
a dali se do boje s nepřáteli usilujícími
o mír a ihned zakusili, jak málo zmůže
pouhá zmužilost a odvaha nesvorných
bez bázně boží. Nepřátelé totiž, na-
byvše převahy, vraždíce pronásledovali
je až do tábora, a stahující před jejich
očima bezstarostně zbroj se zabíjících,
naplnili je takovým strachem, že
úplně ztratili naději na uniknutí. A tak,
aby se mohli vrátit do vlasti nerušení
od nepřátel a ubírajíce se toliko ve-
řejnou cestou, byli donuceni dát ru-
kojmí těm, od nichž je neuznali za
hodno přijmout. A aby ještě větší
zmatek nastal mezi nimi zpupníky
a příliš si zakládajícími na své zmuži-
losti, přihodilo se téhož roku, nedlouho
potom, ve dvorci Höchst, ležícím na
mohučském území, že zlý duch ústy
jakéhosi posedlého člověka prohlašoval,
že to on stál v čele české války a že jeho
spojenci byli duch pýchy a duch ne-
svornosti a že pro jejich lstné úklady
se dali Frankové před Čechy na útěk.⁴

851 Srbové¹ napadají končiny Franků
častými vpády a požáry. Král tím
popuzen, vydá se s vojskem na pochod
přes Durynsko, a vpadnuv do jejich
země,² těžkým obsazením je vysílil.
Když pak zničil úrodu a zbavil je
veškeré naděje na potravu, spíše hla-
dem než mečem je zkontil.³

852 Z vůle a nařízení téhož nejjasněj-
šího vladaře konala se synoda¹ v městě

serenissimi principis in civitate Mogon-
tia, metropoli Germaniae, praesidente
Hrabano venerabili eiusdem urbis
archiepiscopo cum omnibus episcopis
atque abbatibus orientalis Franciae,
Baioariae et Saxoniae.

Et illi quidem de absolvendis quaes-
tionibus ecclesiasticis tractatum habe-
bant, rex vero cum principibus et
praefectis provinciarum publicis causis
litibusque componendis insistens, post-
quam synodalia eorum decreta suo
iudicio comprobavit et legationes Bul-
garorum^r Sclavorumque audivit et
absolvit, Baioariam reversus est;

45 855 Rex quoque Hludowicus in Sclavos
Margenses^s contra Rastizen^t ducem
eorum sibi rebellantem parum prospere
ducto exercitu sine victoria rediit,
malens adversarium firmissimo, ut
fertur, vallo munitum ad tempus dimit-
tere quam militum suorum periculose
46 pugnando dáma sustinere. Magnam
tamen provinciae partem praedis et
incendiis vastavit exercitus non par-
vamque multitudinem hostium castra
regis invadere cupientium usque ad
internitionem delevit, sed non impune;
quia post reditum regis Rastizes^u cum

Mohuči, v metropoli Germánie, již
předsedal ctihodný arcibiskup tohoto
města Hraban se všemi biskupy a opa-
ty východních Frank, Bavor a Saska.

A ti rokovali o tom, kterak vyřešit
církevní otázky, král se však věnoval
s vévody a prefekty provincií veřejným
záležitostem a urovnávání sporů; když
svým nálezem schválil jejich synodální
usnesení a když vyslechl i propustil
vyslance Bulharů a Slovanů,² navrátil
se do Bavor;

855 Také král Ludvík se vrátil bez
vítězství, když málo úspěšně vedl
vojsko na území moravských Slovanů¹
proti jejich vévodovi Rostislavovi,
který proti němu povstal,² chtěje
raději dočasně nechat na pokoji nepří-
tele, opevněného, jak se vypravuje,
velmi pevnou hradbou,³ než utrpět
v nebezpečném boji ztráty na svých
vojácích. Přece však vojsko zpusťošilo
velkou část území plněním a požáry
a nemalé množství nepřátel, dychtících
vpadnout do královského tábora, úplně
vyhladilo, nikoli však bez odplaty;
neboť když se král⁴ vracel, Rostislav

^r vulgarum 1. 2. ^s marahenses 1. 2; mergenses 3e. ^t rasticen 3c. e; raticen 3d. ^u rastiz 1; rastices 3c. d. e.

² E. Dümmler I 346 mluví o východních Slovanech. V. Novotný I/1 299 eliminuje Čechy i Moravany, J. Dekan 59 navíc i Srby a dodává, že šlo o panonské Slované z Pribinova knížectví. L. Havlík *Velká Morava a Franská říše* 141 uvádí, že šlo o Srby, rok předtím poražené.

855

¹ Viz *Fuldské letopisy* k r. 846, pozn. 4.

² Který se proti němu vzbouřil; o významu fuldského rčení pozn. 5 k r. 846. Uvolnění Rostislavova poměru k Ludvíku Němci a jeho samostatnou politiku vůči Východofranské říši lze pozorovat už od r. 852, kdy poskytl asyl franskému velmoži Albgisovi, který přehl před sankcemi mohučské synody, CDB I, 5. J. Dekan 60; o státním osamostatnění Moravy kolem r. 850 mluví J. Cibulka, *Velkomoravský kostel* 280, samostatné postavení Rostislava od r. 852 dokládá L. Havlík, *ibid.* 141. Ještě před počátkem jara 855 bylo vypraveno z Bavor vojsko pod vedením hraběte Arnošta do Čech (CDB I, 7), aby vázalo Čechy od pomoci Moravanům; E. Dümmler I 370; V. Novotný I/1 302.

³ Lokalizace není zatím možná.

⁴ Ludvík Němec.

suis insecutus plurima trans Danuvium^v finitimorum loca praedando vastavit.

47 856 Mense^w vero Augusto Hludowicus rex collecto exercitu per Sorabos iter faciens ducibusque eorum sibi coniunctis Dalmatas^x proelio superat acceptisque obsidibus tributarios fecit; inde per Boemos transiens nonnullos ex eorum ducibus in deditionem accepit. In qua expeditione perierunt comites Bardo et Erpf cum aliis quam pluribus.

47 857 Otgarius episcopus et Hruodoltus comes palatii et Ernustus filius Ernusti ducis cum hominibus suis in Boemos missi civitatem Wiztrachi ducis ab annis multis rebellem occupaverunt, expulso ab ea Sclavitago^v filio Wiztrachi, qui tyrannidem tunc in ea

se svými vojsky⁵ na něho dotíral⁶ a vyplnil a zpusťošil velmi četná místa pohraničního obyvatelstva za Dunajem⁷.

856 Avšak v měsíci srpnu král Ludvík¹ sebrav vojsko táhne přes území Srbů, spojí se s jejich knížaty a přemůže v bitvě Dalemince,² a přijav od nich rukojmí, učinil je poplatnými; nato procházejí územím Čechů,³ přijal od některých jejich vévodů uznání svrchovanosti.⁴ Na této výpravě zahynuli hrabata Bardo a Erpf s přemnoha jinými.⁵

857 Biskup Otakar,¹ dvorní hrabě Rudolf a Arnošt, syn vévody Arnošta, kteří byli posláni se svými lidmi² proti Čechům, obsadili po mnoho let odbojné město vévody Vistracha,³ když z něho vypudili Vistrachova syna Šlavitaha, který v něm tehdy neomezeně vládl.⁴

^v danabium 1. ^w Mense vero Augusto des. 2. ^x dalmatios 2. ^v sclavitago 2. 3c. e; scalavigato 3d; Scalavigato a1 Sclavitago F.

⁵ Cf. *Ann. Fuld.* ad a. 869: *Rastiz ... cum militibus.*

⁶ V podstatě Moravané zvítězili, východofranský král byl poražen a donucen ustoupit z Moravy; o tažení a samostatnosti Velké Moravy včtí Východofranské říši E. Dümmler I 370–372. Dále V. Novotný I/1 302; J. Dekan 61–62; L. Havlík, *O politických osudech* 111; F. Hejl, *Бухармицкое восстание* 95–96.

O Ludvíkově tažení proti Rostislavovi, králi Moravanů, přináší zprávy také *Ann. Weissenburg.*, *Althenses*, *Hildesheimenses*, *Ottoburani* a další letopisy.

⁷ Šlo patrně o královské statky ve Východní marce v okolí Tullnu, o majetek hrabat z rodu Vilémova na Březnici (Perschling), o majetek solnohradského arcibiskupství v Traismauer a Hollenburgu a pasovského biskupství v Kirchbachu, atd. L. Havlík, *K otázce karolinské kolonizace* 73 a id., *Starí Slované* 66.

856

¹ Ludvík Němec.

² Glomači: *quam nos Theutonice Deleminci vocamus, Sclavi autem Glomaci appellant, Thietmari Mers. Chronicon* I 3. Sídla Glomačů se táhla od povodí horní Muldy až na pravý břeh Labe.

³ Ludvíkovo tažení se patrně týkalo převážně severozápadních Čech, odkud táhl přímo do Frankfurtu.

⁴ Šlo asi o komendaci některých knížat.

⁵ Úspěch byl zřejmě drze zaplacen, neboť vojsko utrpělo těžké ztráty. O velké ztrátě Ludvíkova vojska píše také Bertinské letopisy k r. 856. O události E. Dümmler I 397 a V. Novotný I/1 303.

857

¹ Z Eichstättu.

² Scil. s vojenským lidem.

³ *Civitas Vistrachi* bude nutně vzhledem ke vztahům Šlavitahova bratra k Srbům a franskému tažení proti Čechům (viz zprávu Fuldských letopisů k r. 856) hledat spíše v západních nebo jihozápadních Čechách. Lokalizaci do Vitoraze považoval už E. Dümmler I 397 za neopodstatněnou.

⁴ O události V. Novotný I/1 304; J. Dekan 63.

exercebat. Quo per fugam lapso et ad Rastizen^z se conferente frater eius, qui ab eo patria pulsus apud Zistiboron^a Sorabum exulabat, ad regem fideliter veniens loco fratris dux constituitur.

49 858 Qui, cum se vidisset inlusum esse, reversus in Franconofurt, cum multa de utilitate regni cum suis tractaret atque disponderet, tum etiam decrevit tres exercitus in diversos regni sui terminos esse mittendos: unum quidem per Karlmannum filium suum seniore in Sclavos Margenses^b contra Rastizen^c, alterum vero per Hludowicum filium suum minorem in Obodritos^d et Liones, tercium autem per Thachulfum in Sorabos dicto oboedire nolentes, et sedatis extrinsecus adversariorum tumultibus facilius intrinsecus regni gubernacula disponderet.

Mense autem Iulio collectis et ordinatis exercitibus ireque profectis repente die media subiit regem curarum maxima moles. Legati enim ab occidente venerunt Adalhartus abbas et Oto comes postulantes eum, ut populo periclitanti et in angustia posito praesentia sua subveniret; ...

51 Interea nuntiatum est ei in oriente rempublicam Sorabici limitis esse turbatam, eo quod Sorabi duce eius

A když ten uprchl a uchýlil se k Rostislavovi,⁵ tu jeho bratr — který jím byl z vlasti vypuzen a žil ve vyhnanství u srbského Čestibora⁶ — přijde od daně⁷ ke králi a je ustanoven vévodou na místo svého bratra.

858 Když ten¹ zpozoroval, že byl oklamán,² vrátil se do Frankfurtu, a když mnohé se svými³ projednával a zařizoval ve prospěch říše, tu se také rozhodl poslat trojí vojsko do různých pomezích oblastí říše: jedno pod svým starším synem Karlomanem⁴ na území moravských Slovanů proti Rostislavovi, druhé pod svým mladším synem Ludvíkem proti Obodritům⁵ a Liňanům, třetí pak pod Thakulfem proti Srbům, kteří nechtěli na slovo poslouchat, aby po potlačení vzpour vnějších nepřátel snáze řídil vnitřní správu říše.

V měsíci červenci však, když byla vojska sebrána, uspořádána a vydala se na cestu, dolehla náhle uprostřed dne na krále převeliká tíha starostí. Ze západu totiž přišli vyslanci, opat Adalhart a hrabě Oto, a žádali ho, aby přišel osobně na pomoc lidu, který se ocitl v nebezpečí a v nesnázích;⁶ ...

Mezitím mu bylo oznámeno, že na východě byla uvedena ve zmatek srbská pomezí marka,⁷ poněvadž Srbo-

^z rastizen 3c. d. e. ^a zistiborum 2; czistiborum 3c. d. F; zistiborum 3e. ^b marahenses 1; maraenses 2; margentes 3d. ^c rastizen 3c. d. e. ^d abodr. 1. 2.

⁵ Na Moravu.

⁶ Čistibora.

858

¹ Ludvík Němec.

² Karlem II. Lysým a lotrinským králem Lotarem II.

³ Velmoži.

⁴ R. 856 dostal do správy Východní marku (*Ann. Voraw., Auct. Garst.* ad a. 856).

⁵ Obodrité sídlili v západním Meklenbursku kolem Lübeckého zálivu a jezera Zvěřin (Schweriner See). Pod jejich hegemonií přechodně náležela knížectví Vagrů, Polabanů, Varnů a snad i Smolanů, Beteňců a Liňanů.

⁶ Opat Adalhart ze St. Omaru a St. Amandu spolu s hrabětem Otou žádali jménem západofranských velmožů Ludvíka Němce, aby podnikl tažení proti Karlu II. Lysému. Po Ludvíkově odchodu uzavřel Karloman s Rostislavem mír a smlouvu o osídlení jakýchsi pustín Bojů; *Excerpta Avent. ex Ann. Iunav. antiqu.* ad a. 858.

⁷ Srbská marka na levém břehu Solavy.

Zistiboro^e nomine sibi fidelissimo insidiosae perempto defectionem meditarentur. Ac per hoc ille quidem ad comprimentam seditionem exortam in regnum suum, quanta potuit celeritate, regressus est. Karlus vero post discessum eius sedem regni sui nullo adversante sine difficultate recepit.

55 861 Karlmannus quoque filiorum regis maximus res novas molitus est; expulit enim duces, quibus custodia commissa erat Pannonici limitis et Carantani,^f atque per suos marcam ordinavit. Quod regis animum rebellionem suspicantis non parum commovit.

56 862 Karlmannus per sacramenta pacis et securitatis suae Reganesburgum venit et reddita ratione convicit adversarios patrique suo reconciliatur, iuramento firmans, ne contra eius iustam potestatem quicquam deinceps mente malitiosa machinaretur. Et Karlmannus quidem ad sua cum pace revertitur; rex vero Mogontiam profectus occurrentem sibi ad colloquium nepotem suum suscepit Hlutharium regem.

^e zistiboro 2; czistiboro 8c. d; ciztiboro 3e. ^f cariantani priore i eraso 1; cariantani 2.

^g Na pravém břehu Solavy.

^h Čistibor. K povstání došlo na sklonku r. 858, E. Dümmler I 424; V. Novotný I/1 306 klade událost na počátek r. 859.

ⁱ Karel II. Lysý.

861

¹ Ludvíka Němce: Karlomana, Ludvíka III. a Karla III.

² Z Korutan to byl hrabě Pabo, který uprchl do Solnohradu (Garstenské auctarium k r. 861) a v jehož úřad nastoupil Gundakar, v Panonii šlo patrně o Příbinu, kterého zabil Moravané, *Conv. Bag. et Carantanorum*, c. 13. E. Dümmler I 465. Do souvislosti s Pabonovým útekem klade Příbinovu smrt J. Dekan 69; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 142 uvádí, že padl v oběť Karlomanovu společenství s Rostislavem. O Příbinovi viz M. Kos, *K historii* 53—64 a J. Siecklicki, *Quidam Privina* 115—145.

³ Bertinské letopisy k události pšíí, že Karloman učinil smlouvu s Rostislavem a jeho pomocí si podřídil území marky až po řeku Inn.

862

¹ Ludvíkem Němcem.

² Korutan, Panonie a Východní marky; Karloman se však podle Bertinských letopisů koncem roku znovu vzbouřil za Rostislavovy pomoci proti Ludvíku Němci.

vě^s zamýšleli odpadnout, úskočně zavraždivše toho vévodu, který se nazýval Čestibor^g a který byl Ludvíkovi zcela věrný. A proto se on vrátil, jak jen nejrychleji mohl, do své říše, aby tu vzpouru potlačil. Po jeho odchodu pak Karel^h bez nesnáží znovu obsadil sídlo svého panství, aniž se mu kdo stavěl na odpor.

861 Také Karloman, nejstarší z králových synů,¹ usiloval o převrat; vyhnal totiž knížata, jimž byla svěřena ochrana panonské a korutanské hranice,² a rozdělil marku mezi své.³ To nemálo znepokojilo králova ducha, tušícího vzpouru.

862 Karloman přišel do Řezna pod přísežnou zárukou míru a vlastního bezpečí, a vydav počet, usvědčil své protivníky a smířil se se svým otcem;¹ stvrdí přitom přísahou, že nebude napříště nie úskočně osnovat proti jeho spravedlivé moci. A Karloman se vrátí v pokoji do svého panství;² král se pak vydal do Mohuče a přijal svého synovce krále Lotara, který mu přišel vstříc k rozmluvě.

56 863 Karlmannus filius regis, qui praelatus erat Carantanis,^g tam multis criminibus et tam magnis apud patrem absens accusatus est, ut merito reus maiestatis haberi debuisset, si ea, quae in eum dicta sunt, ab accusatoribus probari potuissent. Quod regis animum adeo commovit, ut per se ipsum coram frequentia populi ui protestatus sit, Karlmannum filium suum ab eo tempore et deinceps, donec ipse viveret, et regnaret, sua voluntate publicis honoribus numquam esse potiturum. Quo audito Karlmannus ab itinere, quo ad palatium ire coeperat, perterritus in Carinthiam se recepit, ibi tutari apud suos, quos sibi fideles arbitratus est, volens, donec patris ira quiesceret et ipse per internuntios veraces sibi fallaciter obiecta purgaret. Interea rex collecto exercitu specie quidem quasi Rastizen^h Margensiumⁱ Sclavorum ducem cum auxilio Bulgarorum^j ab oriente venientium, ut fama fuit, domaturus, re autem vera ad Carantanos filium expugnaturus accessit. Qui revera se ad id temporis defenderet, nisi proditione Gundachari comitis sui deciperetur incautus; qui totum pene robur exercitus secum habens quasi vada fluminis Swarzahae hostibus prohibitus cum omnibus copiiis transivit ad regem et praelatus est Carantanis, sicut ei prius occulte promissum est, si dominum suum fraude decepisset. Et hic quidem praefecturae dignitatem hoc modo promeruit. Karlmannus vero per iuramenta principum venit ad patrem, de obiectis sibi criminibus securus, quia innocens erat; et testimonio conscientiae fretus laetum

57

863 Karloman, králův¹ syn, který byl dosazen do čela Korutanců, byl ve své nepřítomnosti u otce obžalován z tak mnohých a tak velkých zločinů, že by měl být právem pokládán za vinného z velezrady, kdyby byli jeho žalobci prokázat, co proti němu vypověděli. To zapůsobilo na krále do té míry, že sám od sebe před svým shromážděným lidem vyhlásil, že jeho synu Karlomanovi se od této doby — ani později, dokud on sám bude žít a vládnout —, nikdy nedostane s jeho svolením veřejných úřadů. Když se o tom Karloman doslechl, vrátil se postrašen zpět do Korutan z cesty, kterou nastoupil do královského sídla, a chtěl se tam chránit u svých, o kterých se domníval, že mu jsou věrni, dokud by se neutišil otcův hněv a on sám se neocistil pomocí spolehlivých prostředníků z toho, co mu bylo lživě vytčeno. Mezitím král sebral vojsko, jako by chtěl za pomoci Bulharů² od východu přicházejících, jak se rozšířila pověst, zkrotit Rostislava, vévodu moravských Slovanů,³ avšak ve skutečnosti táhl do Korutan, aby tam přemohl svého syna.⁴ Ten by se jistě až po tu dobu bránil, kdyby nebyl — ničeho netuše — oklamán zradou svého hraběte Gundakara; ten maje u sebe téměř celou vojenskou moc, jako by chtěl zabránit nepřítelům ve vstupu do koryta řeky Švarcavy, přešel se všemi vojenskými sbory ke králi a byl postaven do čela Korutanců, tak jak mu to bylo dříve tajně slíbeno, jestliže svého pána⁵ obelstí. A tento si právě tímto způsobem zasloužil hodnost prefehta. Karloman pak pod přísežnou

^g carantinis ^h rastizen 1; rasticeo 3. ⁱ marahensium 1. 2. ^j uulgarum 1. 2.

863

¹ Ludvíka Němce.

² Bulharského kagana Bogorise. B. H. Златарски, *История* I/2, 14n; F. Dvornik, *Les Légendes* 228.

³ Karlomana, kterému Rostislav nenadále odmítl pomoci a poskytnutí ochrany, Bertinské letopisy k r. 863. E. Dümmler I 492—493.

⁴ Karlomana. *Ann. Xanten.* ad a. 864.

se per omnia exhibebat atque iocundum.

62 864 Hludowicus rex mense Augusto ultra Danubium cum manu valida profectus Rastizen² in quadam civitate, quae lingua gentis illius Dowina^{*} dicitur, obsedit. At ille, cum regis exercitibus¹ congregari non auderet atque loca sibi effugiendi denegata cerneret, obsides, quales et quantos rex praecepit, necessitate coactus dedit; insuper cum universis optimatibus suis fidem se cunctis diebus regi servaturum esse iuramento firmavit, licet illud minime servaverit.

63 865 Werinharius comes, unus ex primoribus Francorum, apud Hludowicum regem accusatus, quasi Rastizen

zárukou knížat přijde k otci, bezstarostný stran provinění, která mu byla vytýkána, jelikož byl nevinný; a spoléhaje se na svědectví svého svědomí, projevoval ve všem radost a veselí.

864 Král Ludvík vytáhl¹ v měsíci srpnu s velkým vojskem za Dunaj a oblehl Rostislava v jakémisi městě, které se v řeči onoho národa nazývá Dovina.² Ten však, když se neodvažoval střetnout s královými vojsky a když viděl, že nemá, kudy by unikl, v tísni byl nucen dát taková rukojmí a v takovém počtu, jak král přikázal. Nadto ještě stvrdil přísahou, že s veškerými svými velmoži bude po všechny dny králi zachovávat věrnost,³ třebaže jini kterak nezachoval.⁴

865 Hrabě Verinhar, jeden z franských velmožů, byl obžalován u krále Ludvíka, jako by byl popouzel svým pod-

* rasticen 1. ¹ copis 2. 3.

* . 1. puella add. 3 supra lineam manu prima.

864

¹ Ludvík Němec táhl nejprve vstříc bulharskému kaganovi Bogorisovi (Bertinské letopisy k r. 864), s nímž se sešel v Tollnu. Tam mu kostnický biskup Šalamoun donesl papežské požehnaní, CDB I, 10. Z Tollnu pak Ludvík Němec vytáhl na Moravu.

² Vzhledem ke glose *puella* jde zřejmě o slov. název Děvina, dnešní Děvín. Zůstává však otázkou, zda šlo o Děvín na soutoku Moravy s Dunajem (E. Šimek, *Děvín*, Pam. arch. XXXII, 1920—1921), mocnou strategickou pevnost — munitio (J. Dekan, *Děvín a Velká Morava*, Příroda a spoločenost I 1961), či o lokalitu jinou, které by lépe vyhovoval název civitas. V této souvislosti se uvažovalo i o aglomeraci u hradiska Petrova louka u Strachotína s pohřebištěm u Dol. Věstonice na soutoku Svratky s Dyjí, když v těsné blízkosti se název Děvín uchoval, H. Mitschamärheim, *Oberleis, Niederleis von der Urzeit zum Mittelalter*, JbLk XXXII, 1955/1956 42.

³ Ludvíkova výprava měla odvrátit Rostislava od jeho zahraniční politické orientace na Byzanc, odkud přišla na Moravu před krátkým časem byzantská mise Konstantina Filosafova a Metoděje, L. Havlík, *Byzantská mise* 109—112, id. *Constantine and Methodius* 26—50. Proti původnímu Ludvíkovu plánu zříditi z Moravy marku (Bertinské letopisy k r. 864, E. Dümmler I 526—527) byl vlastní výsledek výpravy poněkud slabý. O přísaze věrnosti, o níž je ve Fuldských letopisech poprvé zmínka v souvislosti s Moravany a s Rostislavem, viz J. Dekan 84, který ji hodnotí jako „pakt o neútočení“, P. Ratkoš, *Velkomoravská říše* 94 mluví o Rostislavově uznání franské svrchovanosti a vasalskému slibu, Z. Fiala, *Vzťah 37—38* považuje přísahu za logický důsledek Rostislavova nezdaru. H. Mitteis, *Der Staat des hohen Mittelalters* 87 hodnotí přísahu věrnosti jako slib, že přísahající zanechá vůči receptoru slibu nepřátelství. L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 144—145 a id., *O politických osudech* 115.

⁴ K tomu další léta 865, 866, 869.

suis hortationibus adversus eum^m incitasset, publicis privatus est honoribus.

64 866 Hludowicus Hludowici regis filius graviter ferens, quod rex quaedam beneficia illi subtrahens Carlmanno fratri suo reddidit, patri molestus efficitur. Nam nuntiis per universam Thuringiam et Saxoniam missis, quoscumque potuit, ad se traxit et contra regem rebellare disposuit; Werinharium quoque, Utonem et Berengarium comites a patre suo depositos suis adhibens consiliis pristinae eis dignitatem se restitutum esse promisit. Sed et Heimricum principem militiae suae ad Rastizen destinavit, obnixè postulans, ut eiusdem conspirationis fautor fore non recusaret. Quo comperto rex Carlmannum ad tuitionem Baioariae derelinquens concitus venit in Franciam...

67 869 Selavi, qui vocantur Behemi, terminos Baioariorum crebris incursionibus infestant et quaedam villas incendio tradentes mulieres inde duxere captivas. Contra quos Hludowicus rex tutores partium illarum interim misit, donec ipse oportuno tempore suorum vindicatorum iniurias in desertores arma corripere. Carlmannus exercitibus Rastizen¹ bis numero congressus victor extitit, praedam inde capiens non modicam, sicut ipse litteris ad patrem

^m eos 1. ⁿ rastici 3.

865

¹ E. Dümmler I 559; V. Novotný I/1 334 označují Verinhara za panonského hraběte. Bertinské letopisy k r. 866 mluví přímo o povstání v marce proti Vinidům, tj. Moravanům, tedy Východní.

866

¹ Ludvíka Němce.

² Uto a Berengar spolu s opatem Valdem ze Schwarzachu byli synové hraběte Gebharda z Lahn-gau, sesazení Ludvíkem Němcem r. 861 pro porušení věrnosti, E. Dümmler I 462.

³ Žádost se týkala požadavku, aby Rostislav podnikl vpád do Bavor, jak prozrazují Bertinské letopisy k r. 864, E. Dümmler I 593; V. Novotný I/1 335; J. Dekan 85.

⁴ Rostislav se podle Bertinských letopisů zdržel nájezdu do Bavor.

869

¹ Jde o teritoriální označení obyvatel země Boemia, Beheim; zde o západní polovinu a střední část Čech.

něcováním Rostislava proti němu, a byl zbaven veřejných úřadů.¹

866 Ludvík, syn krále Ludvíka,¹ těžce nesa, že mu král odňal některá léna a vrátil je jeho bratru Karlomanovi, způsobí králi nesnáze. Rozeslal totiž posly po celém Durynsku a Sasku, a kohokoliv mohl, získal na svou stranu a zosnoval vzpuru proti králi; také přibral ke svým záměrům Verinhara, Utona a Berengaria, hrabata, jeho otcem sesazená,² a slíbil jim, že jim vrátí dřívější hodnost. Dále pak poslal Jindřicha, velitele své vojenské družiny, k Rostislavovi s naléhavou žádostí, aby neodepřel svou podporu tomuto spiknutí.³ Když se to král dověděl, ponechal k ochraně Bavor Karlomana⁴ a spěšně se odebral do Frank.

869 Slované, kteří se nazývají Čechové,¹ znepokojují častými nájezdy pohraniční území Bavorů, a pálice některé osady, odvádějí odtud ženy do zajetí. Proti nim poslal král Ludvík ochránce oněch krajín na tu dobu, dokud by se sám v příhodné chvíli ne chopil zbraně proti odpadlíkům, aby pomstil křivdy spáchané na svých lidech. Karloman sraziv se dvakrát s vojsky Rostislavovými, vyšel jako vítěz, bera odtud nemalou kořist — jak

suum destinatis retulit. Sorabi et Siusli iunctis sibi Behemis^o et ceteris circumcirca vicinis antiquos terminos Thuringiorum transgredientes plurima loca devastant et quosdam sibi incaute congregientes interficiunt. Gund|acar vassallus Carlmanni, qui multis periuriis et dolosis machinationibus Hludowico regi eiusque filiis saepenumero extitit infidelis et proprium dominum derelinquens ad Rastizen^p defecerat, contra patriam [more Catilino]^q dimicare volens occisus est. Hic Carlmanni ducibus ad locum certaminis propinquantibus dixisse fertur ad eos, quibus a Rastizo erat praelatus: „Pugnate fortiter vestram patriam tuentes; ego enim in hoc certamine vobis proficiuus non ero, quoniam sanctus Emmerammus ceterique sancti, in quorum reliquiis Hludowico regi filiisque illius fidei me servaturum esse iuravi, [meum clipeum et hastam tenentes]^r mea brachia iusum^s premunt et me undique constrictum quasi loris ligatum retinent, ita ut nec manum quidem ad os mittere praevaleam“. Dum haec infelix loqueretur, nostris supervenientibus occubuit, Domino illi infidelitatis suae condignam mercedem retribuente. Quod cum regi relatum fuisset, omnes in commune Deum laudare signis etiam cunctarum in Reganesburg aeclesiarum concrepantibus pro interitu hostis extincti praecepit . . .

Mense vero Augusto rex Hludowicus collectis copiis in tres partes divisit exercitum: nam aequivocum suum cum

to oznámil v dopise, poslaném svému otci.² Srbové a Suselci,³ spojivše se s Čechy a s ostatními okolními sousedy,⁴ překročí staré hranice Durynků, zpusťoší přemnohá místa⁵ a pobijí některé z těch, kteří se s nimi neopatrně utkali. Karlomanův vasal Gundakar,⁶ který se mnoha křivými přísahami a lstivými úskoky stal mnohokrát nevěrným králi Ludvíkovi a jeho synům a který — opustiv vlastního pána — přidal se na stranu Rostislavovu, byl zabit, když chtěl po vzoru Katilinově bojovat proti své vlasti. Tento prý, když se Karlomanovi vojevůdci blížili k místu bitvy,⁷ řekl těm, do jejichž čela byl Rostislavem postaven: „Bojujte statečně a chraňte svou vlast⁸; já vám totiž v tomto boji nebudu prospěšný, protože svatý Emeram a všichni svatí, při jejichž ostatcích jsem přísahal, že budu zachovávat věrnost králi Ludvíkovi a jeho synům, držíce můj štít a kopí, dolů stlačují moje ramena a zadržují mne ze všech stran spoutaného, jakoby řemeny svázaného, takže nejsem s to ani ruku k ústům pozvednout.“ Zatím co nešťastník toto mluvil, naši zaútočili a on klesl mrtev, když mu Pán takto udělil odplatu hodnou jeho věrolomnosti. Když to bylo oznámeno králi, rozkázal, aby za záhubu mrtvého nepřitele všichni společně chválili Pána a aby také zvony všech chrámů v Řezně zároveň vyzváněly . . .

V měsíci srpnu pak sebral král Lud-

Thuringiis et Saxonibus ad comprimendam Sorabum audaciam destinavit, Baiarios vero Carlmanno in adiutorium fore praecepit contra Zuentibaldum^t nepotem Rastizi^u dimicare volenti, ipse autem Francos et Alamannos secum retinuit adversum Rastizen^v pugnaturus. Cumque iam proficiscendum esset, aegrotare coepit; unde necessitate compulsus Karolus filiorum suorum ultimum eidem exercitui praefecit Domino exitum rei commendans. Qui cum exercitu sibi commisso in illam ineffabilem Rastizi^w munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem venisset, Dei auxilio fretus omnia moenia regionis illius cremavit incendio et abscondita quaeque in silvis vel defossa in agris reperiens cum suis diripuit omnesque sibi congregientes fugere compulset vel interfecit. Nec minus Carlmannus regnum Zuentibaldi nepotis Rastizi^x igne et gladio depopulatur; vastataque omni regione Karolus et Carlmannus fratres convenerunt, de victoria sibi caelitus data gratulantes. Interea Hludowicus trater illorum cum Sorabis manum

vík brannou moc⁹ a rozdělil vojsko do tří částí. K potlačení srbské opovázlivosti¹⁰ určil svého jmenovce spolu s Durynkou a Sasy, Bavorům pak přikázal, aby šli na pomoc Karlomanovi proti Rostislavovu synovci Svatoplukovi,¹¹ který měl v úmyslu válčit. Sám však u sebe podržel Franky a Alamany, hodlaje bojovat proti Rostislavovi.¹² A když již bylo třeba vytáhnout, omeocněl; a tak byl nucen postavit do čela toho vojska Karla, nejmladšího ze svých synů, přenechávaje výsledek Pánu. Když ten přišel s vojskem, které mu bylo svěřeno, k oné nevýslovné a všem starodávným nepodobné Rostislavově pevnosti,¹³ spoléhaje se na pomoc boží, zničil všechna opevnění onoho území¹⁴ požárem a všechno, co nalezl ukryté v lesích nebo zakopané na polích, se svým vojskem uchvátil a všechny, kteří se s ním utkali, zahnal na útěk nebo pobil. A stejně i Karloman ničil ohněm a mečem království Rostislavova synovce Svatopluka,¹⁵ a když bylo celé území zpustošeno, sešli se bratři Karel a Karloman, blahopřejíce si k vítězství danému

^t zuendibaldum 1; zuentiboldum 3d. ^u Rastici 3c. ^v rasticen 3c. ^w rastici 3c. d. F. ^x Rastici 3c.

⁹ Shromáždil oddily.

¹⁰ Opovázlivosti Srbů.

¹¹ V slovanských pramenech Svetoplъkъ, Svetoplъkъ, Svetoplukъ, Svetopolkъ.

¹² Výprava Ludvíka Němce proti Velké Moravě a ostatním Slovanům (Čechům, Srbům), v jejichž čele začíná vystupovat, měla překazit jednání Moravanů v Římě o církevní osamostatnění a bezprostřední podřízení Velké Moravy římské kurii. F. Dvorník, *Les Slaves* 201n. a id., *Les Légendes* 267 n.; J. Dekan 117; L. Havlík, *Byzantská mise* 115–116, id. *Constantine and Methodius* 33–34, J. Macčrek, *La mission* 36n.

¹³ Použil-li Meginhard označení munitio (pevnost, resp. opevnění, hradba), je nutné v prvé řadě usuzovat na vojenský charakter objektu, což ovšem na druhé straně naprosto nevylučuje možnost jeho jiné a důležité společenské funkce. Ineffabilis lze interpretovat jako nevýslovné, nepředstavitelné, resp. také nevyslovitelné (tak doslova E. Zöllner, *Die politische Stellung der Völker im Frankenreich*, Wien 1950, 197). Pro lokalizaci této Rostislavovy pevnosti vyplývá z údajů jen to, že byla na západ od Malých a Bílých Karpat a na přímém Rostislavově panství.

¹⁴ Tj. opevnění, resp. hradby, tvrze, stavby v okolí pevností. O možnostech lokalizace J. Poulik, *Dvě velkomoravské rotundy* 116–119.

¹⁵ Panství či království Svatoplukovo, vlastně údělné knížectví pod svrchovaností Rostislavovou, zachovávalo si v rámci velkomoravské diarchie dlouho zvláštní postavení. Odtud plyne nejen rozlišování Fuldských letopisů, ale i plurálové označení u Reginona z Prümü (k r. 860), když se zabývá panstvími či královstvími Moravanů. Svatoplukovo panství se prostíralo na východ od Malých a Bílých Karpat a jeho střediskem byla Nitra. Karloman vytáhl proti Svatoplukovi z Badenu. Cf. též M. Vach, *K etnickým a politickým vztahům* 5–32.

^o behemis 3. ^p rasticen 3. ^q more Catilino des. 1. ^r meum — tenentes des. 1. ^s deest 1; uisum 2. 3c; et visum F.

² Šlo patrně o střetnutí už z r. 868, cf. Bertinské letopisy k r. 869. V. Novotný I/1 336 tu podle E. Dümmlera I 715, který píše o velkých Karlomanových ztrátách, spojuje ztráty jen s tímto bojem; ty však souvisí i s tažením Ludvíkových synů v létě.

³ Suselci seděli na střední Muldě.

⁴ Šlo patrně o knížectví v severozápadních a středních Čechách a o sousední Glomače.

⁵ V Durynsku.

⁶ O Gundakarovi viz zprávu k r. 863.

⁷ Šlo patrně o boj, vzpomenuť v pozn. 2.

⁸ Poznámka Meginhardova svědčí o právu Moravanů vésti tento boj na rozdíl od neoprávněného boje Gundakarova, který porušil věrnost Karlomanovi a poté Ludvíkovi, J. Dekan 114.

conserens primo quidem quibusdam occisis hostes terga vertere coegit; deinde vero non modica ex eis multitudine prostrata et Behemis,⁷ qui a Sorabis mercede conducti fuerant, partim occisis partim turpiter ad sua redeuntibus ceteros in deditioem accepit... | Behemi dextras sibi a Carlmanno dari petunt at accipiunt.

70 870 Zuentibald² nepos Rastizi^a propriis utilitatibus consulens se Carlmanno una cum regno, quod tenebat, tradidit. Unde Rastiz vehementer iratus nepoti occulte ponit insidias et eum in convivio nihil mali suspicantem iugulare disponit; sed gratia Dei a periculo mortis liberatus est. Nam antequam illi, qui eum necaturi erant, domum intrarent, surrexit de loco convivii annuente sibi quodam eiusdem fraudis conscio et quasi cum falconibus ludum exercens^b praeparatas devitavit insidias. Rastiz autem videns denudatum consilium suum nepotem cum militibus quasi comprehensurus insequitur; sed iusto iudicio Dei captus est laqueo, quem tetendit: nam ab eodem nepote suo comprehenditur, ligatur et Carlmanno

z nebe.¹⁶ Mezitím jejich bratr Ludvík utkav se se Srby, nejprve sice některé zabil a donutil nepřátele, aby se dali na útěk, potom však, když jich nemalé množství pobil a když Čechové, od Srbů za mzdu najatí, byli zčásti pobiti a zčásti se potupně vrátili domů, přijal od ostatních uznání svrchovanosti.¹⁷... Čechové poprosí Karlomana o mír a obdrží jej.¹⁸

870 Rostislavův synovec Svatopluk, staraje se o vlastní prospěch, odevzdal se spolu s panstvím, které měl v držení, Karlomanovi.¹ Proto se Rostislav na synovce silně rozhněvá, tajně mu činí úklady a rozhodne se jej nic zlého netušícího při hostině zavraždit; ten však byl milostí boží vysvobozen z nebezpečí smrti, neboť dříve než by ti, kteří ho měli zabít, vstoupili do domu, vstal od hostiny, když mu to někdo, kdo o tom úkladu věděl, naznačil, a jako by se chtěl bavit se sokoly, vyvázl z připravených nástrah. Když pak Rostislav viděl, že jeho záměr byl prozrazen, pronásleduje svého synovce se svými bojovníky,² aby ho jal, ale spravedlivým soudem božím se chytil do léčky, kterou nastrojil —, neboť právě

⁷ behemis 3c. ⁸ zuentibald 3c. ^a rastici 3c. ^b ludens 1.

¹⁶ Xantenské letopisy vyprávějí k r. 870, že král Rostislav byl zahnán na útěk a jeho země zničena, což v podstatě odpovídá fuldskému líčení. Naproti tomu Bertinské letopisy k r. 869 píší, že vojska Ludvíkova utrpěla na Moravě velké ztráty a ničeho nepořídila, takže nebude možné označit tažení Ludvíkových synů jako vítězství, jak se o to pokusil Meginhart a jak udává E. Dümmler I 717. O tažení V. Novotný I/1 338/342. J. Dekan 117 mluví o franské porážce a úspěchu Moravanů, podobně L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 146.

¹⁷ O možnosti společného boje Čechů a Srbů po boku Velké Moravy J. Dekan, *Začiatky* 115, a L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 146.

¹⁸ U Karlomana patrně proto, že Ludvík Němec byl v té době na smrt nemocen.

870

¹ Svěřil se v ochranu, stal se leníkem. Jde výslovně o území, které držel, tedy o oblast východně od Malých a Bílých Karpat. Motivy jeho jednání tkví ve snaze získat vládu nad celou Velkou Moravou a souvisí s mírovým jednáním synů Ludvíka Němce, zvláště Karlomana, na Moravě (Bertinské letopisy k r. 869). O získání vlády hovoří V. Novotný I/1 343–344; J. Dekan 117, o Karlomanově jednání se Svatoplukem L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 147. E. Dümmler I 733 klade událost do ledna.

² Se svými vojny, se svou družinou.

praesentatur; a quo sub militibus illum, ne laboretur, observantibus in Baioariam missus usque ad praesentiam regis servandus in ergastulum retransitur.
71 Karlmannus vero regnum illius | nullo resistente ingressus cunctas civitates et castella in deditioem accepit; et ordinato regno atque per suos disposito ditatusque gaza regia revertitur...
72 Et post paululum inde transiens circa Kalendas Novembris in Baioariam profectus est; ibique cum suis colloquium habens Rastizen^c gravi catena ligatum sibi praesentari iussit eumque Francorum iudicio et Baioariorum necnon Sclavorum, qui de diversis provinciis regi munera deferentes aderant, morte damnatum luminibus tantum oculorum privari praecepit.

73 871 Zuentibald nepos Rastizi^d apud Karlmannum infidelitatis crimine insimulatus in custodiam missus est. Selavi autem Marahenses ducem suum

tímto synovcem³ je jat,⁴ spoután a vydán Karlomanovi; a jím také je za doprovodu vojáků, kteří na něho dohlíželi, aby neunikl, poslán do Bavorska a uvřzen do vězení,⁵ aby tu byl strážěn až do příchodu krále.⁶ Karloman pak bez jakéhokoliv odporu vtrhl do jeho království⁷ a podrobil si všechna města a hrady; a když uspořádal království a rozdělil jeho správu mezi své⁸ a obohatil se královským pokladem, vrátí se zpět...

A zakrátko, odcházející odtud, vytráhne kolem prvního listopadu do Bavor; a tam, po poradě se svými lidmi, přikázal, aby mu byl předveden Rostislav svázaný těžkým řetězem, a nařídil, aby byl — ač odsouzený k smrti soudem Franků, Bavorů i Slovanů, kteří byli přítomni, přinášející králi dary z rozmanitých krajů — pouze zbaven zraku.⁹

871 Svatopluk, synovec Rostislavův, u Karlomana nařknutý z věrolomnosti, byl uvězněn.¹ Moravští Slované však,² domnívajíc se, že jejich vévoda zahy-

^c rasticen 3c. ^d rastici 3c.

³ Svatoplukem.

⁴ Zprávu o Rostislavově zajetí přináší také Bertinské letopisy k r. 870, *Ann. Alam. a Weingart.* ad a. 870, *Ann. Xanten.* a. 871 aj. K události došlo před svatoctvími svátky, které r. 870 připadly na 14. května, E. Dümmler I 733, pozn. 56, ji klade před květen.

⁵ Patrně v Rezně.

⁶ Ludvíka Němce, který byl mezitím v Birstadtu u Wormsu.

⁷ V podstatě šlo patrně o část ovládanou Rostislavem přímo, tedy vlastní Moravu na západ od Malých a Bílých Karpat, nikoli o území, které držel Svatopluk, tak V. Novotný I/1 345; J. Dekan 119 a L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 147.

⁸ Šlo o hrabata z Východní marky, bratry Viléma Engilsalka.

⁹ Kteří Slované se zúčastnili řízenského soudu je obtížné stanovit; mohlo však jít jen o Slované na jih od Dunaje. Podle Regina z Prümü (k r. 860) tkvěla Rostislavova vina v porušení smluv s Ludvíkem Němcem — snad šlo o mír z r. 864. Podle Bertinských letopisů byl Rostislav oslepen a poslán do kláštera.

871

¹ V. Novotný I/1 348–350 udává, že Svatopluk vládl i na Moravě pod protektorátem Viléma Engilsalka, J. Dekan 132 píše, že důvodem uvěznění byla snaha po přímé vládě nad Moravou, L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 149 píše vzhledem k dalšímu textu letopisů, že se Svatopluk zmocnil i vlastní Moravy na franských hrabatech.

² Slované, totiž Moravané, o označení pozn. 4 k r. 846.

perisse putantes quendam presbyterum eiusdem ducis propinquum nomine Sclagamarum^e sibi in principem constituunt, ei minantes interitum, ni ducatum super eos susciperet. Qui eisdem necessitate coactus assensum praebens contra Engilscaum et Willihelmum duces Karlmanni proelia movere et eos ex obsessis civitatibus expellere nititur. Illi vero adversus hostem pari intentione dimicantes et nonnullos de exercitu eius prosternentes eum fugere compulerunt...

Interea Zuentibald,^f cum nullus crimina, quae ei obiecta fuerant, probare potuisset, a Karlmanno dimissus |
74 et muneribus regiis honoratus in regnum suum rediit, ducens secum Karlmanni exercitum quasi Sclagamarum^g expugnaturus; sic enim per dolum Karlmanno promiserat, si ei ad patriam reditus concederetur. Sed sicut solet incautos et de se praesumentes sequi ignominia, sic illi contigit exercitui; nam Zuentibald^h ceteris castrametantibus urbem antiquam Rastiziⁱ ingressus est statimque Sclaviscio^j more fidem mentitus et iuramenti sui oblitus non ad expugnandum Sclagamarum,^g sed ad ulciscendam contumeliam a Karlmanno sibi illatam vires studiumque

nul, stanoví si za vládce jakéhosi kněze jménem Slavomíra,³ který byl příbuzným onoho vévody,⁴ hrozíce mu smrtí, nepřijme-li vládu⁵ nad nimi. Ten tedy z přinucení s nimi souhlasí a pokusí se zvednout válku proti Karlomanovým vojevůdcům Engilsalkovi a Vilémovi⁶ a vyhnat je z obsazených měst. Ti⁷ však bojující proti nepříteli⁸ se stejným úsilím, když některé z jeho vojska pobili, donutili ho k útěku...

Mezitím byl Svatopluk — protože mu nemohl nikdo dokázat zločiny, z kterých byl obviněn — Karlomanem propuštěn a počten královskými dary⁹ a vrátil se do svého království,¹⁰ veda s sebou Karlomanovo vojsko, jako by chtěl bojovat proti Slavomírovi; tak totiž lstivě slíbil Karlomanovi, bude-li mu dovolen návrat do vlasti. Ale jako lidi neopatrné a příliš sebevědomé obvykle stíhá potupa, tak se to přihodilo i onomu vojsku; neboť když ostatní stavěli tábor, Svatopluk vstoupil do starého Rostislavova města,¹¹ a ihned porušiv věrnost a zapomněv na svou přísahu — jak jest slovanský zvyk —, obrátil své síly a snahy ne k boji proti Slavomírovi, ale k pomstění potupy, kterou mu způsobil Karloman. Zkrátka napadl s velkým vojskem v táboře

^e Sclagamarum corr. slagamarum 1; slagamarum 2. ^f Zuendibald 1; Zuentibald 3e. ^g slagamarum 1. 2; sclamarum 3e.
^h Zuendibald 1; zventibald 3e. ⁱ rastizi 3e. ^j slaviscio corr. slavico 2.

³ Slavomara.

⁴ Svatopluka.

⁵ Vévodství.

⁶ Hrabata ve Východní marce.

⁷ Vilém a Engilsalk.

⁸ Moravanům.

⁹ Cf. s tím zmínku o uloupení královského pokladu na Moravě r. 870.

¹⁰ Regnum suum neznamená zde jen původní Svatoplukovo panství, ale celou Velkou Moravu (cf.: Moravané, domnívajíce se, že jejich vévoda zahynul); jeho cesta vedla ovšem nejprve na vlastní Moravu.

¹¹ Urbs antiqua Rastizi, staré či bývalé město Rostislavovo; urbs Rastizi — ve slovanském znění Rostislavgrad. Letopisec zde použil označení urbs na rozdíl od jiných lokalit, označovaných jako civitates; i přes relativní promiskuitu používání obou názvů je možné v letopisech sledovat preferenci názvu urbs pro hlavní města a střediska, např. Řezno. V tomto případě šlo patrně o bývalé Rostislavovo sídelní (hlavní) město. O problematice z hlediska archeologického J. Poulik, *Dvě velkomoravské rotundy* 116 n.

convertit. Denique Baioarios nihil mali suspicantes et minus se observantes cum magno exercitu in castris aggressus est et multos ex eis vivos comprehendit ceteris pene omnibus occisis,^k exceptis his, qui se prius prudenter de castris subtraxerant; omnisque Noricorum laetitiae de multis retro victoriis conversa est in luctum et lamentationem. Quibus auditis Karlmannus de exercitu sui interitu nimium consternatus est et necessitate compulsus omnes obsides, qui in suo regno erant, iussit colligi et Rex vero mense Octobrio cum suis colloquium habuit in Franconofurt; inde in Baioariam profectus contra Behemos^l inruptionem in regnum suum molientes tutores | partium suarum misit, Arnun videlicet episcopum et Ruodoltum comitem aliosque cum eis. Adversarii autem quendam locum vallo fortissimo circumdederunt, iter angustum in ipso aditu facientes, ad insidias scilicet illorum, qui terminos observabant, ut, si forte aliquis ex illis illuc veniret, in ipso angusto itinere nusquam declinare

75

Rex vero mense Octobrio cum suis colloquium habuit in Franconofurt; inde in Baioariam profectus contra Behemos^l inruptionem in regnum suum molientes tutores | partium suarum misit, Arnun videlicet episcopum et Ruodoltum comitem aliosque cum eis. Adversarii autem quendam locum vallo fortissimo circumdederunt, iter angustum in ipso aditu facientes, ad insidias scilicet illorum, qui terminos observabant, ut, si forte aliquis ex illis illuc veniret, in ipso angusto itinere nusquam declinare

Bavory, kteří netušili nic zlého a nedostatečně se střežili, a mnoho z nich zajme živých, když téměř všechny ostatní pobil s výjimkou těch, kteří se prozíravě dříve vzdávali z tábora; a tak se všechna radost Noriků¹² z mnoha dřívějších vítězství obrátila ve smutek a nářek.¹³ Když Karloman uslyšel ty zvěsti o záhubě svého vojska,¹⁴ velmi se vyděsil a nezbytím donucen, přikázal shromáždit všechna rukojmí, která byla v jeho království, a vrátit je Svatoplukovi; a sám od tamtud stěží jediného muže jménem Ratboda, polomrtvého, obdržel zpět...

Král se pak v měsíci říjnu radil se svými lidmi¹⁵ ve Frankfurtu; odtud se odebral do Bavor a poslal proti Čechům, kteří zamýšleli vpád do jeho říše, obránce svého území, totiž biskupa Arna¹⁶ a hraběte Rudolfa¹⁷ a s nimi i jiné. Neprátelév však opevnili jakési místo¹⁸ velmi pevnou hradbou, ponechávající jen úzkou cestu u samého vchodu jako léčku proti těm, kteří střežili hranice, aby jestliže by náhodou někdo z nich sem vešel, byl zabit, nemoha v samotném úzkém průchodu nikam uniknout. Mezitím moravští Slo-

^k et omnes, quos vivos non comprehendit, occidit in ore gladii 2. ^l zuendibaldo 1. ^m ratbotonem 2; rat hodonem 3c.
ⁿ beheimos 3b. c. d. e.

¹² Obyvatel Norika, vnitřního (tj. Korutan) a pobřežního (na Dunaji, tj. Východní marky, resp. Bavor), tedy Bavorů a Slovanů (většinou Korutanců).

¹³ Bitva se udála asi v červenci a znamenala obnovení samostatnosti Velké Moravy pod Svatoplukovou vládou (871—894). O tom, že se Morava stala svobodnou, viz E. Dümmler I 758, o události dále V. Novotný I/1 351. J. Dekan 133 soudí, že by Moravané dosáhli vítězství i bez Svatopluka, o vítězství Moravanů píše P. Ratkoš, *Velkomoravská říše* 99 a o obnově samostatnosti L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 150. O porážce Karlomanova vojska vid. dále *Ann. Bert.* ad a. 871 a *Ann. Xanten.* ad a. 872.

¹⁴ V bitvě padla i obě hrabata Vilém a Engilsalk, *Ann. Bert.* ad a. 871 a *Ann. Fuld.* ad a. 884.

¹⁵ Velmoži, družinou.

¹⁶ Arn byl biskupem ve Würzburgu.

¹⁷ Rudolf byl markrabí tzv. České marky.

¹⁸ Z textu vyplývá, že šlo o opevnění na hranicích Čech proti Bavorům, avšak při cestě, která vedla na Moravu. V tom případě mohlo jít jen o cestu, která procházela jihozápadními Čechami, vycházela ze země přes Vitorazsko na Světlu, kde se většinou: severní část směřovala na Moravu do povodí Pulkavy, jižní směřovala k ústí řeky Chůby — byla to tzv. Česká cesta (*Boemica semita, Pehaimersteich*), L. Havlík, *Starší Slované* 57. O tom, že toto místo leželo na České cestě, E. Dümmler I 774.

valens occideretur. Interea Sclavi Marahenses nuptias faciunt, ducentes cuiusdam ducis filiam de Behemis; quod cum supradicti viri, id est Arn et alii, qui cum eo erant, comperissent, ilico armati adversarios sequebantur. Illi autem fugientes ad vallum memoratum ignari venerunt; ibique propter angustiam loci equis et armis derelictis vix nudi evaserunt. Nostrates vero supervenientes DCXLIII equos cum frenis et sellis atque eiusdem numeri scuta, quae fugientes dimiserant, invenerunt; et haec nullo resistente tollentes ad castra laeti reversi sunt.

75 872 Mense Ianuario circa epiphaniam Basilii Gregorum imperatoris legati cum muneribus et epistolis ad Hludovicum regem Radesbonam venerunt. . .

Mense autem Maio misit Thuringos et Saxones contra Sclavos Marahenses, qui, quoniam regem secum non habebant et inter se concordare esse nolebant, idcirco terga verterunt hostibus et plurimis suorum amissis turpiter redierunt; ita ut quidam comites in illa expeditione fugientes a mulierculis illius regionis verberati et de equis in terram fustibus deieci referantur. Iterum quidam de Francia mittuntur Karlmanno in auxilium contra Sclavos supradictos; alii destinantur contra

vané strojí svatbu, přivádějice dceru jakéhosi vévody z Čech;¹⁹ když se to dozvěděli výše uvedení mužové, to jest Arn a jiní, kteří byli s ním, ihned ozbrojeni pronásledovali nepřátele. Ti²⁰ pak přechájece přišli k uvedené hradbě, a zanechavše tam pro těsnost místa koně i zbraně, stěží vyvázli holým životem. Když tam pak naši přišli, našli 644 koní s oštěží a sedly a stejný počet štítů, které tam přechájece opustili, a bez odporu to sebravše, vrátili se radostně do tábora.

872 V měsíci lednu okolo Zjevení Páně přišli ke králi Ludvíkovi¹ do Řezna vyslanci řeckého císaře Basilia² s dary a listy. . .

V měsíci květnu pak poslal³ proti moravským Slovanům⁴ Duryňky a Sasy a ti, protože neměli krále s sebou a mezi sebou nechtěli být svorní, dali se z té příčiny před nepřáteli na útěk, a když ztratili velmi značný počet svých lidí, hanebně se vrátili; ba vypravuje se, že některá hrabata byla za této výpravy na útěku zbita ženami z oné země a palicemi stržena s koní na zem. Znovu jsou posláni Karlomanovi na pomoc proti uvedeným Slovanům⁵ někteří z Frank, jiní jsou určeni proti

¹⁹ Z toho, že šlo o dceru českého vévody a jako strojítele svatby uvedl letopisec Moravany, lze soudit, že šlo patrně o svatbu Svatoplukovu, která měla pojistit spojenectví Moravanů s Čechy. E. Dümmler I 774; V. Novotný I/1 353; J. Dekan 134; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 151; R. Turek, *Čechy* 142. Vzhledem k zvolené cestě svatebního průvodu nešlo o nevěstu z východních Čech. Její jméno se snad zachovalo v zápise Cividalského evangelia (fol. 4b) a v *Liber confraternitatum vetustior s. Petri* (p. 12, col. 30, v. 5) v Solnohradě vedle jména Svatoplukova: *Szuentepulc, Szuentezigna; Zuventibald, uuengizigna*. Nazývala se asi Svęteżizna, Svatožizně.

²⁰ Moravané.

872

¹ Ludvíku Němci.

² Východořímského císaře Basilea I. (867–886).

³ Ludvík Němec.

⁴ Moravanům.

⁵ Současností obou výprav se může projevovat spojenectví českých knížat s Velkou Moravou. L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 151.

Behemos. Qui Dei adiutorio freti^o duces quinque his nominibus Zuentislan,^p Witislan, Heriman,^q Spoitimar,^r Moyslan,^s Goriwei,^t cum magna^u multitudinē sibi^v rebellare nitentes [Dei auxilio freti]^w in fugam verterunt et alios quidem occiderunt, alios vero vulneraverunt. Quidam etiam^x in fluvio Fuldaha^v submerserunt; qui autem evadere potuerunt, in civitatibus defecerunt. Deinde parte non modica illius provinciae depopulata incolumes reversi sunt. In hac expeditione Liutbertus archiepiscopus primum tenuit. Hi vero, qui Karlmanno missi sunt in auxilium, id est Arn episcopus et Sigihartus abbas Fuldensis monasterii, quamvis fortiter hostes premendo pugnant, plurimis tamen suorum amissis cum magna difficultate regressi sunt.

Čechům.⁶ A ti pět knížat⁷, jejichž jména jsou Svatoslav,⁸ Vítězslav,⁹ Heřman¹⁰, Spytimír,¹¹ Mojslav,¹² [Bořivoj]¹³ a která se s velkým množstvím lidu pokoušela bouřit, s pomocí boží obrátili na útěk i jiné pobili a jiné zase zranili. Někteří také utonuli v řece Vltavě,¹⁴ ti však, kdož mohli uniknout, utekli se do měst. Poté, zpustošivše nemalou část té země, vrátili se bez pohromy.¹⁵ V této výpravě měl vrchní velení arcibiskup Liutbert.¹⁶ Ti však, kdož byli posláni na pomoc Karlomanovi, to jest biskup Arn¹⁷ a opat fuldského kláštera Sigehard, ačkoli statečně bojovali, doléhající na nepřátele,¹⁸ přece jen ztratili velmi mnoho ze svých lidí a vrátili se s velkými obtížemi.¹⁹ Ale zatím co Karloman plenil a páčil na území Moravanů,²⁰

^o Dei adiutorio freti *des.* 1. ^p Zuentislan 1; zuentislan 2. 3c. d. e. F. ^q herman 3e. ^r spoitamar 1; spoimar 3e. ^s myslan 3b. d; nyslan 3e; mislan 3e. ^t deest 2. 3b. c. d. e. F. ^u magna 1; maxima 2. 3b. c. d. e. F. ^v hoc verbo finitur 3b. ^w Dei auxilio freti *des.* 2. 3c. d. e. F. ^x vulneraverunt. Quidam etiam *des.* 2. 3c. d. e. F. ^y vvaldaha 2; fludaha 3d; Fludaha in *magr. al.* Fuldaha F.

⁶ Je obtížné rozhodnout, zda zmíněných pět knížat reprezentuje celé Čechy nebo jen jejich část (jih, západ a střed). Kromě vlastních Čechů ve středu Čech se v pozdějších pramenech připomínají v severozápadních Čechách např. Lučané, Lemúzi a Sedličané, v jižních Důdlebi. Zvláštní část Čech představoval východ, resp. severovýchod, oblast chorvatská, kde se připomíná mocné vévodství Zličanů, jejichž materiální kultura ukazuje na těsné souvislosti s Velkou Moravou. O rozdělení Čech viz R. Turek, *Kmenová území v Čechách* 3–46, id., *Die frühmittelalterlichen Stämmegebiete*, a id., *Zeměpisné oblasti Čech v době hradištní* 299–309. L. Havlík, *Tři kapitoly* 29–30, 55.

⁷ Patrně Svętislawъ, Svętoslawъ, tj. Svatislav či Svętoslav.

⁸ Vitislav či Vítězslav bude patrně totožný s oním vévodou z Čech, vzpomínaným pod stejným jménem Fuldskými letopisy k r. 895, R. Turek, *Čechy* 146.

⁹ Germánskému jménu Herman, Heriman odpovídá český Vojen, připomínaný v *Cosmae Chron. Boem.* I 9.

¹⁰ Spoitamor znamená patrně Spytimír.

¹¹ Mojslav, Mislav či Myslav, příp. Nislav.

¹² Jméno Goriwei, Gorivoj (patrně Borivoj, Bořivoj) je zřejmě pozdějším přípisem, vyskytující se jedině v Schletistadtském rukopise (a v rukopisech filiovaných), ačkoli i tu se výslovně píše o pěti knížatech. Marginální doplnění šestého jména (Bořivoje) vysvětluje R. Turek, *Čechy* 145, tím, že autor předlohy, nedoveda si vysvětlit, proč Bořivojovo jméno chybí, přidal je jako opravu k původním pěti. Podobně V. Vaněček, *První tisíc let* 48.

¹³ Tažení zřejmě směřovalo do středních Čech.

¹⁴ E. Dümmler I 777; V. Novotný I/1 355; R. Turek, *Čechy* 142, 145.

¹⁵ Liutbert byl arcibiskup mohučský (863–889).

¹⁶ Arn byl biskup würzburgský. Tažení zaznamenaly k r. 872 Bertinské letopisy.

¹⁷ Moravany.

¹⁸ S touto výpravou souvisí zpráva Xantenských letopisů k r. 872 o franském obležení nejméně opevněného města Moravanů.

¹⁹ Mezi Moravany či v Moravanech.

²⁰ Místo není známo; bylo však zřejmě někde mezi ústím řeky Chúby a Moravy. O událostech E. Dümmler I 777; V. Novotný I/1 356; J. Dekan 136.

Sed dum Karlmannus caedes et incendia in Marahensibus exercuisset, Zuentibald misso clam exercitu copioso Baiuorios, qui ad tuendas naves in litore Histri fluminis relicti fuerant, occupavit et alios occidit, alios necavit in flumine, alios vero captivos duxit; nullusque inde nisi Embricho Radesbonae civitatis episcopus cum paucis evasit.

78 873 Quidam etiam Alamannus nomine Berehtrammus, qui superiore anno in Marahensibus Sclavis fuerat comprehensus, a Zuentibaldo² dimissus venit ad regem et legationem sibi ab eodem duce iniunctam retulit, sicut prius iuramento constrictus se facturum esse pollicitus est...

81 Mense Novembrio Agathon archiepiscopus, Basilii Grecorum imperatoris legatus, ad renovandam pristinam amicitiam cum epistolis et muneribus ad Hludowicum regem Radesbonam venit; quam rex honorifice suscepit et absolvit.

Thachulfus comes et dux Sorabici^a limitis mense Augusto moritur.

81 874 Sorabi^b et Siusli^c eorumque vicini Thachulfo defuncto defecerunt; quo-

² zuentibaldo 1. ^a sarabici 2. ^b soraphi 3d. ^c siusili 1.

873

1 Ludvík Němci v měsíci dubnu na sněm do Birstadtu u Wormsu.

2 Obsah poselství není blíže znám. V. Novotný I/1 356. J. Dekan 136 se domnívá, že obsahovalo Svatooplukovu nabídku míru. Není však vyloučeno, že šlo o propuštění arcibiskupa Metoděje z vězení ve Švábsku a že tato akce souvisí s žádostí Moravanů u římské kurie, mající tentýž cíl; L. Havlík, *Byzantská mise* 119–120.

3 E. Honigmann, *Studies in Slavic Church History, B. Un. Archéveque ignatien de Moravie, Rival de S. Methode* 163n. se domnívá, že patriarcha cařihradský Ignatios se pokusil prostřednictvím arcibiskupa Agathona získat v čas Metodějova věznění supremacii nad Velkou Moravou. Agathon však byl ustanoven v povodí srbské Moravy, které tehdy s Bulharskem připadlo pod supremacii cařihradského patriarchátu, F. Dvorník, *Les Slaves* 234n. a id., *The Slavs* 97 a 163–4, L. Havlík, *Byzantská mise* 119, id., *Constantine and Methodius* 35.

4 Tj. vojvoda, náčelník pohraniční Srbské marky.

874

1 B. Dudík, *Dějiny Moravy* I 210 se domnívá, že povstání Srbů a Suselců bylo podněceno Svatooplukem.

Svatoopluk, vyslav tajně početné vojsko, přepadl Bavorsy, kteří byli ponecháni, aby střežili lodě na břehu řeky Dunaje, a jedny pobil, druhé zahubil v řece, třetí pak odvedl do zajetí; a nikdo odtamtud nevyvázl leč jen Embricho, biskup města Řezna, s několika málo lidmi.

873 Také jakýsi Alaman, jménem Berechtram, který byl předešlého roku zajat u moravských Slovanů, přišel ke králi¹ — byv Svatooplukem propuštěn — a sdělil poselství,² které mu bylo tímto vévodou uloženo, jak to před tím slíbil učinit, zavázav se k tomu přísahou...

V měsíci listopadu přišel ke králi do Řezna s listy a dary arcibiskup Agathon,³ vyslanec Basilia, císaře Řeků, aby obnovil staré přátelství; král jej přijal s poctami a propustil.

Thakulf, hrabě a vévoda srbského pomezí,⁴ v měsíci srpnu zemřel.

874 Srbové a Suselci¹ a jejich sousedé po smrti Thakulfově odpadli; jejich

rum audaciam Liutbertus archiepiscopus et Ratolfus Thachulfi successor ultra Salam fluvium mense Ianuario profecti praedis et incendiis sine bello compresserunt et eos sub pristinum redegerunt servitium...

82 Indequé rediens cum Karlomanno et Hludowico filiis suis in villa Forahheim locutus est ibique legatos Zuentibaldi pacem petentes et fidelitatem promittentes suscepit. | Cuius legationis princeps erat Iohannes presbyter de Venetiis, qui etiam, ut ei rex omni ambiguitate remota crederet, quicquid verbis dicebat, sacramento firmabat, videlicet ut Zuentibaldi regi fidelis permaneret cunctis diebus vitae suae et censum a rege constitutum per annos singulos solveret, et si ei tantummodo quiete agere et pacifice vivere concederetur. Behemorum quoque nuntia rex audivit et absolvit et post haec in Baiouariam se recepit.

89 877 Sclavi, qui vocantur Linones, et

smělost potlačili kořistěním a pálením — bez ozbrojené srážky — arcibiskup Liutbert a Thakulfův nástupce Ratolf, vytáhnou v měsíci lednu za řeku Sálu, a uvedli je zpět v předešlé poddanství...

A odtamtud² se vrací, hovořil ve dvorci Forchheim se svými syny Karlomanem a Ludvíkem a přijal tam Svatooplukovy vyslance, kteří žádali o mír a slibovali věrnost. Vůdcem tohoto poselstva byl Jan, kněz z Benátek,⁴ který také, aby mu král zbaven vší pochybnosti věřil, cokoliv slovy promlouval, stvrzoval přísahou, totiž že Svatoopluk zůstane králi věrný po všechny dny svého života a bude každoročně platit poplatek králem ustanovený, jen když mu bude povoleno prodávát v klidu a žít v míru.⁵ Také poselstvo Čechů král vyslechl a propustil a uchýlil se nato do Bavor.⁶

877 Slované zvaní Liňané, Suselci a je-

2 Z rozhovorů s papežem Janem VIII. ve Veroně o příštím nositeli císařské koruny, o placení papežského peníze z Bavor a snad i o moravsko-panonských církevních záležitostech, jak uvádí E. Dümmler I 812. Dále též Z. R. Dittrich, *Christianity* 196, 209.

3 Ludvík Němec.

4 Jan z Benátek se znovu připomíná r. 879, kdy byl vůdcem Svatooplukova poselství k římské kurii, CDB I, 22.

5 E. Dümmler I 813 píše o vasalském poměru, jímž nebyla však dotčena vnitřní samostatnost Moravy, V. Novotný I/1, 358–359 hovoří o stranickosti formulace a vnitřní samostatnosti, vykoupené poplatností, J. Dekan 143 mluví o Svatooplukově kapitulaci, P. Račkoš, *Velkomoravská říše* 100 soudí, že Svatoopluk uznal svrchovanost Východofranské říše. Cf. též B. Rretholz, *Dějiny* I 45; W. Wegener, *Böhen u. Mähren* 23 a V. Vaněček, *Stát Moravanů* 30.

V jednostranně pojaté formulaci forchheimského míru nelze rozhodně spatřovat více, než v ní skutečně je. Není v ní např. vůbec řečeno, zda zmíněnou přísahu Svatoopluk skutečně složil, Z. Fiala, *Vztah* 40. O přísaze jako slibu zanechání nepřátelství cf. H. Mitteis, *Der Staat* 87. Poplatek znamenal pouhou úplatu či náhradu za zachování míru druhé strany, což bylo přímou podmínkou jeho placení: např. dalmatská byzantská města odváděla poplatek chorvatskému vévodovi, aby s ním mohla žít v míru, F. Šišić, *Geschichte der Kroaten* I 110, 400.

K forchheimskému míru dále L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 153–154 a id., *O politických osudech* 121, id., *Velká Morava* 236. Placení poplatku (nejdéle do Ludvíkovy smrti r. 876) nemělo vlivu na faktickou samostatnost Velké Moravy.

6 V. Novotný I/1 359 se domnívá, že došlo k obnově starého poplatku, podobně soudí i R. Turek, *Čechy* 145. Ve zprávě, která je poslední zmínkou o přímém jednání Čechů s Východofranskou říší až do r. 895, však řeč o poplatku není. Čechy se dostávají pod panství Svatoopluka a do sféry Velkomoravské říše, L. Havlík, *Uzemní rozsah* 53–54 a id., *Tři kapitoly* 55n. Cf. k tomu zprávu Fuldských letopisů k r. 895, údaj *Christ. mon. Vita et passio*, c. 1, 2; *Thietmari Mers. Chron. VI* 99; *Cosmae Chron. Boem.* I 14, jakož i *Reginonis Chron.* ad a. 890. F. Graus, *Ríše velkomoravská* 14 klade připoutání Čech k Moravě do osmdesátých let 9. stol.

Siusli eorumque vicini defectionem molientessolium dare censum rennuunt. Quos | Hludowicus rex missis quibusdam fidelibus suis circa mediam quadragessimam sine bello compressit; acceptisque obsidibus nonnullis et muneribus non paucis eos sub pristinum redegit servitium.

jich sousedé¹ zamýšlejí odpadnout a odmítnou dát obvyklý poplatek. Král Ludvík poslal některé své věrné a potlačil je bez boje asi uprostřed doby postní; a když přijal některé rukojmí i nemálo darů, uvedl je zpět v dřívější poddanství.

94, 95 880 Sclavi, qui vocantur Dalmatii, | et Behemi atque Sorabi caeterique circumcirca vicini audientes stragem Saxonum a Nordmannis factam pariter conglobati Thuringios invadere nituntur et in Sclavis circa Salam fluvium Thuringiis fidelibus praedas et incendia exercent. Quibus Boppo comes et dux Sorabici limitis cum Thuringiis^d occurrunt et Dei auxilio fretus ita eos prostravit, ut nullus de tanta multitudine remaneret.

880 Slované, kteří se nazývají Daleminci, Čechové i Srbové a také ostatní okolní sousedé, uslyševše o porážce Sasů od Normanů,¹ spojí se a pokusí se společně napadnout Durynsko a plení a páli na území Slovanů při řece Sále,² kteří zůstali Durynkům věrni. Boppo, hrabě a vévoda srbského pomezí,³ se jim (s Durynký) postavil na odpor a s boží pomocí jim způsobil takovou porážku,⁴ že nikdo z tak velkého množství nezůstal na živu.

101 884 Imperator in terminis Noricorum et Sclavorum cum Zuentibaldo^e colloquium habuit.

884 Císař¹ měl na pomezí Noriků a Slovanů² rozmluvu se Svatoplukem.³

106 887 Nam cum idem imperator in villa Tribure consedisset, suorum undique opperiens adventum, Arnulfus cum

887 Neboť když se týž císař¹ usadil na dvorci Tribur, očekáváje zde příchod svých stoupenců ze všech stran, Ar-

^d cum Thuringiis des. 2. 3c. d. e. F. * zuentibaldo cod.

877

¹ Sousedy Suselců mohla být další srbská knížectví a Glomači. O boji E. Dümmler II 65.

880

¹ 2. února u Hamburgu.

² V Srbské marce.

³ Srbské marky. E. Dümmler II 138.

⁴ Někdy po tomto roce přestávají Srbové a Glomači platit tribut Východofranské říši, a to až do r. 897, E. Klebel, *Die Ostgrenze des Karolingischen Reiches* 356. *Thietmar* ve své kronice (VI 99) vypráví, že obyvatelé území při Solavě platili tribut Svatoplukovi na Moravu, cf. L. Havlík, *Územní rozsah* 59–60 a id., *Tři kapitoly* 60.

884

¹ Císař Karel III. Tlustý, od r. 882 král bavorský a východofranský.

² Bylo to blíže Tullnu, patrně na severním okraji Vídeňského lesa, na tehdejších hranicích Velkomoravské a Franské říše.

³ O jednání viz pozn. 25 v řezenském pokračování letopisů k r. 884.

887

¹ Karel III. Tlustý.

manu valida Noricorum et Sclavorum supervenit et ei molestus efficitur.

nulf² sem přispěchá se silným sborem Noriků a Slovanů³ a stává se mu obtížným.⁴

Annalium Fuldensium Continuatio Ratisbonensis

109 882 Rex autem morabatur in Germania et ante natalem Domini placitum habuit ad Wormaciam; ibi multiformis nuntiis Maravorum aliarumque gentium receptis et auditis compositisque rebus remeavit Alamanniam.

Letopisů fuldských Pokračování řezenské

882 Král¹ však dlel v Germánii a před Narozením Páně² konalsněm ve Wormsu; a když tam přijal rozmanité posly Moravanů³ a jiných národů, vyslechl je a uspořádav záležitosti, navrátil se do Alamanie.

110 884 Reverso ad Alamanniam rege habitum est in villa, quae dicitur Cholonpuruh, generale conventum. Inde edictum est Baiowarios ad Italiam contra Witonem belligera manu proficiscere.

884 Když se král¹ vrátil do Alamanie, konal se² obecný sněm ve dvorci, který se nazývá Kolmar. Tam bylo nařizeno Bavorům, aby táhli s vojenskou mocí do Itálie proti Vidovi.³

Quippe Pannonia magnum detrimentum patitur; cuius rei unde exordium narratur assumpsisse, stilo enucleamus. Igitur cum duo fratres, Willihalmus et Engilsalchus, terminum regni Baiowariorum in oriente a rege, id est seniore Hludowico, concessum contra Maravanos^f tenuerunt multaue pro patria

Panonie pak utrpí velkou pohromu; odkud prý povstal toho počátek, zde vypisujeme. Tedy když dva bratři Vilém a Engilšalk⁴ drželi pohraničí panství Bavorů na východě⁵ proti Moravanům, které jim bylo svěřeno králem, to jest Ludvíkem starším,⁶ a když prý se v bojích na obranu vlasti

^f marauonos 3.

² Arnulf, syn Karlomanův, byl od r. 876 vévodou Korutan a Panonie.

³ Slované zde vzpomenutí pocházeli z Východní marky a hlavně z Korutan.

⁴ Karel III. byl zde přinucen vzdát se vlády a východofranským králem se stal Arnulf. E. Dümmler II 301n.

882

¹ Východofranský, tj. císař Karel III. Tlustý.

² V listopadu.

³ Poselství Moravanů se patrně týkalo poměrů a událostí ve Východní marce, k tomu Fuldské letopisy k r. 884, řezenské pokračování E. Dümmler II 208; V. Novotný I/1 387; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 159–160.

884

¹ Císař Karel III. Tlustý (881–887).

² V únoru r. 884.

³ Vido byl vévodou spoletským.

⁴ Viz *Ann. Fuld.* ad a. 870.

⁵ Tj. Východní marku (*marchia orientalis*).

⁶ Ludvíkem Němcem.

tuenda conflictando sudasse feruntur, tandem diem ultimum huius aeris in eadem voluntate finivere permanentes non vero esset honor illorum filii redditus, Arbo in comitatu domno rege concedente successit. Quod praedictorum virorum pueruli illorumque propinqui in contrarium accipientes vel vertentes dixerunt alterutrum fieri, vel Arbonem comitem, si non recederet | de comitatu parentum suorum, vel se ipsos ante faciem gladii morituros. Hoc experimento Arbo concussus amicitiam inuit cum Zuentibaldo duce Maravorum gentis firmataque inter illos foedera filium suum obsidem fieri non tardavit. Nec minus ipsi praedicti pueri consulunt quosdam primores Baiowarici gentis collatisque propinquis ac undique copiis fortior manus in id tentus illis adstabatur; comitem a rege constitutum inhonorifice expellebant comitatumque illis in usum usurpaverunt. Hoc ergo factum est post obitum regis Hluduwici natorumque eius Carlmanni et Hluduwici, quorum successor frater illorum minimus in regno extitit. Qui mox, prout antea tenuit, Arboni praedictum comitatum reddidit; sed tamen ex hac re contexta, ut praediximus, detrimentum Pannoniam sentire IIII versiculis prose intertextis ad suavita-

mnoho nenamáhalí a když nakonec i poslední den tohoto života ukončili⁷ setrvávající ve stejném úsilí, tu tento úřad nebyl svěřen jejich synům a (na jejich místo) nastoupil se souhlasem pana krále jako hrabě Aribu. Synkové těchto mužů a jejich příbuzní, přijímající to či vykládající jako projev nepřátelství, prohlásili, že se musí stát jedna ze dvou věcí, buď že země hrabě Aribu, nevzdá-li se hrabství jejich otců,⁸ nebo že zemrou oni sami ostrým mečem. Aribu otrěsen touto zprávou, naváže přátelství se Svatoplukem, vévodou⁹ národa Moravanů, a nezdáhal se, aby se k upevnění smluv jeho syn¹⁰ stal rukojmím. Nicméně se oni jinoši obrátí o radu na některé velmože bavorského národa, a když shromáždili příbuzné a vojenské sbory ze všech stran, silnější vojsko jim v ten čas vyvstane po boku; hraběte ustanoveného králem neuctivě vyhnali a sami se zmocnili hrabství, aby ho užívali. Tedy toto se stalo po smrti krále Ludvíka a jeho synů Karlomana a Ludvíka, jejichž nástupcem v královládě se stal jejich nejmladší bratr.¹¹ Ten brzy vrátil zmíněné hrabství Aribovi, jak je měl dříve v držení.¹² Ale přece vyložíme čtyřmi veršíky, vpletenými do prózy k potěše čtenáře, jak se to

⁷ V létě r. 871 před *urbs antiqua Rastizi*.

⁸ Tj. Viléma a Engišalka.

⁹ Fuldské letopisy záměrně používají pro Svatopluka označení dux, ačkoli každého bezvýznamného normanského náčelníka považují za krále. Na tuto tendenci poukázal F. Graus, *Res-dux Moraviae* 147, 189, uvádějící, že dux je zde a na mnoha jiných místech letopisů výrazem franských expanzivních snah. O Svatoplukovi jako králi dále L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 164–170. Cf. dále *Reginonis Chron.* ad a. 890 a označení král u *Widukindi, Res Gest. Sax.* I 18, *Christ. mon. Vita et passio*, c. 2, *Cosmae Chron. Boem.* I 10, 14. Svatoplukova královská hodnost souvisela nejen s jeho faktickou samostatností, ale také s tzv. bezprostřední ochranou, kterou mu v rámci římského evropského univerza poskytl a pominutím všech jiných světských vládců (tj. franských králů a císařů) římská kurie privilegiem *Industriae tuae* r. 880 (CDB I, 24). Papežský list z r. 885 (CDB I, 26), který potvrzuje zmíněné privilegium, nazývá Svatopluka králem. Cf. též J. Macůrek, *La mission* 40.

¹⁰ Isanrik.

¹¹ Ludvík Němec zemřel r. 876, Karloman r. 880, Ludvík III. 20. ledna 882. Tímto bratrem byl císař Karel III. Tlustý, který se stal východofranským králem v první polovině května 882. Snahy po ovládnutí marky Vilémovými a Engišalkovými syny lze tedy datovat do období po smrti Ludvíka III., jednání Aribu se Svatoplukem pak před vlastní úsrpaci Východní marky, k níž muselo dojít nejpozději do první poloviny dubna 882.

¹² K navrácení správy Východní marky Aribovi mohlo dojít nejdříve v květnu ve Wormsu.

tem legentis, quonam modo hoc fieret, pandemus:

Omne dicit Iesus fieri non stabile regnum
In se dividuum et nil dissociabile firmum;
Hinc dolus, anxietas tibi, formosissima tellus,
Hinc labor exoritur, quondam Pannonia felix.

Igitur eodem anno, quo illi pueri praedictum comitem, id est Arbonem, a rege commendatorum exortem fieri honorum impetraverunt, Zwentibaldus dux Maravorum, plenum doli et astutiae cerebrum, non inmemor utriusque, quanta ab antecessoribus istorum puerorum cum gente sua, usque dum ad illos terminum Baiowariorum praetererunt, passus sit mala, insuper etiam amicitiae ac iuramenti, quae cum Arbone inuit pepigitque, ad hoc vindicare proficiscitur et perfecit. Nam de septentrionali parte Histri fluminis apprehenso Werinhario de pueris Engišalchi, qui tres habuit, mediocri, Vezilloni quoque comiti, qui illorum propinquus erat, dexteram manum cum lingua et — monstrum simile — verenda vel genitalia, ut nec signaculo resistente abscederunt; homines vero illorum quosdam sine dextra levaque reversi sunt. Exercitus scilicet iussu ducis igne devastat omnia; insuper ultra Danubium missis speculatoribus, ubicumque proprietatis vel substantia praedictorum fit puerorum, igni tradita sine mora est.

112 Hoc scandalum antefacti puerilis consilii spatio unius anni sentitur; hinc equidem non confidentibus a rege

stalo, že z této spletité události, jak jsme předem řekli, Panonie zakouší škodu:

Stálá že není ta vláda, jež uvnitř dělí se ve dvě,
a že co nesvorné jest, též nebývá pevné, dí Ježíš.
Odtud i pro tebe šalba a úzkost, ty nejkrasší země,
odtud i útrapa tvoje, ty Panonský kraj, kdys šťastný.

Tedy téhož roku, kdy oni jinoši dosáhli toho, že zmíněný hrabě, to jest Aribu, byl zbaven úřadů svěřených mu králem,¹³ Svatopluk, vévoda Moravanů, mysl plná šalby a úskoků, dobře pamětliv toho, kolik pohrom vytrpěl se svým národem cd předků těchto jinochů v těch dobách, kdy až k nim rozšířili pohraniční území¹⁴ Bavorů, nadto také pamětliv přátelství a přísahy, jež ujednal a uzavřel s Arbonem, vytáhne, aby se pomstil za to všechno, a dosáhl toho. Neboť zajavše na severní straně řeky Dunaje¹⁵ Verinhara, prostředního z Engišalkových synů, kteří byli tři, a hraběte Vezzila, který byl jejich příbuzným, uřezali jim pravou ruku i jazyk a — stejně to hrůzný čin — přirození či genitalie, že po nich nezůstalo ani stopy. Některé pak jejich lidí vrátili bez pravé a levé ruky. Vojsko zase na rozkaz vévody ohněm vše pustoší. Nadto byli vysláni za Dunaj zvědové, a kdekoliv byl nějaký majetek či vlastnictví oněch jinochů,¹⁶ byl bez prodlení svěřen ohni.

Toto potupné jednání, zavinižené předcházejícím opatřením jinochů, se zakouší po celý jeden rok.¹⁷ Protože si

¹³ Tj. koncem zimy a počátkem jara r. 882.

¹⁴ Hrabat Viléma a Engišalka, kteří byli od léta 870 až do léta 871 správci Moravy a podíleli se patrně na Svatoplukově zajetí.

¹⁵ Majetek rodu Vilémova a Engišalkova na severním břehu Dunaje se rozkládal při ústí řeky Chůby a Kremže. Kromě toho měly mezi Dunajem a Wagramem majetek jen kláštery Nieder-Altach a Kremsmünster, L. Havlík, *Starší Slované* 22, 27–28; E. Dümmler II 227.

¹⁶ Šlo o statky v území při řece Březnici (Perschling) a Tullnu, L. Havlík, *Starší Slované* 26.

¹⁷ Tj. v r. 882, po restituci Aribově císařem Karlem III.

pueris aliquid boni propter delictum, quod in Arbone commiserere, recesserunt statueruntque fieri homines Arnolfi, Carlmanni regis filii, qui tunc Pannoniam tenuit. Quo audito Zwentibaldus dux misit nuntios ad eum, ait illi: „Inimicos meos sustentas; si eos non dimiseris, nec me tecum pacificatum habebis.“ Alteram etiam occasionem adversus eum protulit: „Tui homines in vitam meam nec minus in regnum meum dolose cum Vulgaris conciliaverunt“, qui priore anno suum regnum vastavere, „hoc volo mihi cum iuramento verum non esse contestari“; quorum neutrum umquam se facturum Arnolfus renuntiavit. Itaque dux non diu collectis ex omni parte Sclavorum copiis magno cum exercitu invadit Pannoniam, immaniter ac cruentur more lupi mactat, igne et ferro maximam partem devastat, dedit et consumit, ita ut non immerito istam ad miseriam hic versus conponi:

Hic patrie planetus simul et miserabile funus.

Quo acto dolore per antefactum puerile consilium spatium unius dux cum exercitu suo non lesus remeavit in sua.

Ceterum vero instanti anno, quo ista computamus, iterum dux coagulata multitidine hostiliter in Pannoniam hostilem exercitum infert, ut, si quid antea remaneret, nunc quasi ore lupi per totum devorasset. Tanta enim multitidine in isto itinere pollebat, ut in uno loco ab ortu usque ad vesperum lucis exercitus eius preterire cernitur. Cum tanta enim multitidine in regno

jinoši z toho neslibovali od krále¹⁸ nic dobrého pro provinění, které spáchali na Aribovi, utekli a rozhodli se stát lidmi Arnulfa¹⁹, syna krále Karlomana, který tehdy držel Panonii. Když se to doslechl vévoda Svatopluk, poslal k němu posly²⁰ a řekl mu: „Poručíš mé nepřátele; jestliže je nedešleš, ani se mnou nebudeš v míru.“ Také jinou výtku vznesl proti němu: „Tvoji lidé se lstivě spojili proti mému životu a stejně i proti mému panství s Bulhary“ — kteří předešlého roku zpustošili jeho království²¹ — „chci, aby mi bylo přísahou stvrzeno, že to není pravda“; Arnulf vzkázal, že nic z toho neučíní. A tak vévoda sebral zanedlouho ze všech stran vojenské sbory ze všech krajů Slovanů,²² napadne s velkým vojskem Panonii, zuřivě a krvavě vraždí jako vlk, ohněm a mečem její největší část zpustoší, rozvrátí a zničí, takže plným právem lze složit na tuto pohromu tento verš:

Toto jest vlastní žal a smutný zároveň konec.

Když byl učiněn v průběhu jednoho roku²³ konec útrapám vzniklým pro předcházející opatření jinochů, vrátil se vévoda se svým vojskem bez pohromy domů.

Ostatně pak příštího roku²⁴ co tohle vypočítáváme, vévoda sebrav množství lidu podruhé, vtrhne jako nepřítel s vojskem do Panonie, aby to, co by z dřívějšíka zbylo, nyní jakoby vlčí tlamou zcela pohltil. Vládl totiž na téhle vyprávě tak velkým množstvím lidu, že na jednom místě bylo možno

¹⁸ Císaře Karla III. Tlustého.

¹⁹ Vasaly. Došlo k tomu patrně na podzim r. 882. Události ve Východní marce se patrně týkala Svatoplukovo poselství ke Karlu III. v listopadu do Wormsu, *Ann. Fuld.* ad a. 882.

²⁰ Z kontextu vyplývá, že k tomu došlo z jara r. 883.

²¹ Šlo o bulharský nájezd, který se uskutečnil r. 882 nejspíše do oblasti na Tise, náležející pod Svatoplukovo panství, L. Havlík, *Územní rozsah* 60—67, P. Ratkoš, *Východní oblasti Velké Moravy* 105—107. Dále I. Dujčev, *Vstahy* 22, 29; F. Dvorník, *The Slavs* 81.

²² Tj. z území Velkomoravské říše, k níž tehdy náleželo Vislansko, Čechy, Srbsko, horní a střední Poodří, část Potisi.

²³ R. 883.

²⁴ Tj. r. 884.

Arnolfi per XII dies exspoliando versabatur, demum, prout voluit, prospere reversus est, postea quoque missa quadam exercitus sui parte supra Danubium. Quod audientes filii Willihelmi et Engilscalchi, qui maiores natu erant, Megingoz et Papo, quibusdam Pannoniorum secum assumptis contra illos incaute venerunt; sed tamen pugnam certaminis iniere non utile, nam ad illos victoria concessit. Isti fuge presidium querentes Megingoz et Papo in flumine, qui dicitur Hrapa, vitam finire; frater vero Bertholdi comitis cum aliis quamplurimis a Sclavanis tentus est. Attendant, iudicent²⁵ atque contendant detractores veri; et quibus huius saasoribus rei vel consilii primordia placuerint, placeant etiam subsequentia mala. Vituperavere autem pacem, qua conservata Pannonia conservata est, qua vero viciata per spatium tantum isto continuatum tertio anno dimidio instanti Pannonia de Hraba flumine ad orientem tota deleta est. Servi et ancillae cum parvulis suis consumpti sunt, primoribus quibusdam tentis, quibusdam occisis et, quod turpior erat, truncatis manu, lignwa, genitalibus remissis. Haec enim omnia procul dubio geruntur sive per misericordiam sive per iram Dei; sed iram Dei iustam vindictam fieri appellamus, quae

113

vidět, jak jeho vojsko prochází od východu až do západu slunce. Když tedy s tak velkým vojskem po 12 dní neustále kořistil v panství Arnulfově,²⁵ vrátil se nakonec s úspěchem, tak jak zamýšlel, a poté ještě poslal jistou část svého vojska za Dunaj. Když o tom uslyšeli starší synové Viléma i Engilšalka, Megingoz a Papo, vzali s sebou některé z Panonských a neobezřetně proti nim vytáhli. Přece však svedli neúčitečnou bitvu, neboť vítězství připadlo druhým.²⁶ Ti dva, Megingoz a Papo, hledající záchranu v útěku, ukončili život v řece, která se nazývá Rába; bratr pak hraběte Bertolda byl Slovan s přemnoha jinými zajat. Ať dávají pozor, ať uvažují a ať srovnávají zlehčovatelé pravdy; a těm, jimž se jakožto rádcům této věci nebo tohoto záměru zalíbil počátek, ať se líbí také pohromy, které z toho vzešly. Pohaněli totiž mír, s jehož zachováním byla i Panonie zachovávána, s jehož však porušením byla Panonie nepřetržitě po dobu půl třetího roku na tak rozlehlých prostorách východně od řeky Ráby zničena.²⁷ Poddané, muži i ženy²⁸ byli se svými dětmi povražděni, zatímco někteří velmoži byli zajati, jiní zabiti a jiní — což bylo potupnější byli navraceni s uřezanýma rukama, jazykem a genitaliemi. To všechno se

²⁵ indicant 8.

²⁵ Arnulfovo panství v Panonii se prostíralo od Vídeňského lesa na východ a na jih od Rabnice a Korošhegy v Bakoňském lese. V podstatě šlo o území Blatenska mezi Bakoňským lesem a Drávou.

²⁶ Moravanům. O všech událostech E. Dümmler II 226—228; V. Novotný I/1 386—388; J. Dekan 160; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 160.

²⁷ Východně od řeky Ráby je vyjádření podle tehdejších kartografických představ; v dnešním pojetí jde spíše o kraje jihovýchodně od Ráby. V. Novotný I/1 358 považoval Panonii od r. 884 za součást Svatoplukova panství a Velkomoravské říše, E. Dümmler II 228 a nověji J. Dekan 161 vyslovují v tomto směru skepsi, nejnověji L. Havlík, *Územní rozsah* 67—72 a V. Vaněček, *Stát Moravanů* 25 přiznávají příslušnost části Panonie k Velkomoravské říši. Fuldské letopisy nemají zprávu o odchodu moravských oddílů z Panonie po bitvě u Ráby a r. 892 byli nuceni Arnulfovi poslové volit cestu do Bulharska oklikou po Sávě, aby nebyli znepokojováni Moravany. Nešlo o Panonii celou, ale o značnou část Blatenska (bez jeho západní oblasti). Cf. *Konstantin Porf., De adm. imp.*, c. 40,42; *Simonis de Keza, Gesta Hung.* II 23—27, 34.

²⁸ Servus znamenal v 9. stol. v oblasti Východní marky, Korutan a Panonie poddaného (ancilla poddanou), L. Havlík, *Slované ve Východní marce* 274—281.

indubitanter non, nisi iusta sit, umquam evenire creditur.

Imperator per Baiowariam ad Orientem proficiscitur veniensque prope flumen Tullinam Monte Comiano colloquium habuit. Ibi inter alia veniens Zwentibaldus dux cum principibus suis, homo, sicut mos est, per manus imperatoris efficitur, contestatus illi fidelitatem iuramento et, usque dum Karolus vixisset, numquam in regnum suum hostili exercitu esset venturus. Postea veniente Brazlavoni duce, qui in id tempus regnum inter Dravo et Savo flumine tenuit suique militiae subditus adiungitur, rex per Carentiam in Italia perrexit; prospere Papia natalem Christi celebravit.

totiž bez pochyby děje buď z božího milosrdenství nebo z hněvu; ale o hněvu božím říkáme, že se děje jako spravedlivá odplata, která — kdyby nebyla spravedlivá — nikdy by se, jak věříme, neuskutečnila.

Císař²⁹ táhne k východu přes Bavoru a blízko řeky Tulny měl poradu na hoře Comianu.³⁰ Tam přijde mimo jiné vévoda Svatopluk se svými knížaty, a jak je obyčej, stane se leníkem rukou císařovou a stvrdí mu přísahou věrnost, že pokud bude Karel žít, nevpadne nikdy do jeho říše s nepřátelským vojskem.³¹ Potom, když přišel vévoda Braslav,³² který v té době měl panství mezi řekou Drávou a Sávou a připojil se jako podřízený k jeho vojsku, pokračoval král přes Korutany v cestě do Itálie a v Pávii šťastně oslavil Narození Páně.

114 885 Pax in Oriente inter Arnolfo et Zwentibaldo, praesentibus scilicet Baiowariorum principibus, iusiurando constare firmatur.

116 888 Rex Arnolfus urbe Radasbona receptis primoribus Baiowariorum, orientales Francos, Saxones, Duringos, Alamannos, magna parte Sclavonorum, natalem Domini et pascham ibidem honorifice celebravit.

118 889 Exeunte mense Madio rex apud villam, quae dicitur Forahheim, generale conventum habuit; ... Advenientibus etiam ibidem undique nationum legatis, Nordmannorum scilicet ab aquilone, Sclavonorum, pacifica optantes; quos rex audivit et sine mora absolvit.

118 890 Mediante vero quadragesima rex Pannoniam proficiscens generale conventum cum Zwentibaldo duce loco, quem vulgo appellatur Omuntesperch, habuit. Ibi inter alia prefatus dux ab

885 Na východě je stvrzen přísahou mír mezi Arnulfem a Svatoplukem, ovšem za přítomnosti bavorských knížat.¹

888 Král Arnulf přijal v městě Řezně velmože Bavorů, východní Franky, Sasy, Duryňky, Alamany, velkou část Slovanů a důstojně tam oslavil narození Páně a velikonoce.¹

889 Ke konci měsíce května konal král obecný sněm ve dvorci, který se nazývá Forchheim ... Přišli tam také ze všech stran vyslanci národů, Normanů ze severu a Slovanů,¹ kteří žádali o mír; král je vyslechl a bez prodlení je propustil.

890 V polovině čtyřicetidenního postu¹ pak král² při tažení do Panonie uspořádal obecný sjezd s vévodou Svatoplukem na místě, které se obecně nazývá Omuntesperch.³ Tam mezi jiným⁴

885

¹ Knížat Bavorů, vůdců Bavorů.

888

¹ Arnulf byl zvolen králem v listopadu 887 (E. Dümmler II 287—303). Proto Slované zde zmínění mohou být jen Korutanci, příp. vnitrozemští Chorvaté nebo Slované polabští.

889

¹ Vzhledem k tomu, že v další souvislosti se mluví o připravované výpravě proti Obodritům, šlo patrně o některé jiné severní Slovany.

890

¹ Polovina postu připadla na 19. března.

² Arnulf.

³ Omuntesberg se obvykle hledá v blízkosti Vídeňského lesa. B. Bretholz, *Dějiny Moravy* I 50. Jak ukázal H. Koller (*Der „mons Comagenus“*, *MIÖGf* LXXI, 1963, 235—245), název Cumeoberg, Comianus je nutné vztahovat na celé předhůří Alp od Vídeňského lesa až po Rosaliengebirge včetně, nazývané r. 859 *Cuminos montes*, *Chuwniberg*, *Cat. ep. Mett.*, MG SS II 269) při r. 791 v místě Asnagahunc (*Az haga Humo*, *Chuwniberg*, *Cat. ep. Mett.*, MG SS II 269) při zpáteční cestě z Panonie, kterou konal stejnými místy jako cestu tam; do Panonie tehdy vesel (Amandsdorf) jsou totožné a kde ležely. J. Dekan 174 předpokládá, že šlo o Amandhegy (Amandsberg), středověkou Pannonhalma, Mons St. Martini.

⁴ Při tomto jednání postoupil Arnulf Svatoplukovi formálně svrchovanost nad Čechami (cf. *Reginonis Chron.* ad a. 890), ovládnutými Svatoplukem a náležejícími fakticky pod jeho panství již dříve, V. Novotný I/1 405; J. Dekan 177; L. Havlík, *Územní rozsah* 47n a id., *Tři kapitoly* 51 n.

²⁹ Karel III. Tlustý.

³⁰ Mons Comianus se obvykle hledá na Kumenbergu-Burgstallu na severním výběžku Vídeňského lesa, nad starým římským městem Comageni u Tullnu, cf.: *altera iuxta Comagenos civitatem it monte Cumeoberg vallo firmissimo erat castructa*, *Ann. Einhardi* ad a. 791. L. Havlík, *Starší Slované* 26—27. Ke schůzce došlo patrně v říjnu.

³¹ E. Dümmler II 228 hovoří o obnově leního slibu, V. Novotný I/1 390 o manské přísaze, týkající se Panonie, a upozorňuje, že při uzavření míru nelze zapomenout na Svatoplukův poměr ke kurii, L. Hauptmann, *Uloga Velikomoravské države* 244 píše, že Svatopluk vyměnil nezávislost a politickou svobodu získanou od papeže za vasalství k císaři. J. Dekan 161 hodnotil jednání jako složení přísahy vasalské věrnosti a P. Ratkoš, *Velikomoravská říša* 103 uvádí, že šlo o hold a přísahu věrnosti a uznání nominální suverenity císaře.

Zprávě nelze upřít jistotu franskou jednostrannost aspektu; nicméně je v ní patrna snaha rozlišit pečlivě panství Svatoplukovo na jedné a doménu moci císaře Karla III. na straně druhé. Pokud jde o přísahu věrnosti, spojenou s podmínkou zastavení Svatoplukova nepřátelství vůči Franské říši, resp. její části (v tomto případě šlo o Arnulfovo panství v Panonii), šlo o klasický případ charakterizovaný H. Mitteisem, *Der Staat* 87 (přísahající zanechá vůči receptoru slibu nepřátelství). Proto se přísaha nemusela týkat ani oblastí Vídně (jak se domýšlí K. Oettinger, *Das Werden Wiens*, Wien 1951, 91), ani Panonie, příp. její části (jak se domníval V. Novotný I/1 390 a nověji V. Vaněček, *Stát Moravanů* 25). Pokud jde o leníka-homo, není s ním nutně bez výhrad spojovat Panonii; je potřeba si uvědomit, že císař byl světským zástupcem a ochráncem papežství a světským představitelem v západoevrop. *universum christianum Romanum*. A v této nejvyšší funkci — i když franské panovnické prvky tu měly velkou váhu (vyplývá to i ze samé formulace Fuldského letopisu, uplatňujícího franské univerzalistické představy; tak rozuměl fuldské formulaci i Heriman z Reichenau ve své kronice) — císař vystupoval vůči Svatoplukovi, stojícímu od r. 880 pod bezprostřední patronací římské kurie, udělenou s pomínutím všech světských vládců, tj. i franských císařů, CDB I, 24. Vztah Svatoplukův k císaři byl tedy poměrem k světské hlavě univerza Romana a ochránci kurie, nikoli k panovníkovi Franské říše; ve skutečnosti měl však význam pouze Svatoplukův poměr k papežství, jak to papež Štěpán V. potvrdil králi Svatoplukovi r. 885 (CDB I, 26), když stvrdil znovu jeho bezprostřední ochranu s pomínutím všech světských panovníků (franských císařů) a zdůraznil, že veškerá světská moc (tedy i Svatoplukova) pochází jen z moci duchovní, za jejíž nejvyššího představitele platilo podle theologicko-právních názorů jen římské papežství. L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 162—164, id., *The Relationship* 112—115.

³² Vévoda vnitrozemských Chorvatů.

apostolico rogatus regem enixe interpellabat, ut urbe Roma domum sancti Petri visitaret et Italicum regnum a malis christianis et imminentibus paganis ereptum ad suum opus restringendo dignaretur tenere. Sed rex multimodis causis in suo regno excrecentibus praepeditus quamvis non libens postulata denegavit.

119 891 Rex legatos suos pro renovanda pace ad Maravos transmisit.

121 892 Rex de Francia cum victoria in Alamannia, curte regia Ulma, honorifice natalen Domini celebravit. Inde Orientem proficiscitur, sperans sibi Zwentibaldum ducem obvium habere; sed ille more solito ad regem venire rennuit, fidem et omnia ante promissa mentitus est. Inde rex irato animo in Hengistfeldon cum Brazlavone duce colloquium habuit, ibi inter alia quaerens tempus et locum, quomodo possit terram Maravorum intrare; consultum est enim, ut tribus exercitibus armatis regnum illud invaderet. Rex equidem

⁵ Štěpána V. Papežova žádost Svatoplukovi vhodně dokumentuje jeho poměr ke kurii, potvrzený r. 885, CDB I, 26. J. Dekan 175 vyslovil domněnku, že Svatopluk předtím za své cesty do Itálie navštívil papeže Štěpána V. K tomu cf. Z. R. Dittrich, *Christianity* 300.

⁶ Špatnými křesťany je tu v první řadě míněn spoletský vévoda Vido, který se stal krátce předtím italským králem a usiloval o císařskou korunu.

⁷ Dotírajícími pohany byli Saracéni.

⁸ Útoky Normanů a hrozící povstání Bernarda, nevlastního syna Karla III., ve Švábsku.

891

¹ Arnulf.

² Poněvadž žádný mír předtím porušen nebyl, domníval se V. Novotný I/1 409, že šlo o změnu úmluv z předchozího roku; podobně J. Dekan 178. E. Dümmler II 338 vidí příčiny v rozporech, které se objevily při jednání r. 890. L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 171 předpokládá, že Arnulf se chtěl zabezpečit vůči Velké Moravě, aby mohl jednat v domácích franských záležitostech.

892

¹ Arnulf.

² Není žádné zprávy o tom, že by Svatopluk kdy přísahal Arnulfovi věrnost a činil nějaké sliby, leda že by letopisec měl na mysli jednání Svatopluka s císařem Karlem III. V každém případě je však zřejmé, že Arnulfovi šlo o změnu dosavadního poměru Velkomoravské říše ke kurii a zvláště vůči Východofranské říši. L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 171. Arnulfovo tažení na východ bylo koncem února nebo počátkem března.

³ Hengstfeld leží blíž Wildonu u Štýrského Hradce.

⁴ Braslav byl vévoda Chorvatů mezi Drávou a Sávou.

tento vévoda na žádost papeže⁵ usilovně naléhal na krále, aby navštívil v městě Římě dům svatého Petra a aby italské království, vyrvané špatným křesťanům⁶ a dotírajícím pohanům,⁷ uznal za hodno držet ve své moci, spravuje je podle své potřeby. Ale král, ač nerad, odmítl tuto žádost, ježto mu v tom zabránily rozmanité příčiny, které vyvstávaly v jeho říši.⁸

891 Král¹ vyslal své posly k Moravanům, aby obnovili mír.²

892 Král¹ vítězně se vrátil z Frank do Alamanie, oslavil důstojně na královském dvoře v Ulmu Narození Páně. Odtamtud táhne na východ doufaje, že mu vévoda Svatopluk přijde vstříc; ale on odepřel podle zvyku přijít ke králi a popřel věrnost i všechny dřívější sliby.² Král, rozhněvav se proto, měl v Hengstfeldu³ rozmluvu s vévodou Braslavem⁴ a při ní mimo jiné zjišťoval, kdy a kudy by mohl vpadnout do země Moravanů. Usneslo se pak, že vtrhne do onoho království s třemi ozbrojenými vojsky. Král vskutku,

assumptis secum Francis, Baioariis, Alamannis mense Iulio Maraviam¹ venit ibi per IIII epdomadas cum tanta multitudine, Ungaris eciam ibidem ad se cum expeditione venientibus, omnem illam regionem incendio devastandam versabatur.

Missos etiam suos inde ad Bulgaros¹ et regem eorum Laodomir ad renovandam pristinam pacem cum muneribus mense Septembrio transmisit et, ne coemptio salis inde Maravanis daretur, exposcit. Missi autem propter insidias Zwentibaldi ducis terestre iter non valentes habere de regno Brazlavonis per fluvium Odagra usque ad Gulpam, | dein per fluentia Savi fluminis navigio in Bulgaria perducti. Ibi a rege honorifice suscepti eadem via, qua venerant, cum muneribus mense Maio reversi sunt.

122 893 Ante quadragesimam rex per totam occidentaliu Francorum provinciam monasteria, episcopatus causa orationis obibat. Engilschalchus iuvenili audacia vir, qui post raptam de concubina regis filia ad tempus se Maravos exul contulit, post hec ad gratiam regis non longum veniens marchensis in Oriente effectus est. Ibi audaciter contra primores Baioarie in rebus sibi summissis

¹ maravam 3. ¹ bulgaros 3.

² Maďaři, jejichž vojenské družiny se objevovaly v Karpatské kotlině už v letech předchozích (862, 881, 889). O jejich vysvobození Arnulfem z obklíčení Moravanů, do něhož se za tohoto tažení dostali, *Ann. Sangal. mai* ad a. 892. O Arnulfově tažení E. Dümmler II 353, V. Novotný I/1 409 n. Dále cf. *Liudprandi Antapodosis* I 13.

³ Současně napadl biskup Arn a durynský markrabí Popo Čechy; na zpáteční cestě byl Arn s většinou vojska zabit na území srbských Škudiců (*Reginonis Chron.* ad a. 892; *Thietmari Chronicon* I 4).

⁴ Šlo patrně o sůl z dolů v Sedmíhradsku (P. Ratkoš, *K otázce hranice* 214–215).

⁵ Tato věta dosvědčuje, že území panonského Blatenska až po řeku Drávu bylo buď pod přímým panstvím nebo kontrolou krále Svatopluka, náleželo tedy fakticky v této době do sféry Velkomoravské říše. L. Havlík, *Územní rozsah* 67–72. O Svatoplukově panství nad touto částí Panonie dále V. Novotný I/1 413, C. A. Macartney, *The Magyars* 150; o problematice výkladu zprávy J. Dekan, *Průspěvek* 198–211.

893

¹ Arnulf.

² Cf. *Ann. Fuld.* ad a. 884.

³ Tj. Východní marky. Markrabím se stal patrně v březnu.

vzav s sebou Franky, Bavorsy a Alamaný, přišel v měsíci červenci na Moravu; tam se zdržoval po čtyři týdny s tak velkým množstvím — nadto tam k němu přišli i Maďaři⁵ s výpravou — aby celé území pustošil požárem.⁶

Vyslal také odtamtud v měsíci září své posly s dary k Bulharům a k jejich králi Vladimírovi, aby byl obnoven dřívější mír, a požádá, aby nebyla Moravanům dána možnost nakupovat odtamtud sůl.⁷ Poslové však nemožnou pro nástrahy vévody Svatopluka nastoupit cestu po souši, plavili se z panství Braslavova po řece Odře až ke Kolpě a potom po proudu řeky Sávy do Bulharska.⁸ Tam byli králem důstojně přijati a v měsíci květnu se s dary vrátili touž cestou, kterou přišli.

893 Před čtyřicetidenním postem navštěvoval král¹ na celém území západních Franků kláštery a biskupství, aby se tu modlil. Engilschalk,² muž mladické odvahy, který se po únosu dcery královny souložnice utekl na čas jako vyhnanec k Moravanům, dosáhl nedlouho potom královny milosti a stal se na východě markrabím.³ Když tam jednal rázně proti bavorským velmo-

agens iuditio eorum, Radaspona urbe incaute palatium regis prolapsus nec regi presentatus, obcecatus est. Hinc etiam et Willihelmus filius patruelis eius missos suos ad Zwentibaldum duces dirigens reus maiestatis habebatur, capite detruncatus est. Frater quoque eius cum Maravanis exul delatiscens insidiosus consilio ducis cum aliis quam plurimis interfectus est.

Arrepto itaque rex itinere iterum regnum Zwentibaldi ducis ingreditur cum exercitu, maxima parte illius regionis expoliata propter insidias positas magna cum difficultate itineris in Baioaria ad reginam curtem Otingam reversus est.

894 Zwentibaldus, dux Maravorum et vagina totius perfidiae, cum omnes regiones sibi affines dolo et astucia perturbando humanum sanguinem sicciens circumiret, ultimum hortando suos, ne pacis amatores, sed potius inimici domesticis persisterent, diem ultimum clausit infelicitur.

¹ zuentibaldus 3c. e.

⁴ Pro spojení, které oba bratrance navázali se Svatoplukem, hodnoceným Arnulfem jako zrada (infidelitas), byl jim zkonfiskován majetek na dolní Chůbě, kolem Epeosburgu (u Steinu), na Březnici (Peschling) a jiných místech marky; 22. 10. byl tento majetek darován klášteři Kremsmünsteru, *Urkundenbuch d. L. ob d. Enns* II 39.

⁵ Rudpert, který měl hrabství v Korutanech. *Ann. Alam., Laubac.* ad a. 893.

⁶ Nebylo by divu, kdyby v pozadí tohoto činu stál administrátor moravské církve, nitranský biskup Viching, který byl toho roku nucen uprchnout pro zradu z Moravy a už počátkem září vystupoval jako kancléř Arnulfův.

⁷ V poslední třetině srpna.

⁸ Nebezpečí ze strany Moravanů bylo takové, že Arnulf děkoval za své vyvážnutí svému patronu sv. Emeramu, *Arnoldus De Sancto Emmeranno*, c. 5. Arnulfovi se jeho výpravami nepodařilo narušit samostatné postavení Velkomoravské říše vůči Říši východofranské. O tažení E. Dümmler II 362; V. Novotný I/1 414; J. Dekan 180—181; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 173.

894

¹ Doslova pochva.

² Jde o narážku na vytváření Velkomoravské říše a Svatoplukovy výboje do Východní marky a v Panonii.

³ Těmito sousedy byli patrně minění Bavoři. K této jednostranné tendenci charakteristice Svatopluka, která je ohlaselem jeho bojů s Východofranskou říší, cf. nekrológ Reginona z Prümü k r. 894 a slova Konstantina Porfyrogeneta *De admin. imp.* c. 41.

⁴ Datum Svatoplukova úmrtí není známo. V úvahu přichází období jara, případně léta r. 894, cf. *Regnum Sclavorum*, kap. IX. Jinou versi o Svatoplukově smrti zaznamenala *Cosmae Chron.* Boem. I 14.

žům v záležitostech, které mu byly svěřeny, tu nemaje se dosti na pozor, octl se v městě Řezně v královském paláci, a nebyv ani před krále předveden, byl podle jejich rozsudku oslepen. Nato i Vilém, syn jeho bratrance, byl obviněn z velezrady a stat, protože vyslal své posly k vévodovi Svatoplukovi.⁴ Také jeho bratr, který se skrýval u Moravanů jako vyhnanec,⁵ byl s přemnoha jinými zabit úkladným záměrem vévody.⁶

A tak se tedy král dá na pochod,⁷ znovu vtrhne s vojskem do království vévody Svatopluka, a když vyplenil většinu jeho území, vrátil se — pro nástrahu, jež mu byly nastrojeny — s velkými obtížemi⁸ do Bavor na královský dvůr do Oettingu.

894 Svatopluk, vévoda Moravanů a schránka¹ veškeré věrolomnosti, když v dychtivosti po lidské krvi obcházel všechny sousední země, uváděje je lstí a klamem ve zmatek,² posléze vybízejí své (lidi), aby nebyli milovníky míru, nýbrž aby spíše setrvali v nepřátelství vůči sousedům,³ nešťastně zemřel.⁴

Avari, qui dicuntur Ungari, in his temporibus ultra Danubium^k peragrantes multa miserabilia perpetravere. Nam homines et vetulas matronas penitus occidendo, iuenculas tantum ut iumenta pro libidine exercenda secum trahentes totam Pannoniam usque ad internationem deleverunt.

Pax tempore autumni inter Baioarios et Maravos compacta est.

895 Avari terminos Bulgarorum invadentes ab ipsis praeventi sunt, et magna pars eorum exercitus interfecta est.

Mediante mense Iulio habitum est urbe Radasbona generale conventum; ibi de Sclavania omnes duces Boematorum,¹ quos Zwentibaldus^m dux a consortio et potestate Baioaricae gentis per vim dudum divellendo detraherat, quorum primores erant Spitignewo, Witizla,ⁿ ad regem venientes et honorifice ab eo recepti per manus, prout mos est, regiae potestati reconciliatos se subdiderunt.

^k danubium 3c. ¹ boematorum 3c. e. ^m zuentibaldus 3c. ⁿ spiti gneuo ui utizla 3c.

⁵ Maďari byli někdy nazýváni Avari.

⁶ Obecně se přiznává, že k míru mezi Mojmírem II. a Arnulfem přispělo maďarské zpuštění Panonie. O podmínkách míru není nic známo. E. Dümmler II 391 bezdůvodně mluví o nastolení závislosti a poplatnosti; J. Dekan 183—184 o faktické samostatnosti Velkomoravské říše, o samostatnosti Mojmíra II. píše též L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 173. Snad už s tímto mírem souvisela zráta Blatenska ve prospěch Arnulfův, jak se domnívá V. Novotný I/1 420—421 a L. Havlík, *ibid.* 173.

895

¹ Maďari.

² Arnulfovi.

³ Zpráva potvrzuje, že oblast Čech náležela v předchozích letech pod svrchovanost krále Svatopluka a do rámce Velkomoravské říše. Cf. údaje *Christ. mon. Vita et passio*, c. 2, *Reginonis Chron.* ad a. 890 a *Cosmae Chron. Boem.* I 10, 14. K tomu L. Havlík, *Územní rozsah* 47—44 a *id.*, *Tři kapitoly* 50—59, J. Macůrek, *La mission* 45, 48.

⁴ Jak je zřejmé, byly Čechy patrně rozděleny ve dvě mocenské sféry s řadou dalších knížectví v každé z nich. V čele prvního mocenského útvaru stál Spytihněv, označovaný později za Přemyslovce, v čele druhého (patrně šlo o východní, resp. i jižní Čechy) byl Vítislav/Vítězslav, totožný snad s oním, vzpomínutým Fuldskými letopisy už k r. 872, R. Turek, *Čechy* 146. Dále V. Vaněček, *Prvních tisíc let* 119 a F. Dvorník, *The Slavs* 103.

⁵ Čechy se odtrhly od Velké Moravy. E. Dümmler II 410; V. Novotný I/1 421 n.

Avaři, kteří se nazývají Maďari,⁵ podnikali v těchto dobách nájezdy za Dunaj⁶ a způsobili mnoho běd. Neboť lidi i stařeny veskrze vraždili, dívky jako dobytek pouze k ukojení své chlípnosti s sebou odvlékali a celou Panonii zničili až do úplného vyhlazení.

Na podzim byl uzavřen mír mezi Bavorsy a Moravany.⁷

895 Avaři¹ napadli území Bulharů, ti je však předešli a zničili velkou část jejich vojska.

V polovině měsíce července se konal v městě Řezně obecný sněm; tam přišli ke králi² z území Slovanů všechna knížata Čechů, která vévoda Svatopluk předtím násilně odloučil a odtrhl ze společenství a z moci národa bavorského³ — jejich náčelníky byli Spytihněv a Vítězslav⁴ — a když je král důstojně přijal, podáním ruky — jak je zvykem — se smíření podrobili královské moci.⁵

129 896 Pacem ergo Greci eodem anno cum Avaris, qui dicuntur Ungari, facientes; quod eorum concives Bulgari^o in pravum vertentes hostili expeditione contra eos insurgunt et omnem regionem illorum usque portam Constantinopolitanam devastando insecuntur. Quod ad ulciscendum Greci astucia sua naves illorum contra Avaros mittunt ac eos in regnum Bulgarorum ultra Danuvium transponunt. Illi transpositi manu cum valida gentem Bulgarorum ingressi maximam partem cedendo neci tradiderunt. Hoc audientes positi in expeditione Bulgari cum omni festinatione patriam deliberare ab infesto hosti recurrunt consertoque ilico proelio | victi sunt; iterum pari tenore recuperare nitentes secundo caruere victoria. Tandem miseri, in scilicet, quam consolationis causam vel remedium potuissent invenire, currunt omnes ad vestigia vetuli illorum regis Michaelis, qui eos primum ad christianae religionis veritatem convertit, inquirentes, quid eis ab imminente periculo evadendum consuleret. Qui indicto triduo ieiunio penitentiam de inlata christianis iniuria agere, dein auxilium a Deo querendum esse premonuit. Quo peracto durum iniere certamen; pugnantibus vero ambabus acerrime partibus ad ultimum misericordia Dei victoria quamvis cruenta christianis concessa est. Quis enim gentiliū Avarorum strages tantis congressionibus enumerando possit exponere? cum Bulgarorum, ad quos victoria concessit, numero XX milia equitum cesa inveniuntur. Stipantibus

896 Tedy téhož roku¹ uzavřou Řekové² mír s Avary, kteří se nazývají Maďaři. Jejich³ spoluobčané Bulhaři to obrátí ve zlé, podniknou proti nim⁴ nepřátelskou výpravu a v pustošení nalehnou na celou jejich zemi až k bráně Konstantinopolské. Řekové, aby se za to pomstili, pošlou ve své lstivosti vlastní loď vstříc Avarům a přepraví je za Dunaj do království Bulharů. A když se přepravili, napadli⁵ s velkými sbory národ Bulharů a z největší části je pobili a vydali smrti. Když o tom uslyšeli Bulhaři, kteří byli zařazeni do válečné výpravy, s velkým spěchem se navrátí, aby osvobodili vlast od litého nepřítele, a střetnuvše se s ním v bitvě, utrpěli porážku; a když se znovu snažili stejným způsobem dobýt vítězství, podruhé zůstali bez něho. Konečně nešťastní a neznající, jaký by mohli nalézt důvod pro svou útěchu nebo pro odpomoc, utekou se všichni k nohám svého staříckého krále Michala, který je poprvé obrátil k pravdě křesťanského náboženství,⁶ vyzvídající, co by jim poradil, aby vyvázli z hroziící nebezpečí. Ten, vyhlásiv třídní půst, vybídl je, aby činili pokání za křivdy spáchané na křesťanech a poté aby hledali pomoc u Boha. Když to učinili, svedli nelítostnou bitvu. A ač obě strany vskutku bojovaly co nejprudčeji, vítězství — jakkoli krvavé — bylo nakonec milosrdenstvím božím dopřáno křesťanům.⁷ Kdo by opravdu mohl vypočítat a vylíčit ztráty pohanských Avarů při tak velkých srážkách, když jen u Bulharů, kterým bylo dopřáno

^o pulgari 3.

896

¹ Kdy se král Arnulf stal císařem.

² Východořímská (Byzantská) říše.

³ Řeků.

⁴ Řekům.

⁵ Maďaři.

⁶ Jméno Michal přijal při křtu, předtím se nazýval Bogoris.

⁷ Tj. Bulharům.

denique isdem in partibus inter se conflictibus imperator Pannoniam cum urbe Paludarum tuendam Brazlavoni duci suo in id tempus commendavit.

130 897 Cesar vero curte regia Otinga natalem Domini celebravit, advenientibus ibidem ad eum Maravorum missis, qui pro pace constituenda, ne exules eorum profugi reciperentur, ab imperatore flagitant; quos rex, ut audivit, absolvit et sine mora abire permisit.

Annalium Fuldensium Continuationes Althenses

131 897 Curte vero Tripuria habito generali conventu Fuldense cenobium causa orationis petiit. Quo peracto ad curtem, quae dicitur Salz, pervenit, advenientibus ibi ad eum cum muneribus Soraborum missis, quos, ut audivit, absolvit et abire permisit.

vítězství, se dovidáme o 20 tisících zabitých jezdců.⁸ Konečně když se v týchž krajinách hromadily vzájemné srážky, svěřil císař⁹ na ten čas Panonii i s městem Blatno¹⁰ svému vévodovi Brazlavovi.¹¹

897 Císař¹ pak oslavil Narození Páně² v královském dvoře Oettingen; tam k němu přišli vyslanci Moravanů, kteří od císaře v zájmu zachování míru žádali, aby se neujímal jejich uprchlých vyhnanců;³ jakmile je král⁴ vyslechl, propustil je a dovolil jim bez prodlení odejít.

Letopisů fuldských Pokračování altaišská

897 Když se pak na dvoře Tribur konal obecný sněm, zamířil do fuldského kláštera, aby se tu modlil. A když to vykonal, přišel na dvůr, který se nazývá Salz, kde vyslechl, propustil a dovolil se vzdálit posílům Srbů,⁵ kteří tam k němu přišli s dary.

⁸ Výsledkem porážky Maďarů bylo, že odešli z Bulharska a usadili se v Potisi, jak se zdá, se svolením Moravanů. Cf. list bavorského episkopátu o tom, že Moravané přijali a usadili v zemi velké množství Maďarů, CDB I 30; dále zprávu Konstantina Porfyrogeneta *De adm. imp.*, c. 40. P. Ratkoš, *Východní oblasti Velké Moravy* 109 udává, že se Maďaři zmocnili na Moravě Potisi bez větších bojů i d., *La conquête* 10.

⁹ Arnulf.

¹⁰ Blatno či Blatograd je stará *civitas Priviniae* či *Mosapurc*, *Conv. Bagoariorum et Carantanorum*, c. 11, 13. E. Dümmler II 450, V. Novotný I/1 422–423.

¹¹ Braslav vládl Chorvatům mezi Drávou a Sávou.

897

¹ Arnulf.

² Vánoce r. 896.

³ Není zcela jasné, kdo byl míněn uprchlíky: E. Dümmler II 451 a po něm J. Dekan 185 usuzovali na frankofilské straníky Svatopluka II., o jehož rozepí se starším bratrem Mojmir II. se dovidáme z Fuldských letopisů k r. 898; dále V. Novotný I/1 423. Zpráva by se však dala vztahovat i na česká knížata, která se r. 895 odtrhla od Velké Moravy a r. 897 žádala pomoc proti Moravanům.

⁴ Arnulf.

⁵ E. Dümmler II 457 vidí v události znovunastolení poměru k Východofranské říši, v minulých sedmácti letech přerušeno patrně vzhledem k svrchovanosti Velké Moravy; V. Novotný I/1 424 uvádí, že Srbové, poddaní Moravské říši, podstoupili znovu poslušnost Franské říši; L. Havlík, *Územní rozsah* 56–60 a id. *Tři kapitoly* 59–60 píše o odpadnutí Srbů od Velké Moravy.

His ita expletis contigit, ut gentis Behemitarum duces ad imperatorem Arnulfum, qui tunc temporis civitate Radaspona moratus est, devenerunt, offerentes ei munera regia et sua suorumque fidelium suffragia contra eorum inimicos, Marahabitas scilicet, postulantes, a quibus saepe, ut ipsi testificati sunt, durissime comprimebantur. Quos ergo duces rex imperator gratuito suscipiens, verbaque consolationis eorum pectoribus habundantius inseruit et laetabundos donoque honoratos patriam in suam abire permisit; totumque illius anni tempus autumnale finitimis in locis aquilonalibus Danubii Ymbrisque fluminis sese sustentavit, hac etiam in ratione, ut, si supradictae genti necessitas auxilii sui immineret, paratus cum suis fidelibus existeret.

Když bylo toto takto vykonáno, přihodilo se, že vévodové národa Čechů přišli k císaři Arnulfovi, který tehdy dlel v městě Řezně, nabídli mu královské dary a žádali ho o pomoc jeho i jeho věrných proti svým nepřátelům Moravanům, od nichž byli často, jak sami dosvědčili, velmi tvrdě utlačováni.⁶ Král a císař tedy tyto vévody milostivě přijal, ve značně hojně míře vložil do jejich srdcí slova útěchy a rozradostnělé a darem počtené je propustil do jejich vlasti; a celý podzim toho roku se zdržoval v sousedních krajinách na sever od řeky Dunaje a Řeznice⁷, i s tím úmyslem, aby byl připraven se svými věrnými, kdyby nastala pro onen národ naléhavá potřeba jeho pomoci.

898 Potom však v 898. roce vtělení Páně vznikl mezi dvěma bratry z národa Moravanů, totiž mezi Mojmiřem¹ a Svatoplukem² i jejich lidem, velmi vážný rozpor a svár³, do té míry dokonce, že kdyby byl jeden z nich s to druhého svými silami dostihnout a zajmout, onen by byl nucen podstoupit rozsudek smrti. Tehdy pak král a císař, když se toto dověděl, poslal svá markrabí, totiž Liutbalda a hraběte Ariba⁴ a své bavorské velmože společně s ostatními svými věrnými na pomoc té straně, která v něj doufala a k němu se utekla, k jejímu osvobození

⁶ Žádost Čechů o pomoc může svědčit o pokusech Moravanů znovu Čechy ovládnout. V. Novotný I/1 424—425.

⁷ Regen.

898

¹ Stsl. Mojmiř, označovaný obvykle jako Mojmiř II., vládl na Moravě po svém otci Svatoplukovi v l. 894—906/7.

² Stsl. Svatopluk, označovaný obvykle jako Svatopluk II., byl mladším synem krále Svatopluka a jeho údělem byla východní část Velké Moravy se střediskem v Nitře, P. Ratkoš, *Velkomoravská říša* 116.

³ Spor se zřejmě týkal ústřední moci a vrchního panství ve Velkomoravské říši, E. Dümmler II 458.

⁴ Liutbold byl příbuzný Arnulfův a markrabí východních pohraničních bavorských oblastí, Ariba byl comes v Traungau a v území na východ odtud (patrně až po Vídeňský les).

tes transmisit. At illi in ore gladii igneque, prout poterant, inimicos suos humiliaverunt et devastando necaverunt. Istius ergo dissensionis et disruptae pacis inter supranominatos fratres Arbo comes Isanrico filio suo instigante instructor delatorque atque proditor esse convincitur et ob hanc causam praefectura sua caruit ad tempus; quam non multo post accepit.

Deinceps autem quidam, qui erat quondam princeps cum ceteris primoribus gentis Bawariorum, nomine Erimpertus, qui postea rebellis regi suisque extitit, a Priznolawo quodam Sclavo duce, qui et ipse imperatori fidus probatur, comprehensus dinoscitur et a Liutbaldo strenuo comite catena aliisque vinculis illigatus regi ad Rantesdorf est presentatus, Christi domini natale anni instantis finiente.

132 899 Iterum autem expeditione ordinata tempore hiemali Bawariorum principes cum suis fines Marahabitarum fortiter atque hostiliter invaserunt et manu valida loca illorum desertantes predamque colligentes domumque revertentes, habentes ea ...

133 Denique non post multum temporis Bawarii terminos Maraborum confi-

a ochraně.⁵ Oni pak ohněm a mečem, jak jen mohli, své nepřátele pokořili a pustošice zemi je pobili. Jako původce této roztržky a porušeného míru mezi oněmi bratry a jako udavač a zradce je tedy usvědčen hrabě Aribo, nejdnější na popud svého syna Isanrika,⁶ a proto byl na čas zbaven svého úřadu;⁷ avšak nedlouho potom jej opět obdržel.

Potom však jakýsi muž jménem Erimpert, který byl kdysi knížetem s ostatními velmoži bavorského národa a který se později vzbouřil proti králi i proti svým,⁸ byl zajat a usvědčen nějakým slovanským vévodou Priznoslavem,⁹ jenž se sám osvědčil císaři věrným, a byl statečným hrabětem Liutbaldem v řetězech i v jiných poutech toho roku ke konci vánoc předveden před krále do Rantesdorfu.¹⁰

899 Když pak byla znovu uspořádána výprava, vtrhli v zimě¹ vůdcové Bavorů se svými lidmi rázně a s nepřátelskými úmysly do končin Moravanů, zpusťovali se silným vojskem jejich krajiny, a když sebrali kořist, vrátili se s ní domů ...

Zanedlouho potom² vpadnou Bavoři znovu směle na pohraniční území

⁵ O pomoc žádala Arnulfa strana Svatopluka II. Stojí za úvahu, nebyl-li Svatopluk II. osobně o tuto pomoc žádat Liutbolda; v tom případě je otázka, byl-li totožný s oním Svatoplukem, který od léta 898 vystupuje jako *vir progenie bonae nobilitatis* a vasal Liutboldův a byl obdarován statky v Korutanech, *Mon. hist. duc. Carinthiae* II 41. V r. 903 dostal majetek ve Východní marce (*Urkundenbuch d. L. ob d. Enns* II 51) a jeho jméno se ještě celou první čtvrtinu 10. stol. objevuje na korutanských listinách. V. Novotný I/1 427 se k této možnosti staví skepticky.

⁶ Isanrika, který dlel od r. 882 většinou na moravském dvoře; sám Aribo byl od toho roku zavázán svému mocnému moravskému sousedu králi Svatoplukovi, který mu obhájil správu Východní marky. Pokud jde o Isanrika, je z události dalšího roku zřejmé, že stranil Mojmiřovi; u Ariba je jeho poměr k Mojmiřovi II. nejasný. V. Novotný I/1 425 se domnívá, že stál na straně Mojmiřa II., avšak skutečnost ukazuje, že táhl na pomoc Svatoplukovi II.

⁷ Aribo byl zřejmě sesazen pro stranicství svého syna Isanrika Mojmiřovi. O události též J. Dekan 186.

⁸ Šlo o hraběte Eramberta z Isengau, který se r. 879 stavěl proti Arnulfově snaze získat panství po otci a byl pak počátkem Arnulfový vlády vypovězen.

⁹ E. Dümmler II 462 vyslovil názor, že šlo o knížete z Čech. Podobně V. Novotný I/1 426.

¹⁰ U Braunau na Innu.

899

¹ V lednu.

² Patrně až koncem července nebo v srpnu po dobytí Mautern.

denter iterato intrantes et, quaecumque poterant, diripiendi populati sunt et Zento bolchum puerum, filium antiqui ducis Zuentobolchi suumque populum de ergastulo civitatis, in quo inclusi morabantur, eripuerunt ipsamque civitatem igni succenderunt atque in fines patriae suae promisericordiae secum abduxerunt.

Interim autem Isanricus tyrannidem suam sine cessatione contra regem exercens. Quod vehementer rex accipiens decrevit navigio, quia iam tunc infirmus corpore fatigaretur, civitatem Mutarensis, in qua ipse Isanricus intus erat, aggredi; quod et factum est. Illo vero resistente, rege quoque et suis fortiter viriliterque superantibus atque civitatem obpugnantibus, demum ipse Isanricus vi compulsus cum uxore et his, quae ad se pertinebant, exivit et imperatori sese presentavit. Tunc rex custodibus illum custodiendum commendavit. quatinus Radasponam produceretur. At ille timens, ne puniretur, fugam inivit et ad Marehenses usque confugit. Quorum itaque adiutorio suffultus, ut prius, partem regni subripuit, eandem totum secum retinendo obtinuit.

Engilmarus Pataviensis episcopus obiit, in cuius locum Wihingus quidam Alamannus contra instituta patrum,

Moravanů,³ a cokoli mohli, pleněním zpustošili a vysvobodili chlapce Svato-pluka, syna někdejšího vévody Svato-pluka, a jeho lid⁴ z vězení města,⁵ v němž byli uzavřeni,⁶ samotné město⁷ zapálili a je z milosrdenství odvedli s sebou do končin své vlasti.⁸

Mezitím však Isanrik provozoval bez ustání svou samovládu proti králi.⁹ Král to přijímal trpce, a protože byl již tehdy nemocen a slab, nařídil napadnout loďstvem město Mautern,¹⁰ v němž sám Isanrik pobýval, a to se i stalo.¹¹ Když se ten pak stavěl na odpor a když také král a jeho lidé statečně a mužně proti němu bojovali a obléhali město, vyšel — byv donucen přesilou — s chotí a s tím, co mu patřilo, a předstoupil před císaře. Tu ho král svěřil stráž, aby ho hlídala po cestě do Řezna. On se však bál, že bude potrestán, dal se na útěk a uchýlil se až k Moravanům. A tak s jejich pomocí a podporou, jako dříve,¹² uchvátil část království a celou ji získal a sobě podržel.¹³

Zemřel Engilmar, biskup pasovský, a na jeho místo nastoupil s královským souhlasem — proti ustanovení otců — jakýsi Alaman Viching, papežem dříve ustanovený za biskupa moravského.¹⁴

³ Není zcela zřejmé, co je míněno pohraničím Moravanů proti Bavorům. Šlo patrně o území na severním břehu Dunaje.

⁴ Vojiny, družinu.

⁵ Jde buď o obklíčení města nebo o vězení v něm.

⁶ Ze zprávy se dovídáme, že Mojmir II. potlačil už povstání svého bratra a obklíčil ho nebo zajal.

⁷ Není známo, kterého hradiška se zpráva může týkat. O události E. Dümmler II 461; V. Novotný I/1 426; L. Havlík, *Velká Morava* 273.

⁸ Východní marky.

⁹ Samovládou je míněno jeho panství ve Východní marce až po řeku Enži, kterou ovládl pod záštitou a s pomocí Moravanů po sesazení svého otce Ariba snad už v r. 898 nebo počátkem r. 899; vyplývá to z dalšího líčení letopisů. Králem se myslí Arnulf.

¹⁰ Mautern leží na jižním břehu Dunaje proti Steinu.

¹¹ V červenci.

¹² Nezakrytě je zde řečeno, že Isanrik ovládal Východní marku jen pod patronátem Mojmir II. „Jako dříve“ se vztahuje na dobu uvedenou v pozn. 9.

¹³ Tj. území od Enže na východ. Stalo se to koncem léta nebo na podzim r. 899. O událostech E. Dümmler II 462; V. Novotný I/1 427; L. Havlík, *Starší Slované* 70 a id., *Velká Morava a Franská říše* 175.

¹⁴ Viching byl ustanoven králem Svatoplukem a vysvěcen papežem Janem VIII. r. 880 na biskupa nitranského, v r. 886 usurpoval správu moravské církve, r. 893 uprchl pro zradu z Moravy a stal se Arnulfovým kancléřem. Viz též *Historia epp. Pat. et ducum Bavariae a Bern. Crem. Hist.* ad a. 876.

prius Marahavensis ab apostolico destinatus episcopus, rege concedente successit. Sed non multo post a Deotmaro archiepiscopo ceterisque suffraganeis suis contra voluntatem regis canonicali iudicio abiectus ac Rihharius ad eandem sedem episcopus in id ipsum tempus ordinatus est.

184 900 Baiowarii per Boemanniam ipsis secum assumptis regnum Marahavorum cuncta incendio per tres ebdomas devastantes inruperunt; tandem cum omni prosperitate domum reversi sunt.

Interim vero Avari, qui dicuntur Ungari, tota devastata Italia, ita ut occisis episcopis quamplurimis Italici contra eos depellere molientes in uno prelio una die ceciderunt XX milia. Ipsi namque eadem via, qua intraverunt, Pannoniam ex maxima parte devastantes regressi sunt.

Missos illorum sub dolo ad Baworios pacem obtando regionem illam ad explorandum transmiserunt. Quod, pro dolor! primum malum et cunctis retro transactis diebus invisum damnum Baiowarici regni contulit. Igitur ex improviso cum manu valida et maximo exercitu ultra Anesum fluvium regnum Baiowaricum ostiliter invaserunt, ita ut per quinquaginta miliaria in longum et in transversum igne et gladio cuncta caedendo et devastando in una die prostraverint. Quod ut comperentes ulteriores Baiowarii, dolore compulsi

Ale nedlouho potom byl proti vůli králově sesazen kanonickým rozsudkem od arcibiskupa Dětmara¹⁵ a ostatních jemu podřízených biskupů a na toto místo byl ve stejnou dobu jako biskup určen Richar.

900 Bavoři vtrhli přes Čechy — přibравše je k sobě — do království Moravanů a po tři týdny ničili požárem; nakonec se vrátili s plným úspěchem domů.¹

Mezitím² však Avari, kteří se nazývají Maďari, zpustošili do té míry celou Itálii, že zabili velmi mnoho biskupů a že v jediné bitvě padlo za jednoho dne 20 000 Italů, kteří se pokusili proti nim bojovat.³ Sami se pak vrátili touž cestou, kterou přišli, zpustošivše přitom největší část Panonie.⁴

Lstivě žádající o mír poslali pak své posly k Bavorům, aby prozkoumali onu krajinu. Ta záležitost — běda — přinesla bavorskému království první zlo a pohromu, za všech uplynulých dnů nevidanou. Znenadání totiž v nepřátelském úmyslu vtrhli se silnou brannou mocí a převelikým vojskem do bavorské říše přes řeku Enži,⁵ takže na padesátí mílích do dálky i do šířky⁶ v jednom dni ohněm a mečem všechno zničili zabíjejíce a pleníce. Jakkmile se to dověděli vzdálenější Bavoři, pohnuti bolestí rozhodnou se pospíšíť proti nim; ale Maďari to předem zvěděli

¹⁵ Theotmar byl arcibiskupem solnohradským v l. 873—907.

900

¹ Bavorsko-český vpád na Moravu se udal asi koncem července po synodě bavorského episkopátu v Reisbachu, z níž byla odeslána papeži Janu IX. stížnost na Moravany, CDB I, 30. E. Dümmler II 508, V. Novotný I/1 431; L. Havlík, *Velká Morava* 275.

² V době od srpna 899 do června 900.

³ V bitvě na Brentě bylo dne 24. září 899 poraženo vojsko krále Berengara.

⁴ V létě r. 900. Za zpustošení Panonie tohoto roku nebo let předchozích vinili Bavoři ve stížnostním listu Moravany, kteří údajně Maďary do Panonie poslali, CDB I 30.

⁵ Vpád se udal asi v listopadu. Je pozoruhodné, že pro letopisy začíná panství Bavorů až na západním břehu řeky Enže; tato skutečnost může svědčit, že většina Východní marky nenáležela v této době pod vrchovanost Bavorů, cf. L. Havlík, *Starší Slované* 70.

⁶ V tzv. Traungau.

econtra festinare disponunt; sed hoc Ungari precognoscentes cum his, quae depredaverunt, redierunt, unde venerant, ad sua in Pannoniam.

Interim vero quaedam pars de exercitu illorum de aquilonali parte Danuvii fluminis partem illam devastando prorupere. Quod ut Liutpoldo comiti compertum foret, moleste hoc patiendum ferens, contractis secum quibusdam primoribus Baiowariorum, uno tantum Pataviensis sedis | episcopo comitante ultra Danuvium eos insequendum se transposuit. Consertoque ilico cum illis prelio nobiliter dimicatum est, sed nobilius triumphatum. Nam in prima congressione belli tanta Dei gratia christianis occurrit, ut mille CC gentilium inter occisos et, qui se in Danuvio merserant, perempti invenirentur. Vix tantum unum de christianis occisum in apparatu belli invenirent. [In eodem loco post victoriam illis celitus datam congressi clamore magno]^p in celo inde Deo gratias clamantes ferebant, qui non in multitudine hominum, sed misericordiarum suarum pietate liberat sperantes in se. Tandem laeti post tantam victoriam ad socios, unde venerant, regressi sunt.

153 901 Generale placitum Radaspona civitate habitum est. Ibi inter alia missi Marahavorum^q pacem optantes pervenerunt; quod mox, ut petierunt, complacuit et iuramento firmatum est. Inde ob hoc ipsum Richarius episcopus et Udalricus comes Marahava^p missi sunt, qui eodem tenore, ut it Baiowaria firmatum fuit, ipsum ducem et; omnes

^p In — magno eadem manu in margine inferiore addita sunt 3. ^q maravorum 3c. e. ^r marahaha 3c; marahaa 3c.

⁷ Poprvé se zde Panonie udává jako nový domov Maďarů; šlo však zatím jen o její jižní části.

⁸ Patrně území mezi Greinem a Urfährem.

⁹ Bavorům.

¹⁰ Maďarů.

901

1 V lednu.

a vrátili se s tím, co uloupili, tam, odkud přišli, to jest domů do Panonie.⁷

Mezitím však nějaká část jejich vojska vyrazila ze severní strany řeky Dunaj a pustošila onu krajinu.⁸ Jakmile se to dozvěděl hrabě Liutbald, těžce to nesl, a vzav s sebou některé velmože Bavorů, přepravil se za doprovodu jediného toliko pasovského biskupa přes Dunaj, aby je pronásledoval. A pustiv se s nimi ihned do boje, důstojně se s nimi utkal, ale ještě důstojněji zvítězil. Neboť hned v první srážce bitvy se dostalo křesťanům⁹ tak veliké milosti boží, že mezi zabíjícími a mezi těmi, kteří se utopili v Dunaji, bylo nalezeno 1200 zahubených pohanů.¹⁰ Z křesťanů pak sotva jen jediného najdou na počátku bitvy zabitého. Když se po vítězství, které jim bylo dáno z nebe, sešli na témž místě, tu velkým hlasem k nebi volající, vzdávali díky Bohu, který zachraňuje ty, kteří v něho doufají, ne počtem lidí, ale láskou svého milosrdenství. Potom se naplnění radostí z tak velkého vítězství navrátili ke svým druhům, odkud přišli.

901 V městě Řezně se konal obecný sněm.¹ Tam mezi jinými dorazili poslové Moravanů, aby žádali o mír; ten byl ihned, jak o něj požádali, schválen a stvrzen přísahou. Potom byli z téhož důvodu vysláni na Moravu biskup Richar a hrabě Oldřich, kteří zavázali přísahou v témž znění, jaké bylo stvrzeno v Bavorsku, samotného vévodu

primates eius eandem pacem se servaturos iuramento constrinxerunt.

Interdum vero Ungari australem partem regni illorum Caruntanum^s devastando invaserunt ...

* * *

Ungari Carentaniam invadunt et in sabbato commissa pugna occiduntur.

Eodem anno Moymarus dux Marahensis et Isanricus Noricus comes, qui ad ipsum transfugerat, cum Ludovico rege pacificati sunt.

902 Ungarii Marahenses petunt pugnae victi terga verterunt.

a všechny jeho velmože, že budou zachovávat onen mír.²

Mezitím však Maďaři vtrhli do jižní části jejich království, pleníce Korutany³...

* * *

Maďaři vpadnou do Korutan a jsou v bitvě, která byla svedena v sobotu, pobiti.⁴

Téhož roku se Mojmr, vévoda moravský, a Isanrik, hrabě norický, který se k němu utekl, usmířili s králem Ludvíkem.⁵

902 Maďaři napadnou (území) Moravanů, byli však v bitvě poraženi a obrátili se na útěk.¹

^s coruntanum 3c.

² O míru E. Dümmler II 514; V. Novotný I/1 432. V mírovém jednání vystupují Moravané a Bavoři jako dva naprosto rovnoprávní partneři, L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 177. Viz též Z. R. Dittrich, *Christianity* 309.

³ Šlo o vpád Maďarů v dubnu do Korutan, kde byli poraženi. *Chron. Suev. univ.* ad a. 901.

⁴ Tento a další text k r. 901 je doplněn ze Švábské světové kroniky. Jde o událost, komentovanou v pozn. 3.

⁵ Ludvíkem IV. Dítětem. Zpráva se vztahuje k výše vzpomenutému moravsko-bavorskému míru. Navíc se dovídáme, že do míru byl pojat také Isanrik.

902

¹ Zprávu o porážce Maďarů na Moravě přinášejí i další prameny, např. *Ann. Alam., Herimanni Aug. Chron., Chron. Suev. univ.* E. Dümmler II 527; V. Novotný I/1 433; J. Dekan 186 n.; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 178.

ANNALES SANCTI EMMERAMMI RATISPONENSIS MINORES
LETOPISY KLÁŠTERA SV. JIMRAMA V ŘEZNĚ MENŠÍ

Jde o soubor stručných poznámek na rukopise z 10. stol., nalezeném v Mnichově a obsahujícím výčet devatenáctiletých velikonočních cyklů od narození Kristova až do r. 1063. Na řezenský původ ukazuje to, že větší část těchto poznámek poskytuje údaje o posloupnosti řezenských biskupů a dále i opatů v tamním klášteře sv. Jimrama. Poznámky začínají rokem 732 a končí u r. 1062. Jen část z nich však pochází z doby současné nebo vůbec z doby před 11. stol.; většina — a to v zásadě právě ty, které mluví o řezenských biskupech a opatech — byla připojena teprve někdy v 11. stol. jediným písařem. (Zpráva o Svato-plukovi patří do starší z obou těchto skupin.) Jako vzor sloužily těmto letopisům pravděpodobně podobné záznamy solnohradské, odvozované až z oblasti anglosaské.

Použitý text: *Annales sancti Emmerammi minores*, ed. G. Waitz, MGH SS XIII 47—48 (srov. i *Annales sancti Emmerammi Ratisponensis minores*, ed. G. H. Pertz, MGH SS I 91—94).

Annales sancti Emmerammi
Ratisponensis minores

895 Zuendipale dux fin.

Letopisy klášteřa sv. Jimrama v Řezně
menší

895 Vévoda Svatopluk zemřel.¹

895

¹ Svatopluk zemřel v r. 894, *Ann. Fuld. et Reginonis Chron.* ad a. 894.

ANNALES IUVAVENSIS MAXIMI
LETOPISY SOLNOHRADSKÉ NEJVĚTŠÍ

Tyto letopisy, jejichž rukopis (*Codex Admontensis 718*, sestavený v 15. stol. na základě starších rukopisů pocházejících z poloviny 12. stol.) byl nalezen teprve začátkem tohoto století, mají název podle místa svého vzniku (Iuvavum — Salisburga — Solnohrad). Začínají se rokem 725; zakládají se na starší, nezachované solnohradské předloze — která vznikla brzy po r. 829 spojením nějaké starší, snad bavorské kompilace franských letopisů (v té bylo použito i v *Ann. Maximiniani*, a zčásti též v *Ann. Xantenses* a v *Ann. Fuldenses*) s nejstaršími, taktéž nezachovanými letopisy solnohradskými — a později byly dovedeny až do r. 956.

Použitý text: *Annales Iuvavenses maximi*, ed. H. Bresslau, MGH SS XXX 2, 727—744.

Annales Iuvavenses maximi

Letopisy solnohradské největší

738	805 Karolus filium equivocum suum in Bechem misit. ^a	805 Karel poslal svého syna stejného jména do Čech. ¹
742	881 Primum bellum cum Ungaris ad Weniam. Secundum bellum cum Cowaris ad Culmite.	881 První boj s Madary u Wenie. ¹
Druhý boj s Kovary ² u Kulmitu. ³
742	907 Bellum pessimum fecit ad Brezalauspurc IIII nonas Iulii.	907 Nejhorší boj svedl u Bratislavy ¹
4. července.

^a in bethe mis c.

805

¹ *Ann. reg. Franc., Ann. Mett. (prieores)* a *Chron. Meissiae.* ad a. 805.

881

¹ O ztotožnění s Vidní W. Erben, *Mitt. d. Ges. f. Salzburger Landeskunde* 70, 1930, 45 n.; E. Klebel, *Eine neuaufgefundene Salzburger Geschichtsquelle* 49—50; skeptický je v této otázce H. Bresslau, *Die ältere Salzburger Annalistik* 52.

² Kovaři byli kozarský (chazarský) kmen, který s Madary a s ostatními kmeny vtrhl do Karpatské kotliny. Kovaři se usadili na Samoši, jak snad svědčí název Covaria pro okolí Satu Mare, E. Klebel, *Eine neuaufgefundene Salzburger Geschichtsquelle* 50.

³ Podle E. Klebela, *ibid.* 50 může jít o Kollmitz u Ardaggeru nebo Cholomezze (CDM I, 18; r. 832), tj. Kulmburg u Melku.

907

¹ K tomu R. Holtzmann, *Zeitschrift f. slav. Phil.* 2, 1926, 372n. a H. Zatschek, *ib.* 12, 1935, 78—94.

REGINONIS ABBATIS PRUMIENSIS CHRONICON
KRONIKA PRŮMSKÉHO OPATA REGINONA

Regino, opat kláštera v Prümü, později v Trevíru († 915), autor celé řady spisů, většinou náboženských, zachytil ve své kronice události od narození Kristova až do r. 906 (ale *Sigibert z Gembloux* věděl ještě o opisu sahajícím až do r. 908). Dílo se skládá ze dvou knih: 1. kniha, „*Libellus de temporibus dominicae incarnationis*“, obsahuje chronologické údaje od narození Kristova po smrt Karla Martella (r. 741), a to na základě různých starších pramenů. — 2. kniha, „*Liber de gestis regum Francorum*“, má dvě části. V první části, která začíná opětovnou zmínkou o smrti Karla Martella a končí smrtí Karla Velikého (+ 813), je výklad v těsné závislosti na *Ann. regni Francorum* (předlohou tu byl nějaký na konci porušený rukopis skupiny B; viz rukopis sub B2 *Ann. regni Francorum*). Naproti tomu v druhé části, která sahá od r. 813 po r. 906, je výklad poměrně samostatný a opírá se místy o velmi stručné *Ann. Prumienses*. Na dílo Reginonovo navázal pak Reginonův pokračovatel, trevírský mnich a později magdeburský biskup *Adalbert*, který kroniku dovedl až do r. 967.

Byli-li autoři a zvláště pokračovatelé Fuldských letopisů svědky úpadku moci franských císařů a jejího přesunu na východ od Rýna, Regino již neprojevuje tak výraznou tendenci ztotožňovat Franské imperium se záp. římským univerzem a v císaři viděl spíše vládce titulárního, což zřejmě souviselo s politicko-mocenskými poměry jeho doby. I když si ve své kronice všiml ponejvíce západofranských záležitostí, neunikl mu pro léta 870 až 894 ani vztahy mezi Velkou Moravou a Východofranskou říší. Ač na mnohé události pohlížel reálněji než např. autoři Fuldských letopisů, nevyhнул se ani on franskému přístupu v některých formulacích své kroniky.

Přehled nejdůležitějších rukopisů: Dělí se do dvou skupin podle toho, je-li v nich obsaženo ono další pokračování až po rok 967 či ne:

A Rukopisy s pokračováním — původní rukopis této skupiny (tj. autograf Reginonova pokračovatele *Adalberta*) se ztratil, zachovala se však řada odvozených rukopisů:

- A 1: *Codex Monacensis 6388* z Freisingu, pořízený pod biskupem Abrahamem koncem 10. stol. a mající alespoň 5 opisů; uprostřed rukopisu část chybí, ale dá se rekonstruovat z opisů (rukopis i opisy končí rokem 907, ale následoval asi ještě další text).
A 2: *Codex Parisinus 5018* z 11. stol., původem asi z Halberstadtu; končí rokem 967.
A 3: *Codex Parisinus 11851*, tj. kodex *Saského letopisce*, u něhož je od roku 741 mezi jinými prameny zachována značná část *Reginonovy kroniky* i s jejím pokračováním, a to v takové podobě, že je tento text možno pokládat za jeden z opisů *Reginonovy kroniky*. Konec pokračování kroniky je přitom zachován vůbec jen v tomto textu.

B Rukopisy bez pokračování — texty této skupiny se zakládají na autorově původním rukopise a jsou z nich důležité zejména tyto:

- B 1: *Codex Einsidlensis 359* z 10. stol. s třemi opisy (bylo však k němu připojeno pokračování z rukopisné skupiny A až po rok 939, proto jej Kurze označuje jako rukopis A 2).
B 2: *Codex Schafhusanus 109* z 10. stol., původem asi z Trevíru. Jeho opisem je i *Codex Britannici Musei Arundelianus 390* z 10. stol. (původem ze Soissons?), který byl předlohou pro sedm dalších zachovaných opisů. Z jednoho ztraceného opisu rukopisu B 2 pochází *Codex Carlsruhanus CCXXXII* z 11. stol. (původem z Reichenu) s dvěma dalšími opisy.
B 3: *Codex Parisinus 5017* z 11. stol., původem z kláštera sv. Arnulfa v Metách — se dvěma opisy (končí rokem 905).

Další rukopisy skupiny B jsou pro svou neúplnost méně významné.

Reginonovo dílo bylo později hojně napodobováno a excerpováno. V této souvislosti si zaslouží zmínky zejména *Marianus Scottus*, *Annales Mettenses posteriores*, *Annales Nienburgenses*, jež se sice samy nedochovaly, dají se však rekonstruovat ze *Saského letopisce* a z letopisů zvaných *Annales Magdeburgenses* (srov. D. Třeštík, *Kosmas a Regino*, ČsČH VIII [1960], 564—587), dále *Annales Hersfeldenses*, *Annales Salisburgenses*, *Hermannus Augiensis*, náš *Kosmas*, staré kroniky uherské (viz *P. Magistri Gesta Hungarorum*) aj.

Použitý text: *Reginonis abbatiss Prumiensis Chronicon cum continuatione Treverensi*, SRG, Hannoverae 1890, rec. F. Kurze (srov. i *Reginonis Chronicon*, ed. G. H. Pertz, MGH SS I 537—629, a nejnověji *Regino von Prüm*, ed. R. Rau, *Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters*, VII 179—319).

**Reginonis abbatiss Prumiensis
Chronicon**

Incipit liber de gestis regum Francorum.

- 59 796 *Heinricus dux Foroiulanorum missis hominibussuis cum Wonomiro Sclavo in Pannonia Iringum gentis Avarorum principem longis retro temporibus quietum, civili bello fatigatis inter se principibus, improvisè expoliavit.*
- 64 803 *Imperator autem Baioariam pro-*

796

¹ Friaul, dnešní Cividale (Čedad).

² O Wonomirovi *Ann. reg. Franc.* ad a. 796.

³ Jméno knížete Iringa je zkomolenina z názvu „hring“.

⁴ Jde o nevhodnou vsuvku, která vznikla neporozuměním předloze.

803

¹ Karel Veliký (768—814).

**Kronika průmského opata
Reginona**

Začíná se kniha o činech králů franských.

- 796 Jindřich, vévoda friaulský,¹ poslal své lidi se Slovanem Vonomirem² do Panonie a znenadání vyplenil Iringa,³ knížete⁴ národa Avarů, dlouho předtím pokojného, když se knížata navzájem oslabila občanskou válkou.
- 803 Císař¹ se však odebral do Bavon

fectus venationem bubalorum, ceterarum ferarum per saltum Hircanium exercuit, ceterum exercitum per apertiores vias ire permisit. Inde ad Regenesbure veniens dispositis his, que utilia videbantur esse, adventum exercitus de Pannonia redeuntis prestolabatur. Quibus reversis obviam illis ad Ragenesbure venit. Ibi etiam cum illis Zodan princeps Pannoniae veniens imperatori se tradidit. Multi quoque Sclavi et Huni in eodem conventu fuerunt et se cum omnibus, quae possidebant, imperatoris dominio subdiderunt. Constitutisque omnibus utilitatibus, quae illis partibus necessaria erant, per Almanniam et per WORMATIAM hiemis tempore ad Aquis palatium venit ibique natalem Domini celebravit.^a dispositis Pannoniarum causis Aquis reversus est; ibi natalem Domini celebravit.

65 805 Caganus princeps Avarorum imperatorem adiit, postulans sibi locum dari ad habitandum inter Sabariam et Carantanum, quia propter infestationem Sclavorum in pristinis sedibus manere non poterat; quem imperator benigne suscepit eiusque precibus favit. Eodem tempore misit exercitum cum filio suo Carolo super Selavos, qui vocantur Behemi;^b qui omnem terram eorum depopulantes duces eorum, qui appellabatur Lecho,^c occiderunt.

^a venationem ... celebravit in B 3 loco raso manus s. XII. ^b boemi A. ^c letho B 2.

² Smrčiny.

³ K této události *Ann. reg. Franc. (Ann. Lauriss. mai.)* ad a. 803.

805

¹ V tomto případě nešlo o kagana, ale o kapkana Theodora.

² Karla Velikého.

³ O této události obšírněji *Ann. reg. Franc.* ad a. 805.

⁴ Subotica/Kamenec (Steinamanger/Szombathely).

⁵ Blíže Hainburgu.

⁶ Šlo patrně o Avary z Panonie mezi Dunajem, Rábou a Drávou a o útoky Slovanů ze severní strany Dunaje a z Posávi.

⁷ K tomu zprávu *Ann. reg. Franc., Ann. Mett. (priors)* a *Chron. Moissiac.* ad a. 805.

uspořádal v Hyrkánském lese² lov na zubry a jiná divoká zvířata a ostatní vojsko nechal táhnout po otevřenějších cestách. Když potom přišel do Řezna a uspořádal to, co se mu zdálo užitečné, čekal na příchod vojáků, kteří se vraceli z Panonie. Když se ti vrátili, přišel jim vstříc do Řezna. Tam s nimi také přišel vládce Panonie Zodan a odevzdal se císaři. V témž zástupu bylo i mnoho Slovanů a Hunů a ti se poddali se vším, co vlastnili, císařově panství. A když zařídil vše užitečné, co ony země potřebovaly, přišel v zimě přes Almannii a přes Worms do královského sídla v Cáchách a oslavil tam Narození Páně. Uspořádal záležitosti týkající se Panonií a vrátil se do Cách; tam oslavil Narození Páně.³

805 Kagan¹, vládce Avarů, se obrátil na císaře² s požadavkem,³ aby mu bylo dáno k obývání místo mezi Sabarií⁴ a Karnuntem,⁵ ježto pro nájezdy Slovanů nemohl setrvalovat v dřívějších sídlech⁶; císař ho milostivě přijal a vyhověl jeho prosbám. V téže době poslal vojsko se svým synem Karlem proti Slovanům, kteří se nazývají Čechové;⁷ to zpusťořilo veřkerou jejich zemi a usmrtilo jejich vévodu, který se nazýval Lech.

66 806 Sclavisque compressis ex hac parte in Behemi^d cum Baiuariis atque Almannis ingreditur eorumque terram ex permaxima^e parte vastavit.

71 811 Imperator itaque pace cum Hemmingo firmata et placito generali secundum consuetudinem Aquis habito in tres partes regni sui totidem exercitus misit, unum trans Albiam in Linones, qui et ipsos vastavit et castrum Hohbuochi superiori anno a Wilzizis^f destructum restauravit, alterum in Pannoniam ad controversias Hunorum ac Sclavorum finiendas direxit, tertium super Brittones ad eorum perfidiam puniendam misit; qui omnes rebus prospere gestis domum reversi sunt ... Fuerunt etiam Aquis adventum eius prestolantes, qui de Pannonia venerunt, Canizauci^g princeps Avarorum et Thudun et alii principes ac duces Sclavorum circa Danubium habitantium, qui a ducibus Francorum, qui in Pannonias missi fuerunt, ad presentiam principis iussi sunt venire.

78 860 His temporibus Ludovicus senior, frater Lotharii imperatoris, plurima bella strenuissime gessit adversus Scla-

806 A po potlačení Slovanů¹ vpadl² z této strany spolu s Bavory a Almany do země Čechů a jejich zemi z největší části zpusťořil.³

811 A tak když císař¹ uzavřel mír s Hemmingem² a uspořádal podle zvyku obecný sněm v Cáchách, poslal do tří částí své říše stejný počet vojsk, jedno přes Labe proti Liňanům³, které jednak zpusťořilo jejich území, jednak obnovilo hrad Hōhbeck, zbořený předešlého roku Velety, druhé poslal do Panonie, aby učinilo konec sporům Hunů⁴ a Slovanů, třetí pak odeslal proti Britům,⁵ aby ztrestalo jejich věrolomnost; všechna tato vojska úspěšně pořídila a vrátila se domů...

Jeho⁶ příchod očekávali v Cáchách také přichozí z Panonie, chán Izauci,⁷ vládce Avarů, Tudun i jiní vládcové a vévodové Slovanů, bydlících kolem Dunaje,⁸ kterým přikázali vůdcové Franků, poslaní do Panonií, aby se dostavili k císaři.

860 V ten čas podnikl Ludvík starší,¹ bratr císaře Lotara, velmi rázně přemnohé války proti slovanským náro-

806

¹ Po porážce srbského vévody Miliiducha.

² Král Karel, syn Karla Velikého.

³ K tomu zprávu *Ann. reg. Franc.* ad a. 806.

811

¹ Karel Veliký.

² Králem Dánů.

³ Sídlili na pravém břehu dolního Labe, zčásti v poříčí, většinou však na levém břehu Eldy až k řece Dosse.

⁴ Avarů.

⁵ V Bretagni.

⁶ Císaře Karla Velikého.

⁷ K názvu Canizauci — chán Izauci a k celé události *Ann. reg. Franc.* ad a. 811.

⁸ Šlo o Slovaný na sever od Dunaje a z Posávi.

860

¹ Ludvík Němec (830/843—876).

^d boemos A; behemium B 3. ^e maxima A 1. B 3; proxima A 3. ^f ulziz A 2. B 3. ^g canizave A 3.

vorum gentes; siquidem Marahensium regna ingressus armis cuncta perdomuit, capto eorum principe nomine Rastiz,¹ cui etiam propter violata foedera oculos effodere iussit.

112 876 Post haec convenerunt tres supradicti fratres in loco, qui dicitur Suallifelt, et ibi diviserunt paternum regnum. Carlomannus sortitus est Baioariam, Pannoniam et Carnutum, quod corrupte Carantanum dicitur, nec non et regna Sclavorum,¹ Behemensium¹ et Marahensium; Ludowicus orientalem Franciam, Turingiam, Saxoniam, Friesiam et partem regni Lotharii: porro Carolo Alamannia, in partem cessit et aliquae civitates ex regno Lotharii.

116 880 Anno dominicae incarnationis DCCCLXXX. Carlomannus rex paralis dissolutus diem clausit extremum... Plurima quippe bella cum patre, plurima sine patre in regnis Sclavorum^k gessit semperque victoriae triumphum reportavit;¹

131 889 Anno dominicae incarnationis

dům²; vpadl totiž do království Moravanů, zbraněmi všechno pokořil a zajařil jejich vládcu jménem Rostislava, jemuž dal nadto pro porušení smluv vypíchnout oči.³

876 Potom se sešli tři zmínění bratři¹ na místě, které se nazývá Schwala, a tam si rozdělili otcovskou říši². Karloman dostal Bavorsy, Panonii a Karnutum, jež se chybně nazývá Karantanum,³ a rovněž i (obě) království⁴ Slovanů, totiž Čechů a Moravanů;⁵ Ludvík (obdržel) východní Franky, Durynsko, Sasko, Frísko a část království Lotarova; konečně Karlovi připadla Alamanie a některá města z království Lotarova.

880 Roku osmistého osmdesátého od vtělení Páně král Karloman, onemocněv ochrnutím, zemřel¹. . . spolu totiž s otcem² a ještě častěji bez otce, vedl v královstvích Slovanů velmi četné války a vždy si odnesl triumf vítězství.³

889 Roku osmistého osmdesátého devátého od vtělení Páně vytáhl národ

^b raszi A 2. ¹ slavorum A 3. ^j behemensium A 1. ^k slavorum A 3. ¹ semper triumphavit A 3.

² Národům Slovanů.

³ Zpráva nepřesně informuje o událostech r. 870, kam náleží zařadit. Obsáhlejší zprávu přináší *Ann. Fuld.* ad a. 870, cf. též *Ann. Bertin.* ad a. 870. E. Dümmler I 733; V. Novotný I/1 345; J. Děkan 117—119; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 147.

876

Karloman, Ludvík a Karel.
V listopadu. Ludvík Němec zemřel 28. srpna.
Toto označení se objevuje už u *Paula Diacona*, *Hist. Langobard.* V, c. 22: *Carnutum quod corrupte vocitant Carantanum.*

⁴ Jde zde o plurálový tvar: *regna.*

⁵ Uvedení Moravanů je vyjádřením formálního franského nároku, cf. V. Novotný I/1, 363, který vyplynul z univerzalistických franských představ, L. Havlík, *ibid.* 154. Není vyloučené, že souvisí s poplatkem odváděným Ludvíku Němci v l. 874—876, *Ann. Fuld.* ad a. 874. V jiných pramenech, vztahujících se k této události, jsou uvedeni jen Čechové, nikoli Moravané, tak např. *Chron. Epternacense breve* ad a. 877, *Mariani Scotti Chron.* ad a. 897.

880

¹ 22. března.

² Ludvíkem Němcem.

³ O těchto válkách a jejich výsledcích *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.*

DCCCLXXXVIII. gens Hungarum ferocissima et omni belua crudelior, retro ante seculis ideo inaudita quia nec nominata, a Scythicis regnis et a paludibus, quas Thanais sua refusione in immensum porrigit, egressa est...

132 Ex supradictis igitur locis gens memorata a finitimis sibi populis, qui Pecinaci vocantur, a propriis sedibus expulsa est, eo quod numero et virtute prestant et genitale, ut premisimus, rus exuberante multitudine non sufficeret ad habitandum. Horum itaque violentia effugati ad exquirendas, quas possent incolere, terras sedesque statuere valedicentes patriae iter arripiunt. Et primo quidem Pannoniorum et Avarum solitudines pererrantes, venatu ac piscatione victum cotidianum quaeritant; deinde Carantanorum, Marahensium ac Vulgarum^m fines crebris incursionum infestationibus irrumpunt, perpaucos gladio, multa milia sagittis interimunt, quas tanta arte ex corneis arcubus dirigunt, ut earum ictus vix precaveri possit.

134 890 Anno dominicae incarnationis DCCXC. Arnulfus rex concessit Zuen-

Maďarů, nejdivočejší a nad všechny obludy krutější — v minulých stolecích proto neznámý, že nebyl nikde jmenován — ze skytských království a močálů, které Don rozprostírá svým tokem do nedozírna¹. . . Odtamtud byl tedy uvedený národ vyhnán ze svých vlastních sídel sousedními národy, kteří se nazývají Pečeněhové, protože ti jej předčili počtem i statečností a rodná země, jak jsme již řekli, nestačila pro překotný vzrůst obyvatelstva k obývání. A tak když jimi byli Maďari násilně vyhnáni, rozloučivše se s vlastí, vydají se na cestu, aby vyhledali země, které by mohli obývat, a aby si tam vybudovali sídla. Zprvu bloudí po pustinách Panonů a Avarů² a hledají svou každodenní obživu v lovu a rybaření; později vpadají častými nepřátelskými nájezdy do končin Korutanců, Moravanů a Bulharů,³ jen málo lidí hubí mečem, mnoho tisíc však šípy, které vysílají s takovým uměním z luků zhotovených z rohů, že jejich zásahům je jen stěží možno se vyhnout.

890 Roku osmistého devadesátého od vtělení Páně král Arnulf postoupil

^m bulgarum A 3. B 3.

889

¹ O skytských mravech, připisovaných Maďarům, čerpal Regino zčásti doslova z *Justina*, I. II, c. 2—3.

² Těmito pustinami bylo patrně území na dolní Drávě, Sávě a Tise. Zmiňuje se o nich také anglosaský král Alfréd Veliký: jeho *westenne* ležela mezi Korutany a Bulharskem, A. Campbell, *The Tollemache Orosius*, Copenhagen 1953, pag. 12, L. Havlík, *Slované v anglosaské chorografii* 80.

³ První zmínky o Maďarech kromě *Ann. Bertin.* ad a. 862 a *Solmohradských letopisů* k r. 881 přináší vlastní vedle této zprávy *Ann. Fuld.* a *Ann. Sangall.* ad a. 892, kdy Maďari ve spojení s Arnulfem napadli Moravany. V r. 894 přešli Maďari Dunaj a vpadli do Panonie (*Ann. Fuld.* ad a. 894), v r. 895 napadli Bulharsko a po porážce od Bulharů v r. 896 (*Ann. Fuld.* ad a. 895, 896) se usadili v Potisí (cf. list bavorského episkopátu z r. 900 o tom, že Moravané přijali k sobě množství Maďarů, CDB I, 30) a ohrožovali Panonii. V r. 899—900 zpusťovali Maďari Itálii, Panonii a Bavorsy a usadili se v jižních končinách Panonie. К. Я. Грогг, *Моравия и Маďары съ половины IX до начала X века*, 305—409; dále též C. A. Macartney, *The Magyars in the 9th Cent.*, Cambridge 1930; Gy. Moravcsik, *Byzantine Christianity and the Magyars in the first Period of their Migration*, The Amer. Slavic and East Europ. Review V, 1946, 29—45; J. Melich, *Bolgarok és szlávok*, Magyar Nyelv 1921, 1—15, 65—78; P. Ratkoš, *Východní oblasti Velké Moravy* 103—116.

dibolchⁿ Marahensium Sclavorum^o regi ducatum Behemensium,^p qui hactenus principem suae cognationis ac gentis super se habuerant Francorumque regibus fidelitatem promissam inviolato foedere conservaverant, eo quod illi, antequam in regni fastigio sublimaretur, familiaritatis gratia fuerit conexus: denique filium eius, quem ex pellice susceperat, a sacro fonte levavit eumque ex nomine suo Zuendibolch^q appellari fecit. Quae res non modicum discordiarum et defectationis prebuit incitamentum. Nam et Behemi^r a fidelitate diutius custodita recesserunt et Zuendibolch^s ex adiectione alterius

Svatoplukovi, králi^l moravských Slovanů, vévodství Čechů² — kteří až do té doby měli nad sebou vládce ze své krve a ze svého národa a zachovávali franským králům slíbenou věrnost, aniž porušovali smlouvu³ —, protože byl dříve, než byl povýšen do hodnosti království,⁴ k onomu vázán poutem důvěrného přátelství, nadto⁵ jeho syna⁶, kterého měl⁷ ze souložnice, pozvedl⁸ z posvátného pramene a dal ho nazvat podle svého jména Svatoplukem.⁹ To poskytlo nikoli nepatrný podnět k rozbrojům a vzpouře. Neboť jednak Čechové přestali zachovávat věrnost,¹⁰ kterou značně dlouho dodržovali, jed-

ⁿ zuendibolh A 3; B 1; zuendoboldus B 2; zuentibolh B 3. ^o slavorum A 3. ^p boemiae A 3. ^q zuendibolch A 1; zuendibolh A 3; zuentibolch B 3. ^r behemi A 1; boemi B 3. ^s zuendibolh A 3; zuentibolch B 3.

890

¹ Na rozdíl od Fuldských letopisů, jejichž označení Svatopluka jako dux je projevem jejich tendencí (cf. F. Graus, *Rez — dux Moraviae* 147, 189) užívá Regino adekvátního označení rex, které odpovídá také oslovení římské kurie r. 885, *rex Sclavorum*, CDB I, 26. Králem nazývá Svatopluka také saský kronikář *Widukind*, *Rez. gest. Sax.* I 18, *Christ. mon. Vita et passio, c. 2, Cosmae Chron. Boem.* I 10, 14, *Annalista Saxo, Regnum Sclavorum*, c. IX.; *Notae de epp. Pat. aj.*

² Zpráva se patrně vztahuje na schůzku obou králů na Omuntensbergu, *Ann. Fuld.* ad a. 890. Postoupení Čech bylo ze strany Arnulfovy formálním aktem, kterým chtěl Svatopluka odvést z tábora římské kurie a získat ho na svou stranu. Ve skutečnosti náležely Čechy pod Svatoplukovo panství (k Velké Moravě) již delší dobu, cf. zprávy Kristiánovy legendy (kap. 2), Thietmarovy kroniky (VI 99), Kosmovy kroniky (I 14) a Fuldských letopisů k r. 895. K tomu V. Novotný I/1 380; L. Havlík, *Územní rozsah* 47–54, id., *Tři kapitoly* 50–59; R. Turek, *Čechy* 145; F. Graus, *Říše velkomoravská* 14.

³ O nesprávnosti tohoto tvrzení lze se přesvědčit ve zprávách Fuldských letopisů k l. 846, 849, 857, 871, 872, 874 nebo Bertinských letopisů k r. 873.

⁴ *In regni fastigio sublimare* — povýšiti v hodnost království/královskou — je obvyklá liturgická fráze, objevující se v korunovačním Ordo, P. E. Schramm, *Die Krönung in Deutschland bis zum Beginn des salischen Hauses*, *Zeitschr. d. Sav. St. f. Rechtsg.* KA 55 1935, 193, id., *Die Ordines der mittelalterlichen Kaiserkrönung*, *Archiv f. Urkundenforsch.* X, 1935, 371n. Starší interpretace vztahovaly tuto frázi jednoznačně na Arnulfa. Je proto nutné si povšimnout, že následující „illi“ (onomu) se většinou používá pro osobu nebo věc vzdálenou nebo nepřítomnou; vzhledem k Reginonovi by se illi v tomto případě vztahovalo spíše na Svatopluka. Dále je nutné si uvědomit, že králem označuje Regino nejen Arnulfa, ale i Svatopluka a že ono illi — vycházíme-li z textu předcházejícího a zvláště následujícího (přátelství, křest syna) — jednak určuje výklad dalšího textu (a jeho zájmu: eius, suo), jednak i samo je zpětně dalším textem (osobou kmotra, křtěnce a otece) interpretováno: výsledkem tohoto zjištění může být jen fakt, že Regino měl v této souvislosti na mysli Svatopluka (L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 165–170), kterému se *divina gratia* už r. 880 (CDB I, 24) dostalo papežské patronance, a který byl kurii r. 885 (CDB I, 26), s potvrzením této patronance a protekce *nulla terrarum obsistente intercedimine* králem označován současně se zdůrazněním, že v rukou božích *sunt omnia iura regnorum*. Stojí za úvahu, že takto zcela jednoznačně pochopil Reginonův text také *Annalista Saxo* ad a. 890. Cf. id., *Zuentibald rex Marahensium* 116–122.

⁵ Svatopluk.

⁶ Arnulfova.

⁷ Arnulf.

⁸ Svatopluk.

⁹ Ke křtu došlo patrně v l. 870/871. Svatoplukův křtěnec se stal r. 895 králem lotrinským.

¹⁰ K otázce fiktivní věrnosti Čechů před začleněním do rámce Velkomoravské říše viz pozn. 3.

regni vires non parvas sibi accessisse sentiens fastu superbiae inflatus contra Arnulfum rebellavit. Quod cum cognovisset Arnulfus, cum exercitu regnum Marahensium ingressus cuncta, quae extra urbes reperit, solotenus demolitus est. Ad ultimum cum et ceterae fructiferae arbores radicitus exciderentur, Zuendibolch^t pacem poposcit et dato filio obside hanc sero promeruit.

nak Svatopluk se v přesvědčení, že se mu připojením druhého panství dostalo nemalé posily, vzbouřil proti Arnulfovi, naduv se zpupnou pýchou. Když se to Arnulf dozvěděl, vtrhl s vojskem do království Moravanů a všechno, co nalezne mimo města, do základu zničil.¹¹ Nakonec, když i zbylé ovocné stromy byly z kořene vyvráceny, Svatopluk požádal o mír a pozdě ho dosáhl, když dal svého syna jakožto rukojmí.¹²

137 891 Arnulfus rex in Baioriorum extremitatibus morabatur, insolentiam Sclavorum reprimens.

891 Král Arnulf dlel na pomezí Bavor a potlačoval zde zpupnost Slovanů.¹

140 892 Per idem tempus Arn, Wirziburgensis ecclesiae venerabilis episcopus hortatu et suasionem Popponis Thuringorum ducis ad pugnam contra Sclavos profectus in eadem pugna occiditur; cuius cathedram Ruodolfus, frater Cuonradi comitis, optinuit et ei in episcopatu successit.

892 V týž čas vytáhne Arn, ctihodný biskup würzburgské církve, z podnětu a na radu Poppona, vévody Durynků, do boje proti Slovanům a je v tomto boji zabit; jeho stolec obdržel Rudolf, bratr hraběte Konráda, a stal se po něm biskupem.¹

143 894 Circa^u haec etiam tempora Zuendibolch^v rex Marahensium Sclavorum,^w vir inter suos prudentissimus et ingenio

894 Také asi v tuto dobu Svatopluk, král moravských Slovanů, muž mezi svými nejrozzvážnější a duchem nej-

^t zuendibolh A 3; zuentibolch B 3. ^u Zuendibolch — populantibus A 3 a. 893. ^v zuendibold A 1; zuendibolh A 3; zuentibolch B 3. ^w slavorum A 3.

¹¹ Zpráva souvisí patrně s r. 891, kdy Arnulf žádal „obnovení míru“, a s jeho výpravami na Moravu v l. 892 a 893, *Ann. Fuld.* ad a. 891, 892, 893, nejde-li o kontaminaci s událostmi let 898–899 (*Ann. Fuld.*).

¹² Není žádné zprávy o tom, že by Svatopluk požádal o mír, zvláště když v poslední výpravě na Moravu r. 893 Arnulf sám s obtížemi zachránil svůj život. Podobně není nic známo o tom, že by dal svého syna jako rukojmí, což je i k výsledku války samo už dosti nepravděpodobné. Jde tu patrně o Reginonovu licenci v souvislosti s moravsko-bavorským mírem r. 894, ujednaným Mojzírem II. a spojením Svatopluka II. (syna krále Svatopluka) s Arnulfem v l. 898 až 899, *Ann. Fuld.* ad a. 894, 898, 899.

891

¹ Zpráva souvisí buď s dobou po r. 891, s lety 892 až 893, kdy připravoval a uskutečňoval vojenská tažení na Moravu (*Ann. Fuld.* ad a. 892, 893) nebo s r. 897, kdy byl připraven táhnouti na pomoc Čechům proti Moravanům, *Ann. Fuld.* ad a. 897.

892

¹ Vpád se měl uskutečnit současně s Arnulfovým tažením na Moravu r. 892 a měl vázat síly Velkomoravské říše v oblasti Čech a Srbska. Výprava směřovala do Čech a odtud se vracela územím Srbů, kde v kraji Škudiců utrpělo franské vojsko porážku, *Thiet. Mers. Chron.* I 4. Popo byl potom za trest zbaven svého úřadu. E. Dümmler, II 355; V. Novotný I/1 412; L. Havlík, *Územní rozsah* 59.

callidissimus, diem clausit extremum; cuius regnum filii eius paucis tempore infeliciter tenuerunt, Ungaris omnia usque ad solum depopulantibus.

bystřejší,¹ zemřel;² jeho království drželi jeho synové nešťastně po krátkou dobu,³ neboť Maďaři všechno až do základů zpusťovali.⁴

894 .

Velmi prozíravý a duchem důvtipný. Cf. tento nekrolog s negativní charakteristikou *Ann. Fuld.* ad a. 894 a kladným hodnocením Konstantina Porfyrogeneta, *De administrando imperio*, c. 41.

² Přesné datum úmrtí není známo. Časově spadá před maďarský vpád do Panonie a potomní mř mezi Moravany a Bavyry, *Ann. Fuld.* ad a. 894. Je proto možné uvažovat o počátku léta nebo jarních měsících r. 894. Chorvatská kronika *Regnum Sclavorum*, c. IX udává jako datum úmrtí 17. března a uvádí, že Svatopluk vládl 40 let a čtyři (resp. tři) měsíce, V. Mošin, *Ljetopis* 56. Pokud je známo, stál Svatopluk v čele Velké Moravy přes 23 let, jak dlouho vládl předtím v Nitranu, nevíme. (Stojí za zmínku, že ve starém benediktinském Menologiu se kladlo datum Svatoplukova úmrtí na 11. března. M. Ulmann, *Alt-Mähren II*, Olomouc 1762, 327). O Svatoplukovi E. Dümmler II 389—391; V. Novotný I/1 416—418; vcelku negativně dopadlo Svatoplukovo hodnocení u J. Dekana 182, kladné je hodnocení L. Havlíkem, *Constantine and Methodius* 41, id., *O politických osudech* 131—2.

³ Velkomoravská říše trvala až do 1.906/907, tedy ještě 12—13 let po smrti krále Svatopluka.

⁴ Pustošení Maďarů v Panonii spadá do r. 894 a znovu do 1. 899—900. R. 902 Maďaři napadli Moravany a byli nimi poraženi, podobně i r. 906, *Ann. Fuld.* ad a. 894, 900, 902, *Annalista Saxo* ad a. 906. V r. 906 Maďaři táhli přes Velkou Moravu na pomoc Glomačům. *Annal. Saxo*, *Ann. Palidens.* ad a. 906; *Widukindi Rer. gest. Sax.* I XVII, XX.

ANNALES LAUBACENSES LETOPISY LAUBAŠSKÉ

Jsou nazvány podle kláštera v Lobbes čili v Laubachu v lutyšské diecézi, k němuž se pojí jedna z jejich prvních zpráv. Zahrnují události z let 687—926; jejich nejstarší část i s dvěma pokračováními (687—791) spočívá na *Ann. Sancti Amandi*, část druhá (796 až 885) a třetí (888—926) mají spíše kompilační charakter — přičemž část třetí vykazuje jisté, patrně paralelní shody s příslušnou částí v *Ann. Alamannici*. Srov. *Ann. Lobienses*.

Použitý text: *Annales Laubacenses*, ed. G. H. Pertz, MGH SS I 4,7—15, 52—55.

Annales Laubacenses

Letopisy laubašské

52	892 Arnolfus rex cum exercitu suo in Maraha, terramque devastavit.	892 Král Arnulf (vpadl) se svým vojskem na Moravu a zpusťoval zemi. ¹
53	893 Engilsalc obcecatur. Iterum Arnolf in Maraha, et Wilhelm occiditur.	893 Engilšalk byl oslepen. Arnulf opět na Moravě a Vilém je zabit. ¹
53	894 Arnolfus rex in Italia cum magno exercitu. Wido imperator et Zwentibuldux.	894 Král Arnulf (vtrhl) s velkým vojskem do Itálie. ¹ Císař Vido a vévoda Svatopluk. ²

892

¹ O Arnulfově tažení *Ann. Fuld.* ad a. 892.

893

¹ O událostech *Ann. Fuld.* ad a. 893.

894

¹ *Ann. Fuld.* ad a. 894.

² Vido a Svatopluk toho roku zemřeli. *Ann. Fuld.* a *Reginonis Chron.* ad a. 894.

ANNALES WEINGARTENSES
LETOPISY WEINGARTENSKÉ

Tyto letopisy měly asi svůj původ v St. Gallen (Sv. Havel; diec. kostnická); jsou však pojmenovány podle kláštera ve Weingarten (taktéž v diec. kostnické), kde byl nalezen jejich rukopis. Zahrnují události z let 708—936, až do r. 919 jsou však pouhým výtahem ze starších letopisů, zvl. z *Ann. Alamannici* (z těch zejména od r. 792). Teprve krátké pokračování, obsahující léta 920—936, je samostatnější. — Srov. i *Ann. Sangallenses maiores*.

Použitý text: *Annales Weingartenses*, ed. G. H. Pertz, MGH SS I 61—67.

Annales Weingartenses

Letopisy weingartenské

66 870 Rastizius dux a Ludowico rege, et soltanus ab imperatore captus est.

870 Vévoda Rostislav byl zajat¹ králem Ludvíkem a soltan císařem.²

870

¹ Šlo o zajetí Rostislava a jeho uvěznění Ludvíkem Němcem, *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 870.
² Císař Ludvík II. dobyl r. 871 italského města Bari a zajal tam saracénského velitele-sultána. E. Dümmler I 705.

ANNALES SANGALLENSIS MAIORES
LETOPISY SVATOHAVELSKÉ VĚTŠÍ

Jsou nazvány podle místa svého vzniku, kláštera v St. Gallen (sv. Havel; diec. kostnická). Zahrnují události z let 709—1056; jejich základní část, pocházející od jediného autora, končí rokem 955 a za ní následují různá pokračování až do r. 1044 (potom následuje již jen krátká zpráva o r. 1056). Letopisy jsou závislé na *Ann. Alamannici*. Srov. i *Chronicon Suevicum universale*.

Použitý text: *Annales Sangallenses maiores*, ed. G. H. Pertz MGH SS I 72—85.

Annales Sangallenses maiores

Svatohavelské letopisy větší

77 892 Arnolfus contra Maravenses pergebat, et Agarenos ubi reclusi erant, dimisit.

892 Arnulf táhl proti Moravanům a nechal Maďary vyjít z míst, kde byli obklíčeni.¹

892

¹ Zpráva se týká Arnulfova tažení r. 892 a obklíčení Maďarů Moravy, *Ann. Fuld.* ad a. 892.

ANNALES EINSIDLENSES
LETOPISY EINSIEDELNSKÉ

Mají název podle kláštera v Einsiedeln (diec. kostnická). Popisují události z let 746 až 1280 a bývají rozdělovány ve dvě části. První část, jejíž konec bývá nejčastěji kladen na začátek 2. pol. 10. stol., čerpá zejména z *Reginona z Prümü* (i z jeho pokračovatele) a z *Ann. Augienses* (jde o letopisy, vzniklé brzy po r. 939 v Reichenau, diec. kostnická), na tuto část navazuje pak pokračování, jež obsahuje zprávy až do r. 1280 (+r. 1544 a r. 1569).

Použitý text: *Annales Einsidlenses*, ed. G. H. Pertz, MGH SS III 137—138, 145—149.

Annales Einsidlenses

Letopisy einsiedelnské

139	805 Imperator Karolus filium suum Karolum cum exercitu misit in Peomam super Sclavos.	805 Císař Karel poslal svého syna Karla s vojskem do Čech proti Slovanům. ¹
140	889 Arnulfus in Maraha, terramque devastavit.	889 Arnulf (vytáhl) na Moravu a zpus-tošil zemi. ¹
140	892 Arnulfus cum exercitu in Maraha, terramque devastavit.	892 Arnulf (vytáhl) se svým vojskem na Moravu a zpustošil zemi. ¹
140	893 Arnulfus in Maraha. Willehelm occisus. Engilschalch obcecatur.	893 Arnulf (vytáhl) na Moravu. Vilém byl zabit. Engišalk byl ¹ oslepen.

805

¹ *Ann. reg. Franc., Ann. Mett. (prieores), Chron. Moissiac.* ad a. 805.

889

¹ V tomto roce podnikl Arnulf výpravu proti Obodritům, *Ann. Fuld.* ad a. 889, E. Dümmler II 335. Regino z Prümü přináší k tomuto datu zprávu o tom, že Maďaři napadli končiny Moravanů.

892

¹ *Ann. Fuld.* ad a. 892.

893

¹ *Ann. Fuld.* ad a. 893.

est
o),
le-
ip
čr
ak
př.

SS
z,
ec.

f,1
p,2
n-
n.
or

ál
e-
a-
ili
na

**LENSES
DELNSKÉ**

tnická). Popisují události z let 746 až jejíž konec bývá nejčastěji kladen na římu (i z jeho pokračovatele) a z *Ann. Reichenau*, diec. kostnická, na tuto y až do r. 1280 (+r. 1544 a r. 1569).

tz. MGH SS III 137—138, 145—149.

Letopisy einsiedelské

Císař Karel poslal svého syna Karvojskem do Čech proti Slovanům.¹

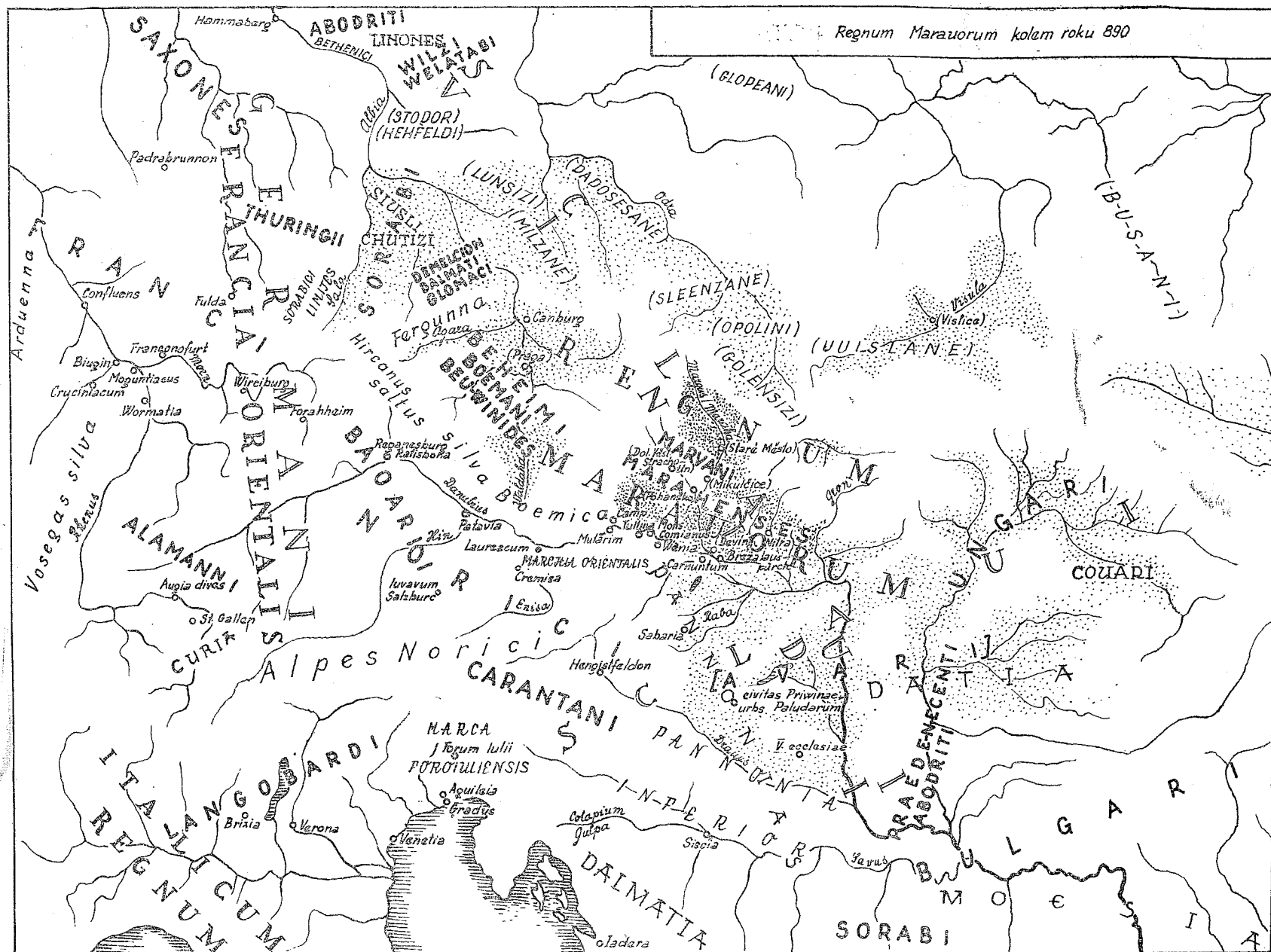
Arnulf (vytáhl) na Moravu a zpustil zemi.¹

Arnulf (vytáhl) se svým vojskem Moravu a zpusošil zemi.¹

Arnulf (vytáhl) na Moravu. Vilém zabit. Englišalk byl¹ oslepen.

siac. ad a. 805.

m, *Ann. Fuld.* ad a. 889, E. Dümmler II om, že Maďari napadli končiny Moravanů.

Střední Evropa v údajích franských pramenů 9. stol.

139 80f
Ka
ma

140 88f
dev

140 89f
ter

140 89f
occ

80f

1 2

88f

1 3

89f

1 2

89f

1 2

LIUDPRANDI EPISCOPI CREMONENSIS ANTAPODOSIS
ODVETA LIUDPRANDA, BISKUPA KREMONSKÉHO

Dílo má úplnější název *Antapodoseos seu Rerum per Europam gestarum libri VI* (Šest knih Odvety neboli Evropských dějin) a sestavil je *Liudprand* (zvaný též *Liuzo* či *Liušo*), významný kronikář langobardského původu, autor několika historických spisů, pramenících zčásti z jeho styků se saským královským dvorem. Od r. 962 působil jako biskup v italské Cremoně a zemřel asi v r. 972. *Antapodosis* obsahuje zprávy o událostech v téměř celé Evropě (zvl. v Itálii, Německu a Byzanci) zhruba mezi léty 888—849; jako celek však působí dosti neurovnaným dojmem. Z pozdějších kronikářů použili *Liudpranda* např. *Ekkehard* a *Sigibert z Gembloux*.

Použitý text: *Liudprandi episcopi Cremonensis Antapodosis*, ed. G. H. Pertz, MGH SS III 264—339 (srov. i *Liudprandi episcopi Cremonensis Antapodosis*, ed. G. H. Pertz, SRG, Hannoverae 1840 a *Liudprandi episcopi Cremonensis Opera omnia*, rec. E. Dümmler, SRG, Hannoverae 1877).

Liudprandi episcopi Cremonensis
Antapodosis

276 I 5 Per idem tempus Arnulfus rex potentissimus, defuncto Karolo prae-nomine Calvo, Bagoariis, Suevis, Francis Teutonicis, Lotharingis, audacibus-que principabatur Saxonibus. Cui Centebaldus Maravanorum dux, viriliter repugnabat.

279 I 13 Arnulfus interea, earum quae sub arcturo sunt gentium rex fortissimus, cum Centebaldum Maravanorum ducem, quem supra memoravimus, sibi viriliter repugnantem debellare ne-

Odveta Liudpranda,
biskupa kremonského

I 5 V též čas Arnulf, král nejmocnější,¹ vládl po smrti Karla, příjmím Lysého,² Bavorům, Švábům, teutonským Frankům, Lotrincům a smělym Sasům. Jemu se stavěl v boji mužně na odpor Svatopluk, vévoda Moravanů.

I 13 Mezitím Arnulf, nejstatečnější král těch národů, které žijí na severu, nemoha přemoci vévodu Moravanů Svatopluka, o kterém jsme se shora zmínili a který se mu mužně stavěl v boji na

I 5

¹ Arnulf vládl v l. 887—899.

² Karel II. Lysý, král západofranský, císařem byl v l. 875—877. Arnulf vládl po Karlu III. Tlustém, jehož r. 887 sesadil.

quiret, depulsis his, pro dolor, munitissimis interpositionibus, quas vulgo clusas nominari praediximus, Hungariorum gentem, cupidam, audacem, omnipotentis Dei ignaram, scelerum omnium non insciam, caedis et rapinarum solummodo avidam, in auxilium convocat; si tamen auxilium dici potest, quod paulo post, eo moriente, cum genti suae, tum caeteris in meridie occasuque degentibus nationibus, grave periculum, immo exitium fuit. Quid igitur? Centebaldus vincitur, subiugatur, fit tributarius; sed non solus. O cecam regnandi Arnulfi regis cupiditatem! o infelicem amarumque diem! Unius homuntii deiectione fit totius Europae contritio. Quot mulieribus viduitatem, patribus orbitatem, virginibus corruptionem, sacerdotibus populisque Dei captivitatem, ecclesiarum desolationem, terris inhabitantibus solitudinem, ceca ambitio paras! ... Sed redeamus ad rem. Devicto namque Centebaldo Maravanorum duce, Arnulfi pace habita regno potitur. Hungarii interim observato exitu, contemplati-que regionem, cordibus malum, quod post in propatulo apparuit, machinabantur.

288

II 1 Postquam vitalis calor Arnulfi regis membra deserens, reddidit corpus exanime, suus ipsius filius Hulodoicus rex cunctis a populis ordinatur. Tanti denique casus viri vicinos Hungarios, sicut nec in toto orbe degentes, latere non potuit. Siquidem loeti dies eius iis fuit omni festivitate iucundior, gazis omnibus praestantior. Quid igitur?

II 13

¹ Zpráva se patrně vztahuje k l. 891—893.

² *Ann. Fuld.* a *Ann. Sangall.* ad a. 892.

³ V těchto údajích je Liudprand poplatný *Regin. Chron.* ad a. 890.

⁴ Liudprandův údaj o Svatoplukově porážce neodpovídá skutečnosti, *Ann. Fuld.* ad a. 892, 893.

II 1

¹ Ludvík IV. Dítě se stal králem v únoru 900.

odpor,¹ odstraní — běda — tyto velmi opevněné překážky, o kterých jsme předtím řekli, že se obecně nazývají zátarasami, a zavolá na pomoc národ Maďarů,² chtivý, smělý, neznající všemohoucího Boha, dobře znalý všech zločinů a dychtící pouze po vraždění a loupežích — může-li se alespoň pomocí nazvat to, co nedlouho potom, když on zemřel, bylo jak jeho národu, tak ostatním národům, žijícím na jihu a západě vážným nebezpečím, ba dokonce záhubou. Co tedy? Svatopluk je přemožen, podroben, učiněn poplatným;³ ale ne sám. Och ty slepá touhu krále Arnulfa po vládě! Och ty nešťastný a hořký dni! Svržení jediného člověka se stává zhoubou celé Evropy. Slepá ctižádost, kolika ženám připravuješ vdovství, otcům smrt dětí, pannám zneuctění, kněžím a lidem božím zajetí, chrámům opuštění a obydleným krajům zpustnutí!...

Ale vraťme se k věci. Tedy po porážce Svatopluka, vévody Moravanů,⁴ Arnulf v nastalém míru vládne. Maďaři mezitím zpozorovavše výsledek a prohlédnuvše si zemi, strojili v srdcích zlo, což později vyšlo najevo.

II 1 Když životní teplo opustilo údy Arnulfa a zanechalo tělo bezduchým, je všemi národy ustanoven za krále jeho vlastní syn Ludvík.¹ Konec tak slavného muže nemohl ovšem ujít sousedním Maďarům — stejně jako ani lidem na celém světě. Den jeho smrti jim totiž byl příjemnější nad veškeré veselí, vzácnější nad všechny poklady. Co tedy?

288

II 2 Primo namque mortis huius gnatique sui ordinationis anno, permagno collecto exercitu, Maravanorum gentem, quam virtutis eorum amminiculo rex Arnulfus subdiderat, sibi vendicant; Bagoariorum etiam fines occupant; castra diruunt, ecclesias igne consumunt, populos iugulant, et ut magis magisque timeantur, interfectorum sese sanguine potant.

II 61 Inter agendum autem contigit Hungarios Veronam his ignorantibus advenisse; quorum duo reges Dursac et Bugat amicissimi Berengario fuerant. Adalbertus denique marchio atque Odelricus comes palatii, Gislebertus etiam comes, pluresque alii, dum in montanis Brixianae civitatis, quae 50 miliaris Verona distat, conventicula ob Berengarii deiectionem haberent, rogavit Berengarius Hungarios, ut si se amarent, super inimicos suos irruerent. Hi vero, ut erant necis avidi, bellandi cupidi, a Berengario mox praeduce accepto, per ignotas vias a tergo hos usque adveniunt; tantaque illos tunc celeritate confodiunt, ut nec induendi quidem sumendive arma spatium habere quirent. Captis igitur cesisque multis, Odelricus palatii comes, qui se non viriliter defenderat, occiditur. Adalbertus autem marchio et Gislebertus vivi capiuntur.

II 2

¹ V r. 900 došlo k nájzdu Maďarů proti Bavorům, v r. 901 k nájzdu do pohraničí Korutan, v r. 902 byli Maďaři poraženi od Moravanů, *Ann. Fuld.* ad a. 900, 901, 902.

² Není nic známo o tom, že by si Arnulf podrobil Moravany. R. 892 byli Maďaři při útoku na Moravany obklíčeni a jen Arnulfův příchod je zachránil od zničení, *Ann. Sangal.* ad a. 892.

II 61

¹ Patrně r. 921.

² Ivrejský markrabí Adalbert, hrabata Oldřich a Gislebert.

³ Dursac souvisí se slov. *drug*, o Bugatovi, jehož jméno je zřejmě též slovanského původu (*drug* *bogat*, *Život Metoděje arcibiskupa moravského*, kap. XI), *P. Magistri Gesta Hung.*, c. 41; c. 30, pozn. 1

⁴ Berengar I., vévoda friaulský (874—888), král italský (888—915), císař římský (915—924).

II 2 Nuže v prvním roce po jeho smrti a po ustanovení jeho syna seberou převeliké vojsko a uvedou pod svou moc národ Moravanů,¹ který si král Arnulf podrobil s podporou jejich statečnosti;² obsadí také pomezí bavorské; boží hrady, páli chrámy, vraždí obyvatelstvo, a aby se jich lidé více a více báli, napájejí se krví zabitých.

II 61 Za jednání se pak přihodilo, že Maďaři přišli¹ do Verony, aniž to tito² věděli; dva jejich králové, Dursac a Bugat,³ byli ve velmi přátelských vztazích k Berengarovi.⁴ Nakonec zatím co markrabí Adalbert a dvorský hrabě Oldřich a rovněž hrabě Gislebert i přemnozí jiní konali v horské krajině brescijské obce, která je vzdálena 50 mil od Verony, schůzky stran Berengarova svržení, požádal Berengar Maďary, aby, mají-li ho rádi, vpadli na jeho nepřátele. Ti pak, jak byli dychtiví po vraždění a žádostiví boje, přijmou ihned od Berengaria průvodce a dorazí po neznámých stezkách zezadu až k nim; a pobíjí je tehdy s takovou rychlostí, že jim ani nezbyl čas k tomu, aby se oblékli nebo se chopili zbraní. Potom, co jich tedy bylo mnoho pozajímáno a pobito, je usmrčen palatín Oldřich, který se nemožně hájil. Markrabí Adalbert a Gislebert jsou chyceni živí.

WIDUKINDI MONACHI CORBEIENSIS RERUM GESTARUM
SAXONICARUM LIBRI III
SASKÉ DĚJINY KORVEJSKÉHO MNICHA WIDUKINDA
O TŘECH KNIHÁCH

Jde o proslulé, literárně vytríbené dějepisné dílo, složené v 2. pol. 10. stol., v němž jsou líčeny dějiny saského kmene až do r. 973, ovšem s četnými odbočkami i do jiných oblastí. Složil je *Widukind*, vzdělaný mnich z kláštera v Korvei (dioc. Paderborn), autor i několika dalších, dnes ztracených spisů. Na rozdíl od *Livudpranda* nebyl však ve službách saského paňovnického rodu Ottonů. *Saské dějiny*, jediné Widukindovo zachované dílo, se staly důležitým zdrojem informací pro četné kronikáře a letopisce příštích století, zvl. pro *Thietmara*, *Ann. Mettenses posteriores*, *Ekkeharda*, *Saského letopisce*, *Sigiberta z Gembloux* i pro *Ann. Magdeburgenses* — a *Ekkehardovým* prostřednictvím i pro jiné autory.

V našem kritickém aparátě se objevují odkazy na tyto rukopisy, resp. starší edice Widukinda:

- A: *Codex Dresdensis I 38* ze zač. 13. stol., původem z kláštera Altzelle v míšenské diecési; končí rokem 967.
B1: *Codex Londiniensis musei Britannici 21109* z 12. stol., kdysi uchovaný v steinfeldském klášteře v dioc. kólnské; rukopis obsahuje celý Widukindův spis, až na jedno později ztracené folium. Ve srovnání s rkp. A se však zakládá na nějaké starší recenzi.
B2: Jde o první edici Widukinda, pořízenou r. 1532 v Basileji M. Frechtem. Edice se zakládá na starší, dnes ztracené předloze z porýnského kláštera v Eberbachu.
C: *Codex Casinensis 298* z doby kolem r. 1100, obsahující úplně Widukindovo dílo.

Frut.: Tato zkratka označuje kolaci Widukindových rukopisů se „všeobecnou kronikou“, která se obvykle přičítá *Ekkehardovi* (viz *Ekkehardi Chronicon universale*), ale kterou K. R. Kehr, jehož edice, zakládající se na kolaci zmíněných čtyř rukopisů, se tu držíme, pokládá za dílo mnicha Frutolfa.

Použitý text: *Widukindi Monachi Corbeiensis Rerum gestarum Saxonicarum libri III*,⁴ ed. K. A. Kehr, SRG, Hannoverae et Lipsiae 1904 (srov. i *Widukindi res gestae Saxonicae*, ed. G. Waitz, MGH SS III 408—467).

Widukindi Monachi Corbeiensis
Rerum Gestarum Saxonicarum libri
tres

Saské dějiny korvejského mnicha
Widukinda o třech knihách

24 Lib. I, XVIII Avars ... videntes autem, quia res eis secus cederent, cum uxoribus ac filiis et omni agresti suppellectili iterum venientes et finitimas gentes circumquaque vastantes, Pannoniam postremo inhabitare coeperunt.

I, XVIII Když však Avaři viděli, že se jim daří špatně, znovu vytáhli s manželkami a dětmi a se vším zemědělským náradím, a pustošice kolem sousední národy, konečně se usadili v Pannonii.¹

24 Lib. I, XIX Victi autem a Magno Karolo et trans Danubium pulsati ac ingenti vallo circumclusi, prohibiti sunt a consueta gentium depopulatione. Imperante autem Arnulfo destructum est opus, et via eis nocendi patefacta, eo quod iratus esset imperator Centupulcho regi Marorum.^b Deinde quantum stragem quantumque iniuriam imperio Francorum fecerint, urbes ac regiones adhuc desolatae testantur.

I, XIX Když však byli Karlem Velikým poraženi,¹ zahrnutí za Dunaj² a sevření ohromnou hradbou, bylo jim v obvyklém pustošení národů zabráněno. Za vlády Arnulfovy bylo však opevnění rozbořeno a byla jim³ otevřena cesta k páčání škod jen z toho důvodu, že se císař⁴ rozhněval na Svato-pluka, krále Moravanů. Konečně jakou porážku a jaké bezpráví způsobili říši franské, dosvědčují zpustošená města i krajiny.

^a Centupulchro B 2. ^b sic A. C; maurorum B 1; Moraurorum B 2; maraurorum Frut.

I XVIII

¹ Widukind ztotožnil Huny, Avary a Maďary.

I XIX

¹ Avaři byli poraženi Karlem Velikým v l. 791—796.

² Do Potísi.

³ Odtud se zpráva týká již Maďarů, kteří se nejprve usídlili v Potísi.

⁴ Arnulf.

ANNALES LOBIENSES
LETOPISY LOBBESKÉ

Jsou nazvány podle kláštera v Lobbes (čili v Laubachu) v diecézi lutyšské, kde vznikly v 2. pol. 10. století. Po předchozím historickém přehledu o letech 408—741 popisují análisticky léta 741—982. Jde o kompilaci, čerpající hojně např. z *Ann. regni Francorum*, *A. Mettenses priores* apod., méně však z *Ann. Laubacenses*, vzniklých před časem taktéž v Lobbes nebo v některém z nepříliš vzdálených klášterů.

Použitý text: *Annales Lobienses*, ed. G. Waitz, MGH SS XIII 224—235.

Annales Lobienses

- 230 803 Eo anno Pannonia cum finitimis regnis sub ditione imperatoris redacta est.
- 230 805 Imperator expeditionem in Beheim per tres turmas direxit, cui Karolum filium suum praefecit. Qui, vastata omni regione et omnibus subactis, interfecto rege eorum, cum gaudio reversus est. Eodem anno Gaganus princeps Hunorum, quia propter infestationem Sclavorum in pristinis sedibus esse non poterat, petiit ab imperatore, ut sibi cum populo suo locus ad habitandum inter Sabariam et Carnuntum daretur; quod et impetravit.

803

¹ Sousedními královstvími či panstvími se rozumí nejen oblast posávského Chorvatska, ale také vévodství Slovanů na sever od Dunaje, uváděných ve zprávě *Ann. reg. Franc.* ad a. 811. K události *Ann. reg. Franc. (Ann. Lauriss.)* ad a. 803. L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 135.

² Karla Velikého.

805

¹ Karel Veliký.

² Jde o kontaminaci krále Semela v *Chron. Moissiac.* ad a. 805 a vévody Lecha v *Ann. reg. Franc.* a *Ann. Mett.* ad a. 805.

³ Avarů.

⁴ *Ann. reg. Franc.* ad a. 805.

Letopisy lobbeské

803 V tom roce byla Panonie spolu se sousedními královstvími¹ uvedena pod moc císaře.²

805 Císař¹ poslal do Čech výpravu ve třech vojích a postavil jí do čela svého syna Karla. Ten celou krajinu zpusťošil, všechny pokořil, zabil jejích krále,² a vrátil se radostně zpět. V témž roce kagan, vládce Hunů,³ požádal císaře, aby bylo jemu i jeho lidu dáno k obývání místo mezi Sabarií a Karnuntem, ježto pro nájezdy Slovanů nemohl setrvalovat v dřívějších sídlech, — a také toho dosáhl.⁴

ANNALES HILDESHEIMENSES
LETOPISY HILDESHEIMSKÉ

Název mají podle toho, že vznikly v Hildesheimu. Dílo začíná stvořením světa, končí rokem 1137 a bývá děleno do více částí. První část končí v r. 994, potom následuje několik pokračování, přičemž významným mezníkem je tu zejména r. 1040. Od r. 688 až po r. 817 jsou letopisy doslovným opisem z *Ann. Laurissenses minores*. Nejcennějším úsekem jsou svědectví o letech 818—1040; tato část obsahuje jednak údaje zcela originální, jednak zprávy založené na nezachovaných *Ann. Hersfeldenses* (do r. 990), jednak zřejmě i výtahy z nějakých starších a rozsáhlejších, avšak také nedochovaných hildesheimských letopisů, zvl. pro léta 1000—1040. Závěrečná pokračování letopisů jsou opět nesamostatná, vznikla mimo Hildesheim a zakládají se na *Ann. s. Albani*, Moguntini, resp. na *Ann. Patherbrunnenses*.

[K nezachovaným *Ann. Hersfeldenses*, jejichž základní část končila patrně rokem 973, je třeba ještě dodat, že měly zřejmě dvě verze, jednu podrobnější s pokračováním do r. 990 (na té se zakládají *Ann. Hildesheimenses* a *Ann. Quedlinburgenses*) a druhou stručnější s pokračováním do r. 984 (o tu se opírají tři další spřízněné letopisy, totiž *Ann. Lamberti*, *Ann. Ottenburani* a *Ann. Weissemburgenses*). Na *Ann. Hersfeldenses* těsně navazovala i jiná análistická díla, j. *Ann. Altahenses maiores*.]

Použitý text: *Annales Hildesheimenses*, ed. G. Waitz, SRG, Hannoverae 1878 (srov. i *Ann. Hildesheimenses* ed. G. Pertz, MGH SS III 118-116).

Annales Hildesheimenses

- 17 846 Ludowicus, filius Ludowici, Pannoniam subegit et Behemos domum rediens vastavit.
- 17 855 Ludowicus rex cum magno exercitu perrexit contra Ratzidum regem Marahensium.
- 18 864 Ludowicus rex Francorum Ratzidum regem Marahensium sibi subegit.

846

¹ *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 846.

855

¹ *Ann. Fuld.* ad a. 855 a *Ann. Bertin.* ad a. 856.

864

Ann. Fuld. a *Ann. Bertin.* ad a. 864.

Letopisy hildesheimské

- 846 Ludvík, syn Ludvíkův, si podmanil Panonii a vraceje se domů, zpusťošil Čechy.¹
- 855 Král Ludvík vytáhl s velkým vojskem proti Rostislavovi, králi Moravanů.¹
- 864 Ludvík, král Franků, si podmanil Rostislava, krále Moravanů.¹

ANNALES QUEDLINBURGENSES
LETOPISY QUEDLINBURSKÉ

Je to kompilační dílo, sahající do r. 1025. Vzniklo v Quedlinburgu (diec. Halberstadt) s použitím řady starších analistických prací. Zvláštní spojitosti lze pozorovat zejména mezi *Ann. Quedlinburgenses* a *Ann. Hildesheimenses*; tyto shody se vysvětlují zčásti přímou nápodobou *Letopisů hildesheimských*, zčásti závislostí obojích těchto letopisů na nezachovaných *Ann. Hersfeldenses* jakožto na společné předloze (do r. 990). Srov. podrobnější výklad sub *Ann. Hildesheimenses*.

Použitý text: *Annales Quedlinburgenses*, ed. G. H. Pertz, MGH SS III 18—90.

Annales Quedlinburgenses

Letopisy quedinburské

41	805 Carolus, filius Caroli, Bohemos cum Francis et Saxonibus devastavit, regemque eorum, Lechonem nomine, occidens, victor ad patrem revertitur.	805	Karel, syn Karlův, zpustošil spolu s Franky a se Sasy území Čechů, a když usmrtil jejich krále jménem Lecha, vrátí se k otci jako vítěz. ¹
46	846 Ludovicus rex, filius Ludovici, Pannoniam subegit, et Bohemos domum rediens vastavit.	846	Král Ludvík, syn Ludvíkův, si podmanil Panonii, a vraceje se domů, zpustošil Čechy. ¹

805

¹ *Ann. reg. Franc., Ann. Mett. (priors) a Chron. Moissiac.* ad a. 805.

846

¹ *Ann. Fuld. a Ann. Bertin.* ad a. 846.

ANNALES WEISSEBURGENSES
LETOPISY WISSEMBOURSKÉ

Vznikly ve Weissenburgu (Wissembourg) v Alsasku, zahrnují události z let 708—1075 (+1087 a 1147) a dělí se na dvě části. Část první obsahuje zprávy o letech 708—984 a je pravděpodobně založená na nějakém stručnějším znění nezachovaných *Ann. Hersfeldenses* (srov. o tom podrobnější výklad sub *Ann. Hildesheimenses*). Na tuto část navázalo pozdější pokračování s informacemi o letech 985—1075.

Použitý text: *Annales Weissemburgenses*, ed. G. H. Pertz, MGH SS III 18—22 33—65; 70—72 (srov. i *Annales Weissemburgenses*, rec. O. Holder-Eger, *Lamperti monachi Hersfeldensis Opera*, SRG, Hannoverae et Lipsiae 1894, 9—57).

Annales Weissemburgenses

Letopisy wissembourské

41	805 Karlus, Karoli filius, Beheimos vastavit.	805	Karel, syn Karlův, zpustošil Čechy. ¹
47	846 Ludowicus, filius Ludovici, Pannoniam subegit, et Beheimos domum rediens vastavit.	846	Ludvík, syn Ludvíkův, si podmanil Panonii, a vraceje se domů, zpustošil Čechy. ¹
47	855 Ludowicus rex cum exercitu magno perrexit contra Ratzidum regem Marahensum.	855	Král Ludvík vytáhl s velkým vojskem proti Rostislavovi, králi Moravanů. ¹
49	864 Ludowicus rex Ratzidum, regem Marahensium, sibi subegit.	864	Král Ludvík si podmanil Rostislava, krále Moravanů. ¹

805

¹ *Ann. reg. Franc., Ann. Mett. (priors) a Chron. Moissiac.* ad a. 805.

846

¹ *Ann. Fuld. a Ann. Bertin.* ad a. 846.

855

¹ *Ann. Fuld.* ad a. 855 a *Ann. Bertin.* ad a. 856.

864

¹ *Ann. Fuld. a Ann. Bertin.* ad a. 864.

ANNALES OTTENBURANI
LETOPISY OTTOBEUERNSKÉ

Byly nazvány podle toho, že jejich první rukopis byl nalezen ve východofranekém klášteře v Ottobeuern (diec. Augsburg); vznikly však asi v Hessensku. Zahrnují události z let 727—1111 a drží se až do r. 984 stručnější verze *Letopisů hersfeldských* (srov. o tom podrobněji sub *Ann. Hildesheimenses*); po tomto roce se až do r. 1039 shodují někdy s *Ann. Hildesheimenses*, jindy s *Ann. Lamberti*, není ovšem vyloučeno, že i tu čerpaly z nějakého nedochovaného hersfeldského (nebo i staršího a rozsáhlejšího hildesheimského) pokračování.

Použitý text: *Annales Ottenburani*, ed. G. H. Pertz, MGH SS V 1—9.

Annales Ottenburani

Letopisy ottobeuernské

3	806 Karolus rex Beheimos vastavit.	806 Král Karel zpusťošil Čechy. ¹
3	855 Ludowicus rex perrexit contra Ratzidum regem Marahensium cum magno exercitu.	855 Král Ludvík vytáhl s velkým vojskem proti Rostislavovi, králi Moravanů. ¹
3	864 Ludowicus rex Ratzidum regem subegit.	864 Král Ludvík si podmanil krále Rostislava. ¹

806

¹ Událost se bude asi vztahovat na rok 805, *Ann. reg. Franc.* ad a. 805, 806, *Ann. Mett. (prieores)* a *Chron. Moissiac.* ad a. 805.

855

¹ *Ann. Fuld.* ad a. 855 a *Ann. Bertin.* ad a. 856.

864

¹ *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 864.

THIETMARI MERSEBURGENSIS EPISCOPI CHRONICON
KRONIKA DĚTMARA, BISKUPA MERSEBURSKÉHO

Thietmar (*975, †1018) byl syn hraběte Siegfrieda z Walbecku, původem Sas. Žil v těsném styku s panovnickým dvorem a horlivě sledoval veškeré politické dění. V r. 1009 se stal biskupem merseburským. Svou kroniku rozdělil do osmi knih a původně v ní chtěl podat dějiny merseburského biskupství. Dílo se mu však rozrostlo a kronika je vlastně dějinami německých králů pocházejících ze saského královského rodu, a to zhruba od konce 9. stol. do r. 1018, ovšem navíc ještě s četnými exkursy do minulosti i do sousedních oblastí, zejména slovanských. Při sestavování kroniky čerpal autor hojně ze starších letopisů a kronik, zvl. z *Widukinda* a z *Ann. Hersfeldenses*, *Hildesheimenses* i *Quedlinburgenses*, dovedl však vždy tyto informace jak po stránce věcné, tak i stylistické zdařile spojovat. Thietmarovo dílo samo se stalo cenným zdrojem informací zejména pro *Analistu Sasa*. Významné je, že se zachoval původní, Thietmarem pořízený rukopis kroniky.

Použitý text: *Thietmari Chronicon*, ed. W. Trillmich, *Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters IX* (srov. *Thietmari Chronicon*, ed. J. M. Lapenberg, MGH SS III 723—871, a také *Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon*, ed. R. Holtzmann, MGH SRG—NS, IX, Vimarie 1935).

Thietmari Merseburgensis episcopi
Chronicon

Kronika Dětmara,
biskupa merseburského

- 346 VI 99 (60) Illud etiam adnectendum est, qualiter Othelricus Boemiorum dux, mammona iniquitatis interpretatus, Bosionem inclitum suimet militem caeterosque complures interfici preceperit, eo quod hos fratrem adiuvare exulem a falsis murmuratoribus audierit et omnes caute in hiis cladibus discerent, qualiter sibi in futurum precavere debuissent. Quod Dominus in utroque testamento iubet observari firmiter, id in hiis regionibus compleri prohibet ambicio ceca semper. Germa-

VI 99 (60) To je třeba ještě připojit, jak Oldřich, vévoda Čechů,¹ chovaje se jako pravý strážce bezpráví, dal zabít Bosiona, svého proslulého bojovníka, i přemnohé jiné, a to proto, že se od klamných našeptávačů doslechl, že ti podporují (jeho) vyhnaného bratra,² a všichni se měli s obezřetností na těchto pohromách poučit, jak se mají do budoucna chránit. Co Pán v obou Zákonech přikazuje pevně zachovávat, to vždy v těchto krajinách slepá ctižádost brání naplnit. Bál se totiž

VI 99

¹ Oldřich (1012—1033).

² Jaromír (1004—1012).

num enim, quem merito pre hiis diligere debuit, verebatur et, ne umquam ad se veniat, diligenter custodire conatur. Boemii regnante Zuetepulco duce quondam fuere principes nostri. Huic a nostris parentibus quotannis solvitur census, et episcopus in sua regione Marierum dicta habuit; quod omne is et successores sui superbia tumidi perdidierunt, quia omnis humilitas euangelio teste crescit et arrogantiae sublimitas minoratur. Sine maximo timore in hiis nullus dominatur provinciiis. Caritas pura, gemit exclusa, quia regnat ibidem periurium cum fraude socia.

bratra, kterého měl nad tyto milovat, a pečlivě se snaží dávat pozor, aby vůbec nikdy za ním nepřišel. Čechové byli kdysi za panování vévody Svato-pluka našimi vládci. Tomuto naši předkové platili každoročně poplatek a on sám měl ve své zemi, zvané Morava, i biskupy;³ to všechno on a jeho nástupci, nadutí pýchou, ztratili, protože podle svědectví evangelia, každá poníženost roste a povýšenost zpupnosti se zmenšuje. Bez převelikého strachu nikdo v těchto krajinách nevládne. Čistá láska tam úpí byvši odstraněna, protože tam vládne věrolomnost společně s klamem.

VII 19 ... Neboť Oldřich napadl jakési velké město zvané Busink, zajal v něm neméně než tisíc mužů vedle žen a dětí, zapálil to město a vrátil se jako vítěz.¹ Jakmile se pak dozví Jindřich, markrabí Východní marky, že v blízkosti kořistili Boleslavovi² vojáci, ihned se pustí do jejich pronásledování a osm set jich zabije, ačkoliv se stavěli statečně na odpor, a veškerou kořist jim odejme zpět.³

VII 57 (42) Mezitím¹ obklíčí Moravané Boleslavovi vojáci, lstí velký oddíl Bavorů, který nebyl dosti obezřetný, povraždí je a pomstí takto v míře nikoli nepatrné pohromu, kterou jim ti dříve² způsobili.

³ L. Havlík, *Územní rozsah 56–60 a id., Tři kapitoly 59.*

VII 19

¹ Jde buď o Landeskrone b. Görlitz, kde na úpatí je ves Biesnitz nebo může jít o lokalitu na staré jižní Moravě, příp. Slovensku. V. Chaloupecký (*Česká hranice východní, ČCH 32, 1926*) uvažoval o Bratislavě (Bázána—Pozonium), W. Semkowicz, *Geograficzne podstawy Polski Chrobrego Kwart. hist. 39, 1925, 296* o Pezinku (Neštich u Sv. Jura). Událost náleží do r. 1015, L. Havlík, *Tři kapitoly 77, id. Staří Slované 75.*

² Boleslava Chrabrého (992—1025).

³ L. Havlík, *K otázce hranice jižní Moravy v době Boleslava Chrabrého, Stud. z dziej. pol. i czeskosł. I, 1960, 87.*

VII 57

¹ R. 1017.

² Tj. r. 1015.

422 VII 61 Interim Mararenses Boemiam ingressi urbem quandam expugnant et cum preda ingenti incolumes exhibant. Quod cum marchio Henricus hos petere cum exercitu conatus audiret, festinus insequitur; et occisis ex eorum numero plus quam mille viris fugientibusque caeteris, captivitate hanc omnem solutam domum remisit.

VII 61 Mezitím¹ Moravané vtrhnou do Čech, dobudou jakéhosi města a vraceli se beze ztrát s ohromnou kořistí zpět. Když se o tom doslechl markrabí Jindřich — který se na ně pokoušel s vojskem udeřit —, spěšně se pustí do jejich pronásledování; a když z jejich počtu pobil více než tisíc mužů a ostatní se dali na útěk, osvobodil tam všechny zajatce a propustil je domů.²

438 VII 76 (54) In Bawariorum confinio atque Mararensium quidam peregrinus nomine Colomannus ab incolis, quasi speculator esset, capitur et ad professionem culpae, quam non meruit, diris castigationibus compellitur. Ille, cum se nimis excusaret pauperemque Christi se sic vagari affirmaret, in arbore diu arida innocens suspensus est. Nam caro eius a quodam postea paululum incisa sanguinem fudit, ungues ac capilli crescebant. Ipsa quoque arbor floruit et hunc Christi martirem esse monstravit. Hoc marchio Henricus ut comperit, corpus eiusdem in Mezilecun sepelivit.

VII 76 (54) Na pomezí Bavorů a Moravanů je zajat — jako by to byl zvěd —, jakýsi poutník jménem Koloman¹ a je dohnán krutým mučením k přiznání viny, které se nedopustil. I když se onen nadmíru ospravedlňoval a ujišťoval, že bloudí jen tak jako chudý (bratr) Kristův, byl pověšen na dlouho uschlém stromě, ač byl nevinen — neboť když kdosi potom řízl do jeho masa, vylila se z něho krev; nehty a vlasy dále rostly. Sám strom také rozkvetl a prokázal, že to byl mučedník Kristův. Jak se to markrabí Jindřich dověděl, pohřbil jeho tělo v Melku.

VII 61

¹ R. 1017.

² K boji došlo patrně někde na Světelsku nebo Vitorazsku, L. Havlík, *Staří Slované 75.*

VII 76

¹ Tímto pohraničím Bavorů a Moravanů bylo okolí Štokravy, kde podle *Ann. Mellicenses* ad a. 1012, MG SS IX, 497 k události r. 1012 došlo. L. Havlík, *Staří Slované 33.*

ANNALES ALTAHENSES MAIORES
LETOPISY ALTAIŠSKÉ VĚTŠÍ

Název mají podle místa svého vzniku, kláštera v Nieder-Altaihu u Pasova; zahrnují události z let 708—1073. Bývají rozčleňovány do dvou částí: První část obsahuje vypravování o letech 708—1032 a jejím autorem byl někdy kolem r. 1032 patrně mnich *Wolfric* z Hildesheimu, který se tehdy v Altaihu zdržoval (v této své análistické činnosti se opíral hlavně o nezachované *Ann. Hersfeldenses* a o *Ann. Hildesheimenses*, ale např. i o *Ann. Alamannici*). Druhá část zahrnuje léta 1033—1073 a sestavil ji poměrně samostatně nějaký blíže neznámý mnich z Altaihu. Letopisy se zachovaly především zásluhou *Aventina*, autora spisu *Annales Boiorum* (viz *Johannis Aventini Ann. Boiorum*), který si v r. 1517 pořídil — počínaje rokem 899 — jejich úplný opis a z let předešlých vy excerpoval alespoň nejvýznamnější události. Leccos z těchto zpráv pak později převzal i do svého vlastního dějepisného díla, stejně jako to učinil v rozsáhlé míře již na přelomu 15. a 16. stol. — na základě nějakého staršího rukopisu, z něhož asi primárně čerpal i *Aventin* — pasovský kronikář *J. Steindel*.

Použitý text: *Annales Althenses maiores*,² ed. W. de Giesebrecht et L. B. ab Oefele, SRG, Hannoverae 1891 (srov. i *Annales Althenses maiores*, ed. Giesebrecht-Oefele, MGH SS XX 772—824).

Annales Althenses maiores

- 4 805 Carolus iunior Beheimos vastat.
5 846 Ludovicus filius Pannoniam subegit, revertens Beheimos vastat.
6 855 Ludovicus rex cum exercitu magno perrexit contra Razidum regem Marahensium.

805

¹ *Ann. reg. Franc., Ann. Mett. (priors), Chron. Moissiac.* ad a. 805.

846

¹ *Ann. Fuld. a Ann. Bertin.* ad a. 846.

855

¹ *Ann. Fuld.* ad a. 855 a *Ann. Bertin.* ad a. 856.

Altaišské letopisy větš

- 805 Karel mladší zpustoší Čechy.¹
846 Ludvík syn si podmanil Panonii, vraceje se zpustoší Čechy.¹
855 Král Ludvík vytáhl s velkým vojskem proti Rostislavovi, králi Moravanů.¹

PETRI BIBLIOTHECARI HISTORIA FRANCORUM
ABBREVIATA
STRUČNÉ DĚJINY FRANKŮ OD PETRA BIBLIOTÉKÁŘE

Jde o dějepisné dílo zahrnující události z let 680—898. O jeho autorovi, blíže neznámém, se soudí, že žil v 1. pol. 11. stol. Spis nemá větší význam a je vlastně výtahem z *Ann. Fuldenses*.

Použitý text: *Petri Bibliothecarii Historia Francorum Abbreviata*, ed. G. H. Pertz, MGH SS I 416—418.

Petri Bibliothecarii Historia
Francorum Abbreviata

Stručné dějiny Franků od Petra
bibliotékáře

- 417 806 Boemii Sclavi alio nomine appellati sunt.
418 878 Boum pestilentia in Germania, quam clades hominum secuta est. Slavi, Dalmatae, Soavi, Bohemi idem sunt.
806 Čechové jsou nazýváni jiným jménem Slované.¹
878 V Germánii se objevil dobytčí mor, po němž následovala pohroma pro lidi. Slované, Daleminci, Srbové a Čechové, to je totéž.

806

¹ Zpráva se týká franského tažení do Čech, *Ann. reg. Franc.* ad a. 806.

CHRONICON SUEVICUM UNIVERSALE
ŠVÁBSKÁ SVĚTOVÁ KRONIKA

Tato kronika, vzniklá v 11. stol., zahrnuje události z let 769—1043. Dříve byla označována jako *Epitome Sangallensis Herimanni Augiensis* (Svatohavelský výtah z Herimana z Reichenau); dnes se však má za to, že jak autor této zachované *Švábské světové kroniky*, tak i *Heriman* — a rovněž i pokračovatelé díla *Ann. Sangallenses maiores* — čerpali z jednoho a téhož pramene, totiž z nějaké nedochované *švábské kroniky*, dovedené taktéž až do r. 1043 (viz *Herimanni Augiensis Chronicon*).

Připojené textově kritické poznámky se vztahují k těmto základním rukopisům a edicím:

- 1: *Codex Gotwicensis* G 26 z 12. stol.
- 2: Dnes ztracený kodex, kterého použil J. Sichard ve svém prvním vydání Kroniky, považované tehdy ještě za výtah z *Kroniky Herimanovy* (Basilej 1529).
- 2b: Vydání J. Pistoria, založené na edici Sichardově (Frankfurt 1583).
- 3: *Codex Engelbergensis* z 12. stol.

Použitý text: *Chronicon Suevicum universale*, ed. H. Bresslau, MGH SS XIII 61—72.

Chronicon Suevicum universale

Švábská světová kronika

66	900 Eodem anno Noimarius et Isanrichus cum rege pacificantur.	900 Téhož roku se Mojmir ¹ a Isanrik ² usmíří s králem. ³
66	902 Ungarii a Maruis ^a occiduntur.	902 Maďaři jsou pobiti od Moravanů. ¹

^a Martis 2. 2b; amarius *Ann. Mellicenses; Chron. Wirziburgense*.

900

¹ Mojmir II. (894—906/907).

² Isanrik, markrabí Východní marky.

³ Událost spadá do r. 901, *Ann. Fuld.* ad a. 901.

902

¹ *Ann. Fuld.* ad a. 902.

HERIMANNI AUGIENSIS CHRONICON
KRONIKA HERIMANA Z REICHENAU

Autorem této kroniky s plným názvem *Chronicon de sex aetatibus mundi* (= Kronika o šesti dobách světa) byl mnich z kláštera v Reichenau (lat. název Augia Dives; diec. kostnická) *Heriman*, zvaný pro svou tělesnou vadu *Contractus* (*1013, †1054). Proslul všestrannou literární činností (skládal i básně) a zejména vynikl svou Kronikou, která obsahuje analistické vyličení světových dějin od narození Kristova až do r. 1054 a bývá pro pečlivost chronologického sestavení, poměrnou spolehlivost zpráv i kritičnost jejich výběru pokládána za vrcholný historický pramen své doby. Jak se však zdá, nepatří asi plná zásluha o to přímo autorovi samému, neboť novější bádání ukázala (viz. zvl. H. Bresslau, *Neues Archiv* 2 [1877], 566—567), že Heriman měl patrně po ruce nějakou dnes ztracenou švábskou kroniku, která asi vznikla někdy koncem 1. pol. 11. stol. v St. Gallen a byla např. předlohou pro *Chronicon Suevicum universale* a pro pokračovatele díla *Ann. Sangallenses maiores* (šlo patrně o kompilaci z *Bedy*, *Ann. Laureshamenses*, *Ann. Fuldenses*, *Ann. Hersfeldenses*, *Ann. Hildesheimenses* [snad v nezachované, rozsáhlejší podobě] i z reichenavského pokračování *Letopisů alamanských* apod.). Heriman pravděpodobně toto starší dílo u jednotlivých let pouze upravil a doplnil, a sám samostatněji zpracoval teprve několik posledních let, zhruba léta 1040—1054.

Připojené textově kritické poznámky se vztahují ke dvěma nejdůležitějším rukopisům Kroniky:

- 1: *Codex Carlsruhanus* z konce 11. stol.
- 2: *Codex Monacensis* z 11. stol.

Použitý text: *Herimanni Augiensis Chronicon*, ed. G. H. Pertz, MGH SS V 67—133.

Herimanni Augiensis Chronicon

Kronika Herimana z Reichenau

101	805 Karolus iunior a patre missus, Boemiam, occiso rege Lechone, subiugavit.	805 Karel mladší, byv poslán otcem, ¹ zabil krále Lecha a podrobil si Čechy. ²

805

¹ Karlem Velikým (768—814).

² K tomu *Ann. reg. Franc.*, *Ann. Fuld.*, *Ann. Mett. (priors)* a *Chron. Moissiac.* ad a. 805.

- 101 806 Karolus imperator inter tres filios suos regnum divisit. Karolus iunior Sorabos vastavit, et Miliduch ducem eorum occidit. Item misso exercitu, Boemia vastatur.
- 101 811 Tres exercitus fausto omine in Linones, in Pannonias, in Britones ab imperatore mittuntur.
- 102 819 Exercitus in Pannonias contra Liudwidum Sclavum rebellantem parvo affectu mittitur.
- 102 820 Tres exercitus contra Liudwidum ex diversis partibus inmissi, Pannoniam magna ex parte^a devastant.
- 104 840 Ludowicus se privatum dolens, multis sibi adunatis per Alamanniam, quasi debitum repetens regnum, Francoufurt venit; contra quem pater imperator Ludowicus, relicta Aquitania, copias colligit, eumque per Turingiam ad barbaros pulsum, per Sclavorum gentes laboriose Baiocariam repetere coegit.
- 806 Císař Karel rozdělil říši mezi své tři syny. Karel mladší zpusťošil území Srbů a zabil jejich vévodu Miliducha. Rovněž Čechy jsou vyslaným vojskem zpusťošeny.¹
- 811 Císař¹ poslal za příznivého znamení tři vojska proti Liňanům, do Panonií, proti Britům.²
- 819 Bylo vysláno vojsko do Panonií proti Slovanu Ljudevítovi,¹ který se bouřil, ale s malým výsledkem.²
- 820 Z různých stran byla vyslána tři vojska proti Ljudevítovi¹ a z velké části zpusťošila Panonii.²
- 840 Ludvík,¹ rmoutě se nad tím, že je pouhým soukromníkem, přibral si v Alamanií mnoho lidí a přišel do Frankfurtu, domáhaje se vlády, jako by mu náležela. Otec, císař Ludvík,² opustil Aquitánii, sebere proti němu vojenské sbory, a když ho zahnal přes Durynsko do území barbarů,³ donutil ho, aby se s námahou vrátil přes území slovanských národů do Bavor.⁴

^a p. magnam partem pannoniae d. 2.

806

¹ O tažení podrobněji *Ann. reg. Franc.* ad a. 806.

811

¹ Karel Veliký.

² V Bretagni. O výpravě do Panonií *Ann. reg. Franc.* ad a. 811.

819

¹ Ljudevit byl vévoda Chorvatů v dolní Panonii na řece Sávě.

² O událostech *Ann. reg. Franc.* ad a. 819.

820

¹ Ljudevit, vévoda vnitrozemských Chorvatů.

² O výpravě *Ann. reg. Franc.* ad a. 820.

840

¹ Ludvík Němec (830/843–876).

² Ludvík Pobožný (814–840).

³ Jde zřejmě o Srbsko.

⁴ V úvahu přicházejí jak srbské oblasti, tak i území západních Čech, *Ann. Fuld.* ad a. 840. E. Dümmler, *Geschichte* I 134; V. Novotný, *České dějiny* I/1, 283.

- 104 845 Ludowicus rex 14 ex ducibus Boemanis ad fidem conversos baptizari fecit.
- 104 846 Ludowicus, Marahensibus Sclavis compressis, Rastizen ducem constituit, et per Boemiam cum gravi damno exercitus rediit.
- 104 848 Ludowicus rex, misso filio Ludowico, Boemanos compressit et obsides dare compulit.
- 104 849 Exercitus a Ludowico rege contra Boemanos^a item rebellantes missus, cum pactum et obsides hostium pacem petentium accipere contempsisset,^b turpiter ab ipsis caesus et spoliatus, obsides dedit, et cum dedecore rediit.
- 105 855 Ludowicus rex Rastizen ducem Marahensium Sclavorum petens, vastata ex parte regione, subiugare nequivit. Quo reverso, Marahenses secuti, contigua trans Danubium loca vastant.
- 845 Král Ludvík¹ dal pokřtít čtrnáct českých vévodů, obrácených na víru.²
- 846 Když Ludvík¹ potlačil moravské Slovanů,² ustanovil Rostislava za vévodu³ a vrátil se přes Čechy s velkou pohromou pro své vojsko.⁴
- 848 Král Ludvík,¹ poslavsyna Ludvíka, pokořil Čechy a donutil je dát rukojmí.²
- 849 Když vojsko vyslané králem Ludvíkem¹ proti Čechům, kteří se rovněž bouřili, s pohrdáním odmítlo přijmout od nepřátel žádajících o mír smlouvu a rukojmí, bylo jimi potupně poraženo a oloupeno, dalo rukojmí a s hanbou se vrátilo.²
- 855 Král Ludvík¹ zaútočí na Rostislava, vévodu moravských Slovanů, a ačkoliv krajinu zčásti zpusťošil, nebyl ho s to podrobit. Když se vracel, Moravané jej pronásledovali a zpusťošili místa ležící hned za Dunajem.²

^a boemanos 1. ^b contempsissent 1.

845

¹ Ludvík Němec.

² Cf. *Ann. Fuld.* ad a. 845, pozn. 2,3. O události E. Dümmler I, 273 a V. Novotný I/1 284.

846

¹ Ludvík Němec.

² O názvu Marahenses Sclavi *Ann. Fuld.* ad a. 846, pozn. 4.

³ *Ann. Fuld.* ad a. 846, pozn. 5,6. O události E. Dümmler I 284; V. Novotný I/1 294. J. Dekan, *Začiatky* 45; L. Havlík, *Velká Morava* 199.

⁴ *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 846.

848

¹ Ludvík Němec.

² *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 848.

849

¹ Ludvíkem Němcem.

² Cf. *Ann. Fuld.*, *Ann. Bertin.* a *Ann. Xanten.* ad a. 849.

855

¹ Ludvík Němec.

² O úspěchu Moravanů *Ann. Fuld.* ad a. 855.

105 856 Ludowicus rex per Sorabos transiens, auxiliaque inde assumens, Dalmatas bello victos tributarios facit, et per Boemanos nonnullos eorum in deditionem accipiens, rediit.

105 857 Exercitus item a Ludowico rege in Bohemiam missus, Sclavitag tyrannum in Marahenses pepulit.

106 864 Ludowicus rex Germaniae Rastizen Marahensium ducem petens, et apud Downam castrum obsidens, iussos obsides dare et in iusiurandum subiectionis iterare coartat.

106 869 Boemani Baioarum fines infestant. Sorabi et Suisli^c itemque Boemani Thuringiam vastant. Karlomannus bis numero copiis Rastizi pugna congressus, vicit, et praedas ingentes abduxit, Gundacrumque perierum refugam suum, divinitus in pugna debilitatum, inibi occidit. Lotharius rex cum complicibus suis se apud Adrianum papam de illatis criminibus excusans, et corpus

856 Král Ludvík,¹ procházíje územím Srbů a přibíraje odtamtud pomocné sbory, porazí ve válce Dalemince,² učíní je poplatnými a pak se navrátil přes území Čechů, přijav od některých z nich uznání svrchovanosti.³

857 Vojsko, které bylo rovněž posláno králem Ludvíkem¹ do Čech, vyhnalo samovládce Slavitěha do území Moravanů.²

864 Ludvík, král Germánie,¹ zaútočí na Rostislava, vévodu Moravanů, oblehl ho na hradě Děvíně, donutí ho dát požadované rukojmí a opětovně složit přísahu, že se mu podrobuje.²

869 Čechové napadnou bavorské pomezí. Srbové, Suselci a taktéž Čechové zpusťou Durynsko.¹ Karloman se dvakrát střetl v bitvě s Rostislavovými vojenskými sbory, přemohl je a odvedl si obrovskou kořist a zabil přitom Gundakara,² svého věrolomného zběha, božským řízením v bitvě ochromeného. Král Lotar³ se se svými společníky hledí ospravedlnit u papeže Hadriána ze zločinů, z kterých byl obviněn,⁴

^c suisli I. 2.

856

¹ Ludvík Němec.

² Glomače.

³ *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 856.

857

¹ Ludvíkem Němcem.

² Popis události v *Ann. Fuld.* ad a. 857.

864

¹ Východofranský král Ludvík Němec.

² O událostech *Ann. Fuld.* ad a. 864 a komentář.

869

¹ *Ann. Fuld.* ad a. 869.

² Korutanský hrabě Gundakar zradil nejprve Karlomana a pak Ludvíka Němce, přeběhnul k Rostislavovi. Šlo patrně o střetnutí v r. 868, *Ann. Bertin.* ad a. 869.

³ Lotrinský král Lotar II.

⁴ Lotar, nakloněn své souložnici Waldradě, chtěl se dát rozvést se svou manželkou Theutbergou.

Domini temerarie ab eo accipiens, domumque rediens, mense Iulio Placentiae periiit, fautoresque sceleris pene omnes obiter^d interiire, regnumque eius patruus Karolus invadens, Mettis se coronari imperatoremque iussit appellari. Interim Ludowicus rex usque ad desperationem Ratisbonae aegrotans, thesaurosque suos aecclesiis pauperibusque dispensans, tres filios suos cum totidem exercitibus contra diversos miserat hostes. E quibus Karolus caeteris iunior, cunctis Rastizi munitionibus captis, totam Marahensem regionem ferro, igne praedaque vastavit, Karlomannus regnumque Zuentibaldi, nepotis Rastizi, nihilo minus depopulatur, Ludowicus vero Sorabos et eorum complices bis pugna victos ad deditionem compulit.

870 Zuentibaldus cum regno suo Karlomanno se tradidit. Unde Rastiz iratus, prius eum dolo perimere, et hoc non precedente, manifeste eum persequi statuit. Ille vero superior factus, Rastizen victum comprehendit et Karlomanno vinctum tradidit. A quo, pervaso regno et gazis^e suis, in carcerem missus, et Ludowico regi exhibitus, iudicioque Francorum morti addictus, luminibus tantum oculorum privari iussus est.

^d obier 2. *deletum.* ^e gusis 2.

⁵ Ludvík Němec.

⁶ Biskupstvím a klášterům.

⁷ Čechy.

⁸ O těchto bojích *Ann. Fuld.* ad a. 869, kde se však praví, že hlavní pevnosti franská vojska nedobyla, a *Ann. Bertin.* ad a. 869, kde se píše o velkých ztrátách franského vojska, E. Dümmler I 717; V. Novotný I/1 338–342; J. Dekan 117; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 146.

870

¹ Svatopluk.

² Karloman.

³ Ludvíka Němce.

⁴ Cf. *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 870. E. Dümmler I 733; V. Novotný I/1 343–344; J. Dekan 117; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 147.

opovážlivě od něho přijal tělo Páně a vracaje se domů zemřel v měsíci červenci v Placentii a na cestě zahynuli téměř všichni podporovatelé zločinu; do jeho království pak vtrhl strýc Karel a dal se v Metách korunovat a vyhlásit císařem. Mezitím král Ludvík,⁵ který ležel v Řezně beznadějně nemocen a rozděloval své poklady církvím⁶ a chudým, poslal tři své syny se stejným počtem vojsk proti rozmanitým nepřítelům. Karel, mladší ostatních, dobyl všech Rostislavových pevností a zpusťou mečem, ohněm a loupením celou moravskou zemi, kdežto Karloman zpusťou panství Svatopluka, synovce Rostislavova; Ludvík pak dvakrát v bitvě porazil Srby a jejich spojence⁷ a přinutil je, aby se poddali.⁸

870 Svatopluk se poddal se svým panstvím Karlomanovi. Proto se Rostislav rozlítil a rozhodl se zprvu zahubit ho lstí, a když se to nedařilo, zjevně ho stíhat. Onen¹ však nabyl vrchu a poraženého Rostislava zajal a spoutaného jej vydal Karlomanovi. Ten² ho poslal do vězení, zmocnil se jeho království i pokladů a přivedl ho před krále Ludvíka;³ soud Franků jej odsoudil k smrti, byl však dán rozkaz, aby byl pouze zbaven zraku.⁴

106 871 Ludowicus et Karolus propter quaedam beneficia sua, Karlomanno fratri donata, contra patrem Ludowicum regem rebellare molientes, vix tandem ab eo placari pacarique consentiunt. Zuentibald¹ perfidiae incusatus, a Karlomanno in custodiam mittitur. Sed crimine non probato, relaxatus ab eo, et muneribus donatus, exercitusque ei auxilio contra Slagamarum² presbiterum, quem Marahenses invitum pro ipso duce fecerant, missus est. Qui dolose rediens, et se in civitatem recipiens, ipsum auxiliatorem exercitum dolo circumventum, paucis fuga elapsis vel comprehensis, prorsus delevit. Boemienses eruptionem molientes oppositis praesidiis³ reprimuntur.

106 872 Ludowicus rex, pacificatis secum et inter se filii, regni post se partitionem¹ disposuit. Exercitus contra Marahenses missus, cum sine duce sibi dissentiret, ab hostibus victus, caesus et ludibrio habitus, turpiter aufugit. Liudpertus archiepiscopus cum exercitu in Boemanos missus, quinque duces eorum pugna vicit, et regionem ex parte vastavit. Karlomannus Marahenses vastat. Sed² custodes navium eius

871 Ludvík a Karel, osnujíce vzbouření proti svému otci, králi Ludvíkovi,¹ pro jakési výsady, které udělil bratru Karlomanovi, se konečně přece jen nechají jím usmířit a upokojit. Svato-pluk je obviněn z věrolomnosti a poslán Karlomanem do vězení. Ale protože mu nebyla vina prokázána, byl jím propuštěn a obdarován a bylo mu posláno vojsko na pomoc² proti knězi Slavomírovi, kterého proti jeho vlastní vůli učinili Moravané vévodou místo něho. A on³ se úskočně vrátil, uchýlil se do města⁴, a ono pomocné vojsko lstí oklamal a úplně zničil, když jen několik málo lidí uniklo nebo bylo zajato.⁵ Čechové pak, zamýšlejíce vpád, jsou odrazeni strážními oddíly, které byly proti nim postaveny.⁶

872 Král Ludvík¹ — když se jeho synové usmířili s ním i mezi sebou — ustanovil, jak se má po jeho smrti rozdělit říše. Bylo posláno vojsko proti Moravanům, které však nemajíc vůdce, nebylo jednotné, bylo nepřáteli poraženo, pobito, stalo se předmětem posměchu a hanebně přehlo.² Arcibiskup Liutpert byl poslán s vojskem do Čech, porazil v bitvě jejich pět knížat a krajinu zčásti zpusťošil.³ Karloman pusťošil

¹ zuentebald 1. ² in loco raso 1. flaganiarum 2. ³ prediis 1. ⁴ participationem 2. ⁵ Sed — elapso desunt 2.

871

¹ Ludvíku Němci.

² Vojsko složené z Bavorů a zčásti z Korutanců bylo posláno Karlomanem.

³ Svato-pluk.

⁴ Jde o urbs antiqua Rastizi *Ann. Fuld.* ad a. 871.

⁵ O tomto vítězství Moravanů *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 871, E. Dümmler I 758; V. Novotný I/1 351; J. Dekan 133; P. Ratkoš, *Velkomoravská říše* 99; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 150.

⁶ Jde o výpravu biskupa Arna a hraběte Rudolfa do jižních Čech, *Ann. Fuld.* ad a. 871.

872

¹ Ludvík Němec.

² Jde o výpravu Durynků a Sasů v květnu, *Ann. Fuld.* ad a. 872.

³ Heriman se zmiňuje o výpravě do jižních Čech a boji s knížaty Světislavem, Vítězslavem, Herimanem, Spytímírem a Mojslavem, svedeném blíž Vltavy, *Ann. Fuld.* ad a. 872, R. Turek, *Čechy* 145.

ab hostibus trucidati sunt, Embricone Ratisbonae episcopo vix fuga elapso.

107 874 Idem cum Zuentibaldo duce Marahensium, subiectionem per legatos promittente et fidei censumque annuum pollicente, pacem fecit, Boemanosque idem facientes suscepit.

108 880 Sorabi, Dalmatae et Boemani¹ Selavi collecto exercitu Thuringiam iuxta fluvium Salam populati, a Popone marchione circumventi, omnes perempti sunt.

108 883 Zuentibald dux Marahensium Pannonias, quibus Arnolfus dux, filius Karlomanni regis, praefuit, crudeliter vastat.

108 884 Item Zuentibald Pannonias inmanissime vastans, quosdam ex Baiariis iuxta Rabam flumen incaute congressos vicit, occisisque aliis, nonnullos comprehendit ... Karolus imperator in

^{*} boemani 1 deletur post ut videtur a.

⁴ Moravany.

⁵ *Ann. Fuld.* ad a. 872, E. Dümmler I 777; V. Novotný I/1 355—356; J. Dekan 136; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 151.

874

¹ Ludvík Němec.

² Vůdcem Svato-plukova poselství do Forchheimu byl kněz Jan z Benátek.

³ O tomto míru *Ann. Fuld.* ad a. 874, E. Dümmler I 813; V. Novotný I/1 358—359. Cf. interpretaci v pozn. 5 *Ann. Fuld.* ad a. 874, L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 153—154.

⁴ Cf. *Ann. Fuld.* ad a. 874, pozn. 6. R. Turek, *Čechy* 145.

880

¹ Glomači.

² Na levém břehu Solavy (Saale).

³ Cf. *Ann. Fuld.* ad a. 880, pozn. 4.

883

¹ Tj. horní a dolní Panonii.

² Cf. *Ann. Fuld. (cont. Ratisbonensis)* ad a. 884, pozn. 22—23.

884

¹ Cf. *Ann. Fuld. (cont. Ratisbonensis)* ad a. 884, pozn. 24—28.

² *Ann. Fuld.* ad a. 884.

území Moravanů.⁴ Avšak strážci jeho lodí jsou nepřáteli pobiti, když řezenský biskup Embricho sám stěží vyvázl.⁵

874 Týž¹ sjednal mír se Svato-plukem, vévodou Moravy, když ten mu nabízel prostřednictvím vyslanců,² že se mu podrobí, a sliboval věrnost i roční poplatek³ a přijal Čechy, kteří činili totéž.⁴

880 Srbové, Daleminci¹ a čeští Slované, sebravše vojsko, zpustošili Durynsko při řece Sále,² byli však obklíčeni markrabím Popponem a všichni zahynuli.³

883 Svato-pluk, vévoda Moravanů, krutě zpustoší Panonie,¹ v jejichž čele stál vévoda Arnulf, syn krále Karlomana.²

884 Rovněž Svato-pluk, pusťošel velmi ukrutně Panonie¹, porazil některé z Bavorů, když se s ním nebezpečně střetli na řece Rábě, a jedny pobil a dosti značný počet pak zajal² ... Císař

citeriore Pannonia conventum habens, Zuentibaldum ducem Marahensium, per manus se dominio eius tradentem pacemque et servitium promittentem, suscepit. Itemque¹ Brazlavonem ducem, qui inter Dravum et Savum fluvios Pannoniae praefuit, nihilominus se tradentem accepit.

109 885 Pax inter Arnolfum, Carentani et Pannoniae ducem, et Zuentibaldum Marahensem^m ducem confirmatur.

110 890ⁿ Arnolfus rex, habito in Pannonia de diversis colloquio, a Zuentibaldo duce Marahensi ex verbis apostolici obnixè rogatur, ut Romam veniens, Italiamque sub ditione sui retinens, a tantis eam eruat tyrannis. Quod ille, allis praepeditus, ad praesens facere distulit.

110 892 Arnolfus rex Pannonias adiens, cum Zuentibaldum ducem Marahensem iterum sibi rebellantem cognovisset, colloquio cum Brazlavone duce Pannoniae ulterioris habito, trifariam cum tribus exercitibus, Ungariis etiam auxiliatoribus, nuper illas in partes de aquilone adventantibus, per continuum mensem Marahensem devastat regionem.

Karel,³ pořádaje sněm v přední Panonii,⁴ přijal Svatopluka, vévodu Moravanů, když ten se rukou dáním odevzdal do jeho panství a slíbil mír i své služby.⁵ Přijal rovněž vévodu Braslava, který vládl v Panonii mezi řekami Drávou a Sávou.

885 Je upevněn mír mezi Arnulfem, vévodou Korutan a Panonie, a mezi Svatoplukem, vévodou Moravy.¹

890 Král Arnulf, uspořádav v Panonii¹ poradu o různých záležitostech, je na základě papežových slov² snažně žádán moravským vévodou Svatoplukem, aby odešel do Říma, podržel si Itálii ve svém područí a vyrval ji z moci tolika vládců. On však tu záležitost prozatím odložil, ježto mu v tom bránily jiné věci.³

892 Král Arnulf přijde do Panonií, doví se, že proti němu opět bouří moravský vévoda Svatopluk, uspořádá¹ poradu s Braslavem, vévodou zadní Panonie,² a pak pustoší po celý měsíc ze tří stran se všemi vojsky moravskou zemi, když mu také pomáhali Maďaři, kteří teprve nedávno přišli do oněch krajín ze severu.³

¹ reliqua desunt 2. ^m d. m. 2. ⁿ DCCCXV. 1.

³ Karel III. Tlustý.

⁴ Šlo o jednání na Monte Comianu blíže řeky Tullnu a na hranicích Velkomoravské a Franské říše, cf. *Ann. Fuld.* ad a. 884, pozn. 30.

⁵ O schůzce a přísaze *Ann. Fuld. (cont. Ratisbonensis)* ad a. 884, pozn. 31, L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše 162–164*, id. *O politických osudech 127*.

885

¹ *Ann. Fuld. (cont. Ratisbonensis)* ad a. 885.

890

¹ Schůzka se konala na Omuntesbergu, *Ann. Fuld.* ad a. 890, pozn. 3.

² Papeže Štěpána V.

³ Cf. *Ann. Fuld. a Regimontis Chron.* ad a. 890, V. Novotný I/1 405; J. Dekan 117; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše 165–170*.

892

¹ V Hengsfeldu.

² Mezi Drávou a Sávou.

³ *Ann. Fuld.* a *Ann. Sangall.* ad a. 892, E. Dümmler II 353; V. Novotný I/1 409.

110 893 Engilscaucus marchio Pannoniae iudicio Noricorum excaecatus, et patruelis eius Willihelmus decollatus est. Arnolfus rex Marahensem iterum vastat regionem.

111 897° Boemani contra Marahenses ab Arnolfo imperatore auxilium petunt.

111 898 Discordia capitalis inter fratres Zuentibaldum et Moymarum, Marahenses duces, facta. Liutpaldus marchio cum aliis Marahenses imperatori rebelles vastat.

111 899 Item Baioarii fines Marahensium hieme vastant ... Item Baioarii Marahensium terram vastant. Isanricus imperatori rebellans, obsessusque et ad dedicionem vi coactus, ad Marahenses iterum confugit.

111 900 Baioarii per Boemanos^p transeuntes, ipsi secum assumptis, Marahensem iterum devastant regionem. Ungari ... item Pannonias depopulatas occupant.

111 901 Ungarii Carentanum^q petentes, commissa pugna victi caesique fugerunt. Eodem anno Moymarius dux

893 Engilsalk; markrabí Panonie; byl z rozsudku Noriků oslepen a jeho bratranec Vilém byl oběšen. Král Arnulf znovu zpustoší moravskou zemi.¹

897 Čechové požádají císaře Arnulfa o pomoc proti Moravanům.¹

898 Mezi bratrem Svatoplukem a Mojmiřem, vévody moravskými, vznikl spor na život a na smrt. Markrabí Liutbald spolu s jinými zpustoší území Moravanů, bouřících se proti císaři.¹

899 Rovněž Bavoři zpustoší v zimě končiny Moravanů ... Rovněž Bavoři zpustoší území Moravanů. Isanrik, bouře se proti císaři, je obklíčen¹ a násilím donucen vzdát se a znovu uprchnout k Moravanům.²

900 Bavoři projdou územím Čechů, a když je vzali s sebou, zpustoší rovněž moravské území. Maďaři ... taktéž zpustoší a obsadí Panonie.¹

901 Maďaři, napadnuvše Korutany, svedli bitvu, byli poraženi, pobiti a utekli. V témž roce se usmířili s krá-

^o DCCCXVII. 2. ^p boemanos 1. ^q caretanum 1. caretanum corr. carentanum 2.

898

¹ *Ann. Fuld.* ad a. 893, E. Dümmler II 362; V. Novotný I/1 414; J. Dekan 180–181.

897

¹ *Ann. Fuld.* ad a. 897, pozn. 6. V. Novotný I/1 424–425.

898

¹ *Ann. Fuld.* ad a. 898, E. Dümmler II, 458 n; V. Novotný I/1 427; J. Dekan 186.

899

¹ V Mautern.

² O obou výpravách a Mojmiřově pomoci Isanrikovi *Ann. Fuld.* ad a. 899, E. Dümmler II, 462; V. Novotný I/1, 427; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše 175*.

900

¹ *Ann. Fuld.* ad a. 900, pozn. 1–10.

Marahensis et Isanricus Noricus comes, qui ad ipsum transfugerat, cum Ludowico rege pacificati sunt.

111 902 Ungarii Marahenses petunt, pugnaque victi terga verterunt.

lem Ludvíkem moravský vévoda Mojmír a Isanrik, hrabě norický, který k němu přeběhl.¹

902 Maďaři napadnou Moravany, jsou v bitvě poraženi a dali se na útěk.¹

901

¹ *Ann. Fuld.* ad a. 901, pozn. 3, 2, 5. E. Dümmler II 514; V. Novotný I/1 432; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše 177.*

902

¹ *Ann. Fuld.* ad a. 902.

MAGISTRI ADAM BREMENSIS GESTA HAMMABURGENSIS
ECCLESIAE PONTIFICUM

MISTRA ADAMA BRÉMSKÉHO DĚJINY BISKUPŮ
HAMBURSKÉ DIECÉSE

Toto dějepisné dílo pochází od *M. Adama Brémského* († 1076), chráněnce arcibiskupa Adalberta z Brém, a je rozděleno do čtyř knih. Začíná výkladem o počátcích saského kmene a navazuje na ně informacemi o nejrozmanitějších událostech, k nimž došlo do r. 1072 nejen v diecézi hamburské, nýbrž v celé široké oblasti sz. Německa, Dánska a přilehlých krajín skandinávských. Velmi hojné jsou tu i zprávy o Slovanéch a pobaltských. Adamovy výklady jsou jednak založeny na rozsáhlých, zvl. polabských a (zvláště čerpal buď přímo z *Ann. Fuldenses* nebo z nějakého jiného, dnes nezachovaného díla, které bylo na *Ann. Fuldenses* závislé), jednak se opírají o rozmanité ústní informace.

Připojené textově kritické poznámky se vztahují k těmto rukopisům a edicím:

- A: Nejstarší verze Adamova díla (A 1: *Codex Vindobonensis 521* z doby kolem r. 1200; A 2: *Codex Vossianus Latinus 123*, z doby kolem r. 1100).
 BC: Dvě skupiny rukopisů představující mladší verzi Adamova díla, jejíž primární podobu reprezentoval předpokládaný rkp. X.
 B: Všechny rukopisy této skupiny jsou pravděpodobně dánského původu. (B 1: nezachovaná společná předloha rkp. B 1^a a B 1^b, vzniklá kolem r. 1400; B 1^a: *Codex Gudianus 83*, vzniklý koncem 1. pol. 15. stol.; B 1^b: *Codex Hauiniensis Vet. 1175*, z pol. 16. stol.; B 2: První vydání Adama Brémského z r. 1579, pořízené A. S. Vedelem na základě jiného, dnes ztraceného kodaňského rukopisu.)
 C: Tato skupina se zakládá na poměrně raném přepracování rkp. X, starším než dánská verze. (C 1: *Codex Hauiniensis Vet. 2296*, vzniklý kolem r. 1230; C 2: Jde o vydání E. Lindebroga z r. 1595, pořízené na základě dnes neznámého rukopisu, spřízněného s rkp. C 1.)

Použitý text: *Magistri Adam Bremensis Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum*³, ed. B. Schmeidler, SRG, Hannoverae et Lipsiae 1917 (srov. i *Magistri Adam Bremensis Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum*, ed. J. M. Lappenberg, MGH SS VII 271 až 389).

Magistri Adam Bremensis — Gesta
Hammaburgensis ecclesiae pontificum

Mistra Adama Brémského dějiny
biskupů hamburské diecése

58 I 52 ... In diebus illis inmanissima persecutio Saxoniam oppressit, cum hinc Dani et Scavi, inde

I 52 ... V oněch dnech schvátilo Sasko strašné pronásledování, když totiž z jedné strany pustošili chrámy Dánové

Behemi^a et Ungri laniarent ecclesias.

a Slované a z druhé Češi a Maďaři.¹

79 II 22 Ultra Leuticos,^b qui alio nomine
 Wilzi^c dicuntur, Oddara flumen occurit,
 ditissimus amnis Sclavaniae^d regionis
 80 ... | Sicut ergo predictum est, Oddara
 flumen oritur in profundissimo saltu
 Marahorum,^e ubi et Albia noster princi-
 pium sortitur.

II 22 Za Lutici, kteří se jiným jménem
 nazývají Veleti, protéká řeka Odra,
 nejbohatší proud slovanské krajiny...
 Jak bylo tedy již dříve řečeno, řeka
 Odra pramení ve velmi hlubokém
 hvozdu Moravanů, kde také má svůj
 počátek naše Labe.

Schol. 17 (18) Marahi^f sunt populi
 Sclavorum, qui sunt ab oriente Behemo-
 rum,^g habentque in circuitu hinc Pome-
 ranos et Polanos,^h inde Ungros et cru-
 delissimam gentem Pescinagos, qui hu-
 manis carnibus vescuntur (A 2. B 1^a. C).

Schol. 17 (18) Moravané jsou národ
 Slovanů, kteří sídlí na východ od Čechů
 a v sousedství mají z jedné strany
 Pomořany a Poláky, z druhé strany
 Maďary a velmi krutý národ Pečeněhů,
 kteří požívají lidské maso.

^a Boemi B 1^a. C; Bohemi B 1^b. 2. ^b Leuticos BC. ^c Mulzi (?) B 1^a; Miltzi B 1^b; Vilsi B 2. ^d Slauanice B 1. C 1;
 Slauonice B 2; Slauanice C 2. ^e Marachorum B 1; Maracorum B 2; Merahorum saltu C. ^f Marachi B 1^a. C. ^g Bore-
 morum C. ^h Poldanos C 2.

I 52

¹ G. Labuda (*Polska, Czechy, Niemcy i zwiazek Wielecki w wieku X., Fragmenty dziejów Słowian-
 szczyzny zachodniej* 1, Poznań 1960, 249) datuje událost do let 911—930.

ANNALES LAMBERTI LETOPISY LAMBERTOVY

Jejich autorem byl mnich *Lambert* z kláštera v Hersfeldu. Začínají stvořením světa a končí rokem 1077, kdy patrně *Lambert* zemřel. Svědectví o starších událostech jsou vesměs krátká a zakládají se hlavně na nezachovaných *Ann. Hersfeldenses* (do r. 984); později je poji příbuzenství zvl. s *Ann. Ottenburani* a s *Ann. Hildesheimenses*. Obsáhlejší a původnější zprávy začínají teprve po r. 1040. — O vztahu k *Ann. Hersfeldenses* viz podrobnější výklad sub *Ann. Hildesheimenses*.

Připojené textově kritické poznámky se vztahují k těmto rukopisům a edicím:

- A 1: První vydání pořizené K. Churrerem (Tübingen 1525) a zakládající se na rkp., který je dnes nezvěstný.
 A 2: *Codex Monacensis* z r. 1527; jde o nevýznamná excerpta z A 1.
 B 1: Takto jsou označena souhlasná čtení rukopisů B 1^a, B 1^b, B 1^c, která se pravděpodobně zakládají na nedochované společné předloze (B 1), vzniklé někdy koncem 15. stol. v Erfurtu (B 1^a: *Codex Wirziburgensis* ze 17. stol.; B 1^b: *Codex Gottingensis* ze zač. 16. stol.; B 1^c: *Codex Monacensis* z r. 1507).
 B 2: *Codex Dresdensis* ze zač. 16. stol., zakládající se spolu s nedochovanou předlohou rukopisů B 1^a, B 1^b, B 1^c na prvotním erfurtském rukopisu skupiny B, taktéž nedochovaném.

Použitý text: *Lamberti monachi Hersfeldensis Opera*, recognovit O. Holder—Egger, SRG, Hannoverae et Lipsiae 1894 (srov. též *Lamberti Annales*, pars prior, ed. G. H. Pertz MGH SS III 18—69, 90—102 [dor. 1039] a *Lamberti Hersfeldensis Annales*, pars posterior, ed. L. F. Hesse—G. Waitz, MGH SS V 134—263 [léta 1040—1077]).

Annales Lambertii

Letopisy Lambertovy

- 20 805 Karlus, Karli filius, Betheimos^a vastavit. 805 Karel, syn Karlův, zpusťošil Čechy.¹
- 26 846 Ludowicus, filius Ludowici, Pannoniam subegit, et Beheimos^b domum rediens vastavit. 846 Ludvík, syn Ludvíkův, si podmanil Panonii a vraceje se domů, zpusťošil Čechy.¹

^a sic. A 1.2. B 1; Bohemos B 2. ^b Boheimos B 2.

805

¹ *Ann. reg. Franc., Ann. Mett. (prieores)* a *Chron. Moissiac.* ad a. 805.

846

¹ *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 846.

- 27 855 Ludowicus rex cum magno exercitu perrexit contra Ratzidum^c regem Marahensium.
- 28 864 Ludowicus rex Ratzidum, regem Marahensium,^d sibi subegit.
- 855 Král Ludvík vytáhl s velkým vojskem proti Rostislavovi, králi Moravanů.¹
- 864 Král Ludvík si podmanil Rostislava, krále Moravanů.¹

^c Razilum B 2. ^d Marahensium B 2.

855

¹ *Ann. Fuld.* ad a. 855 a *Ann. Bertin.* ad a. 856.

864

¹ *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 864.

MARIANI SCOTTI CHRONICON
KRONIKA MARIANA SCOTTA

Marianus Scottus byl původem Ir (*1028) a působil jako mnich nejprve ve své otčině, později — od r. 1056 — v klášteře sv. Martina v Kolíně n. Rýnem, od r. 1058 ve Fuldě a nakonec — od r. 1069 — v Mohuči. Zemřel asi v r. 1083. Jeho kronika je nepříliš cenná kompilace, skládá se ze tří knih a obsahuje analistické vyličení světových dějin až do r. 1082. S výjimkou některých nových chronologických závěrů (proto si jí cenil např. *Sigibert z Gembloux*) neměla však příliš velký význam jako historický pramen. Autor čerpal hlavně z *letopisů faldských* a z *Reginona*.

Použitý text: *Mariani Scotti Chronicon*, ed. G. Waitz, MGH SS V 481—562.

Mariani Scotti Chronicon

Kronika Mariana Scotta

- 549 827 Karolus, filius Karoli imperatoris, Bohemios vastat, Lechonem regem eorum occidens.
- 549 838 Ludowici exercitus Sclavos superant.
- 552 897 Deinde tres fratres in loco qui dicitur Sualifelt inter se regnum patrum diviserunt. Carlomannus Baioariam, Pannoniam, Carnutum et regna Sclavorum Behemensium; Ludowicus orientalem Franciam, Thuringiam, Saxoniam, Fresiam et partem regni Lothorii; Carolus Almanniam et aliquas civitates ex regno Lotharii tenuit.
- 827 Karel, syn císaře Karla, zpusťoší Čechy, zabíjí jejich krále Lecha.¹
- 838 Ludvíkova¹ vojska přemohou Slované.²
- 897 Potom si tři bratři mezi sebou rozdělili otcovskou¹ říši na místě Schwala. Karloman obdržel Bavorsy, Panonii, Karnuntum a království českých Slovanů; Ludvík východní Franky, Durynsko, Sasko, Frísiu a část království Lotarova; Karel Alamanii a některá města z království Lotarova.²

827

¹ Událost náleží k r. 805, *Ann. reg. Franc.*, *Ann. Mett. (priores)* a *Chron. Moissiac.* ad a. 805.

838

¹ Ludvíka Němce.

² Je obtížné zařadit událost ke správnému datu.

897

¹ Ludvíka Němce.

² K dělení došlo r. 876, *Reginonis Chron.* ad a. 876.

ANNALES PRAGENSES
LETOPISY PRAŽSKÉ

Zachovaný rukopis *Letopisů pražských* (*Codex Babenbergensis* B IV 6) zahrnuje léta 894—1193 (+ léta 1216—1220). Část těchto letopisů byla však zřejmě složena již někdy v 11., ne-li vůbec v 10. stol. Později čerpají zejména z *Kosmy* a *Mnichů sázavského*, ale i z jiných děl, zejména z okruhu *Letopisů hildesheimských*.

Použitý text: *Annales Pragenses*, ed. G. H. Pertz, MGH SS III 119—121 (srov. i edici J. Emlera, FRB II 376—380).

Annales Pragenses

119 894 Hoc anno baptizatus est Borivoi, primus christianus in Boemia, cum uxore sua Ludmila, ex qua natus est Wratislaus, pater sancti Wenceslai.

Letopisy pražské

894 V tomto roce byl pokřtěn Bořivoj, první křesťan v Čechách, se svou manželkou Ludmilou, z níž se narodil Vratislav, otec svatého Václava.¹

894

¹ Chybné datování Bořivojova křtu mají letopisy společné s *Cosmae Chron. Boem.* I 14.

CHRONICON VEDASTINUM
KRONIKA ZE ST. VAASTU

Kronika vznikla koncem 11. stol. v klášteře v St. Vaast u Arrasu ve Francii. Zahrnuje události od narození Kristova do r. 899 a je kompilací z různých starších autorů a letopisů.

Použitý text: *Chronicon Vedastinum*, ed. G. Waitz, MGH SS XIII 674—709.

Chronicon Vedastinum

Kronika ze St. Vaastu

706 803 Domnus imperator Karolus anno imperii sui 34, dispositis Pannoniarum causis, in Baioariam profectus est.

803 Císař a pán Karel¹ se odebral v třicátém čtvrtém roce svého panování — po uspořádání panonských záležitostí — do Bavor.²

706 805 Karolus anno imperii sui 36. misit exercitum cum filio suo Karlo super Sclavos qui vocantur Behemi; unde prospere in Wosego silva ad patrem rediit.

805 Karel¹ poslal v třicátém šestém roce svého panování vojsko se svým synem Karlem proti Slovanům, kteří se nazývají Čechové²; odtamtud se s úspěchem vrátil k otci do Vogézkého lesa.

707 811 Karolus imperator anno imperii sui 42, pace cum Hemmingo firmata, tres exercitus in tres partes regni sui misit, unum trans Albiam in Linones,

811 Císař Karel¹ uzavřel ve čtyřicátém druhém roce svého panování mír s Hemmingem² a poslal tři vojska do tří částí své říše, jedno přes Labe proti Liña-

803

¹ Karel Veliký.

² K události *Ann. reg. Franc. (Ann. Laurissenses)* ad a. 803.

805

¹ Karel Veliký.

² *Ann. reg. Franc., Ann. Mett. (prieores) a Chron. Moissiac.* ad a. 805.

811

¹ Karel Veliký.

² Králem Dánů.

alterum in Pannoniam ad controversias Hunorum et Sclavorum destruendas, tertium in Brittones ad eorum perfidias finiendas. Qui omnes, rebus prospere gestis, incolumes reversi sunt domi.

nům, druhé do Panonie, aby odstranilo spory mezi Huny³ a Slované, třetí proti Britům,⁴ aby učinilo konec jejich vérolomnostem. Všechna tato vojska si vedla úspěšně a vrátila se bez pohromy domů.⁵

³ Avary.

⁴ V Bretagni.

⁵ O událostech *Ann. reg. Frans.* ad a. 811.

BERNOLDI CHRONICON
KRONIKA BERNOLDOVA

Kronika zahrnuje události od stvoření světa do r. 1100. Jejím autorem byl *Bernold* (* asi 1054, † 1100), mnich z kláštera v St. Blasien, později činný v Schaffhausenu (obojí v diec. kostnické). Dílo je kompilačního charakteru a je závislé zvl. na *Herimanovi* a patrně i na jeho pokračovateli *Bertholdovi*. Zřetelným mezníkem je tu r. 1073; od té doby jsou zprávy rozsáhlejší a původnější.

Použitý text: *Bernoldi Chronicon*, ed. G. H. Pertz, MGH SS V 385—467.

Bernoldi Chronicon

Bernoldova kronika

419 805 Karolus iunior a patre missus, Boemiam subiugavit.

805 Karel mladší, byv poslán otcem, podrobil si Čechy.¹

805

¹ *Ann. reg. Franc., Ann. Mett. (prieores) a Chron. Moissias.* ad a. 805.

ANNALES METTENSES POSTERIORES
LETOPISY METSKÉ MLADŠÍ

Jde o pozdější přepracování *Starších metských letopisů*, které pochází z 12. stol. a nese v sobě příměs některých dalších analů a kronik (viz sub *Ann. Mettenses priores*). V díle se opakují některé charakteristické rysy *Starších metských letopisů* (např. tendence k oslavování Karlovců, neobrátlost ve spojování zpráv různého původu).

Stran rukopisného doložení viz příslušné poznámky v úvodu k *Annales Mettenses priores*; označení a zkratky tam uvedené se vztahují i k textově kritickému aparátu díla *Annales Mettenses posteriores*.

Použitý text: *Annales Mettenses posteriores* jako dodatek v edici *Annales Mettenses priores*, rec. B. de Simson, SRG, Hannoverae et Lipsiae 1905, str. 99—105, *Annales Mettenses*, ed. G. H. Pertz, MGH SS I 314—336 (srov. i *Annalium veterum fragmenta partim ex Mettensibus desumpta*, ed. G. Waitz, MGH SS XIII 26—33).

Annales Mettenses posteriores

102 803 Imperator autem Baioariam pro-
fectus venationem bubalorum cetera-
rumque ferarum per saltum Hircanum
exercuit.^a Inde vero ad Regenesburch
103 veniens, | dispositis his que utilia vide-
bantur esse, adventum exercitus de
Pannonia redeuntis prestolabatur. Qui-
bus reversis, obviam illis ad Regenes-
burch venit. Ibi etiam cum illis zodan
princeps Pannonie^b veniens imperatori
se tradidit. Multi quoque Selavi et Huni

Letopisy metské mladší

803 Císař¹ se však odebral do Bavor
a podnikl v Hyrkánském lese² lov na
zubry a jiná divoká zvířata. Potom
však, když přišel do Řezna a uspořádal
to, co se mu zdálo užitečné, vyčkával
příchodu vojáků,³ kteří se vraceli
z Panonie. Když se ti vrátili, přišel jim
vstříc do Řezna. Tam s nimi také přišel
zodan, vládce Panonie, a odevzdal se
císaři. V téměř shromáždění bylo také
mnoho Slovanů a Hunů⁴ a ti se poddali

^a litterae exae paene detritae B 2; idem ut A 1 pergit: ceterum exercitum per apertiores vias ire permisit. ^b Pannoniae B 2.

803

- ¹ Karel Veliký.
² Smrčinách.
³ Vojska.
⁴ Avarů.

in eodem conventu fuerunt et se cum
omnibus que possidebant imperatoris
dominio subdiderunt. Constitutisque
omnibus utilitatibus, que in illis parti-
bus necessaria erant, per Alamanniam
et per Warmatiam hiemis tempore ad
Aquis palacium venit, ibique natalem
Domini celebravit...

104 805 Capcanus princeps Hunorum prop-
ter necessitatem populi sui imperatorem
adiit, postulans sibi locum dari ad
habitandum inter Sabariam et Carnum-
tum, quia propter infestationem Sclavo-
rum in pristinis sedibus esse non pote-
rat. Quem imperator benigne suscepit
eiusque precibus favit. Erat enim
capcanus Christianus, nomine Theodo-
rus, et precibus eius annuens muneribus
donatum redire permisit...

Qui rediens ad populum suum pauco
tempore transacto diem obiit. Et
misit alter caganus unum de optima-
tibus suis, petens sibi honorem anti-
quum dari, quem caganus apud Hunos
habere solebat. Cuius precibus impera-
tor adsensum prebuit et summam totius
regni iuxta priscum eorum ritum caga-
num habere precepit.

Eodem anno, cum esset imperator in
palacio quod situm est Aquis, misit
exercitum suum cum filio suo Karolo in
terram Sclavorum que vocatur^c Behemi
et per tres vias in eandem regionem
exercitum penetrare precepit. Partem
autem exercitus cum Karolo rege, filio
suo, per orientalem partem Francie seu
Germanie ire precepit, ut Hircano saltu
transiecto iam dictos Sclavos invaderet.
Aliam vero partem per Saxoniam diri-

^c post corr. uocantur B 1.

⁵ K události *Ann. Mett. (priores)* a *Ann. reg. Franc.* ad a. 803.

805

- ¹ Avarů.
² Karel Veliký.
³ *Ann. Mett. (priores)* ad a. 805, pozn. 1—9 a *Ann. reg. Franc.* ad a. 805.
⁴ Smrčinami.

se vším svým majetkem císařově moci.⁵
A když zařídil vše užitečné, co ony
země potřebovaly, přišel v zimě přes
Alamannii a přes Worms do královského
sídla v Cáchách a oslavil tam Narození
Páně.

805 Kapkan, vládce Hunů,¹ se obrátil
pro stísněné poměry svého lidu na cí-
saře² se žádostí, aby mu bylo dáno
k obývání místo mezi Sabarií a Kar-
nuntem, ježto pro nepřátelství Slovanů
nemohl setrvávat v dřívějších sídlech.
Císař ho milostivě přijal a vyhověl
jeho prosbám. Kapkan byl totiž křesťan
jménem Theodor, a když císař vyhověl
jeho prosbám, obdaroval ho dary a do-
volil mu vrátit se...

Ten když se vrátil ke svému lidu, za
nějaký čas zemřel. A druhý kagan poslal
jednoho ze svých velmožů, žádaje pro
sebe bývalou úctu, kterou kagan mezi
Huny míval. Císař vyslovil souhlas
s jeho prosbami a nařídil, aby kagan
měl podle jejich starého obyčeje svrcho-
vanou vládu nad celým královstvím.³

Téhož roku, když dlel císař v krá-
lovském sídle, které leží v Cáchách,
poslal své vojsko se svým synem Kar-
lem do země Slovanů, jež se nazývá
Čechy, a přikázal vojsku, aby proniklo
do oné země třemi cestami. Části
vojska pod svým synem králem Kar-
lem přikázal táhnout východními kon-
činami Frank neboli Germánie, aby
pronikla Hyrkánským lesem⁴ a na-
padla řečené již Slovany. Druhou pak
část pošle přes Sasko, aby vyrazila

gens, ut ex altera parte cum Saxonibus et innumerabilibus Sclavis, transitu ab aquilone iam dicto saltu, in Sclavos prorumperet. Tercia quoque ex parte expeditionem totius Baioarie in eandem regionem intrare iussit. Venientes autem undique in planitiem Behemi, universi principes diversarum gentium in conspectu regis Karoli pervenerunt. Castra metati sunt autem haut procul a se illi innumerabiles exercitus distantes. Karoli autem regis et principum qui cum eo erant imperio usus totus ille exercitus ipsam regionem invasit. Sed Sclavi in via et saltus penetrantes se minime ad pugnam preparaverunt. Vastata autem et incensa per XL dies eadem regione, duces eorum nomine Lechonem | occidit. Et dum nec iam pabula equis aut cibaria exercitui superessent, vastata et ad nichilum redacta iam dicta regione, ad propria reversus est. Imperator vero ipsius estatis tempus in venatione et iocunditate peragens, per Vosagum silvam iter faciens pervenit ad locum qui dicitur Campus. Ibi quae aliquot diebus moram faciens dilectum filium suum Karolum regem ab expeditione reversum cum gaudio suscepit.

proti Slovanům z druhé strany spolu se Sasy a s nesčetnými Slovaný, až by pronikla řečeným již lesem⁵ od severu. Rozkázal také, aby i z třetí strany vstoupila výprava celých Bavor do téže země. Když pak přišli ze všech stran na planinu Čech,⁶ všechna knížata rozmanitých národů předstoupila před krále Karla. Ona nespočetná vojska se pak položila táborem v malé vzdálenosti od sebe. Na rozkaz krále Karla a jeho knížat, která ho doprovázela, vpadlo pak celé vojsko do oné krajiny. Slované však pronikající neschůdnými cestami a hvozdy, nijak se k bitvě nechystali. Když pak byla ona země po čtyřicet dnů pustošena a pálena, usmrtí jejich vévodu jménem Lecha.⁷ A když již nezbyvala ani píče pro koně ani potraviny pro vojsko a když byla ta krajina zpuštěna a úplně zničena, vrátilo se domů. Císař pak strávil to léto lovem a příjemnou zábavou, přešel Vogézy a dorazil na místo, které se nazývá Champ, a tam se zdržel několik dní a přijal s radostí svého milého syna, krále Karla, který se vrátil z výpravy.

⁵ Les, o němž je řeč, se v tomto případě nazýval Fergunna, tj. Krušné hory, cf. *Chron. Moissiac* ad a. 805.

⁶ *Planitia Behemi* se nazýval kraj na dolním toku Ohře.

⁷ O události *Ann. Mett. (priors)* a *Ann. reg. Franc.* ad a. 805.

ANNALES YBURGENSES

LETOPISY IBURSKÉ

Tyto letopisy pocházejí z Iburgu (diec. Osnabrück) a máme z nich zachovány v rukopise z 1. pol. 12. stol. pouze dva zlomky, které zahrnují události z let 817—841 (líčení událostí je v značné závislosti zejména na *Ann. Fuldenses*) a 1072—1085 (druhý zlomek vykazuje spojitost s *Ann. Ottenburani*, jde však asi s společnou závislost na nějakém jiném díle, z něhož čerpal i *Annalista Saxo*, snad na *Ann. Patherbrunnenses*).

Použitý text: *Annales Yburgenses*, ed. G. H. Pertz, MGH SS XVI 434—438.

Annales Yburgenses

Letopisy iburské

436 840 Imperator vero collecto exercitu filium per Thuringiam usque ad terminos Baioariorum persequitur, exclusumque a finibus regni per Sclavorum terram cum magno labore Baioariam redire compulit.

840 Císař¹ pak sebere vojsko a pronásleduje syna² přes Durynsko až k bavorským hranicím; a (jeho) odříznutého od území říše donutí, aby se přes zemi Slovanů navrátil s velkými obtížemi do Bavor.³

840

¹ Ludvík Pobožný.

² Ludvíka Němce.

³ O události *Ann. Fuld.* ad a. 840; *Ann. Bertin.* ad a. 840.

CHRONICON HUNGARICO-POLONICUM
KRONIKA UHERSKO-POLSKÁ

Vznik této kroniky, začínající své vyprávění od dob Attilových, bývá kladen na rozhraní 11. a 12. stol. Z protimaďarského zaměření díla se usuzuje na slovanský, patrně polský původ autora. Svě informace čerpal zřejmě kronikář především z některých dnes ztracených děl původu polského a maďarského (tak např. měla zde asi významnou úlohu *Gesta Hungarorum vetera* z 11. stol. — viz *P. Magistri, qui Anonymus dicitur Gesta Hungarorum*), ale porůznu i odjinud (např. z prací benátského původu).

Použitý text: *Chronicon Hungarico-Polonicum*, ed. J. Deér, SRH II 289—320 (srov. též *Kronika uhersko-polska*, ed. S. Pilat ap. Bielowski, MPH I 495—515).

Chronicon Hungarico-Polonicum

310 7 ... Cum que sine mora presulem Strigoniensem Astriquum et principem militie, Albam nomine ad avunculum suum Meschonem ducem Polonie transmisit, rogans ipsum, ut cum magnatibus suis in terminis Polonie et Ungarie conveniret. Qui congregato omni exercitu suo ad regem ante Strigonium venit ibique in terminis Polonie et Ungarie tentoria sua fixit. Nam termini Polonorum ad litus Danubii ad civitatem Strigoniensem terminabantur. Deinde in Agriensem civitatem ibant, demum

Kronika uhersko-polská

7 ... S ním poslal bez prodlení ke svému dědovi Meškovi, vévodovi polskému,¹ arcibiskupa ostrihomského Astrika² a velitele vojsk jménem Albu se žádostí, aby se dostavil se svými veliči na pomezí Polska a Uher. A ten shromáždil všechno své vojsko, přišel ke králi³ před Ostřihom a zde na pomezí Polska a Uher postavil své stany. Hranice Polska se totiž končily při dunajském břehu u města Ostřihomě,⁴ potom mířily k městu Jáger, a spadající posléze k řece zvané Tisa,

7

¹ Měšek, vévoda Polska (963—992); událost se však týká jeho syna Boleslava Chrabrého (992 až 1025).

² Radla-Astrik byl druhem pražského biskupa Vojtěcha a kolem r. 1000 se stal arcibiskupem v Ostřihomu (Esztergom).

³ Štěpánu I. (997—1038).

⁴ O hranicích polské říše na Dunaji cf. *Galli Chron.*, c. 6. L. Havlík, *Tři kapitoly 76 a přehledně M. Kučera, Sloviaci a Poljaci 162n.*

in fluvium qui Tizia nominatur cadentes regirabant iuxta fluvium, qui Cepla nuncupatur usque ad castrum Salis ibique inter Ungaros, Ruthenos et Polonos finem dabant.

zatáčely se zpět podél řeky, která se nazývá Topla, k hradu Salis⁵ a tam tvořily rozhraní mezi Maďary, Rutény a Poláky.

⁵ Hrad ležel patrně na horním toku řeky Topla, snad šlo o Slaný hrad (Sóvár) v Šaryši, kam se Boleslav Chrabrý po schůzce se Štěpánem odebral: *dux Polonorum in castrum Salis porrevit*. Jiný výklad umožňuje *P. Magistri, Gesta Hungarorum*, c. 17... *usque ad fluvium Souyou et usque ad castrum Salis*; podle tohoto údaje by bylo možné spojit název řeky Slané, maď. Sajó s castrum Salis. *Chron. pictum* c. 69 mluví o řece Slané jako confiniu Hungarie v blízkosti Ruthenů a Poláků. Stojí za zmínku, že horní tok řeky Ipeľ se nazýval r. 1212 Teplá (CDH III, 1 p. 115), cf. V. Chaloupecký, *Staré Slovensko 105*.

SIGIBERTI GEMBLACENSIS CHRONICA
KRONIKA SIGIBERTA Z GEMBLoux

Sigibert (nebo *Sigebert*; * asi 1030, † 1112) byl mnichem v klášteře Gembloux (diec. lutyšská) a vyvíjel tam rozsáhlou literární činnost. Jeho nejvýznamnější dílo je kronika zahrnující analistické výklady světových dějin v rozmezí let 381 až 1111. Jako *Marianus Scottus*, věnoval se i on chronologii, ne však vždy s dostatečným úspěchem. Charakteristickým rysem *Sigibertova* díla je spíše rozsáhlost sebraného materiálu než jeho přesnost a spolehlivost. Dílo bylo hojně opisováno a přitom porůznu vznikala rozmanitá další pokračování.

Použitý text: *Sigiberti Gemblacensis Chronica*, ed. L. C. Bethmann, MGH SS VI 268—374.

Sigiberti Chronica

Sigibertova kronika

336 805 Auares non ferentes infestationem Selavorum, a Karolo imperatore inter Sabariam et Karantanum impetraverunt habitandi locum, ibique sine regni nomine resederunt sub ditione Francorum. Karolus, filius imperatoris Karoli, Behemanos rebellantes devicit, et Lettonem eorum ducem peremit.

805 Avari, nesnášejíce útoky Slovanů, vyžádali si od císaře Karla¹ k obývání místo mezi Sabarií a Karnuntem a tam se usadili — bez označení království² — v poddanství Franků. Karel, syn císaře Karla, porazil bouřící se Čechy a zabil jejich vévodu Lecha.³

336 806 Behemani Slavici auxiliantibus ubique grassantur, sed a Karolo imperatoris filio fortiter debellantur.

806 Čechové činí za pomoci Slovanů nájezdy na všechny strany, ale jsou císařovým synem Karlem rázně zdoláni.¹

805

¹ Karla Velikého.

² Tato poznámka souvisí s žádostí kagana Abraháma, určenou císaři Karlu Velikému, aby mu byla udělena stará nejvyšší hodnost a moc nad Avary, cf. *Ann. reg. Franc.* ad a. 805.

³ Vide *Ann. Mett. (prieores)* a *Chron. Moissiac.* ad a. 805, dále *Ann. reg. Franc.* ad a. 805.

806

¹ O událostech *Ann. reg. Franc.* ad a. 806.

337 810 Karolus in tres partes regni sui tres exercitus misit, unum trans Albi-am, qui Hilinones debellavit, unum in Pannoniam, qui reliquias Hunorum et Slavos compressit, unum contra Brittones, qui eorum perfidiam contudit; et ubique sibi victoria provenit.

810 Karel¹ poslal tři vojska do tří částí svého království, jedno přes Labe, které zdolalo Liňany, jedno do Panonie, které zkontrolovalo zbytky Hunů² a Slovanů, jedno proti Britům,³ aby ztrestalo jejich věrolomnost; a všude dosáhli vítězství.⁴

339 846 Lodowicus rex quatuordecim duces Boemanorum cum suis baptizari fecit.

846 Král Ludvík¹ dal pokřtít čtrnáct českých vévodů s jejich lidmi.²

340 850 Franci a Boemanis prelio graviter vincuntur. Cui bello spiritus malignus se prefuisset, per os abreptitii publice protestatus est, et per se et suos socios, spiritus scilicet superbiae et discordiae, egisse, ut Franci terga verterent.

850 Frankové jsou Čechy v bitvě těžce poraženi.¹ Zlý duch ústy posedlého člověka o té válce veřejně prohlásil, že ji řídil a že skrze sebe a své druhy — totiž skrze duchy pýchy a nersvornosti — způsobil, že se Frankové dali na útěk.

340 859 Ludowicus rex Germaniae plurima contra Slavos strenue gessit; et capto principe eorum Rastrix nomine, propter violatam fidem oculos eruere iussit.

859 Ludvík, král Germánie,¹ vedl rázně početné bitvy proti Slovanům; a když zajal jejich vládce, který se nazýval Rostislav, dal mu pro porušení věrnosti vypíchnout oči.²

341 871 Ab exercitu Ludowici Germanici vario eventu varia bella contra Slavos geruntur.

871 Vojsko Ludvíka Němce svádí různé války proti Slovanům s rozličným výsledkem.¹

810

¹ Karel Veliký.

² Avarů.

³ Britům v Bretagni.

⁴ K tomu *Ann. reg. Franc.* ad a. 811.

846

¹ Ludvík Němec.

² K události došlo r. 845, *Ann. Fuld.* ad a. 845.

850

¹ Jde o boj v r. 849, cf. *Ann. Fuld.*, *Ann. Bertin.* a *Ann. Xanten.* ad a. 849.

859

¹ Ludvík Němec.

² Z celé souvislosti je patrné, že jde o Moravany. Událost se týká let 869 a 870, cf. *Ann. Fuld.*, *Ann. Bertin.* a *Ann. Xanten.* ad a. 869 a 870.

871

¹ Jde o události z l. 871—873, cf. *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 871, 872, 873 a *Ann. Xanten.* ad a. 871, 872.

343 893 Arnulfus rex Zuendebaldo duci
Marahensium ducatum Boemanorum
addens, et Boemanos per hoc sibi in-
festos fecit, et Zuendebaldo per adiec-
tionem potentiae materiam contra se
344 rebellandi dedit. Ad quem debellandum
cum non sufficeret | apertis clusis gen-
tem Ungarorum Deo inimicam regno
immisit, eorumque auxilio Zuendebal-
dum devicit et tributarium fecit.

893 Král Arnulf přidal moravskému
vévodovi Svatoplukovi české knížectví;
a učinil si tím z Čechů nepřátele a Svato-
plukovi dal zvýšením jeho moci podnět
k vzpouře proti sobě samému.¹ Když
pak jej nestačil přemoci, otevřel závory
a vpustil do království národ Uhrů,
nepřátelský Bohu, a poraziv s jejich
pomocí Svatopluka, učinil ho poplat-
ným.²

893

¹ Událost spadá do r. 890, *Reginonis Chron.* ad a. 890.

² Cf. k tomu *Liudprandi Antapodosis* I 13.

GALLI CHRONICON

GALLOVA KRONIKA

Tuto kroniku složil pravděpodobně v letech 1110 — 1117 na počest knížete Boleslava III. Křivoústého (1085—1138) tzv. *Gallus-Anonymus*. Podle jména Gallus se uvažuje o jeho francouzském původu, jiní však soudí na původ slovanský. Kronika končí rokem 1113.

Použitý text: *Galli Chronicon*, ed. Aug. Bielowski, MPH I, Lwow 1864, 391—484 (srov. též *Galli Anonymi Cronica*, ed. K. Maleczyński, MPH ser. II. t. II, Kraków 1952).

Galli Chronicon

Gallova kronika

399 6 ... Numquid non ipse Moraviam et
Bohemiam subiugavit, et in Praga duca-
lem sedem obtinuit, suisque eam suf-
fraganeis deputavit? Numquid non
ipse Hungaros frequentius in certamine
superavit, totamque terram eorum us-
que Danubium suo dominio mancipa-
vit?

6 ... Což on¹ sám nepodrobil Moravu
a Čechy,² neobsadil v Praze sídlo
vévodské a nepřenechal je svým bisku-
pům? Což on sám neporazil v boji
dosti často Maďary a celou jejich zemi
až k Dunaji³ nepřipojil ke svému pan-
ství?

6.

¹ Boleslav Chrabrý (992—1025).

² Cf. *Cosmae Chron. Boem.* I 40: *urbem Pragam ita totam Moraviam vi obtinuerant Polonii*, dále *Thiet. Mers. Chron.* V 18. V. Novotný, *České dějiny* I/1, 672—679; *Historia Polski* I, 194; L. Havlík, *Tři kapitoly* 74; *Češi a Poláci v minulosti* I 44.

³ O hranicích polské říše na Dunaji, *Chronicon Hungarico-Polonicum*, c. 7.

POVEST' VREMENNYCH LET
POVEŠT DÁVNÝCH LET

Pověst dávných let (Повесть временных лет), z níž otiskujeme úryvky vztahující se k velkomoravským dějinám, je základní dílo ruského letopisectví z druhého desetiletí 12. stol. Je to mohutný svod historických svědectví, který obráží typické znaky přechodu od patriarchálního společenského zřízení k feudálnímu a od pohanského světového názoru ke křesťanskému ve své ideologii a od epického traktování látky ke kronikářskému pojetí ve způsobu podání.

Tvůrcem tohoto mnohostranného pohledu na počátky ruských dějin byl mnich Pečerského kláštera v Kyjevě Nestor — proto je dílo známé i jako Nestorův ruský letopis. Do širokého toku jeho vyprávění o starých dějích východních Slovanů se vliło množství pramenů a pramenů z ústní tradice lidové i ze záznamů psaných. Mezi nimi vedle starších domácích pokusů kronikářských, listin, zpráv a jiných dokumentů byly objeveny i prameny původu byzantského (např. kronika Jiřího Hamartola a jeho pokračovatele, letopis saňhradského patriarchy Nikifora, kronika Ioanna Malaly aj.) a jinoslovanského, mimo jiné i západoslovanského. Na základě soudobé i starší historické produkce nedomácího původu zasadil skladatel *Pověsti* ruské dějiny do evropského rámce a shromáždil tak mimo jiné i pozoruhodné staré zprávy o počátcích naší historie, o Velké Moravě a o vzniku slovanského písemnictví apod.

Původní znění tohoto velkolepého díla staroruského písemnictví a prvořadého pramene k dějinám ruským i slovanským se však nedochovalo: máme dnes k dispozici jen dosti pozdní opisy (nejstarší až z r. 1377) jeho textu, který se nadto nikde neobjevuje jako samostatný spis, ale tvoří základní, počáteční součást rozsáhlejších letopisů, které navazují na vyprávění *Pověsti* a dovádějí je až do 14., 15. nebo 16. stol. Úplný archeografický přehled dochovaných rukopisů *Pověsti* podává D. S. Lichačev v publikaci *Повесть временных лет, часть 2, Москва—Ленинград 1950, 149—181*. Ve variantách našich úryvků se objevují odkazy na rukopisy A (= Moskevský akademický opis letopisu), R (= Radzivilovský letopis) a T (= Trojický letopis).

Pověst dávných let byla vydána několikrát spolu s edicemi oněch širších letopisů, jejichž součástí tvořila, ve známé ediční řadě Полное собрание русских летописей, která vychází od r. 1846. V historii jejích edic jsou důležité i dva pokusy rekonstruovat její původní text. První podnikl L. I. Lejbovič (Сводная летопись, вып. 1, Повесть временных лет, СПб. 1876), který mechanicky spojil neshodné pasáže dochovaných rukopisů *Pověsti* v jeden neorganický celek plný vnitřních protimluv. Autorem druhého, úspěšnějšího, byl vynikající filolog A. A. Šachmatov (Повесть временных лет, т. 1, Пгр. 1916—1917), ale i jeho rekonstrukce je jen hypotetická. Nejvhodnější pro vydání textu *Pověsti* se ukazuje ten postup, který vychází z faktického znění

některého starobylého rukopisu jako textu základního a v poznámkách a v komentáři uvádí textové varianty podle ostatních rukopisů. Tak je zpracována i moderní edice *Pověsti dávných let*, která byla publikována v r. 1950 v nakladatelství Akademie věd SSSR prací D. S. Lichačeva a v redakci V. P. Adrianové-Peretcové. Otiskuje znění *Pověsti* podle nejstaršího dochovaného rukopisu (tzv. Lavrentjevského letopisu z r. 1377), obsahuje jeho překlad do nové ruštiny, literárněhistorický rozbor, archeografický přehled rukopisů, různoctení, komentář, rejstříky, mapy a různá schémata.

Staroruský text v našem vydání je přetiskem podle této edice sovětské. V souhlase s ní je do textu zavedena soudobá interpunkce a je zjednodušen typ písma i pravopis. Zůstávají tu zachovány jery a „jať“, ale píše se tu už jen jedno ѣ a jedno и, místo оу je у a místo „јусѹ“ я a у. Nadřádková písmena jsou zavedena do rádků, titly rozvázány a čísly jsou zaznamenávány dnešním způsobem.

Ceský překlad *Pověsti* vydal r. 1867 K. J. Erben s názvem *Nestorův letopis ruský* (viz též nové vydání v souborném *Díle K. J. Erbena* v r. 1940).

Се повѣсти времяныхъ лѣтъ...

Toto je Pověst dávných let...

14 *По мнѡзѣхъ же времянѣхъ сѣли суть словѣни по Дунаевѣ, гдѣ есть ныне Угорьска земля и Болгарьска. И от тѣхъ словѣнъ разидошася по землѣ и прозвашася имены своими, гдѣ сѣдше на которомъ мѣстѣ. Яко пришедше сѣдоша на рѣцѣ имянемъ Маравѣ, и прозвашася моравѣ, а друзии чеси нарекошася. А се ти же словѣни: хрѡватѣ бѣли и сребѣ и хорутанѣ. Волхомъ бо нашедшемъ на словѣни на дунайския, и сѣдшемъ в нихъ и насилящемъ имъ, словѣни же ови пришедше сѣдоша на Вислѣ, и прозвашася ляхове, а от тѣхъ

Po dlouhém čase usadili se Slované podél Dunaje, kde je nyní země Uherská a Bulharská¹. A od těch Slovanů se rozešli po zemi a nazvali se svými jmény (podle toho), kde se usadili, na kterém místě. Jako (třeba) přišli a usadili se na řece jménem Morava, i nazvali se Morava; a jiní se pojmenovali Češi. A stejně i Bílí Chorvátí² i Srbové a Korutanci³ jsou titíž Slované. Když dále na Dunajské Slované vpadli Vlaši⁴ a usadili se mezi nimi a činili jim násilí, pak oni Slované přišedše, usadili se na Visle a nazvali se Lachové; a (někteří) z těch Lachů

* Čítaná edice str. 11.

¹ Tj. ve středním a dolním Podunají.

² Podle Konstantina Porfyrogeneta (*De administrando imperio*, c. 30, 31, 32) sousedili Bílí Chorváté, Bílé či Velké Chorvatsko na jedné straně s Bavyry a Franky, na druhé se Srby a vládli jim panovník, podřízený Otovi Velkému. K otázce těchto Chorvatů B. Zástěrová, *Hlavní problémy 34—44*; L. Havlík, *Tři kapitoly 21—24* a H. Lowmiański, *Początki Polski II*, 114—200.

³ Slovinci.

⁴ O Vlaších P. Magistri *Gesta Hung.*, c. 9, pozn. 5; Д. С. Лихачев, *Повесть II*, 213. M. Gyóni, *Les Volochs 56—92* pokládá Vlachs za Franky.

ляховъ прозвашася поляне, лягове друзии лугичи, ини мазовшане, ини поморяне.

Тако же и ти словѣне пришедше и сѣдоша по Днѣпру и нарекошася поляне, а друзии древляне, зане сѣдоша в лѣсѣх; а друзии сѣдоша межю Припетью и Двиною и нарекошася дреговичи; ^bинии сѣдоша на Двинѣ и нарекошася полочане^b, рѣчки ради, яже втечетъ въ Двину, имянемъ Полота, от сея прозвашася полочане. Словѣни же сѣдоша около езера Илмеря, и прозвашася своимъ имянемъ, и сѣлаша градъ и нарекоша и Новъгородъ. А друзии сѣдоша по Деснѣ, и по Семи^c, по Сулѣ, и нарекошася сѣверъ. И тако разидеся словѣньскій языкъ, тѣм же и грамота прозвася словѣньская.

^aСловѣньску же языку, яко же рекохомъ, живуцю на Дунаи, придоша от скуфъ, рекше от козаръ, рекоми болгаре и сѣдоша по Дунаеви, и населници словѣномъ быша. Посемъ придоша угри бѣлии и наслѣдиша землю словѣньску. Си бо угри почаша быти пр-Ираклия цари, иже находиша на Хоздроя, царя перьскаго. Въ си же времена быша и обри, иже ходиша на Ираклия^e царя и мало его не яша. Си же обри^f воеваху

se nazvali Polané⁵, jiní Lachové Lutici, jiní Mazovšané a jiní Pomorané. A rovněž stejní Slované přišedše, usadili se i podél Dněpru a nazvali se Polané⁶ a jiní Drevjané, protože se usadili v lesích, kdežto druzí se usadili mezi Pripetí a Dvinou a nazvali se Dregovici. Jiní se usadili u Dviny a nazvali se Polčané kvůli říčce jménem Polota, která vtéká do Dviny — podle ní se nazvali Polčané. Slované se dále usadili kolem jezera Ilmera a nazvali se svým jménem — i vybudovali hradisko a nazvali je Novgorod. A jiní se usadili podél Desny i po Semí a po Sule a nazvali se Sever.

Tak se slovanský národ rozešel, a proto i písmo se nazývá slovanské.⁷

Když žil, jak jsme (už) řekli, slovanský národ na Dunaji, přišli od Skýtů, to jest od Chazarů⁸, tak zvaní Bulhaři, a usadili se podél Dunaje a stali se utlačovateli Slovanů⁹. Potom přišli Bílí Uhři¹⁰ a zabrali slovanskou zemi. Tito Uhři se totiž objevili za císaře Heraklia¹¹, kdy táhli proti perskému císaři Chozdrojovi¹². V téže době byli i Obři¹³, kteří pochodovali proti císaři Herakliovi a málem že ho nezajali. A tito Obři bojovali proti Slovanům a

na slověněх, и примучиша дулѣбы, суцая словѣны, и насилье творяху женамъ дулѣбскимъ: аще поѣхати будяше обьрину, не дадыше въпрячи коня ни вола, но веляше въпрячи 3 ли, 4 ли, 5 ли женъ в телѣгу и повести обьрѣна, и тако мучаху дулѣбы. Быша бо обьрѣ тѣломъ велици и умомъ горди, и богъ потрѣби я, и помроша вси, и не остася ни единъ обьривъ. И естъ притѣча в Руси и до сего дне: погибоша аки обрѣ; их же нѣсть племени ни наслѣдка. По сихъ же придоша печенѣзи; паки идоша угри чернии мимо Кіевъ, послѣже при Олзѣ.

^aВъ лѣто 6366. Михалъ царъ изиде с вой бегомъ и моремъ на болгары. Болгаре же увидѣвше, яко не могоша стати противу, креститися просиша и покоритися грекомъ. Царъ же крести князя ихъ и боляры вся, и миръ створи с болгары.

²¹ Въ лѣто 6406. Идоша угри мимо Кіевъ горою, еже ся зоветь нынѣ Угорьское, и пришедше къ Днѣпру стаха вежами; бѣша бо ходяще аки се половци. При-

zkrušili Dudleby, což byli Slované, a činili násilí dudlebským ženám. Přišlo-li Obřinu vyjet, nedal zapřáhnout koně ani vola, ale velel zapřáhnout k vozu 3 nebo 4 nebo i 5 žen a véztí Obřina; tak tedy trápili Dudleby. Obři byli vskutku velkého těla a hrdé mysli, a (přece) je Bůh vyhubil; pomřeli všichni a nezůstal ani jediný Obřin. Však existuje na Rusi až podnes přísloví: zahynuli jako Obři; a není ani jejich plemene ani pozůstalého.¹⁴

Po nich pak přišli Pečenězi a zase táhli mimo Kyjev Černí Uhři¹⁵ — posléze za Olega.

Roku 6366¹ vytáhl císař Michael² s vojsky po břehu i po moři proti Bulharům³. Když pak Bulhaři viděli, že se mu nemohou postavit, žádali, aby byli pokřtěni a podrobeni Řekům. Císař pak pokřtil jejich knížete a všechny bojary a uzavřel s Bulhary mír⁴.

Roku 6406¹ Kolem Kyjeva táhli Uhři přes horu, která se nyní nazývá Uhersko,² a přišedše k Dněпру, utábořili se ve stanech: konali totiž pochody jako teď Polovci³. Přišedše

^a Citovaná edice str. 17—18. ^b Citovaná edice str. 21—23. ^c Tj. r. 898.

¹⁴ B. Zástěrová, *Avaři a Dulebové* 15 n; H. Łowmiański, *Początki Polski* II, 360—362. ¹⁵ Maďaři, resp. Kovaři, G. Györfy, *Tanulmányok* 76.

6366

¹ Tj. 858.

² Východořímský (byzantský) císař Michael III. (842—867).

³ Údaj je převzat z kroniky Jiřího Hamartola (B. M. Истрин 508). Vročení je nesprávné podobně jako u Simeona Logotheta, kde vychází r. 860. Nikonovský letopis uvádí událost v souvislosti s r. 6371 (tj. 863) a blíží se správnějšímu vročení k r. 864, případně 865, D. C. Лихачев, *Повесть* II, 233.

⁴ F. Dvorník, *Les Légendes* 230.

6406

¹ Tj. 898.

² Není vyloučené, že jde o kontaminaci letopisce mezi Uherskem u Kyjeva a Uherskými horami, tj. Karpaty, D. C. Лихачев, *Повесть* II, 256.

³ Polovci či Kumáni se objevili v jihoruských stepích poprvé v třicátých až čtyřicátých letech 11. stol.

^{b, b} Dodáno podle RA. ^c Podle RA; v Lavr. сѣли. ^d Citovaná edice str. 14. ^e Podle TRA; v Lavr. Арклия. ^f Podle RA; v Lavr. добръ.

⁵ Poláci.

⁶ Polané kolem Kyjeva.

⁷ Д. С. Лихачев, *Повесть* II, 214.

⁸ Б. Д. Греков, *Киевская Русь* 433—434; Д. С. Лихачев, *Повесть* 223.

⁹ Kolem r. 680 vznikl na dolním Dunaji pod vedením Bulharů větší slovanský politický celek, B. Zástěrová, *Hlavní problémy* 51.

¹⁰ Chazaři.

¹¹ Císař Heraklios vládl v l. 610—641.

¹² Chozrov II. (590—628). Údaj je převzat z kroniky Jiřího Hamartola (B. M. Истрин, *Хроника Георгия Амартола* I, 1920, 434).

¹³ Avaři, Д. С. Лихачев, *Повесть* II, 224; k problematice Avarů B. Zástěrová, *Avaři a Slované* 19 n.

шедше от вѣстока и устремившася чересь горы великия^k яже прозвашася горы Угорьския^k, и почаша воевати на живушая ту волохи^l и словѣни. Сѣдяху бо ту преже словѣни, и волохове^m прияха землю словенську. Посемъ же угри прогнаша вольхи, и наслѣдиша землю ту, и сѣдоша съ словѣны, покоривше я подъ ся, и оттоле прозвася земля Угорьска. И начаша воевати угри на греки, и поплѣниша землю Фрачьску и Макидоньску доже и до Селуня. И начаша воевати на мораву и на чехи. Бѣ единъ языкъ словѣнскъ: словѣни, яже сѣдяху по Дунаеви, их же прияха угри, и моравяⁿ, и чеси, и ляхове, и поляне, яже нынѣ зовомая Русь. Сямъ бо первое преложены книги, моравѣ^o, яже прозвася грамота словѣнская, яже грамота есть в Руси и в болгарѣхъ дунайскихъ.

Словѣномъ живушимъ крещенымъ и княземъ ихъ, Ростиславъ, и Святополкъ, и Коцель послаша

od východu, převálili se přes velké hory, které byly nazvány hory Uherské, a začali válčit s Vlasy a Slovany, kteří tu žili. Dříve tu totiž žili Slované a Vlaši slovanskou zemi zabrali⁴. Potom však Uhři vyhnali Vlasy a zdědili tu zemi a usadili se spolu se Slovany,⁵ podobivše si je; i byla odtud nazvána zemí Uherskou. A Uhři začali válčit proti Řekům a poplenili zemi Thráckou a Makedonskou až po samu Soluň. A začali válčit proti Moravě a proti Čechům.⁶ Národ slovanský byl jeden⁷: Slované, kteří seděli podél Dunaje, které zabrali Uhři, a Morava i Češi i Laši i Polané, kteří se nyní nazývají Rus. Těm totiž nejprve byly přeloženy knihy na Moravě⁸; a nazváno bylo to písmo slovanské, kteréžto písmo je (nyní) na Rusi a u Bulharů dunajských.⁹

Když Slované i jejich knížata žili (už) pokřtěni, Rostislav a Svatopluk a Kočel poslali k císaři Michalovi, řkouce¹⁰: „Naše země je pokřtěna,

^k Podlé TRĀ. ^l Podlé TRĀ; v Lavr. волхи. ^m Podlé TRĀ; v Lavr. вольхве. ⁿ Podlé RA; v Lavr. маравя. ^o Podlé TRĀ; v Lavr. мараве.

⁴ Cf. P. Magistri Gesta Hungarorum, s. 9.

⁵ O usazení Maďarů a Slovanů cf. P. Magistri Gesta Hung., s. 10.

⁶ Jde o anachronismus poplatný 12. stol. O bojích Maďarů v Panonii Ann. Fuld. ad a. 894, 900, s Moravany Ann. Fuld. ad a. 892, 902 a Ann. Sangall. ad a. 892, Liudprandi Antapodosis I 13, II 1, 2. O bojích Maďarů s českým vévodou vypráví Simonis de Keza Gesta Hungarorum II 34.

⁷ Těmito slovy začíná podle D. C. Лихачева (Повесть II, 286) text spisu o vytvoření slovanského písma a moravské misi Konstantina Fil. a Metoděje, který A. A. Шахматов nazval: Сказание о преложении книг на словенский язык.

⁸ D. C. Лихачев a B. A. Романов (Повесть I, 218) přeložili: Pro ně, totiž pro Moravu, byla původně vytvořena písma.

⁹ Ve 12. stol. byla na Rusi a v Bulharsku (na dolním Dunaji) běžná kyrilice, zatímco slovanským písmem Konstantina Fil. na Moravě byla hlaholice. Překlad knih, jakož i následující události spadají do doby mnohem dřívější, než jsou vročeny: Konstantin zemřel r. 869, Metoděj r. 885.

¹⁰ K. J. Erben: Když Slované (v Moravě přebývalí) byli pokřtěni, knížata jejich Rostislav i Svatopluk, i Kočel, poslala k císaři Michaelovi (41); podobně spojuje ruský překlad D. C. Лихачева a B. A. Романова: knížata... poslala (Повесть I 218). Poselství k císaři Michaelovi do Cařihradu r. 863 vypravil Rostislav, Život Konstantina Fil., kap. XIV. Život arcibiskupa Metoděje, kap. V. uvádí i Svatopluka, nejde-li však o licenci poplatnou Svatoplukově době. Celá trojice je převzata z adresy listu papeže Hadriána II. z r. 869, Život arcibiskupa Metoděje, kap. VIII. O události F. Dvorník, Les Slaves 147, id. Les Légendes 226: L. Havlík, Byzantská mise 109 a id., Constantine and Methodius 31.

22 ко царю Михаилу, глаголюще: „Земля наша крещена, и нѣсть у насъ учителя, яже бы ны наказалъ, и поучалъ насъ, и протолковалъ свѣтлыя книги. Не разумѣмъ бо ни гречьску языку, ни латыньску; они бы ны онако учать, а они бо ны и онако. Тѣмъ же не разумѣмъ книжнаго образа ни силы ихъ. И послѣте ны учителя, яже ны могутъ сказати книжная слова и разумъ их. Се слыша царь Михаилъ, и созва философы вся, и сказа имъ рѣчи вся словѣнскихъ князь. И рѣши философи: „Есть мужъ в Селунѣ, именемъ Левъ. Суть у него сынове разумиви языку словѣнську, хитра 2 сына у него философа.“ Се слышавъ царь, посла по ня в Селунь ко Львови,^p глаголя: „Посли к намъ въскорѣ сына своя, Мефодия и Костянтина“. Се слышавъ Левъ, въскорѣ посла я, и придоста ко цареви, и рече има: „Се прислалася ко мнѣ Словѣнска земля, просящи учителя собѣ, яже бы могълъ имъ протолковати свѣтлыя книги; сего бо желаютъ“. И умолена быста царемъ, и послаша я въ Словѣнскую землю къ Ростиславу, и Святополку и Къцьлови. Сима же приподъшема, начаста съставлявати писмена азъбуковная словѣнски, и преложиста Апостоль и Евангелъе. И ради быша словѣни, яко

a není u nás učitel, který by nás vyučoval a vzdělával a vyložil nám svaté knihy.¹¹ Nerozumíme totiž ani řeckému ani latinskému jazyku. Vždyť jedni nás učí tak, a druzí zase jinak.¹² A tak tedy neznáme ani podobu písmen ani jejich význam. Nuže, pošlete nám učitele,¹³ kteří nám mohou vysvětlit slova knih i jejich smysl.¹⁴ Císař Michael to vyslechl a sezval všechny filozofy¹⁵ a pověděl jim všechny řeči slovanských knížat. I řekli filozofové: „V Soluni je muž jménem Lev. Má syny, kteří rozumějí slovanskému jazyku, dva moudré syny má, mudrce.“ Uslyšev to císař, poslal pro ně do Soluně ke Lvovi, řka: „Pošli k nám ihned své syny Metoděje a Konstantina.“ Uslyšev to Lev, hned je poslal;¹⁶ i přišli k císařovi a (ten) jim řekl: „He, obrátila se na mne slovanská země, žádajíc pro sebe učitele, který by jim mohl vyložit svaté knihy, neboť to si přejí.“ A byli (tak) císařem uprošeni; i poslali je do slovanské země k Rostislavovi a Svatoplukovi a Kočelovi.¹⁷ A když (tam) přišli, začali sestavovat písmena abecedy slovansky a přeložili apoštola a evangelium.¹⁸ A Slované byli rádi, že slyšeli o velikých skutcích božích svým jazykem. Nato pak přeložili žaltář a oktoich i ostatní knihy. Tu proti nim někteří povstali,

^p Podlé RA; v Lavr. олгови.

¹¹ Život Konstantina Fil., kap. XIV.

¹² Život arcibisk. Metoděje, kap. V.

¹³ Biskupa a učitele, Život Konstantina Fil., kap. XIV.

¹⁴ Cf. Život arcibiskupa Metoděje, kap. V.

¹⁵ Život Konstantina Fil., kap. XIV.

¹⁶ Jde o licenci autora vyprávění: Lev tehdy již nežil, Konstantin přebýval v Cařihradě a Metoděj byl autorem v Polychroně, Život Konstantina Fil., kap. XIII a Život arcibisk. Metoděje, kap. IV.

¹⁷ Cf. pozn. 10.

¹⁸ Podle Života Konstantina Fil., kap. XIV a Života Metodějova, kap. V došlo k sestavení písma i k prvním překladům ještě před nastoupením cesty na Moravu.

слышиша виличья божья своимъ языкомъ. Посем же преложиста Псалтырь, и Охтайкъ, и прочая книги. И всташа нѣции на ня, рошююще и глаголюще, яко „Не достоитъ ни которому же языку имѣти буквѣ своихъ, развѣ еврѣи, и грекъ и латинъ, по Пилатову писанью, еже на крестѣ господни написа“. Се же слышавъ папезъ римский, похули тѣхъ, иже рошюуть на книги словенския, река: „Да ся исполнить книжное слово, яко »Въсхвалять бога вси языци«; другое же »Вси възглаголють языки величья божья, яко же дастъ имъ святыи духъ отвѣщевати«. Да аще хто хулитъ словѣнскую грамоту, да будетъ отлученъ отъ церкви, донце ся исправитъ; ти бо суть волци, а не овца, аже достоитъ отъ плода знати я и хранитися ихъ. Вы же, чада, божья послушайте ученья и не отрините наказанья церковного, яко же вы наказалъ Мефодий, учитель вашъ“. Костянтинъ же възвратився въспять, и иде учить болгарскаго языка, а Мефодий оста в Моравѣ.

23 Посем же Коцель князь постави Мефодья епископа въ Пании, на столѣ святого Ондроника апостола, единого отъ 70, ученика святого апостола Павла. Мефодий же посади 2 попа скопорисца зѣло, и преложи вся книги исполнъ отъ греческа языка въ словѣнскъ 6-ю

protestující a řkouce: „Žádnému národu se nesluší mít vlastní písmena kromě Židů, Řeků a Latinů podle Pilátova nápisu, jež napsal na kříži Páně.“¹⁹ Když to však uslyšel římský papež, pokáral ty, kteří protestují proti slovanským knihám,²⁰ řka: „Nechť se vyplní slovo knih »Chválití Boha budou všichni národové«²¹ a druhé »Všichni budou mluvití o velikých skutečích božích jazyky tak, jak jim dá Duch svatý odpovídati«²². A kdokoli tupí slovanské písmo, ať je odloučen od církve, dokud se nenapraví; neboť to jsou vlci a ne ovce, a ty se sluší znát po ovoci a varovat se jich. Vy však, děti, buďte poslušni božího učení a neodmítejte církevní vzdělání, v němž vás vzdělal Metoděj, váš učitel.“²³ Konstantin pak vrátil se zpět, šel učit bulharský národ,²⁴ kdežto Metoděj zůstal na Moravě.²⁵ Nato pak kníže Kocel ustanovil Metoděje biskupem v Panonii, na stolci svatého apoštola Andronika, jednoho ze sedmdesáti, učedníka svatého apoštola Pavla.²⁶ Metoděj pak posadil dva kněze velké rychloписце a přeložil z řeckého jazyka do slovanského všechny knihy v úplnosti během šesti měsíců, začav od měsíce března do šestadvacátého dne měsíce října. A když skončil, vzdal důstojnou chválu a slávu Bohu, který prokázal takovou milost biskupu Metodějovi, nástupci

мѣсяць, наченъ отъ марта мѣсяца до двадесяту и 6-ю день октября мѣсяца. Окончавъ же, достойну хвалу и славу богу въздасть, дающему такую благодать епископу Мефодью, настольнику Андронику. Тѣмъ же словѣнску языку учитель есть Андроникъ апостоль. В Моравы бо ходилъ и апостоль Павелъ училъ ту; ту бо есть Илюрикъ, его же доходилъ апостоль Павелъ; ту бо бѣша словене первое. Тѣмъ же и словенску языку учитель есть Павелъ, отъ него же языка и мы есмо Русь, тѣмъ же и намъ Руси учитель есть Павелъ, понеже училъ есть языкъ словѣнскъ и поставилъ есть епископа и намѣсника по себѣ Андроника словенску языку. А словенскый языкъ и рускый одно есть, отъ варягъ бо прозвашася Русью, а первое бѣша словене; аще и поляне звахуся, но словенскаа рѣчь бѣ. Полями же прозвани быши, зане в поли сѣдяху, а языкъ словенски единъ.

Andronikovu.²⁷ Jest tedy slovanskému národu učitelem apoštol Andronik, neboť přišel až do Morav, i apoštol Pavel tu učil; vždyť tu je Ilirik, do něhož až dorazil apoštol Pavel; zprvu tu totiž byli Slované. Pavel je tudíž učitelem i slovanskému národu a od toho národa jsme i my, Rusové; tak tedy i nám Rusům je Pavel učitelem, poněvadž učil slovanský národ a ustanovil slovanskému národu jako biskupa a nástupce po sobě Andronika. A národ slovanský a ruský je jedno a totéž; od Vargajů byli totiž nazváni Rusové, ale zprvu (to) byli Slované; a i když se nazývali Polané, přece (jejich) řeč byla slovanská. Polané byli nazváni proto, že byli usazeni v poli, ale jazyk slovanský (byl) jeden.

¹⁹ Dodáno podle T; v RA. нѣции же начаша хулити словенския книги. ²⁰ Podle TRA; v Lavr. Мефедья.

¹⁹ Život Konstantina Fil., kap. XV, Život arcibiskupa Metoděje, kap. VI.

²⁰ Život Metodějův, kap. VI.

²¹ Ž 117.1.

²² Skut. 2.4.11.

²³ Předchozí text je parafrází listu papeže Hadriána II. z r. 869, který byl určen Rostislavovi, Svatoplukovi a Kocelovi, Život arcibiskupa Metoděje, kap. VIII.

²⁴ Konstantin-Kyryl zemřel v Římě 14. února 869. Zprávu o jeho bulharské misi má proložní Život Kyrylův, kap. IV.

²⁵ Metoděj se v r. 869 vracel z Říma na Moravu.

²⁶ Cf. Život arcibiskupa Metoděje, kap. VIII.

²⁷ Život Metodějův, kap. XV.

**O PRELOŽENII KNIG
O PŘEKLADU KNIH
(ve znění mladších chronografů)**

K textu *Pověsti* připojujeme jako dodatek pasáž „o přeložení knih“ z mladších chronografů. Základem je znění chronografu z r. 1512 a k němu jsou uváděny výběrové varianty jednak podle jiného rukopisu téhož textu (V), jednak podle chronografu druhé redakce (II), a konečně podle chronografických záznamů ze 17. stol. (Chr. XVII), jak jsou otištěny v knize P. Lavrova *Materialy po istorii vozniknovenija drevnejšej slavjanskoj pišmennosti*, Lenin-grad 1930, 172—173.

Глава 171. О преложеніи книгъ отъ Греческаго языка на Словенскій. В лѣто второнадесять^a царствія Лва Премудраго бысть преложеніе книгъ, а до преложенія книгъ отъ Адама лѣтъ 6414^b, а отъ седмаго собора 82^c, а отъ крещенія Болгарьскаго 30 лѣтъ. Коньстантинъ^d Философъ и братъ его Мефодіе преложиха святаы книги отъ Греческаго языка на словенскы, Болгаре же и Словене^e, и Сербы, и Арбанасы, и Басане^f, и Русы — во всѣхъ тѣхъ единъ языкъ. Святыи же Коньстантинъ^g Философъ многи книги преложивъ, отоиде преже реченныя языки учити и предати имъ святое писаніе по ихъ языку, брата же его святого Мефодіа князь Кочюль постави епископа во Испаніи въ градѣ Моравѣ, еже есть Илирикъ, до негоже Павелъ апостолъ ходилъ, проповѣдая Христа. Многи же книги и тамъ пребывая преложи.

^a II-е второе же пядесять. ^b II- 6409. ^c V- 86. ^d V- Коньстентинъ. ^e II- Словяне. ^f II- Во-сане, Хр. XVII- Вошняне. ^g V- Коньстентинъ.

171

¹ Вýchодоірмскы́й цїсарь Лев VI. Философ влáдл в л. 886—912.

² Т. j. r. 906.

³ V textu „vo Ispanii“, což je zřejmě zkomoleniina místo „v Panonii“.

**CHRONOLOGIČESKAJA STAT'JA KIRIKA
CHRONOLOGICKÁ STAŤ KIRIKOVA**

Oddíl o Konstantinově překladu Písma v podání slovanských kronikářů konečně uzavíráme úryvkem z „chronologické stati“ *Kirika*, spisovatele působícího ve 12. stol. v Novgorodě; úryvek je podán ve znění rukopisu ze 16. stol., který vydali S. P. Obnorskij a S. G. Barchudarov v čítance *Chrestomatija po istorii russkogo jazyka I*, Moskva 1952 (citovaný úsek na str. 267).

...) от седмаго же до последня събора до приложенія священных книгъ на словенскы глас святымъ кириломъ философомъ. есть лѣтъ 77. ат преложенія же книжнаго до крещенія рускыземли лѣтъ 123.

(...) od sedmého do posledního sněmu do přeložení svatých knih do slovanské řeči svatým Cyrilem filosofem jest 77 let; a od přeložení knih do pokřtění ruské země je 123 let.¹

¹ Pokřtění ruské země kladou *Pominalni prikazy* do l. 988/989.

COSMAE PRAGENSIS CHRONICA BOHEMORUM
KOSMY PRAŽSKÉHO KRONIKA ČECHŮ

Autorem Kroniky Čechů — vynikajícího projevu středověkého dějepisce — byl kanovník a děkan pražské kapituly *Kosmas* (narodil se okolo r. 1045, v r. 1099 byl vysvěcen na kněze, stal se kanovníkem a děkanem pražské kapituly a zemřel v r. 1125). Kosmova kronika je rozdělena do tří knih. V 1. knize popisuje události od nejstarších dob až do smrti knížete Jaromíra v r. 1038; v 2. knize líčí události do smrti knížete Konráda r. 1092 a ve 3. knize události do 23. května 1125. Pro nejstarší údobí čerpal autor z dochované tradice, pro pozdější období použil franského kronikáře *Reginona z Prümü* a pravděpodobně znal i *Gallovu kroniku*. Dále čerpal z různých jiných letopisů, kronik a listin (např. z *Privilegia moravské církve*, z *Privilegia pražského biskupství*, z *Privilegia kostela sv. Jiří*, z *Krátkých dějin Moravy a Čech*) a v neposlední řadě také z legend (ze *Životy a umučení sv. Václava*, to jest legendy *Crescente fide* a z *Kristiána*, z *Života a umučení sv. Vojtěcha*, nejspíše tzv. *Canaparia*). Existuje řada dochovaných rukopisů této kroniky (15 rukopisů a tři zlomky). — Podrobněji o této kronice viz *Dějiny české literatury I*, ČSAV, Praha 1959, 73—82.

Použitý text: *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, ed. B. Bretholz, Berlin 1923, MGH SRG—NS, tomus II — nově vyšlo 1955 (srov. i edici J. Emlera, FRB II, 1876, 1—198). Český překlad pořídil V. Tomek (poprvé ve FRB a pak v knize *Kosmův Letopis český s pokračováními kanovníka Vyšehradského a mnicha Sázavského*, 1882) a K. Hrdina, *Kosmova kronika česká*, 1929 (3. vydání 1950).

Cosmae Pragensis Chronica
Boemorum

Kosmy pražského Kronika Čechů

22 I 10 Gostivit autem genuit Borivoy, qui primus dux baptizatus est a venerabili Metudio episcopo in Moravia sub temporibus Arnolfi imperatoris et Zuatopluk eiusdem Moravie regis...

I 10 Hostivít pak zplodil Bořivoje, který byl jako první vévoda pokřtěn od ctihodného Metoděje, biskupa na Moravě, za časů císaře Arnulfa a Svato-pluka, krále téže Moravy...¹

I 10

¹ Bořivoj vládl přibližně v l. 873/874—891/894; k jeho křtu Metodějem (*Christ. mon. Vita et passio.*, c. 2) došlo nejpозději r. 885. Arnulf se stal králem r. 887, císařem r. 896.

32 I 14 Anno dominice incarnationis DCCCLXXXIII. Borivoy baptizatus est primus dux sancte fidei catholicus. Eodem anno Zuatopluk rex Moravie, sicut vulgo dicitur, in medio exercitu suorum delituit et nusquam comparuit. Sed re vera tum in se ipsum reversus, cum recognovisset, quod contra dominum suum imperatorem et compatrem Arnolfum iniuste et quasi inmemor beneficii arma movisset, qui sibi non solum Boemiam, verum etiam alias regiones hinc usque ad flumen Odram | et inde versus Ungariam usque ad fluvium Gron subiugarat — penitentia ductus, medie noctis per opaca nemine sentiente ascendit equum et transiens sua castra fugit ad locum in latere montis Zober situm, ubi olim tres heremite inter magnam et inaccessibilem hominibus silvam eius ope et auxilio edificaverant ecclesias. Quo ubi pervenit, ipsius silve in abdito loco equum interfecit et gladium suum humi condidit et, ut lucescente die ad heremitas accessit, quis sit illis ignorantibus, est tonsuratus et heremitico habitu indutus et quamdiu vixit, omnibus incognitus mansit, nisi | cum iam mori cognovisset, monachis semetipsum quis sit innotuit et statim obiit. Cuius regnum filii eius pauco tempore, sed minus feliciter tenuerunt, partim Ungaris illud diripientibus, partim Teutonicis orientalibus, partim Poloniensibus solo tenus hostiliter depolantibus.

33

34

I 14 Roku 894 od narození Páně. Byl pokřtěn Bořivoj jako první katolický vévoda svatě víry.¹ Téhož roku Svato-pluk, král Moravy, zmizel — jak se všeobecně vypravuje — uprostřed vojska svých a nikde se již neobjevil.² Ve skutečnosti se však tehdy obrátil do sebe, když si uvědomil, že nespravedlivě a jaksi nepamětliv dobrodiní pozdvihl zbraně proti svému pánu, císaři a kmotrovi Arnulfovi, který uvedl v jeho područí nejen Čechy,³ ale i jiné krajiny odtud až k řece Odře a odtamtud směrem do Uher až k řece Hronu;⁴ veden lítostí vsedl za půlnočního temna, když to nikdo nepozoroval, na koně, projel svým táborem a uprchl na místo, rozkládající se na úbočí hory Zoboru,⁵ kde kdysi zbudovali za jeho podpory a pomoci ve velkém a lidem nepřístupném lese tři poustevníci kostel. Když tam dojel, zabil na skrytém místě v tom lese koně, ukryl svůj meč v zemi, a když se rozednívalo, přišel k poustevníkům, aniž poznali, kdo je, byl ostříhán a oblečen do poustevnického šatu, a pokud žil, zůstal všem nepoznan; teprve když už poznal, že umírá, prozradil mnichům o sobě, kdo je, a hned zemřel.⁶ Jeho království drželi jeho synové po krátkou dobu, avšak méně šťastně, neboť zčásti je rozchvátili Maďari a zčásti je východní Teutoni a zčásti Poláci až do základů nepřátelsky zpusťovali.⁷

I 14

¹ Viz pozn. 1. v kap. I, 10. V. Novotný, *České dějiny I/1*. 381n. a V. Chaloupecký, *Svatováclavský sborník II/2*, 115—236.

² Svato-pluk I. zemřel r. 894, *Ann. Fuld.* a *Regin. Chron.* ad. 894.

³ Kosmas je zde poplatný údaj Reginona z Prümü, který k r. 890 uvádí, že Arnulf postoupil králi Svato-plukovi vévodství Čechů, k tomu *Regin. Chron.* ad a. 890, pozn. 2. V tomto duchu vysvětluje i Svato-plukovu vládu v Poodří a na východ od Malých a Bílých Karpat.

⁴ Svato-plukova vláda nad územím až k Hronu nebyla ovšem zásluha Arnulfa a samo určení východních hranic Hronem vzal Kosmas z událostí pozdějších, tj. z tažení vévody Břetislava I. v l. 1030 a 1042 do Uher.

⁵ U Nitry.

⁶ Kosmas zde vlastně zaznamenává dvě pověsti: 1) o Svato-plukově zmizení uprostřed vojska, 2) o poustevnickém životě na Zoboru. Zajímavou skutečností je, že v této druhé verzi je označen za zakladatele kostela na Zoboru. Jinou verzi zoborské pověsti uvádí *Dalimil*, kap. XXIV.

⁷ Kosmas zde opakuje slova Reginona z Prümü k r. 894 a doplňuje je o údaj o Bavorech a Polácích. O Kosmově závislosti na Reginonovi D. Třeštík, *Kosmas a Regino* 564—589.

34 I 15 Borivoy autem genuit duos filios Zpitigneum et Wratizlaum ex ea, que fuit filia Zlaviboris, comitis de castello Psove, nomine Ludmila. Quo feliciter universe carnis viam ingresso successit paternum in principatum Zpitigneu; post cuius obitum obtinuit Wratizlau ducatum, qui accepit uxorem nomine Dragomir de durissima gente Luticensi et ipsam saxis duriorum ad credendum ex provincia nomine Stodor. Hec peperit binos natos, Wencezlaum Deo et hominibus | acceptabilem et Bolezlaum fraterna cede execrabilem. Qualiter autem gratia Dei semper preveniente et ubique subsequente dux Borivoy adeptus sit sacramentum baptismi, aut quomodo per eius successores his in partibus de die in diem sancta processerit religio catholice fidei, vel qui dux quas aut quot primitus ecclesias credulus erexit ad laudem Dei, malumus pretermittere, quam fastidium legentibus ingerere, quia iam ab aliis scripta legimus: quedam in privilegio Moraviensis ecclesie, quedam in epilogo eiusdem terre atque Boemie, quedam in vita vel passione sanctissimi nostri patroni et martyris Wencezlai; nam et esce execrantur, que sepius sumuntur. Inter hos autem annos quos infra subnotamus facta sunt hec, que supra prelibavimus; non enim scire potuimus, quibus annis sint gesta sive temporibus.

75 I 40 ... heros Bracizlaus cum nova nupta patre salutato duce Odalrico recta via proficiscitur in Moraviam. Nam antea pater sibi totam illam terram tradiderat in potestatem fugatis cunc-

I 15 Bořivoj pak zplodil z té, která byla dcerou Slavibora, hraběte z hradu Pšova,¹ a nazývala se Ludmila, dva syny, Spytihněva a Vratislava. Když ten² blaženě odešel po cestě všeho těla, nastoupil na otcovský knížecí trůn Spytihněv; po jeho smrti obdržel vévodství Vratislav a ten si vzal manželku jménem Drahomíru z velmi nepoddajného kmene Luticů, která sama byla nad skály tvrdší ke (křesťanské) víře a pocházela z kraje jménem Stodor.³ Ta porodila dva syny: Václava, milého Bohu i lidem, a Boleslava, prokletého bratrovraždou. Avšak to, jak vévoda Bořivoj s milostí boží, která vždy předchází a všude následuje, dosáhl svátosti křtu nebo jak se za jeho nástupců v těchto krajinách den ode dne šířilo svaté náboženství katolické víry nebo který vévoda které kostely či kolik jich ve své víře nově vybudoval k chvále boží, raději jsme chtěli přejít mlčením, než abychom způsobili čtenářům nechuť, protože jsme to již četli sepsáno od jiných: něco v Privilegiu moravské církve, něco v Krátkých dějinách téže země a Čech, něco v Životě a umučení přesvatého našeho patrona a mučedníka Václava; vždyť i jídla, která se častěji požívají, bývají odmítána. To, čeho jsme se výše dotkli, se pak událo v rozmezí těch let, která vyznačujeme níže; nemohli jsme se totiž dovědět, v kterých letech nebo údobích se to stalo.

I 40 ... když hrdina Břetislav pozdravil s novou manželkou otce, vévodu Oldřicha, odebere se přímou cestou na Moravu. Neboť již dříve otec svěřil do jeho moci celou onu zemi,¹ když vyhnal

I 15

¹ Mělník. V. Chaloupecký, *Svatováclavský sborník* II/2, 154.

² Bořivoj.

³ Stodorané či Havolané sídlili na řece Havole a byli částí Veletů—Luticů. Jejich hlavním městem byla Brena, pozdější Brandenburg—Branibor.

I 40

¹ Názory na dobu ovládnutí Moravy českými vévody se různí. J. Dřímál, *Připojení Moravy*

tis de civitatibus Poloniis, ex quibus multos comprehensos, centenos et centenos ordinatim catenatos vendi iusserat in Ungariam et ultra; quia re vera post obitum secundi Bolezlai sicut urbem Pragam, ita totam Moraviam vi obtinuerant Polonii.

113 II 21 ... Fertur autem, quod fuisset in Moravia ante tempora Severi quidam episcopus, ut reor, nomine Wracen.

ze všech obcí Poláky, z nichž mnoho zajatců, vždy po stu v řadě spoutaných, poručil prodat do Uher a ještě dále. Poláci totiž vskutku po smrti Boleslava II. opanovali jak město Prahu, tak i celou Moravu.²

II 21 ... Říká se však, že před časy Severovými byl na Moravě jakýsi biskup, zvaný, tuším, Vracen.¹

ke českému státu za knížete Oldřicha, ČMM 48, 1948, uvádí léta 1017—1018, L. Havlík, *Tři kapitoly* 78 roky 1018, 1025 nebo 1029, G. Labuda, *Utrata Moraw przez państwo Polskie w XI. w.*, Stud. z dziej. pol. i czechosłow. I, Wrocław 1960, 93—124 uvádí r. 1031.

² L. Havlík, *Tři kapitoly* 74—75 uvádí léta 999—1003, G. Labuda, *O rzekomej utracie Krakowa przez Czechów w roku 999*; *Slavia Occidentalis* 20, 1960, 79—93 rok 989.

II 21

¹ V r. 976 se připomíná moravský biskup v Mohuči, CDB I, 32.

EKKEHARDI CHRONICON UNIVERSALE
EKKEHARDOVA VŠEOBECNÁ KRONIKA

Ekkehard († 1125) byl opatem v klášteře Aura (diec. Würzburg) a proslul — vedle jiné literární činnosti — zejména svou mimořádně rozsáhlou Kronikou. Jsou v ní vylíčeny světové dějiny od stvoření světa až do r. 1125. Zpočátku jde o kompilaci z nejrozmanitějších starších pramenů, později se opírá hlavně o *Chronicon Wirzburgense* z 2. pol. 11. stol. a ke konci se musel autor spoléhat hlavně na své vlastní informace (využil však prý již i *Sigibertovy kroniky*). Ekkehardova kronika se stala důležitým zdrojem informací pro další kronikáře. Hojně z ní čerpal např. *Annalista Saxo*.

Použitý text: *Ekkehardi Chronicon universale*, ed. G. Waitz, MGH SS VI 1—16, 33—265.

Ekkehardi Chronicon universale

Ekkehardova všeobecná kronika

- 169 805 Imperator misit filium suum Karolum cum exercitu in Poemiam, qui, depopulatis omnibus, ducem terrae illius nomine Lechonem occidit, indeque regressus ad patrem, in Vosego silva venatui studentem invenit.
- 170 811 Imperator, pace cum Hemmingo firmata, et placito generali Aquis habito, in tres partes regni sui totidem exercitus misit, unum trans Albiam in Limones, qui et ipsos vastavit et castellum Hohcburi superiori anno a Wilcisc destructum restauravit, alterum in Pannonias ad controversias Hunorum

805 Císař¹ poslal svého syna Karla s vojskem do Čech; ten když všechno zpusťošil, zabil vévodu oné země jménem Lecha, a vrátiv se odtamtud k otci, nalezl ho ve Vogézkém lese, jak se věnuje lovu.²

811 Když císař¹ uzavřel mír s Hemmingem² a uspořádal obecný sněm v Cáhách, poslal do tří částí svého království stejný počet vojsk, jedno přes Labe proti Liňanům, které jednak zpusťošilo jejich území, jednak obnovilo hrad Hóhbeck, zbořený předešlého roku Velety, druhé poslal do

805

¹ Karel Veliký.² *Ann. reg. Franc., Ann. Mett. (prieores) a Chron. Moissiac.* ad a. 805.

811

¹ Karel Veliký.² Králem Dánů.

et Sclavorum finendas, terciū in Brittones ad eorum perfidiam punientiam. Qui omnes prospere egerunt.

Panoni; aby učinilo konec sporům mezi Huny a Slované, třetí pak proti Britům,³ aby ztrestalo jejich věrolomnost. Všechna tato vojska úspěšně pořídila.⁴

- 173 888 Arnolfus itaque rex potens principabatur Baiocariis, Suevis, Francis orientalibus, et post mortem Karoli Calvi Lotharingis audacibusque Saxonibus. Cui Zuentebaldus Maravanorum dux viriliter repugnavit. Usque ad haec autem tempora Ungariorum gens, cuius omnes pene nationes expertae sunt seviciam, quibusdam difficillimis interpositionibus, quas clusuras nominat vulgus, separata erat a nobis, ut neque ad meridianam neque ad occidentalem plagam exeundi facultatem habuerit. Arnolfus igitur rex, cum Zuenteboldum supradictum superare nequiret, depulsis, pro dolor! his munitionibus, Ungariorum gentem, scelerum cupidam, in auxilium vocat, si tamen auxilium dici potest, quod paulo post, eo moriente, cum genti suae, tum ceteris in meridie occasuque degentibus grave periculum, immo exitium fuit. Devicto itaque Zuenteboldo, Arnolfus secure potitur regno; Ungarii vero interim, observato exitu, contemplatique regionem, malum cordibus, quod post in propatulo apparuit, machinabantur.

888 A tak mocný král Arnulf vládl Bavorům, Švábům, východním Frankům a po smrti Karla Lysého¹ Lotrinskům a smělým Sasům. Jemu se stával vévoda Moravanů Svatopluk mužně v boji na odpor. Až po tuto dobu byl národ Uhrů, jehož zuřivost zakusily téměř všechny národy, od nás oddělen jakýmisi nepřekročitelnými překážkami, které lid nazývá zátarasami, takže neměl žádnou možnost vyrazit ani na jižní ani na západní stranu. Král Arnulf tedy, když nemohl přemoci zmíněného Svatopluka, odstraní, běda, tato opevnění a zavolá na pomoc národ Maďarů, chtivý zločinů, — pokud se vůbec dá pomocí nazvat to, co se nedlouho potom, když on zemřel, stalo jak jeho národu, tak ostatním národům žijícím na jihu a západě, vážným nebezpečím, ba dokonce zkoubou. A tak po porážce Svatopluka Arnulf pokojně vládne, Maďaři však mezitím, zpozorovavše výsledek a prohlédnuvše si zemi, strojili v srdcích zlo, což později vyšlo na jevo.²

- 173 900 Arnolfus imperator obiit, moxque eodem anno Ungarii, morte illius audita, collecto permagno exercitu, Maravanorum gentem, quam illorum auxilio Arnolfus imperator sibi subdiderat, invadunt sibi que vendicant, Baiocari-

900 Císař Arnulf zemřel a brzy, v témž roce, Maďaři, když uslyšeli o jeho smrti, seberou, převeliké vojsko, napadnou národ Moravanů, který si císař Arnulf podrobil s jejich pomocí, a podmaní si jej, obsadí také krajiny

³ Britům v Bretagni.⁴ O události *Ann. reg. Franc.* ad a. 811.

888

¹ Jde správně o císaře Karla III. Tlustého.² Cf. *Livüprandi Antapodosis* I 13.

riorum quoque fines occupant, castella diruunt, aecclesias igni consumunt, populos iugulant, et ut magis magisque timeantur, interfectorum sese sanguine potant.

bavorské, rozboří hrady, sežehnou chrámy, hubí obyvatelstvo, a aby se jich lidé více báli, napájejí se krví zabitých.¹

CHRONICON EPTERNACENSE BREVE KRÁTKÁ KRONIKA ECHTERNAŠSKÁ

Jde o stručnou kroniku kompilačního charakteru, pořízenou v Echternachu (diec. trevírská) a obsahující výklady o událostech v rozmezí let 714—1039. Autor čerpal zejména z *Reginona* a *Ekkeharda*.

Použitý text: *Chronicon Epternacense breve*, ed. Holder—Egger, MGH SS XV 2, str. 1305—1307.

Chronicon Epternacense breve

1306 877 Ludovicus ... regnumque patrum cum fratribus suis divisit. Karlo-mannus, pater Arnulphi imperatoris, sortitus est Bavariam, Boemiam, Pannoniam, Carentum; Ludovicus Orientalem Franciam, Turingiam, Saxoniam, Frisiam et partem regni Lotharii; Karolus Alamanniam et partem ex regno Lotharii.

Krátká kronika Echternašská

877 Ludvík... si rozdělil otcovské království se svými bratry. Karloman, otec císaře Arnulfa, obdržel Bavorsko, Čechy, Panonii a Korutany. Ludvík dostal východní Franky, Durynsko, Sasko, Frísii a část království Lotarova, Karel obdržel Alamanii a část království Lotarova.¹

ANNALES MELLICENSES
LETOPISY MELCKÉ

Letopisy vznikly v I. pol. 12. stol. v dolnorakouském Melku a obsahují zprávy o událostech od narození Kristova do r. 1123 (jako pramen informací se tu uplatnilo zejména *Chronicon Suevicum universale a Bernoldi Chronicon*); na tuto část navazuje pak pokračování do r. 1564. Dílo má kompilační charakter a výrazně ovlivnilo celou řadu pozdějších analistických spisů vznikajících od 12. stol. v rakouských klášteřích.

Použitý text: *Annales Mellicenses*, ed. W. Wattenbach, MGH SS IX 484—535.

Annales Mellicenses

Letopisy melcké

496 901 Eodem anno Moimarius et Isanrichus cum rege pacificantur.

901 Téhož roku se Mojmir¹ a Isanrik² usmíří s králem.³

901

¹ Mojmir II.

² Markrabí Východní marky.

³ Ludvíkem IV. Dítětem, *Ann. Fuld.* ad a. 901.

ANNALES ADMUNTENSES
LETOPISY ADMONTSKÉ

Mají název podle kláštera v Admontu ve Štýrsku a jejich základní část vznikla kolem r. 1139 spojením výtahu z *Ann. Mellicenses* se zprávami solnohradského původu, s excerpty z *Ekkeharda* aj. Na tuto část navázalo pak pokračování do r. 1186, spřízněné zejména s *Ann. s. Rudberti Salisburgensis* a s *Ann. Garstenses* (srov. výklad sub *Ann. s. Rudberti Salisburgenses*), a potom samostatné pokračování do r. 1250.

Použitý text: *Annales Admontenses*, ed. W. Wattenbach, MGH SS IX 659—593.

Annales Admontenses

Admontské letopisy

573 889 Ungari ex Scithia egressi Pannoniam ingrediuntur, humano sanguine et crudis carnibus utentes.

889 Maďaři vytáhnou ze Skýtie a napadnou Panonii, požívajíce lidskou krev a syrové maso.¹

573 906 Ditmarus Salzburgensis episcopus occiditur ab Ungaris cum Utone et Zacharia aliisque duobus episcopis.

906 Ditmar, biskup solnohradský, je zabit Maďary spolu s Utonem a Zachariem a s jinými dvěma biskupy.¹

899

¹ Cf. *Reginonis Chron.* ad a. 889.

906

¹ *Auct. Garstense* ad a. 906; *Ann. s. Rudb. Salisb.* ad a. 897. Událost se týká r. 907. viz *Ann. Ivav. maz.* ad a. 907.

HISTORIA REGUM FRANCORUM MONASTERII S. DIONYSII
DĚJINY FRANSKÝCH KRÁLŮ Z KLÁŠTERA V ST. DENIS

Jde o stručné franské dějiny kompilačního charakteru, vzniklé v klášteře v St. Denis a dovedené do roku 1137.

Použitý text: *Historia regum Francorum monasterii s. Dionysii*, ed. G. Waitz, MGH SS IX 395—406.

Historia regum Francorum
monasterii sancti Dionysii

397

655 Eodem anno nuncios Samoni Sclavorum regi direxit (Dagobertus), quatinus regnum suum ab eo reciperet. Quibus Samo respondit: Et terra quam habemus Dagoberti est es nos sui sumus, si amicitias disposuerit servare vobiscum. Cui legati dixerunt Dagoberti: Non est possibile, ut servi Dei cum canibus amicitias iungant. Quibus rex Samo respondit: Si vos estis servi Dei, et nos sumus Dei canes, et dum vos contra ipsum agitis, permissum habemus vos morsibus lacerare. Tunc missi Dagoberti eieci sunt de conspectu Samonis. Quo audito Dagobertus graviter tulit, et congregato exercitu, terram illorum crudelissime devastavit. Inde victor rediens, Mettis civitate divertit...

655

¹ Ve skutečnosti šlo o r. 631

² O Dagobertově neúspěchu cf. *Fredegarii Chron.* IV, 68.

Dějiny franských králů z kláštera
v St. Denis

655 Téhož roku¹ poslal (Dagobert) posly k Sámovi, králi Slovanů, aby od něho obdržel zpět své království. Sám jim odpověděl: „Jako země, kterou máme, patří Dagobertovi, tak i my jsme jeho, pokud jen bude mít v úmyslu zachovávat vůči nám přátelství.“ Vyslanci Dagobertovi mu řekli: „Není možné, aby se sluhové boží spojili přátelstvím se psy. Král Sám jim odvětil: „Jestliže vy jste boží sluhové a my jsme boží psi, tu když vy proti němu jednáte, nám je dovoleno trhat vás svými zuby.“ Tehdy byli poslové Dagobertovi vykázáni ze Sámova dohledu. Když to Dagobert uslyšel, těžce to nesl, a shromáždil vojsko, velmi krutě zpusťošil jejich zemi. Odtud se vracel jako vítěz, zastavil se v městě Metách...²

P. MAGISTRI, QUI ANONYMUS DICITUR,
GESTA HUNGARORUM
DĚJINY MAĎARŮ P. MAGISTRA, ZVANÉHO ANONYM

Autor v předmluvě ke svému dílu označuje sám sebe slovy „*P. dictus Magister a quondam bone memorie gloriosissimi Belae regis Hungariae notarius*“ a bývá nyní běžně zván prostě jen „*Anonymus*“; P. je asi zkratka autorova jména. Zřejmě šlo o osobu žijící za Bély III. (1173—1196) nebo za Bély II. (1131—1141). Dílo se obvykle klade do doby po smrti Bély III., tj. na přelom 12. a 13. stol., podle Ae. Jakuboviče, SRH I 25, lze však „*Anonyma*“ nejspíše identifikovat s Petrem, notářem Štěpána II. (tj. předchůdce Bély II.); tato osoba prý snad zůstala notářem i v letech 1121—1135 a pravděpodobně je prý totožná i s Petrem, biskupem v Albě Regii (ve Stol. Bělehradě), který byl v r. 1134 poslán jako vyslanec k císaři Lotarovi II. Má-li Jakubovič pravdu, spadal by vznik kroniky již do doby po r. 1141.¹

Dílo se opírá především o nějakou starší, ztracenou uherskou kroniku, jejíž vznik se klade na samotný konec 11. stol., do doby po panování Ladislava IV. (1077—1097), a již bývá dáván název *Gesta Hungarorum vetera*² (viz J. Deér, *Quis fuerit fons primigenius gestorum chronicorumque Hungaricorum medi aevi ex saeculo XI oriundus at post deperditus*, SRH I 1—11). Tato nejstarší uherská kronika (v 12. stol. byla doplněna o různá pokračování až do r. 1172) čerpala zřejmě jednak z domácí tradice uherské, jednak i z pramenů cizích, zvl. z *Reginona* a z *Ann. Alahenses*. Stopy oné kroniky nacházíme nejen v *Anonymovi*, nýbrž zejména též u *Šimona Kézy* (konec 13. stol.) a v tzv. *Uherské kronice ze 14. stol.* (*Chronici Hungarici compositio saeculi XIV*) — ale i ve spise *Chronicon mixtum Hungaro-Polonicum* a v díle *Chronicon Henrici de Migeln Germanice conscriptum* (v obou případech jde o kroniky složené cizinci).³ Přitom tu byla jistým mezistupněm nezachovaná kronika z 13. stol., o níž se opíral jak *Šimon Kéza*, tak i původní verze *Uherské kroniky ze 14. století*.⁴

Poněvadž *Gesta Hungarorum* vznikala vlastně s odstupem více než dvou století po událostech, které popisují, není divu, že se v nich Moravané objevují pod svým jménem jen jednou, a to ještě v části, převzaté z kroniky *Reginona z Přímu*. Na druhé straně je možné v kronice pozorovat ohlasy styku starých Maďarů se slovanským obyvatelstvem Karpatké kotliny a patrně i s Moravany, kteří se skrývají jednak pod obecným označe-

¹ Nejnověji soudí i J. L. Csóka, *Ki volt Anonymus?*, Magyar Nyelv LV III (1962), že dílo vzniklo v padesátých letech 12. stol. a že jeho autorem byl notář krále Bély II.

² O uherských kronikách J. Macúrek, *Dějepisectví* 199—201.

³ H. Marczali, *Ungarns Geschichtsquellen im Zeitalter der Arpaden*, Berlin 1882, a nověji přehledně D. Kosáry, *Benezetés Magyar törtenelem ferrarcaiba és iróadalmába I*, Budapest 1931, a C. A. Cartney, *The Medieval Hungarian Historians, A Critical and Analytical Guide*, Cambridge 1953.

⁴ Tak soudí H. Domanovszky, SRH I 133—138. Toto stanovisko vystřídal dnes starší názor R. F. Kaindla [viz jeho *Studien zu den ungarischen Geschichtsquellen*, AÖG 81—91 (1894—1902)], podle něhož z *Gest* čerpal anonymní *P. Magister*, *Šimon Kéza* a po něm i *Budínská kronika*, přičemž se *Budínská kronika* kromě toho opírala i o text *Šimona Kézy*.

ním Slované v Panonii, Slované a Čechové na dnešním Slovensku, jednak souvisejí s označením Marót. Anonymní P. Magister nezná již nic o Velké Moravě, místo níž vystupuje ve vyprávění stát český. I když pramen přináší mnoho cenných údajů o dějinách dnešního Slovenska, Panonie a Potisí, je nutné si uvědomit, že se jeho autor pokoušel hledat umělé genealogie podle názvů lokalit, s jejichž založením spojoval dějiny jednotlivých šlechtických rodů, a teprve pod tímto nánošem bude možné hledat stopy tradice o příchodu Maďarů do Karpatké kotliny a jejich styků se Slovyany.

Text Anonymovy kroniky je dochován v jediném středověkém rukopise z 2. pol. 13. stol., který nepochází přímo od autora kroniky. (Nadpisy kapitol jsou vzaty ze zachovaného rukopisu, naproti tomu čísla kapitol jsou pozdějšího původu.)

Použitý text: *P. Magistri, qui Anonymus dicitur, Gesta Hungarorum*, rec. Ae. Jakubovich, SRH I 13—117.

P. Magistri, qui Anonymus dicitur, Gesta Hungarorum

2. Quare Hungari dicitur.

37 ... Hungari dicti sunt a castro Hungu eo, quod subingatis sibi Sclavis VII principales persone intrantes terram Pannonie diutius ibi morati sunt.

9. De pace inter ducem et Ruthenos.

45 ... Duces vero Ruthenorum, licet non sponte, tamen hec omnia Almo duci concesserunt, sed rogaverunt Almom ducem, ut dimissa terra Galicie ultra silvam Houos versus occidentem in terram Pannonie descenderent, que pri-

2 Jde o dnešní Užhorod (Užgorod), maď. Ungvár. Autor vycházel při etymologizaci z názvu Hungari, běžného v Evropě 12. stol. pro označení obyvatel uherského státu a svému výkladu přizpůsobil název Ung náslovným H. Název Uhři pochází z bulh. označení onogur (tj. deset kmenů), staroslověnsky zněl Qgъre / Ungri.

2 Byl to Almoš, otec Arpádův, Eleud, otec Sabolčův, Kund, otec Kurzana. Ound, otec Etův, Tošu, otec Lelův, Huba a Tuhut, cf. kap. 6.

9

1 O tažení Maďarů kolem Kyjeva Повесть врем. лет k r. 898. Letopočet se však spíše týká bojů Maďarů na dolním Dunaji, Д. С. Лихачев, Повесть врем. лет II 256. Názvem Rutheni označuje P. Magister ruské etnikum.

2 Hovoš, maď. Havaserdó (Sněžný les): jde o hornatou krajinu v kom. Máramaros, do níž ústí hlavní cesta z Haliče přes Verecký průsmyk do Užhorodu. Повесть (k r. 898) ji nazývá Uherské hory.

Dějiny Maďarů P. Magistra, zvaného Anonym

2. Odkud pochází jméno Uhři.

... Uhři byli nazváni podle pevnosti Hungu,¹ protože se tam po podrobení Slovanů delší dobu zdrželo sedm jejich předáků² při vstupu do panonské země.

9. O míru mezi vévodou a Ruthény.

... Vévodové Ruthénů¹ pak, i když ne z vlastní vůle, přece jen vyhověli vévodovi Almošovi v tomto všem, požádali však vévodu Almoše, aby opustil krajinu Haličskou a sestoupil přes pohoří Hovoš² směrem k západu

46 mo Athile regis terra fuisset, et laudabant eis terram Pannonie ultra modum esse bonam. Dicebant enim, quod ibi confluerent nobilissimi fontes aquarum, Danubius et Tyscia et alii nobilissimi fontes bonis piscibus habundantes, quam terram habitarent Sclavi, Bulgarii et Blachii ac pastores Romanorum. | Quia post mortem Athile regis terram Pannonie Romani dicebant pascula esse eo, quod greges eorum in terra Pannonie pascebantur. Et iure terra Pannonie pascula Romanorum esse dicebatur, nam et modo Romani pasuntur de bonis Hungarie. Quid plura?

10. De VII ducibus Cumanorum.

46, 47 ... Tunc hii VII duces | Cumanorum cum uxoribus et filiis suis nec non cum magna multitudine in Pannoniam venire concesserunt. Similiter etiam multi de Ruthenis Almo duci adherentes, secum in Pannoniam venerunt. Quorum posteritas usque in hodiernum diem per diversa loca in Hungaria habitat.

11. De civitatibus Lodomer et Galicia.

47, 48 ... Dum enim dux Almus | requie locum per mensem unum in Galicia habuisset, tunc dux Galicie ceterique consocii sui, quorum filii in obsides positi erant, sic Almom ducem et suos nobiles rogare ceperunt, ut ultra Ho-

do země Panonské,³ což byla dříve země krále Attily, a vychvalovali jim, že Panonská země je nadmíru dobrá. Říkali totiž, že se tam sbíhají velmi proslulé vodní toky, Dunaj, Tisa a jiné znamenité řeky, oplývající dobrými rybami, a že tu zemi obývají Slované, Bulhaři,⁴ Vlachové a pastýři Římanů.⁵ Neboť po smrti krále Attily nazývali Římané Panonskou zemi „pastvinami“ proto, že se v Panonské zemi pásala jejich stáda. A právem se hovořilo o Panonské zemi jako o pastvinách Římanů, neboť právě i teď Římané spásají uherské statky. Nač dále vykládat?

10. O sedmi vévodech kumánských.¹

... Tehdy se těchto sedm vévodů kumánských uvoloilo přijít do Panonie s ženami i se svými syny a rovněž s velkým množstvím (lidí).² Podobně s nimi přišli do Panonie³ i mnozí z Ruthénů, kteří se přidali k vévodovi Almošovi. Jejich potomstvo bydlí na různých místech v Uhrách až podnes.

11. O městech Vladimír a Halič.

... Zatím co totiž vévoda Almoš odpočíval po jeden měsíc v Haliči, tehdy vévoda haličský a ostatní jeho druhové, jejichž synové byli dáni jako rukojmí, začali prosit vévodu Almoše a jeho velmože v tom smyslu, aby

³ Název Panonie je zde užíván v pojetí běžném od 11. stol., kdy uherští králové používali označení rex Pannoniorum.

⁴ Panství bulharských králů zasahovalo koncem 9. stol. do dolního Potisí a Sedmihradka. Повесть врем. лет zmínku o Bulharech nemá.

⁵ Podle D. Paíse, SRH I 45—46 jde o romanisovaný lid, zabývající se pastevectvím. O panství Vlachů vedle Slovanů a o bojích s nimi má zprávu i Повесть врем. лет k r. 898. Vlachy mohou být patrně míněni Římané: *Gesta Hung.* kontaminovaly v souvislosti s dobou svého vzniku souvěký stav, tj. Vlchy (název převzaly ze slovanského prostředí) či pastevecký romanisovaný lid s pozdějšími Římany, tj. Franskou či Německou (Římskou) říší, jak vyplývá z dalšího líčení; viz dále G. Györffy, *Formation* 34—36, 45.

10

¹ Ed, Edumen, Etu, Bunger, Ousad, Boyta, Ketel.

² Kumáni, Polovci či Plavci jsou připomínáni v písemných pramenech od 11. stol. Do Uher se utekli před Tatary kolem r. 1240.

³ O tom, že i Slované spolu s Maďary si podrobili Vlchy v Panonii a usadili se tam, Повесть врем. лет k r. 898.

wos versus occidentem in terram Pannonie descenderent. Dicebant enim eis sic, quod terra illa nimis bona esset et ibi confluerent nobilissimi fontes, quorum nomina hec essent, ut supra diximus: Danubius, Tyscia, Wag, Morisius, Crisius, Temus et ceteri, que etiam primo fuisset terra Athile regis et mortuo illo preoccupassent Romani principes terram Pannonie usque ad Danubium, ubi collocavissent pastores suos. Terram vero, que iacet inter Thisciam et Danubium, preoccupavisset sibi Keanus magnus, dux Bulgarie, avus Salani ducis, usque ad confinium Ruthenorum et Polonorum et fecisset ibi habitare Sclauos et Bulgaros. | Terram vero, que est inter Thisciam et silvam Igfon, que iacet ad Erdeuelu, a fluvio Morus usque ad fluvium Zomus, preoccupavisset sibi dux Morout, cuius nepos dictus est ab Hungaris

11

¹ Viz kap. 9, pozn. 2.

² Moris či Maris, dnešní Maros.

³ Crisiu či Kris, dnešní Körös.

⁴ „Až po Dunaj“ je zde použito ve směru od jihozapádu.

⁵ Tj. panovníci Franské říše, případně předcházejícího panství Langobardů; obyvatelé bývalého langobardského panství v severní Itálii (resp. území aquilejského patriarchátu) byli v 9. stol. také označováni jako Vlachové, cf. *Život arcibiskupa Metoděje*, kap. V.

⁶ O bojích Franské říše s Avary v Panonii a v Potisi *Ann. reg. Franc. ad a. 791–799; Ann. Einhard. ad a. 896, Ann. Lauresham. ad a. 796, Ann. Alam. ad a. 796, Conv. Bag. et Carant.*, c. 6 a *Poeta Sazo ad a. 796, lib. III, v. 297–312*. Patrně jde o kolonizaci Pannonie, v době franské, C. M. Macartney, *Studies* 156.

⁷ Velký Kean či Kean, velký vévoda Bulharů: Kean je patrně zkomolenina z kan, kagan. Může jít o kagana Kruma, který kolem r. 805 dosáhl v bojích s Avary na severozápadě své říše Tisy a ovládl celé území na východ od Dunaje a Tisy, *Suidae Lexicon Graece et Latine* (ed. G. Bernhardt) I, Halis et Brunswigae 1853, col. 1017 a В. Н. Златарски, *История на българската държава през средните векове* I, 1, 74.

⁸ Csalan, Salán.

⁹ Tj. po Šaryš a severní polovinu bývalé župy Zemplin a území kolem Užhorodu a Mukačeva.

¹⁰ Montes Réz a Kiralyerdő (Silva regia) východně od Bihoru a Vel. Varadina (Oradea).

¹¹ Erdöeli, Ultrasylvana či Transsylvania, Sedmihradsko.

¹² Staré maďarské označení Morout se uchovalo v pozdější formě Marót, jímž jsou nazvány četné lokality. Název je původu slovanského a označoval obyvatele povodí řeky Moravy, maď. Morvá; cf. D. Pais, *SRH* I 49, který se domnívá, že se za tímto označením skrývá Svatopluk, vládce Velké Moravy. J. Tibenský (*Velkomoravská a cyrilometodějská tradice* 65) uvažuje, že může jít o zkomoleninu jména Mojmira II. Dále viz G. Györffy, *Formation* 31. Velkomoravská říše zasahovala v osmdesátých letech 9. stol. až do Potisi, A. Huber, *Die Ausdehnung* 373–374; L. Havlík, *Územní rozsah* 60–67; P. Ratkoš, *Východně oblasti Velké Moravy* 105–107.

¹³ Jméno Menumorout vysvětluje D. Pais (*SRH* I 49) jako složeninu z Morout/Marót (Moravan) a Měni (dnešní maď. mén), co ve staré maďarštině znamenalo equus admissarius a používalo se pro označení muže, který měl mnoho žen. Cf. též G. Györffy, *Kronikánsk* 21–37, a id., *Formation* 40–41. Z textu vysvítá, že šlo o současníka příchodu a usazování Maďarů v Potisi.

sestoupili za pohoří Hovoš¹ směrem k západu do země panonské. Říkali jim totiž, že ona země je velmi dobrá a že se tam sbíhají velmi znamenité toky, jejichž jména jsou ta, jak jsme uvedli shora, Dunaj, Tisa, Váh, Maruše,² Kriš,³ Temes a ostatní, že to i dříve byla země krále Attily a že po jeho smrti obsadili Panonskou zemi až po Dunaj⁴ římsíci panovníci⁵ a usadili tu své pastýře. Zemi pak, která leží mezi Tisou a Dunajem, prý osadil velký Kean, vévoda bulharský,⁶ děd vévody Salana,⁷ až k pomezí Ruthenů a Poláků⁸ a usídlil tam Slované a Bulhary. Dále zemi, která je mezi Tisou a pohořím Igfon⁹ — jež leží při Erdély¹⁰ od řeky Maruše až po řeku Samoš — obsadil prý vévoda Morout,¹¹ jehož synovec byl Maďary nazván Menumoroutem¹² proto, že měl přechetné milenky, a onu zemi prý obývaly

Menumorout eo, quod plures habebat amicas, et terram illam habitarent gentes, qui dicuntur Cozar. Terram vero, que est a fluvio Mors usque ad castrum Vrsicia preoccupavissent quidam dux nomine Glad de Bundyn | castro egressus adiutorio Cumanorum, ex cuius progenie Ohtum fuit natus, quem postea longo post tempore sancti regis Stephani Sunad filius Dobuca nepos regis in castro suo iuxta Morisium interfecit eo, quod predicto regi rebellis fuit in omnibus. Cui etiam predictus rex pro bono servitio suo uxorem et castrum Ohtum cum omnibus apendiciis suis condonavit, sicut enim mos est bonorum dominorum suos fideles remunerare, quod castrum nunc Sunad nuncupatur. Quid ultra?

12. Quomodo Pannoniam intraverunt.

51

... Et sic venientes per silvam Houos ad partes Hung descenderunt. Et cum illuc pervenissent, locum, quem primo occupaverunt, Muncas nominaverunt eo, quod cum maximo labore ad terram, quam sibi adoptabant, pervenerant. Tunc ibi pro requie laborum suorum XL dies permanserunt et terram ultra, quam dici potest, dilexerunt. Sclavi vero „habitatores terre“ audientes adventum eorum, timuerunt valde et sua sponte se Almo duci subiugaverunt eo, quod audiverant Almom ducem de genere Athile regis descendisse. Et licet homines fuissent Salani

kmeny, které se nazývají Chazaři.¹³ Zemi pak, která se rozkládá od řeky Maruše až k hradu Oršova,¹⁴ obsadil prý jakýsi vévoda jménem Glad,¹⁵ který vytáhl z pomoci Kumánů z hradu Vidinu a z jehož potomstva vzešel Ochtum;¹⁶ toho o mnoho později za časů svatého krále Štěpána zabil ve svém hradě u Moroše¹⁷ Čanad¹⁸, syn Dobukův a synovec králův, z toho důvodu, že se ve všem vzpouzel proti zmíněnému králi. Jemu také daroval tento král za jeho dobrou službu ženu a hrad Ochtum se vším, co k němu náleželo — jak bývá totiž zvykem dobrých pánů odměňovat své věrné —, a tato pevnost se nyní nazývá Čanad. Co více?

12. Jak vstoupili do Panonie.

... A tak jdouce přes pohoří Hovoš,¹ sestoupili do krajiny Hung.² A když tam dorazili, nazvali místo, které obsadili jako první, Mukačevo podle toho, že s převelikou námahou dorazili do krajiny, po které toužili. Tehdy tam setrvali čtyřicet dní, aby si odpočinuli od námahy, a zamilovali si zemi více, než lze vylíčit. Slované pak, „obyvatelé země“, když slyšeli o jejich příchodu, dostali veliký strach a dobrovolně se podrobili vévodovi Almošovi z toho důvodu, že se doslechli, že vévoda Almoš pochází z rodu krále Attily. A i když byli lidmi vévody Sa-

¹³ Kozarové či Chazaři: Kovaři, jeden z karpatských kmenů, se v Karpatské kotlině připomínají kr. 881 u Kulmitu, *Ann. Ivav. maz.* ad a. 881. O Chazaru Zambriovi, protivnímu se moravskému arcibiskupu Metoději, přináší zprávy proložní *Život Metodějův* (kap. IV) a *Život Kyřilův* (kap. IV). Cf. dále G. Györffy, *Formation* 41

¹⁴ Orsova či Urševo je dnešní Vršac v severní Jugoslávii.

¹⁵ Gladu, Kladu, slov. Klád.

¹⁶ Ochtum či Ajtony.

¹⁷ Morosvár či Čsanád.

¹⁸ Sunád, Csunád, Čsanád.

12

¹ Viz kap. 9, pozn. 2.

² Kolem Užhorodu.

ducis, tamen cum magno honore et timore serviebant. Almo duci, omnia, que sunt necessaria ad victum, sicut decet, domino suo offerentes. Et talis timor et tremor irruerat super habitatores terre et adulabantur duci et suis primitibus, sicut servi ad suos proprios dominos, et laudabant eis fertilitatem terre illius et narrabant, quomodo mortuo Athila rege magnus Keanus, preavus ducis Salani, dux de Bulgaria egressus auxilio et consilio imperatoris Grecorum, preoccupaverat terram illam, qualiter etiam ipsi Sclavi de terra Bulgarie conductu fuerunt ad confinium Ruthenorum et qualiter nunc Salanus dux eorum se et suos teneret et quante potestatis esset circa suos vicinos.

13. De Hung castro.

51 Dunc dux Almus et sui primates audientes talia letiores facti sunt solito et ad castrum Hung equitaverunt, ut caperent eum. Et dum castra metati essent circa murum, tunc comes eiusdem castris nomine Loborcy, qui in lingua eorum duca | vocabatur, fuga lapsus ad castrum Zemluu properabat, quem milites ducis persequentes iuxta quendam fluvium comprehendentes laqueo suspenderunt in eodem loco et a die illo fluvium illum vocaverunt sub nomine eiusdem Loborcy. Tunc dux Almus et sui castrum Hung subintrantes diis immortalibus magnas victimas fecerunt et convivia per IIII-or dies celebraverunt. Quarto autem die inito consilio et accepto iuramento omnium suorum dux Almus ipso vivente filium suum Arpadium ducem ac preceptorem.

³ Kap. 11, pozn. 6. Z kontextu vyplývá, že Salan byl současník příchodu Maďarů, v kap. 14 je kladen na počátek 10. stol.

18

¹ Užhorod.

² Recko-byzantský termín duca znamená prefekta hradu, župana.

³ Loborci, Lobors či Loborsz, slov. Laborce či Lobors, podle řeky Laborce.

⁴ Maď. Arpád znamená Ječmínek.

lana, přece s velkou úctou i strachem sloužili vévodovi Almošovi, a jak se sluší, poskytovali svému pánu všechno, co je nezbytné k živobytí. A takový strach a děs zachvátil obyvatele země a tak lichotili vévodovi a jeho velmožům jako otroci vůči svým vlastním pánům a vychvalovali jim úrodnost oné země a vypravovali, jak po smrti krále Attily velký Kean,³ praděd vévody Salana, vytáhl jako vévoda z Bulharska a s pomocí a na radu císaře Řeků obsadil onu zemi, jak i sami Slované ze země bulharské byli přivedeni k hranicím Ruthénů a jak nyní jejich vévoda Salan je i své ovládá a jakou moc vykonává nad svými sousedy.⁴

13. O hradu Hung.

Tehdy se vévoda Almoš a jeho velmoži, slyšíce o takovýchto věcech, zaradovali nad obvyklou mírou a táhli koňmo k hradu Hung,¹ aby ho dobyli. A když se položili táborem kolem hradby, tu se dal na útěk hrabě — v jejich jazyce duca² — tohoto hradu, jménem Laborec,³ a spěchal k hradu Zemplín; toho vévodovi bojovníci pronásledovali, chytily u jakési řeky a na témž místě oběsili a od onoho dne nazývali tu řeku jeho jménem Laborec. Tehdy vévoda Almoš a jeho vojáci vstoupili do hradu Hung, vykonali velké oběti k počtě nesmrtelných bohů a po čtyři dny pořádali hostiny. Čtvrtého dne pak svolal vévoda Almoš radu a přijal od všech svých lidí přísahu a ustanovil ještě za svého života vévodou a náčelníkem svého syna Arpáda;⁴

constituit et vocatus est Arpad dux Hungarie et ab Hungu omnes sui milites vocati sunt Hunguari secundum linguam alienigenarum et illa vocatio usque ad presens durat per totum mundum.

14. De Arpad duce.

53 Anno dominice incarnationis D.CCCC. oIII-o Arpad dux missis exercitibus suis totam terram, que est inter Thisciam et Budrug usque ad Vgosam sibi cum omnibus habitatoribus suis preoccupavit et castrum Borsoa obsedit et tertio die pugnando apprehendit, muros eius destruxit et milites Salani ducis, quos ibi invenit, catenis ligatos in castrum Hung duci precepit. Et dum ibi per plures dies habitassent, dux et sui videntes fertilitatem terre et habundantiam omnium bestiarum et copiam piscium de fluminibus Thiscie et Budrug, terram ultra, quam dici potest, dux Arpad et sui dilexerunt. Tandem vero, dum hec omnia, que acta fuerant, dux Salanus a suis fuga lapsus audivisset, manum levare ausus non fuit, sed missis legatis suis more Bulgarico, ut mos est eorum, minari cepit et Arpadium ducem Hungarie quasi deridendo salutavit et suos pro risu Hungaros appellavit et multis modis mirari cepit, qui essent et unde venissent, qui talia facere ausi fuissent, et mandavit eis, ut mala facta sua emendarent et fluvium Budrug nullo modo transire auderent, ut ne ipse veniens cum adiutorio Grecorum et Bulgarorum de malo facto eorum eis vicem reddens vix aliquem dimitteret, qui ad propria remeans salutis gaudia nuntia- ret. Missi vero Salani ducis venientes

14

¹ Ugocsa v blízkosti dnešní Szászfalva na levém břehu Tisy na jih od Nagyszöllös.

² Jde o hrad, který stával blíže osady Vary při ústí Boržavy do Tisy.

³ Spojení a pomoc Řeků a Bulharů se netýká počátku 10. stol., ale teprve let 1018 — 1186, D. Pais, SRH I 54.

a Arpád byl nazván vévodou „Hungarie“ a také všichni jeho bojovníci byli podle jména Hung nazváni v jazyce cizinců „Hungary“ a ten název trvá po celém světě až dodnes.

14. O vévodovi Arpádovi.

R. 903 od vtělení Páně poslal vévoda Arpád svá vojska, obsadil celou zemi, která se rozkládá mezi Tisou a Bodrogem až po Ugoču,¹ i se všemi jejími obyvateli, oblehl hrad Boržov² a třetího dne ho v bitvě dobyl, strhl jeho hradby, dal okovy spoutat vojáky vévody Salana, které tam nalezl, a přikázal je odvést do hradu Hung. A když tam dleli po větší počet dní, zamilovali si vévoda a jeho lidé tu zemi více, než je možno vyslovit, neboť viděli úrodnost země, přemíru všech zvířat a hojnost ryb v řekách Tise a Bodrogu. Když pak o všech těchto událostech uslyšel od svých lidí, kteří unikli, vévoda Salan, neodvážil se zvednout ruku, ale poslav své vyslance, podle bulharského mravu, jak jest jejich zvykem, začal hrozit a jakoby s úsměškem pozdravil Arpáda jakožto vévodu „Hungarie“ a jeho lid posměšně nazval „Hungary“; a velmi se začal podívat, kdo jsou a odkud přišli ti, kteří se odvážili takových činů, a přikázal jim, aby své zlé činy napravili a aby se vůbec neodvažovali překročit řeku Bodrog, jinak že by on sám přišel s pomocí Řeků a Bulharů,³ oplatil jim jejich zlý čin a sotva by někoho propustil, aby mohl po návratu domů zvěstovat radost ze záchrany. Když tedy přišli Salanovi poslové k hradu Zemplín a když překročili řeku Bodrog, dorazili druhého

ad castrum Zemlin et transito fluvio Budrug secunda die ad ducem Arpadium pervenerunt, tertio autem die ducem Arpadium verbo domini sui salutarunt et mandata eius duci Arpadio retulerunt. Dux autem Arpad audita legatione Salani superbi ducis, non superbe, sed humiliter ei respondit dicens: Licet preavus meus, potentissimus rex Athila habuerit terram, que iacet inter Danubium et Thysciam usque ad confinium Bulgarorum quam ipse habet, tamen ego non propter aliquem timorem Grecorum vel Bulgarorum, quod eis resistere non valeam, sed propter amicitiam Salani ducis vestri peto de mea iustitia unam particulam propter pecora mea, scilicet terram usque ad fluvium Louiuc et insuper peto ab ipso duce vestro, ut mittat mihi gratia ipsius duas lagungulas plenas aqua Danubii et unam sarcinam de herbis sabulorum Olpar, ut possim probare, si sint dulciores herbe sabulorum Olpar herbis Scythiorum, id est Dentumoger, et aqua Danubii, si sint meliores aquis Thanaydis. Et data eis legatione diversis eos muneribus ditavit et capta benivolentia eorum repatriare precepit. Tunc dux Arpad inito consilio eodem modo misit nuntios suos ad Salanum ducem et misit ei XII albos equos et XII camelos et XII pueros Cumanicos et ducisse XII puellas Ruthenicis prudentissimas et duodecim pelles ermelinas et XII zobolos et XII palia deaurata. Et missi sunt in legatione illa de nobilioribus personis Oundu pater Ethe et alter Ketel pater Oluptulmae et tertium miserunt quendam strenuissimum militem nomine Tursol causa spectaculi, qui inspiceret qualitatem terre et citius reversus nuntiaret domino suo duci Arpad.

dne k vévodovi Arpádovi a třetího dne pak vévodu Arpáda pozdravili slovy svého pána a vyřídili vévodovi Arpádovi jeho vzkazy. Vévoda Arpád vyslechl pak poselstvo pyšného vévody Salana a nikoliv pyšně, nýbrž ponížene mu odpověděl říka: „Třebaže můj praděd, nejmočnější král Attila, držel zemi, která leží mezi Dunajem a Tisou až k hranicím Bulharů a kterou on (nyní) drží, přece já nikoliv pro nějaký strach z Řeků nebo z Bulharů — že bych totiž nebyl s to se jim postavit na odpor —, nýbrž pro přátelství k vašemu vévodovi Salanovi žádám z toho, co mi právem náleží, pro svůj dobytek pouze malou část, totiž území až k řece Slané,⁴ a nadto od samotného vašeho vévody žádám, aby mi na důkaz své přízně poslal dvě lahvičky naplněné vodou z Dunaje a jeden měch travin z planiny Olpár,⁵ abych mohl vyzkoušet, zda jsou sladší traviny z planiny Olpár než traviny skýtské, tj. ze země Dentomoger, a zda jsou vody Dunaje lepší než vody Donu. A když jim odevzdal toto poselství, obdaroval je rozličnými dary, a získav jejich přízeň, přikázal jim, aby se vrátili do vlasti. Tehdy vévoda Arpád svolal radu a obdobným způsobem odeslal své posly k vévodovi Salanovi a poslal mu 12 bílých koní, 12 velbloudů, 12 kumánských hochů a vévodkyni 12 nejzručnějších ruthénských dívek, 12 hermelínových kožichů, 12 sobolů a 12 zlatem tkaných rouch. A jako členové tohoto poselstva byli ze vznešených osob vysláni Oundu,⁶ otec Eteův, jako druhý Ketel, otec Oluptulmův, a jako třetího vyslali jakéhosi velmi rázného bojovníka, jménem Tursola, jakožto zvěda, aby si prohlédl jakost půdy a aby se rychleji vrátil a podal zprávu svému vévodovi Arpádovi.

⁴ Slaná, maďarsky Sajó.

⁵ Na tento název upomíná dodnes osada Alpár východně od Kecskemétu.

⁶ Jméno Ound souvisí s názvem osady Ónd v bývalém kom. Zemplín.

16. De monte Turzol.

56 ... Ound vero et Ketel equitantes celerrimo cursu egressi de monte Turzol tertio die ducem Salanum in castro Opar iuxta Thysiam invenerunt, quem ex parte Arpad salutaverunt et ei secunda die post ingressum curie sue dona, que secum portaverant, presentaverunt ac mandata Arpad ducis ei retulerunt. Dux Salanus visis muneribus et audita legatione tam suorum quam istorum letior factus est solito et | missos Arpad ducis benigne suscepit et diversis donis ditavit et insuper postulata Arpad concessit. Decimo autem die Ound et Ketel accepta licentia a Salano duce repatriare ceperunt, per quos dux Salanus duas lagungulas aqua Danubii plenas et unam sarcinam de herbis melioribus sabulorum Olpar quasi pro risu deridendo cum diversis muneribus duci Arpad misit et insuper cum habitatoribus suis terram usque ad fluvium Souyoy concessit. Tunc Ound et Ketel ad ducem Arpad citius venientes cum legatis Salani ducis ac munera missa presentaverunt et terram cum omnibus habitatoribus suis duci Arpadio condonata esse dixerunt. Unde maxima letitia orta est in curia Arpad ducis et per III dies magnum convivium celebraverunt. Et tunc roborata pace legatos Salani ducis diversis muneribus ditatos repatriare dimisit paciferos.

19. De duce Bycoriensy.

59 Dux vero Arpad transactis quibusdam diebus accepto consilio nobilium suorum legatos misit in castrum Byhor

16

¹ Na tento název upomíná městečko Tarcal v bývalém kom. Zemplín; horou samou je Tokaj-hegy; ležící na východ.

19

¹ Viz kap. 11, pozn. 12.

16. O hoře Turzol.

... Ound pak a Ketel, jedouce na koních, vyrazili velmi rychle s hory Turzol¹ a třetího dne našli vévodu Salana v hradě Olpár u Tisy; pozdravili ho jménem Arpádovým a druhého dne po příchodu do jeho sídla mu odevzdali dary, které s sebou přinesli, a vyřídili mu vzkazy vévody Arpáda. Když vévoda Salan spatřil dary a vyslechl poselství jak svých, tak těchto, nadměru se zaradoval, přijal laskavě posly vévody Arpáda, obdaroval je rozličnými dary, a nadto vyhověl Arpádovým žádostem. Desátého dne pak dostali Ound a Ketel od vévody Salana dovolení a nastoupili cestu domů a vévoda Salan po nich poslal vévodovi Arpádovi dvě lahvičky naplněné vodou z Dunaje a jednu otýpku znamenitějších travin z planiny Olpár, jakoby pro smích, spolu s rozličnými dary, a nadto mu postoupil území až po řeku Slaná i s jejími obyvateli. Tehdy se Ound a Ketel spolu s vyslanci vévody Salana spěšně odebrali k vévodovi Arpádovi, odevzdali mu poslané dary a sdělili že vévodovi Arpádovi bylo darováno území se všemi jeho obyvateli. Z toho vzešla převeliká radost v sídle vévody Arpáda a po tři dny pořádali velkou hostinu. A tehdy, upevniv mír, obdařil vyslance vévody Salana rozličnými dary a propustil je zpět do vlasti jakožto nositele míru.

19. O vévodovi bihorském.

Po nějaké době pak přijal vévoda Arpád radu svých velmožů a poslal vyslance k vévodovi Menumoroutovi¹

ad ducem Menumorout petens ab eo, quod de iustitia atthavi sui Atthyle regis sibi concederet terram a fluvio Zomus usque ad confinium Nyr et usque ad portam Mezesynam, et misit ei donaria sua, sicut primo miserat Salano duci Tytulensy. Et in legatione illa missi sunt duo strenuissimi milites: Vsubuu pater|Zoloucu et Velec, a cuius progenie Turda episcopus descendit. Erant enim isti genere nobilissimi sicut et alii de terra Scythica egressi, qui post Alnum ducem venerant cum magna multitudine populorum.

20. Qualiter contra Byhor missum est.

Missi vero Arpad ducis Vsubuu et Veluc fluvium Thyseie in portu Lucy transnavigaverunt et hinc egressi in castrum Byhor venientes ducem Menumorout salutaverunt et donaria, que dux eorum miserat, ei presentaverunt. Tandem vero mandata Arpad ducis ei referentes terram, quam prenominavimus, postulaverunt. Dux autem Menumorout eos benigne recepit et diversis donis ditatos tertia die repatriare precepit. Quibus tamen ita respondit dicens: Dicite Arpadio duci Hungarie, domino vestro, debitores sumus ei ut amicus amico in omnibus, que ei necessaria sunt, quia hospes homo est et in multis indiget. Terram autem, quam petivit a nostra gratia, nullatenus concedimus nobis viventibus. Hoc

do hradu Bihar,² žádaje od něho, aby mu z toho, co podle práva náleželo jeho dědovi králi Attilovi, postoupil území od řeky Samoš až po pomezí Nyr³ a až k bráně Mesešské⁴, a poslal mu své dary, tak jako je poslal dříve Salanovi, vévodovi tetelskému.⁵ A jako členové toho poselstva byli vysláni dva velmi stateční bojovníci, Usubu,⁶ otec Solokův, a Velek, z jehož potomstva vzešel biskup Turda. Ti totiž byli velmi vznešeného rodu, stejně jako ostatní, vzešli ze Skýtské země, kteří (sem) přibyli za vedení vévody Almoše s velkým množstvím svých lidí.

20. Jak bylo vysláno (poselstvo a vojsko) proti (hradu) Bihar.

Vyslanci vévody Arpáda Usubu a Velek se pak přeplavili přes řeku Tisu u přívazu Luc¹, a když odtamtud vyrazili, přišli do hradu Bihar, pozdravili vévodu Menumorouta² a odevzdali mu dary, které poslal jejich vévoda. Nakonec pak oznamující mu vzkazy vévody Arpáda, požádali o území, které jsme shora uvedli. Vévoda Menumorout je pak laskavě přijal, obdaroval rozmanitými dary a třetího dne jim přikázal, aby se vrátili do vlasti. Přece však jim odpověděl těmito slovy: „Řekněte Arpádovi, vévodovi Hungarie, vašemu pánu: Jsme mu dlužníky jako přítel vůči příteli ve všem, co je mu nezbytné, protože je cizinec a mnoho věcí postrádá. Avšak území, o které požádal naši laskavost, v žádném pří-

² Bihar, rum. Bihoria blíže Vel. Varadina, rum. Oradea Mare. Název je patrně zkomoleninou slov. Belgrad, případně Velgrad.

³ Jde o území v bývalých kom. Szabolcs a Szatmár (Satu Mare) na východ od Nyíregyháza.

⁴ Porta Mezesima (maď. Mezesi-kapu) byla na rozvodí pramenů Bystrého Křiše a Samoše na východ od Bihoru.

⁵ D. Pais, SRH I 59 se domnívá, že název souvisí s místem, ležícím na pravém břehu, blíže jejího ústí do Dunaje, zvaným Titel.

⁶ Maď. Ósbó.

20

¹ Dnešní Tisza-Lúc na sever od ústí Slané do Tisy.

² Kap. 11, pozn. 2.

etiam indigne tulimus, quod Salanus dux ei concessit maximam terram aut propter amorem, ut dicitur, aut propter timorem, quod negatur. Nos autem nec propter amorem, nec propter timorem ei concedimus terram, etiam quantum pugillus capere licet dixerit ius suum esse. Et verba sua non conturbant animum | nostrum eo, quod mandaverit nobis se descendisse de genere Atthile regis, qui flagellum dei dicebatur, qui etiam violenta manu rapuerat terram hanc ab atthavo meo, sed tamen modo per gratiam domini mei imperatoris Constantinopolitani nemo potest auferre de manibus meis. Et hoc dicto dedit eis licentiam recedendi. Tunc Vsubuu et Veluc legati ducis Arpad cursu celeriori ad dominum suum propraverunt et venientes mandata Menumorout domino suo duci Arpad retulerunt. Arpad vero dux et sui nobiles hoc audientes iracundia ducti sunt et statim contra eum exercitum mittere ordinaverunt. Tunc constituerunt, quod Tosu pater Lelu et Zobolsu filius Eleud, a quo genus Saac descendit, nec non Tuhtum pater Horca avus Geula et Zumbor, a quibus genus Moglout descendit, irent. Qui cum a duce Arpadio essent licentiati, cum exercitu non modico aggressi sunt et Thysciam transnataverunt in portu Ladeo | nemine adversario contradicente. Secundo autem die ceperunt equitare iuxta Thysciam versus fluvium Zomus et castra metati sunt in illo loco, ubi nunc est Zobolsu, et in eodem loco fere omnes habitatores terre se sua sponte eis subiugaverunt et pedibus eorum provoluti filios suos in obsides dederunt,

62

padě nepostoupíme, pokud budeme nazívu. I to jsme s nelibostí přijali, že vévoda Salan mu postoupil převeliké území, buď z lásky, jak se uvádí, nebo ze strachu, což se popírá. My mu však ani z lásky ani ze strachu území nepostoupíme, byť i jen tolik, kolik pojme malá pěst, třebaže prohlásil, že mu po právu náleží. A jeho slova nezmatou našeho ducha tím, že nám vzkázal, že vzešel z rodu krále Attily, který byl nazýván bičem božím a který také násilnou rukou uloupil tuto zemi mému prapředku — přece však nyní pro přízeň mého pána císaře konstantinopolského nikdo ji nemůže vyrvat z mých rukou.“ A když toto řekl, dovolil jim, aby se vzdáli. Tu Usubu a Velek, vyslanci vévody Arpáda, velmi rychle spěchali k svému pánu a po svém příchodu oznámili svému pánu, vévodovi Arpádovi Menumoroutovy vzkazy. Když to vévoda Arpád a jeho velmožové uslyšeli, rozhněvali se a ihned se rozhodli poslat proti němu vojsko. Tehdy ustanovili, aby výpravu podnikli Tosu, otec Lelův, a Sabolču,³ syn Eleudův, od něhož pochází rod Čák, a rovněž Tuhtum, otec Horkův,⁴ děd Gyulův⁵ a Zomborův,⁶ od nichž pochází rod Moglout.⁷ Když těm vévoda Arpád povolil odchod, vyrazili s nemalým vojskem a přepravili se u přívazu Lade⁸ přes Tisu, aniž jim v tom nepřítel bránil. Druhého dne pak začali postupovat na koních podle Tisy až k řece Samoš a postavili si tábor na tom místě, kde je nyní Sabolč; na tomto místě se jim dobrovolně poddali téměř všichni obyvatelé té země, a vrhnuvše se jim k nohám, dali jim jako rukojmí své

³ Szabolcs: upomíná na něj název místa a kom. Szabolcs.

⁴ Tuhtum je zkomolené turecké označení tigit či tigit (kníže), D. Pais, SRH I 68; Horka vzniklo z tur. karcha či charka a bylo označením třetí nejvyšší hodnosti Maďarů.

⁵ Geula, Gyula [džila], Gyula [džula] či řec. gylas byl podle Konstantina Porfyrogeneta, De administrando imperio, c. 40 druhý nejvyšší hodnostář Maďarů.

⁶ Jde o slovanské jméno Zobor, cf. název Chazara Zambrije v proložením Životě Kyrila (kap. IV) a Životě Metoděje (kap. IV).

⁷ S tímto názvem souvisí jméno vsi Maglód blíže Pešti.

⁸ Dnešní Tisza-Ladány.

ut ne aliquid mali paterentur. Nam timebant eos fere omnes gentes et quidam a facie eorum fugientes vix evaserunt, qui venientes ad Menumorout, facta eorum nuntiaverunt. Hoc audito talis et tantus irruit super Menumorout, quod manum levare ausus non fuit, quia omnes habitatores timebant eos ultra, quam dici potest, eo, quod audiverant Almu ducem patrem Árpádia a geo nere^a Atthile regis descendisse, unde nullus credebatur se posse vivere, nisi per gratiam Arpad filii Almi ducis et suorum nobilium, unde plurimi se sua sponte subiugabant eis.

28. De duce Menumorout.

70

Tosu vero et Zobolsu adepta victoria reversi sunt ad ducem Arpad subiugando totum populum a fluvio Zomus usque ad Crisium et nullus contra eos ausus fuit manus levare. Et ipse Menumorout dux eorum magis preparabat vias suas in Greciam eundi, quam contra eos veniendi. Et deinde egressi descenderunt iuxta quendam fluvium nomine Humusouer et venerunt usque ad lutum Zerep. Et deinde egressi venerunt usque ad Zeguholmu et ibi volebant transire Crisium, ut contra Menumorout pugnarent, sed venientes milites Menumorout eis transitum prohibuerunt. Deinde egressi per diem unum equitantes castra metati sunt iuxta parvos montes et hinc iuxta fluvium Turu equitantes, usque ad Thysciam pervenerunt et in portu Drugma flu-

syny, aby neutrpěli nic zlého. Neboť se jich téměř všechny kmeny bály, a někteří lidé, prchající z jejich dohledu, sotva vyvázli a ti po příchodu k Menumoroutovi ohlásili jejich činy. Když to ten uslyšel, pojal ho tak obrovský strach, že se neodvážil zvednout (proti nim) ruku, protože se jich báli všichni obyvatelé více, než lze vypovědět, a to z toho důvodu, že slyšeli, že vévoda Almoš, otec Árpádův, vzešel z rodu krále Attily; pročť nikdo nevěřil, že by mohl zůstat naživu, leč skrze milost Árpáda, syna vévody Almoše, a jeho velmožů, a proto se jim převelický počet dobrovolně poddával.

28. O vévodovi Menumoroutovi.

Po dosaženém vítězství se pak Tosu a Sabolču vrátili k vévodovi Árpádovi, podrobivše si všechno obyvatelstvo od řeky Samoš až po Kriš, a nikdo se proti nim neodvážil zvednout ruku. I sám Menumorout,¹ jejich vévoda, se spíše připravoval na to, jak odejít do Řecka, než aby táhl proti nim. A potom vyrazili a sestoupili podél jakési řeky jménem Umusover a došli až k močálu Serep.² A potom vyrazivše, došli až k Zeguholmu³ a tam chtěli překročit Kriš, aby bojovali proti Menumoroutovi, ale příchod Menumoroutových bojovníků jim v přechodu zabránil. Když potom vyrazili, jeli koňmo jeden den a postavili tábor při pahorcích⁴ a odamtud jeli na koních podle řeky Turu,⁵ až dorazili k Tise; přes řeku Tisu se připravili u přívozu Drugma,⁶ a tam

vium Thyscie transnavigantes, ubi etiam per gratiam Arpad ducis cuidam Cumano militi, nomine Huhot, magnam terram aquisiverunt, quam posteritas eius usque nunc habuerunt.

30. De duce Salano.

71

Dux vero Arpad transactis quibusdam diebus inito consilio et sui nobiles miserunt nuntios suos ad ducem Salanum, qui nuntiarent ei victoriam Thosu et Bulsuu nec non et Tuhutum quasi pro gaudio et peterent ab eo terram usque ad fluvium Zogea. Quod sic factum est. Missi sunt enim Etu et Voyta, qui, cum invenissent ducem Salanum in sabulo Olpar, mandata gaudia nuntiaverunt et terram ab eo usque ac fluvium Zogea postulaverunt. Salanus dux hoc audito in maximum irruit timorem et terram ab ipso postulatam timore percussus usque ad fluvium Zogea duci Arpad concessit et legatis diversa dona presentavit. Septimo autem die Etu et Voyta accepta licentia ad dominum suum sunt reversi, quos dux Arpad honorifice recepit et audita legatione eorum factum est gaudium magnum in curia ducis et cepit dux donare suis fidelibus loca et possessiones magnas.

33. De castro Nougrad et Nitra.

74

In eisdem temporibus dux Arpad, dum se per milites suos vidisset ita sublimatum et tutum esse, tunc habito inter se consilio misit multos milites in

také získali přízní vévody Árpáda pro jakéhosi kumánského bojovníka jménem Huhota velké území, které jeho potomstvo mělo až doposud v držení.⁷

30. O vévodovi Salanovi.

Vévoda Árpád svolal pak po nějaké době radu a on a jeho velmoži poslali své posly k vévodovi Salanovi, aby mu oznámili, jakoby pro radost, Tosuovo a Bulšuovo¹ — a rovněž i Tuhutuovo — vítězství a aby ho požádali o území až po řeku Zadvu.² To se stalo takto: Byli totiž posláni Etu a Bojta,³ a když ti našli vévodu Salana na pustě Olpár,⁴ oznámili mu radostnou zvěst, která jim byla uložena, a požádali ho o území až po řeku Zadvu. Když to vévoda Salan uslyšel, zachvátit ho převelický strach a z obavy postoupil vévodovi Árpádovi území, o které ho požádal, až po řeku Zadvu a vyslanec obdaroval rozličnými dary. Sedmého dne pak dostali Etu a Bojta dovolení (k odchodu) a vrátili se k svému pánu; vévoda Árpád je přijal s počtami, a když uslyšel jejich poselství, nastala v sídle vévodově veliká radost a vévoda počal obdarovávat své věrné půdou a velkými majetky.

33. O hradu Novohrad a Nitra.

V týchž dobách vévoda Árpád, cítě se zásluhou svých bojovníků tak povýšeným a bezpečným, poslal tehdy po vzájemné poradě mnoho bojovníků na

⁷ Jde o Ohat na levém břehu Tisy blíže Egyeku.

30

¹ Bulsuu (mad. Bulcsú) byl synem Bogata/Bugata (kap. 41: *Bulsuu filius Bogat*), připomínaného v l. 921–922 jako krále Uhrů, *Liudprandi Antapodosis* II 61. D. Pais, *SRH* I 82 se domnívá, že jeho dědem a otcem byl Kál. *Konstantin Porphyrogenetos*, c. 40 uvádí jeho otce v hodnosti nejvyššího soudce (karcha); Bulču se připomíná kolem r. 950 v Čaňhradě. Bulčovo panství se prostíralo kolem jihozápadní části Blatenského jezera.

² Zadvu, mad. Zagyva.

³ Bajta, Bojta či Vajta, Vojta se nazývá území na východ od Sárvizu.

⁴ Kap. 14, pozn. 5.

^a sic!

28

¹ Kap. 11, pozn. 12.

² Řeka Umusouer a močál Serep jsou na východ od Bihoru.

³ Dnešní Szeghalom na Berettyóu blíže jejího ústí do Bystrého Kriše.

⁴ Podle nich je nazvána lokalita Apróhalom-Egyháza.

⁵ Mezi Mezóúterem a Túrkeve.

⁶ Jde o dnešní Dorogma na pravém břehu Tisy v býv. kom. Boršod.

expeditionem, qui subiugarent sibi populum de castro Gumur et Nougrad, et, si fortuna eis fauere, tunc ascenderent versus fines Boemorum usque ad castrum Nitra. Quibus etiam militibus in expeditionem euntibus principes et ductores constituit duos filios avunculi sui Hulec, Zuardum et Cadusam, nec non Hubam, unum de principalibus personis. Tunc hii tres domini accepta licentia a duce Arpad egressi sunt a loco illo, qui dicitur Paztuh, equitantes iuxta fluvium Hongvyn et eundem fluvium transierunt iuxta fluvium Souyou. Et inde egressi sunt per partes castrum Gumur et venerunt usque ad montem Bulhadu et inde ad partes Nougrad venientes usque ad fluvium Caliga pervenerunt. Hinc vero egredientes per crepidinam Danubii iverunt et fluvium Wereuecca transeuntes castra metati sunt iuxta fluvium Ypul. Et quia divina gratia in eis erat, timuit eos omnis homo et maxime ideo timebant eos, quia audierant ducem Arpadium filium Almi ducis ex progenie Athile regis descendisse. Tunc omnes Sclavi habitatores terre, qui primo erant Salani ducis, propter timorem eorum se sua libera sponte subiugaverunt eis nullo manum sublevante. Et ita cum magno timore et tremore serviebant eis, ac si olim domini eorum fuissent. Tunc Zuardu et Cadusa nec non Huba, a quo prudens Zemera descendit, cum viderent populum multum sine bello ipsis subiugatum, fecerunt magnum convivium et melioribus habitatoribus terre, qui filios suos in obsides dederant,

výpravu, aby mu podrobili lid z hradu Gemer¹ a Novohrad,² a bude-li přát osud, aby pak postoupili až ke končinám Čechů až k hradu Nitra.³ Do čela těchto bojovníků, kteří se vydali na výpravu, postavil jako vůdce také dva syny svého ujce Huleka, Zoarda⁴ a Kadušu, a stejně i Hubu, jednoho z předních osob. Tehdy tito tři velmožové, když dostali svolení od vévody Arpáda, vyrazili z onoho místa, které se nazývá Pastuh,⁵ jedouce na koních podél řeky Hongyn,⁶ a překročili ji u řeky Slané. A odtamtud přišli krajem hradu Gemer a dorazili až k hoře Bulhadu,⁷ a když odtamtud přišli do kraje novohradského, došli až k řece Kaliga.⁸ Když pak odtamtud vyšli, táhli soutěskami Dunaje, a když přešli řeku Vereveca,⁹ položili se táborem při řece Ipeľ.¹⁰ A protože s nimi byla milost boží, všichni lidé se jich poděsili a nejvíce se báli proto, že slyšeli, že vévoda Arpád, syn vévody Almoše, pochází z pokolení krále Attily. Tehdy se jim všichni Slované, obyvatelé té země, kteří předtím patřili vévodovi Salanovi, poddali zcela dobrovolně, ze strachu před nimi, aniž kdo proti nim zvedl ruku. A tak jim sloužili s velkou hrůzou a strachem, jako by oni byli odedávna jejich pány. Tehdy, když Zoard, Kaduša a stejně i Huba, z něhož měl původ moudrý Zemera,¹⁰ uviděli, že se jim hojný lid poddal bez války, uspořádali velikou hostinu a vznesenějším obyvatelům oné země, kteří jim dali své syny jakožto rukojmí, věnovali rozličné dary a lichotnými

33

¹ Gemer u Šafarikova.

² Dnešní Nógrád severovýchodně od Ostřihomu; původní slovanský název byl Novgrad.

³ Pohraničím Čechů je zde míněno Nitransko. Je otázka, vztahuje-li se událost na 9. stol. či pozdější české panství 10. věku, L. Havlík, *Tři kapitoly* 65. Cf. kap. 35, pozn. 3.

⁴ Mađ. Szovárd; Svorád.

⁵ Dnešní Pasztó k kom. Heveš jižně od Salgótarjánu.

⁶ Dnešní Hangony na hranicích kom. Boršod a Gemer, která se zprava vlévá do Slané.

⁷ Bulhad je dnešní Cserhát.

⁸ Dnešní Galga (ze slovan. Glogova), pravý přítok Zagyvy.

⁹ Dnešní Verőce (ze slovan. Verovitice), která se u Nógrádverőce vlévá do Dunaje.

¹⁰ Jméno souvisí s názvem vsi u Dvůrů nad Žitavou, východně od Nových Zámků.

diversa dona presentaverunt et blandis verbis sub dominium ducis Arpad sine bello subiugaverunt et ipsos secum in expeditionem duxerunt, filios vero eorum in obsides accipientes ad ducem Arpad cum diversis muneribus remisserunt, unde dux et sui nobiles letiores facti sunt solito, nuntiis gaudia ferentibus multa dederunt dona.

34. De fluvio Gron et castro Borsu.

Interea Zuard et Cadusa, filii Hulec, nec non Huba et omnis exercitus eorum fluvium Ypul iuxta Danubium transierunt et alio die transito fluvio Gron castra metati sunt in campo iuxta quoddam castellum terreum, quod nuncupatur Uarod. Et capto illo castro manserunt ibi tres dies expectantes adventum Borsu filii Bumger, quem dux Arpad cum magno exercitu miserat in auxilium eorum. Quarto die cum Borsu ad eos venisset cum valida manu, timuerunt eos omnes incole terre et nullus ausus fuit levare manus contra eos. Tunc hii IIII-or domini inito inter se consilio per petitionem incolarum sibi fidelium constituerunt, ut tertia pars de exercitu cum incolis terre irent in silvam Zouolon, qui facerent in confinio regni munitiones fortes tam de lapidibus quam etiam de lignis, ut ne aliquando Boemy vel Polony possent intrare causa furti et rapine in regnum eorum. Tunc communi consilio hac de causa missus est Borsu filius Buger cum suis militibus, et cum equitarent iuxta fluvium Gron, cervus fuga lapsus ante eos cacumina montium ascendit, quem Borsu celerrimo cursu persecutus ictibus sagittarum in vertice montium interfecit. Et tunc Borsu, cum montes illos in circum aspexisset, in memoriam duxit, ut ubi castrum construeret, et statim con-

34

¹ Název je zachován v označení lokalit Horní a Dolní Varad, které leží na pravém břehu Hronu. Není vyloučeno, že Varodem bylo míněno hradisko Bňa.

slovy je bez boje podrobili moci vévody Arpáda a vzali je s sebou na válečnou výpravu. Jejich pak syny, které přijali jakožto rukojmí, odeslali s rozmanitými dary k vévodovi Arpádovi a vévoda a jeho velmožové se nad tím neobyčejně zaradovali a poslům, kteří přinesli ty radostné zvěsti, dali hojně dary.

34. O řece Hronu a o hradu Borš.

Mezitím Hulekovi synové Zoard a Kaduša, a stejně i Huba a veškeré jejich vojsko, přešli řeku Ipeľ poblíž Dunaje a druhého dne, když překročili řeku Hron, utábořili se na planině při jakémsi hradu z hlíny, který se nazývá Varod,¹ a když onen hrad dobyli, zůstali tam po tři dny, očekávaje příchod Borša, syna Bungerova, kterého jim vévoda Arpád poslal s velkým vojskem na pomoc. Když k nim čtvrtého dne přišel Borš se silným vojskem, dostali před nimi strach všichni obyvatelé té země a nikdo se neodvážil zvednout proti nim ruce. Tehdy se tito čtyři velmožové mezi sebou poradili a rozhodli na žádost obyvatel, kteří jim byli věrni, aby třetina vojska odešla s obyvateli té země do lesa Zvolen vystavět na hranicích království silná opevnění jak z kamenů, tak i ze dřeva, aby snad někdy Čechové nebo Poláci nemohli vstoupit do jejich panství za krádeží a loupeží. Tehdy byl podle společného usnesení poslán za tímto účelem se svými bojovníky Borš, syn Bungerův, a když jeli na koních podél řeky Hron, tu jelena, který před nimi utíkal a vyběhl na vrcholky hor, Borš velmi rychlou jízdou pronásledoval a zabil na horském vrcholu zásahy šípů. A tu pak Borš, když pohlédl dokola na ony hory, vštípl si do paměti, že tam zbu-

gregata multitudine civium in vertice unius altioris montis castrum fortissimum construxit, cui nomen suum imposuit proprium, ut castrum Borsu nuncupatur. Et inde cum exercitibus suis usque ad silvam Zouolun perrexit et maximam munitionem de lapidibus facere precepit, quod nunc castrum Borssed Zouolun vocatur.

35. De Nitria civitate.

76 Zvardu et Cadusa nec non Huba post discessum Borsu cum omnibus exercitibus suis egressi de castro, quod dicitur Warod, ultra silvam Tursoc castra metati sunt iuxta fluvium Sytua. |
77 Altera autem die miserunt quosdam speculatores viros, quos sciebant esse audaces, qui transirent fluvium Nitra et viderent, si sine bello possent transmeare usque ad civitatem Nytra. Qui cum velocissimo cursu venissent usque ad rivulum Turmas, ubi descendit in rivulum Nytre, viderunt habitatores illius provincie Sclaus et Boemos eis obsistere cum adiutorio ducis Boemorum, quia mortuo Athila rege terram, que iacet inter Wag et Gron a Danubio usque ad fluvium Moroua, dux Boe-

duje hrad, a ihned, když shromáždív množství občanů, dal postavit na vrcholku jedné vyšší hory velmi pevný hrad, jemuž dal své vlastní jméno — jak se také hrad Bors nazývá.² A odtud si pospíšil se svými bojovníky až k lesu Zvolen a nařídil vybudovat obrovské opevnění z kamenů, které se nyní nazývá hrad Borsův Zvolen.³

35. O městu Nitře.

Zoard a Kaduša, a stejně i Huba, vyrazili po odchodu Borsově se všemi svými vojsky z hradu, který se nazývá Varod,¹ a za pohořím Turček² se utábořili při řece Žitavě. Druhého dne pak poslali jakési zvědy, o nichž věděli, že jsou odvážní, aby překročili řeku Nitru a zjistili, zda mohou projít bez boje až k městu Nitře. Když ti velmi rychle doběhli až k potoku Turmas na místo, kde se vlévá do říčky Nitry, spatřili, že se jim obyvatelé oné krajiny, Slované a Čechové, stavějí s pomocí vévody Čechů na odpor, neboť si po smrti krále Atily vévoda Čechů obsadil zemi, která leží mezi Váhem a Hronem od Dunaje až k řece Moravě, a spojil ji v jediné vévodství,³ přičemž

² Castrum Borsu či hrad Bors/Bars je patrně St. Tekov.

³ Jde patrně o Pustíhrad u Zvoleně, jak se domnívá D. Pais, *SRH* I 76, případně o Zvolen sám.

35

¹ Kap. 34, pozn. 1.

² Les Turčok byl mezi Hronem a Žitavou.

³ Doba boje s českým vévodou je nejistá. Není vyloučena 2. polovina 10. stol., ani tažení vévody Břetislava I. k Ostřihomu r. 1030 nebo k Hronu r. 1043 (M. Vancsa, *Geschichte* I 242; V. Novotný, *České dějiny* I/1 728 a I/2 58; *Magyarország története* I/1 31—33).

Z údajů o Břetislavově tažení čerpal patrně Kosmas svou zprávu o hranicích na řece Hronu, kterou anachronicky připsal Velké Moravě, *Cosmae Chron. Boem.* I 14. Dále P. Ratkoš, *La conquête* 15—16 a G. Györfy, *Formation* 49.

Pozoruhodné je rozlišení oblastí mezi Váhem a Hronem, tj. Nitranska od oblastí ležících od Moravy na jihovýchod až k Dunaji, tj. zvláště od území mezi Malými Karpaty, Váhem a Dunajem. Stejnou pozornost budí i označení „Slované a Čechové“ (podob. i kap. 36; kap. 37 má: *Boemi et omnes Nitrienses Sclavi*), zatímco *Simonis de Keza Gesta Hung.*, c. 32 uvádí na Nitransku: *Messianis et Boemis exstirpatis a Chronici Hungarici (Chron. Vindob.)*, c. 32: *Messianos, scilicet Bohemicos*. O tom, že Messiani jsou Moravané cf. *Simonis de Keza Gesta Hung.* I 23, pozn. 3. Srovnáním vyplývá, že místo nitranských Slovanů P. Magistra mají jiné prameny Moravany (Kéza ve 13. stol.), které kroniky 14. stol. ztotožnily pro jejich příslušnost k českému státu s Čechy. K tomu L. Havlík, *Tři kapitoly* 38. *Gesta Hung.* kladou celou událost do období po smrti Atily a do doby, kdy Panonii ovládali Římané, tj. Franská říše (c. 9).

morum sibi preoccupaverat et in unum ducatum fecerat et tunc tempore per gratiam ducis Boemorum dux Nitriensis factus erat Zubur.

36. De speculatoribus missis a ducibus.

77 Cum autem speculatores illi, qui fuerant missi a Zuard et Cadusa, vidissent Sclaus et Boemos eis obsistere non valentes, miserunt sagittas tribus vicibus super eos et quosdam ex ipsis |
78 ictibus sagittarum interfecerunt. Hoc cum vidissent Sclau et Boemi, quos ad custodiam constituerat Zubur, quod isti, qui dicuntur Hetumoger, talibus uterentur armis, timuerunt valde, quia talis armatura nunquam visa fuit eis, statim nuntiaverunt Zuburio, domino eorum, ceterisque principibus eiusdem provincie.

37. De pugna ducum Arpadii.

78 Tunc Zubur hoc audito cum adiutorio Boemorum armata multitudine obviam eis venit pugnaturus. Et dum uterque exercitus ad fluvium Nitra pervenissent, Zuardu, Cadusa et Huba volebant transire fluvium, sed Zubur dux Nitriensis et sui milites contra eos diutissime certantes nullomodo eis transitum concedere volebant. Et cum diu inter se certassent, Hungarii ex Boemis et Sclavis ictibus sagittarum multos interficiebant, sed per tres dies nullo modo Hungarii propter inundationem aquarum transitum habuissent, tandem IIII. die Boemi et omnes Nitrienses Sclavi videntes audaciam Hungarorum et percussiones sagittarum non sufferentes, fuga lapsi sunt et velocissimo cursu pro defensione vite in civi-

v té době se z milosti vévody Čechů stal vévodou nitranským Zobor.⁴

36. O zvědech poslaných vůdci.

Když však oni zvědové, které poslali Zoard a Kaduša, spatřili Slované a Čechy, nejsouce s to se jim postavit na odpor, vyslali na ně třikrát za sebou šípy a některé z nich zásahy šípů usmrtili. Když spatřili Slované a Čechové, které Zobor postavil na stráž, že ti, kteří se nazývají Hetumogerové,¹ užívají takovýchto zbraní, dostali velký strach, protože takovou výzbroj nikdy neviděli, a ihned to oznámili svému pánu Zoborovi a ostatním knížatům oné krajiny.²

37. O bitvě vůdců Arpadových.

Když to tehdy Zobor uslyšel, vytáhl proti nim s množstvím ozbrojenců za pomoci Čechů do boje. A když obě vojska dorazila k řece Nitře, chtěli Zoard, Kaduša a Huba překročit řeku, ale nitranský vévoda Zobor a jeho bojovníci, velmi dlouho proti nim bojující, nikterak jim nechtěli dovolit, aby přešli. A když spolu dlouho zápasili, Maďaři mnoho z Čechů a Slovanů pozabýjeli zásahy šípů, ale když po tři dny Maďaři pro velkou vodu nebyli s to nikterak přejít, konečně čtvrtého dne Čechové a všichni nitranští Slované, vidouce smělost Maďarů a nedovedouce snášet rány šípů, dali se na útěk, a aby si zachránili život, velmi rychle se s velkým strachem uzavřeli do města Nitry. Tu Zoard, Kaduša a Huba,

⁴ Jméno patrně souvisí s dnešním názvem hory Zoboru a má svůj původ ve slovanském označení kláštera (szbor) sv. Hypolita na jejím úpatí. Cf. *Cosmae Chron. Boem.* I 14.

36

¹ *Hetumoger* je složenina ze staromaď. Hétü (sedm) a Mogyer, Magyar či Megyer, tedy označení Maďarů a znamená VII principales personae.

² Událost se týká období buď 10. stol. nebo první poloviny 11. stol.

tatem Nitriam inclusi sunt cum magno timore, quos Zuardu, Cadusa et Huba necnon ceteri milites persequentes eos usque ad civitatem et ex eis quosdam interfecerunt et quosdam vulneraverunt et alios ceperunt. Zubur vero dux eorum, dum fugiendo contra eos pugnare vellet, per lanceam Caduse cecidit et captus in custodiam traditus est, ceteri vero in civitatem inclusi, quasi muti remanserunt. Alio namque die Zuard, Cadusa et Huba armata multitudine exercituum ceperunt fortiter expugnare civitatem Nitriam multis modis. Et dedit eis deus victoriam magnam et pugnantibus intraverunt eam et fusus est per eos ibi sanguis multorum adversariorum. Tunc iracundia ducti Zuburium ducem illius provincie, quem nudius tertius ceperant, supra montem excelsum ducentes laqueo suspenderunt, unde mons ille a die illo usque nunc mons Zubur nuncupatur. Et propter hoc factum timuerunt eos omnes homines illius patrie et omnes nobiles filios suos eis in obsides dederunt et omnes nationes illius terre se subiugaverunt sibi usque ad fluvium Wag. Et quia gratia dei antecedebat eos, non solummodo ipsos subiugaverunt, verum etiam omnia castra eorum ceperunt, quorum nomina hec sunt usque modo: Stumtey, Colgoucy, Trusun, Blundus et Bana, et ordinatis custodibus castrorum iverunt usque ad fluvium Moroa et firmatis obstaculis constituerunt terminos regni Hungarorum usque ad Boronam et usque ad Saruuar et adepta victoria reversi sunt ad ducem Arpad et omnes infideles illius terre ferreis cathenis liga-

37

¹ Kap. 35, pozn. 4.

² Váh jako východní hranici Moravy udává tzv. zakládací listina pražského biskupství, týkající se patrně rozsahu českého panství v 2. polovině 10. stol., CDB I 86.

³ Všechny lokality jsou na levém břehu Váhu a nešlo tedy o obranné zařízení ze strany moravské resp. české, ale P. Magister vypráví o první obranné linii uherského státu proti státu českému.

⁴ Tj. Brána na hlavní cestě, později zvané české, která vedla přes Malé Karpaty (Jablonici) z Nitry na Moravu.

a stejně i ostatní vojáci je pronásledovali až k městu a některé z nich zabili, některé zranili a jiné zajali. Zobor pak, jejich vůdce, když chtěl na útěku proti nim bojovat, klesl zasažen kopím Kadušovým, byl zajat, a vsazen do vězení, ostatní pak, jsouce uzavřeni v městě, zůstali jakoby němí. Druhého dne pak Zoard, Kaduša a Huba začali s ozbrojeným množstvím vojsk rázně všemi způsoby dobývat města Nitry. A Bůh jim dal velké vítězství a oni za boje do něho vstoupili a prolili tam krev mnohých protivníků. Tehdy vedeni hněvem, oběsili Zobora, vévodu oné krajiny — kterého dva dny předtím zajali —, vyvedše ho na vysokou horu, podle čehož se ona hora od onoho dne až do dneška nazývá hora Zobor.¹ A pro tento čin se jich báli všichni obyvatelé oné krajiny a veškerá šlechta jim dala své syny jako rukojmí a všechny národy oné země až po řeku Váh se jim poddaly.² A protože je předcházela milost boží, nejen si je samy podrobili, nýbrž i obsadili všechny jejich hrady, jejichž jména jsou až doposud tato, Šimtava, Hlohovec, Trenčín, Beckov a Banka,³ a když ustanovili strážce hradů, pronikli až k řece Moravě a upevnivše překážky, stanovili hranice uherské říše až k Boroně⁴ a až k Šaštínu, a když dosáhli vítězství, vrátili se k vévodovi Arpádovi a přivedli s sebou všechny nevěrné obyvatele oné země, spoutané do želez. A když Zoard, Kaduša a stejně i Huba přišli ve zdraví a bez pohromy se všemi svými zajatci k vévodovi Arpádovi, nastala ve vévodově sídle veliká radost. Vévoda Arpád přijal na radu a žádost

tos secum duxerunt. Cumque Zuard, Cadusa nec non Huba ad ducem Arpad cum omnibus captivis suis venissent sani et incolumes, factum est gaudium magnum in curia ducis. Dux Arpad consilio et petitione suorum nobilium donavit accepto iuramento infidelium terras in diversis locis predictis infidelibus de partibus Nytrie ductis, ut ne aliquando infideliores facti repatriando nocerent sibi fidelibus in confinio Nitrie habitantibus. Et in eodem gaudio dux Arpad Hubam facit comitem Nitriensem et aliorum castrorum et dedit ei terram propriam iuxta fluvium Sytuua usque ad sil Tursoe.

38. De exercitu Grecorum et Bulgarorum.

Interea dux Salanus, dum intellexisset potentiam et facta Hungarorum, timuit, ut ne aliquando iracundia ducti eum expellerent de regno suo. Tunc inito consilio suorum misit legatos suos ad imperatorem Grecorum et ducem Bulgarorum, ut sibi auxilium darent causa pugne contra Arpad ducem Hungarorum. Imperator Grecorum et dux Bulgarorum magnum exercitum Salano duci miserunt. Qui cum ad ducem Salanum pervenissent, in illo loco, qui dicitur Tetel, factum est gaudium magnum in curia ducis. Secundo autem die dux Salanus et sui nobiles inito consilio miserunt legatos ad ducem Arpad dicendo, ut terram eorum dimitteret et ad natale solum repatriare inciperet. Qui cum ad ducem Arpad pervenissent ac mandata Salani ducis ei dixissent, dux Arpad et sui nobiles egre ferentes sic per eosdem legatos duci Salano remandaverunt: Terram, que inter Danubium et Thysciam iacet, et aquam Danubii, que a Ratispona in Greciam descendit, pecunia nostra comparavimus tunc tempore, quando novi fuimus et pro pretio ei misimus XII albos equos et cetera, ut supra. Ipse etiam laudans

svých velmožů přísahu od nevěrných a daroval těmto nevěrným, přivedeným z krajin nitranských, porůznu pozemky, aby jednou, stanouce se ještě proradnějšími, neškodili, vrátíce se do vlasti, jeho věrným, bydlicím v nitranském území. A v téže radosti učinil Hubu hrabětem Nitry a jiných hradů a dal mu do vlastnictví zemi podél řeky Žitavy až k pohoří Turčok.

38. O vojsku Řeků a Bulharů.

Když mezitím vévoda Salan poznal moc a činy Maďarů, dostal velký strach, aby ho jednou v hněvu nevyhnali z jeho království. Tehdy svolal radu svých a poslal své vyslance k císaři Řeků a vévodovi Bulharů, aby mu v boji proti Arpádovi, vévodovi Maďarů, poskytl pomoc. Císař Řeků a vévoda Bulharů poslali vévodovi Salanovi velké vojsko. Když ti dorazili k vévodovi Salanovi, nastala v sídle vévodově na místě zvaném Tetel veliká radost. Druhého dne pak vévoda Salan a jeho velmožové svolali radu a poslali k vévodovi Arpádovi vyslance se vzkazem, aby opustil jejich zemi a aby se začal navracet do rodné země. Když ti dorazili k vévodovi Arpádovi a vyřídili mu vzkaz vévody Salana, vévoda Arpád a jeho velmoži to těžce nesli a po týchž vyslancích vzkázali zpět vévodovi Salanovi toto: „Zemi, která leží mezi Dunajem a Tisou, a vodu z Dunaje, který teče od Řezna do Řecka, jsme si koupili za naše peníze tehdy, když jsme sem přišli a poslali mu jako cenu dvanáct bílých koní a ostatní věci, jak (bylo řečeno) shora. I (on) sám pak vychvaloval úrodnost své půdy a poslal jednu otýpku travin

bonitatem terre sue misit unam sarcinam de herbis sabulorum Olpar et duas lagungulas de aquis Danubii, unde precipimus domino vestro duci Salano, ut dimissa nostra terra celerrimo cursu terram Bulgarorum eat, unde preavus suus descenderat mortuo Athila rege atthavo nostro. Si autem hoc non fecerit, sciat nos in proximo tempore contra eum dimicatuos. Legati vero hoc audientes accepta licentia tristi vultu ad duces Salanum properaverunt. Dux autem Arpad et sui nobiles egressi de fluvio Zogea cum omni exercitu castra metati sunt iuxta montem Teteuetlen usque ad Thysciam, deinde venientes per crepidinem Thyscie usque ad sabulum Olpar pervenerunt.

39. *De egressu Salani ducis contra Arpium ducem.*

81 Dux autem Salanus cum adiutorio Grecorum et Bulgarorum egressus de Tetel furiosa mente per ammonitionem suorum contra ducem Arpad equitare cepit. Et dum uterque exercitus ad invicem prope pernoctassent, neuter eorum dormire per totam noctem ausus fuit, sed equos sellatos in manibus tenendo pernoctaverunt. Mane autem facto ante auroram utraque pars se ad bellum preparavit. Dux vero Arpad cuius adiutor erat deus omnium, armis indutus ordinata acie fuis lacrimis deum orans suos confortans milites dicens: O Sithici, qui per superbiam 82 Bulgarorum | a castro Hungu vocati estis Hungarii, nolite oblivisci propter timorem Grecorum gladios vestros et amittatis vestrum bonum nomen. Unde strenue et fortiter pugnemus

38

¹ Dnešní Tetélen jihozápadně od Szolnoku.

39

¹ Kap. 17, pozn. 5.

² Maďarské nájezdy Bulharskem do Byzance se udály v l. 934, 943, 959, 962 a 967.

z pustin Olpár a dvě lahvičky vody z Dunaje, pročez prikazujeme vašemu pánu vévodovi Salanovi, aby opustil naši zemi a aby se co nejrychleji odebral do země Bulharů, odkud přišel jeho praděd po smrti našeho prapředka krále Attily. Pakli to neučiní, nechť je si vědom toho, že my budeme proti němu v nejbližší době bojovat.“ Když to vyslanci vyslechli a obdrželi dovolení odejít, spěchali se smutným obličejem k vévodovi Salanovi. Vévoda Arpad a jeho velmoži pak vytáhli s celým vojskem od řeky Zadva a položili se táborem při hoře Tetevetlen¹ až po Tisu, a potom táhnouce po březích Tisy, došli až k pustě Olpár.

39. *O tažení vévody Salana proti vévodovi Arpádovi.*

Vévoda Salan pak vyrazil za pomoci Řeků a Bulharů z Tetelu¹ a rozběsněn počal na popud svých táhnout koňmo proti vévodovi Arpádovi. A zatím co obě vojska přenocovala blízko sebe, žádné z nich se neodvážilo spát po celou noc, nýbrž strávili noc, držíce rukama osedlané koně. Když nastalo ráno, obě strany se ještě před sítáním připravily k boji. Vévoda Arpad pak, jemuž ve všem pomáhal Bůh, si oblékl zbroj, a když seřadil šik, zaslzev, posíl Boha a povzbudil své vojsko slovy: „Skýtové, kteří jste byli zpupností Bulharů nazváni podle hradu Hung „Hungary“, nezapomeňte pro strach z Řeků na své meče a neztraťte své dobré jméno. Proto bojujeme proti Řekům a Bulharům,² kteří se podobají našim ženám, rázně a statečně, a tak

contra Grecos et Bulgaros, qui assimilantur nostris feminis, et sic timeamus multitudinem Grecorum, sicut multitudinem feminarum. Hoc audito milites sui multum sunt confortati, statimque Lelu filius Tosu tuba cecinit et Bulsuu filius Bogar elevato vexillo in prima acie contra Grecos pugnaturi venire ceperunt. Et commixta est utraque acies hostium ad bellum et ceperunt pugnare acriter inter se et, dum totus exercitus ducis Arpad accessisset pugnaturus contra Grecos, plurimi interficiebantur de Grecis et Bulgariis. Predictus vero dux Salanus, cum vidisset suos deficere in bello, fuga lapsus est et pro salute vite Albam | Bulgarie properavit. Greci vero et Bulgari timore Hungarorum percussi, viam, quam venerant, oblivioni tradiderunt, fuga lapsi pro salute vite Thysciam pro parvo fluvio reputantes transnatare volebant, sed quia talis timor et terror irruerat super eos, ut propter timorem Hungarorum fere omnes in fluvio Thyscie mortui sunt ita, quod aliqui vix remanserunt, qui imperatoriorum mala salutis nuntiarent. Unde locus ille, ubi Greci mortui fuerunt, a die illo usque nunc portus Grecorum nuncupatur.

40. *De victoria Arpad ducis.*

84 ... Postea vero transactis quibusdam temporibus Ethe filius Oundu congregata multitudine Sclauorum fecit inter castrum Olpar et portum Beuldu edificari castrum fortissimum de terra, quod nominaverunt Sclavi secundum ydioma suum Surungrad, id est nigrum castrum.

³ Nándorfehérvár či Bolgárfejevárv je dnešní Beograd na soutoku Dunaje se Sávou.

40

¹ Alpár, cf. kap. 14, pozn. 5.

² Beıldü, pozdější Böld a Böd leží na pravém břehu Tisy na jih od Csongrádu.

³ Slovaný vystavěné hradiště se nazývalo Črnygradъ, z čeho vzniklo maď. Csurungrad, dnešní Csongrád.

se obávejme množství Řeků, jako se bojíme zástupu žen.“ Když to jeho vojáci uslyšeli, byli (tím) velmi povzbuzeni a Lelu, syn Tosův, ihned zatroubil na polnici a Bulču, syn Bogarův, zvedl v první řadě šiku praporec a začali postupovat proti Řekům. Oba nepřátelské šiky se srazily v boji a začaly mezi sebou prudce zápasit, a jakmile začalo celé vojsko vévody Arpáda bojovat proti Řekům, byli přčetní Řekové a Bulhaři zabíjeni. Když pak zmíněný vévoda Salan uviděl, že jeho vojáci umdlévají v boji, dal se na útěk, a aby zachránil život, pospíšil si do bulharské Alby.³ Řekové a Bulhaři pak ze strachu před Maďary zapomněli na cestu, po níž přišli, a když se dali na útěk, aby zachránili svůj život, považovali Tisu za malou řeku a chtěli ji přeplavat, ale zachvátil je takový strach a děs, že pro hrůzu z Maďarů v řece Tise téměř všichni utonuli, takže sotva někteří zbyli, aby mohli oznámit svému císaři útrapy při pokusu o záchranu. Proto se ono místo, kde Řekové utonuli, nazývá od onoho dne až podnes přívoz Řeků.

40. *O vítězství vévody Arpáda.*

... Potom však po nějaké době sebral Ete, syn Oundův, množství Slovanů a dal postavit mezi hradem Olpár¹ a mezi přívozem Beıldu² velmi pevný hrad z hlíny, který Slované nazvali ve svém jazyce Surungrad, to jest černý hrad.³

44. *De insula Danubii.*

89 ... Dux vero Arpad et sui nobiles permanserunt ibi cum famulis et famulabus suis pacifice et potenter a mense Aprilis usque ad mensem Octobris et dimissis ibi uxoribus suis communi consilio ab insula exeuntes constituerunt, ut ultra Danubium irent et terram Pannonie subiugarent et contra Carinthinos bellum promoverent ...

46. *De portu Moger.*

93 Transactis quibusdam diebus dux Arpad et omnes sui primates communi consilio et pari consensu ac libera voluntate egredientes de insula castra metati sunt ultra Surcusar usque ad fluvium Racus. Et dum vidissent, quod undique tuti essent, nec aliquis eis obsistere valeret, transierunt Danubium et portum, ubi transitum fecerunt, portum Moger nominaverunt eo, quod VII principales persone, qui Hetumoger dicti sunt, ibi Danubium transnavigaverunt. Transito Danubio castra metati sunt iuxta Danubium usque ad Aquas Calidas Superiores. Et hoc audito omnes Romani per terram Pannonie habitantes vitam fuga servaverunt. Secundo autem die dux Arpad et omnes sui primates cum omnibus militibus Hungarie intraverunt in civitatem Attihile regis et viderunt omnia palatia regalia quedam destructa usque ad fundamentum, quedam non, et ammirabantur ultra modum omnia illa edi-

44

1 Insula Sepel je dnešní Csepel.

46

1 Csepel.

2 Surkusár či dnešní Soroksár je rameno Dunaje obtékající na západě Csepel.

3 Podle D. Paise, *SRH* I 94 je Rakušem říčka Rákos, tekoucí blíž Pešti.

4 Pertus Moger či Magyar/Megyer je na sever od Budapešti.

5 „Aquas Calidas Superiores“ jsou v místě Felhévíz na sever od Ó-Budy a nazývají se Rómáifürdő.

6 Šlo o zříceniny římského města Aquincum.

44. *O ostrově na Dunaji.*

... Vévoda Arpád a jeho velmožové tam pak setrvali se svými služebníky a služebnicemi od měsíce dubna až do měsíce října v míru a moci; zanechali tam své ženy a odcházejíce z ostrova¹ rozhodli se po společné poradě, že přejdou za Dunaj, podrobí si Panonii a zdvihnou válku proti Korutancům.

46. *O přivozu Moger.*

Za nějakou dobu vytáhli po společné poradě a na základě obecného souhlasu a svobodné vůle vévoda Arpád a všichni jeho velmožové z ostrova² a položili se táborem za Šurkušárem³ až k řece Rakuš.³ A když uviděli, že jim z žádné strany nehrozí nebezpečí a že nikdo není s to postavit se jim na odpor, přešli Dunaj a nazvali brod, kde přešli (přes řeku), brodem Moger,⁴ a to z toho důvodu, že se tam přepravilo přes Dunaj sedm významných osob, kterým se říkalo Hetumoger. Když přešli Dunaj, utábořili se podél Dunaje až k Horním teplým vodám.⁵ A když to uslyšeli všichni Římané bydlící po Panonské zemi, zachránili svůj život útekem. Druhého dne pak vstoupili vévoda Arpád a všichni jeho velmoži se všemi maďarskými vojáky do města krále Attily⁶ a spatřili všechny královské paláce, některé až po základy rozbořené, některé nikoli —, a nadmíru se podívovali všem oněm kamenným palácům

možno
dopráno
Attily,
vévoda

jedena-
z Ecil-
nonskou
ího dne
ke Stu

velmoži
svého
planině
zili na
Vévoda
eudovi
, které
n byly
s.⁴ Při
terteu⁵
y, za-
vévoda
tohoto
vatého
jejich
kého;⁶
patřili
arado-

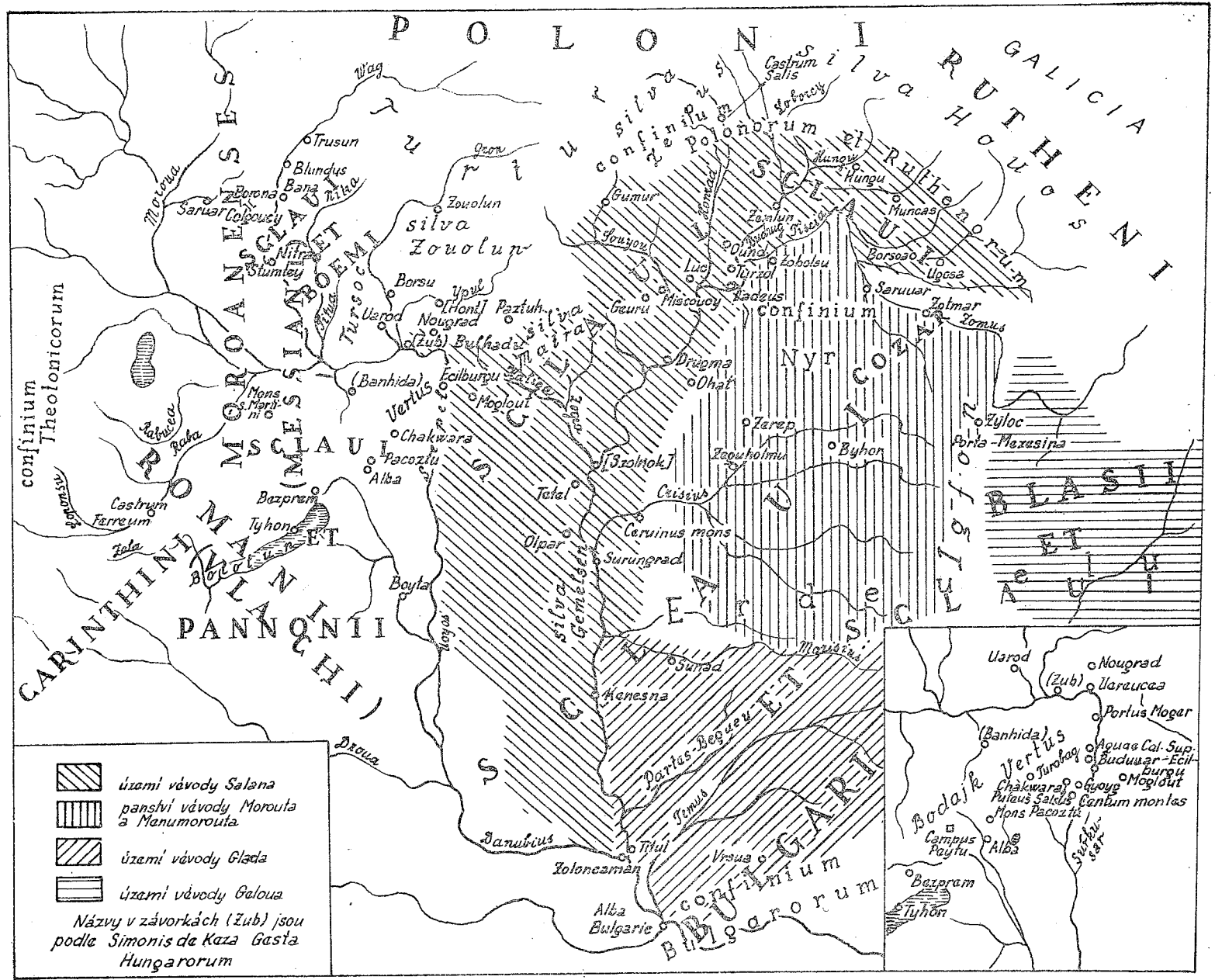
Ecil-

44. O ostrově na Dunaji.

... Vévoda Arpád a jeho velmožové tam pak setrvali se svými služebníky a služebnicemi od měsíce dubna až do měsíce října v míru a moci; zanechali tam své ženy a odcházejíce z ostrova¹ rozhodli se po společné poradě, že přejdou za Dunaj, podrobí si Panonii a zdvihnou válku proti Korutancům.

46. O přívozu Moger.

Za nějakou dobu vytáhli po společné poradě a na základě obecného souhlasu a svobodné vůle vévoda Arpád a všichni jeho velmožové z ostrova¹ a položili se táborem za Šurkušárem² až k řece Rakuš.³ A když uviděli, že jim z žádné strany nehrozí nebezpečí a že nikdo není s to postavit se jim na odpor, přešli Dunaj a nazvali brod, kde přešli (přes řeku), brodem Moger,⁴ a to z toho důvodu, že se tam přepravilo přes Dunaj sedm významných osob, kterým se říkalo Hetumoger. Když přešli Dunaj, utábořili se podél Dunaje až k Horním teplým vodám.⁵ A když to uslyšeli všichni Římané bydlící po Panonské zemi, zachránili svůj život útekem. Druhého dne pak vstoupili vévoda Arpád a všichni jeho velmoži se všemi maďarskými vojáky do města krále Attily⁶ a spatřili všechny královské paláce, některé až po základy rozbořené, některé nikoli —, a nadmiru se podívovali všem oněm kamenným palácům

- úzami vévody Salana
 - panství vévody Morouta a Manumorouta
 - úzami vévody Glada
 - úzami vévody Galoua
- Názvy v závorkách (Zub) jsou podle Simonis de Kaza Gesta Hungarorum

je obtékající na západě Csepel a Rákos, tekoucí blíž Pešti od Budapešti. Ithéviz na sever od Ó-Budy a nazývají se Rómái-

Karpatská kotlina a Panonie podle údajů díla P. Magistri Gesta Hungarorum

44.

89

perr
mul
a n
Oct
com
cons
et
cont
rent

46.

93

T
Arp
cons
94 lunt
met
fluv
und
obsi
um
port
VII
mog
navi
met
Aqu
dito
nie l
Secu
nes s
Hun
hile
rega
fund
raba

44

1 Ins

46

1 Cse

2 Suu

3 Poc

4 Per

5 „A

für

6 Slo

ficia lapidea et facti sunt leti ultra,
quam dici potest, eo, quod capere
meruerunt sine bello civitatem Atthile
regis, ex cuius progenie dux Arpad
descenderat ...

47. *De terra Pannonie.*

95 Dux vero Arpad XXI-o die inito
consilio egressus est de Ecilburgu,
ut subiugaret sibi terram Pannonie
usque ad fluvium Droua, et prima die
96 castra metatus est iuxta Danubium
versus | Centum Montes.

50. *De devastatione Pannonie.*

99 Tunc dux Arpad et sui nobiles cum
tertia parte exercitus sui de Ecilburgu
egressi castra metati sunt iuxta cam-
pum Putei Salsi et inde equitantes
usque ad montem Bodoctu pervenerunt.
Dux vero Arpad ab orientali parte
dedit Eleudunec patri Zolsu silvam
magnam, que nunc Uertus vocatur
propter clipeos Theotonicorum inibi
dimissos. Ad radicem cuius silve iuxta
stagnum Ferteu Sac nepos Zobolsu
100 longo post tempore castrum construxit.
Quid ultra? Dux autem Arpad | et sui
milites sic eundo iuxta montem sancti
Martini castra metati sunt et de fonte
Sabarie tam ipsi quam eorum animalia
biberunt et montem ascendentes et
visa pulchritune terre Pannonie mimis

47

¹ Kap. 1: *Buduniar et a Theothonicis Ecilburgu vocatur.* Budunár či Budvár je Ó-Buda, něm Ecilburg. Ecil je germ. název Atily — Ecilburg je tedy *civitas Atthilae regis*.

² Jde o lokalitu Szásshalom na jih od Érdu.

50

¹ Kap. 47, pozn. 1.

² Dnešní Sós-kút v kom. Fejér.

³ Bodačk v kom. Fejér.

⁴ Jde o dnešní Vértes.

⁵ Ferteu či dnešní Fertő znamená močál.

⁶ Dnešní Csákvár.

⁷ Mons sancti Martini či dnešní Pannonhalma.

⁸ *Fons Sabariae* je říčka Pannosa, dnešní Pánzsza-ér.

a zaradovali se více, než je možno
vyslovit, z toho, že jim bylo dopřáno
dobyť bez boje město krále Attily,
z jehož potomstva pocházel vévoda
Arpád...

47. *O Panonské zemi.*

Vévoda Arpád pak svolal jedena-
dvacátého dne radu a vyrazil z Ecil-
burgu,¹ aby si podmanil Panonskou
zemi až po řeku Drávu, a prvního dne
se utábořil při Dunaji směrem ke Stú
horám.²

50. *O zpusťování Panonie.*

Tehdy vévoda Arpád a jeho velmoži
vyrazili z Ecilburgu¹ s třetinou svého
vojska, vyměřili tábor při planině
Slané studny² a odtamtud dorazili na
koních až k pohoří Bodoctu.³ Vévoda
Arpád pak daroval na východě Eleudovi
otci Sabolče, velké lesnaté území, které
se nyní nazývá podle toho, že tam byly
zanechány německé štíty, Vertus.⁴ Při
úpatí tohoto pohoří u bažiny Ferteu⁵
zbudoval Čák, synovec Sabolčův, za-
dlouho nato hrad.⁶ Co více? Vévoda
Arpád a jeho bojovníci se pak za tohoto
pochodu utábořili při hoře svatého
Martina⁷ a jak oni sami, tak i jejich
zvířata pila z pramene sabarského;⁸
a když vystoupili na horu a spatřili
krásku panonské země, velmi se zarado-

leti facti sunt. Et inde egressi usque ad Rabam et Rabuceam venerunt, Sclauorum et Pannoniorum gentes et regna vastaverunt et eorum regiones occupaverunt. Sed et Carinthinorum Moroanensium fines crebris incursibus irripuerunt, quorum multa milia hominum in ore gladii occiderunt, presidia subverterunt et regiones eorum possiderunt et „usque in hodiernum diem“ adiuvante domino potenter et pacifice posteritas eorum detinet. Tunc Usubuu et Eusee pater Urcum cum omni exercitu eorum sani et incolumes cum magna victoria reversi sunt ad ducem Arpad. Deus enim, cuius misericordia previa erat, tradidit duci Arpad et suis militibus inimicos eorum et per manus suas labores populorum possederunt. Ubi cum radicati fuissent et fere omnia viciniora regna sibi subiugassent, reversi sunt iuxta Danubium versus silvam causa venationis et dimissis militibus ad sua propria dux et sui nobiles manserunt in eadem silva per X dies et inde venerunt in civitatem Athhile regis et ad insulam Sepel descenderunt, ubi ducissa et alie mulieres nobilium fuerunt.

Et eodem anno dux Arpad genuit filium nomine Zulta et factum est gaudium magnum inter Hungaros et dux et sui nobiles per plurimos dies faciebant convivia magna, iuvenesque eorum ludebant ante faciem ducis et suorum nobilium, sicut agni ovium ante arietes. Transactis autem quibusdam diebus dux Arpad et sui nobiles communi consilio miserunt exercitum contra Menumorout ducem Byhorien-

vali. A odtamtud vytáhli až k Rábě a Rabici, vyplenili národy a království Slovanů a Panonů a obsadili jejich krajiny.⁹ Avšak vpadli častými útoky i do území korutanských Moravanů,¹⁰ mnoho tisíc lidí tam zahubili mečem, vyvrátili jejich pevnosti a obsadili jejich krajiny a „až do dnešního dne“ je za pomoci boží jejich potomstvo mocné a v pokoji podržuje.¹¹ Tehdy se Usubu a Euse, otec Urkunův, s velkým vítězstvím vrátili s celým svým vojskem zdrávi a bez pohromy k vévodovi Arpadovi. Bůh totiž, jehož milosrdenství kráčelo vpředu, odevzdal vévodovi Arpadovi a jeho bojovníkům jejich nepřátele a (oni) si přivlastnili svými rukama výsledky práce (těch) národů. Když tam upevnili svoje postavení a podmanili si téměř všechna království v bližším sousedství, vrátili se podél Dunaje směrem k lesu,¹² aby tu lovili, a když propustili bojovníky domů, zůstali vévoda a jeho velmoži v tomto lese po deset dnů a odtamtud se odebrali do města krále Attily a sestoupili na ostrov Čepel, kde dlela vévodkyně a jiné manželky velmožů.

A téhož roku zplodil vévoda Arpad syna jménem Zulta,¹³ mezi Uhry nastala veliká radost, vévoda i jeho velmoži pořádali po mnoho dní velké hostiny a jejich jinoši se veselili před očima vévody i jeho velmožů jako jehňata oveí před berany. Po nějaké době poslali pak vévoda Arpad a jeho velmoži po společné poradě vojsko proti Menumoroutovi, vévodovi bihorskému,¹⁴ a náčelníky a vůdci vojska byli ustanoveni Usubu a Velek. Ti

⁹ Jde o panství Slovanů mezi Dunajem a Rábou, tj. o území související s Velkou Moravou. Zmíněné události by spadaly do let 900–907.

¹⁰ *Carinthinorum Moroanensium fines* souvisí s údaji Regina z Prümü k r. 889 (*Carantanorum, Marahensium et Vulgarum fines*); Marahenses jsou zde Moravané. D. Pais, *SRH I* 100 uvádí, že může jít o kontaminaci s Korutanci, obývajícími povodí Mury.

¹¹ Východní část Korutan získal uherský král Štěpán II. r. 1118.

¹² Jde o Piliš.

¹³ Zaltás, Zaltán (*Konstantin Porphyrogenetos*, c. 40); podle P. Magistra: Szulta či Sulta (n).

¹⁴ Viz kap. 11, pozn. 12.

sen, cui exercitui principes et ductores facti sunt Usubuu et Velec. Qui egressi sunt de insula equitantes per sabulum et fluvium Thyscie in portu Beuldu transnavigaverunt et inde equitantes iuxta fluvium Couroug castra metati sunt et omnes Siculi, qui primo erant populi Athhyle regis, audita fama Usubuu obviam pacifici venerunt | et sua sponte filios suos cum diversis muneribus in obsides dederunt et ante exercitum Usubuu in prima acie contra Menumorout pugnaturi ceperunt et statim filios Siculorum duci Arpad transmiserunt et ipsi precedentibus Siclis una contra Menumorout equitare ceperunt, fluvium Cris in Ceruino Monte transnataverunt et inde equitantes iuxta fluvium Tekereu castra metati sunt.

51. De duce Menumorouti.

Hoc cum audivisset Menumorout, quod Usubuu et Velec nobilissimi milites ducis Arpad cum valida manu precedentibus Siclis contra eum venirent, timuit ultra, quam debuit et contra eos ausus venire non fuit eo, quod audiverat ducem Arpadium et suos milites validiores esse in bello et Romanos fugatos esse de Pannonia per ipsos et Carinthinorum Moroanensium fines devastasse et multa milia hominum occidisse in ore gladii eorum regnumque Pannoniorum occupasse et inimicos eorum ante faciem eorum fugisse. Tunc dux Menumorout dimissa multitudinē militum in castro Byhor ipse cum uxore et filia sua fugiens a facie eorum in memoribus Ygfon habitare cepit. Vsubuu et Veluc omnisque exercitus

vyrazili z ostrova na koních přes planinu a u brodu Beuldu se přeplavili přes řeku Tisu; odtamtud klusajíce vyměřili tábor při řece Kouroug¹⁵ a všichni Sikulové, kteří byli kdysi lidmi krále Attily, přišli pokojně vstříc Usubuovi, když uslyšeli zprávu (o jeho příchodu), a dobrovolně (jim) dali jako rukojmí své syny spolu s různými dary a začali se stavět před vojsko Usubuovo do prvního šiku k boji proti Menumoroutovi; (Madaři) ihned odeslali sikulské syny vévodovi Arpadovi, a majíce Sikuly před sebou, sami začali zároveň na koních postupovat proti Menumoroutovi, přeplavili se přes řeku Kriš při Jelení hoře¹⁶ a klusajíce odtamtud vyměřili tábor při řece Tekereu.¹⁷

51. O vévodovi Menumoroutovi.

Když Menumorout uslyšel, že Usubu a Velek, nejvznešenější bojovníci vévody Arpada, táhnou proti němu s velkým vojskem, v jehož prvním sledu jsou Sikulové, dostal z nich větší strach, než se patřilo, a neodvážil se proti nim vyjít, protože se doslechl, že vévoda Arpad a jeho bojovníci jsou v boji silnější, že vyhnali z Panonie Římany, že zpusťovali území korutanských Moravanů, že tam mečem pobili mnoho tisíc lidí, že se zmocnili Pannonského království¹ a že jejich nepřátele prohali (již) před jejich pohledem. Tehdy vévoda Menumorout zanechal zástupy bojovníků v hradě Bihar a sám s ženou a se svou dcerou uprchl z jejich dohledu a usadil se v hvozdech Igfon.² Usubu a Velek

¹⁵ Dnešní říčka Kórógy-ér, která se u města Szentes vlévá do Tisy.

¹⁶ Název souvisí s městem Szarvás v kom. Bekés na levém břehu Kriše.

¹⁷ Dnešní Tekerő-ér: jde o název části Bystřeho Kriše.

51

¹ Cf. kap. 50, pozn. 9, 10.

² Viz kap. 11, pozn. 9.

104 eorum leti contra castrum Byhor equitare ceperunt et castra metati sunt iuxta fluvium Iouzas. Tertio autem die ordinatis exercitibus ad castrum bellando egressi sunt et e converso milites congregati ex diversis nationibus contra Usubuu et suos milites pugnare ceperunt. Sycli et Hungarii ictibus sagittarum multos hominum interfece-
runt. Vsubuu et Velec per balistas CXXV milites occiderunt. Et pugnatum est inter eos XII dies et de militibus Vsubuu XX Hungarii et XV Sycli interfecti sunt. Tertio decimo autem die cum Hungari et Sycli fossata castrum implevissent et scalas ad murum ponere vellent, milites ducis Menumorout videntes audaciam Hungarorum, ceperunt rogare hos duos principes exercitus et aperto castro nudis pedibus supplicantes ante faciem Usubuu et Velec venerunt, quibus Vsubuu et Velec custodiam ponentes ipsi in castrum Byhor intraverunt et multa bona illorum militum inibi invenerunt. Hoc cum Menumorout per nuntios fuga lapsos audivisset, irruit in maximum timorem et misit nuntios suos cum diversis muneribus ad Vsubuu et Velec et rogavit eos, ut ipsi paci faventes, ut ipsi legatos suos ad ducem Arpad eundi dimitterent, qui nuntiarent ei, quod Menumorout, qui duci Arpad primo per legatos proprios Bulgarico corde superbe mandando terram cum pugillo se daturum | negabat, modo per eosdem nuntios victus et prostratus totum regnum et Zulte filio Arpad filiam suam dare non dubitaret. Tunc Vsubuu et Velec consilium eius laudaverunt et cum legatis suis nuntios miserunt, qui dominum suum ducem Arpadium causa pacis rogarent. Qui cum insulam Sepel intravissent et ducem Arpad salutassent, secunda die legati mandata Me-

a celé jejich vojsko se radostně vydali na pochod proti hradu Bihar a vyměřili tábor u řeky Josas.³ Třetího dne pak seřadili vojska, vyrazili do boje k hradu a z druhé strany začali proti Usubuovi a jeho bojovníkům bojovat bojovníci shromáždění z různých národů. Sikulové a Maďaři usmrtili zásahy šípů mnoho lidí, Usubu a Veluc zabili pak samostřelými 125 bojovníků. Jejich vzájemný boj trval dvanáct dní a bylo (v něm) zabito z vojáků Usubuových dvacet Maďarů a patnáct Sikulů. Když pak třináctého dne Maďaři a Sikulové vyplnili příkop hradu a chtěli k hradbě přiložit žebříky, bojovníci vévody Menumorouta, vidouce odvahu Maďarů, začali prosit tyto dva velitele vojska, otevřeli hrad a přišli jako sebestníci s bosýma nohama před Usubua a Veleka; Usubu a Velek k nim postavili stráž, sami vstoupili do hradu Bihar a našli tam značný majetek oněch bojovníků. Když se to Menumorout dověděl od poslu, kteří se dali na útěk, dostal velký strach a vyslal své posly s různými dary k Usubuovi a Velekovi a požádal je, aby oni, přejíce míru, poslali sami své vyslance k vévodovi Arpádovi a aby mu oznámili, že Menumorout, který kdysi ústy vlastních vyslanců se srdcem bulharským⁴ vévodovi Arpádovi zpupně vzkazoval a prohlašoval, že mu nedá ani malou pěš země, je poražen a pokořen a že mu neváhá hned po týchž poslech odevzdat celé království a pro Zultu, syna Arpádova, svou dceru. Tehdy Usubu a Velek pochválili jeho úmysl a vyslali spolu s jeho vyslanci posly; aby požádali svého pána vévodu Arpáda o mír. Když ti vstoupili na ostrov Čepel, pozdravili vévodu Arpáda a druhého dne vyřídili Menumoroutovy vzkazy. Vévoda Arpád pak svolal

³ Jde snad o Malý Křiš (Kis Körös); aqua Jószás se kdysi vlévala do Bílého Křiše u dnešní vsi Jószás a Jószáshely.

⁴ *Bulgarico corde*, *Bulgarico more* je nutné chápat jako synonymum pro zpupné chování a mrav (*superbia*), nikoli jako označení ethnika, cf. D. Pais, *SRH* I 104.

numorout dixerunt. Dux vero Arpad inito consilio suorum nobilium mandata Menumorout dilexit et laudavit et, dum filiam Menumorout eiusdem etatis, ut filius suus Zultus, iam esse audivisset, petitionem Menumorout differre noluit et filiam suam in uxorem Zulte accepit cum regno sibi promisso et missis legatis ad Usubu et Velec mandavit, ut celebratis nuptiis filiam Menumorout filio suo Zulte in uxorem acciperent et filios incolarum in obsides positos secum ducerent et duci Menumorout darent Byhor castrum.

52. De Usubuu, Veluc.

105 Usubuu et Veluc nec non omnis exercitus preceptis domini sui faventes filiam Menumorout celebratis nuptiis acceperunt et filios incolarum in obsides positos secum duxerunt et ipsum Menumorout in castro Byhor dimiserunt... |
106 Menumorout post istam causam in secundo anno sine filio mortuus est et regnum eius totaliter Zulte generi suo dimisit in pace.

57. De constitutione regni.

114 ... Ex parte vero Boemorum fixit metas usque ad fluvium Moroa sub tali conditione, ut dux eorum annuatim tributa persolveret duci Hungarie, et eodem modo ex parte Polonorum usque ad montem Turtur, sicut primo fecerat regni metam Borsu filius Bunger.

52

¹ Gy. Györffy, *Tanulmányok* 45.

57

¹ Zulta.

² Cf. Zprávu o míru s českým vévodou Vratislavem I., avšak nikoli o poplatcích v *Chron. Vin-dob.*, c. 54 a zprávu o zabití Vratislava v *Simonis de Keza Gesta Hung.*, c. 34.

³ Jde o Tatry, jejichž název se používal k označení celého středoslovenského masivu.

radu svých velmožů, ocenil a pochválil Menumoroutovy vzkazy, a když uslyšel, že Menumoroutova dcera je již v témž věku, jako jeho syn Zulta, nechtěl žádost Menumoroutovu odkládat, přijal jeho dceru jakožto Zultovu manželku i s královstvím, které mu bylo slíbeno, a poslav k Usubuovi a Velekovi vyslance, nařídil, aby oslavili sňatek, přijali Menumoroutovu dceru jakožto manželku pro jeho syna Zultu a aby s sebou odvedli syny (domácích) obyvatel dané jakožto rukojmí a vévodovi Menumoroutovi odevzdali hrad Bihar.

52. O Usubuovi a Velekovi.

Usubu a Velek, a rovněž veškeré vojsko, zachovávající příkazy svého pána, oslavili sňatek a přijali Menumoroutovu dceru, odvedli s sebou syny (domácích) obyvatel dané jakožto rukojmí a samotného Menumorouta propustili do hradu Bihar... Menumorout na druhý rok po této události zemřel bez syna a pokojně odevzdal celé své panství svému zeti Zultovi...¹

57. O zřízení království.

... Na straně Čechů pak upevnil¹ hranice až k řece Moravě — za takových podmínek, že jejich vévoda bude každoročně platit vévodovi uherskému poplatky² — a týmž způsobem na straně polské (upevnil hranice) až k pohoří Turtur, tak jako (toto pohoří) učinil kdysi hranici království Bunge-rův syn Borš.³

PRESBYTERI DIOCLEATIS REGNUM SCLAVORUM
LETOPIS POPA DUKLJANINA KRÁLOVSTVÍ SLOVANŮ

Kronika *Regnum Sclavorum* či *Letopis popa Dukljanina* vznikla asi v polovině 12. stol. na území Zety či Duklje. S ohlasy její existence se setkáváme po celé 13. a 14. stol. (Jovan Mlečanin, Jovan de Plano Carpini, arcijáhen Tomáš, Milecij). Jiný záznam o kronice pochází z poloviny 14. stol. ze Splitu. Z díla čerpal Andreo Dandolo, italská *Breve cronaca* a zmiňuje se o něm Ludovik Črijević Trubero.

Latinská verze (L) je překlad staroslověnského originálu a zachovala se v jediném exempláři z poloviny 17. stol., který je přepisem Vatikánského rukopisu díla, pořízeným Ivanem Lucićem z Trogiru. Latinská verze vyšla poprvé v Amsterdamě r. 1666 pod názvem *Presbyteri Diocleatis Regnum Sclavorum* v díle *De regno Dalmatiae et Croatiae*. Italská verze Mavro Orbiniho (O) vyšla r. 1601 v Pescaře pod názvem *Il regno degli Slavi eggi corretta mente Schiavoni*. Chorvatská verze (Ch) byla známa už ve 14. stol. a její nová redakce byla provedena na Makarském přímoří na počátku 16. stol. Konečně existuje latinský překlad chorvatské verze, pořízený r. 1510 Marko Marulićem (M).

Moderní vydání kroniky pořídil F. Šišić, *Letopis popa Dukljanina*, Beograd — Zagreb 1928 a V. Mošin, *Ljetopis popa Dukljanina*, Zagreb 1950, podle něhož je pořízen i náš výtah.

Presbyteri Diocleatis
Regnum Sclavorum

VIII Post mortem vero quatuor iniquorum regum natus est ex eorum progenie quidam Svetimirus,^a qui accepto regno destitit christianos persequi. Temporibus huius floruit, ut rosa, ex civitate Thessalonica quidam philosophus Constantinus nomine, filius cuiusdam Leonis patricii, vir per omnia sanctissimus atque in divinis scripturis profundissime a pueritia edoctus. Hic

^a L — Zuanimirus, O — Suetmir, Ch — Satimir, M — Satimerus

VIII

¹ Zvanimir, Sve(n)tmir — může jít jak o jméno Zvonimir, tak i Světimir.

Letopis popa Dukljanina
Králůvství Slovanů

VIII Po smrti čtyř nespravedlivých králů se pak zrodil z jejich plemene jakýsi Svetimír,¹ který obdržev království, ustal v pronásledování křesťanů. Za jeho časů vzkvétal jako růže jakýsi filosof, jménem Konstantin z města Soluně, syn jakéhosi patricia Leona, muž vůbec nejvyšší ctihodný a ve svatém Písmu již od svého dětství neobyčejně hluboko vzdělaný. Tento

vir sanctus, a spiritu sancto admonitus, exiens de civitate sua Thessalonica, venit in Casariam provinciam ibique cum pluribus philosophis disputans diebus plurimis, convicit eos suaque doctrina et praedicatione convertit totam Casariam provinciam ad fidem Jesu Christi et baptizati sunt omnes in nomine patris et filii et spiritus sancti. Post haec convertit totam gentem Bulgarinorum et similiter baptizati sunt in fide sanctae trinitatis.

IX Inter haec mortuus est rex Svatimirus^b et accepit regnum filius eius Svetopelek^c nomine. Regnante vero rege Svetopeleko^d misit papa Stephanus litteras ad venerabilem virum Constantinum doctorem vocans eum ad se. Audierat enim de eo, quod sua praedicatione converti fecerat innumerabilem gentem et ob hanc causam desiderabat

^b L — Saramirus ^c L — Stefopelek, O — Suetopelek, Ch — Budimir kralj Svetog-puka. ^d Ch — kraljujući Sveti-puk.

² Zprávy o mládí Konstantina Filosofova a jeho činnosti u Chazarů přináší *Život Konstantina Filosofova*, kap. II—XI, dále *Život arcibiskupa Metoděje*, kap. IV, *Vita cum transl. s. Clem.*, c. 1—6; F. Dvorník, *Les Légendes* 1—211, cf. i údaj v *Proložním životě Konstantina a Metoděje*, kap. II. ³ Zprávu o působení u Bulharů po chazarské misi přináší okruh českých legend (např. *Christ. mon. Vita et passio*, c. 1, *Diffundente sole*, c. 1, *Tempore Michaelis imperatoris*, c. 4, *Beatus Cyrillus*. Dobový názor o bulharském charakteru staroslověnské liturgie vyjadřuje *Cosmae Chron. Boem.* I, 22. Prameny bulharského původu (např. *Život Naumův*) spojují činnost Konstantina a Metoděje s Moravou; ve spisu mnicha Chrabra je z pochopitelných důvodů dána přednost Borisovi před Rostislavem. *Pověst vřem. let*, kap. XIX—XX klade kolébkou staroslověnské vzdělanosti na Moravu, z níž se rozšířila do Bulharska a na Rus, konečně Chomatijanův *Životopis biskupa Klimenta* (z poč. 13. stol.) uvádí nejprve činnost Konstantina na Moravě, pak v Bulharsku; jen *Uspenije* (12./13. stol.) má zmínku o působení nejprve na Bregalnici a poté na Moravě. F. Šišić, *Letopis* 426 považuje část o pokřtění Bulharů za pozdější glosu, V. Mošin, *Ljetopis* 48 udává, že ve 12. stol. existoval již pramen o bulharské misi Konstantina, jehož údaje se dostaly jak do českých legend, tak do Dukljanského letopisu.

IX

¹ Svetopelek či Budimir kralj Svetog-puka. Podle F. Šišiće, *Letopis* 135—136 se tento panovník nazýval Budimir a po křtu Svetopelek — Svatopluk; jeho jméno považuje za ohlas moci Svatopluka, krále Velké Moravy, a pozdější glosu pod vlivem *Života arcibiskupa Metoděje*. V. Mošin *Ljetopis* 17, 48 udává, že Svetopelek či Svetogpuk, Svetipuk je latinskou transkripcí staroslověnského Svętopęlka. Za původní jméno v letopise je nutné považovat jméno Svatopluka; Budimir se dostal teprve do chorvatské verze, která vznikla nejdříve koncem 13. stol. Otec Svatoplukův není znám, víme pouze, že byl synovec Rostislavův, *Ann. Fuld.* ad a. 869, 870, 871.

² O Svatoplukovi jako králi viz kroniku Reginona z Prümü k r. 890, pozn. 1,4 a *Ann. Fuld.* ad a. 884, pozn. 9, L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 165—170.

³ Konstantina Filosofova pozval do Říma papež Mikuláš I., a to z Benátek, kam dorazil přes Panonii z Moravy.

videre. Itaque Constantinus, vir sanctissimus, ordinavit presbyteros et litteram lingua sclavica componens, commutavit evangelium Christi atque Psalterium et omnes divinos libros veteris et novi testamenti de graeca litera in sclavonicam, nec non et missam eis ordinans more Graecorum^e confirmavit eos in fide Christi et valedicens omnibus, quos ad fidem Christi converterat, secundum apostolicum dictum Romam peregre festinabat. Dum autem pergeret transiens per regnum regis Svetopelek,^f honorifice ab eo susceptus est. Tunc vir dei Constantinus, cui nomen postea Kyrillus a papa Stephano impositum est, quando consecravit eum monachum, caepit praedicare regi evangelium Christi et fidem sanctae trinitatis. Ad cuius praedicationem rex Svetopelek credidit Christo et baptizatus est cum omni regno suo et effectus est orthodoxus et verus sanctae trinitatis cultor. Aliquantis post haec diebus immoratus cum rege confirmavit eum in fide atque doctrina Christi et valedicens omnibus christicolis,^g Romam profectus est.

Tempore isto facta est laetitia magna et christiani descendentes de montanis et locis abditis, quo dispersi erant, caeperunt nomen domini laudare et benedicere, qui salvos facit sperantes in se. Post haec Svetopelek rex^b iussit christianis, qui latina utebantur lin-

Konstantin, muž nejvyšší ctihodný, ustanovil kněze, a sestavil písmo pro jazyk slovanský, přeložil Evangelium Kristovo a Žaltář i všechny svaté knihy Starého a Nového zákona z řeckého jazyka do slovanského,^a a sestavil jim rovněž mši podle řeckého obyčeje, upevnil je ve víře Kristově, a když se rozloučil se všemi, které obrátil na víru Kristovu, spěšně se podle papežova rozkazu ubíral do Říma. Když pak na cestě procházel královstvím krále Svatopluka,⁵ byl od něho s počtami přijat. Tehdy muž boží Konstantin, jemuž později bylo papežem Štěpánem — když ho vysvětil jako mnicha — dáno jméno Kyrillos,⁶ začal kázat králi evangelium Kristovo a víru ve svatou Trojici. Na jeho kázání uvěřil král Svatopluk v Krista a byl s celým svým královstvím pokřtěn a stal se pravověrným a opravdovým ctitelem Svaté Trojice.⁷ Nato se zdržel po několik dní u krále, posílil ho ve víře a nauce Kristově, a když dal všem ctitelům Kristovým sbohem, odebral se do Říma.⁸

V oné době nastala veliká radost a křesťané, scházejíce z horských krajin a odlehlých míst, kam se rozprchli, počali chválit a velebit jméno Pána, který zachraňuje ty, kdož v něho věří. Nato král Svatopluk poručil těm křesťanům, kteří užívali jazyka latinského, aby se vrátili každý na své

^e Ch — iz grékoga chngnigu haruacchu. ^f Ch — na kraljevstvo Svetoga-puka ... koji gospodovaše mudri i dobri kralj Budimir. ^g Ch — od obraza kraljeva i onoga Svetoga-puka. ^h Ch — kralj Svetoga-puka.

⁴ Podle slov *Života Metodějova*, kap. XV. přeložil knihy Písma z řeckého do slovanského jazyka arcibiskup Metoděj.

⁵ Královstvím Svatopluka, kterým vládl moudrý i dobrý král Budimir (chorv. verze). F. Šišić, *Letopis* 143 ztotožnil Budimira s Kocelem. Jde však zřejmě o pozdější doplněk z konce 13., příp. počátku 14. stol. Historie je vyličená tak, jako by Konstantin Fil. cestou z Bulharska do Říma procházel Moravou. V době příchodu byzantské mise na Moravu vládl však Rostislav, nikoli Svatopluk, který spravoval východní oblasti Velké Moravy, jimiž byzantská mise musela na cestě k Rostislavovi projít nejprve. F. Dvorník, *Les Slaves* 147n a *Les Légendes* 212n.; L. Havlík, *Byzantská mise a Velká Morava* 111, id., *Velká Morava a středoevropské Slované* 205 seq.

⁶ Konstantin se stal mnichem koncem r. 868 v Římě za papeže Hadriána II.

⁷ O pokřtění Svatoplukové není nic známo.

⁸ Odchod Konstantina Fil. a jeho bratra Metoděje z Moravy spadá do poloviny roku 867, L. Havlík, *Byzantská mise a Velká Morava* 113.

gua, ut reverterentur unusquisque in locum suum et reaedificarent civitates et loca, quae olim a paganis destructa fuerunt.^e Placuit etiam regi, ut temporibus suis rememorarentur ac recordarentur seu scriberentur termini ac fines omnium provinciarum ac regionum regni sui, quatenus unaquaeque sciret atque cognosceret fines et terminos provinciarum et regionum suarum. Congregans igitur omnes sapientes regni sui, locutus est eis de verbo hoc, sed nullus eo tempore inventus est, qui certam responsonem daret regi de hac re. Tunc rex, dei sapientia plenus, sano utens consilio, misit sapientes ac nobiles viros legatos ad venerabilem et apostolicum virum, papam Stephanum, et ad imperatorem Constantinopolitanam urbis Michaellem^d rogans et petens, quatenus antiqua privilegia, quibus termini et fines provinciarum ac regionum seu terrarum scripti continebantur, mittere cum viris sapientissimis dignarentur. Dum autem legati regis^e Romam venissent et verba regis papae Stephano intimassent, gaudio magno gavisus est papa venerabilis et maxime, quod occasione accepta mitteret sapientissimos viros, qui novellum ac tenebrum regem adhuc in fide et populum eius pascerent ac satiarent pane coelesti ac verbo vitae. Misit itaque vicarium

místo a aby znovu vystavěli města a místa, jež byla kdysi pohany rozbořena.⁹ Král také pojal úmysl, aby v jeho době byly znovu připomenuty a v paměť uvedeny nebo zapsány meze a hranice všech provincií a krajin jeho království, tak aby každá z nich znala a poznávala hranice a meze provincií a svých krajin. Shromáždil tedy všechny moudré muže své země a promluvil k nim o tom, ale v té době se nenašel nikdo, kdo by mohl dát králi v té věci bezpečnou odpověď. Tehdy král, naplněn boží moudrostí a učiniv dobré rozhodnutí¹⁰, vyslal moudré a vznešené muže jako posly ke ctihodnému a apoštolskému muži, papeži Štěpánovi,¹¹ a k císaři města Konstantinopole Michalovi¹² s naléhavou žádostí, aby mu ráčili poslat starodávné listiny, v nichž jsou obsaženy údaje o mezích a hranicích provincií, krajin či zemí, a spolu s nimi i velemoudré muže.¹³ Když pak přišli královští vyslanci¹⁴ do Říma a sdělili papeži Štěpánovi králova slova, zaradoval se ctihodný papež velikou radostí, a to zvláště proto, že při té příležitosti mohl vyslat nadmíru moudré muže, aby krále, ve víře doposud nezkušného a slabého, i jeho lid živili a sytili pokrmem nebeským a slovem pravého života. A tak vyslal svého vikáře Honoria, kněze-kardinála svaté

^e Ch — I tako iskaše Budimir kralj Svetoga-puka, kako bi rasute gradove sazidal i napunio. ^d Ch — ka cesaru Konstantinu. ^e Ch — od kralja i Svetoga-puka.

⁹ K tomu cf. R. Hošek, *Antique Traditions* 80.

¹⁰ Cf.: *Rastislavъ bo, Moravъskijъ kъnezъ bogomy ustimъ, svętyъ stvori...*, *Život Konstantina Fil.*, kap. XIV.

¹¹ Rostislav poslal na počátku šedesátých let 9. stol. poselství k papeži Mikuláši I. a r. 867 odešla byzantská mise do Říma k Hadriánovi II.; Svatopluk I. poslal r. 873 poselství k papeži Janu VIII. a dále v l. 879, 880 a k papeži Štěpánu V. r. 885.

¹² K císaři Michaelovi III. poslal do Cařihradu poselství Rostislav r. 863; o Svatoplukovi *ŽM V*. ¹³ Zmínka o právech může mít své kořeny v dobrých právech a zákonech *Života Konstantina Fil.*, kap. XIV a *Života arcibiskupa Metoděje*, kap. V, stejně jako zmínka o velemoudrých mužích. Privilegium se může také vztahovat na list *Industriae tuae* r. 880, zaslaný papežem Janem VIII. Svatoplukovi, jde-li v této části o Velkou Moravu a nepromítají-li se zde už události chorvatské z doby Branimira, Tomislava nebo Krešimíra.

¹⁴ Vyslanci krále a Svatopluka (chorv. verze).

suum, Honorium nomine, sanctae Romanae ecclesiae presbyterum cardinalem,¹ cui et tradidit potestatem ligandi atque solvendi, evellendi et dissipandi, aedificandi atque plantandi, sicut moris est, quando per mundi partes legati seu vicarii a sede Romana mittuntur, et cum eo alios duos cardinales. Episcopos quoque iussit eum secum assumere, qui populo adhuc novello in fide, episcopos sive ecclesias consecrarent et verbum vitae in eorum cordibus quotidie seminarent.²

Advenientes itaque cardinales et episcopi invenerunt regem in planitie Dalmae,³ a quo cum magno honore et reverentia suscepti sunt. Tunc rex congregari in eadem planitie Dalmae omnes populos terrae et regni sui. Inter haec, dum populi congregarentur, advenerunt legates nobiles et sapientes, missi ab imperatore Michaeli, Leo et Joannes,⁴ et alii sapientes, qui a rege et cardinalibus honorifice suscepti sunt. Igitur omnes congregati, tam latina quam et sclavonica lingua qui loquebantur, iussu Honorii apostolici vicarii et christianissimi regis Svatopelek,⁵ per spatium dierum XII synodum fecerunt, in qua diebus octo de lege divina et sacra scriptura ac de statu ecclesiae tractatum est. Caeteris autem quatuor diebus de potestate regis, de ducibus et comitibus et centurionibus⁶ et de statu

círky římské,¹⁵ a tomu dal i moc svazovat a rozvazovat, vyhlazovat a rozmetávat, stavět a sázet, jak je tomu zvykem, když jsou do světa krajů rozesíláni římským stolicem vyslanci nebo vikáři, a s ním dva jiné kardinály. Také mu poručil, aby si vzal s sebou biskupy, aby národu, ve víře dosud mladému, vysvětili biskupy nebo kostely a zasévali každodenně do jejich srdcí slovo pravého života.

A tak nalezli kardinálové a biskupové při svém příchodu krále na vině Dalma,¹⁶ a byli jim přijati s velikými projevy úcty a vážnosti. Tehdy král poručil, aby se na téže planině Dalma shromáždil všechen lid jeho země a království. Zatím co se lid shromažďoval, dorazili vznešení a moudří poslové, vyslaní císařem Michaelem,¹⁷ Lev a Jan¹⁸ i jiní moudří mužové, a byli králem a kardinály uctivě přijati. A tak všichni shromáždění,¹⁹ jak ti, kteří hovořili latinským jazykem, tak ti, kteří hovořili jazykem slovanským, uspořádali na rozkaz apoštolského vikáře Honoria a nejkřesťanštějšího krále Svatopluka dvanáctidenní synodu, v níž se po osm dní jednalo o božím zákoně a písmu svatém i o postavení církve. Ve zbylých čtyřech dnech se pak vedla řeč o moci krále, o vévodech, hrabatech, setníkách a o postavení krále. Na oné synodě byly také v přítomnosti

regis sermocinatum est. Relecta sunt et in eadem synodo antiqua privilegia, tam latina quam graeca, missa ab apostolico et ab imperatore, audientibus cunctis populis, de divisione provinciarum ac regionum seu terrarum, sicuti ab antiquis imperatoribus scripta et ordinata fuerunt. Et placuit regi et cuncto populo. Finita XIIIa die, per manus Honorii vicarii et cardinalium atque episcoporum coronatus est rex atque coronatus more Romanorum regum⁷ et facta est laetitia magna in populo et in universo regno eius. Post haec iussit rex, ut consecrarentur archiepiscopi, unus in Salona et alius in Dioclia. Similiter et episcopi plurimi consecrati sunt et ecclesiae, quae destructae erant et violatae manebant, reaedificatae et consecratae sunt. Statuit etiam rex, ut nullus perturbaret in aliquo aliquam ecclesiam, aut haberet aliquam potestatem seu dominationem in aliqua ecclesia, nisi solus archiepiscopus vel episcopus, cuius sub iure esset eadem ecclesia, qui vero aliter faceret,⁸ regiam coronam⁹ offenderet.

Post haec secundum continentiam privilegiorum, quae lecta coram populo fuerant, scripsit privilegia, divisit provincias¹⁰ et regiones¹¹ regni sui ac terminos et fines eorum hoc modo: . . .

Unaquaeque autem in provincia banum ordinavit, id est ducem, ex suis consaguineis fratribus, et supanos, id est comites, et sednicos, id est centuriones, ex nobilioribus earundem provinciarum. Dedit autem unicuique bano, id est duci, potestatem sub se habere

veškerého lidu přečteny starodávne listiny, jak latinské, tak řecké, poslané papežem i císařem, o rozdělení provincií, krajů a zemí, jak byly sepsány a uspořádány dřívějšími císaři. A král i všechen lid je schválil. A když se skončil dvanáctý den, byl král rukama vikáře Honoria i kardinála a biskupů korunován — byl korunován po způsobu králů římských²⁰ — a nastala mezi lidem i v celém království veliká radost. Potom poručil král, aby byli vysvěceni arcibiskupové, jeden v Saloně a druhý v Dioklii. Rovněž byli vysvěceni i přemnozí biskupové — a chrámy, které byly strženy a stály dosud zneuctěny, byly znovu postaveny a vysvěceny. Král také rozhodl, aby nikdo nijak žádný chrám neporušoval a ani aby neměl žádnou moc či panství nad jakýmkoliv chrámem, leč jedině arcibiskup nebo biskup, pod jehož mocí by ten chrám byl, a že ten, kdo by jednal jinak, urazil by svým jednáním královskou korunu.²¹

Potom podle obsahu listin, které byly před lidem přečteny, sepsal listiny a rozdělil provincie²² a kraje²³ svého království i jejich meze a hranice takto:

V každé provincii ustanovil pak ze svých pokrevních bratří bana, to jest vévodu,²⁴ a ze vznešenějších obyvatel těch provincií župany, to jest hrabata,²⁵ a setníky, to jest centuriony. Dal pak každému banovi, to jest vévodovi, moc míti pod sebou sedm setníků, aby ti podle práva a spravedlnosti soudili lid a vybírali poplatky a odevzdávali je

¹ Ch — sine nomine. ² Ch — a toj da imiju oni Sveti-puk kripiči u viri ³ L, O — Dalma, Ch — ka se diše Hlivaj
⁴ Ch — sine nominibus ⁵ Ch — dobri kralj Svetoga nauka. ⁶ Ch — sine.

¹⁵ O Honoriovi není v souvislosti s Moravou nic známo. V čele kuriálních legací na Moravu stál r. 873 biskup Pavel, r. 886 biskup Dominik a r. 899 arcibiskup Jan. Poněvadž kardinál tohoto jména není před 14. stol. znám, pokládá F. Šišić, *Letopis* 429—431, jméno Honorius za glosu 13. stol. v souvislosti s papežem Honoriem.

¹⁶ Dalma, Hlivaj či Clivna se obvykle ztotožňovala s Duvnem. M. Barada, *Topografija Porfirogenetove Paganije*, Starohrvatska prosvjeta, Nova serija II., 1923, 47 uvádí, že jde o Omiš.

¹⁷ Událost může spadat buď do doby vlády císaře Michaela III. (842—867) a Rostislavovy nebo do častí jeho nástupce Basileia I. a tedy Svatopluka I. (871—894).

¹⁸ L. Jelić (*Duvanjski sabor*, Vjesnik hrvat. arheolog. društva, n. s. X., 1908—1909, 135—145) se oba vyslance pokusil ztotožnit s protospatarem a katepanem Leonem z l. 1067—1069 a spatarkandidatem Joanem z r. 1076 v době chorvatského krále Petra Krešimira a před kralováním Demetera Zvonimira. Není také vyloučeno, že zde šlo o kuriální legáty ankonského biskupa Jana a palestrinského biskupa Lva, poslané r. 924 na splitskou synodu.

¹⁹ Podle V. Mošina, *Ljetopis* 31 spadá konání Duvanjského saboru buď do doby 1) Branimira, nebo 2) krále Tomislava, případně 3) do častí Petra Krešimira.

⁷ Ch — gardinali i biskupi s voljom svega puka posvetiše kralja i potvrdiše u kraljevstvo ⁸ Ch — protiva kralju i kruni
⁹ Ch — svemu kraljevstvu ¹⁰ Ch — zemlje ¹¹ Ch — županij.

²⁰ F. Šišić, *Letopis* 429 dává korunovací do souvislosti s korunovací Štěpána Prvovněčeného r. 1217. Chorvatská verze má: posvětili krále a upevnili v kralovani.

²¹ Chorv. verze: proti králi a koruně, „svemu kraljevstvu“. *Regiam coronam offendere* je pojetí nemožné před 13. stol.

²² Země.

²³ Chorv. verze má župy.

²⁴ Chorv. verze užívá pro knížete vedle názvu ban označení herceg.

²⁵ Místo župan či hrabě (comes) užívá chorv. verze označení knež (kníže).

septem sednicos, qui recte ac iuste populum iudicarent et tributa acciperent et banis praesentarent. Bani post haec medietatem regi persolverent et medietatem sibi tenerent. Comitibus vero, id est supanis, iussit sub se habere unum sednicum, qui cum eo similiter iudicarent populum cum iustitia; et duas partes tributorum comites, id est supani, regi ut solverent, tertiam vero suo usui retinerent; banis autem sive ducibus nullam rationem facerent, sed unusquisque teneret, et dominaretur supanis earundem provinciarum ac regionum, sed solo regi rationem redderent. Multas leges et bonos mores instituit, quos qui velit agnoscere, librum Sclavorum qui dicitur „Methodius“ legat,^e ibi reperit qualia bona instituit rex benignissimus.

Itaque perfectis omnibus, cardinales et episcopi ac legati imperatoris, accepta a rege^f licentia et agentes gratias deo et regi, cum honore magno et cum pluribus donis a rege datis, reversi sunt ad loca sua. Similiter bani^g et supani^h atque sednici^h noviter ordinati cum universo populo, laudantes deum et salutantes regem, abierunt unusquisque in provinciam et regionem suam.

Regnavit praeterea rex sanctissimus XL annos et menses quatuorⁱ genuitque filios et filias et septima decima die intrante mense martio mortuus est sepultusque est in ecclesia sanctae Marie in civitate Dioclitiana honorifice cum magnis exequiis. Tunc congregantes se populi lamentaverunt illum

banům — a banové aby potom polovinu vypláceli králi a polovinu si podržovali. Hrabatům pak, to jest županům, přikázal, aby měli pod sebou jednoho setníka a ten aby s županem podobným způsobem spravedlivě rozsužoval lid; a aby hrabata, to jest župani, vypláceli královi dvě třetiny poplatků, avšak jednu třetinu aby podržovali pro sebe, aby však banům, neboli vévodům, nedávali žádné vyúčtování, nýbrž aby si každý (vybrané poplatky) držel u sebe a vládl županům svých provincií a krajin a aby podávali (odevzdávali) vyúčtování toliko králi. Zavedl mnohé zákony i dobré obyčeje, a jestliže by je někdo chtěl poznat, nechť si přečte slovanskou knihu zvanou Methodius a tam nalezne, co dobrého zavedl ten nadmíru laskavý král.²⁶

A tak se po skončení toho všeho kardinálové, biskupové i císařovi vyslanci navrátili — se svolením krále²⁷ a vzdávající bohu i králi díky — do svých krajů s velkými počty a s přemnohými dary, které jim král věnoval. Stejně tak nově ustanovení banové,²⁸ župani²⁹ a setníci společně se vším lidem chválíce Boha a pozdravující krále, odešli každý do své provincie a do své krajiny.

Nejctihodnější ten král vládl pak ještě po čtyřicet let a čtyři měsíce³⁰ a zplodil syny a dcery; zemřel s příchodem sedmnáctého dne v měsíci březnu a byl důstojně a za slavnostních obřadů pohřben v chrámu svaté Marie

^e Ch — knjiže ke pri Hrvatih ostaše i pri njih se nahode a zovu se Metodios. ^f Ch — kralja i Svetoga-puka. ^g Ch — hercezi i bani. ^h Ch — knezove ^{ca} — satnici. ⁱ Ch — tri

²⁶ Chorv. verze: knihy, které zůstaly a jsou u Chorvatů a nazývají se Metodios. F. Šišić, *Letopis 134* pokládal celou pasáž za pozdější glosu 13. stol. V. Mošin, *Letopis 30* uvádí, že Methodius je název nomokánonu arcibiskupa Metoděje, přeloženého jím na Moravě za krále Svatopluka, cf. *Život arcibiskupa Metoděje*, kap. XV. J. Vašica, *Metodějův překlad nomokánonu*, Slavica 24, 1955.

²⁷ Chorv. verze: krále i Svatopluka.

²⁸ Chorv. verze: vévodové a banové.

²⁹ Chorv. verze: kněžové (knížata).

³⁰ Chorv. verze: čtyřicet let a tři měsíce. Svatopluk stál v čele Velké Moravy 23 let. Předtím spravoval delší čas východní oblast.

fientes. Et in eadem ecclesia, in qua sepultus est, elevaverunt^a filium eius Svetolicum;^b ibique consecratus et coronatus est ab archiepiscopo et episcopis. Ex illa denique die mos adolevit, ut in eadem ecclesia eligerentur et ordinarerentur omnes reges huius terrae.

X Igitur Svetolicus, accepto regno, secutus est vestigia patris sui et ambulavit in via mandatorum domini pacemque cum omnibus habuit. Genuit filios et filias et XII anno regni sui^c mortuus est regnavitque Vladislavus^d filius eius pro eo.

v městě Dioklei. Tehdy se shromáždil lid a s nářkem jej oplakával. A v témž chrámě, v němž byl pohřben, pozvedli na trůn³¹ jeho syna Svetolika³² a ten tu byl posvěcen a korunován od arcibiskupa a biskupů. Od onoho pak dne se ustálil zvyk, aby byli v tomto chrámě vybírání a ustanovování všichni králové této země.

X A tak Svetolik, přijav královskou vládu, kráčel ve stopách svého otce a šel po cestě přikázání Páně a žil v míru se všemi. Zplodil syny a dcery a ve dvanáctém roce³³ své vlády zemřel a po něm kraloval jeho syn Vladislav.³⁴

^a Ch — proslaviše za kralja i gospodina ^b I et O — svetolicus. ^c Ch — sedemnadeseť liti sedam miseci. ^d Ch — Stipan Vladislav.

³¹ Chorv. verze: byl provolán za krále a pána.

Zdá se, že název Svetolik souvisí s řeckým označením Σφειτολικος, používaným pro Svatopluka I. v díle Konstantina Porfyrogeneta, *De administrando imperio*, c. 40, 41. Souvisí-li jméno Svetolik s Moravou, může jít o Svatopluka II., kontaminovaného s Mojmírem II.

³³ Mojmír II. vládl patrně 12 let (894—906). Chorv. verze má: 17 let a tři měsíce.

³⁴ Chorv. verze: Štěpán Vladislav.

ANNALISTA SAXO
SASKÝ LETOPISEC

Tento letopisec, o jehož osobě nevíme nic určitého a na jehož saský původ usuzujeme z toho, že věnuje mnoho pozornosti saským dějinám, sestavil začátkem 2. poloviny 12. stol. rozsáhlé světové dějiny, které zahrnují léta 741 až 1139. Jde o rozsáhlé kompilační dílo, zakládající se na znalosti mnoha starších pramenů, z nichž autor často čerpal téměř doslovně. Opírá se zejména o starší saské kronikáře j. o *Widukinda*, *Thietmara*, *Adama Brémského*, ale i o jiné prameny, j. o *Ann. Fuldenses*, *Ann. Hildesheimenses* (a o letopisy s těmito spřízněné), o *Reginona*, *Ekkeharda*, ba i o *Kosmu*, a zřejmě používal též nějakých dnes ztracených halberstadtských letopisů (z jeho zájmu o dějiny halberstadtské diecéze se usuzuje, že snad v Halberstadtu přímo působil). Je zajímavé, že v pozdějších letech bylo toto dílo přes svou velkou pramennou cenu téměř neznámo.

Použitý text: *Annalista Saxo*, ed. G. Waitz, MGH SS VI 542—777.

Annalista Saxo

Saský letopisec

568 796 Henricus dux Foroiulanorum, missis hominibus suis cum Wonomiro Sclavo in Pannoniam, Iringum Avarorum principem, longis retro temporibus quietum, civili bello fatigatis inter se principibus, improviso exspoliavit.

568 803 ... His dispositis, Bawariam profectus, ac Pannoniorum causis compositis, Aquis reversus est; et ibi natale Domini celebravit.

796

¹ Friaul (Čedad), dnešní Cividale.

² Jméno knížete Iringa je zkomolenina z názvu „hring“.

³ Jde o nevhodnou vsuvku, která vznikla z neporozumění předložce.

⁴ O události *Ann. reg. Franc.* ad a. 796.

803

¹ Císař Karel Veliký (768—814).

² *Ann. reg. Franc.* ad a. 803.

796 Jindřich, vévoda friaulský,¹ poslal své lidi se Slovanem Vonomirem do Panonie a znenadání vyplenil Iringa,² knížete³ národa Avarů, dlouho předtím pokojného, když se knížata navzájem oslabila občanskou válkou.⁴

803 ... Když zařídil¹ tyto věci, odebral se do Bavor, a uspořádav záležitosti týkající se Panonií, vrátil se do Cách a tam oslavil Narození Páně.²

165 805 Caganus princeps Avarorum imperatorem adiit, postulans sibi dari locum ad inhabitandum inter Sabariam et Carantanum, quia propter infestationem Sclavorum in pristinis sedibus manere non poterat; quem imperator benigne suscepit, eiusque precibus favit. Eodem tempore misit exercitum cum filio suo Karolo super Selavos qui dicuntur Boemii; qui omnem terram eorum depopulantes, ducem eorum, qui appellabatur Lecho, occiderunt.

568 806 Sclavisque compressis ex hac parte, Boemos cum Bawariis et Alamanis aggreditur, eorumque terram ex proxima parte vastavit.

568 811 Imperator itaque, pace cum Hemungo firmata et placito generali Aquis habito, secundum consuetudinem in tres partes regni sui totidem exercitus misit; unum trans Albiam in Linones, qui et ipsos vastavit et castorum Hobuochi superiori anno a Wilzis destructum restauravit; alterum in Pannoniam ad controversias Hunorum ac Sclavorum finiendas direxit; tertium super Britones ad eorum perfidiam puniendam misit ...

Fuerant etiam Aquis adventum eius praestolantes, qui de Pannonia venerunt, Canizave princeps Avarorum et Thudun et alii principes ac duces

805

¹ Šlo o kapkana jménem Theodor.

² Karla Velikého.

³ K tomu *Ann. reg. Franc.* ad a. 805.

⁴ O těchto událostech dále *Ann. Mett. (prieores)* a *Chron. Moissiac.* ad a. 805.

806

¹ Karel Veliký.

² *Ann. reg. Franc.* ad a. 806.

811

¹ Karel Veliký.

² Králem Dánů.

³ Avarů.

⁴ Britové v Bretagni.

⁵ Karla Velikého.

⁶ K názvu chán Izauci a celé události *Ann. reg. Franc.* ad a. 811.

⁷ Šlo o vévodu Slovanů na sever od Dunaje, případně i v Posáví.

805 Kagan,¹ vládce Avarů, se obrátil na císaře² s požadavkem, aby mu dal k obývání místo mezi Sabarií a Karantem, ježto pro nájezdy Slovanů nemohl setrvat v dřívějších sídlech; císař ho milostivě přijal a vyhověl jeho prosbám.³ V téže době poslal vojsko se svým synem Karlem proti Slovanům, kteří se nazývají Čechové; to zpusťošilo celou jejich zemi a usmrťošilo jejich vévodu, který se nazýval Lech.⁴

806 A po potlačení Slovanů¹ napadl z této strany spolu s Bavyry a Alamany Čechy a nejbližší část jejich země zpusťošil.²

811 A tak když císař¹ uzavřel mír s Hemingem² a uspořádal podle zvyku obecný sněm v Cáchách, poslal do tří částí své říše stejný počet vojsk; jedno přes Labe proti Liňanům, které jednak zpusťošilo jejich území, jednak obnovilo hrad Hôhbeck, zbořený předešlého roku Velety, druhé poslal do Panonie, aby učinilo konec sporům mezi Huny³ a Slovany, třetí odeslal proti Britům,⁴ aby ztrestalo jejich věrolomnost ... Jeho⁵ příchod očekávali v Cáchách také příchozí z Panonie, chán Izauci,⁶ vládce Avarů, tudun i ostatní vládcové a vévodové Slovanů bydlících kolem Dunaje,⁷ kterým veli-

Sclavorum circa Danubium habitantium, qui a ducibus Francorum, qui in Pannonias missi fuerunt, ad praesentiam imperatoris iussi sunt venire.

575 846 Lodowicus rex Germaniae Pannoniam subegit, et Behemos domum rediens vastavit.

576 855 Expeditio Lodowici regis Germaniae fuit contra Ratzidum Marahensium regem in Morawiam.^a

577 860 His temporibus Lodowicus rex Germaniae plurima bella strenuissime gessit adversus Sclavorum gentes. Siquidem Marahensium regna ingressus, armis cuncta perdomuit, capto eorum principe Rastiz, cui etiam propter violata foedera oculos erui iussit.

584 876 Post haec convenerunt supradicti tres fratres in loco qui dicitur Sualivelt, et ibi diviserunt paternum regnum. Karlomannus sortitus est Bawariam, Pannoniam et Caruntum, quod corrupte Carantanum dicitur, necnon et regna Slavorum Behemensium et Marahensium; Lodewicus orientalem Franciam, Turingiam, Saxoniam, Fresiam et partem regni Lotharii; porro Karolo Alemannia in partem cessit et aliquae civitates ex regno Lotharii.

^a in Morawiam... manu 2. in loco raso.

846

¹ Ludvík Němec (830/843—876).

² Jde o zprávu, týkající se území na sever od Panonie, tj. Velké Moravy.

³ O události *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 846.

855

¹ O úspěchu Moravanů *Ann. Fuld.* ad a. 855.

860

¹ Jde o plurálový tvar: regna.

² Událost náleží do r. 870; *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 870, zvláště *Reginonis Chron.* ad a. 860, odkud je zpráva s chybným zařazením přejata.

876

¹ Synové Ludvíka Němce: Karloman, Ludvík a Karel.

² Jde o plurálový tvar.

³ *Reginonis Chron.* ad a. 876.

telé Franků přikázali, aby se dostavili k císaři.

846 Ludvík, král Germánie,¹ si podmanil Panonii², a vraceje se domů, zpusťošil Čechy.³

855 Uskutečnila se výprava Ludvíka, krále Germánie, na Moravu, proti Rostislavovi,¹ králi Moravanů.

860 V tom čase podnikl Ludvík, král Germánie, velmi rázně přemnohé války proti slovanským národům. Vpadl totiž do království¹ Moravanů, zbraněmi všechno pokořil a zajal jejich vládce Rostislava, jemuž dal nadto pro porušení smluv vypíchnout oči.²

876 Potom se sešli tři zmínění bratři¹ na místě, které se nazývá Schwala, a tam si rozdělili otcovské království. Karloman dostal jako úděl Bavorsy, Panonii a Karnuntum, jež se chybně nazývá Karantanum, a rovněž i (obě) království² Slovanů, Čechů a Moravanů; Ludvík východní Franky, Durynsko, Sasko, Frísii a část království Lotarova; a konečně Karlovi připadla Alamanie a některá města z království Lotarova.³

585 880 Karlomannus ... plurima quippe bella in regnis Slavorum gessit, semper triumphavit.

587 890 Arnulfus rex Zuendibolh Marahensium Slavorum regi ducatum Boemiae concessit. Nam etiam ante regnum regi familiaris fuerat, et filium eius de pellice a sacro fonte susceptum Zuendibole appellari fecerat. Unde Boemii, suae gentis principes habere soliti, fidei Francis devotissime servatam reliquerunt, et Zuendibolh de adiectione alterius regni praesumens, rebellavit. Arnulfus in auxilium vocavit gentem scelestissimam Ungarorum, retro seculis ignoratam, a Scithia, quam Tanais sua refusione in immensum porrigit, tunc egressam ... Inde Hungarorum gens a finitimis sibi Pecenacis expulsa, valedicentes patriae, primo per Pannoniorum et Avarum solitudines venatu ac spatione victum quaerebant, deinde Carantanorum, Marahensium et Bulgarum fines irruperunt, paucos gladio, sagittis multa milia perimentes, quas corneis arcibus tanta arte dirigunt, ut praevideri non possint. In acie praeliari et urbes expugnare nesciunt. Intolerandi essent, si quantus impetus, tanta eis perseverantia esset. Pugnans procurrentibus equis aut terga danti-

880 Karloman... svedl totiž přečetné války v královstvích Slovanů a vždy zvítězil.¹

890 Král Arnulf postoupil Svatoplukovi, králi moravských Slovanů, vévodství Čechy. Neboť¹ již před králováním² byl důvěrným přítelem krále³ a jeho syna, kterého měl⁴ ze souložnice, — pozvednuv ho z posvátného pramene — dal⁵ nazvat Svatoplukem. Proto Čechové, zvyklí mítvat knížata ze svého národa, upustili od věrnosti, kterou Frankům velmi oddaně zachovávali, a Svatopluk nabyv po získání druhého království odvahy a vzbouřil se.⁶ Arnulf zavolal na pomoc nejzločinnější národ Maďarů,⁷ v minulých stoletích neznámý, jenž tehdy přišel ze Skýtie, která se rozkládá do nedozírna proti proudu řeky Donu⁸. ... Od tamtud byl kmen Uhrů vyhnán svými sousedy Pečeněhy, rozloučil se s vlastní a nejprve si hledal obživu v lovu a honitbě v pustinách Panonů a Avarů,⁹ potom vtrhl do končin Korutanců, Moravanů a Bulharů a nemnohé zahubil mečem, tisíce však šípy, jež vysílají Maďaři z luků, zhotovených z rohů, s tak velkým uměním, že je nelze předem postřehnout. Nedovedou však bojovat v šiku a dobývat měst. Nebylo

880

¹ *Reginonis Chron.* ad a. 880. O zmíněných bojích *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* k době jeho života:

890

¹ Svatopluk.

² *Ante regnum* se v této souvislosti může vztahovat jen na Svatopluka a znamená obecně období před nástupem Svatopluka k moci, tj. před bitvou u urbs antiqua Rastizi v červenci r. 871, *Ann. Fuld.* ad a. 871. Celou pasáž převzal *Annalista Saxo* z *Reginonis Chron.* ad a. 890 v tom smyslu, že slova Reginonova o povýšení do hodnosti království (in regni fastigio sublimare) vztahoval — jak zřejmě nebylo ani jinak možné — bez rozpaku na Svatopluka. Tato skutečnost dává za pravdu názoru, že Regino mnil uvedenými slovy Svatopluka a nikoli Arnulfa, k tomu L. Havlík, *Zwendibald rex Marahensium* 118.

³ Arnulfa.

⁴ Arnulf.

⁵ Svatopluk.

⁶ Zpráva je převzata z *Reginonis Chron.* ad a. 890, která shrnula k tomuto datu i události z l. 891—893. Zpráva se patrně týká nejvíce r. 891, *Ann. Fuld.* ad a. 891.

⁷ Maďaři přispěli Arnulfovi na pomoc r. 892, *Ann. Fuld.* a *Ann. Sangall.* ad a. 892.

⁸ *Reginonis Chron.* ad a. 889, odkud je celá zpráva o Maďarech převzata.

⁹ O těchto pustinách *Regin. Chron.* ad a. 889, pozn. 2.

bus; saepe fugam simulant, nec pugnare diu possunt, praelia in ardore certaminis deserunt, quae paulo post ex fuga repetunt, ut cum vicisse te putes, tunc discrimen subeundum sit. Vivunt non hominum sed belluarum more carnibus crudis et sanguinis haustu; corda hominum quos capiunt particulatim dividentes, pro remedio devorant; nulla miseratione flectuntur; capillum usque ad cutem ferro caedunt; super equos ire, consistere, colloqui et meditari solent; liberos ac servos suos equitare et sagittare magna industria docent. Ingenia tam viris quam feminis tumida, seditiosa, fraudulenta, procacia; semper in externos motus aut domesticos inquieti, natura taciti, ad faciendum quam dicendum promptiores. Ab eis non solum memoratae regiones, sed etiam Italiae regnum est vastatum. Usque ad Arnulfum interpositionibus quas clusuras vulgus nominat separati, nec ad occidentalem plagam nec ad meridianam habuerant exeundi facultatem. His depulsis, Arnulfus per Ungaros Zuendibolh viciniam, cum exercitu Marahense regnum ingressus, cuncta quae extra urbes repperit demolitus est. Cumque fructiferae arbores radicibus exciderentur, Zuendibolh pacem poposcit, et dato filio obside, sero promeruit. Arnulfus secure potitus est imperio. Ungari observato exitu et contemplati regiones, malum cordibus, quod post in propatulo claruit, machinabantur.

588 891 Arnulfus rex in extremitatibus Bawariae morabatur, insolentiam Slavorum reprimens.

¹⁰ Událost se vztahuje jak u Regina (k r. 890), tak i u *Annal. Saxo* ad a. 890 k r. 892, *Ann. Fuld.* ad a. 892. Viz též *Livudprandi Antapodosis* I 13.

¹¹ Jde o Reginonovu licenci převzatou *Annal. Saxo, Reginonis Chron.* ad a. 890, pozn. 2.

891

¹ O tom, že zpráva souvisí buď s l. 891—893 nebo s r. 897, viz *Reginonis Chron.* ad a. 891.

by jim možno odolat, kdyby byli tak vytrvalí, jako jsou útoční. Bojují na koních pádících vpřed nebo prchajících zpět; často předstírají útok a nedovedou dlouho bojovat, v zápalu boje opouštějí bitvu a brzy nato se do ní z útěku vracejí, že tehdy jsi nucen vybojovat rozhodnou bitvu, když se již domníváš, že jsi zvítězil. Živí se ne jako lidé, ale jako divoká zvířata, syrovým masem a pitím krve; srdce lidí, které zajmou, rozdělují na části a pojídají je jako lék; nedají se obměkčit žádným soucitem; vlasy si holí nožem až na kůži; na koních mají ve zvyku se pohybovat, stát, hovořit i přemýšlet; s velkou pílí učí své děti a otroky jezdit na koních i střílet z luku. Jak muži, tak ženy jsou povahy vzpurné, odbojné, úskočné a drzé; vždy jsou neklidní se sklonem k vnějším i domácím rozbrojům, od přírody jsou mlčenliví, spíše ochotni k činům než k řečem. Ti zpustošili nejen zmíněné již krajiny, nýbrž i italské království. Až do doby Arnulfovy byli odděleni překážkami, které lid nazývá zátarasami, a neměli možnost vyrazit ani na stranu západní ani na stranu jižní. Po jejich odstranění porazil Arnulf pomocí Maďarů Svatopluka a vtrhnuv s vojskem do moravského království, rozbořil všechno, co našel mimo města.¹⁰ A když byly ovocné stromy z kořene vyvráceny, Svatopluk požádal o mír, a dav syna jakožto rukojmí, pozdě ho dosáhl.¹¹ Arnulf pokojně spravoval říši. Maďari zpozorovavše výsledek a prohlédnuvše krajiny, strojili v srdcích zlo, což později vyšlo najevo.

891 Král Arnulf dlel na pomezí Bavor a potlačoval tu zpupnost Slovanů.¹

590 893 Zuendibolh rex Marahensium Slavorum, vir inter suos prudentissimus et ingenio callidissimus, diem clausit extremum. Non desunt scripta quedam, quae de ipso testantur, quod rebellionis suae penitencia ductus, spreto seculo, patriam reliquerit, ac divinis obsequiis se subiciens, in cetu religiosorum vite reliquum egerit. ... Regnum Zuendebalchi filii eius paucis tempore infeliciter tenuerunt, Ungaris omnia populantibus.

590 901 Arnulfi morte intellecta, incursio Ungarorum ad excidium gentium ad meridiem et occasum degentium exortur, quorum infausto auxilio Arnulfus potiebat imperio, destructo ingenti vallo in Pannonia, quo Karolus Magnus barbaras nationes circumcluserat.

591 906 Ungari a Marahis caeduntur.

893 Svatopluk, král moravských Slovanů, muž mezi svými nejrozvážnější a duchem nejbystřejší, zemřel.¹ Nechybějí jakési záznamy, které o něm svědčí, že z lítosti nad svým vzbouřením pohrdl světským životem, opustil vlast a oddav se službě boží, prožil zbytek svého života ve společenství mnichů.² ... Svatoplukovo království drželi jeho synové nešťastně po krátkou dobu, neboť Maďari všechno zpusťovali.³

901 Když se roznesla zpráva o smrti Arnulfově,¹ uskutečnil se k záhubě národů, žijících na jihu a západě, vpád Maďarů,² s jejichž neblahou pomocí se Arnulf zmocnil vlády, dav strhnout v Panonii ohromnou hradbu, již Karel Veliký obklíčil barbarské národy.

906 Maďari jsou potřeni od Moravanů.¹

893

¹ Zpráva je převzata z *Regin. Chron.* ad a. 894, kam také správně náleží.

² Tuto část převzal *Annal. Saxo* patrně z *Cosmae Chron. Boem.* I 14.

³ Uvedená věta pochází z *Regin. Chron.* ad a. 894.

901

¹ Zemřel 8. prosince 899.

² Jde o nájezd Maďarů do Itálie a do Bavor v l. 899—900.

906

¹ Zpráva náleží buď k r. 902 (*Ann. Fuld.* ad a. 902), V. Novotný, *České dějiny* I/1, 434—435) nebo skutečně *Annal. Saxo* zaznamenal, odjinud však nezjistitelnou, porážku Maďarů na Moravě r. 906, L. Havlík, *O politických osudech* 136.

ANNALES GRADICENSES
LETOPISY HRADIŠTSKÉ

Jsou nazvány podle kláštera sv. Štěpána na Hradisku u Olomouce, kde je ve 12. stol. složil neznámý autor. Dílo je až do r. 893 výtahem z *Ekkeharda*, vlastní Letopisy zahrnují léta 894—1145 a jsou kompilací z více pramenů. Vedle *Ekkeharda*, kterého užívají až do r. 999, čerpají zejména z *Kosmy* a jeho vyšehradského i sázavského pokračovatele (do r. 1140) a mimoto ze zdá, že jejich autor měl alespoň od r. 1095 po ruce i nějaké místní letopisy. Konec díla je poměrně samostatný. Na Letopisy hradištské přímo navazují tzv. *Annales Opatovicenses* — *Letopisy opatovické* (Opatovice nad Labem), které zahrnují s mezerami léta 1146—1163.

Použitý text: *Annales Gradicenses et Opatovicenses*, ed. W. Wattenbach, MGH SS XVII 643—653 (srov. i *Letopisy Hradištsko-Opatovické*, ed. J. Emler, FRB II 386—400).

Annales Gradicenses

894 Borivoi est baptizatus primus dux Boemiae catholicus, patris nomine Goztivit filius ... ab his predictis genitus ut iam dictum est felicis memoriae dux Borivoi feliciter est baptizatus; ante cuius tempora Arnolfus Zuatopluk filio suo Moraviensium et Boemiensium a. D. 890 concessit ducatum. Hac ipsa tempestate Cyrillus et Methudius inventis Bulgarorum litteris verbum Dei predicaverunt Moravicis. Eodem vero anno

894

¹ Vévoda Čech.

² *Cosmae Chron. Boem.* I 10, 14. Kosmovo vročení křtu není správné.

³ Svatopluk vládl současně s Bořivojem; obrat „před jeho dobou“ upomíná na Reginona z Prümü k r. 890, odkud zřejmě prostřednictvím Kosmovým pochází i další znění zprávy.

⁴ *Reginonis Chron.* ad a. 890, kde se však vypráví, že Arnulf postoupil králi Svatoplukovi vévodství Čechů; dále *Cosmae Chron. Boem.* I. 14.

⁵ Jde o mylné ztotožnění Svatopluka s lotrinským králem Zwentibolchem (Svatoplukem), synem Arnulfovým, jemuž byl moravský Svatopluk kmotrem.

⁶ Konstantin-Kyryl působil na Moravě v l. 863/864—867, Metoděj kromě toho od l. 869/870 (kromě věznění ve Švábsku) do r. 885.

Letopisy hradištské

894 Byl pokřtěn Bořivoj, první český vévoda¹ křesťanský, syn otce jménem Hostivíta² ... a z nich právě uvedených pocházel, jak již bylo řečeno, vévoda Bořivoj blahé paměti, jenž byl šťastně pokřtěn. Před jeho vládou³ svěřil Arnulf léta Páně osmistého devadesátého vévodství Moravanů a Čechů⁴ svému synu Svatoplukovi.⁵ V téže době hlásali Moravanům slovo boží Cyril a Metoděj,⁶ když předtím

quo dux Boemie prefatus Borivoi est baptizatus, Zuatopluk predictus rex Moravie, monachus factus est in Zober quodam cenobio Pannoniae, sed quot annis ibi vixerit posteritas certitudine non accepit.

vynalezli bulharské písmo. Téhož roku pak, když byl zmíněn již Bořivoj, vévoda český, pokřtěn, stal se řečený již král moravský Svatopluk mnichem⁷ v Zoboru⁸, jakémsi panonským klášteře, ale potomstvo nedošlo jistoty, kolik let tam žil.

645

900 Arnolfus imperator obiit, moxque eodem anno Ungari morte illius audita collecto permagno exercitu Moravianorum gentem, quam illorum auxilio Arnolfus imperator sibi subdiderat, invadunt sibi que vendicant. Baioariorum quoque fines occupant, castella diruunt, aeclesias igni consumunt, populos iugulant, et ut magis magisque timeantur, interfectorum sese sanguine potant.

900 Zemřel císař Arnulf¹ a brzy, v témž roce, Maďaři, když uslyšeli o jeho smrti, seberou převelike vojsko, napadnou národ Moravanů, který si císař Arnulf podrobil s jejich pomocí,² a podmaní si jej, obsadí také končiny Bavorů,³ zbojí hrady, sežehnou chrámy, hubí obyvatelstvo, a aby se jich lidé více a více báli, napájí se krví zabitých.

⁷ Rok 894 je úmrtním rokem Svatopluka.

⁸ O této tradici *Cosmae Chron. Boem.* I 14.

900

¹ Císař Arnulf zemřel v r. 899.

² Arnulf napadl bez úspěchu Moravany s pomocí Maďarů r. 892, *Ann. Fuld.* a *Ann. Sangall.* ad a. 892. Zpráva *Ann. Grad.* odpovídá údajům, které přináší *Annalista Saxo* ad a. 890 a před ním *Reginonis Chron.* ad a. 890 a 894. Z Fuldských letopisů k l. 892—893 neplatí nic, co by nasvědčovalo zprávě *Ann. Grad.*

³ O nájezdu Maďarů proti Bavorům *Ann. Fuld.* ad a. 900.

HELMOLDI PRESBYTERI CHRONICA SLAVORUM
KNĚZE HELMOLDA KRONIKA SLOVANŮ

Kronika je dílem *Helmolda*, který byl mnichem v klášteře Bosau (Buzov) v Holštýnsku (zemřel po r. 1177). Je rozdělena do dvou knih; začíná se informacemi o slovanských kmenech i sídlech a výkladem o obrácení Sasů na víru za Karla Velikého a končí rokem 1171. Autor se ve své Kronice opírá často zejména o *Adama Brémského* a *Ekkeharda*, mnoho však čerpal i z listin a z ústních informací.

Použitý text: *Helmoldi presbyteri Chronica Slavorum*, ed. J. M. Lappenberg — G. H. Pertz, SRG, Hannoverae 1868 (srov. i *Helmoldi presbyteri Chronica Slavorum*, ed. J. M. Lappenberg—L. Weiland, MGH SS XXI 1—99). Český překlad Kroniky vydal v Praze r. 1947 K. Vrátný s názvem *Helmolda, kněze buzovského, Slovanská kronika*.

Helmoldi presbyteri Chronica
Slavorum

18 I 1 Sclavorum igitur populi multi sunt habitantes in litore Balthici maris . . . Hoc mare multe circumsedent nationes. Dani siquidem ac Sueones, quos Northmannos vocamus, septentrionale litus et omnes in eo continent insulas. At litus australe Sclavorum incolunt nationes, quorum ab oriente primi sunt Ruci, deinde Poloni, habentes septentrione Pruzos, ab austro Boemos et eos qui dicuntur Moravi sive Karinthi atque Sorabi. Quodsi adieceris Ungariam in partem Sclavanie, ut quidam volunt, quia nec habitu nec lingua discrepat, eousque latitudo Sclavice lingue succrescit, ut pene careat estimatio.

I 1

¹ Cf. *Adam. Brem.* II, 21, 19.

Kněze Helmolda Kronika Slovanů

I 1 . . . Tedy na pobřeží Baltického moře bydlí mnohé slovanské kmeny . . . Kolem tohoto moře sídlí mnohé národy. Neboť Dánové a Švédové, které nazýváme Normany, drží severní břeh a k němu přiléhající ostrovy. Jižní břeh obývají pak národy Slovanů, z nich první od východu jsou Rusové, pak Poláci, kteří mají na severu Prusy, na jihu Čechy a ty, kteří se nazývají Moravané nebo Korutanci a Srbové. A jestliže bys připojil na stranu Slovanů Uhry — jak někteří chtějí, protože se neliší ani vzezřením ani jazykem¹ — vzroste velikost slovanského jazyka do té míry, že se téměř vymyká možnosti odhadu.

ANNALES SANCTI RUDBERTI SALISBURGENSES
SOLNOHRADSKÉ LETOPISY SVATÉHO RUDPERTA

Jde o solnohradské letopisy, které se ve svém základě opírají o společnou předlohu s *Ann. Mellicenses* a až do r. 1186 je potom poji těsně a přímé příbuzenství s *Ann. Admontenses*, *Ann. Garstenses* i s některými dalšími texty z Kremsmünsteru a z Altaichu; v tom se asi již uplatnil vliv nějaké nezachované solnohradské (nebo admontské?) kompilace, která vznikla kolem r. 1180 z rozmanitých pramenů (mimo jiné i s použitím starších solnohradských předloh, které se uplatňují např. v *Ann. Iuvavenses maximi*). Později bylo k Letopisům připojeno několik pokračování.

Použitý text: *Annales sancti Rudberti Salisburgensis*, ed. W. Wattenbach, MGH SS IX 758—823.

Annales sancti Rudberti
Salisburgenses

Solnohradské letopisy
svatého Rudperta

768 655 Dagobertus rex misit exercitum in Karinthiam contra Samonem Sclavum, qui negociatores eius occiderat.

805 Imperator per filium suum Karolum Boemos subicit.

890 Arnolfus Nortmannos delevit, Zundeboldum de Moravia vicit.

655 Král Dagobert poslal vojsko do Korutan proti Slovanovi Sámovi, který zabil jeho kupce.¹

805 Císař si prostřednictvím svého syna Karla podmanil Čechy.¹

890 Arnulf rozdrtil Normany a porazil Svatopluka z Moravy.¹

655

¹ *Fredegarii Chron.* IV, c. 68; *Conversio Bag. et. Caranic*, c. 4.

805

¹ *Ann. reg. Franc.*, *Ann. Mett. (prieores)* a *Chron. Moissiac.* ad a. 805.

890

¹ O boji Arnulfa se Svatoplukem *Reginonis Chron.* ad a. 890 a 894, *Ann. Fuld.* ad a. 892, 893

ANNALES MAGDEBURGENSES
LETOPISY MAGDEBURSKÉ

Byly sepsány koncem 12. stol. neznámým mnichem v Magdeburgu; dříve se často uváděly pod názvem *Chronographus Saxo*. Letopisy zahrnují události od narození Kristova až po r. 1188 a mají charakter kompilačního díla s mnoha rozmanitými závislostmi.

Použitý text: *Annales Magdeburgenses*, ed. G. H. Pertz, MGH SS XVI, 105—196.

Annales Magdeburgenses

137 805 Imperator misit Karolum filium suum in Boemiam, qui, depopulatis omnibus, ducem terre illius nomine Lechonem occidit, indeque regressus ad patrem, in Vosego silva venatui studentem invenit.

137 811 Imperator pace cum Hemmingo rege Danorum firmata et placito generali Aquisgrani habito, in tres partes regni sui totidem exercitus misit, unum trans Albiam in Limones, qui et ipsos vastavit et castellum Hochburi superiori anno a Wilcis destructum restauravit; alterum in Pannonias ad controversias Hunorum et Selavorum finiendas; tertium in Brittones ad perfidiam eorum puniendam; qui omnes prospere egerunt.

805

¹ Karel Veliký.

² *Ann. reg. Franc., Ann. Mett. (priors) a Chron. Moissiac.* ad a. 805.

811

¹ Karel Veliký.

² Avarů.

³ Do Bretagne.

⁴ *Ann. reg. Franc.* ad a. 811.

Letopisy magdebské

805 Císař¹ poslal svého syna Karla do Čech, a ten když všechno zpusťošil, zabil vévodu oné země jménem Lecha, a vrátiv se odtud k otci,² nalezl ho ve Vogézkém lese, jak se věnuje lovu.

811 Když císař¹ uzavřel mír s dánským králem Hemmingem a uspořádal obecný sněm v Cáchách, poslal do tři částí své říše stejný počet vojsk; jedno přes Labe proti Liňanům, které jednak zpusťošilo jejich území, jednak obnovilo hrad Hóhbeck, zbořený předešlého roku Velety; druhé poslal do Panonií, aby učinilo konec sporům mezi Huny² a Slovany; třetí pak poslal proti Britům,³ aby ztrestalo jejich věrolomnost: všechna tato vojska si vedla úspěšně.⁴

139 846 Ludowicus rex, filius Ludowici, Pannoniam subegit, indeque reversus Boemios vastavit.

139 860 Lodowicus senior, frater Lotharii imperetoris, bella plurima strennuissime peregit contra Selavos. Siquidem Marahensium^a regna ingressus, armis cuncta perdomuit, captoque principe nomine Rastiz, eum cecari fecit.

846 Král Ludvík,¹ syn Ludvíkův,² si podmanil Panonii, a vraceje se odtamtud, zpusťošil Čechy.³

860 Ludvík starší,¹ bratr císaře Lotara, vedl velmi rázně přemnohé války proti Slovanům. Když totiž vpadl do království Moravanů, zbraněmi všechno pokořil, jejich vládce jménem Rostislava zajal a dal osplepit.²

^a Ramahensium *cod.*

846

¹ Ludvík Němec.

² Císaře Ludvíka Pobožného.

³ Podmanění Panonie se týká výpravy Ludvíka Němce na Moravu; v Čechách utrpěla Ludvíkova vojska těžké ztráty, *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 846.

860

¹ Ludvík Němec.

² Událost se týká r. 870, *Ann. Fuld.* a *Ann. Bertin.* ad a. 870.

CHRONICA COLLECTA A MAGNO PRESBYTERO
KRONIKA SESTAVENÁ KNĚZEM MAGNEM

Kronika popisuje události od narození Kristova po rok 1195. Jde vlastně o přepracování *Letopisů reichersberských* (*Ann. Reicherspergenses*), jež pořídil v 2. pol. 12. stol. — hned v několika podobách — reichersberský presbyter *Magnus* (ve své původní verzi sahaly *Ann. Reicherspergenses* do r. 1167). Na Magnovu kroniku navázalo pak ještě pokračování, dovedené do r. 1279.

Přehled nejdůležitějších rukopisů:

- 1: *Codex Reicherspergensis* z 12. stol. (Kronika tu končí rokem 1195.)
- 2: Jedna verze Kroniky, jak ji obsahuje *Codex Iohannei Grazensis* ze 12. a 13. stol. (tato verze končí rokem 1160).
- 3: Druhá verze Kroniky, jak ji obsahuje též kodex (končí rokem 1195 a na ni pak navazuje pokračování do r. 1278).
- 4: *Codex Voraviensis* ze 14. stol. (je porušen a končí u r. 1191).

Použitý text: *Chronica collecta a Magno presbytero*, ed. W. Wattenbach, MGH SS XVII 476—523.

Chronicon Magni presbiteri

Imperatores Romanorum in Baiaria.

- 484 889 Hic Arnulfus Ungaros primus eduxit de sedibus suis, in auxilium suum eos vocans contra Maravenorum gentem, quod eo moriente exitium fuit multarum gentium.^a

^a haec ex *Liudprando I, 13*, sumpta, in solo 3 leguntur; in 2 autem a. 900. haec: Traditur de isto Arnulfo imperatore, quod dum ipse Cendealdum Maravenorum ducem debellare nequiret, audacem, omnipotentis Dei ignaram, scelcerum omnium consciam, cedis et rapinarum avidam, et eam sibi vocavit in auxilium, primo autem anno regni sui Luodwicus filius eius cum Ungaris apud Augustam pugnam conseruit et victus est. In qua pugna Leopaldus, Arnolfi Bawariorum ducis pater, occubuit. Post victoriam Ungari per totum regnum diffusi sunt Bawaricum. Ex *Liudprando et Ottone Frisingensi VI, 15*.

Kronika kněze Magna

Římští císaři v Bavořích.

- 890 Tento Arnulf první vyvedl Madary z jejich sídel, volaje si je na pomoc proti národu Moravanů, a to se stalo po jeho smrti zhoubou pro mnohé národy.

Pontifices Romani.

- 484 890 Gens Ungarum ferocissima et omni belua crudelior, retro ante seculis ideo inaudita quia nec nominata, a Sciticis regnis et a paludibus quas Thanais fluvius sua refusione in inmensum porrigit egressa est, a finitimis sibi populis qui Pecinaci vocantur a propriis sedibus expulsa. Huius nefandissime gentis crudelitate primum Pannoniorum et Avarum solitudines, deinde Carantenorum Marahensium ac Vulgarum fines, necnon et regnum Italiae ex maxima parte devastatum est.

Římští papežové.

- 890 Národ Maďarů, velmi divoký a nad každou šelmu krutější, v dřívějších stoletích proto neznámý, ježto nebyl nikde jmenován, byl vypuzen ze svých vlastních sídel sousedním lidem, který se nazývá Pečeněhové, a vydal se na cestu ze skytských království a bažin, která se rozkládají do nedozírna proti proudu řeky Donu.¹ Krutostí tohoto nejbezbožnějšího národa bylo nejprve zničeno území Panonů a Avarů,² potom končiny Korutanců, Moravanů a Bulharů a rovněž tak z největší části i italské království.

890

¹ *Reginonis Chron.* ad a. 889.

² Těmito pustinami bylo patrně území na dolní Drávě, Sávě a Tise, viz *Reginonis Chron.* ad a. 889, pozn. 2.

ANNALES DUCUM BAVARIAE
LETOPISY VÉVODŮ BAVORSKÝCH

Jde o velmi stručné a mezerovité letopisy, které vznikly v 13. stol. a popisují události v rozmezí let 508—907. Jejich význam není velký. Mimo jiné jsou závislé na *Ekkehardovi* a na *Ann. s. Rudberti*, jich samých bylo využito v *Auct. Mellicense* a v *Ann. Osterhovenses*.

Použitý text: *Annales ducum Bavariae*, ed. F. Jaffé, MGH SS XVII 355, 365—366.

Annales ducum Bavariae

366 877 Karlomannus, filius Ludwici regis orientalis Francie, accepit a fratribus suis in partem hereditatis Bawariam, Boemiam, Moraviam, Karinthiam, Austriam, Stiriam.

Letopisy vévodů bavorských

877 Karloman, syn Ludvíka, krále východních Frank,¹ dostal od svých bratrů jako dědičný podíl Bavy, Čechy, Moravu, Korutany, Rakousy a Štýrsko.²

877

¹ Ludvíka Němce.

² Zpráva se týká r. 876, *Regin. Chron.* ad a. 876.

ROGERI DE WENDOVER CHRONICA
KRONIKA ROGERA Z WENDOVER

Roger de Wendover, mnich z anglického kláštera v St. Albans († 1236), napsal dějepisné dílo „*Chronica sive Liber qui dicitur Flores historiarum*“ (Kronika neboli kniha zvaná Květy dějin), které obsahuje popis událostí od narození Kristova do r. 1235.

Použitý text: *Ex Rogeri de Wendover monachi s. Albani Floribus historiarum*, ed. F. Liebermann, MGH SS XXVIII 3—73 (jde o výtah částí významných pro středoevropské dějiny a zahrnující léta 304—1235).

Ex Rogeri de Wendover Floribus
Historiarum

23 850 Franci a Boemannis — terga darent.

Z Květů dějin od Rogera z Wendover

850 Frankové od Čechů (donuceni? poražení?) dají se na útěk.¹

850

¹ O události, která se týká r. 849 *Ann. Fuld.* ad a. 849.

ANNALES STADENSES AUCTORE ALBERTO
STADSKÉ LETOPISY ALBERTOVY

Tyto letopisy zahrnují události od stvoření světa po r. 1256; jejich autorem byl opat *Albert ze Stade* (diec. brémská), který započal okolo r. 1240 se sepisováním letopisů a nakonec k nim patrně ještě připojil pokračování do r. 1265. Dílo se opíralo zejména o starší saské kroniky.

Použitý text: *Annales Stadenses auctore Alberto*, ed. J. M. Lappenberg, MGH SS XVI 271—379.

Annales Stadenses auctore Alberto

Stadské letopisy Albertovy

309 805 Karolus filius imperatoris — Le-
chonem occidit.

805 Císařův syn Karel zabil Lecha.¹

805

¹ *Ann. reg. Franc., Ann. Mett. (prieores) a Chron. Moissiac.* ad a. 805.

SIMONIS DE KÉZA GESTA HUNGARORUM
ŠIMONA Z KÉZY DĚJINY MAĎARŮ

Dílo vzniklo mezi léty 1282 a 1285 a složil je *Šimon z Kézy*, klerik krále Ladislava IV. Autor zachytil v tomto svém díle celkem samostatně události z doby Ladislava IV. a předal jim stručný výtah z nějaké nezachované „skladby z 13. stol.“, která byla jen o něco málo starší a popisovala podrobněji — zřejmě v závislosti na nejstarší uherské kronice zvané *Gesta Hungarorum vetera* (viz *P. Magistri qui Anonymus dicitur Gesta Hungarorum*), ale zčásti např. i na *Reginonovi* a jeho pokračovateli — dějiny Maďarů až do r. 1091 a potom uváděla jen jména králů spolu se stručnými historickými poznámkami. Přitom proti spisu *Gesta Hungarorum vetera* obsahovala tato skladba navíc ještě počáteční partii o dějinách Hunů. (Srov. A. Domanovszky, SRH I 131 n.)

Kronika Šimona z Kézy přináší některé nové údaje pro dějiny 10. stol., které anonymní P. Magister nemá, ať jde o jméno Svatoplukovo a jeho vládu v Panonii nebo o zkomolený název Moravanů, přejatý patrně prostřednictvím bavorským. Moravany a jejich historii spojuje Šimon z Kézy již nerozlučně s Čechy, s nimiž mu jako obyvatelé a součást českého státu splývali.

Poznámka k rukopisnému dochování: Novověká znalost Šimonova díla se v zásadě opírá o *Codex Kismartoniensis*, který pocházel z konce 13. stol., ale od r. 1782 po něm mizejí všechny stopy. Text našeho vydání se zakládá především na jednom novověkém opise tohoto rukopisu (*Codex Batthyányanus Rohoncianus* z 18. stol.), textově kritické poznámky se pak vztahují k těmto dalším textům díla:

- H: Opis rukopisu kismartonského, pořízený G. Hevenessym v r. 1701.
P: Opis téhož rukopisu pořízený — pravděpodobně na základě textu Hevenessyho — G. Prayem, taktéž v 18. stol. Ve srovnání s opisem Hevenessyho bývá však pokládán za méně spolehlivý.
E: Vydání od A. Horányiho z r. 1782, které je opraveným vydáním první edice Horányiovy, vyšlé v r. 1781. Jde opět o méně spolehlivý text, neboť je založen na srovnání s textem některých obdobných děl o dějinách Maďarů, které však od Šimona nepocházejí: zejména to byl tzv. *Codex Sambuci* (o němž viz níže pod S), a dále *Johannis de Thuróczy Chronica Hungarorum* (o níž viz na str.).
S: Tzv. *Codex Sambuci* z konce 15. stol., pokládáný dlouho za rukopis Šimona Kézy; obsahuje však ze Šimona Kézy pouze tři úvodní kapitoly (podrobněji o tomto kodexu viz v úvodu k *Uherské kronice ze 14. století, Chronici Hungarici compositio saeculi XIV.*).

Použitý text: *Simonis de Keza Gesta Hungarorum*, ed. A. Domanovszky, SRH I 129—194.

163 Simonis de Keza Gesta Hungarorum

I 23 Postquam autem filii Ethelae in praelio Crunhelt cum gente Scitica fere quasi deperissent, Pannonia extitit X annis sine rege, Sclavis tantummodo, Graecis, Teutonicis, Messianis et Ulahis advenis remanentibus in eadem, qui vivente Ethela populari servitio sibi serviebant. Surrexit tandem Zvatapluga filius Morot, princeps quidam in Polonia, qui Bracta subiugando Bulgaris Messianisque imperabat, incipiens similiter in Pannonia^b post Hunnorum exterminium dominari. Hunc quidem Hungari de fluvio Hung variis muneribus allectum et nunciis explorantes, considerata militia illius immunita, ipsum Zvatapluga^c irruptione subita | prope fluvium Racusa^d iuxta Banhida, in quodam oppido, cuius interrupta adhuc eminent, cum tota militia peregunt, et sic Pannoniae populis, qui superius sunt notati, inceperunt dominari. Tradunt quidam, quod Hungari Morot, non Zvatapluga^e in secundo

Šimona z Kézy Dějiny Maďarů

II 23 Když pak synové Etelevi¹ téměř zhylnuli v krunheltské bitvě² s národem skýtským, Panonie zůstala deset let bez krále a zbyli v ní toliko Slované, Řekové, Teutoni, Messianové³ a Vlachové⁴ jako přistěhovalci, kteří Etelevi za jeho života sloužili jako jeho poddaní. Povstal pak Svatopluk, syn Morotův,⁵ jakýsi kníže v Polsku,⁶ který po podrobení Brakty⁷ vládl Bulharům a Messianům⁸, a jal se podobně vládnout po vyhlazení Hunů v Panonii. A toho právě zlákali Maďaři od řeky Hungu rozmanitými dary a svými posly, a podniknůvše průzkum a uváživše, že jeho vojsko je bez ochrany, zahabili samotného Svatopluka i celým vojskem náhlým vpádem poblíž řeky Raku u Banhidy⁹ v jakémsi městě, jehož sutiny dodnes čnějí; a tak začali vládnout panonským národům, o nichž byla výše zmínka. Někteří vypravují, že prý Maďaři při svém druhém návratu našli v Panonii vládce Morota.¹⁰

^a Zvatapolug H P. ^b Pannonias H P. ^c Zuataplug H E; Zuataplugus P. ^d patris P. ^e Zuataplug H P.

I 23

¹ Atilu.

² Boj o Kriemhildu.

³ Simon de Keza hovoří o Messianech, kteří přišli spolu s ostatními do Panonie, kde jim vládl a rovněž i Bulharům Svatopluk, tj. vládce Velké Moravy. V jiné kapitole (32) umísťuje Messiany jako vládnoucí složku do okolí Hlohovce. *Chron. Vindob.*, c. 32 ztotožňuje Messiany s Čechy (*Messianos scilicet Bohemicos*) a klade je do okolí Hlohovce a do Panonie pod Svatoplukovou vládou (kap. 23). *Chron. Dud.*, c. 23 uvádí přibližně totéž, až nato, že Messianům dává do Panonie přijít. *Chron. Poson.*, c. 21 píše, že Machiani sídlí v Panonii, kde počal vládnout Svatopluk. Messiany ztotožnila s Čechy také *Chron. pictum.*, c. 17 (*Messianos seu Bohemicos*) a podobně píše *Chron. Dubn.*, c. 34: *Messarios scilicet Bohemicos*. V Chaloupecký, *Staré Slovensko* 267–268 upozornil na skutečnost, že jde patrně o písaišskou koruptelu, kterou je nutné emendovat na Merriani, resp. Marhiani, zvláště když z věcné souvislosti plyne, že šlo o Moravy. Cf. P. *Magistri Gesta Hung.*, c. 35. pozn. 3. K stejnému závěru došel jinou cestou E. Zöllner, *Die Lorcher Tradition* 231 v souvislosti se studiem díla *Historia Lavreacensis* (Historia episcoporum Pataviensium et ducum Bavariae). Mesie, která se tu objevuje, zahrnuje Trnavu, Nitru, Seclavii?, Vetravii?, Prahu a Kouřim a kryje se s jádrem Velké Moravy a s Čechami. Zprávy o Moravanech a Svatoplukovi v Panonii souvisejí s jeho vládou v těchto končinách.

⁴ K otázce Vlachů cf. P. *Magistri Gesta Hung.*, c. 9, pozn. 5.

⁵ Jde o velkomoravského Svatopluka (871–894), jehož otec neznáme. Morot či Marót znamená pravděpodobně Moravan, cf. P. *Magistri Gesta Hung.*, c. 11, pozn. 11.

⁶ Je otázka, nejde-li o ohlas Svatoplukova panství ve Vislansku. L. Havlík, *Tři kapitoly* 40–48.

⁷ Název je nejasný. Není vyloučené, že má literární souvislost s *regis Bractanorum* v kap. 18.

⁸ Bulharům a Moravanům; bulharské panství zasahovalo do Potíší.

⁹ Blíže města Tata.

¹⁰ Stará maďarská tradice pokládala Maďary za potomky Hunů: proto se tu hovoří o druhém příchodu, případně návratu.

eorum reditu in Pannonia reperissent principantem. Hoc idcirco esse habetur, quia Morot eius nomine maior erat, sed confectus senio repausabat in castro, quod Bezprem nominatur. Auditio infortunio, quod filio acciderat, morte subita ob dolore finivit vitam suam. Filius vero in dominando novus erat.

164 II 24 Digestis igitur Hunorum natalibus, praeliis felicibus et sinistris, quotiensque sua loca immutaverint, nunc videndum est, quo tempore redierint in Pannoniam iterato et qui fuerint redeuntium capitanei quantusque numerus armatorum, praesenti opusculo apponere dignum duxi.

164 II 25 Imperante igitur Ottone Svevo in Germania et Italia, in Francia Lodowico regis Lotarii filio, et Graeciam Antonino Duro filio Theodori gubernante, D-0CCC-0LXXII-0 anno ab incarnatione Iesu Christi Hunni sive Hungari denuo ingressi in Panoniam transierunt per regna Bessorum, Alborum Comanorum et civitatem Kyo, et deinde in fluvio Hung vocato, ubi castrum fundavere, resederunt. A quo quidem fluvio Hungari a gentibus occidentis sunt vocati. Cumque et alia VI castra post hunc fundavissent, alianguandiu in illis partibus permansere.

¹¹ Veszprém.

¹² Svatopluk zemřel r. 894 (*Ann. Fuld. a Regin. Chron.* ad a. 894), kdy se také připomíná podzemní vpád Maďarů do Panonie (*Ann. Fuld.* ad a. 894). Z této souvislosti by plynulo, že Morotem zde mohl být spíše míněn Svatopluk, jak se domýšlel D. Pais, *SRH* I 49.

II 25

¹ Odo, hrabě pařížský a v l. 888–896 západofranský král. Vzhledem ke Germánii není vyloučené, že mohlo jít též o Otu I. Velikého.

² Ludvík II., syn císaře Lotara, byl od r. 844 králem italským a posléze císařem; zemřel r. 875.

³ Antoninus Durus je osoba neznámá.

⁴ O tažení Maďarů přes Kyjev cf. *Повесть врем. лет* k r. 898, Д. С. Лихачев, *Повесть* II 256. Rok 872 neodpovídá skutečnosti: může jít o r. 862 (*Ann. Berin.* ad a. 862), 881 (*Exc. Avent. ex. Ann. Iuvav. ant.* ad a. 881), 889 (*Regin. Chron.* ad a. 889) nebo 892, 894 (*Ann. Fuld.* ad a. 892, 894) i roky další.

⁵ Užhorod, cf. P. *Magistri Gesta Hung.*, c. 2.

⁶ Sedmihradsku.

nikoli Svatopluka. Tato domněnka pochází odtud, že Morotovo jméno bylo proslulejší než jeho, ale že zmořen stářím odpočíval v hradě, který se nazývá Bezprim.¹¹ Když uslyšel o neštěstí, které stihlo jeho syna, skončil ze zármutku svůj život náhlou smrtí.¹² Syn pak byl dosud v panování nezkušený.

II 24 Když bylo tedy vyloženo o původů Hunů, o bitvách šťastných i nešťastných i (o tom), kolikrát změnili svá sídliště, je třeba senynipohlédnout (po tom), kdy se znovu vrátili do Panonie, které měli při návratu kapitány a jak veliký byl počet ozbrojenců, (a toto všechno) jsem považoval za vhodné připojit do tohoto dílka.

II 25 Když tedy vládl v Germánii a v Itálii Ota Švábský,¹ ve Francích Ludvík, syn krále Lotara², a Řecko řídil Antonín Krutý, syn Theodorův,³ roku 872 od vtělení Ježíše Krista Hunové čili Maďaři znovu vtrhli do Panonie, přešli přes království Bessů, Bílých Kumánů a přes město Kyjev⁴ a potom se usadili na řece zvané Hung a založili tam hrad.⁵ Právě podle této řeky je nazvali západní národové „Hungary“. A když potom založili ještě jiných šest hradů, setrvali nějaký čas v oněch krajinách.⁶

165 II 26 Tandemque Zvataplug^f interrento, quemadmodum superius^g est narratum, in VII exercitus sunt divisi, ita quidem, ut unus exercitus sine centurionibus decurionibusque unum haberet capitaneum, cui tamquam duci deberent^h unanimiter intendere ac parere. Habebat enim unus exercitus XXX millia virorum armatorum exceptis decurionibus ac praefectis. Egressi ergo vexillis erectis cum uxoribus, liberis et armentis Danubium in Pest et in portu Zub transierunt, ubi castrum quoddam circa Danubium, in quo erant milites Zvataplugⁱ recollecti, qui fuere erepti per fugam, quando dominus ipsorum interierat, expugnarunt. In quo quidem affinem Morot nimis vetulum cum aliis perimentes, usque hodie fabulose Morot ipsum fuisse asseverant.ⁱ

165 II 27 Ex istis ergo capitaneis Arpad, filius Almi, filii Elad, filii Vger de genere Turul rebus ditior erat et potentior gente. Hic igitur Arpad cum gente sua Ruthenorum Alpes prior perforavit, et in fluvio Ung primus fixit sua castra . . . | Et cum transmeato Danubio Pannoniam introissent, ipse Arpad in loco illo fixit tabernacula, ubi modo Albana civitas est fundata.

166 II 32 Iel ergo exercitus sexti ductor fuerat. Iste circa Golgocha primitus habitans, exinde Messianis et Boemis |

^f Zvataplug H; Zvataplug E; Zvataplus P. ^g saepius H P. ^h darent P. ⁱ Zvatapiug H; Zvataplus P. ^j Egressi ergo vexillis — asseverant solus Simon de Keza refert.

II 26

¹ Szob na východ od ústí Ipelu.

II 27

¹ Elend.

² Poloníny.

³ Stol. Bělehrad (Szekesfehervár).

II 32

¹ Moravany a Čechy, cf. kap. I 23, pozn. 3.

II 26 A pak po smrti Svatoplukově, jak jsme o tom výše vypravovali, rozdělili se do sedmi vojenských sborů, a to tak, že každý sbor měl bez setníků a desátníků jednoho kapitána, jehož byli jako vůdce povinni svorně sledovat a poslouchat. Měl totiž každý sbor tři tisíce ozbrojených mužů kromě desátníků a nižších velitelů. Vyšli tedy se vztyčenými prapory, s ženami, dětmi a stády a přešli Dunaj v Pešti a u brodu Zub¹ a tam dobyli jakýsi hrad v okolí Dunaje, v němž se shromáždili Svatoplukovi vojáci, kteří se zachránili útekem, když jejich pán zahynul. V tom pak zabíjí mezi jinými velmi staříckého Morotova příbuzného a až dodnes lidé bájivají, že to byl sám Morot.

II 27 Z těchto kapitánů tedy byl nejbohatší majetkem a nejmocnější rodem Arpád, syn Almoše, který byl synem Eladovým,¹ který zase byl synem Ugerovým z rodu Turul. Tento Arpád tedy se svým národem jako první pronikl Ruthénskými Alpami² a na řece Hung postavil jako první svůj hrad . . . A když překročili Dunaj a vstoupili do Panonie, sám Arpád postavil stany na onom místě, kde bylo potom založeno město Alba.³

II 32 Iel byl pak vůdcem šestého vojska. Ten bydlel původně v oblasti Hlohovce, a když tam vyhubil Messiany a Čechy,¹

¹ darent P. ² Zvatapiug H; Zvataplus P. ³ Egressi

167 exstirpatis, tandem in partibus Nitriae^k saepius fertur habitasse. Ex isto Zuard oritur tribus et cognatio.

167 II 34 Cum autem resedissent Pannonia occupata, tandem Moraviam^l et Boemiam bonis omnibus spoliarunt Waratizlao eorum duce in praelio interfecto.

II 35 Post haec vero Carinthiam hostiliter adeuntes, ultra castrum Leopah Ineraniae dux Gotfridus nomine duxque Eburhardus cum Aquilegiensi patriarcha ipsis occurrentes atrociter insimul pugnauerunt. Et quamvis ex Hungaris plures corruissent in praelio memorato, uterque duces occiduntur patriarcha per fugam liberato. Abinde spoliata Carinthia, Styria et Carniola, cum maxima praeda in Pannoniam revertuntur.

nakonec prý častěji sídlil v krajinách nitranských. Z něho pochází rod Zoard se svým pokrevním příbuzenstvem.

II 34 Když se pak usadili v obsazené Panonii,¹ zbavili nakonec Moravu a Čechy všeho majetku a zabili v boji jejich vévodu Vratislava.

II 35 Potom vytáhli vojensky do Korutan, nad hradem Lublaní¹ se s nimi střetl vévoda Ineranie² jménem Gotfríd a vévoda Eburhard spolu s aquilejským patriarchou a svedli proti sobě rozhořčený boj. A i když na straně Maďarů padl v této bitvě větší počet vojáků, jsou zabiti oba vévodové a patriarcha vyvázl útekem. Nato vyplnili Korutany, Štýrsko a Kraňsko a vrátí se s velmi značnou kořistí do Panonie.

^k Nitriae H P. ^l Moraviam H E.

II 34

¹ Jižní část Panonie ovládli Maďaři kolem r. 900, severní části na počátku 10. stol.

² Český vévoda Vratislav I. vládl v l. 905—921.

II 35

¹ Jde patrně o Lublaň, V. Melik, *Vprašanje bitke pri Ljubljani v dobi madžarskích napadov*, Zgodov. čas. VI—VII, 1952—1953, 202—217.

² Meranie, cf. V. Melik, *ibid.* 205—216. Jak název Meranie, tak i jména knížat pocházejí až z 12.—13. stol.

ANNALES SANCTI TRUDPERTI
LETOPISY SVATÉHO TRUDPERTA

Zahrnují události od narození Kristova po r. 1246 a bývají spojovány s klášteřem sv. Trudperta (diec. kostnická), jejich tamní vznik je však problematický. Letopisy vznikly ke konci 13. stol. a lze je charakterizovat jako pokus o stručné análistické zpracování říšských dějin. Mají výrazně kompilační charakter.

Použitý text: *Annales sancti Trudperti*, ed. G. H. Pertz, MGH SS XVII 285—294.

Annales sancti Trudperti

Letopisy svatého Trudperta

286 805 Karolus imperator Sclavos depopulatur, duce eorum Leto occiso.

805 Císař Karel¹ zpustoší území Slovanů, zabiv jejich vévodu Lecha.²

805

¹ Karel Veliký.

² Výpravu vedl stejnojmenný syn Karla Velikého. O události *Ann. reg. Franc., Ann. Mett. (prieores)* a *Chron. Moissiac.* ad a. 805.

CHRONICON IMPERATORUM ET PONTIFICUM BAVARICUM
BAVORSKÁ KRONIKA CÍSAŘŮ A BISKUPŮ

Jde o kroniku obsahující popis událostí od stvoření světa až do r. 1292 a zachovanou v rukopise ze 14. století. Složil ji na základě starších pramenů neznámý autor, který pravděpodobně žil v Bavořích poblíž českých hranic a měl zřejmě vztah k slovanským dějinám.

Použitý text: *Chronicon imperatorum et pontificum Bavaricum*, ed. G. Waitz, MGH SS XXIV 220—225.

Chronicon imperatorum et pontificum
Bavaricum

Bavorská kronika císařů a biskupů

Deinde Iustinianus (II.) contra Sclavos pergens, multos ex eis peremit. Tunc a facie eius fugientes, quidam eorum venerunt ad campos Germanie, quos, occisis et fugatis ab Hunonibus Germanis, vacantes usque in Salam repererunt a Wizla, qui Wandalicus amnis dicebatur propter terminos, et eos possidentes, ydyomate suo ab eis se Polonos, id est a campis campestris, appellaverunt. Tunc eciam temporis Bohem Slavus similiter ut Poloni de Ungaria cum omni cognatione sua fugiens, vallem Germanie intravit et cede Hunorum depopulatam possedit et nomen suum posteritati sue et valli reliquit ...

Hic (Karolus), suscepto imperio,

Potom Justinián II. vytáhl proti Slovanům a mnoho z nich pobil.¹ Tehdy přehajíce před ním přišli někteří z nich na pole germánská a tato pole našli prázdná — neboť Germáni byli povražděni a zahnáni Huny — a to od Visly, která byla nazývána pro hranici (kterou tvořila)² vandalským tokem, až po Sálu; a ti, kteří (nyň) tato pole drželi, nazvali sami sebe podle těch polí ve svém jazyce Poláky, to jest polními lidmi podle polí. V těch dobách také Slovan Čech,³ podobně jako Poláci, přehajce se vším svým příbuzenstvem z Uher, vstoupil do doliny germánské, zpustošenou vražděním Hunů ji obsadil, a zanechal své jméno svému potomstvu i dolině...

* Bohemí c.

¹ Spíše než o Justiniána II. (685—695, 705—711) zde půjde o Justiniána I. (527—565) a jeho války se Slovany, *Procopii De bello Gothico* III., c. 13, 23, 38, 40, IV, 24, dále *Procopii Historia arcana*, c. 11.

² O Visle jako hranici Slovanů cf. *Jordanis Getica* § 34, 35. —

³ Bohem, Boemus v *Cosmae Chron. Boem.* I, 2.

regnum magnifice dilatavit et omnes homines suos ydioma Romanum addiscere et sequi precepit, sicque ydioma Theotonicum in Hispania, Burgundia, Francia, Gallia et Lombardia silentium accepit. Iste Hispanos, Bawaros, Suevos, Thuringos, Saxones, Slavos et utramque Pannoniam adeo devicit, quod eos tributarios fecit uno impetu; sed pluribus annis Hunos et Avaros 8 annorum bello fregit et Ytaliam totam optinuit. Cetera vero opera eius et gesta innumerabilia sunt.

Když tento⁴ převzal vládu, velkolepě království rozšířil a všem svým lidem nařídil, aby se naučili římskému jazyku a aby se ho drželi, a tak umlkl jazyk Teutonů v Hispanii, Burgundii, Francích, Galii a Lombardii. Ten do té míry pokořil Hispánce, Bavory, Šváby, Duryňky, Sasy, Slované i obojí Panonii, že je učinil jedním rázem poplatnými; a po více letech rozdrtil Huny a v osmileté válce Avary⁵ a obsadil celou Itálii. Ostatní pak jeho díla a činy jsou bez počtu.

⁴ Karel Veliký.

⁵ V l. 791—799, cf. *Ann. regni Francorum*.

AUCTARIUM EKKEHARDI ALTAHENSE EKKEHARDOVO AUKTÁRIUM ALTAIŠSKÉ

Jde o soubor poznámek, které v 13. stol. připojili altaiští písaři do jednoho rukopisu *Ekkehardovy kroniky* (*Codex Vindobonensis hist. eccl.* 29), a to zřejmě alespoň zčásti na základě místních starších letopisů. Význam auktária tkví v tom, že obsahuje některé informace, které v nedostatečně dochovaném textu oněch starších letopisů (viz *Ann. Althenses maiores*) nejsou obsaženy.

Použitý text: *Auctarium Ekkehardi Althense*, ed. F. Jaffé, MGH SS XVII 360—265 (jakožto součást souboru *Annales Althenses et historiae*).

Auctarium Ekkehardi Althense

892 899 Engilmarus Pataviensis episcopus obiit, in cuius locum Wichingus quidam Alamannus, prius Marahavensium^a ab apostolico destinatus episcopus, imperatore concedente successit.

Ekkehardovo auktárium altaišské

899 Zemřel Engilmar, biskup pasovský, a na jeho místo nastoupil s císařovým souhlasem jakýsi Alaman Viching, papežem dříve ustanovený za biskupa moravského.¹

^a Olomucensium superscripsit manus eadem.

899

¹ Viching byl ustanoven králem Svatoplukem a r. 880 vysvěcen papežem Janem VIII. na biskupa nitranského. R. 886 usurpoval správu moravského arcibiskupství a r. 893 uprchl z Moravy k Arnulfovi, který ho sice dosadil do Pasova, avšak musel posléze v této věci ustoupit před odporem bavorského episkopátu, *Ann. Fuld.* ad a. 899.

AUCTARIUM CREMIFANENSE
AUKTÁRIUM KREMSMÜNSTERSKÉ

Jde o Wattenbachův výběr z poznámek, které připsal *Sigimar* na začátku 14. stol. do textu k *Ann. Cremifanenses*, tj. vlastně do kremsmünsterského rukopisu (*Codex Cremifanensis*) Letopisů melckých (*Annales Mellicenses*); Kremsmünster leží v diecézi pa-sovské.

Použitý text: *Auctarium Cremifanense*, ed. W. Wattenbach, MGH SS IX 550—554.

Auctarium Cremifanense

525 892 Hiis temporibus gens Ungarorum
a Scithia egressa a Pincernatis pro-
pulsu, in Pannoniam primum venit, et
eiectis Avaris ibi usque permanet.

Auktárium kremsmünsterské

892 V těchto dobách vyšel národ Ma-
darů ze Skýtie, když byl vypuzen
Pečeněhy; nejprve přišel do Panonie,
a když vyhnal Avary, žije tam až
dodnes.¹

892

¹ *Reginonis Chron.* ad a. 889. Souvisí-li zpráva skutečně s r. 892, týká se obklíčení Maďarů Mora-vany, *Ann. Sangall.* a *Ann. Fuld.* ad a. 892.

DALIMILOVA KRONIKA

Dalimilova kronika byla nazvána podle svého domnělého autora Dalimila. Učinil tak poprvé, na základě *Hájkovy kroniky*, Tomáš Pešina z Čechorodu v r. 1673. Otázka au-torství této kroniky je dodnes ještě otevřená. Dalimilova kronika byla sepsána na počátku 14. stol. a autor v ní v rýmované podobě zpracovává — v českém jazyce — události od stavby věže babylonské až po začátek Jana Lucemburského, do r. 1314. Soustřeďuje se především na osudy českých panovníků, ale všímá si také šlechty. Kronikář se ve svých výkladech opíral o některé nedochované prameny, hojně čerpal z *Kosmy a jeho pokračo-vatelů*, z latinských legend václavských a ludmílských a v neposlední řadě také z lidových pověstí. Samostatnější jsou jeho informace o událostech z konce 13. a z počátku 14. stol., kde se již mohl spoléhat na vlastní zkušenosti. — Podrobněji o této kronice viz *Dějiny české literatury I*, ČSAV, Praha 1959 114—121.

Použitý text: *Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila*, ed. Bohuslav Havránek a Jiří Daňhelka, Praha 1958 (srov. též edici Josefa Jirečka, FRB III 3—224).

NEJSTARŠÍ ČESKÁ RÝMOVANÁ KRONIKA TAK ŘEČENÉHO
DALIMILA

23 Ot Bořivoje prvního křesťana tuto pravi

49	Hostivít ¹ kněz potom snide, Bořivoj na otcovu stolici vznide. Tehdy Svatopluk u Moravě králem bieše ² a kněz český jemu slúžieše. ³ Jednú Bořivoj přijede k královu dvoru ⁴ ,	král jemu učiní velikú vzdóru. Káza jemu na zemi seděti řka: „Slušie tobě to vzvěděti, že neslušie pohanu rovnu býti křestanu. Sed se psy, toť tvé právo, ne kněže, ale nemúdrá krávo,
----	---	---

23

¹ O Hostivítovi jako otcí Bořivoje *Cosmae Chron. Boem.* I, 9, 10.

² Svatopluk I. vládl na Moravě v l. 871—894.

³ O Svatoplukově panství nad Čechami, ke kterému došlo v souvislosti s Bořivojovým křtem *Reginonis Chronica* ad a. 890, *Ann. Fuld.* ad a. 895, *Christ. mon. Vita et passio s. Wenceslai*, c. 2, *Thiel. Mers. Chron.* VI, 99; L. Havlík, *Územní rozsah 47—55 a Tři kapitoly 51n.*

⁴ *Christiani mon. Vita et passio s. Wenceslai*, c. 2.

že netbáš na tvorcě svého,
za bůh maje výra ušatého.⁴
Kněz to uslyšav sě zapole.
A jakž brzo by po stole,
prosi křsta ot Svatopluka,
krále moravského,
a ot Metudie, arcibiskupa
velehradského.⁵
Ten arcibiskup Rusín
bieše,
mši slovensky slúžieše.⁶
Ten u Velehradě křti Čecha
prvého,⁷
Bořivoje kněze českého,
léta od narozenie syna
božieho
po osmi set po devietidecát
čtvrtého.⁸

24 Ot Svatopluka, krále moravského

Tuto chci do moravské
kroniky¹ málo jíti,
abych mohl slíčeněje k své
řeči přijíti,

Když Bořivoj tak svůj
stav změní,
svět potupiv, v svatost sě
promění,
almužny veliké činieše
a domy božie staviše.
První kostel v Hradišti
postavi
a svatému Klimentu jej
oslavi.⁹
Druhý svatě Mařie na Prazě
od velikých vrat inhed na
drážě.¹⁰
Kněz první Kain
v Čechách jmě sobě
jměl
jenž náprvní mši
v Čechách pěl.¹¹

kako jest koruna z Moravy
vyšla;
pověděť, kako jest z té
země Čechóm přišla.²

⁵ Metoděj se stal panonským arcibiskupem koncem r. 869, od r. 880 je nazýván arcibiskupem moravským. Označení „velehradský“ souvisí nepochybně s oživením staré tradice novým velehradským klášteřem a s plány Přemysla Otakara II. ve 13. stol. Název tkví svými kořeny v označení Veligrad, používaném pro Staré Město u Uher. Hradiště (první záznam z r. 113 l, CDB I, 115) a přeneseném na klášter. O Starém Městě jako velkomoravské lokalitě V. Hrubý, *Staré Město*, pass. zvláště 324 n.; J. Poulík, *Starí Moravané* 60–84 a *Archeologické výzkumy a Velká Morava* 548–559.

⁶ Představy o bulharsko-ruském původu staroslověnské vzdělanosti zaznamenal ve 12. stol. i Kosmas ve falešném listu papeže Jana XIII.: sekty bulharského nebo ruského národa anebo slovanského jazyka, *Cosmae Chron. Boem.* I, 22.

⁷ Dalimil je jedním z prvních, který spojuje Bořivojův křest s Velehradem.

⁸ R. 894 uvádí *Cosmae Chron. Boem.* I, 14. Nejspíše půjde o období mezi r. 874 a 880, cf. L. Havlík, *Tři kapitoly* 57.

⁹ Jde o kostel sv. Klimenta na Levém Hradei, *Christ. mon. Vita et passio s. Wenceslai*, c. 2.

¹⁰ *Christ. mon. Vita et passio s. Wenceslai*, c. 2.

¹¹ Podle *Christ. mon. Vita et passio s. Wenceslai*, c. 2 se tento kněz jmenoval Kaych.

24

¹ O problému existence zmíněné Moravské kroniky Z. Kristen, *Historické vysvětlivky* (B. Havránek, J. Daňhelka, *Nejstarší česká rýmovaná kronika*) 241–242.

² Dalimil první přináší českou středověkou teorii o translatio regni, myšlenku o tom, že Přemyslovci jsou dědici Velké Moravy se všemi jejími právy a nároky, V. Chaloupecký, *Uherská politika Přemysla Otakara II.*, Pekařův sborník I, 1930, 136 n. S oživením velkomoravské tradice vytvořily se v druhé polovině 13. stol. české nároky na východní oblasti Velkomoravské říše.

Král moravský ciesařovu
sestru ženú jmějieše³
a té velmi násilen bieše.
Proto naň ciesař jide
a král moravský s ciesařem
u boj vnide.
Pohřiechu král ten boj
ztrati
a žalostivě sě do Velehrada
vráti.
Ciesař za ním do země
pojide
a král hanbú u púšť vnide
řka: „Raději chci konvršem
býti
než králem a s nepřátely sě
nebiti.“
Proto v lesě přebýváše
a za obyčej s pústenníky
motykú kopáše.

Po sedmi letech král s dlhú
bradú
jide před ciesařovu radu.
I je sě na ciesařě žalovati
řka: „Kniežata, račte
poslúchati!
Mú mi ženu odjal bez
práva
a má žena jest v jeho dvoře
zdráva.“
Ciesař té řeči je sě smieti,
a což mnich mluvieše, je sě
přieti.
Mnich to počě mluvití,
že chce toho svým mečem
dolíčiti.
Kniežata mnicha
neznajiechu,
avšak jemu pověděchu:

„Když si směl tu řeč na
ciesařě mluvití,
musíš toho svým mečem
dolíčiti.“
Mnich té řeči počě prositi
roka,
ciesař vyvrže naň svého
soka.
Pojide ciesařův sok v okol
a zpievaje
a na mnicha nic netbaje.
Mnich dosáh svého meče
sědálného,
přetě soku štít i jeho
samého.
Ciesař pozvav mnicha do
svého dvoru
jide jemu u pokoru.

Král Svatopluk da sě
ciesařovi poznati,
ciesař je sě jemu ve všem
znáti.
Vráti jemu ženu
i královstvie
i da Moravě svobodenstvie,
a což by mohl země
uherské dobyti,
da moc k své zemi osaditi.⁴
V krátčě králi Svatoplukovi
žena snide
a král vojensky na Uhry
jide.
Uhři krále pak pobichu
a mnoho jemu lidí zbichu.⁵
Král, pozvav kněze
českého,
před ciesařem postúpi jemu
královstvie svého.⁶
I opět ho Uhři pobichu

O Svatoplukově ženě se uvažuje v souvislosti se svatebním průvodem dcery jednoho z českých knížat na Moravu r. 871, *Ann. Fuld.* ad a. 871; pozn. 20: není vyloučené, že se nazývala Svatožizně.

⁴ Snad zde jde o zmatenou reminiscenci na jednání Svatopluka s Karlem na Monte Comiano r. 884 (*Ann. Fuld.* ad a. 884) nebo s Arnulfem na Omuntensbergu r. 890 (*Ann. Fuld. a. Regin. Chron.* ad a. 890).

⁵ K boji Svatopluka s Maďary došlo r. 892; Maďary od záhuby zachránila jen pomoc Arnulfova, *Ann. Fuld.* ad a. 892, *Ann. Sangall.* ad a. 892.

⁶ O translatio regni viz pozn. 2.

a Moravan mnoho zbichu.⁷
 Tiem se král počě velmi
 styděti
 a hanbú k svým více
 něsmě jěti.⁸
 I jěde tajně na púšti

i by do své smrti v téj
 húšti.
 Dnes na tom miestě črní
 mniši pějí
 a tomu klášteru v Uhřiech
 Zobor dějí.⁹

⁷ Souvěké prameny nevědí nic o Svatoplukově porážce; zprávu o ní přináší jako první teprve *Simonis de Keza Gesta Hungarorum* I 23.

⁸ *Cosmae Chron. Boem.* I 14 uvádí nevděk jako provinění proti císaři, u Dali milá převedený na provinění proti císařově sestře.

⁹ O Svatoplukově poustevnickém životě na Zoberu u Nitry *Cosmae Chron. Boem.* I 14. Svatopluk zemřel r. 894.

ANNALES OSTERHOVENSES LETOPISY OSTERHOFENSKÉ

Tyto letopisy vznikly na zač. 14. stol. v klášteře Osterhofen (diec. pasovská) a zahrnují události z let 43—1313 (s dodatky do r. 1433). Jde o kompilační dílo čerpající zejména z *Hermannna Altaišského* († 1275), ale i z *Ekkeharda*, z *Ann. s. Rudberti*, z *Ann. ducum Bavariae* aj.

Použitý text: *Annales Osterhovenses*, ed. W. Wattenbach, MGH SS XVII 537—558.

Annales Osterhovenses

539 900 Ungari audita morte Arnolfi imperatoris Moravorum gentem invadunt, Baioariorum quoque fines occupant, castella dirunt, ecclesias igne consumunt, populos ingulant, et ut magis magisque timeantur interfectorum sese sanguine potant.

Letopisy osterhofenské

900 Když Maďari uslyšeli o smrti císaře Arnulfa,¹ napadnou národ Moravanů,² obsadí také krajiny bavorské, rozboří hrady, sežehnou chrámy, hubí obyvatelstvo, a aby se jich (lidé) více a více báli, napájí se krví zabitých.³

900

¹ Císař Arnulf zemřel v r. 899.

² Kromě neúspěšného spojení s Arnulfem r. 892 Maďari napadli Moravy až r. 902, *Ann. Fuld.* ad a. 902; v r. 894 pustošili však již v Panonii, *Ann. Fuld.* ad a. 894.

³ O zpusťování Panonie a nájezdu do Bavor r. 900 přináší zprávu *Ann. Fuld.* ad a. 900.

BERNARDI CREMIFANENSIS HISTORIAE
DĚJINY BERNARDA Z KREMSMÜNSTERU

Jde o soubor několika historických spisků vztahujících se k bavorsko-rakouské oblasti, které sestavil kremsmünsterský mnich *Berchtold* označovaný dříve jako *Bern(h)ardus Noricus* (viz A. Lhotsky, *Quellen-Kunde zur mittelalterlichen Geschichte Österreichs* Graz-Köln 1963, str. 285) Obě námi citovaná místa jsou z oddílu *De ordine episcoporum Laureacensium*, který končí rokem 1320.

Použitý text: *Bernardi Cremifanensis Historiae*, ed. G. Waitz, MGH SS XXV 651—678.

Bernardi Cremifanensis Historiae

Dějiny Bernarda z Kremsmünsteru

655 Item Renharius episcopus baptizat omnes Moravos.

Podobně biskup Renhar pokřtí všechny Moravany.¹

656 876 Winchingus archiepiscopus sedit Patavie unum annum. Abhinc sedes Laureacensis cepit humiliari. Ostrogothus fuit. Hic voluit in Seclavia metropolim facere.

876 Arcibiskup Viching seděl jeden rok (na biskupském stolci) v Pasově. Od té doby začalo být loršské sídlo potlačováno. Byl Ostrogot. Tento chtěl zříditi metropoli ve Sclavii.²

¹ Reginhar byl pasovským biskupem v l. 818—838. O této tradici *Notae de episc. Pataviensibus* ad a. 831.

² Viching byl pasovským biskupem v r. 899. O něm, o loršské tradici a S(e)lavii cf. *Notae de episc. Pataviensibus*, *Hist. episcoporum Patav. et ducum Bavariae* ad a. 876.

AUCTARIUM GARSTENSE
AUKTÁRIUM GARSTENSKÉ

Jde o Wattenbachem pořízený soubor poznámek, které připojili v 14. stol. písaři — zřejmě na základě kompilace z r. 1180, o níž je řeč sub *Ann. s. Rudberti Salisburgensis* — do garstenského a vorauského rukopisu (*Codex Garstensis* a *Codex Voraviensis*) Letopisů melckých (*Annales Mellicenses*); Garsten leží v diecézi pasovské, Voralu ve Štýrsku.

Použitý text: *Auctarium Garstense*, ed. W. Wattenbach, MGH SS IX 561—569.

Auctarium Gartense

Auktárium garstenské

563 655 Dagobertus rex misit exercitum in Karinthiam contra Samonem ducem Sclavorum qui negociatores predicti regis interfecit.

655 Král Dagobert poslal vojsko do Korutan proti Sámovi, vévodovi Slovanů, který zabil kupce výše zmíněného krále.¹

565 889 Ungari ex Scithia egressi Pannoniam ingrediuntur, humano sanguine et crudis carnibus utentes.

889 Maďari vytáhnou ze Skýtie a napadnou Panonii, požívající lidskou krev a syrové maso.¹

655

¹ Cf. *Fredegarii Chron.* IV 68; *Conv. Bag. et Carant.*, c. 4.

889

¹ *Reginonis Chron.* ad. a. 889.

CHRONICI HUNGARICI COMPOSITIO SAECULI XIV
 UHERSKÉ KRONIKY ZE 14. STOLETÍ

Pod tímto názvem je v edici *Scriptores rerum Hungaricarum* (SRH) shrnuto několik textových variant uherské kroniky ze 14. stol., kterým bývají někdy dávana označení samostatných kronik (*Chronicon pictum Vindobonense*, *Chronicon Budense*, *Chronicon Dubnicense*), ale které je možno pokládat za rukopisné varianty jednoho díla. To vzniklo někdy uprostřed 14. stol. — snad již ve čtyřicátých letech 14. stol. — tak, že k nezachované kronice z 13. stol. (šlo snad o stejnou skladbu, jejíž výtah vložil do svého díla i Šimon z Kézy) připojil nějaký neznámý autor výklad událostí zhruba od začátku vlády Ladislava IV (1270) až do r. 1342; přitom v jedné variantě této kroniky (varianta II) nacházíme doklady toho, že tu byl původní text výrazně přepracován. — O osobě autora kroniky nelze říci zatím více, než že to byl pravděpodobně nějaký mnich z řádu minoritů, žijící v Budíně.

Text kroniky existuje ve dvou hlavních variantách:

- I Rukopisná rodina, reprezentovaná hlavně skladbou *Chronicon Hungarorum*, vydanou v r. 1473 od A. Hesse v Budíně (tzv. *Chronicon Budense*); tato rodina se dále dělí pro značnou rozmanitost svých variantních čtení do dvou větví:
- a) Větev první.
- A: *Codex Acephalus* ze 14. stol. se ztraceným začátkem (až po kap. 65) a končící korunovací Ludvíka I. (1342).
- S: *Codex Sambuci* z konce 14. stol., nazvaný podle humanisty J. Zsámbokiho (*Sambucus*); protože se na začátku rukopisu nacházejí první tři kapitoly z kroniky Šimona Kézy, byl dlouho nesprávně pokládán za rukopis kroniky tohoto autora.
- b) Větev druhá.
- B: Zmíněné již *Chronicon Budense*, text, který vyšel v r. 1473 v Budíně jako první tištěná uherská kniha. Kronika má navíc Hessovu předmluvu, výklad o době Ludvíka I. (1342—1382) a kronikářské záznamy o nejdůležitějších událostech v době mezi léty 1382 až 1468. Tento text se v mnohém odlišuje od A a S a platí za extrémní znění varianty I.
- D: Tzv. *Chronicon Dubnicense* v rukopise z druhé pol. 15. stol., jež se zakládá především na *Chronicon Budense*, ale zvl. na začátku se přidržuje variantního textu z *Chronicon pictum Vindobonense* (viz níže).
- c)
- R: Obě zmíněné větve spojuje pak *Codex Vaticanus* z 15. stol., prozrazující stopy jihoslovanského původu svého písaře. Tento text je neúplný (tak např. začíná až

28. kapitolou a končí událostmi z r. 1333). Rukopisné znění kroniky stojí zde blíže k *Chronicon pictum Vindobonense* než znění rukopisů A a S, ale je tu mnoho spojitostí i s B.

- II — Poměrně jednotná rukopisná rodina, reprezentovaná hlavně skladbou *Chronicon pictum Vindobonense* a odlišující se od předešlých textů jednak tím, že je tu nahrazen původní krátký prolog dlouhým historickým úvodem, zejména však četnými interpolacemi. Jde tu zejména o tyto rukopisy:
- V 1: Tzv. *Chronicon pictum Vindobonense*; jde o rukopisnou variantu, s jejímž psaním se započalo v r. 1358 na dvoře Ludvíka I. Autorem byl Markus, syn Marka Kálti. Kodex končí uprostřed kapitoly 209, jde však nejspíše o nedokončené dílo a nikoli o porušený rukopis. O interpolacích, které se zde velmi často objevují navíc proti všem předešlým rukopisům, se soudí, že byly čerpány přímo ze skladby *Gesta Hungarorum vetera* (viz *P. Magistri, qui Anonymus dicitur Gesta Hungarorum*) nebo z jejich pokračování, a to činí z rukopisu V 1 (a rukopisů mu příbuzných) rukopisné znění oné staré nezachované kronice poměrně nejbližší.
- V 2: *Codex Telekianus*, psaný dvěma různými písaři; byl ukončen v r. 1462.
- V 3: *Codex Csepregianus* ze začátku 18. stol.; jde o pozdní opis staršího rukopisu.
- V 4: *Codex Beldianus* z konce 15. nebo ze začátku 16. stol.; je zčásti poškozený a v mnohém ohledu se shoduje s V 3.
- V 5: *Codex Thuroczianus* z konce 15. stol., pořízený J. Thuróczym a dlouho nesprávně pokládán za rukopis kroniky, kterou v r. 1488 vydal J. Thuróczy tiskem v Brně a v Augsburgu (o této kronice viz *Joannis de Thuróczy Gesta Hungarorum*). Pro rukopis V 5 i pro některé další rukopisy z něho odvozené je charakteristické to, že na rozdíl od V 1 až V 4 nekončí kapitolou 209, nýbrž obsahují i vyprávění o korunovací Ludvíka I., tak jako je tomu v S a A.

Použitý text: *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV*, ed. A. Domanovszky, SRH I 217—505 (také technická úprava rukopisných čtení i textové kritické poznámek je v našem výboru převzata z této edice; je třeba jen ještě poznamenat, že zkratka V v ní zahrnuje všechny rukopisy II. skupiny, tj. V 1 až V 5).

Chronici Hungarici compositio saeculi XIV

S

V

280 I 23 Exterminata itaque multitudo fili-
281 orum regis Atylle tandem Panonia
remansit sine rege annis decem, Vlla-
chis, Grecis, advenis Messianis, Teuto-
nicis, Sclavis exulibus remanentibus
tantummodo in Panonia, qui Atylle
serviebant. Surrexit post hec quidam
princeps Zuatapolug^a Moroti filius in
Panonia (*sic*), cepit nichilominus et in
Panonia dominari. Hunc quidem primo
Hungaris de Erdeelu et de flumine
Ungli muneribus variis explorantes,
bractando diversis sermonibus, denique

23 Postquam autem filii Athyle in
prelio Crumhelt cum gente Scytica
fere quasi deperissent, Pannonia extitit
decem annis sine rege, Sclavis tantum-
modo, Grecis, Vlachis, Teutonicis ad-
venis, Messianis remanentibus in eadem,
qui vivente Atyla populari servitio sibi
serviebant. Surrexit post hec quidam
princeps Zuatapolug^b nomine Moroti^c
filius in Polonia, qui Bracta subiugan-
do Bulgaris Messianisque imperabat,
incipiens similiter in Pannonia dominari
post Hunorum exterminium. Hunc qui-
dem Hungari de Erdelw et de fluvio
Hung variis muneribus allectum et nun-
ciis explorantes, considerata illius mili-
tia immunita, ipsum Zuatapolug^d

irruptione subita in quadam (*sic*) oppido circa Pontem Bani iuxta Tatam, cuius
opidi adhuc apparet interruptio, cum tota militia^e

deleverunt

peremerunt

et sic populis^f Pannonie memoratis,^g quos Moroti^h filius dilatando adauxerat, in-
ceperunt dominari.

Tradunt quidam, quod Hungari Mo-
rot,ⁱ non Zuatapolug^j in secundo eorum
reditu in Pannonia reperrissent princi-
pantem. Hoc idcirco esse habet, quia
Moroth^k pater eius nomine maior erat,
sed confectus senio repausabat in
castro, quod Besprem nominatur. Au-
dito infortunio, quod filio acciderat,
morte subita ob dolorem finivit vitam
suam. Filius vero in dominando novus
erat.

^a Suetibolog B D. ^b Zuatopolog V 2; Suatapolug V 3; Zeuetapolok V 5. ^c Moroti V 3 V 4 V 5. ^d Zuatapolog V 2;
Zuatapologh V 5. ^e militia V 5. ^f populus V 8. ^g memoratus S. ^h Moroti V 3 V 4; Maroti V 5; Morothi B D
Moroti S. ⁱ Moroth V 2; Morog V 3 V 4. ^j Zuatapolug V 2; Zeuetapologh V 5; Suetibolog D. ^k Morog V 3 V 4.

Uherské kroniky ze 14. století

S

V

I 23 A tak když bylo vyhlazeno množství
synů krále Attily, zůstala nakonec
Panonie deset let bez krále, v Panonii
zůstali pouze Vlachové,¹ Řekové, při-
stěhovalí Messianové,³ Teutoni² a vy-
hnaní Slované, kteří sloužili Attilovi.
Potom povstal jakýsi vládce Svato-
pluk, syn Morota⁴ v Panonii,⁵ a začal
rovněž vládnout v Panonii. Toho pak
Madaři z Erdély⁶ a od řeky Hung⁷
prozkoumali nejprve různými dary,
pak rozmanitými řečmi a nakonec ho
zničili

23 Když pak Attilovi synové v krum-
heltské bitvě se Skýty téměř jakoby
zahynuli, zůstala Pannonie deset let bez
krále, když v ní zůstali pouze Slované,
Řekové, Vlachové,¹ přistěhovalí Teu-
toni² a Messianové,³ kteří za Attilova
života jemu sloužili. Potom povstal
jakýsi vládce jménem Svatopluk, syn
Morota⁴ v Polsku,⁵ který po podrobení
Bracty vládl Bulharům a Messianům
a po záhubě Hunů začal panovat
rovněž v Panonii. A toho právě Madaři
z Erdély⁶ a od řeky Hung⁷ zlákali
různými dary a prozkoušeli posly,
a když uvázili, že jeho branná moc je
bez ochrany, samotného Svatopluka
zahubili

náhlým vpádem s celým jeho vojskem v jakémsi městě u mostu Bani⁸ poblíž Taty
sutiny tohoto města jsou doposud viditelné,⁹ a tak začali vládnout zmíněným pa-
nonským národům, které Morotův syn rozšiřováním (své moci) rozhojnil.

Někteří vypravují, že prý Madaři
nalezli v Panonii při svém druhém ná-
vratu vládce Morota, nikoli Svatopluka.
Tato domněnka má původ v tom, že
jeho otec Morot byl jménem proslulejší,
ale že zmořen stářím odpočíval v hradě,
který se nazývá Bezprim.¹⁰ Když uslyšel
o neštěstí, které stihlo jeho syna,
skončil ze zármutku svůj život náhlou
smrtí. Syn pak byl dosud v panování
nezkušený.¹¹

I 23

¹ O Vlaších P. *Magistri Gesta Hungarorum*, c. 9, pozn. 6.

² Němci.

³ Moravané, *Simon de Keza, Gesta Hungarorum* I 23, pozn. 3.

⁴ Svatopluk, syn Morota: K interpretaci Morot/Marót (Moravan) a ztotožnění se Svatoplukem I.,
jakož i možnosti identifikace Svatopluka jako Svatopluka II. cf. P. *Magistri Gesta Hungarorum*,
c. 11, pozn. 11 a *Simon de Keza, Gesta Hung.* I 23, pozn. 11.

⁵ Budínská kronika zde prokazuje závislost na prameni starším než je *Simonis de Keza Gesta
Hung.*; *Chron. Vindob.* je více závislá na Kézovi.

⁶ Sedmihradsku.

⁷ Uh.

⁸ Bánhida, jihovýchodně od Taty.

⁹ Z tohoto údaje vyplývá, že může jít také o zříceniny nedaleko Brigetia; most přes nepatrnou
říčku Által nemohl mít zvláštní význam.

¹⁰ Veszprém.

¹¹ Celá tato pasáž je převzata z díla Šimona de Kézy.

24 Huni autem applicuerunt fluvio Tysciae et de Tyscia egressi quinto anno a prelio Kesumayr usque regnum Atille annus fluxit unus. Regnavit autem Atyla annis quadraginta quatuor; ducatum tenuit quinque annis; vixit autem centum viginti quatuor annis.

V

Mortuus est autem post ingressum Hungarorum in Pannoniam anno LXX-o II-o, ab incarnatione autem Domini quadringentesimo XL-o V-o, tempore imperatoris Marciani secundi et pape Gelasii primi. Nocte autem illa, qua Atyla mortuus est in Siccambria, vidit Marcianus imperator in sompnis arcum Atyle fractum, ex hoc intelligens ipsum esse mortuum; qui tunc Constantino-polim morabatur.

V

283 II 28

28 *Primus capitaneus.*

Fuerat autem ex istis capitaneis ditior et potentior Arpad filius Almus, filii Eley, filii Ugeg. Huius autem pater Almus in patria Erdelw occisus est, non enim potuit in Pannoniam introire. In Erdelw igitur quieverunt et pecora sua recreaverunt. Audientes autem terre utilitatem de habitatoribus, quod optimus fluvius esset Danubius et melior terra in mundo non esset partibus illis, accepto itaque communi consilio miserunt nuncium nomine Kusid filium Kund, ut iret et totam terram prospiceret habitatoresque terre agnosceret. Cum ergo Kusid venisset in medium Vngarie et circa partes Danubii descendisset, vidit locum amenum et circumquaque terram bonam ac fertilem, fluvium bonum et pratosum, placuit ei. Deinde venit ad ducem provincie, qui regnabat post Atilam, vocatum Zuatapolug¹, salutavitque eum de suis et causam, pro qua venerat, manifestavit. Hec audiens Zuatapolug^m gavisus est gaudio magno, putabat enim illos esse rusticos, ut venirent et terram eius colerent; propter hoc nuncium delicatum remisit. Kusid autem de aqua Danubii lagenam implens et herbam p<r>eriarumⁿ ponens in utrem et de terra nigri sabuli accipiens, ad suos reversus est. Cumque narrasset omnia, que audierat et viderat, valde placuit eis, et lagenam aque, terram et herbam eis presentavit. De quibus ipsi sapiendo bene cognoverunt, quod terra optima sit et aquam habebat dulcem et pratium cum herbis similibus, que nuncius eis recitavit. Arpad vero cum suis de aqua Danubii cornu implens et ante omnes Hungaros super illud cornu omnipotentis Dei clementiam

24 Hunové dorázili k řece Tise, vytáhli od Tisy v pátém roce, a od bitvy u Cesumayru¹ uplynul do (začátku) Attilova kralování jeden rok. Kraloval pak Attila čtyřiačtyřicet let, vévodou byl pět let; žil sto dvacet čtyři roky.

V

Zemřel pak sedmdesátého druhého roku po vstupu Maďarů do Panonie, od vtělení Páně potom roku čtyřstého čtyřicátého pátého, za doby císaře Marciana II.² a papeže Gelasia I.³ Té noci, kdy Attila zemřel v Sicambrii, spatřil císař Marcianus ve snách zlomený luk Attilův a z toho poznal, že on zemřel; sám se tehdy zdržoval v Konstantinopoli.

V

II 28

28 *První kapitán.*

Byl pak mezi těmito kapitány nejbohatší a nejmocnější Arpad, syn Almošův, který byl synem Eleudovým a ten byl synem Ugerovým. Jeho otec Almoš byl však zabit v Erdély,¹ nebylo mu totiž dopřáno vstoupit do Panonie. V Erdély si tedy odpočinuli a oběrstvili svá stáda. Když pak uslyšeli o úrodnosti té země od jejích obyvatel, že prý Dunaj je velmi znamenitá řeka a že na světě není lepší země nad ony kraje, společně se dohodli a poslali vyslance jménem Kusid, který byl synem Kundovým, aby šel, prohlédl celou zemi a poznal její obyvatele. Když tedy Kusid přišel doprostřed Uher a sestoupil do krajiny při Dunaji, uviděl půvabné místo a všude kolem dobrou a úrodnou zemi i dobrou a lučinatou řeku a zalíbilo se mu to. Potom se odebral k vévodovi té země, který vládl po Attilovi a jmenoval se Svatopluk, vyřídil mu pozdrav od svých a vyjevil důvod, proč přišel. Když to Svatopluk uslyšel, velmi se zaradoval, neboť se domníval, že to jsou zemědělci a že by přišli a obdělávali jeho zemi; proto odeslal vyslance zpět jako milého hosta. Kusid pak naplnil láhev dunajskou vodou, uložil do měchu luční trávu, vzal ze země trochu černé prsti a vrátil se ke svým. A když vypověděl všechno, co uslyšel a uviděl, velmi se jim to zalíbilo a on jim odevzdal láhev vody, zemi a trávu. Oni ty věci prozkoumali a dobře poznali, že ta země je velmi znamenitá, že má lahodnou vodu i pastviny s podobnými travinami, jak jim posel vyložil. Arpad se svými pak naplnil roh dunajskou vodou a přede všemi Maďary nad oním rohem vzýval laskavost všemohoucího Boha, aby jim Pán poskytl

I 24

¹ Zeiselmauer.² Císař Markianos vládl v l. 450—457.³ Gelasius I. byl papežem v l. 492—496.

II 28

¹ V Sedmihradsku.¹ Zuatapologh V 5; Suetibolug B D. ^m Zuatapolug V 3; Zuatapolog V 5; Suatapolug V 4; Seouteopolug S; Suetibolug B D ⁿ pariarum V 2; pesiarum S; perye V 4.

rogavit, ut Dominus eis terram in perpetuum concederet. Finitis hiis verbis omnes Hungari clamaverunt: „Deus, Deus, Deus“ tribus vicibus. Et ibi inventus est usus iste et servatur apud Hungaros usque modo. Deinde communi consilio ad predictum ducem eundem nuncium remiserunt et ei equum

S

album et magnum cum sella deaurata auro Arabie et freno deaurato miserunt pro terra sua. Quo viso dux ipse magis gavisus putabat, quod ei pro terra quadam hospitalarii misissent. Nuncius ergo impetavit ibi a duce terram, herbam et aquam.^o Dux vero subridens ait: „Habeant quantumcunque volunt pro hoc munere.“ Et sic nuncius ad suos reversus est. Arpad autem interim cum VII cubibus Pannoniam intravit, non sicut hospites, sed sicut terram iure hereditario possidentes. Tunc nuncium alium ad ducem miserunt et ei hanc legationem mandaverunt: „Arpad cum suis tibi dicit, quod super ista terra, quam a te emerunt, diutius nullo modo stes, quia terram tuam cum equo emerunt, herbam cum freno, aquam cum sella. Et tu propter emphiteosim, id est inopiam et cupiditatem terram, herbam et aquam concessisti.“ Cumque duci dicta esset legatio, subridens dixit: „Equum illum malleo ligneo interficiam,^p frenum autem in pratrum proiciam,^q sellam vero deauratam in aquam Danubii abiciam.“^r Cui nuncius: „Et inde, domine, quid dampni habebunt? Si equum interficis, canibus suis victualia dabis, si frenum in herbam proicies, homines sui, qui fenum falcant, aurum freni inveniunt, si vero sellam in Danubium abicis, piscatores illius aurum selle super litus exponunt atque domum reportabunt. Si ergo terram, herbam et aquam habent, totum habent.“ Dux ergo ille hiis auditis exercitum cito congregavit timens Vngaros et auxilium ab amicis imperavit et omnibus coadunatis eis obviam venit. Illi autem interdum prope Danubium pervenerunt et in campo pulcherrimo summo diluculo pugnam inierunt. Fuit autem auxilium Domini cum Hungaris, a quorum facie dux sepedictus se in fugam convertit. Persecuti suntque eum Hungari usque Danubium et ibi pre timore in Danubium se iactavit, in quo pre aquarum vehementia suffocatur. Retradidit autem Dominus Hungaris Pannoniam, sicut tradiderat filiis Israel tempore Moysi terram „Seon regis Amorrearum et omnia regna Chanaan“ in hereditatem. Dum ergo capitaneus iste Arpad uteretur speciali quadam dignitate in Scythia, et hanc haberet ipsius generatio consuetudinem Scythica legitima et probata, ut unus in expeditione gradientibus debeat anteire, in redeundo vero retrocedere, ipse pro eo alios capitaneos in Pannoniam adeuntes fertur processisse. Eoque Arpad Zuatapolug^s cum ceteris Hungaris, ut superius dictum est, debellato et occiso castra fixit in monte Noe prope Albam, et ille locus est primus, quem Arpad sibi elegit in Pannonia, unde et civitas Alba per sanctum regem Stephanum, qui de ipso processit, fundata est ibi prope.

291 32

32 Quintus capitaneus.

Sed quintus Leel est nominatus, qui Messianos^t, scilicet Bohemos de partibus Golgate expulsi ibique diutius castra metatus fuisse perhibetur. Ex isto quidem Zuard oritur generatio, sive prosapia et origo.

^o petivit add V 4. ^p interficiam V 5. ^q proiciam V 5. ^r abiciam V 5. ^s Zuatapolug V 5; Zuetepolug R; Zente-polug S; Suetibolug B D. ^t Missarios R; Messarios B D.

tu zemi na všechny časy. Po těchto slovech zvolali všichni Maďaři třikrát za sebou: „Bože, Bože, Bože!“ A tak tam vzešel tento zvyk a až dodnes se u Maďarů zachovává. Potom vyslali znovu téhož posla na základě společné porady k shora uvedenému vévodovi a poslali mu za jeho zemi velkého bílého koně se sedlem pozlaceným

S

arabským zlatem a s pozlacenou uzdou. Když jej onen vévoda spatřil, zaradoval se ještě více a domníval se, že mu to poslali za nějakou část země jako její uživatelé. Posel tam tedy požádal vévodu o zemi, travinu a vodu. Vévoda pak s úsměvem pravil: „Ať mají, cokoliv chtějí, za svůj dar.“ A tak se posel vrátil ke svým. Arpád a jeho sedm vůdců pak mezitím vstoupilo do Panonie, ne jako hosté, nýbrž jako držitelé té země právem dědičným. Tehdy poslali k vévodovi jiného posla a odevzdali mu toto poselství: „Arpád a jeho lidé ti vzkazují, že v téhle zemi, kterou od tebe koupili, nemáš již déle meškati, protože koupili tvou zemi za koně, travinu za uzdu, vodu za sedlo. A ty kvůli pronájmu, to jest pro nedostatek a chtivost, přenechal jsi jim zemi, trávu i vodu.“ A když bylo vévodovi vyřízeno toto poselství, usmál se a řekl: „Onoho koně zabijtež dřevěnou palicí, uzdu pak pohodtež na louku a pozlacené sedlo odhodtež do vod dunajských.“ Tomu odvětil posel: „A jakou škodu z toho budou, pane, mít? Zabiješ-li koně, dáš potravu jejich psům, pohodíš-li uzdu do trávy, jejich lidé, kteří budou žnout seno, najdou zlato z uzdy, a jestliže pak odhodíš sedlo do Dunaje, rybáři vyloví na břeh zlato z onoho sedla a odnesou si je domů. Mají-li tedy zemi, trávu a vodu, všechno mají.“ Když tedy onen vévoda uslyšel tuto řeč, shromáždil rychle ze strachu před Maďary vojsko, vyžádal si od přátel pomoc, a když všechny sebral, vytáhl proti nim. Oni pak mezitím dorazili do blízkosti Dunaje a na velmi krásném místě zahájili hned na úsvitě boj. Pomoc Páně byla však na straně Maďarů a onen zmíněný vévoda se před nimi obrátil na útěk. Maďaři ho pronásledovali až k Dunaji, on se tam ze strachu vrhl do Dunaje a pro prudkost proudu se v něm zalkl. Postoupil pak Pán Maďarům Panonii, tak jako kdysi za časů Mojžíšových odevzdal synům Izraele jako dědictví zemi Seona, krále Amorejeů, a všechna království země Kanaan. Protože tedy tento kapitán Arpád požíval jakéhosi obzvláštního důstojenství ve Skýtii a jeho zákonitý a osvědčený skýtský rod měl ten zvyk, že při výpravě musí jít jeden v čele pochodujících, při ústupu pak vzadu ustupovat, on sám prý proto na pochodu do Panonie jel před ostatními kapitány. A tak když Arpád spolu s ostatními Maďary porazil a zahubil Svatopluka, jak bylo výše řečeno,² zřídil hrad na vrchu Noe blízko Alby³ a ono místo je první, které si Arpád v Panonii vyvolil, proto také tam poblíž založil král svatý Štěpán, který pocházel z jeho rodu, město Albu.

V

32

32 Pátý kapitán.

Pátý pak kapitán se nazýval Lehel; ten vyhnal Messiany, to jest Čechy,¹ z krajín hlohoveckých, položil se tam táborem a setrval tu prý po delší dobu. Z něho právě pochází rod čili přibuzenstvo a rodina Zoard.

¹ Vybájená povídka je obměnou verze, kterou podává *P. Magistri Gesta Hung.*, c. 14, 16 v souvislosti s vévodou Salanem. K tomu J. Tíbenský, *Velkomoravská a cyrilometodějská tradice* 67.

² Kopce Novaj u Stol. Bělehradu-Szekefehéváru.

II 32

³ Moravany, to jest Čechy, cf. *Simonis de Keza Gesta Hung.* I 23, pozn. 3.

304 54

54 *Recitantur facta tempore Toxun ducis*

Postquam autem Zuatapolug^a per Ungaros, ut superius dictum est, necatus et Hungari descendissent in Pannoniam, per sex annos eorum arma et equos meliorare curaverunt. Anno igitur VII-o Moraviam et Bohemiam, in quibus eo tempore dux Vratizlaus^v regnare videbatur, crudeliter spoliaverunt. Exinde cum victoria redeuntes treugis ordinatis cum prefato duce uno anno quieverunt.

304 55. Post hec Carinthiam hostiliter adeuntes, ultra castrum Leopah dux Meranies^x Gothfridus nominatus et dux Carinthie Eberhardus, necnon Gregorius Aquilegie patriarcha ipsis occurrentes, insimul atrociter pugnauerunt, et quamvis ex Hungaris plures ibi cecidissent, tamen ambos duces Hungari occiderunt patriarcha vero per fugam evadente. Abinde spoliata Carinthia, Corniola et Stiria cum maxima preda sunt reversi.

^a Zuetepolug R. Zuatapolog V 5; Suetibolug BD. ^v Vratizlaus V 3 V 4; Wradizlaus R. ^x Morauie V 3 V 4 V 5; Merauie S

54

54 *Připomínají se činy z doby vůdce Toxuna.*

Když pak Maďaři zabili Svatopluka, jak bylo shora řečeno, a když Maďaři sestoupili do Panonie, pečovali po šest let o to, aby uvedli své zbraně a koně do lepšího stavu. Sedmého roku pak krutě zpusťovali Moravu a Čechy, kde — jak se zdá — vládl tehdy vévoda Vratislav. Když se odtamtud vítězně vrátili, ujednavše mír se shora uvedeným vévodou,¹ po jeden rok odpočívali.

55. Když nato napadli nepřátelsky Korutany, srazil se s nimi za hradem Leopah¹ vévoda Meranie jménem Gotfríd a vévoda korutanský Eberhard, a zároveň i Řehoř, patriarcha aquilejský, a svedli proti sobě rozhořčený boj, a ačkoliv tam padl větší počet Maďarů, přece jen Maďaři zabili oba vévody, kdežto patriarcha vyvázl útekem. Nato vyplenili Korutany, Kraňsko i Štýrsko a vrátili se zpět s velmi značnou kořistí.²

II 54

¹ Český vévoda Vratislav vládl v l. 905—921, cf. *Simonis de Keza Gesta Hung.*, II 34.

II 55

¹ Jde patrně o Lublaň.

² Cf. *Simonis de Keza Gesta Hung.* II 35.

CHRONICON POSONIENSE
KRONIKA BRATISLAVSKÁ

Kronika je pojmenována podle rukopisu z 16. stol., který je uložen v Bratislavě. Jde o kroniku, která sahá po rok 1330; vznikla nejpozději kolem r. 1350 a je v zásadě výtahem z „*Uherské kroniky ze 14. stol.*“ (viz *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV*), přičemž se hlavně přidržuje jejího rukopisného znění I.a) (*Codex Sambuci* a *Codex Acephalus*), resp. I. c) (*Codex Vaticanus*), jisté vztahy ji však pojí i s větví I. b) (*Chronicon Budense* a *Chronicon Dubnicense*). V kronice však nacházíme řadu informací samostatných. O jejím autoru se soudí, že pocházel z jižních Uher a že byl v těsném spojení s některými mnišskými řády.

Použitý text: *Chronicon Posoniense*, ed. E. Madszar, SRH II 7—51.

Chronicon Posoniense

- 28 16 Tunc filiam regis Baractanorum, nomine Micoloth, supra formam humanam pulehriorem sibi adducunt ad amandum . . .
- 30 21 Exterminata itaque multitudine filiorum regis Athile, tandem Pannonia permansit sine rege X annis, Olachis, Grecis, Machianis, Thetunicis, Sclavis exulibus remanentibus tum in Pannonia, qui Athile servierunt. Surrexit autem post hoc quidam princeps Zathapolug nomine, Moroti filius de Polonia; cepit in Pannonia dominari. Et hunc

16

¹ Atilovi.

² Cf. *Simonis de Keza Gesta Hung.* I 18, A. Domanovszky, SRH I 160.

21

¹ Moravané, cf. *Simonis de Keza Gesta Hung.* I 23, pozn. 3.

² Němci.

³ Cf. *Simonis de Keza Gesta Hung.* I 23.

Kronika bratislavská

- 16 Tehdy mu¹ přivedou k milování dceru krále Braktanů,² jménem Mikolt, spanilejší nad lidskou krásu . . .
- 21 A tak když bylo vyhlazeno množství synů krále Atily, zůstala nakonec Pannonie deset let bez krále a v Panonii tehdy zbyli vyhnaní Vlachové, Řekové, Machianové,¹ Teutoni² a Slované, kteří sloužili Atilovi. Nato však povstal jakýsi kníže jménem Svatopluk, syn Morotův z Polska, a začal v Panonii vládnout.³ Tohoto nejprve Maďaři z Er-

quidem primi Hungari de Erdel muneribus variis explorantes bractando diversis sermonibus, denique irruptione subita in opidum circa Pontem Bani iuxta Catam cum tota militia devenerunt; et sic populis Pannonie memoratis, quos Moroti filius dilatando auxerat, inceperunt dominari.

- 32 25 Anno octingentesimo octuaginta octavo ab incarnatione Ihesu Christi Hungari ingressi sunt Pannoniam et invenerunt in Herdewel, ibique septem castra terrestrea preparaverant pro uxoribus et rebus suis conservandis, aliquamdiu permanserunt. Qui circumiacente dominos formidantes de communi consilio VII capitaneos inter se prefecerunt, et in septem exercitus sunt divisi, ita ut unusquisque exercitus unum haberet capitaneum, unus namque exercitus habuit tria milia virorum armatorum.

- 32 26 Fuerat ex istis capitaneus ditior et potentior Arpad filius Almus. Qui Almus interfectus est in Herdewebo, non enim potuit Pannoniam introire. Audientes autem Huni de habitatoribus, quod optimus esset Donubii fluvius, accepto itaque consilio miserunt nuntium nomine Kwsyd filium Kwid, ut iret et totam terram conspiceret, habitatoresque cognosceret. Cumque Kwid venisset, et totam terram conspexisset, et sibi placuisset, deinde venit ad ducem provincie, qui regnabat posterius Athilam, vocatum Zatapolog; salutavit eum de suis, et tunc pro quo venerat, manifestavit. Hec audiens Zatapolog gavisus est valde, putabat enim illos esse rusticos, ut venirent et terram eius colerent; propter quod nuntium delica-

dely⁴ vyzkoušeli rozmanitými dary, různými řečmi a konečně jej i s celým vojskem zničili náhlým vpádem do města v okolí mostu Bani poblíž Taty;⁵ a tak počali vládnout zmíněným panonským národům, které Morotův syn rozšiřováním (své moci) povznesl.

25 Roku osmistého osmdesátého osmého od vtělení Ježíše Krista vstoupili Maďaři do Panonie a vešli do Erdély, zbudovali tam sedm hradů z hlíny,¹ aby chránili své ženy a majetek, a nějakou dobu tam setrvali. Ti, obávající se sousedních velmožů, společně se dohodli a postavili si mezi sebou do čela sedm kapitánů a rozdělili se do sedmi vojsk tak, že každé vojsko mělo jednoho kapitána, přičemž jedno vojsko mělo tři tisíce ozbrojenců.

26 Mezi těmito (kapitány) byl nejbohatší a nejmocnější kapitán Arpád, syn Almošův. Onen Almoš byl zabit v Erdély, nebylo mu totiž dopřáno vstoupit do Panonie. Když pak Hunové uslyšeli od domácích obyvatel, že řeka Dunaj je velmi znamenitá, poslali posla jménem Kusid, syna Kundova, aby šel a prohlédl celou zemi a poznal její obyvatele. A když tam Kusid přišel, shlédl celou zemi a zalíbila se mu, tu předstoupil před vévodu té krajiny, který vládl po Atilovi a jmenoval se Svatopluk; vyřídil mu pozdrav od svých a potom vyjevčil, proč přišel. Když to Svatopluk uslyšel, velmi se zaradoval, domníval se totiž, že to jsou zemědělci a že by přišli a obdělávali jeho zemi; a proto odeslal

⁴ Sedmhradsko.

⁵ Cf. *Chronici Hungarici*, c. 23.

25

¹ Sedmhradsko.

tum remisit. Kysid autem de aqua Donubii lagenam implevit et herbam weriarum ponens in ventre et de terra nigri salubi accipiens ad suos reversus est. Qui omnia peroptima habuerunt. Arpad vero cum suis de aqua Donabii cornuum implens, ante omnes Hungaros omnipotentis Dei clementiam rogavit, ut Dominus eis terram inperpetuum concederet. Finiti sibi verbis omnes Hungari lamaverunt Deus, Deus, Deus, et ibi inventus est usus, quem modo Hungari observant. Deinde ad predictum ducem eundem remiserunt nuncium et ei equum album cum sella deaurata et deaurato freno miserant pro terra sua. Quo viso dux ille magis gavisus est; putabat, quod pro quadam terra misissent, unde breviter dicendo duxit predictos fugiendo ante Hunos in Danubium est suffocatus. Qui quidem Arpad mortuo Zethapolog castra fecit in monte Noe prope Albam.

vyslance zpět jako milého hosta. Kusid pak naplnil láhev dunajskou vodou, uložil luční trávu do měchu, vzal ze země trochu černé prsti a vrátil se ke svému. Ti pokládali toto všechno za velmi dobré. Arpád se svými pak naplnil roh dunajskou vodou a přede všemi Maďary vzýval laskavost všemohoucího Boha, aby jim Pán poskytl tu zemi pro všechny časy. Po těchto slovech zvolali všichni Maďaři: "Bože, Bože, Bože" a tak tam vzešel zvyk, který Maďaři až dodnes zachovávají. Potom vyslali znova téhož posla k šohra uvedenému vévodovi a poslali mu za jeho zemi bílého koně s pozlaceným sedlem a s pozlacenou uzdou. Když jej onen vévoda spatřil, zaradoval se ještě více; domníval se, že mu to poslali za nějakou část země, potom, krátce řečeno, vévoda přehaje před zmíněnými Huny, utone v Dunaji.¹ Arpád pak po smrti Svatoplukově zbuduje hrad na hoře Noe poblíž Alby.²

CHRONICON HENRICI DE MÜGELN GERMANICE CONSCRIPTUM

NĚMECKY SEPSANÁ KRONIKA JINDŘICHA Z MÜGELN

Jindřich, autor této kroniky, pocházel z osady Mügelu u Drážďan a pobýval střídavě na dvoře Jana Lucemburského a Karla IV. i rakouského Rudolfa IV. Proslul zejména jako básník; složil i řadu oslavných veršů na oba zmíněné české krále. V Praze se Jindřich zdržoval mezi léty 1346 až 1355; někdy v letech 1358 až 1361 pak sestavil německy psanou kroniku, v níž vyložil uherské dějiny až po rok 1333, a poslal ji s věnováním Rudolfovi. O něco později se dokonce pokusil přebásnit tuto látku latinsky ve verších (viz *Chronicon rhythmicum Henrici de Mügelu*) a takto vzniklou veršovanou kroniku věnoval uherskému králi Ludvíku I. Pozadím Jindřichova zájmu o uherské dějiny byla zřejmě jeho činnost při panovníckých dvorech, která jej — nejspíše v době kolem r. 1360, tj. v letech intenzivní diplomatické aktivity zejména mezi Rudolfem a Ludvíkem — přivedla zřejmě do přímého styku s uherským prostředím.

Předlohou německy psané kroniky Jindřicha z Mügelu byla ta rukopisná variantní skupina *Uherské kroniky ze 14. stol.*, kterou jsme výše (srov. *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV*) označili značkou I.a) (patří sem *Codex Sambuci* a *Codex acephalus* této uherské kroniky). Některé části, které jsou v Jindřichově kronice navíc, byly však asi přímo převzaty ze starší nedochované uherské kroniky, pocházející z 11. stol. a nazývané *Gesta Ungarorum vetera*, příp. z jejího pokračování (srov. *P. Magistri, qui Anonymus dicitur, Gesta Hungarorum*).

Použitý text: *Chronicon Henrici de Mügelu Germanice conscriptum*, ed. E. Travník, SRH II 87—223.

Chronicon Henrici de Mügelu Germanice conscriptum

- 124 11 Wie kunig Chaba streit mit Aladrio
seinem pruder umb daz reich.
126 Darnach verging daz geslecht Eczels
so gar, daz pey czechen jaren kein
kunig in Panonia nicht enwaz, sunder

Německy sepsaná kronika od Jindřicha z Mügelu

- 11 Jak král Chaba bojoval o říši se
svým bratrem Aladriem.
Tak zcela zanikl rod Eτζelův,¹ takže
deset let nebylo v Panonii krále, jen
Vlachové, Slované,² Němci a Řekové,

11

¹ Atilův.

² K otázce Vlachů a Slovanů cf. *P. Magistri Gesta Hung.* c. 9, pozn. 5 a *Simonis de Keza Gesta Hung.* I 23 pozn. 3.

¹ Cf. *Chronici Hungarici*, c. 28.

² Vrch Novaj u Stol. Bělehradu.

die Wolachen, Winde, Deuschen und die Kriehen, die kunig Eczeln heten gedint, die wonten in dem land. Do stund auf ein furste, Swentepollusch genant, dez fursten sun Morroncezi von Palen, und ward gewaltig in Panonia. Do komen die Vngern von Erdelew und von dem wasser Hung genant mit maniger hande gabe, alz es czu ern czimpt, domit sie verspechten, wie ez umb den hern stunde. Darnach czerstorten sie pey der prucken Pain bi Chota den marckte all ritterschaft und den markt czuryssen. Darnach czugen die Hewnen uncz an die Teyssé. Der kunig Eczel reychte und was kunig acht und virczig iar und waz herczog funf iar.

127 12 Wie die Hewnen besanten ein poten und liessen besehen Vngerland.

128 Do horten sie, das Vngerlant ein gut land were von welden, fischen und wasser. Do santen sie mit gemeinem rate ein poten in Vngerland, der was Kyseud genant, daz er besehen scholde die potschaft dez landes und dez landes geleger. Do der selb pote, der vor genant ist, Gnuged sün, kom mitten in Vngerland an die Tünaw und besah, wie fruchper das lant wer von fischen und von welden, do kom er czu dem herczogen Swechupolluch, der ein herre zu den czeiten in dem land waz. Und begrust den von den seinen, die in gesant hetten, und sagte dem fursten, das sie gern in seinem lande wonen wolden.

129 13 Wie der Hewnen pote den Hewnen

kteří sloužili králi Etzelovi, zůstali v zemi. Tu povstal kníže jménem Svatopluk, syn knížete Morronceziho³ z Polska, a stal se vládcem v Panonii. Tehdáž přišli Maďaři ze Sedmihradska, nazvaní podle řeky Hung,⁴ s mnohými dary, jak se sluší, aby vyzvěděli, co se stalo s pánem. Potom zničili u mostu Pain⁵ poblíž města Choty⁶ všechno rytířstvo a trh rozehnali. Pak táhl Hunové až na Tisu. Král Attila panoval 48 let a 5 let byl vévodou.

12 Jak Hunové poslali posla, aby prozkoumali Uhry.

Tehdáž slyšeli, že Uhry jsou země lesů, ryb a vod. Po společné poradě poslali do Uher posla jménem Kyseud,¹ aby prozkoumal zprávu o zemi a jejich táborech. Když tento už jmenovaný posel, syn Gnugeda,² došel do Uher až na Dunaj, zjistil, jak je země bohatá na ryby a lesy; přišel k vévodovi Svatoplukovi, který v té době byl pánem země. A pozdraviv jednoho z jeho lidí, kteří ho poslali, pravil knížeti, že by chtěli rádi bydlet v jeho zemi.³

13 Jak posel přinesl Hunům vodu,

³ *Morrouci, Marrouiti, Marroci*. Jde o Marota či Morota, *P. Magistri Gesta Hung.* I 23, pozn. 11.

⁴ K tomu *P. Magistri Gesta Hung.*, c. 2, pozn. 1.

⁵ Bánhida.

⁶ Tata.

12

¹ Kusid.

² Kunda.

³ K tomu *Chron. Vindob.*, c. 28.

pracht wasser, wyszmad und erdrich, und wie sie daz land gewonnen mit lysten etc.

Do das erhört Zwewchpolluch, do ward er fro und wolt wenen, sie wern paurn, dy im sein land arbayten und fruchtper czu czins machen wolden, und begabte den poten und sant in hinwider zu in. Do nam der pot Kyseud ein laytlogel mit aucz der Tunaw und nam auch dez grasses und der erden des swarzen ackers und legt die drew in ein pulge und fur wider czu den seinen. Und sagt all ding, die er gehort het und gesehen hett und wie in der herczog het von im gelassen; und zaigt in daz laytfasz mit dem wasser und daz grazc und die erden. Do erkanten die weysen der Hewnen, daz daz landt gar fruchtper were. Do nam Arpad und gosz dez wassers, daz der pote pracht hett von der Tunaw, in sein horn und czoh vor allen Vngern und pat den almechtigen got, daz er yn verliehe daz land ewiglich. Do Arpad sein wort ausgesprach, do schriren die Hewnen dreystund: „Deus, Deus, Deus!“ Die gewonheit halden die Vngern noch uncz auf die czeit. Darnach santen die Hewnen mit gemaynem rate Kyseud, den vogenanten poten, czu dem fursten dez landes und santen im ein rosze, daz waz grosz und weysz mit einem satel, der verguld mit golde von Arabia, und auf dem rosse lag ein zaum, der waz guldein und waz dez selben goldes von Arabia, fur sein erden. Do her herczog das ersah, do wart er frolich und wont, daz sie im die gab gesante heten darumb, daz sie ym in dem land wonen wolten. Wan der pote pat von dem herczogen ertrich; wyszmat und wasser. Do lacht der herczog und sprach czu dem poten: sie schullen nemen der dreyer alz vil, alz sie wollen, umb die gabe. Do fur der pot czu den

trávu a prst a jak ti získali zemi listí.¹

Když to Svatopluk uslyšel, zaradoval se a spokojen se domníval, že jsou to rolníci, kteří mu jeho zem chtějí obdělávat a zúrodnovat za daně, a obdaroval posla a poslal ho zase zpět. Posel Kyseud vzal s sebou nádobu s vodou z Dunaje a vzal také trávy a černé prsti a vložil ty tři věci do tlumoku a vrátil se zpět ke svým. A vyprávěl o všech věcech, které slyšel a viděl, a o tom, jak ho vévoda propustil; ukázal jim nádobu s vodou, trávu a prst. Moudří Hunové poznali, že země je velmi úrodná. Arpád vzal vodu, kterou přinesl posel z Dunaje, vлил ji do svého rohu a táhl v čele všech Maďarů a prosil všemohoucího boha, aby mu zemi daroval na věčné časy. Když Arpád vyslovil svou prosbu, zvolali Hunové třikrát: „Deus, Deus, Deus!“ Tento zvyk si podrželi i nadále. Po společné poradě poslali Hunové dříve již jmenovaného posla Kyseuda ke knížeti země a poslali mu koně velkého a bílého se sedlem pozlaceným zlatem z Arábie a na tom koni ležela zlatá uzda z téhož arabského zlata. Když to vévoda spatřil, zaradoval se a domníval se, že mu dary poslali proto, aby mohli bydlet v jeho zemi. Ale posel prosil vévodu o zem, trávu a vodu. Vévoda se usmál a řekl mu: za ty dary si z těch tří věcí smíte vzít kolik chcete. Posel se vrátil zpět k Hunům a oznámil jim tuto zprávu. Arpád pak a ostatních jeho šest náčelníků, jak už uvedeno, táhli do Panonie ne jako cizinci, ale jako ti, kteří chtěli zemi vlastnit dědičně. I poslali k vévodovi jiného posla a vzkázali mu toto poselství: „Ty šlechtné kníže, tobě vzkazuje Arpád se svými, že nemáš dále prodlévat v jejich zemi, kterou od tebe koupili: zem za koně, trávu za uzdu, vodu za sedlo.“ Vévoda se usmál a řekl: „Koně, kterého

13

¹ Celé vyprávění se shoduje s tím, co uvádí *Chron. Vindob.*, c. 28.

Hewnen wider und sagt in dise mer. Do czoh Arpad mit den andern sehs haubtlewten, als vor gesprochen ist, in Panoniam das lant nicht als geste, sunder alz die, dy das land nach erlichem recht besiczen wolten. Und santen do ein andern poten czu dem herczogen und enputen im die potschaft: „Du edler furste, die let sagen Arpad mit den seinen, daz du nit lenger solt sizzen in irem land, daz sie von dir gekauft haben: daz ertrich mit dem rosse, daz wiczmat mit dem zaume, daz wasser mit dem satel.“ Do lacht der herczog und sprach: Ich wil daz pferd, das sie mir gesant haben, mit einem hamer toten und wil den czawm werffen in die wysen und den satel in die Tunaw.“ Do sprach der pot zu dem fursten: „Was achten des die Hewnen! Ob du das pferd totest, so fressesz die hunde; und wirffestu den czawm in das gracz, so komen die mader und nemen daz gold czu irem nucze; wirffestu aber den satel in die Tunaw, so finden in vischer und furn in czu lande. Waz ist darumb? Haben sie daz land, wysmad und wasser, so haben sie es alz zual.“ Do der herczog daz erhört, do sament er ein grossez her von allen seinen freunden und fur do gen den Hewnen. Do begegent ym die Hewnen pey der Tunaw auf eim schonen velde eins morgens fru und stritten mit dem fursten des landes. Do ging dez herczogen von Panonia panyr nyder, alz uns die hystorien sagen. Do floh der herczog ausz dem streit und kom uncz an die Tunaw und wolt daruber swemmen durch der Hewnen vorcht. Do ertrenket yn das wasser. Also ward den Hewnen wider daz land Panonia, alz her Moyses und den kyn-den von Israhel gab daz land Basan und alle reich von Chanaan.

131 14 Wie Vngerland von den Hewnen gepawt ward und von den hewbtlewten etc.

Do nu her Arpad den herczogen

jste mi poslali, zabiji kladivem, uzdu pak hodim do trávy a sedlo do Dunaje.“ Tu pravil posel knížeti: „Co tím Hunové zamýšlejí? Jestliže koně usmrtíš, sežerou ho psi, hodíš-li uzdu do trávy, přijdou ženci a vezmou si zlato ke svému užitku; hodíš-li pak sedlo do Dunaje, najdou je rybáři a vyvezou na břeh. A co potom? Budou-li mít zem, trávu a vodu, pak mají vše pohromadě.“ Když to vévoda uslyšel, sbíral četné vojsko od všech svých přátel a vypravil se proti Hunům. Střetli se s ním jednoho rána na pěkném poli a bojovali s knížetem země. Tak zanikla korouhev knížete panonského, jak o tom vypravují dějiny. Vévoda z boje uprchl, přišel až k Dunaji a chtěl ho ze strachu před Huny přeplavat. Utopil se v jeho vodě. Tak připadla Panonie opět Hunům jako Mojžiš dal dětem izraelským zemi Basan a celou říši Chanaan.

14 Jak Hunové budovali Uhry a o náčelnících atd.

Když Arpád porazil knížete Svato-pluka i s jeho lidmi, jak už o tom byla

Tcwenthpolluch erslug mit den seinen, alz vor gesprochen ist, do pawt er sein purck auf dem perg Nocze pey Weyssenpurck, und ist die erst stad in Panonia, dy im erkosz herre Arpad der erst haubtman.

140 16 Wie die Hewnen vil landes bestritten und stete, und wie der kayser Cunrad mit in gestritten hat.

Do nu Zuetepolluch der furste von Panonia getriben wart und erslagen von den Vngern, alz vor gesprochen ist, do logen die Vnger in Panonia sehs jar stille und pesserten ir ros und ir harnasch. Darnach in dem sibenden jar do zugen sie gen Merern und gen Behem. In den landen waz herczog Bratislaw gewaldig. Und namen do, waz sie funden, und czugen mit grossem raub und mit sig wider gen Vngern; und machten do frid mit den vorgeantanten herczogen und rueten aber ein jar. Und czugen do gen Kernten uncz enhalb Lewppach. Do begegent den Vngern der herczog von Merhern herre Gothart genant und herr Eberhart genant und der herczog von Kernten und herre Gregor der patriarch von Agley, und stritten mit einander. Do wurden der Vngern an czal erslagen, doch wurden die herczogen payde in dem streit erslagen. Do floch der patriarch ausz dem streit mit den seinen. Nach dem streit raubten die Vngern Kernten und czugen wider gen Vngern.

14

¹ Novay u Stol. Bělehradu (Szekesfehervár).

16

¹ Český vévoda Vratislav I. vládl v l. 905—921.

² Jde patrně o Lublaň.

³ Spíše jde o vévodu meranského, cf. *Simonis de Keza Gesta Hung.* II 35.

⁴ Aquileia.

řeč, vystavěl si hrad na hoře Nocze u Weyssenpurku,¹ a to je první město v Panonii, které si vyvolil první náčelník Arpád.

16. Jak Hunové dobyli mnoho zemí a měst a jak s nimi bojoval císař Konrad.

Když byl Svato-pluk, kníže panonský, zahánán a zabit Maďary, jak bylo řečeno, připravovali Maďaři šest let v klidu své koně a zdokonalovali svá brnění. Potom sedmého roku vytáhli proti Moravanům a Čechům. V těch zemích panoval kníže Vratislav.¹ Vzali tam, co našli, a táhli s velkou kořistí vítězně zpět do Uher, uzavřeli mír se zmíněným knížetem a opět jeden rok odpočívali. Pak táhli do Korutan na druhou stranu Lewppachu.² Tam se střetl s Maďary vévoda moravský³ jménem Gothart a Eberhart, vévoda korutanský a Gregor, patriarcha z Akvileje,⁴ a bojovali mezi sebou. Maďaři byli na počest poraženi, ale obě knížata v boji padla. Patriarcha se svými uprchl. Po bitvě loupili v Korutanech a Kraňsku a táhli zpět do Uher.

CHRONICON RHYTHMICUM HENRICI DE MÜGELN
VERŠOVANÁ KRONIKA JINDŘICHA Z MÜGELN

Tato veršovaná kronika je básnická latinská verše německy psané uherské kroniky *Jindřicha z Mügelu* (viz *Chronicon Henrici de Mügelu Germanice conscriptum*), a jak se dnes soudí, pochází nepochybně od téhož autora. Jisté rozdíly mezi oběma versemi, zvl. tam, kde veršovaná kronika obsahuje nějaké informace navíc, i proti prozaické kronice německé dávají přitom tušit, že Jindřich z Mügelu využíval původní latinské předlohy i při skládání své veršované kroniky. Pozoruhodný je rozdíl mezi oběma kronikami Jindřicha z Mügelu i pokud jde o vztah ke Svatoplukovi. Ve své prozaické, německy psané kronice zaujímá totiž autor ke Svatoplukovi negativní postoj, podobně jako všichni ostatní autoři uherských kronik, kdežto v kronice veršované je jeho smýšlení zcela opačné. Lze to vysvětlovat tím, že veršovaná kronika Jindřicha z Mügelu je pozdějším, volnějším zpracováním oné uherské látky, a tu se již mohlo pozitivně uplatnit okolnost, že autor, původem Sas a velký obdivovatel Jana Lucemburského a Karla IV., pobýval delší dobu v Praze.

Na rozdíl od prozaických předloh uherské i německé končí toto dílo rokem 1071 a není zcela jisté, zda to lze přičíst na vrub závadám v rukopisném doložení či zda kronika zůstala nedokončená.

Použitý text: *Chronicon rhythmicum Henrici de Mügelu*, ed. A. Domanovszky, SRH II 225—272.

Chronicon rhythmicum Henrici
de Mügelu

245 16 *Aliud genus ritmicum septem sillabarum, in quo dicitur quomodo Huni miserunt Kyseud nunciū ad Zuethopoluch ducem Panoniorum, qui natus fuit Polonia, ex communi consilio.*

16

¹ Maďaři.

² Kusida.

³ Cf. *Chronicon Henrici de Mügelu germanice conscriptum*, c. 12.

Veršovaná kronika Jindřicha
z Mügelu

16 *Jiná rýmovaná skladba o sedmislabičných verších, v níž se hovoří o tom, jak poslali Hunové¹ podle společného rozhodnutí posla Kysida² k vévodovi Panonů Svatoplukovi, který pocházel z Polska.³*

Cum turbe quieverunt
Exercitus Hunorum,
Tunc Kyseud miserunt
Duci Panoniorum.
Zuethopoluch vocatus
Fuit dux regionis
Simplicitati datus;
Vir natus ex Polonis,
Nam Athyle propago
Omnis fuit contrita
Et nominis imago
Totaliter sopita.
Tunc Kyseud accessit
Ducem Panoniorum
Salutemque expressit
A gentibus Hunorum,
Dicens hic continere
Se gentes prenotate
Vellent, si hoc habere
Possent, ex pietate
Et fraudis per dolores
Rus limphasque rogavit.
Tunc dux agricultores
Hos fore estimavit,
Decipitur nam saguis
Simplex ex puritate.
Cito cum fraudis aguis
Hunc mellit falsitate,
Ergo dux letus inquit:
Sumant solum et fenum.
Tunc ille ducem linquit,
Vas sumens aquam plenum,
Telluremque cum tymo,
Festinans ad primatem.
Tunc Huni mox in limo
Noverunt ubertatem.
Tunc Arpad primus horum
Implens cornu torrente
Et supplicat deorum
Deo cum tota gente,
Ut hiis largiti humum
Dignetur regionis,
Rus, latices et dumum,
Tanquam suis colonis.
Tunc Amen, Amen, Amen
Exercitus dixerunt,
Nam latex, ops et gramen
Hunis complacuerunt.
Tunc ducem fraudis glosa
Conantur supplantare,

246

Když dosáhly míru zástupy
hunského vojska,
tehdy poslaly Kysida
k vévodovi Panonů.
Nazýval se Svatopluk,
byl vévodou krajiny,
poctivosti oddaný;
ten muž rodem z Polska.
Neboť Attilovo plémě
bylo celé potřebo
a podoba (toho) jména
úplně zapomenuta.
Tehdy Kysid přistoupil
k vévodovi Panonů
a vyřídil pozdrav
od kmenů hunských,
řka, že by se zde chtěly
shora uvedené kmeny usadit,
kdyby toho mohly dosáhnout,
a dovolává se jeho laskavosti,
se lstí působící bolest
požádal (ho) o půdu a vodu.
Tehdy vévodu pojala domněnka,
že to budou zemědělcí —
neboť poctivá krev
bývá klamána pro (svou) čistotu.
Sotvaže had klamu
obloudí tohoto svou přetvářkou,
tu rozradostněný vévoda praví:
Nechť si vezmou půdu a trávu.
Tehdy onen opustí vévodu,
bera si nádobu naplněnou vodou
i prst s mateřídouškou,
a spěchá k náčelníkovi.
Hunové tehdy brzy
poznali úrodnost z hlíny.
Jako první z nich si tehdy Arpád
naplní roh vodou
a snažně prosí spolu se vším lidem
boha bohů,
aby jim ráčil uštedřit zemi
oné krajiny,
půdu, vody i stromoví,
jako svým osadníkům.
Tehdy Amen, amen, amen,
pronesla vojska,
neboť voda, plody i travina
se Hunům zalíbily.
Tehdy se pokoušejí jazykem klamu
podrazit nohy vévodovi

Dona quoque fraudosa
Eidem destinare,
Ut hiis occasionem
Legittimam haberent
Et per hanc rationem
Ducatum obtinerent
In forma emptionis.
Quis tale nam timeret
Genus deceptionis,
Qui patrias haberet?

246 17. *Aliud genus ritmicum octo sillaba-
rum, in quo dicitur de muneribus, que
Huni miserunt duci Panoniorum.*

Tunc direxerunt Kysud
Ad ducem, qui non aliud
Ferens illi clenodium
Quam equum, de quo odium
Martis interminabile
Suboritur et stabile,
Nam fraus est ire genitrix
Et scandalorum alitrix.
Hunc vestit preciosa res,
Ex auro namque sonipes
Frenum gestans ac sellulam
In spina gemmis auream.
Hunc equum duci obtulit
Ad principem et retulit:
„Hoc munus tibi offerunt
Huni et grates referunt
Pro feno, lymphā, ruribus
Et nemore, telluribus.“
O Deus, fraudulentie
Cur parcis et clementie
Quandoque preces despicias,
Cum tu intentum respicias.
Tunc hic prepius dominus
Inquit virtuti cominus,
Sumant pro victu flumina,
Nemus, valles, cacumina.
Tunc ille cum decencia
Sumpta ducis licentia,
Ad Hunos statim properat,
Responsum ducis reserat.

17

¹ Cf. *Chronicon Henrici de Mügelin germ. conscriptum*, c. 13.

a stanovit pro něho
dary, rovněž klamně,
aby tak měli
zákonitou příležitost
a získali takto
formou koupě vévodství.
Neboť kdo by se bál
takového druhu lži,
aby měl domovinu?

17 *Další rýmovaná skladba o osmi-
slabičných verších, v níž se hovoří
o darech, které poslali vévodovi Panonů.¹*

Tedy poslali k vévodovi
Kysida, který mu
přináší nejiný klenot
než koně, z něhož vzechájí
bezmezná a stálá
Martova zášť,
neboť lest je matkou hněvu
a živitelkou sporů.
Tohoto (koně) zdobí cenná věc,
neboť oř má uzdu
ze zlata a na hřbetě
zlaté sedlo s drahokamy.
Tohoto koně nabídl vévodovi
a vladaři sdělil:
Tento dar ti nabízím
Hunové a vzdávají dík
za trávu, vodu, pole
i háje a pozemky.
Ó Bože, proč šetříš
úskočnosti a mírnosti
prošby někdy odmítáš,
když znáš úmysl?
Tedy ten přezbožný pán
ve své ctnosti pravil:
„Nechť si k obživě vezmou řeky,
háje, údolí i pahorky.“
Tu onen vyžádal si způsobně
vévodovo dovolení,
ihned pospíchá k Hunům
a vyjeví jim vévodovu odpověď.

Gavisi Huni illico
Cuidam dicunt villico:
„Panoniorum principem
Tu debes visitare,
In vultu dum aspexeris,
Nullomodo neglexeris,
Quin dicas: grex Hunorum te
Precatur derelinquere,
Que vendidisti gentibus,
Ut congruit ingentibus.“
Turbatur dux sermonibus
Respondens rationibus
Illius cum clementia
Ait: „Hec fraudulentia,
Ut estimo, evellitur
cum Deo et repellitur.
Nam equum interficiam,
Ad thymumque proiciam
Frenum, sellam ad flumina,
Ut me docebunt numina.“
Tunc verna: „Nil proficies,
Si equum interficies,
Sed parcis in hoc panibus,
Dum roditur a canibus.
Frenum dabis messoribus
Et sellam piscatoribus.
Ops, latex, rus sunt regio,
Que si Hunorum legio
Habet, habebit cetera.“
Ut dicta sonant vetera,
Regressus Hunos monuit,
Ut sermo ducis sonuit.

247 18. *Aliud genus ritmicum, in quo dicitur,
quomodo Huni processerunt contra
Zuethopoluch, ducem Panoniorum, regia
fortitudine triumphantis.*

Carpas cum Hunis
Satrapis auditis
Statim processit
Regia caterva
Atque predatur
Regionem ducis

18

¹ Cf. *Chron. Henrici de Mügelin germ. conscriptum*, c. 13.

² Arpád.

Hunové ihned radostně
řeknou jakémusi šafáři:
„Vladaře Panonů
ty musíš navštívit,
a až mu pohlédneš v tvář,
nesmíš mu opominout
řici: lid Hunů tě
žádá, abys opustil to,
co jsi prodal
obrovským, jak se všichni shodují
národům.“
Vévoda je zmaten těmi řeči,
a odpovídá na jeho důvody, dí se
svou
vlastní mírností:
„Tu lest,
jak soudím, lze odstranit
s pomocí boží a odvrátit.
Neboť koně zabiji,
uzdu odhodím do mateřidoušky
a sedlo do řeky,
jak mne poučí božstva.“
Tu praví služebník: „Nic neuspěješ,
jestliže koně zabiješ,
ale ušetříš (jim) v tom chleba,
až bude (kůň) hryzán psy.
Uzdu poskytněš žencům
a sedlo rybářům.
Plody, voda, půda — to jest krajina;
a když to má hunské vojsko,
bude mít i ostatní věci.“
Jak zní stará zkazka —
vrátil se a poučil Huny,
jak zněla vévodova řeč.

18 *Další rytmičká skladba, v níž se
hovoří o tom, jak Hunové vytáhli proti
vévodovi Panonů Svatooplukovi, triumfu-
jící královskou statečností.¹*

Karpas² s Huny
vyslechnuv velmože
vytáhl ihned
s královským vojskem
a plení
krajinu vévody

Panioniorum.
 Hoc cum audisset
 Princeps prenarratus,
 Turbas collegit
 Viribus robustas
 Hunis occurrens,
 Regni ut protector
 Cetu suorum.
 Castra disponunt,
 Erigunt vexilla.
 Tali congressu
 Fortitudo febricit,
 Timor incurvat
 Utriusque gentis
 Gentes horroris.
 Ibi mors edax
 Vigilat ad fores
 Senas castrorum,
 Postulans a multis
 Carnis tributum,
 Ferrum quos sopuit
 Unda cruoris.
 Huc illuc motis
 Gregibus ambobus,
 Pulvis excecet
 Visus febealis,
 Ictus proclamant
 Etheris in arce
 Ensium fortes.
 Ibi immensa
 Fortitudo ruit.
 Mortis vorago
 Milites hyante
 Gula glutivit.
 Corruerunt turbe
 Atque cohortes.
 Ex hac pressura
 Ad Danubiales
 Ripas cum cetu
 Dux Panoniorum
 Gliscit, sed cursus
 Patitur eclypsim
 Casu repente.
 Hunc fugitivum
 Maxima sequela
 Arpad Hunorum
 Princeps comitatur.
 Fugit ad undas
 Animo concusso
 Mersus torrente.

Panonů.
 To když uslyšel
 zmíněný vladař,
 sebral zástupy
 mohutné silou,
 a vytáhl Hunům vstříc
 jako ochránce království,
 v družině svých.
 Rozvrhnou tábor,
 vztyčí praporec.
 V takové srážce
 statečnost hoří horečkou,
 strach z jednoho
 i druhého národa pokrýváje
 národy hrůzy.
 Zde hltavá smrt
 bdí u šesti bran
 táborů,
 žádajíc poplatek masa
 od mnohých,
 jež uspal meč
 přívalem krve.
 Když se oba zástupy
 sem tam hnou,
 oslepuje prach
 sluneční zraky.
 Rázné zásahy mečů
 hlasitě chřestí
 pod nebeskou bání.
 Zde se nesmírná
 statečnost řítí.
 Smrti vír pohltí
 bojovníky
 rozevřeným jícnem.
 Srazily se čety
 a oddíly.
 Z tohoto tlaku
 k dunajským břehům
 vymaňuje se s družinou
 vévoda Panonů,
 ale za jízdy
 zemdlí
 při náhlém pádu.
 Za tímto uprehlíkem
 pádí s převelikou družinou
 Arpád, vládce
 Hunů.
 Prchá do vln
 a s otřesenou myslí
 utone v proudu.

252 III 23 Prosa, in qua dicitur, quomodo
 Huni post interemtionem Zuenthepoluch
 ducis Panoniorum sex annis quieverunt
 et in septimo Bohemiam et Moraviam
 vastaverunt.

Dinastia prostrata ducis Panonio-
 rum, ut refert hic libellus, gens Scitica
 quievit sex annis cum armentis. Hinc
 truces ad Bohemos progreditur ac
 illos predatur cum Moravis. Tandem
 subordinavit treugas cum Vratislao,
 Sclauorum cyliarcha. Deinde ad Carin-
 thiam et Stiriam processit plebs actica
 Hunorum, cunctaque spoliavit pre-
 dicti principatus. Tunc marchio Got-
 hardus Moraviae occurens Hunis, mox
 cum Alberto, duce Karinthiorum et
 Aquilegiensi predigno patriarcha Geor-
 gorio vocato mox acies disponunt. Fit
 gentium pressura multique cum Alberto
 duce et marchione Gothardo corru-
 runt. E bello sed efugit prefatus patri-
 archa cum paucis et evasit ...

23 Prozaický výklad, v němž se hovoří
 o tom, jak Hunové po záhubě vévody
 Panonců po šest let odpočívali a sedmého
 roku zpusťovali Čechy a Moravi.

Po porážce vladařského rodu vévody
 Panonů, jak o tom podává zprávu
 tato knížka, žil skytský národ po šest
 let v míru i se svými stády. Nato vy-
 táhne proti divokým Čechům a plení je
 společně s Moravany. Nakonec uzavřel
 příměří s Vratislavem, chiliarchou slo-
 vanským.¹ Nato vykročil různý národ
 Hunů do Korutan a Štýrska a vyloupil
 všechna místa uvedeného knížectví.
 Tehdy vytáhne Gothard, markrabí
 Moravy, proti Hunům a brzy s Albertem,
 vévodou korutanským — když zavolal
 Gergoria, vznešeného patriarchu aqui-
 lejského — rozestaví šiky. Došlo k sráž-
 ce mezi kmeny a mnozí padli spolu
 s vévodou Albertem a markrabím Got-
 hardem. Zmíněný patriarcha však s ně-
 kolika málo (bojovníky) z bitvy uprchl
 a unikl² ...

23.

¹ Český vévoda Vratislav I. vládl v l. 905—921.

² K tomu *Simonis de Keza Gesta Hungarorum* II, 35; *Chron. Henrici de Mügelin germ. conscriptum*, c. 16.

CATALOGI EPISCOPORUM CRACOVIENSIIUM
KATALOGY KRAKOVSKÝCH BISKUPŮ

Jde celkem o pět katalogů, z nichž první a druhý jsou samostatné, třetí, čtvrtý a pátý jsou mezi sebou spřízněné. Většina z nich je dochována v rukopisech z 2. poloviny 15. stol. (katalog II., III. a IV), katalog první je dochován v rukopise z 13. stol. a katalog pátý v rukopise z 1. poloviny 16. stol. Tyto katalogy se staly cennou pomůckou pro řadu autorů (např. pro *Długosze*).

Použitý text: *Katalogi biskupów krakowskich*, ed. W. Ketrzynski, MPH III 313-376.

Katalogi biskupów Krakowskich	Katalogy biskupů krakovských
I	I
330 Prohorius. Proculphus.	Prohor. Prokulf. ¹
II	II
328 Prothorius 969 ordinatur; 16 annos vixit. Proculphus 986 ordinatur; 27 annos vixit.	Prohor je vysvěcen roku 969; žil 16 let. Prokulf je vysvěcen roku 986; žil 27 let.
III	III
330 Prophorius sive Profortus, qui ordinatus est in episcopum Cracoviensem anno domini a nativitate nongentesimo LXVI tempore Iohannis pape XIII seditque annis XX et mortuus est anno domini DCCCCLXXXVI.	Profor či Profort, který byl vysvěcen na biskupa krakovského roku devítistého šedesátého šestého od narození Páně, za časů papeže Jana XIII., seděl (na stolci biskupském) dvacet let a zemřel léta Páně 986.
IV	IV
330 Prophorius seu Proforus. Iste fuit primus ecclesie Cracoviensis tunc metropolitane archiepiscopus per Myestghonem principem Polonie et Dambrowkam Bohemicam vxorem eius	Profor či Proforr. Ten byl ustanoven od Meška, knížete polského, a Doubravky české, jeho manželky, prvním arcibiskupem krakovského chrámu, tehdy metropolitního, a vysvěcen na arcibiskupa krakovského léta Páně devítistého osmdesátého šestého. V témž roce také — za časů papeže Lva — přijalo Polsko víru Kristovu. Seděl pak na svém arcibiskupském stolci dvacet let a zemřel léta Páně devítistého osmdesátého šestého. A byl v témže krakovském chrámu pochován.

¹ K otázce krakovského biskupství souhrnně K. Lanckorońska, *Studies* 10n.

institutus, qui ordinatus est in archiepiscopum Cracoviensem anno a nativitate domini noningentesimo LXVI. Eodem etiam anno Polonia fidem Cristi suscepit tempore Leonis pape. Sedit autem in sede archiepiscopali sua annis viginti et mortuus est anno domini noningentesimo LXXXVI. Qui in eadem ecclesia Cracoviensi est sepultus.

V

331 Prohorius seu Prohortus. Hic est Prohorius primus ecclesie Cracoviensis tunc metropolitane archiepiscopus, per Meskonem principem Polonie et Dubrowkam Bohemam vxorem eius institutus. Ordinatus autem est in archiepiscopum Cracoviensem anno domini noningentesimo sexagesimo sexto. Eodem etiam anno Polonia fidem Christi suscepit tempore Loenis pape. Sedit autem in sede predicta archiepiscopali annis viginti et mortuus est et in ecclesia Cracoviensi sepultus anno domini noningentesimo octagesimo sexto.

III

32 Proculphus secundus episcopus Cracoviensis ordinatur anno domini DCCCCLXXXVI et sedit annis decem et mortuus anno domini nongentesimo nonagesimo sexto.

IV

332 Proculphus; hic fuit secundus ecclesie Cracoviensis archiepiscopus, qui anno domini noningentesimo LXXXVI ordinatur in archiepiscopum. Huius tempore beatus Adalbertus secundus Pragensis episcopus Poloniam ex Ungaria venit et Polonos in fide Cristi aduc nouicios confortavit cum fratre Gaudencio. Sedit autem annis decem et mortuus est anno domini Christi noningentesimo nonagesimo sexto et in eadem ecclesia Cracoviensi sepultus.

biskupa krakovského léta Páně devítistého šedesátého šestého. V témž roce také — za časů papeže Lva — přijalo Polsko víru Kristovu. Seděl pak na svém arcibiskupském stolci dvacet let a zemřel léta Páně devítistého osmdesátého šestého. A byl v témže krakovském chrámu pochován.

V

Prochor či Prohort. To je Prochor, první arcibiskup krakovského chrámu, tehdy metropolitního, ustanovený Měškem, knížetem polským, a Doubravkou českou, jeho manželkou. Vysvěcen pak byl na arcibiskupa krakovského léta Páně devítistého šedesátého šestého. V témže roce také — za časů papeže Lva — přijalo Polsko víru Kristovu. Seděl pak na zmíněném arcibiskupském stolci dvacet let, zemřel a byl pochován v krakovském chrámu léta Páně devítistého osmdesátého šestého.

III

Prokulf je vysvěcen jako druhý biskup krakovský léta Páně devítistého osmdesátého šestého, seděl (na biskupském stolci) deset let a zemřel léta Páně devítistého devadesátého šestého.

IV

Prokulf; tento byl druhým biskupem krakovského chrámu a léta Páně devítistého osmdesátého šestého je vysvěcen arcibiskupem. Za jeho časů přišel do Polska z Uher svatý Vojtěch, druhý biskup pražský, a posílil spolu s bratrem Gaudentiem Poláky, kteří byli ve víře Kristově dosud nezkušení. Seděl pak na stolci po deset let a zemřel léta Krista Pána devítistého devadesátého šestého a v témže krakovském chrámě byl pochován.

V

333

Proculphus secundus ecclesie Cracouiensis archiepiscopus, qui anno domini noningentesimo octogesimo sexto ordinatur in archiepiscopum Cracouiensem. Huius tempore beatus Adalbertus, secundus Pragensis ecclesiae episcopus Poloniam ex Hungaria venit et Polonos in fide Christi adhuc novicios confortavit cum fratre Gaudencio. Sedit annis decem, et mortuus est anno domini noningentesimo nonagesimo sexto et in ecclesia Cracoviensi sepultus.

V

Prokulf, druhý arcibiskup chrámu krakovského, jenž je léta Páně devítistého osmdesátého šestého vysvěcen na arcibiskupa krakovského. Za jeho časů přišel do Polska z Uher svatý Vojtěch, druhý biskup chrámu pražského, a posílil spolu s bratrem Gaudenciem Poláky, kteří byli ve víře Kristově dosud nezkušení. Seděl pak (na arcibiskupském stolci) deset let, zemřel léta Páně devítistého devadesátého šestého a byl pochován v chrámu krakovském.

CRONICA PRZIBICONIS DICTI PULKAUA KRONIKA PŘIBÍKA, ZVANÉHO PULKAVA

Kronika Pulkavova začíná rozchodem lidstva při stavění věže babylonské (zvláštní pozornost se věnuje původu a rozchodu Slovanů) a jsou v ní vylíčeny české dějiny až do roku 1330.

Autorem kroniky je Přibík Pulkava z Radenína, který byl v letech 1373 až 1378 správcem školy u kostela sv. Jiljí v Praze, poté působil jako farář v Chudenicích, kde také v roce 1380 zemřel. Kroniku začal sepsávat buď v r. 1374 nebo brzy potom; velký podíl na tomto díle měl sám Karel IV, který dal Pulkavovi obstarat potřebný materiál, jako byly různé letopisy a listiny, a podílel se na výběru a uspořádání celé látky. Pulkava ve svém díle čerpal především z *Kosmy*, z legend o českých svatých, z *Kosmových pokračovatelů*, z *Kroniky Dalimilovy*, *Zbraslavské*, *Františkovy*, *Benešovy*, z *breviáře kostela pražského* a z mnoha listin. Některé své informace, mezi nimi zvl. informace o říši Velkomoravské, však zřejmě čerpal ze spisů, které se nám nedochovaly. Vedle latinského textu se dochoval i český překlad, který vznikl brzy po sepsání textu latinského. Soudí se, že alespoň část tohoto překladu pořídil sám Pulkava.

Historická cena tohoto pramene spočívá především v tom, že nám zachycuje zprávy z různých nám neznámých spisů, ale zároveň i v celé koncepci, usilující předložit čtenáři dějiny českého státu v té podobě, jak to odpovídalo politické linii Karla IV.

Poznámka k textově kritickému aparátu: Základem našeho vydání je tzv. *rukopis pulawský* ze 14. stol., uložený v kapitulní knihovně krakovské. V textově kritickém aparátu však uvádíme navíc — ve shodě s Emlerovým vydáním ve FRB — i některá místa z *Kroniky minority Mikuláše Čecha*, a to ta, která jsou přejatá odjinud než z Pulkavy (rukopis minority Mikuláše Čecha označujeme číslem 3). Mikuláš Čech sice ve svém díle kroniku Pulkavovu věrně napodoboval, takže se oba spisy často úplně shodují, proti Pulkavovi se však v jeho díle objevuje i řada přídavků, které autor čerpal z jiných kronik, ba i z listin; mimo jiné použil také dnes ztraceného díla *Gesta Moravorum*.

Použitý text: *Cronica Przibiconis dicti Pulkaua*, ed. J. Emler, FRB V 3—207.

Cronica Przibiconis dicti Pulkaua

Kronika Přibíka, zvaného Pulkava

16

Anno Domini DCCCXCIII^a dux
Borziwoy baptisatus est cum uxore sua

Léta Páně osmistého devadesátého
čtvrtého,¹ za časů císaře Arnulfa,²

^a In paragrapho antecedenti codicis 3 genealogia Přemyslidarum inserta est, ubi praeter Přemyslidarum nomina etiam ea quae sequuntur legimus: Swatopluk, rex Moravie compater Arnolphi imperatoris et Swatopluk, junior rex Moravie, quem sanctus Methodius excommunicavit.

¹ Rok 894 uvádí *Cosmae Chron. Boem.* I. 14 a *Dalimil*, kap. 23. Nejspíše však půjde o období 874—880, L. Havlík, *Tři kapitoly* 57.

² Arnulf se stal císařem r. 896, východofranským králem r. 887, předtím vládl v Korutanech a Panonii.

16 beata Ludemila a beato Metudio archiepiscopo Morauie, sub temporibus Arnolphi imperatoris, induccione Swatopluk, Moraue regis, in civitate Welegradensi, cui regi Morauie temporibus illis dux Boemie suberat. | Eidem eciam regi suberant terre, videlicet Polonia et Rusia, et erat caput regni Moravie civitas Welegradensis. Accidit autem eodem anno, quod rex Swatopluk contra dominum suum et compatrem Arnolphum imperatorem iniuste arma moveret. Quamobrem idem imperator, dominus et compater suus, cum tota Germania ab una parte, et Hunis sive Ungaris ab alia adversus eum congregavit exercitum. Rex vero Swatopluk videns, quod imperatori resistere non potest, in campis in medio exercitus sui se furto abstulit et secrete equum ascendens abinde aufugit, veniens ad quendam locum in vertice cuiusdam montis Sombor nominati, in quo loco tres heremite pro tunc habitabant. Ipse vero rex Swatopluk ad finem, ut maneret incognitus, equum suum interfecit et gladium humo abscondit ac dictos heremitas accedens ignotus, ab ipsis in socium receptus et coheremitam tonsus est, habitum assumpsit; et mansit ibidem cum ipsis, usque dum sensisset sibi imminere periculum mortis et horam. Tunc rex prefatus primo eisdem heremitis manifestavit se, quis esset, et postea protinus expiravit. Cuius regnum filii eius pauco tempore et minus feliciter tenuerunt. Nam filius suus, qui

byl v městě Velehradě pokřtěn vévoda Bořivoj³ spolu se svou ženou, blahoslavenou Ludmilou, od blahoslaveného Metoděje, arcibiskupa moravského,⁴ z návodu krále Moravy Svatopluka⁵ — tomuto moravskému králi v oněch dobách vévoda český podléhal. Témuž králi také podléhaly země, totiž Polsko a Rusko,⁶ a hlavním městem Moravského království bylo město Velehrad.⁷ Toho roku se však přihodilo, že král Svatopluk protiprávně pozvedl zbraně proti svému pánu a kmotru, císaři Arnulfovi.⁸ Proto císař, pán a kmotr jeho, shromáždil proti němu vojsko s celou Germánií na jedné straně a s Huny neboli Maďary na straně druhé.⁹ Když pak král Svatopluk viděl, že se nemůže postavit císaři na odpor, tu v poli uprostřed svého vojska nepozorovaně zmizel, vsedl tajně na koně, uprchl odtud a odebral se na jedno místo na vrcholu jakési hory zvané Sombor,¹⁰ na němž tehdy přebývali tři poustevníci. Sám král Svatopluk nakonec pak — aby zůstal nepoznán — zabil svého koně, meč ukryl v zemi a přistoupil k zmíněným poustevníkům jako neznámý člověk. Ti ho přijali mezi sebe jako poustevníka, byl ostříhán a přijal jejich oděv; i zůstal tam s nimi až do té doby, kdy poznal, že mu hrozí nebezpečí a hodina smrti. Tehdy teprve zmíněný král oněm poustevníkům vyjevil, kdo je, a hned potom zemřel. Království jeho drželi jeho synové po krátkou dobu, avšak

³ O pokřtění Bořivoje cf. *Christ. mon. Vita et passio s. Wenceslai*, c. 2; *Cosmae Chron. Boem.* I 14. Bořivoj zemřel asi r. 891, v. Cháloupecký, *ibid.* 59.

⁴ Metoděj se stal koncem r. 869 arcibiskupem panonským, r. 880 je označen jako arcibiskup moravský; r. 885 zemřel.

⁵ Svatopluk vládl na Moravě v l. 870—894.

⁶ O rozsahu Svatoplukova panství L. Havlík, *Územní rozsah 9—97 a Tři kapitoly* 40—63.

⁷ Označení Veligrad se poprvé objevuje r. 1131 v souvislosti se Starým Městem, CDB I, 115. Dále viz *Dalimilova kronika*, kap. 23. Se založením nedalekého kláštera se název přenesl na klášter.

⁸ Celá pasáž souvisí s líčením, jak je podává *Cosmae Chron. Boem.* I 14.

⁹ *Ann. Fuld.* a *Ann. Sangall. mai.* ad a. 892.

¹⁰ Zobor.

regnum post eum gubernavit, quadam die festiva volens venari prope civitatem Welegradensem in silva, que Greczen vocatur, intimavit archiepiscopo sancto Metudio, ut ipsum cum missa solemni expectaret, quousque rediret. Qui beatus archiepiscopus expectavit usque prope meridiem: et cum timisset negligi divinum officium, missam celebravit, rege minime expectato. Rex autem cum a venacione venisset et audisset, quod archiepiscopus missam celebraret et iam corpus dominicum consecrasset, indignatus cum canibus et venatoribus ecclesiam intrans fecit magnum sonitum et tumultum cum tubis venatorum et latratu canum. Sicque usque ad altare venit derisitque archiepiscopum sanctum Metodium et recessit de ecclesia supradicta. Ob quem despectum et blasphemiam finita missa archiepiscopus excommunicavit dictum regem et posuit interdictum et anathema per totum regnum Morauie. Et hoc facto se recepit Boemiam ad ducem Borziwoy, quem baptisaverat. Quem tunc eciam in fide confirmans abinde ivit Romam, ubi fratrem suum sanctum Cirilum invenit, qui prius quondam Swatoplucum, regem Morauie predictum, et totum regnum Morauie baptisaverat et eundem sanctum Metodium post se archiepiscopum ibidem dimiserat. Ille beatus Cirillus Morauiam ad fidem converterat et multas alias Slowanicas regiones. Ipse eciam corpus beati Clementis pape, discipuli sancti Petri apostoli, de marmorea ecclesia, quam angeli sibi olim in mari edificaverant, iam propter peccata hominum mari exsicato, corpus sancti Clementis de tumba eius recipiens, se-

méné šťastně.¹¹ Jeho syn totiž,¹² který po něm spravoval království, chtěl v jakýsi sváteční den lovit poblíž města Velehradu v lese, který se nazývá Greczen¹³, a vzkázal arcibiskupovi svatému Metoději, aby na něj počkal se stavnostní mši, než se vrátí. A blahoslavený arcibiskup na něho čekal až do poledne, ale když jej přepadla obava, že zanedbá službu boží, sloužil mši, aniž krále počkal. Když se však král vrátil z lovu a doslechl se, že arcibiskup sloužil mši a že již obětoval tělo Páně, rozhněval se, vstoupil do chrámu se psy i s lovci a vyvolal trubkami lovců a štěkotem psů velký hluk a povyk. A došel takto až k oltáři, pohaněl arcibiskupa svatého Metoděje a vyšel ze zmíněného chrámu. Pro toto pohánění a rouhání vyobcoval arcibiskup po skončení mše uvedeného krále z církve a uvalil zákaz sloužit mši a klatbu na celé království moravské.¹⁴ A když to učinil, odebral se do Čech k vévodovi Bořivoji, kterého pokřtil.¹⁵ Když ho tehdy posílil ve víře, odešel odtud do Říma a tam nalezl svého bratra, svatého Cyrila, který kdysi dříve pokřtil Svatopluka,¹⁶ zmíněného krále Moravy, a celé království moravské a zanechal tam po sobě právě svatého Metoděje jakožto arcibiskupa. Onen blahoslavený Cyril obrátil na víru Moravu i mnohé jiné slovanské krajiny. Sám také tělo blahoslaveného Klimenta papeže, učedníka svatého apoštola Petra, z mramorového chrámu, který onomu kdysi postavili andělé v moři, vyzvedl z hrobu, když již moře pro hříchy lidí vyschlo, a odnesl je s sebou na Moravu;¹⁷ a když potom odcházel z Moravy, odebral se do Čech

¹¹ Zde končí líčení podle *Cosmae Chron. Boem.* I, 14

¹² Syny krále Svatopluka byl Mojmír II. a Svatopluk II.

¹³ Jde o lesy kolem Buchlova (cf. CDM VI, 81, 88, 177), v širším smyslu dnešní Chříby.

¹⁴ List papeže Štěpána V. z r. 885 (CDB I, 26) přináší zprávu o Metodějově klatbě, týkající se Vichinga.

¹⁵ *Christiani mon. Vita et passio s. Wenceslai*, c. 2.

¹⁶ Zmínku o Svatoplukově pokřtění má *Regnum Sclavorum*, kap. IX.

¹⁷ *Vita Const. cum transl. s. Clementis*, c. 2—7; *Tempore Mich. imp.*, c. 2, i leg. *Quemadmodum*.

cum Moraviam attulit; et deinde, cum de Moravia recederet, iivit Boemiam corpus sancti Clementis secum portans. Quod quidem sanctum corpus in castro Wyssegradensi in ecclesia beati Clementis per triennium conservavit. Deinde Romam adiit cum corpore supradicto et ab apostolico impetrata licentia ecclesiam fundavit in urbe Romana in honore beati Clementis, ibique sancti Clementis corpus recondidit. In eadem eciam ecclesia ipse cum fratre suo sancto Metudio sepultus est, et ab ipsa ecclesia in hodiernum diem titulus unius cardinalis describitur. Ille eciam beatus Cirillus olim videns duriciam et incredulitatem Moravorum et Slowanorum, postulavit ab apostolico, quod indulgere et concedere dignaretur, ut missam et alia divina officia possent in lingua slovanica celebrare; nam non credebatur aliter eos in fide confirmari posse. Qui papa petita huiusmodi habuit pro ridiculo, et dum in consilio cardinalium et multorum presulum desuper tractatum et deliberacionem haberet, subito vox de celis insonuit dicens: Omnis spiritus laudet Dominum, et omnis lingua confiteatur ei. Tunc papa hoc audito miraculo in perpetuum statuit, quod in lingua slovanica possint misse et alia divina officia celebrari. Et sic per archiepiscopatus et provincias Spalensensem, Ragusinensem, et Iadriensem et apud omnes suffraganeos eorum, et multos alios episcopatus tam per presules quam per sacerdotes misse et alia divina usque hodie in slovanico celebrantur.

Postquam^b prefatus rex, filius dicti quondam Svatopluk regis Moravie, excommunicatus a sancto Metudio, archiepiscopo supradicto, ut premit-

a tělo svatého Klimenta nesl s sebou. Toto svaté tělo uchoval v hradě Vyšehradě v chrámu svatého Klimenta po tři léta. Poté odešel se zmíněným tělem do Říma, a když dosáhl od papeže dovození, založil v městě Římě k počtu blahoslaveného Klimenta chrám a v něm tělo svatého Klimenta uložil. V téže chrámě byl také sám pochován spolu se svým bratrem svatým Metodějem¹⁸ a od tohoto chrámu se až do dnešního dne odvozuje název jednoho kardinála. Protože i onen blahoslavený Cyril dávno viděl nepoddajnost a nevíru Moravanů a Slovanů, požádal papeže, aby ráčil shovívavě povolit, aby mohli mši i ostatní služby boží sloužit ve slovanském jazyce; nevěřil totiž, že by jinak mohli býti ve víře utvrzeni. Papež tuto žádost považoval za žert, a když o tom jednal a radil se ve shromáždění kardinálů a mnohých biskupů, zazněl náhle z nebes hlas, který pravil: Veškerý duch ať chválí Hospodina a všichni jazykové ať ho vyznávají. Když papež uslyšel ten zázrak, na věky tehdy ustanovil, že mše a ostatní služby boží mohou být slouženy slovanským jazykem.¹⁹ A tak až dodnes jak biskupové, tak i kněží slouží ve slovanském jazyce mše i jiné služby boží v arcibiskupstvích a krajích splitském, dubrovnickém, jadranském a u všech jejich sufragánů i v mnohých jiných biskupstvích.

Shora uvedený král, syn řečeného kdysi Svatopluka, krále Moravy, byv vyobcován z církve svatým Metodějem, zmíněným arcibiskupem — jak jsme předeslali —, žil krátkou dobu, ztratil své Moravské království a to bylo takto vyhlazeno. Neboť zčásti je vyplnili Madaři, zčásti východní Teutoni

titur, modicum temporis vixisset,^c perdidit regnum suum Moravie, quod taliter exterminatum est. Nam partim Ungaris, partim Theutonicis orientabilibus alias Australibus partimque Polonis diripientibus membratim illud inter se valida potencia diviserunt, sicque regnum Moravie totaliter exterminatum, depopulatum, dilanatum et dimembratum est et civitas Welegradensis diruta funditus, et deinceps rex et regnum et archiepiscopatus Moravie penitus defecerunt et esse amplius cessaverunt.^d Quod tamen regnum Moravie postea post CXCII annos, videlicet anno Dom. MLXXXVI per Henricum tercium huius nominis imperatorem de consensu principum imperii reintegratum est et in Boemiam translatum. Nam idem imperator duceum Boemie Wratislaum sublimavit in regem et Boemiam regnum constituit, faciens de regno Moravie marchionatum, et eundem marchionatum cum principatibus et terris, videlicet Polonia, Russia et multis aliis ducatibus et terris, que prius, temporibus Svatopluk, ultimi regis Moravie, ad regnum Moravie pertinebant, regno et corone Boemie subiecit, prout reintegratio et translatio huiusmodi in sequentibus, videlicet in capitulo de vita et regimine Wratislai primi regis Boemie, plenius fideliter declarantur.

čili Austrijci a zčásti Poláci²⁰, kteří si je po kusech mezi sebou rozdělili velkou svou mocí; a tak bylo Moravské království úplně vyhlazeno, zpusťeno, rozsápáno a roztrháno, město Velehrad do základů rozbořeno a potom král, království i arcibiskupství moravské úplně pokleslo a přestalo existovat. Přece však po sto dvaadevadesáti letech, to jest léta Páně tisícího osmdesátého šestého, bylo království zásluhou Jindřicha, třetího císaře tohoto jména,²¹ za souhlasu knížat říše obnoveno a přeneseno do Čech. Neboť tento císař povýšil českého vévodu Vratislava na krále²² a zřídil království České, z království Moravského pak učinil markrabství a toto markrabství podrobil království a koruně české — spolu s knížectvími a zeměmi, totiž s Polskem, Ruskem a mnohými jinými vévodstvími a zeměmi, které dříve, za časů Svatopluka, posledního krále Moravy, náležely ke království Moravskému — jak právě se s větší šíří toto navrácení a přenesení spolehlivě líčí v následujících výkladech, totiž v kapitole o životě a vládě Vratislava, prvního krále českého.

^c *verba sine prole obiis inseruntur in 3.*

^d *In codice 3 verba quae sequuntur inserta sunt: ita ut in loco illo, ubi civitas Velehrad erat, nichil nisi monasterium Cisterciensis ordinis sit, quod Wladislaus, marchio Moravie, filius quondam Wladislai, regis Bohemie, qui fratri suo Przemisloni cessit de regno, propriis sumptibus ad honorem Dei et matris eius construxit et copiose dotavit; et ibidem est sepultus anno Domini MCCXXIII, ut infra dicitur inseruntur in 3.*

²⁰ *Cosmae Chron. Boem. I, 14.*

²¹ Jindřich IV. (1065—1106).

²² Vratislav II., král český a polský (1086—1092), českým vévodou od r. 1061.

^b *In codice 3 hanc capituli titulum legimus: De translatione regni Moravorum in Boemie. In ceteris codicibus aut nullus titulus aut iste qui sequitur inscriptus est: De exterminio et fine regni Moravie et teius metropoli ac dicti regni reintegracione eiusque in Boemiam translycione.*

¹⁸ V Římě byl pochován pouze Konstantin, Metoděj zemřel na Moravě.

¹⁹ Cf. privilegia z r. 869 (*Život arcibiskupa Metoděje*, kap. VIII) a 880, CDB I, 24.

ANNALES BOHEMICI
LETOPISY ČESKÉ

K. F. Stumpf objevil v kapitulní knihovně bratislavské fragment letopisů psaných rukou z konce XIV. stol. a nazval je „*böhmische Annalen*“. Jde o kratičké výňatky z Kosmy a jeho pokračovatelů. Fragment sahá do roku 1163; soudí se, že letopisy pokračovaly ještě dále.

Použitý text: *Annales Bohemici*, ed. J. Emler, FRB II 380—382 (srov. i vydání K. F. Stumpfa v *Slavische Bibliothek* II 301—303, ze které vychází J. Emler).

Annales Bohemici

887 Arnolfus, filius Karolomanni, rex Romanorum, concessit Zvatoplus, regi Moraviae, compatri suo, ducatum Boemie.

894 Borzivoy, dux Boemie, baptizatur a Methudio, episcopo Moraviae, cum uxore sua Ludmilla.

Letopisy české

887 Arnulf, syn Karlomanův, král římský, postoupil Svatoplukovi, králi Moravy, a svému kmotrovi¹ vévodství české.²

894 Léta osmistého devadesátého čtvrtého je pokřtěn Bořivoj, vévoda český, od Metoděje, biskupa moravského, i se svou manželkou Ludmilou.¹

887

¹ Tj. kmotrovi svého syna Zwentibolcha.

² K události *Reginonis Chronica* ad a. 890.

894

¹ K pokřtění Bořivoje došlo patrně v l. 874—880, L. Havlík, *Tři kapitoly* 57.

AUCTARIUM MELLICENSE
AUKTÁRIUM MELCKÉ

Takto se nazývá Wattenbachův výběr z poznámek, které později připojili písaři do textu hlavního rukopisu *Letopisů melckých* (*Codea Mellicensis* 383). Obě zprávy, které uvádíme, byly připsány ve 14. stol.

Použitý text: *Auctarium Mellicense*, ed. W. Wattenbach, MGH SS IX 535—537.

Auctarium Mellicense

536 890 Arnolfus rex concessit Zvatopluk regi Moraviae compatri suo ducatum Boemie.

536 894 Borivoy dux Boemorum primus fidelis baptizatur, et Zvatopluk rex Moraviae non comparuit, quia aufugit fidem frangendo in rege Arnolfo, et in Ungaria ubi est modo cenobium Zuburiense dacz den Zubern heremita efficitur, et mortuus ibidem iacet sepultus.

Auktárium melcké

890 Král Arnulf postoupil Svatoplukovi, králi Moravy, svému kmotru, vévodství Čechů.¹

894 Je pokřtěn Bořivoj, první věřící vévoda český, avšak Svatopluk, král Moravy, se neobjevil, ježto uprchl, porušiv věrnost vůči králi Arnolfovi; stane se pak poustevníkem v Uhrách, tam kde je nyní klášter zoburský, a tam zemřel a leží pohřben.¹

890

¹ *Reginonis Chron.* ad a. 890

894

¹ *Cosmae Chron. Boem.* I 14.

GRANUM CATALOGI PRAESULUM MORAVIAE
JÁDRO KATALOGU BISKUPŮ MORAVSKÝCH

Jde o krátkou kroniku olomouckých biskupů. Dílo je kompilace ze zač. 15. stol.

Použitý text: *Granum catalogi praesulum Moraviae*, ed. J. Loserth podle rkp. č. 205 Olomouckého kapitulního archivu v časopise *Archiv für österreichische Geschichte*, 78 (1892) 63—97.

Granum cathalogi praesulum
Moraviae

Jádro katalogu biskupů moravských

63 Anno domini 886 Swatopluk senior rex Moraviae a beato Cirillo est baptizatus.

Léta Páně 886 byl Svatopluk starší, král Moravy, pokřten od blahoslaveného Cyrila.¹

887 idem rex procuravit beatum Cirillum in archiepiscopum Welegradensem sublimari.

887 týž král se postaral o to, aby byl blahoslavený Cyril povýšen na arcibiskupa velehradského.²

891 beatus Cirillus corpus sancti Clementis pape et martyris de ecclesia sua Welegradensi (in) curiam Romanam deportavit.

891 blahoslavený Cyril přenesl tělo svatého Klimenta, papeže a mučedníka, ze svého chrámu velehradského do římské kurie.³

892 beatus Cirillus resignavit archiepiscopatum Welegradensem et ad eundem substituit beatum Metudium.

892 blahoslavený Cyril se zřekl arcibiskupského úřadu velehradského a dosadil do něho místo sebe blahoslaveného Metoděje.⁴

64 894 beatus Metudius Borziwoy ducem Boemie maritum sancte Ludmille baptizavit.

894 blahoslavený Metoděj pokřtil Bořivoje, vévodu českého, manžela svaté Ludmily.⁵

¹ O Svatoplukově pokřtění Konstantinem přináší zprávy *Regnum Sclavorum*, kap. IX a *Cronica Przbikonis dicti Pulkava*. Konstantin zemřel r. 869.

² Údaj nemá opory ve skutečnosti.

³ Zpráva náleží k r. 867. Cf. *Tempore Mich. imp.*, c. 6.

⁴ Metoděj se stal panonským arcibiskupem r. 869. Cf. *Tempore Mich. imp.*, c. 8.

⁵ Pokřtění Bořivoje spadá do let 874—880. Uvedené datum souvisí s údajem *Cosmae Chron. Boem.* I 14.

900 beatus Cirillus Rome in basilica beati Clementis migravit ad Christum et sepultus iuxta corpus beati Clementis.

900 blahoslavený Cyril odešel v Římě v basilice blahoslaveného Klimenta ke Kristu a byl pohřben vedle těla blahoslaveného Klimenta.⁶

Eodem anno Deo devotus rex Swatopluk senior vita est functus. Cui successit in regnum iuvenis Swatopluk, princeps doli et cupidus vane glorie. Hic contumaciter aspernabatur legem Domini ipsumque beatum Metudium et sacerdotes Dei plurimis iniuriis affecit. Quapropter in ipsum regem et satellites eius et in omnes gades ipsius excommunicationis sententiam fulminavit.

Téhož roku Bohu oddaný král Svatopluk starší odešel ze života. Na jeho místo v králování nastoupil Svatopluk mladší, kníže klamu a dychtivý liché slávy. Ten vzdorně pohrdal zákonem Páně a jak samotnému blahoslavenému Metoději, tak i kněžím božím způsobil přečtná příkoří. A proto (Metoděj) stihl tohoto krále, jeho dvořany i všechny členy jeho družiny klatbou.⁷

Eodem anno beatus Metudius Romam abiit, beatum Cirillum secum reducere volens ad sedandum seviciam Swatopluk principis frontosi.

Téhož roku se odebral blahoslavený Metoděj do Říma, chtěje s sebou přivésti zpět blahoslaveného Cyrila, aby uklidnil vzpurnost zpupného vládce Svatopluka.⁸

901 beatus Metudius a Johanne papa VIII ad vocacionem ipsius regis Swatopluk ad ecclesiam suam Welegradensem remittitur, papali benedictione fulcitus.

901 blahoslavený Metoděj je poslán papežem Janem VIII. na pozvání samotného krále Svatopluka zpět do svého velehradského chrámu, podepřen papežským požehnáním.⁹

907 Arnolphus imperator of rebellionem regis Swatopluk regnum Moraviae ferro et igne devastavit.

907 císař Arnulf zpustošil pro vzpuru krále Svatopluka ohněm a mečem moravské království.¹⁰

Anno Domini eodem beatus Metudius flens et eiulans desolacionem sui gregis et destructionem regni Moraviae a sede sua Romam ad basilicam beati Clementis profectus est.

Téhož léta Páně se blahoslavený Metoděj s pláčem a nářkem nad zpusnutím svého stáda a nad vyvrácením moravského království odebral ze svého sídla do Říma do basiliky blahoslaveného Klimenta.¹¹

65 912 beatus Metudius ibidem defunctus est et iuxta corpus fraternum beati Cirilli honorifice est sepultus. Post cuius decessum sedes episcopalis Moraviae fere per quinquennium vacavit.

912 blahoslavený Metoděj tamtéž zemřel a byl důstojně pohřben vedle těla bratra blahoslaveného Cyrila. Po jeho smrti zůstalo místo biskupa moravského téměř po pět let prázdné.¹²

⁶ Vročení náleží k r. 869.

⁷ Svatopluk I. zemřel r. 894; mýlí-li se Svatoplukem starším Rostislav, náleží událost nejspíše k r. 870, *Ann. Fuld.* ad a. 870. Cf. *Tempore Mich. imp.*, c. 10, 11.

⁸ Metoděj se odebral do Říma r. 867, 869 a 880. Cf. *Tempore Mich. imp.*, c. 12, 11.

⁹ Jan VIII. poslal Metoděje na žádost Moravanů ke Svatoplukovi r. 873; r. 880 došlo k potvrzení jeho funkce a privilegia moravské církve, (CDB I, 24).

¹⁰ Arnulf zpustošil na Moravě v l. 892—893. Cf. *Reginon. Chron.*

¹¹ Údaj nemá oporu ve skutečnosti.

915 regnum Moravie per Arnolphum imperatorem una cum uxore Swatopluk regi restitutum fuit.

916 Terra Moravie aliquantulum reformata Johannes episcopus Moraviensis primus beato Metudio in episcopatum successit et apud Welegrad quondam sedem metropolitani in ecclesia sancti Petri annis viginti quinque resedit ibidemque obdormivit in pace.

68 942 Silvester Moraviensis episcopus secundus ordinatus est et sedit annis decem et novem.

961 obiit dominus Silvester Moraviensis episcopus secundus; post cuius mortem vacavit episcopatus annis decem; nam per illos fuit unitus ecclesie Ratisponensi usque ad tempora sancti Adalberti, ut sequitur.

971 tempore sancti Adalberti Pragensis episcopi secundi anno episcopatus sui tercio Moraviensis episcopatus Pragensis episcopo Benedicti pape VII Othonisque imperatoris secundi confirmatione et pii Boleslai ducis Boemie consensu accedente usque ad tempora Severi episcopi Pragensis sexti et Vratislai ducis Boemie fuit unitus.

920 regnum Moravie per resignationem Swatopluk regis in personam ducis Boemie cessavit.

915 Království moravské bylo zásluhou císaře Arnulfa — i s manželkou — navraceno králi Svatoplukovi.¹²

916 Když byla země moravská poněkud uspořádána, nastoupil Jan jakožto první biskup moravský po blahoslaveném Metodějovi do biskupského úřadu a seděl (na stolci biskupském) v chrámě svatého Petra ve Velehradě, někdejší to metropolitním sídle, dvacet pět let a tam v míru zemřel.¹³

942 Silvestr byl vysvěcen jako druhý biskup moravský a seděl (na stolci biskupském) devatenáct let.¹⁵

961 zemřel pan Silvestr, druhý biskup moravský; po jeho smrti zůstalo biskupství po deset let neobsazeno; neboť po ta léta bylo sloučeno s kostelem řezenským až po dobu svatého Vojtěcha, jak následuje.¹⁶

971 za časti svatého Vojtěcha, druhého biskupa pražského, v třetím roce trvání jeho biskupského úřadu, bylo moravské biskupství spojeno s biskupstvím pražským — když to stvrdili papež Benedikt VII. a císař Otto II. a když připojil souhlas i bohabojný Boleslav, vévoda český —, a to až po dobu Severa, šestého biskupa pražského, a vévody českého Vratislava.¹⁷

920 království moravské přešlo odstoupením krále Svatopluka na osobu vévody českého.¹⁸

¹² Metoděj zemřel na Moravě r. 885.

¹³ *Dalimil*, kap. 24.

¹⁴ Je otázka, nesouvisí-li jméno biskupa Jana s legátem arcibiskupem téhož jména, vyslaným r. 899 na Moravu, CDB I, 30. F. X. Richter, *Aug. Olom. episcoporum Olom. Series 6*.

¹⁵ Údaj postrádá opory v pramenech.

¹⁶ R. 976 se připomíná moravský biskup v Mohuči, CDB I, 34 a *Cosmae Chron. Boem.* II 21 připomíná na Moravě biskupa Vracena. Souvislost Moravy s Reznem je vyloučena: řezenské biskupství si činilo nároky na Čechy, zatímco na Moravu Pasov, cf. listy pasovského biskupa Pilgrima. K lokalizaci biskupského sídla V. Richter, *Podivín* 68—86.

¹⁷ Viz *Cosmae Chron. Boem.* II 37.

¹⁸ Viz pozn. 13.

CHRONICON MONACENSE

KRONIKA MNICHOVSKÁ

Dílo má název podle rukopisu, který je uložen v Mnichově. Jde o uherskou kroniku, kterou sepsal v 15. stol. neznámý autor, patrně cizinec, a jež je v zásadě zkrácenou, často doslovnou versí textu zvaného *Chronicon pictum Vindobonense* (viz *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV*). Protože kronika končí rokem 1330, má se za to, že autor použil nějakého rukopisu, který byl na konci porušen.

Použitý text: *Chronicon Monacense*, ed. A. Domanovszky, SRH II 53—86.

Chronicon Monacense

Kronika mnichovská

60 5 Atila rex ducit in uxorem Mikolch, filiam regis Bractanorum supra modum formosam, et ob id modum excessit in coitu, sicut consueverat in bibendo. Completoque libidinis igne, dormienti sanguis e naribus profluens et oris se mergens suffocatur. De cuius morte mundus obstupuit ...

61 9 In illo igitur secundo ingressu Hunorum venerunt per regnum Bessorum, Alborum Cumanorum, Susdaliarum et civitatem Kio, deinde ibant Alpes et postea in confinium Hungarie scilicet in Erdelw. Ibi septem terrea castra prepararunt pro uxoribus et rebus suis, quoniam vocatur hoc Sibenburg. Ibi irruptio | nem circumiacentium dominorum timentes, inter se septem | capi-

5 Král Attila si vezme za manželku Mikolt, nadmíru krásnou dceru krále Braktanů, a z toho důvodu přestoupil při souložení míru, tak jak to mívával ve zvyku při pití. A když plně ukojil smyslný chtíč, vyrazila mu ve spánku z nosu krev, zalila mu ústa a zalkl se. Nad jeho smrtí užasl svět ...¹

9 Za onoho druhého vpádu Hunů¹ tedy prošli královstvím Bessů, Bílých Kumanů, Susdalskem a přes město Kyjev, nato táhli přes Alpy a potom vstoupili do pomezí Uher, to jest do Erdely. Tam připravili pro své ženy a pro svůj majetek sedm hliněných hradů, pročez se toto místo nazývá Sibenburg.² Obávající se tam vpádu sousedních velmožů, ustanovili mezi sebou sedm

5

¹ Příběh je převzat z *Simonis de Keza Gesta Hung.* I 18.

9

¹ Druhým vpádem Hunů je míněn příchod Maďarů.

² Sedmíhradsko.

taneos fecerunt et in VII. exercitus divisi sunt, et quilibet exercitus habebat tria milia virorum preter C.

kapitánů a rozdělili se do sedmi vojsk, a každé to vojsko mělo tři tisíce mužů kromě setníků.

62 10 Primus capitaneus Arpad, filius Almus, qui postquam plurimos misisset nuncios in Hungariam ad sciscitandum de flumine, terra et herbis, habito responso placido, una cum suis sociis et exercitu ulterius procedere cepit. Cui Zuatapolug, tunc dux provincie, coadunatis gentibus obviam venit. Huni autem interim usque Danubium venerunt et mane pugnam faciunt, et dux fugit, Huni eum insequuntur usque in Danubium, in quem cum se precipitasset, submersus est. Ipso igitur devicto et mortuo, Arpad castra fixit in monte Noe prope Albam, et ille locus est primus, quem sibi Arpad in Pannonia elegit. Unde civitas Alba per Sanctum Stephanum regem, qui de ipso processit, fundata est ibi.

10 První kapitán Arpád, syn Almošův, poslal nejprve přechétné vyslance do Uher, aby se vyptali na řeku, zemi a traviny, a když obdržel příznivou odpověď, začal postupovat spolu se svými druhy a se svým vojskem dále. Svato-pluk, tehdy vévoda té země, shromáždil své národy a vytáhl proti němu. Hunové¹ však mezitím došli až k Dunaji, svedou zrána bitvu, vévoda uprchne, Hunové jej pronásledují až k Dunaji, do něhož, když se pak vrhl, utonul.² Když byl tedy ten poražen a zahynul, postavil Arpád na vrchu Noe poblíž Alby³ hrad a ono místo bylo první, které si Arpád v Panonii vybral. Proto tam svatý Štěpán král, který pocházel z jeho rodu, založil město Albu.

64 24. *Gesta tempore Toxim ducis.*

Hungaris itaque in Pannoniam venientibus per VI annos arma et equos meliorare ceperunt. Anno VII-o Moraviam et Bohemiam, in quibus tunc Vratislaus dux rexit, crudeliter spoliaverunt. Exinde Carinthiam vadunt hostiliter, ubi duces Moraviae et Carinthie interficiunt, patriarcha Aquilegiensi fugiente. Insuper Carinthia spoliata, simul cum Carniola et Styria, cum ere gravidi sunt reversi. Quod imperator Conradus intellexit, profectus est contra Hungaros, sed e media via est revocatus intestinorum bellorum in Roma occasione.

24 *Činy z doby vévody Toxima.*

A tak když přišli Maďaři do Panonie, začali po šest let uvádět do lepšího stavu zbraně a koně. Sedmého roku krutě vyplenili Moravu a Čechy, kde tehdy kraloval vévoda Vratislav.¹ Od tamtud vtrhnou jako nepřátelé do Korutan, tam pobijí vévody moravské a korutanské,² když se aquilejský patriarcha dal na útěk. Když kromě toho zpusťovali Korutany zároveň s Kraňskem a Štýrskem, vrátili se obtíženi kovem. Císař Konrád³ se o tom dozvěděl, vytáhl proti Maďarům, ale uprostřed cesty byl pro vnitřní rozbroje v Římě odvolán.

10

¹ Maďaři, pokládající se za potomky Hunů.

² Cf. *P. Magistri Gesta Hung.*, c. 14, *Simonis de Keza Gesta Hung.* I 23 a *Chron. Hungarici* II 28.

³ Vrch Novaj u Stol. Bělehradu.

24

¹ Cf. *Chronici Hungarici* II 54.

² Jde o Meranii, *Simon de Keza, Gesta Hung.* II 35.

³ Konrád I. vládl v l. 911—919.

ROCZNIK TRASKI LETOPIS TRASKI

Jde o letopisné záznamy polského původu z 2. pol. 14. stol., které zahrnují události od doby Měška I. až po r. 1340 (název mají podle rodu Trasků, o jehož jednom příslušníku je v textu ve významnější souvislosti zmínka).

Použitý text: *Rocznik Traski*, ed. A. Bielowski, MPH II 826—861.

Rocznik Traski

Letopis Traski

828 970 Prohortus primus episcopus Cracovie ordinatur.

970 Prohort je vysvěcen prvním biskupem v Krakově.

829 986 Proculfus in episcopum Cracovie assumitur, secundus.

986 Prokulf je vybrán jako druhý za biskupa v Krakově.¹

¹ Viz *Catalogi episcoporum Cracoviensium*.

ROCZNIK KRASIŃSKICH
LETOPIS KRASIŃSKÝ

Jde o stručné letopisné záznamy, jsou obsaženy v rukopise z XVI. stol., uloženém původně v knihovně hrabat Krasińských; zahrnují události od dob Měškových po rok 1341.

Použitý text: *Rocznik Krasińskich*, ed. A. Bielowski, MPH III 127—133.

Rocznik Krasińskich

Letopis Krasińský

128 Myeschko per Girulum et Methudium baptizatur et per Adalbertum confirmatur.

Yesse dux Hungarorum, pater sancti Stephani regis, per sanctos Cirulum et Methudium in fide cathecisatus, et per uxorem suam, filiam Myeschkonis, magis instructus ac per sanctum Adalbertum perfecte edoctus, genuit sanctum Stephanum ex eadem. Qui (Adalbertus) eum ibi baptizando, Poloniam adivit et Polonos confirmavit.

129 Anno domini 969 Pyohortus episcopus Cracoviensis ordinatus.

129 Anno domini 986 Proculphus in episcopum Cracoviensem suscipitur.

Měšek je pokřtěn od Cyrila a Metoděje¹ a od Vojtěcha birmován. Jesse,² vévoda Maďarů, otec svatého Štěpána krále, ve víře byv vyučen svatými Cyrilem a Metodějem,³ (ještě) více doučen svou manželkou, dcerou⁴ Měškovou, a dokonale vzdělán od svatého Vojtěcha, zplodil z ní svatého Štěpána. A ten (Vojtěch), když ho zde pokřtil, navštívil Polsko a utvrdil Poláky ve víře.

Léta Páně 969 byl Prohort vysvěcen na biskupa krakovského.

Léta Páně 986 je Prokulf povýšen na biskupa krakovského.⁵

¹ Zpráva o pokřtění Měška od Konstantina-Kyrila a Metoděje má své kořeny v tradici o pokřtění vislanského knížete Metodějem, *Život arcibiskupa Metoděje*, kap. XI. Měšek byl pokřtěn v r. 965.

² Gejza.

³ Údaj je zřejmý anachronismus.

⁴ Správně: sestrou.

⁵ Cf. *Catalogi episcoporum Cracoviensium*.

AENEAS SYLVIUS PICCOLOMINI HISTORIA BOHEMICA
DĚJINY ČESKÉ AENEA SYLVIA PICCOLOMINIHO

Aeneas Sylvius Piccolomini (1403—1464), Ital, který se v r. 1458 stal papežem (papež Pius II.), patří mezi vynikající spisovatele své doby. Jeho *Historie*, věnovaná Alfonsovi, králi aragonskému a neapolskému, popisuje české dějiny od bájných dob až po rok 1458. Jako prameny sloužily autorovi především kronika *Dalimilova* a *Pulkavova*.

Použitý text: *Aeneae Sylvi De Bohemorum origine ac gestis historia*, Basileae 1575 (postrádáme moderní kritické vydání).

Aeneas Sylvius Piccolomini Historia
Bohemica

Dějiny české
Aenea Sylvia Piccolominiho

14 *De Nostirico nono et Borsivoio decimo Bohemorum ducibus. Qui et ultimus paganorum ducum fuit et tandem cum uxore sua fide Christi suscipiens baptizatus est.*

... Nostirico Borsivoius filius successit, ultimus paganorum ducum: qui tamen et ipse imperante Arnulfo Caesare a beato Methodio Moravorum archiepiscopo, cum Ludmila conjuge ad baptismi gratiam perductus est DCCCCXCV. anno post Christi Salvatoris nostri ortum. Ludmilla sancta mulier habita, etiam miraculis claruisse fertur.

De situ Moraviae et Suatocopio, penultimo Rege ejusdem. Qui et primus Christianus inter Reges Moraviae fuit.

Suatocopius eo tempore Moravis imperabat Christianae religionis cul-

O devátém českém vévodovi Hostivítovi a o desátém Bořivoji — tento byl posledním z pohanských vévodů a konečně přijal se svou manželkou víru Kristovu a dal se pokřtít.

... Po Hostivítovi nastoupil jeho syn Bořivoj, poslední z pohanských vévodů: ten však přece i sám byl se svou manželkou Ludmilou přiveden za vlády císaře Arnulfa,¹ roku 995 po narození Krista,² našeho spasitele, svatým Metodějem, arcibiskupem moravským, k milosti křtu. Ludmila byla považována za svatou ženu a proslavila se prý i zázraky.

O poloze Moravy a o Svatoplukovi, jejím předposledním králi, který byl též prvním křesťanem mezi králi moravskými.

V té době vládl¹ Moravanům Svato-
pluk, ctitel křesťanského náboženství

¹ Cf. *Cosmae Chron. Boem.* I, 10.

² 871—894

³ *Cosmae Chron. Boem.* I, 24 uvádí taktéž chybně r. 894.

tor et dignus cuius memoriam ad posteros referamus. Moravia trans Danubium jacet, cui ad Orientem Hungari Polonice regnum possident, Morava disjuncti amne, qui nomen regioni dedit: occidentem solem Bohemi excipiunt, Austriales meridianum: septentrionale latus Slesiae occupant. Ager vini frumentique ferax, gens rapinis assueta: nulli tutum iter nisi armato potentiorique praebet. Hic multos annos regnatum. Hungari, Bohemi, Russani, Polonice Moravorum principi paruerunt, princeps ipse Romano Imperio. Caput regni civitas Volegradensis. Suatocopius regum penultimus, quum aliquandiu feliciter regnasset, tandem Arnulpho Imperatori tributum pendere recusans, commisso praelio, quum suos cadere animadvertisset, clam sese pugnae subtraxit: atque ut erat mutata veste incognitus, salutem solus fuga quaesivit. Quumque ad montem venisset, cui Sambri nomen est, abjectis armis, equo dimisso pedibus iter fecit et tanquam viator inops, vastissimam ingressus eremum, tam diu pomis arborum atque herbarum radicibus vitam sustentavit, donec tres eremi cultores obvios habuit: quibus sese adjungens usque ad extremum vitae perseveraverit incognitus, patienter ac sedato animo incommoda quaeque ferens. Ubi vero obitus affuit, accersitis eremitis: „Nondum, inquit, quis fuerim, novistis? Rex ego Moravorum, praelio victus ad vos confugi et regiam vitam et privatam expertus morior. Nulla regni fortuna est tranquillitati eremi praeferenda. Hic securus somnus dulces herbarum radices atque undas efficit: ibi curae atque pericula nullum cibum, nullum potum non amarum reddunt. Quod vitae mihi fata dederunt, apud vos felix peregi: in regno quicquid ejus transactum est, mors verius quam

a hodný toho, abychom zachovali jeho památku potomkům. Morava leží nad Dunajem, na východ od ní mají² království Maďari a Poláci, oddělení řekou Moravou, která dala krajíně název. Ke slunce západu sousedí Čechové, na jihu Rakušané; severní stranu mají v držení Slezané. Půda je bohatá na víno a obilí, lid přivykl loupežím: nikomu neposkytuje bezpečnou cestu, ledaže je ozbrojen a mocnější. Zde bylo po mnohá léta království. Maďari, Češi, Rusové i Poláci poslouchali moravského panovníka, panovník pak sám byl poslušen říše římské. V čele království stála obec velehradská. Svatopluk, předposlední z králů, vládl po nějakou dobu šťastně,³ nakonec však odmítaje platit poplatek císaři Arnulfovi, svedl bitvu, a když spatřil, že jeho lidé padají, tajně se z bitvy vzdálil, a změnil se přestrojením k nepoznání, hledal sám jediný spásu v útěku. Když pak přišel k hoře, která se jmenuje Zobor, odhodil zbraně, pustil koně a vydal se na cestu pěšky; a jako chudý pocestný vstoupil do velmi zpustlé poustevny a tak dlouho se udržoval na živu plody stromů a kořínky bylin, dokud se nesetkal se třemi obyvateli poustevny: připojil se k nim a setrval s nimi nepoznan až do konce života, snášeje všechny útrapy trpělivě a s klidnou myslí. Když se pak přiblížila smrt, přivolal poustevníky a pravil: „Nevíte ještě, kdo jsem? Já, král Moravanů, v bitvě poražený, jsem se k vám utekl a umírám, zakusiv života královského i obyčejného. Žádné štěstí z královské moci nelze stavět nad klid poustevnický. Zde bezstarostný spánek činí kořínky bylin i vodu sladkými; tam starosti a nebezpečí ztrpčují každý pokrm i každý nápoj. Co života osud mi popřál, u vás jsem ve štěstí prožil, cokoliv z něho jsem strávil

² Jde o popis 15. stol.

³ Další líčení je parafrází z Chronica Przibiconis dicti Pulkava.

vita fuit. Sepelire me hic postquam anima corpus reliquerit, Moraviamque deinde petentes, filio meo, si adhuc vivit, haec nunciate“. Atque his dictis vita excessit. Arnulfus interea victoria potitus, regnum Moraviae Suatocopii filio, quem de sacro fonte levaverat, possidendum reliquit. Is ab eremitis edoctus de fortuna patris, quem occidisse in praelio existimaverat, corpus ejus ex eremo defossus, Volegradum retulit, atque in sepulchris majorum condidit. Fuit autem Suatocopii filius quanquam Christianorum sacris imbutus, minus tamen quam decuit, sacerdotes Dei veneratus. Qui venationem aliquando facturus, archiepiscopo Methodio imperavit, ne ante suum redditum divina perageret. Expectavit Methodius ad meridiem usque, tandem negligi rem divinam veritus, Deo sacrificium coepit offerre. Interea reversus princeps, ubi se neglectum animadvertit, sacram ingressus aedem, multitudinem canum intromisit, tubasque clangere jubens, ad altare usque progressus, convicia multa ingerens, vix manus a violatione sacerdotis abstinuit. Ob quam rem paucis post diebus Methodius in Bohemiam fugiens, regem extra ecclesiam fecit, regnoque sacris interdixit. Quo facto, non solum archiepiscopalis sedes in Moravia defecit, sed in seipso quoque regnum extinctum est. Mortuo namque paulo post excommunicato rege imperii Moravorum partem Theutones ac Bohemi, partem Poloni atque Hungari diripuerunt. Methodius in Bohemia aliquandiu moram traxit, deinde Romam se contulit, ibi fratrem suum Cyrillum comperit, qui baptizato quondam Suatocopio, Moravis Christiana sacra crediderat, multasque alias Sclavorum gentes ad fidem Christi converterat. Ferunt Cyrillum, quum Romae ageret, Romano Pontifici supplicasse,

v kralování, to byla spíše smrt nežli život. Pochovejte mne zde, až duše opustí tělo, a jdouce pak na Moravu, oznamte toto mému synu, — pokud ještě žije.“ A po těchto slovech zemřel. Mezitím Arnulf dosáhl vítězství a zůstavil moravské království v rukou Svatoplukova syna,⁴ kterého pozvedl od posvátného pramene... při křtu.⁵ Ten pak poučen od poustevníků o osudu otce, o němž se domníval, že padl v boji, vykopal jeho tělo z poustevny, odnesl na Velehrad a uložil v hrobce předků. Syn Svatoplukův však, třebaže byl zasvěcen do křesťanského učení, přece jen prokazoval sluhům božím menší úctu, než se slušelo. Když jednou hodlal jíti na lov, poručil arcibiskupovi Metodějovi, aby nezačínal bohoslužby před jeho příchodem. Metoděj čekal až do poledne, nakonec však ze strachu, že bohoslužbu zanedbá, začal Bohu obětovat. Když se mezitím panovník vrátil a spatřil, že na něj nebyl brán ohled, vstoupil do svatyně, vpustil dovnitř smečku psů, a poručiv zatroubit na polnice, postoupil až k oltáři, a jen tak se zdržel od zneuctění kněze, obořiv se na něho s mnoha nadávkami. Z toho důvodu uprel Metoděj po několika dnech do Čech, vyobcoval krále z církve a vyhlásil nad královstvím klatbu. Tím zanikl nejen arcibiskupský stolec na Moravě, nýbrž bylo tím zničeno i samo království. Neboť když vyobcovaný král zanedlouho zemřel, uchvátili část moravské říše Teutoni a Češi, část Poláci a Maďari. Metoděj se zdržel po nějakou dobu v Čechách, potom se odebral do Říma a tam nabude zpráv o svém bratru Cyrilovi, jenž kdysi pokřtil Svatopluka, svěřil Moravanům křesťanské učení a obrátil na víru Kristovu i mnohé slovanské národy. Když Cyril prodléval v Římě, snažně prý prosil

⁴ Svatopluk II.

⁵ Jde o záměnu se stejnojmenným lotrinským králem Zwentibaldem, synem Arnulfovým a křtěncem Svatopluka I.

ut Sclavorum lingua, ejus gentis hominibus quam baptizaverat, rem divinam faciens uti posset. De qua re dum in sacro senatu disceptaretur, essentque non pauci contradictores, auditam vocem tanquam de coelo in haec verba missam: Omnis spiritus laudet dominum et omnis lingua confiteatur ei. Indequo datum Cyrillo indultum.

římského papeže, aby mohl užívat slovanského jazyka, konaje služby boží pro lidi toho národa, který pokřtil. Když se pak o tom rokovalo ve svatém shromáždění a vyskytlo se nemálo odpůrců, bylo slyšet hlas, jakoby z nebe znějící: „Veškerý duch ať chválí Hospodina a všichni jazykové ať ho vyznávají.“ A proto bylo Cyrilovi dáno svolení.

IOANNIS DLUGOSSE SEU LONGINI HISTORIA POLONICA
POLSKÉ DĚJINY JANA DLUGOŠE ČILI LONGINA

Jde o rozsáhlé kronikářské dílo, zobrazující polské dějiny od jejich počátku až do r. 1480. Autorem kroniky byl krakovský kanovník *Jan Długos* (1415—1480); v tomto svém díle se opíral o celou řadu pramenů polských i cizích (z českých to byla např. *Kronika Pulckavova*).

Použitý text: *Ioannis Dlugossi Historiae Polonicae libri XII*, Lipsiae 1711.

Ioannis Dlugossi Historiae Polonicae
libri XII

Polské dějiny od Jana Dluhoše čili
Longina

85 Arnolpho Imperatore, qui anno Nativitatis Domini nostri octingentesimo coepit apud Romanos regnare, tres Slavorum duces, videlicet Rotislaus, Sventopelcus et Kocziel, missis ad Gregorium Imperatorem Michaëlem nunciis, petierunt quatenus pro ipsis et eorum gentibus in fide christiana erudendis, doctos illos viros transmitteret, Methodium et Cyrillum mittit, qui duces et gentem Slavonicam tum primum ad fidem convertunt scripturas de Graeco in Slavonicum transferunt, Sacra in vulgari Slavonica peragenda instituunt lingua, sedem pontificalem apud Wielogrod ponunt. Accersiti post haec Romam et a Summo Pontifice arguti, quod rem divinam Slavonica lingua agerent, respondent a scriptura

... Za císaře Arnulfa, jenž začal vládnout Římanům roku osmistého od narození našeho Pána,¹ poslali tři vévodové Slovanů, totiž Rostislav, Svatoopluk a Kocel, posly k řeckému císaři Michaelovi² a požádali ho, aby jim a jejich národům poslal za účelem vzdělání ve víře křesťanské učené muže,³ pošle Metoděje a Cyrila a ti tehdy poprvé obrátí vévody a národ slovanský na víru, přeloží z řečtiny do slovanského jazyka písmo, zavedou vykonávání bohoslužeb v slovanské řeči⁴ a na Velehradě zřídí biskupské sídlo.⁵ Když byli později povoláni do Říma a obviněni papežem, že konají služby boží v jazyce slovanském, odpovědí, že se podle Písma sluší, aby všechen duch velebil Pána. Nakonec došlo

¹ Arnulf se stal králem východofranským r. 887, císařem r. 896.

² Michaelovi III.

³ Cf. *Život Konstantinův*, kap. XIV; *Život Metodějův*, kap. V.

⁴ Cf. *Tempore Mich. imp.*, c. 5.

⁵ Cf. *Tempore Mich. imp.*, c. 5, rkp. X. B. 12 NUK v Praze. Velehrad, který podle jiného místa ležel "ad fluvia fluminis Moravae", rozchází se svou lokalizací s místem kláštera, cf. *Dalimilova kronika*, kap. 23.

omnem spiritum laudare Dominum debere. Disceptatione tandem in Sacro Senatu habita, licet non pauci apparuissent contradictores, obtentum tamen et decretum est, ut sacra in lingua Slavonica iuxta atque Latina, Graeca et Hebraica peragantur.

90 ... Hestinicu Borzywoi successit, qui et ipse a Beato Methodio Moravorum Episcopo, cum Ludimilla coniuge sua filia comitis Samborii ad gratiam baptismi perductus est ...

ve svatém shromáždění k rokování, a ačkoli se počet odpůrců neukázal malým, přece jen bylo dosaženo rozhodnutí, aby se služby boží mohly konat vedle latiny, řečtiny a hebrejštiny také v jazyce slovanském.⁶

Po Hostivítovi nastoupil Bořivoj, který sám byl spolu se svou manželkou Ludmilou, dcerou knížete Slavibora, přiveden svatým Metodějem, biskupem Moravanů, k milosti křtu.⁷

JOHANNIS DE THURÓCZ CHRONICA HUNGARORUM JANA THURÓCZYHO KRONIKA MAĎARŮ

Autor kroniky, *Jan Thuróczy* (1420—1488), pocházel z turčanského šlechtického rodu a byl protonotářem krále Matyáše. Jeho kronika, která byla vydána v r. 1488 současně v Brně a v Augsburgu a podává uherské dějiny až po rok 1464, vychází především ze spisu *Chronicon pictum Vindobonense* (viz sub *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV*) a z nedochované kroniky *Jana z Trnavy* (*Kükülö*), sepsané v letech 1387—1395.

Použitý text: *Johannis de Thurócz Chronica Hungarorum*, ed. J. G. Schwandtner, SRHI.

Johannis de Thurócz Chronica Hungarorum

*De primo Capitaneo, ac de Albo Equo,
nec non Sella, Freno deauratis*

101 Fuerat autem ex istis Capitaneis, ditior et potentior, Arpad, filius Almi, filii Eleud, filii Ugeg. Hujus autem pater, Almus, in patria Erdeleu occisus est; non enim potuit in Pannoniam introire. In Erdeleu igitur quieverunt et pecora sua recreaverunt. Audientes autem terrae utilitatem de habitatoribus, quod optimus fluvius esset Danubius, et melior terra in mundo non esset partibus illis; accepto communi consilio, miserunt nuntium, nomine Kusid, filium Kund, ut iret, et totam terram prospiceret, habitatoresque terrae agnosceret. Cum ergo Kusid venisset in medium Hungariae, et circa partes Danubii descendisset, vidit locum amoenum et circumquaque terram bonam ac fertilem, fluvium bo-

Jana Thuróczyho Kronika Maďarů

O prvém kapitánu, o bílém koni a o pozlaceném sedle a uzdě

Byl pak mezi těmito kapitány nejbohatší a nejmocnější Arpad, syn Almošův, který byl synem Eleudovým.¹ Jeho otec Almoš byl však zabit v Erdély,² nebylo mu totiž dopřáno vstoupit do Panonie. V Erdély si tedy odpochmuli a občerstvili svá stáda. Když pak uslyšeli o úrodnosti té země od jejích obyvatel, že prý Dunaj je velmi znameňitá řeka a že na světě není lepší země nad ony kraje, společně se dohodli a poslali vyslance jménem Kusid, který byl synem Kundovým, aby šel, prohlédl celou zemi a poznal její obyvatele. Když tedy Kusid přišel doprostřed Uher a sestoupil do krajín při Dunaji, uviděl půvabné místo a všude kolem dobrou a úrodnou zemi i dobrou a lučinatou řeku a zalíbilo se mu to. Potom

⁶ *Tempore Mich. imp.*, c. 7.

⁷ *Cosmae Chron. Boem.* I 10, 14; *Tempore Mich. imp.*, c. 13; *Diffundente sole*, c. 4.

¹ Celý text je převzat z *Chron. Vindob.*, c. 28 (*Chronici Hungarici comp. saec. XIV.*).

² V Sedmíhradsku.

num et pratosum, placuit ei. Deinde venit ad Ducem provinciae, qui regnabat post Athylam, vocatum Zwatapolug, salutavitque eum de suis, et causam, pro qua venerat, manifestavit. Haec audiens Zwatapolug, gavisus est gaudio magno. Putabat enim, illos esse rusticos, et venire, ut terram ejus colerent, propter hoc nuntium delicatum remisit. Kusid autem, de aqua Danubii, lagenam implens; et herbam p(ri)etiarum, ponens in utrum; et de terra nigri sabuli accipiens, ad suos reversus est. Cumque narrasset omnia, quae audierat et viderat, valde placuit eis, et lagenam aquae, terram, et herbam eis praesentavit. De quibus ipsi sapiendo, bene cognoverunt, terram optimam esse, et aquam habere dulcem, et pratium cum herbis foenilibus, quae nuntius eis recitavit. Arpad vero cum suis, de aqua Danubii cornu implens, ante omnes Hungaros, super illo cornu, omnipotentis Dei clementiam rogavit, ut Dominus eis terram in perpetuum concederet. Finitis his verbis, omnes Hungari clamaverunt, Deus, Deus, Deus, tribus vicibus, et ibi inventus est usus iste, et servatur apud Hungaros usquemodo. Deinde communi consilio, ad praedictum Ducem eundem nuntium miserunt, et ei equum album, magnum, cum sella deaurata auro Arabiae, et fraeno deaurato, miserunt pro terra sua. Quo viso, Dux ipse magis gavisus, putabat, quod ei pro terra quadam hospitalarii misissent. Nuntius ergo, impetravit ibi a Duce terram, herbam et aquam.

Dux vero subridens, ait: Habeant, quantumcunque volunt, pro hoc munere; et sic nuntius ad suos reversus est. Arpad autem interim, cum septem Ducibus, Pannoniam intravit, non sicut hospites, sed sicut terram jure haereditario possidentes. Tunc nuntium alium ad Ducem miserunt, et ei hanc legationem mandaverunt: Arpad cum suis tibi dicit, quod super istam terram, quam a te emerunt, diutius nullo modo

se odebral k vévodovi té země, který vládl po Attilovi a jmenoval se Svatopluk, vyřídil mu pozdrav od svých a vyjevil důvod, proč přišel. Když to Svatopluk uslyšel, velmi se zaradoval. Domníval se totiž, že to jsou zemědělcí a že přicházejí, aby obdělávali jeho zemi, proto odeslal vyslance zpět jako milého hosta. Kusid pak naplnil láhev dunajskou vodou; uložil do měchu luční trávu; vzal ze země trochu černé prsti a vrátil se ke svým. A když vypověděl všechno, co uslyšel a uviděl, velmi se jim to zalíbilo a on jim odevzdal láhev vody, zemi a trávu. Oni ty věci prozkoumali a dobře poznali, že ta země je znamenitá, že má lahodnou vodu i pastviny s luční trávou, jak jim posel vyložil. Arpád se svými pak naplnil roh dunajskou vodou a přede všemi Maďary nad oním rohem vzýval laskavost všemohoucího Boha, aby jim Pán poskytl tu zemi na všechny časy. Po těchto slovech zvolali všichni Maďari třikrát za sebou Bože, Bože, Bože, a tak tam vzešel tento zvyk a až dodnes se u Maďarů zachovává. Potom vyslali téhož posla na základě společné porady k shora uvedenému vévodovi a poslali mu za jeho zemi velkého bílého koně se sedlem pozlaceným arabským zlatem a s pozlacenou uzdou. Když jej onen vévoda spatřil, zaradoval se ještě více a domníval se, že mu to poslali za nějakou část země jako její uživatelé. Posel tam tedy požádal vévodu o zemi, travinu a vodu.

Vévoda pak s úsměvem pravil: „Ať mají, cokoliv chtějí, za svůj dar.“ A tak se posel vrátil ke svým. Arpád a jeho sedm vůdců pak mezitím vstoupili do Panonie, ne jako hosté, nýbrž jako držitelé té země právem dědičným. Tehdy poslali k vévodovi jiného posla a odevzdali mu toto poselství. „Arpád a jeho lidé ti vzkazují, že v téhle zemi, kterou od tebe koupili, nemáš již déle meškati, poněvadž tvou zemi za koně koupili, trávu za uzdu, vodu za sedlo, a ty pro emphyteusi, to jest pro ne-

stes, quia terram tuam cum equo emerunt, herbam cum freno, aquam cum sella, et tu, propter emphyteusim id est inopiam et cupiditatem, terram, herbam, et aquam concessisti. Cumque Duci dicta esset legatio, subridens dixit: Equum illum malleo ligneo interficiam, frenum autem in pratium projiciam, sellam vero deauratam in aquam Danubii abjiciam. Cui nuntius: Et inde, Domine, quid damni habebunt? si equum interficis, canibus suis victualia dabis; si fraenum in herbam projicies, homines sui, qui faenum falcant, aurum fraeni inventient; si vero sellam in Danubium abjicis, piscatores illius aurum sellae, super littus exponent, atque domum reportabunt. Si ergo terram, herbam, et aquam habent, totum habent. Dux ergo ille, his auditis, exercitum cito congregavit, timens Hungaros, et auxilium ab amicis impetravit, et omnibus coadunatis, eis obviam venit.

Illi autem interea prope Danubium pervenerunt, et in campo pulcherrimo, summo diluculo, pugnam inierunt. Fuit autem auxilium Domini cum Hungaris, a quorum facie Dux saepe dictus se in fugam convertit, persecuti suntque eum Hungari usque ad Danubium et ibi prae timore in Danubium se jactavit, in quo, prae aquarum vehementia, suffocatur. Retradidit autem Dominus Hungaris Pannoniam, sicut tradiderat filiis Israel, tempore Moysi, terram Seon, Regis Amorrhaeorum, et omnia regna Chanaan, in hereditatem. Dum ergo Capitaneus iste Arpad, uteretur speciali quadam dignitate in Scythia, et hanc haberet ipsa generatio consuetudinem Scythicam, legitimam et probatam, et unus, in expeditione gradientibus, debeat antequam, in redeundo vero retrocedere; ipse pro eo alios Capitaneos Pannoniam adeptos fertur praecessisse. Eoque

dostatek a chtivost, jsi (jim) zemi, trávu i vodu přenechal.“ A když bylo vévodovi vyřízeno toto poselství, usmál se a řekl: „Onoho koně zabiji dřevěnou paličí, uzdu pak pohodím na louku a pozlacené sedlo odhodím do vod dunajských.“ Tomu odvětil posel: „A jakou škodu z toho budou, pane, mít? Zabiješ-li koně, dáš potravu jejich psům; pohodíš-li uzdu do trávy, jejich lidé, kteří budou žnout seno, najdou zlato z uzdy; jestliže pak odhodíš sedlo do Dunaje, rybáři vyloví na břeh zlato z onoho sedla a odnesou si je domů. Mají-li tedy zemi, trávu a vodu, všechno mají.“ Když tedy onen vévoda uslyšel tuto řeč, shromáždil rychle ze strachu před Maďary vojsko, vyžádal si od přátel pomoc, a když všechny shromáždil, vytáhl proti nim.

Oni pak mezitím dorazili do blízkosti Dunaje a na velmi krásném místě zahájili hned na úsvitě boj. Pomoc Páně byla však na straně Maďarů a onen zmíněný vévoda se před nimi obrátil na útěk, Maďari ho pronásledovali až k Dunaji a on se tam ze strachu vrhl do Dunaje a pro prudkost proudu se v něm zalál. Postoupil pak Pán Maďarům Panonii, tak jako kdysi za časů Mojžíšových odevzdal synům Izraele jako dědictví zemi Seona, krále Amorejců, a všechna království země Kanaan. Protože tedy tento kapitán Arpád požíval jakéhosi obzvláštního důstojenství ve Skýtii a jeho zákonitý a osvědčený skýtský rod měl ten zvyk, že při výpravě musí jít jeden v čele pochodu, při ústupu pak vzadu ustupovat, on sám prý proto na pochodu do Panonie jel před ostatními kapitány. A tak když Arpád spolu s ostatními Maďary porazil a zahubil Svatopluka, jak bylo výše řečeno, zřídil hrad na vrchu Noe blízko Alby³ a ono místo je první, které si Arpád v Panonii vyvolil; proto také tam poblíž zalo-

³ Novaj u Stol. Bělehradu-Szekesfeherváru.

Zwatapolug, ut superius dictum est, debellato et occiso, Arpad cum ceteris Hungaris, castra fixit in monte Noae, prope Albam, et ille locus est primus, quem Arpad sibi elegit in Pannonia, unde et civitas Alba, per Sanctum Regem Stephanum, qui de ipso processit, fundata est ibi prope.

žil král svatý Štěpán, který pocházel z jeho rodu, město Albu.

PETRI RANSANI EPITOME RERUM HUNGARICARUM
 PETRA RANSANA VÝTAH Z UHERSKÝCH DĚJIN

Petrus Ransanus se narodil v r. 1428 v Palermu na Sicílii, byl neapolským vyslancem u uherského krále Matyáše a biskupem lucernským. Zemřel v r. 1492. Jeho dílo o dějinách uherských má plný název *Epitome rerum Hungaricarum seu Liber annalium de rebus Hungaricis*.

Použitý text: *Petri Ransani Epitome rerum Hungaricarum*, ed. M. Florianus. *Historiae Hungaricae fontes domestici (Chronica minor)*, Budapestini 1885, 116—286

Petri Ransani Epitome rerum
 Hungaricarum

177 ... Cumque mire ubique per omnem longe lateque regionem populi multiplicarentur, nec sine moderatore possent honeste iusteque vivere, omnium consensu praeficiunt sibi virum quendam natione Sarmatam Suatapolugum nomine, qui apud eos habebatur singulari praeditus prudentia, eratque genere clarissimus. Maroto patri eius fuit nomen, qui et ipse in primis prudens et consilio belligerandique peritia magnus adeo erat, ut suorum temporum mortales omnes superare. Eo ita principatum tenente Hungarorum exercitus, de quo mentio facta est, Pannonias ingressus est. Quibus cum incolae duce Suatapolugo armis occurrissent, com-
 178 missa atrocissima pugna haud procul a ponte Bomo, id enim est loco nomen, Hungari victoriam adepti sunt. Atque ita in Pannoniis Sarmatarum seu Scytharum natio rerum potita est.

Petra Ransana
 Výťah z uherských dějin

... A když se všude, široko daleko po celé krajině lidé rozmnožovali a nemohli již počestně a spravedlivě žít bez vlády, postaví si do čela za souhlasu všech jakéhosi muže, původem Sarmata a jménem Svatopluka, který byl u nich pokládán za člověka obdařeného obzvláštní rozvahou a byl svým rodem velmi proslulý. Jeho otec se jmenoval Morot a také ten byl nad jiné rozvázný a v radě i v znalostech válečných tak znamenitý, že převyšoval všechny smrtelníky své doby. Když on takto vládl, vtrhlo do Panonií uherské vojsko, o němž byla již zmínka. A když domácí obyvatelstvo vyšlo proti nim v čele se Svatoplukem se zbraní, strhla se nedaleko mostu Bomo¹ — tak se totiž jmenuje to místo — zuřivá bitva a Maďari dosáhli vítězství.² A tak se zmocnil vlády v Panoniích národ Sarmatů neboli Skýtů.

¹ Bánhida.

² Cf. *Simonis de Keza Gesta Hung.* I 23.

ANTONII BONFINII RERUM HUNGARICARUM
DECADES QUINQUE (LIBRIS XLV COMPREHENSÆ)
UHERSKÉ DĚJINY ANTONIA BONFINIA O 45 KNIHÁCH

Antonius Bonfinius (1427—1502), humanista italského původu, který se od r. 1486 zdržoval na pozvání krále Matyáše v Uhrách, se stal uherským dvorním historiografem a sepsal uherské dějiny od nejstarších dob až do r. 1495. Svě dílo opírá především o kroniku *J. Thuróczyho* (viz *Johannis de Thuróc Chronica Hungarorum*) a o *Chronicon Budense* (viz *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV*). Cenné jsou teprve ty informace, které sepsal na základě vlastních zkušeností.

Použitý text: *Antoni Bonfinii Rerum Hungaricarum decades quinque*, ed. Ch. Erdődy, Posonii 1744.

Antonii Bonfini Rerum
Hungaricarum decades quinque
(libris XLV comprehensae)

Uherské dějiny Antonia Bonfinia
o 45 knihách

102 IX. . . Neque eorum inficiantur Annales, exinanitas in reditu reperisse sedes, quippe quas ex parte Sarmatas, quos Polonos dicimus, tenuisse testantur, Suathemque Polonum Marothi filium, ut infra referetur, ut Danubium invenisse late dominantem.

103 . . . Cusidus missus cum paucis comitibus, Carpathias inprimis Alpes superat, deinde cum in spaciante Daciae campos descendisset, trajecto Tibisco, per Metanastas iter faciens, ad Danubium usque pervenit. Profusissimam regionem, ubertatem soli, Danubii parentis commoda, coelique clementiam admiratur, neque temere majores in

IX. . . A také jejich¹ letopisy nepopírají, že při návratu shledali zcela vypleněná sídla a prohlašují o nich, že je měli zčásti v držení Sarmatů, které nazýváme Poláky, a že tam našli Poláka Svatopluka, syna Marotova,² široko daleko ovládajícího kraje při Dunaji, jak o tom bude dále řeč.

. . . Kusid,³ byv vyslán s několika velmoži, přejde nejprve karpatské Alpy,⁴ a když nato sestoupil na širé pláně Dákie, překročí Tisu, a ubíraje se přes Metanasty,⁵ dorazil až k Dunaji. Podívá se nadmíru bohaté krajíně, úrodnosti půdy, blahodárnému vlivu otcovského Dunaje, i mírnosti podnebí

Pannoniis ac Dacia constituisse conspicatur.

Suathem Sarmatam, et Marothi filium, in Pannonia late regnantem adit, causam adventus et mandata singillatim exponit. Cum a peregrina genti novas sedes postulari accepisset, ne mediocri quidem laetitia Suathes afficitur, legatum hilari animo excipit. Ratus nil sibi commodius accidere potuisse, quam regionem feracissimam exhaustamque incolis ab Ungaris, quam rusticam gentem esse opinabatur, instantissime postulari. Quare se peregrinam multitudinem lubenti animo recipit excepturum, agrisque ac salutaribus etiam sedibus amplissime donaturum, deinde legatum honorifice donatum dimisit.

104 Cusidus voti compos, nigri soli glebam, item herbas et aqua Danubii lagenam, ad indicanda regionis commoda in septena castra retulit. Arpadus inspecta terra, herbis et aqua, advocata concione, omnia e sententia evenisse profatur: ex telluris et herbarum indicio regionis clementiam et ubertatem aspiciatur. Mox cornu aquam infudit, altaque voce, Mars pater (inquit) tuque parens Hercules, quorum auspiciis majorum exemplo almas tam procul Pannonias petivimus, perpetuas | has nobis sedes concedite. Vestram hic gentem sistite, erroribus nostris finem imponite, Danubiumque patrem nobis perpetuo conciliate. Ita denique vestris numinibus nobis semper adeste, ne ab infestis finitimis obruamur. Imo quando vestris auspiciis ductuque militamus, eas praestate vires, ut deorum et hominum propugnatores ubique gentium praedicemur. Haec praefatus, Marti ac Herculi progenitori Istriam aquam ex more libavit. Multasque victimas patriis diis per singula castra mac-

a zjišťuje, že předkové⁶ stanuli v Pannoniích a v Dákii nikoli bez rozvahy.

Přijde k Sarmatu Svatoplukovi, synu Morotovu, vládnoucímu široko daleko v Panonii,⁷ a podrobně vyloží příčinu svého příchodu a vyřídí jednotlivé vzkazy. Když se Svatopluk dověděl, že si cizí národ žádá nových sídel, nemálo se zaraduje a přijme vyslance s veselou myslí, jsa přesvědčen, že se mu nemohlo nic prospěšnějšího přihodit, než že si Maďari, o nichž se domníval, že je to zemědělský národ, žádají velmi naléhavě této úrodné a obyvatel zbavené země. Proto se ochotně zaručí, že přijme cizí lid a že jej přebohatě obdará pozemky i výhodnými sídly a vyslance potom důstojně obdaroval a propustil.

Když Kusid (takto) došel splnění svého přání, odnesl do sedmi táborů hroudu černé země a rovněž i traviny i láhev s dunajskou vodou, aby bylo možno posoudit přednosti krajiny.⁸ Když si Arpad prohlédl zemi, traviny i vodu, svolá sněm, vyhlásí, že všechno vyšlo podle přání, a že země a travin věštecky usuzuje na mírnost a úrodnost krajiny. Pak naplnil roh vodou a mocným hlasem pravil: „Otče Marte, i ty, otče Herkule, za jejichž řízení a vedení — po vzoru předků — jsme zamířili do úrodných a tak vzdálených Pannonií, přenechte nám tato sídla na věky. Usadte zde svůj národ, dejte konec našemu bloudění a učíte Dunaj na věky naším otcem. A tak nám vůbec buďte neustále nápomocni svým božským přispěním, abychom nebyli od nevráživých nepřátel zasypáni přesilou. Ba kdykoli válčíme pod vašim velením a vedením, poskytněte takovou sílu, aby o nás šla pověst, jakožto o obhájících bohů a lidí všude na světě.“ Toto předeslal a podle zvyku provedl otcí Martovi a Herkulovi úlitbu du-

¹ Tj. uherské: P. Magistri Gesta Hungarorum, Simonis de Keza Gesta Hungarorum, Chron. Budense, Vindobon., Dubnicense aj.

² Viz Simonis de Keza Gesta Hungarorum, c. 23.

³ Simonis de Keza Gesta Hungarorum, c. 31; Chron. Vindob., c. 28.

⁴ Transsylvanské Alpy.

⁵ Jazyges Metanastai se mezi Dunajem a Tisou připomínají od r. 18 n. l.

⁶ Tj. Hunové.

⁷ Simonis de Keza Gesta Hungarorum, c. 23; Chron. Bud. a Vindob., c. 23.

⁸ Chron. Vindob., c. 23 a dále pak Chron. Bud., c. 23.

tari edixit, ter ab omnibus feliciter acclamatum.

Post quatuor dies frequens conventus in Ungaros habetur, ubi omnium consensu plane decernitur, eundem virum ad Suathem remittendum, qui ut a Pannoniae Principe terram, herbam et aquam impetret, Ungarorum nomine, candidum equum ephippio frenoque aureo cultum ei dono det, in grati semper obsequii speciem. Legatus cum ad Suathem rediisset, equumque dono dedisset, rem usque adeo gratam illi fecisse visus est, ut terrae amplitudinem pro arbitrato suo impetrarit. Cum ad suos rediisset, rite omnia retulit a Rege callide impetrata et nimia quadam animi (ne dono superaretur) liberalitate concessa. Hi tunc audaciam concipiunt, Arpadas cum caeteris ducibus invadendas esse Pannonias censet, veluti haereditario jure recuperandas. Refectis corporibus, arma parant, ad praestitutum diem stativa movent. Cum montes Carpathios transcendissent, Danobioque appropinquassent, legatum ad Suathem tertio mittendum censent, qui septem ducum nomine significaret, ut terra, quam equo vendiderat, extemplo dederet. Quando Ungari Pannoniam tellurem equo, herbam freno et ephippio aquam mercati, et is haec tria, immodica cupiditate abalienarat.

At haec ille subridens, equum ligneo clavo collidendum esse refert, frenum in prata, ephippium in Danubii fluentia projiciendum. Contra Ungarorum nuncius, quid (inquit) illis hinc mali facies, quippe si equum cedere jusseris, nostris canibus escam objectabis. Si frenum in prata dejeceris aureum, aliquem e nostris pabulatum forte proficiscentem, insperata inventionem ditabis: si autem in fluentia stramentum demiseris, piscatores forte beabis: nihil igitur ex hac re lucri facis. Proinde si solum, herbam

najskou vodou. Pak nařídil, aby byly v jednotlivých táborech obětovány otcovským bohům hojně žertvy, i bylo to všemi šťastně třikrát pokřikem schváleno.

Po čtyřech dnech se sejde v hojném počtu sněm Maďarů, na němž je za souhlasu všech jasně rozhodnuto poslat znovu téhož muže ke Svatoplukovi, aby jménem Maďarů vyžádal od vlády Panonie zemi, trávu a vodu a aby mu jako dar odevzdal bílého koně, vystrojeného zlatým sedlem a uzdou, předstíraje neustálou a vděčnou poslušnost. Když se vyslanec vrátil ke Svatoplukovi a odevzdal mu jako dar koně, a zjevně se mu do té míry zavděčil, že mohl obdržet podle svého uvážení zemi, jak chtěl velikou. Navrátil se pak ke svému, náležitě vyložil všechno, čeho od krále chytře dosáhl a co král postoupil jaksi s přílišnou štědrostí ducha (aby se nedal překonat darem). Ti tehdy nabadou smělosti a Arpád s ostatními vojevůdci usoudí, že je třeba vpadnout do Panonií s tím cílem, aby byly znovu získány podle práva dědického. Posilnivše se, připraví zbraně a v předem stanovený den pohnou táborem. Když překročili Karpaty a přiblížili se k Dunaji, rozhodnou se poslat po třetí vyslance ke Svatoplukovi, aby mu jménem sedmi vévodů oznámil, že má ihned postoupit zemi, kterou prodal za koně, protože Maďaři koupili panonskou zemi za koně, trávu za uzdu a vodu za sedlo a on⁹ tyto tři věci pro svou nezřízenou chtivost odprodal.

A onen¹⁰ na to s úsměvem odvětlí, že kůň se má porazit dřevěnou palicí a uzda pohodit na louku a sedlo do proudu Dunaje. Nato pravil posel Maďarů: „Co zlého jim tím způsobíš? Vždyť poručíš-li zabít koně, předhodíš potravu našim psům. Hodíš-li zlatou uzdu na louku, obohatíš neočekávaným nálezem někoho z našich, když se bude

et aquam mercati sunt Ungari, omnia coemisse videntur.

Suathes his auditis, in tristitiam repente conversus, delectum habet, tumultuarias quoque copias prae timore nimio comparat, auxilia undique cogit. Comparato exercitu, trans Danubium castra locat haud procul ab Ungaris, prodit in hostium quandoque conspectum et per levis armaturae milites pugnam aliquam auspicatur. Concepta tandem audacia, cum Ungaris infestis signis plane congregitur. Fracto statim asperrimae gentis agmine, inclinata acie terga vertit. Dum ad Danubium cum suis passim fugientibus sese recipit, instantibus hostibus, dum praepropera festinatione amnem retro natate contendit, cum maxima Sarmatum manu sane demergitur. Caeteri in ulteriore Danubii ripa caesi sunt, perquam ab his pauci capti. Ut pacatiorem regionem haberent, his tantum ignovisse placitum est, quos linguae commercia conciliarunt.

náhodou ubírat pro píce; jestliže pak spustíš sedlo do proudu, obdaruješ namátkou rybáře: Nic tedy z této věci nevytěžíš. Proto jestliže Maďaři koupili půdu, trávu i vodu, zjevně si všechno dohromady skoupili.“

Když to Svatopluk uslyší, ihned zsmutní, provede odvody, z převelikého strachu si zjednává i nepravdivé vojenské sbory a ze všech stran shromažďuje pomocná vojska. Sebrav vojsko, položí se táborem za Dunajem ne daleko od Maďarů, někdy se objeví před očima nepřátel a začne pomocí lehkooděnců jakous takous bitvu. Když pak konečně nabyl smělosti, srazí se přímo v boji s Maďary. Voj velmi vzdorného národa je ihned prolomen, šik začne couvat a dá se na útěk. Spolu se svými lidmi v nepořádku prchajícími ustupuje¹¹ k Dunaji, a zatím co se snaží ve velkém spěchu přeplavat jeho proud zpět, pod tlakem nepřátel se vskutku spolu s převelikým vojenským sborem Sarmatů utopí. Ostatní byli pobiti na druhém břehu Dunaje, velmi malý počet jich byl zajat. Aby krajinu udržovali v hlubším míru, rozhodli se¹² dát odpuštění pouze těm, které s nimi po-
jila možnost jazykového styku.

⁹ Svatopluka.

¹⁰ Svatopluk.

¹¹ Svatopluk.

¹² Maďaři.

IOANNIS AVENTINI ANNALES BOIORUM
JANA AVENTINA LETOPISY BAVORŮ

Jde o dílo založené na velké řadě pramenů, z nichž některé se nám nedochovaly; jeho autorem je humanista bavorského původu *Johannes Aventinus* — vlastním jménem *Jan Turmair* — (1477—1534). Letopisy popisují události do r. 1460.

Použitý text: *Ioannis Aventini Annalium Boiorum libri VII*, ed. N. H. Gundlingius, Lipsiae 1710.

Ioannis Aventini Annales Boiorum

I, IV 6 ... Venedi nostro sermone, suo sunt Sclavi: bilingues fere sunt in multarum gentium capita divisi. Nam et Dalmatiam, Liburiam, Illyricum, Pannoniae Noricique partem, Iustiniano primo imperante, transito Danubio occuparunt, sicut ibi adhuc Sclavonia nominatur. Vallentissimas nationes nominasse satis erit. Zechos sua, id est Boemos nostra lingua, Bolios, Massobios, Moravos, Bodolios, Roxalanos, Litavos.

IV, IV 12 Deinde aliae Venedorum nationes ferocissimae (capita enumerasse sufficiat) Sorabi, Boiemi, Abodritae foederati: his continuabantur Veletabi et Vilizi: atque hi autoritate et hominum numero valebant maximeque feri inter illos habebantur. Plarisque

I, IV 6

¹ Východořimský císař Justinian vlád v l. 527—565.

² Zechi jsou zřejmě Čechové; otázka vlivu jména Prokopiových (De bello Goth. IV, 4 a De bello Pers. II, 29) Zéchoi, Zékoi a Zechoi Konstantina Porfyrogeneta (De administrando imperio, c. 42) je problematická.

Letopisy Bavorů od Jana Aventina

I, IV 6 Venedy jsou v naší řeči, ve své Slovaný; jsou zpravidla dvojího jména, jsouce rozděleni na příslušníky mnoha národů. Neboť když za vlády Justiniana prvního přешli Dunaj, obsadili i Dalmácii, Liburnii, Illyrikum, část Panonie a Norika, jak se ta oblast dosud nazývá Slavonií. Postačí vyjmenovat nejmocnější národy: Čechy² v jejich, Boemy v naší řeči, Poláky, Mazovšany, Moravany, Podolany, Rusy a Litevce.

IV, IV 12 Poté se spojili jiné neobyčejně divoké národy Venedů (snad postačí vypočítat hlavní z nich); Srbové, Čechové, Obodriti, s těmi sousedili Veletabové a Veleti; tito vynikali mocí i počtem lidí a byli mezi nimi pokládáni za nejdivočejší. Většinu těchto

huiusce modi Venedis succedere Saxonnes, qui sub Saxonum Imperatoribus ad ea loca translati sunt.

IV, IV 13 Inde ductore Bizone Abroditarum principe, qui amici et socii erant, in Vilizorum fines devenit. Agros vastat, vicos, aedificia incendit, cum Vilizis, Boiemis ferro decernit. Hisque devictis, caeteri Venedorum sine pugna se tradiderunt.

IV, IV 15 Supra ad Favonium vergens Boiaria erat: infra Hunnia, eadem et Avaria: sicut docet Eugenius secundus Pont. Max. scribens ad Pontifices regni Boiariorum, nimirum ad Rathfredum Faviensem, qui nunc Viennensis, Methodium Auguturensem, sive Iuliomontanum, Olomontiumque, Alchovinum Nitravensem, Annonem Veturariensem, et ad Tutundum, et Moemarum regulos Moravorum, ut obtemperent Uulpho archiflamini Laureacensi, Episcopo Bathavensi, pastori et parenti eorum Ecclesiastico.

IV, IV 23 Carolus incolumi milite, nemine resistente, usque ad Arabonem,

IV, IV 12

¹ Cf. Vita Karoli, c. 12 a 15.

IV, IV 13

¹ Jde patrně o Vlčana (Witzan), Ann. reg. Franc. ad a. 789.

² Karla Velikého.

³ Zpráva se asi týká r. 789, Ann. Einhardi a Chron. Moissiac. ad a. 789. O Česích je však zmínka teprve k r. 805, Ann. reg. Franc. ad a. 805. Údaj souvisí patrně se zprávou Vita Karoli, c. 15.

IV, IV 15

¹ Jde o falsum pasovského biskupa Pilgrima z druhé poloviny 10. stol. Evžen II. byl papežem v l. 824—827. Vid. CDM I, 14.

² Římská Favianá stávala v blízkosti Mautern; humanistická historiografie ztotožňovala Favianu s Vídní.

³ V listu je: „Speculijuliensis que et Snguturenensis nuncupatur“. Autor ztotožnil Speculum Juliense s Julii Mons, Julii Montana, názvem, dávaným v té době Olomouci.

⁴ Tudun je označení avarské hodnosti, cf. Ann. reg. Franc. ad a. 796, pozn. 2.

⁵ Je míněn Mojmir I., připomínáný v Conversio Bag. et Carant. c. 10 a Ann. Fuld. ad a. 846.

⁶ Uroff byl pasovským biskupem na počátku 9. stol.

IV, IV 23

¹ Karel Veliký.

Venedů vystřídali Sasové, kteří se přesunuli za saských císařů na ta místa.¹

IV, IV 13 Odtamtud se pod vedením Bizona, knížete Obodritů,¹ kteří byli² přátelé a spojenci, odebere do území Veletů. Pustoší pole, zapaluje osady a přibytky, zápolí v boji s Velety a Čechy.³ A když je porazil, ostatní Venedové se mu vzdali bez boje.

IV, IV 15 Nahoře byly Bavorsy, rozkládající se k západu, dole území Hunů, jinak také území Avarů. Tak jak o tom poučuje papež Evžen II., když píše biskupům bavorského království,¹ totiž Rathfredovi favianskému, nyní vídeňskému,² Metoději auguturskému neboli juliomontskému či olomouckému,³ Alchvinovi nitranskému, Annonovi vetvarskému i Tutundovi⁴ a Mojmirovi, králům moravským,⁵ aby byli poslušni Urolfa, arcibiskupa loršského, biskupa pasovského,⁶ svého pastýře a církevního otce.

IV, IV 23 Karel¹ táhne bez ztráty vojáků a bez jakéhokoli odporu s troj-

et ad confluentem eius, et Danubii, cum triplici exercitu castra movet. Ibi aliquot dies statira habet. Et cum non essent, qui vincerentur, eam regionem, quam Marte cepit, praesidiis validis firmat. Hostes vallis fixis, congestis aggeribus excludit. Deinde Boiorum colonias Geroldum Boiariae praesidem deducere iubet, templa extrui imperat, agros, prata, vineas inter praefectos, equites, monachorum magistros, pontificesque Boiariae, sicut vetera testantur diplomata, distribuit: in ditione ecclesiastica Bathavensi subdit episcopo. Eaque regio Austria, hoc est, Orientalis Boiariae limes tum vocata, adhuc nomen retinet, Peculiaribus iam subdita principibus, progenitrix regum et imperatorum nostrorum. Eaque pars Norici nuncupatur a Romanis Noricum Ripense: Deinde Rugilandia, a Rugiis, Langobardia a Langobardis: eadem Hunnia et Avaria, post Orientalis Boiaria, id est nostro sermone Austria dicta. Saepius mutatis cultoribus, varia cognomina accepit.

316 IV, V 23 Interim dum haec fiunt, Carolus filius copias Boiorum ac Suevorum contrahit, cum valida manu arma in Venedos atque Sclavos, qui lingua Romana et Teutonum Boiemi, sua Zechi sunt, arma movet, Zechonem

násobným vojskem dále až k Rábě a k jejímu soutoku s Dunajem. Zde má po několik dní pevný tábor. A když nebylo koho porážet, upevní tu krajinu, které vojensky dobyl, mocnými záštitami.² Nepřátele oddělí pevnými hradbami a navršenými valy. Potom poručí, aby Gerold, správce Bavor,³ zakládal osady Bavorů, káže stavět chrámy a rozdělí pole, louky i vinice, jak jsou o tom zachovány staré listiny, mezi prefekty, jezdce, představené mnichů a biskupy bavorské⁴; v církevním ohledu je podřídí biskupu pasovskému.⁵ A ta krajina byla tehdy nazvána Austria, to jest východní pomezí Bavor,⁶ a nese to jméno doposud. Jsouc podřízena již vlastním vladařům, stala se pramáteří našich králů a císařů. A ta část Norika byla Římany nazývána Norikum pobřežní, později Rugilandie podle Rugiů,⁷ Langobardie podle Langobardů,⁸ též Hunie a Avarie a potom dostala název Východní Bavor, to jest v naší řeči Austrie. Protože častěji měnila své obyvatele, obdržela i různé názvy.

IV, V 23 Mezitím co se toto děje, syn Karel¹ stáhne sbory Bavorů a Švábů a s mocnou silou vyrazí proti Venedům neboli Slovanům,² kteří se nazývají v jazyce Římanů a Němců Boiemové a ve svém Čechové. V bitvě zabije

² Vid. Ann. reg. Franc. a Ann. Einhardi ad a. 791.

³ Ann. reg. Franc. ad a. 799; Conv. Bag. et Carant., e. 8.

⁴ Carolus ... terram Avarorum seu Hunnorum ... totam inter ecclesiae Bavariae, pontifices, abbates, comites et barones dividit, Mon. Boica XVI, 554 ad a. 801. O této kolonizaci cf. L. Havlík, Staří Slované 14—31 a id., Slované ve Východní marce 245—297.

⁵ O tom vid. listinu císaře Ludvíka z r. 823 (Urkundenbuch d. Landes ob der Enns II, 6) i falsum k témuž datu (Urkundenbuch d. L. ob d. Enns II, 8) a dále pochybnou listinu k r. 829 (CDM I, 18).

⁶ O názvech Východní marky vid. L. Havlík, Die alten Slawen im österreichischen Donaugebiet 188.

⁷ Rugiové sídli v oblasti na sever od Dunaje a části Norika do l. 487/8.

⁸ Langobardi byli v oblasti na sever od Dunaje patrně od konce 5. stol. do l. 526/7.

IV, VI 23

¹ Syn Karla Velikého.

² O tažení Ann. reg. Franc., Ann. Mettenses priores a Chron. Moissiacense ad a. 805.

gentis regulum aditu Hercynei saltus nostros prohibere commitentem, praelio occidit. Inde nemine resistente per nemus Orcinum in Boiemiam penetrat: totam regionem ferro, flamma vastat: nationem ferocissimam ad obsequium redigit, victor cum triumpho ad parentem revertit.

323 IV, VII 51 Carolus regno Francorum, quod a patre accepit, tantundem, et longe plura addidit... Venedorum Marchiam, Dalmatiam, Sclavoniam, Noricum inferius, Pannonias, Hunniam, Avariam, Daciam, Saxoniam, Venedorum atque Sclavorum nationes ferocissimas, et valentissimas: Sorabes, Maesos, Boiemos, Zechos, Moravos...

351 IV, X 16 ... Transgressus inde Urolphus Danubium Moravos Venedorum populum itidem sacra nostra recipere persuadet. Moemarum ducem cum popularibus et tota gente cognoscendam veritatem cohortatur. Pontifices qui eos sedulo doceant, Methodium Iuliomontanum, Adelvinum Nitrasensem esse iubet. Hae urbes nomina adhuc servant.

352 IV, X 17 Haec ubi ad Eugenium secundum Pont. Max. delata sunt, Urolpho, episcopo Bathavensi, archimystae dignitatem, honoremque cum Moravia, Pannonia, Hunnia, Avaria restituit.

Zecha,³ krále tohoto národa, pokoušejícího se zabránit našim v příchodu do Hyrkánského lesa. Poté pronikne bez jakékoliv zábrany přes Hyrkánský les do Čech:⁴ ohněm a mečem zpustoší celou zemi: uvede ten velmi divoký národ v poslušnost a jako vítěz se v triumfu navrátí k otcí.

IV, VII 51 Karel¹ přidá ke království Franků, které dostal od otce, stejně veliké území a ještě daleko více... marku Venedů, Dalmácii, Slavonii, dolní Norikum, Panonie, Hunii, Avarii, Dákii, Sasko, velmi divoké a silné národy Venedů neboli Slovanů: Srby, Moesy, Boiemy, Čechy, Moravy...

IV, X 16 Nato překročiv Dunaj, přemluví Urolf¹ Moravy, národ rovněž venedský, aby přijali naše náboženství. Vévodu Mojmíra s jeho lidmi a celým národem vybídne k poznání pravdy.² Za biskupy, kteří by je horlivě učili, ustanoví Metoděje v Juliomontiu a Adalvina v Nitře. Ta města mají dodnes ta jména.

IV, X 17 Jakmile se to doneslo k papeži Evženu II., obnovil Urolfovi, biskupu pasovskému, hodnost a úřad arcibiskupa s Moravou, Panonií, Hunií a Avarií.

³ Ve shodě s překladem Zechi = Čechové by vlastně mělo být Čecha. Ann. reg. Franc. a Ann. Mett. prior. ad a. 805 však uvádějí název Lecho, příp. Becho.

⁴ Ann. Mett. prior. a Chron. Moissiac. ad a. 805 uvádějí, že vojska pronikla Hyrkánským lesem bez zábrany na planinu Čech. V pojetí Aventinově pokrývá Hyrkánský/Hercynský les celé Čechy a Moravu.

IV, VII 51

¹ Karel Veliký.

² Vita Karoli, c. 12—15. Nikde zde však nejsou jmenováni Moravané.

IV, X 16

¹ Urolf byl pasovským biskupem kolem r. 805. Jde o tradici, založenou na listu bavorského episkopátu z r. 900 (CDB I, 30) a listech a falsech Pilgrimových.

² Jména jsou převzata z údajného listu papeže Evžena II., cf. kap. IV, IV 15. Speculum Julienne však autor zaměnil za Julii Montana.

IV, X 17

¹ Vid. CDM I, 14.

352 IV, X 27 Ludovicus rex Boiorum cum copiis contra Bulgares proficiscitur, hostes Pannonia, Boiaria expellit. Ratbodum ducem orientali limiti dat custodem. Brynonem, qui et Privina quoque Moravorum regulum, qui trans Danubium in Aquilonari ripa habitabat cum filio Hezilone ad se venientem benigne suscepit, eundem in religione Christiana instituit Traisinae (vicus est in Austria episcopi Salisburgensis) in templo S. Martini sacro fonte abluit, et Ratbodo legato suo commendat. Erant Brynonis urbes Nitriavia, Pisonium, quae et Vratislburgium, et Brynna, quae adhuc ab eo nomen servat. Adelramus archiflumen luvavensis Nitriaviae templum dedicat.

363 IV, XII 7 In orientali Boiariae limite, Moravi, Venedorum Sclavorumque natio est, qui tum aquilonarem Danubii ripam, qua Noricum inferius, sive Pannoniam superiorem praeterfluit, insidebant, regi Boio rebellant. Autores tumultus Ratisolaus Brynoque cum filio Hesilone ad ultiores Venedos, qui Ratomaro parebant, a Rathbodone duce limitis Boiariici, iussu Ludovici regis submoti sunt. Venedorum tum urbes Brynam, Pisonium, Nitriaviam, reliqua castella rex Boius occupat, in Boiariamque transfert.

IV, X 27

¹ Ludvík Němec.

² Ann. Fuld. ad a. 828, E. Dümmler, Geschichte I, 39.

³ Ratbod se připomíná jako markrabí až po r. 832, E. Dümmler, ibid. 37.

⁴ Dnešní Traismauer.

⁵ K r. 836 cf. Conversio Bag. et Carant., c. 10.

⁶ Bratislava se připomíná poprvé r. 907, Ann. Inuv. max. ad a. 907.

⁷ Brno s Pribinovým panstvím nesouvisí; autor je uvedl zřejmě pro podobu jmén Brynna-Brünn.

⁸ Cf. Conv. Bag. et Carant., c. 11.

IV, XII 7

¹ Rostislav se poprvé připomíná až v Ann. Fuld. ad a. 846.

² Pribina.

³ Vid. Conv. Bag. et Carant., c. 10. Událost spadá do l. 836–838.

⁴ O tom, že by Ludvík Němec vrhl v těchto letech na Moravu, není v pramenech zmínky.

IV, X 27 Ludvík, král bavorský,¹ táhne s vojenskými sbory proti Bulharům a vyžene nepřátele z Panonie a Bavor.² Východnímu pomezí dá za strážce vojevůdce Ratboda.³ Brynna, jinak Pribinu, moravského krále, který bydlil se svým synem Kocelem za Dunajem na severním břehu, když k němu přišel, laskavě přijal, vzdělal ho v křesťanském náboženství v Traismě⁴ (to je osada solnohradského biskupa v Austrii), v chrámě sv. Martina ho dá pokřtít a svěří ho svému legátu Ratbodovi.⁵ Patřila pak Brynnovi města Nitra, Pisonium, jež se též nazývá Bratislava,⁶ a Brno, které má dodnes po něm jméno.⁷ Adelram, arcibiskup solnohradský vysvětlil v Nitře chrám.⁸

IV, XII 7 Na východním pomezí Bavor se vzbouří proti bavorskému králi Moravané, národ tu venedský neboli slovanský, kteří tehdy obývali severní břeh Dunaje tam, kde ten teče podél dolního Norika a horní Panonie. Původci nepokoje Rostislav¹ a Brynno² se synem Kocelem byli z rozkazu krále Ludvíka vytlačeni vojevůdcem bavorského pomezí Ratbodem ke vzdálenějším Venedům, kteří byli poslušni Ratimara.³ Král bavorský tehdy obsadí venedská města Brynna, Pisonium, Nitru a ostatní hrady a odebere se do Bavor.⁴

364 IV, XII 13 Interim Moravi res novas moliantur, Rathomarus regulus, ad quem supra Brynonem aufugisse commemoravimus, Bois praefectis obtemperare recusabat, Imperiumque Boiorum aspernabatur. Rex Boius Rathobodum Austriaci limitis ducem, quem marchionem vocamus, cum validissimo exercitu adversus Rathomarus proficisci iubet mandatque Rathobodo, ut perfidum caput non ante persequi cesset, quam aut occidat, aut regione penitus exturbet. Rathomarus, et Brynno Venedorum rectores haud imparati nostris obviam procedunt, cum Boiis pugna conflagunt. Verum amissis multis in fugam vertuntur: atque rebus desperatis, cum iis, qui evasere caedem, ad Bulgaros in Maesiam trans Savum aufugiunt.

364 IV, XII 14 Rothomarus ibi perit, Brynno taedio exilii, cum sine pignore, sine lare extorris patria erraret, fretus clementia Ludovici regis Boiorum, Savum amcem, accepta publina fide abs Salachone, eius limitis procuratore, in Boiariae regnum transit, ad Ludovicumque regem Boiorum, ab eodem praeside Reginoburgium mittitur: atque non solum veniam praetorium impetrat, et urbes Nitriaviam, Pisonium, Brynnam, et aia perditam recuperat.

378 IV, XIII 20 In Augusto cum exercitu in Moraviam tumultuantem pergat (Carolus), quae latissima erat. Ab occidente Boemiae continuabatur, orientis ab ora et meridie tum cum Danubio,

IV, XII 13 Mezitím Moravané usilují o převrat a král Ratimar, k němuž — jak jsme uvedli — se utekl Brynno, se zdráhá poslouchat bavorské prefekty a pohrdá bavorskou vládou. Bavorský král přikáže Ratbodovi, vévodovi austrijského pomezí, kterého nazýváme markrabětem, aby vytáhl proti Ratimarovi s co nejsilnějším vojskem, a uloží Ratbodovi, aby zrádného muže nepřestal pronásledovat dříve, než by ho buď zabil anebo ze země docela vyhnal. Ratimar a Brynno, vládcí Venedů, ne nepřipraveni postupují vstříc našim a srazí se s Bavory v bitvě. Avšak když ztratili mnoho lidí, obrátí se na útěk: a protože jejich postavení bylo beznadějné, utekou se s těmi, kteří vyvázli z vraždění, k Bulharům do Moesie za Sávu.¹

IV, XIII 14 Ratimar tam zahynul, Brynno bez omrzely vyhnanstvím — když pak syna, bez domova bloudil mimo vlast — spoléhaje se na šlechtnost bavorského krále Ludvíka přejde přes řeku Sávu, obdrží veřejnou záruku od Salacha, správce onoho pomezí, do království bavorského a je tímž správcem poslán do Řezna k bavorskému králi Ludvíkovi: a dosáhne nejen milosti za své předchozí činy, nýbrž získá opět i města Nitru, Bratislavu, Brno a jiná, která ztratil.¹

IV, XIII 20 V srpnu vytáhne (Karel)¹ se svým vojskem proti bouřící se Moravě, která byla velice rozsáhlá. Na západě sousedila s Čechami, na východě a jihu vybíhala tehdy spolu

IV, XII 13

¹ O událostech k r. 838 Conversio Bag. et Carant., 10.

IV, XIII 14

¹ Conv. Bag. et Carant., c. 10; podle c. 11 získal Pribina kolem r. 840 území na březích řeky Sávy v dolní Panonii, cf. i c. 12 a Regesta imperii I, 1387.

IV, XIII 20

¹ Ludvík Němec, nikoli Karel, jak uvádí autor.

usque in Pontum ferme excurrerat, atque cum Europa finiebatur. Eius regulus summus Sclavorum princeps censebatur. Germanus rector compositis rebus genti Ratislaum nepotem Moemari imponit, Nitrauae, Brynnae, eidemque tractui antea Brynnonem, itidem Venedum praefecerat: per Boemiam Reginoburgium revertitur.

374 **IV, XIII 26** Ludovicus rex . . . Boiemos eruptionem meditantis per Ludovicum filium reprimi, feroceum populum legatos pacis gratia mittere et obsides dare cogit. Calendis Octobribus concilium procerum Germaniae Moguntiaci celebrat. Oratores Imperatoris et Caroli fratrum suorum: item Nordomanorum et Sclavorum audit et absolvit.

IV, XIII 28 Boiemi rursus, gens belli praedaeque avida rebellant. Ernestus, dux limitis Narisicorum, inter amicos regis principem obtinens locum, cum magno militum, equitum, praesidium, praefectorum numero arma adversus Boiemos movet: nostrique castra hostium vallo munita vasto impetu invadunt, summa vi oppugnant, multi utrinque sauciantur. Ex nostris Dachulfus procurator Sorabici limitis, vir bellicosus, in genu sinistro sagitta vulneratus. Hostes se viribus rati impares fore tanto exercitui, legatos de pace cum suppliciis mittunt: obsides qui petantur offerunt, imperata se facturos pollicentur, copiamque colloquendi cum Dachulfo, cui magis, quod

s Dunajem skoro až k Černému moři a končila na hranicích Evropy.² Její král byl považován na nejvyššího vladaře Slovanů.³ Po uspořádání poměrů dosadí germánský vládce do čela toho národa Rostislava, synovce Mojmirova;⁴ Nitře, Brnu a příslušnému kraji ustanovil již dříve za správce Brynna, rovněž Veneda;⁵ přes Čechy se pak vrátí do Řezna.⁶

IV, XIII 26 Král Ludvík . . . potlačí prostřednictvím svého syna Ludvíka Čechy, kteří zamýšleli výpad, přinutí divoký národ, aby vyslal své posly žádat o mír a aby dal rukojmí. Prvého října slavnostně koná v Mohuči sněm předáků Germánie. Vyslechne a propustí posly svých bratrů, totiž císaře a Karla: rovněž Normanů a Slovanů.¹

IV, XIII 28 Čechové, národ chtivý války a kořistění, se opět vzbouří. Arnošt, vévoda pomezí Noriků, který zaujímal mezi královými oblíbenci přední místo, vytáhne proti Čechům s velkým počtem vojáků, jezdců, náčelníků a velitelů: a naši útokem vniknou do nepřátelského tábora opevněného rozlehlou hradbou, největším náporem jej obléhají a na obou stranách jsou mnozí zraňováni. Z našich byl zraněn šípem na levém kolenně Thakulf, správce srbského pomezí, muž ve válce nad míru zdatný. Nepřátelé se domnívali, že tak velkému vojsku se nebudou rovnat svými silami, a pošlou posly s prosbou o mír a vydají žádaná rukojmí: slíbí, že učiní, co jim bude při-

is linguam, instituta Venedorum callebat, fidebant, petunt.

IV, XIII 29 Dachulfus igitur Misniae praeses, dissimulato vulnere ac dolore, equo sedens, Boiemos pro castris audit; horum pretes ad concilium procerum defert. At quidam ducum invidia commoti, quod gloria pacatae Boemiae in Dachulfum transferretur, armis correptis, dum caeteri cum Boiemis paciscuntur, contra fas iusque gentium, in Boiemos nihil mali suspicantes, ut qui de pace cum nostris agebant, impetum faciunt. Venedi invocato deo perfidiae ultore, fortiter resistunt, Teutonas caedunt, sternunt, et quasi pecudes mactant: Francos in fugam vertunt, atque in castra repellunt. Nostris de castris spectantibus, nec erumpere audentibus, spoliant occisorum cadavera: deinde castris undique circumstant, excidium Teutonibus minantur.

IV, XIII 30 Nostris evadendi, aut resistendi spe penitus destituti, supplices legatos mittunt, vitam duntaxat petunt. Boiemi obsidibus acceptis, exutos armis, spoliatos bonis, caeterum incolumes, via publica abire domos permittunt. Iisdem diebus Hochstadii (vicus est agri Mogontini) quidam instinctu atri genii percitus dementia efferebatur: nocensque ille spiritus lingua insani abusus, gloriabatur, se cum collegis suis bello Boiémico prae-fuisse: discordiam inter duces seruisse, Teutonas cum Venedis commisisse: authoreque se, plurimum sanguinis humani effusum esse.

IV, XIII 28

¹ Ann. Fuld. ad a. 849.

IV, XIII 29

¹ Ann. Fuld. ad a. 849.

IV, XIII 30

Ann. Fuld. ad a. 849.

kázáno, a žádají, aby mohli promluvit s Thakulfem, jemuž více důvěřovali, protože znal jazyk a mravy Venedů.¹

IV, XIII 29 Míšenský správce Thakulf vyslechne tedy Čechy před táborem sedě na koni a zatajuje bolestné zranění; jejich prosby oznámí radě předáků. Avšak někteří z vůdců jsou jati závistí pro to, že by se mělo dostat slávy za pokoření Čech Thakulfovi, a zatím co se ostatní s Čechy domlouvají o míru, chopí se zbraní a zaútočí proti zvyklosti i mezinárodnímu právu na Čechy, kteří nepomýšlejí na nic zlého, neboť jednali s našimi o mír. Venedové vyzývavše na pomoc boha, mstitelé věrolomnosti, statečně se stavějí na odpor, pobíjejí Němce, rozháňejí je a zabíjejí jako dobytek: obrátí Franky na útěk a zaženou zpět do tábora. A zatímco naši přihlíželi z tábora a neodvažovali se vyrazit, olupují mrtvolky zabitých: na to se všech stran oboustupí tábor a vyhrožují Němcům zkázkou.¹

IV, XIII 30 Naši zbaveni naděje uniknout anebo klást odpor, vyšlou prosebné poselství, žádají alespoň o život. Čechové přijali rukojmí, a když je zbavili zbraní a oloupili o majetek, jinak jim dovolili, aby se bez úrazu veřejnou cestou vrátili do svých domovů. V těch dnech byl v Höchstadtu (je to vesnice na území mohučském) jakýsi člověk z popudu zlého ducha zachvácen šílenstvím: a onen škodlivý duch, zneužívaje jazyka nemocného člověka, se vychloubal, že to on se svými druhy stál v čele české války, že zasl mezi velitele nesvornost a že svedl Němce k boji s Venedy a že jeho působením bylo prolito převeliké množství lidské krve.¹

² Je-li údaj o Dunaji v podstatě správný (cf. L. Havlík, Územní rozsah 28–38), další údaje souvisí zčásti až s panstvím Svatoplukovým v Panonii a Dácii, zčásti (Černé moře) jsou přehnané.

³ Údaj se týká spíše Svatopluka než Rostislava.

⁴ O události Ann. Fuld. ad a. 846.

⁵ K tomu cf. IV, XIII 14.

⁶ Ann. Fuld. ad a. 846.

IV, XIII 26

¹ Ann. Fuld. ad a. 848.

376 **IV, XIII 42** Ratisolaus Morauis et Sclauis a rege nostro procurator datus, rebellat, imperata facere detrectat, regem se adpellat. Rathobodus vir bellicosus, qui priore anno praefectura motus fuerat, rursus Austriaco, hoc est orientali limiti Baioariae in Pannonia praeficitur. Ipse rex Ludovicus camparata undique valida manu, Reginoburgio egreditur, infesto intentoque exercitu adversus Venedos procedit: omnia incendiis, caede, direptionibus complet, Ratisolaum quodam firmissimo loco se continentem, obsidione claudit. Hostes dum castra nostrorum temere expugnare nituntur, a Teutonibus acriter excepti, ad interneconem deleti sunt. Rector Franciae orientalis desperans tam munito loco absque clade suorum posse potiri, inde cum exercitu descendens, Reginoburgium revertitur. Satis poenarum ab hoste se exegisse, ipsum ab armis huiusemodi insolentia posthac sibi temperaturum arbitrabatur.

IV, XIII 43 Verum longe aliter ac rebatur Ludovicus, evenit. Quippe Ratisolaus ubi Regem longius abesse audivit, hostili animo in Baioariam, traiecto Histro transit, Rathobodum praesidem in fugam vertit, iuxta Comagenum montem cuncta depopulatus est atque succendit.

379 **IV, XIV 3** In orientali Boiorum limite filium suum Carolomannum maximum natu Venedis, Morauis, Bulgaris opponit. Ipse comparatis copiis, per

IV, XIII 42

¹ Hrabě Rathod byl ze svého úřadu sesazen r. 854 a správu marky převzal po něm Karloman, E. Dümmler, Geschichte I, 372.

² Výklad je převzat z Ann. Fuld. ad a. 855.

IV, XIII 43

¹ Ann. Fuld. ad a. 855.

IV, XIV 3

¹ Auctarium Garstense ad a. 856, E. Dümmler, ibid. 372.

IV, XIII 42 Rostislav, ustanovený našim králem Moravanům a Slovanům za místodržitele, se vzbouří, zdráhá se vykonávat příkazy a nazývá se králem. Rathod, bojovný to muž, který byl minulého roku zbaven úřadu prefekta, je opět postaven do čela austrijskému, to jest východnímu pomezí bavorskému v Panonii.¹ Sám král Ludvík sjednal odevšad silné vojsko, vytáhne z Řezna a s vojskem k boji připraveným a pohotovým vytáhne proti Venedům: vše naplní požáry, vražděním a pleněním a obležením uzavře Rostislava, který se držel na jakémsi velmi pevném místě. Nepřátelé se zatím nerozvážně pokoušejí dobýt tábora našich a jsou od Němců různě přijati a úplně zničeni. Vládce východních Frank, nedoufaje, že by se mohl zmocnit tak opevněného místa bez škody svých lidí, odejde odtud s vojskem a navrátí se do Řezna. Domníval se, že nepřítel dostatečně potrestal a že se ten na příště bude zdržovat zbraní pro novosté věci.²

IV, XIII 43 Avšak dopadlo to daleko jinak, než jak Ludvík myslel. Neboť Rostislav, když uslyšel, že král je poněkud více vzdálen, překročiv Dunaj, přejde s nepřátelským úmyslem do Bavor, obrátí správce Rathoda na útěk a všechno podél Vídeňského lesa zpustošil a spálil.¹

IV, XIV 3 Na východním pomezí Bavor postaví proti Venedům, Moravanům a Bulharům svého nejstaršího syna Karlomana.¹ Sám pak shromáždí

Sorabes Albim transit, Venedos trans Albim considentes (ubi quondam Suevi fuere) praelio superat, ad obsequium redigit: et acceptis obsidibus, tributarios facit. Cecidere ex nostris cum compluribus Bardo et Herpho praefecti equestres, Ludovicus Boiemiam quoque percurrit: inde hybernatum in Boiariam Reginoburgium se confert.

380 **IV, XIV 6** Inter haec apud Sclavos, nationem Germaniae Magnae, tum populosam, tum ferocem, tumultuatum est. Schlavitza, Vuitztrachi Boemiae dynastiae filius cum fratre de potentatu contendit: fratrem Boemia exigit, principatum occupat: et regi nostro non est audiens dicto. Germanus ad regem exul profugit, ab eoque ducatum impetrat. Ernestus dux limitis Septentrionalis Boiariae, Rudolphus praefectus praetorio, Odgerus episcopus Aichstadiensis cum copiis in Boiemiam pergunt, exulem Boiemum vi reducunt, populibusque imponunt.

IV, XIV 7 Schlavitza fuga sibi consuluit, ad Ratisolaum regem Moraviae elapsus est. Carolomannus filius regis nostri coactis copiis ex Boiaria, quatenus austrum, orientemque solem spectat, cum Brynnone regulo Venedorum, qui Danubium accolebat, arma in Moravos movet. Copias Ratisolai caedit, fundit, universam Moraviam (ubi quondam Quadi, Suevorum natio, ac Gepidae et Daci, qui Getae et Gothi, considerunt) praeda, igne, ferro depopulatur: segetes succidit, agros, domos exurit, pecora abigit: captivos pueros, puellas,

vojenské sbory, přejde územím Srbů za Labe, porazí v bitvě Venedy usazené za Labem (tam, kde kdysi byli Svěvové) a uvede je v poslušnost. A když přijme rukojmí, učiní je poplatnými. Z našich padli s přemnoha jinými Bardo a Erpf, velitelé jízdy; Ludvík rovněž pronikne Čechami. Potom se uchýlí k přezimování do Bavor do Řezna.²

IV, XIV 6 Mezitím dojde k bouřím u Slovanů, početného a divokého národa Velké Germánie. Slavitěh, syn Vistracha z českého knížecího rodu, se dostal s bratrem do sporu o moc: vyžene bratra z Čech a zmocní se vlády; našeho krále¹ pak není poslušen. Bratr uprchně jako vyhnanec ke králi a dosáhne od něho vévodství. Arnošt, vévoda severního pomezí Bavor, Rudolf, dvorní hrabě, a Otakar, biskup eichstadtský, zamíří s vojenskými sbory do Čech, mocí přivedou zpět českého vyhnance a dosadí ho domácímu obyvatelstvu za vládcе.²

IV, XIV 7 Slavitěh se hleděl zachránit útekem a uprchl k moravskému králi Rostislavovi. Karloman, syn našeho krále,¹ shromáždí vojenské sbory z Bavor, kam až sahají k jihu a východu, a společně s Brynnem, králem Venedů, který sídlil při Dunaji,² pozdvihne zbraně proti Moravanům. Rostislavova vojska porazí, rozdrtí, celou Moravu (kde kdysi sídlili Kvádové, národ svěvský, Gepidové a Dákové neboli Geti a Gotové) zpustoší pleněním, ohněm a mečem: podsekává obilí, pálí pole a domy, odhání stáda: odvádí

² Jde o tažení proti Srbům, Glomačům a Čechům, Ann. Fuld. ad a. 856.

IV, XIV 6

¹ Ludvík Němec.

² Ann. Fuld. ad a. 857.

IV, XIV 7

¹ Ludvíka Němce.

² O účasti Pribinově na boji proti Rostislavovi není jinde zmínky.

viros, foeminas, cives, agricolas, servos, nobiles abducit: usque ad Suartzam amnem, cuncta luctu, caede, rapinis complet. His denique coactus Ratislaus legatos primum pacem petitum ad Carolomannum praemittit. Accepta fide, deinde supplex advenit: regioque nomine abdicato, in verba Carolomannum iurat. Tributa imposita quotannis pensitaturum pollicetur. Pacatis itaque Sclavis, coepere rursus deserta Boiorum habitari, oppida et vici in Austria, sive Pannoniis instaurari.

381 **IV, XIV 11** Ludovicus rex orientalis . . . Aquiloni et sinui Codano adversus Danos et Venedos transalbanos Ludovicum filium, Orienti contra Moravos et Bulgaros itidem filium sum Carolomannum praesidere iubet.

387 **IV, XIV 40** Duces limitis Pannonici Carnicique Angelscalcum, Vilhelmum et Babonem, quod inter se dissidentes occasionem Ratislao rebellandi atque terram devastandi dedissent, dignitate abdicat, terris a patre commissis exigit. Illi hoc iussu regis Ludovici factum suspicantes, ad Ratislaum Moraviae regulum se conferunt. Carolomannus limitibus Baioariae, Carnis et Venedis suos amicos praeficit. Unde nata suspicio, quasi desciscere a patre Austriamque, hoc est orientis regnum sibi vindicare tentaret.

³ Ann. Iuvav. ant. (Exc. Avent.) ad a. 857.

⁴ Písemné prameny o způsobu míru mlčí.

⁵ O bavorských pustinách cf. Ann. Iuvav. ant. (Exc. Avent.) ad a. 858.

IV, XIV 11

¹ Ludvík Němec.

² Ann. Iuvav. ant. (Exc. Avent.) ad a. 856; Auct. Garstense ad a. 856 a Ann. Fuld. ad a. 858.

IV, XIV 40

¹ Událost náleží k r. 861. O asyly franských hrabat na Moravě není v jiných pramenech zpráva.

² Ann. Fuld. a Ann. Bert. ad a. 861.

do zajetí hochy, dívky, muže, ženy, občany, rolníky, sluhy, i lidi urozené. Všechno až k řece Svratce naplní žalem, vražděním a kořistěním.³ Tím konečně přinucen pošle Rostislav nejprve vyslance ke Karlomanovi, aby žádali o mír. Když dostal záruku, přijde potom jako prosebník, a zřeknuv se královského titulu, přísahá na slova Karlomana. Slíbí, že bude každoročně platit uložené poplatky.⁴ Když byli Slované takto uklidněni, počaly být bavorské pustiny znovu obývány⁵ a začalo se s obnovou měst a osad v Austrii a v Panoních.

IV, XIV 11 Východní král Ludvík¹ . . . přikáže, aby Severní zemi a záliv Kodaňský hájil proti Dánům a zálabským Venedům syn Ludvík a aby Východní část hájil proti Moravanům a Bulharům rovněž jeho syn, Karloman.²

IV, XIV 40 Vévody panonského a korutanského pomezí, Engišalka, Viléma a Paba, zbaví jejich hodností, protože prý tím, že se svěřili, dali Rostislavovi příležitost povstat a zpusťit zemi, a vyžene je z území, jež jim svěřil jeho otec. Oni v podezření, že se to stalo na příkaz krále Ludvíka, se uchýlí k Rostislavovi, králi Moravy.¹ Karloman postaví za správce pomezí Bavor, Korutanů a Venedů své přátele. Odtud se zrodilo podezření, jako by snad usiloval odpadnout od svého otce a přisvojit si Austrii, to jest panství na východě.²

388 **IV, XIV 43** Ratislaus Venedorum regulus (qui ut supra diximus se in clientelam Carolomanni dicarat) adversus Brynnonem amicum Ludovici, itidem Sclavorum, qui Danubii oram aquilonarem tum incolebant, duces, hostili animo cum exercitu procedit, eundem praelio superatum occidit. Angelscalcus et Vilhelmus, qui pulsati a Carolomanno fuerant, ad Ludovicum se conferunt. Publice graviter Carolomannum parenti criminantur, dominationis adfectatae, cogitati parricidii accusant: eius iussu Ratislaum arma resumpsisse, Brynnonem fidelissimum regi occisum esse calumniantur.

IV, XIV 47 Interea Ludovicus collecto exercitu quasi adversus Ratislaum profecturus, cum Bulgarorum auxiliaribus copiis suas coniuncturus, Reginoburgio egreditur.

389 **IV, XIV 49** Qui ubi Carolomannum filium Baioariae regno excedere, in Francia antiqua consistere iussit, atque is obedienter obsequitur, impetum omnem belli in Ratislaum Moraviae rectorem convertit. Augusto mense Danubium cum omnibus copiis superat, in munitissimo castro Dovina dicto hostem artissima obsidione claudit. Pacem supplicem petere, obsequia quos imperaret, dare, eundem de integro sacramentum dicere in clientelam se dicere, atque idem proceres eius facere cogit. Hisque ex sententia gestis, victor in Boiariam revertitur.

IV, XIV 43

¹ Pribina byl zabit Moravany patrně v r. 861, Conv. Bag. et Car., c. 13. Vévodou Slovanů na sever od Dunaje (Nitriansko) byl před l. 835/836.

² Ann. Fuld. ad a. 863; cf. rovněž Ann. Fuld. a Ann. Bert. ad a. 862.

IV, XIV 47

¹ Ann. Fuld. ad a. 863.

IV, XIV 49

¹ Ann. Fuld. ad a. 862, 863.

² Ann. Fuld. ad a. 864.

IV, XIV 43 Rostislav, král Venedů (který, jak jsme uvedli, se odevzdal v ochranu Karlomanovu), vyrazí v nepřátelském úmyslu s vojskem proti Brynnovi, Ludvíkovu příteli a rovněž vévodovi Slovanů, kteří tehdy obývali severní břeh dunajský, a jeho v boji porazí a zabije.¹ Engišalk a Vilém, kteří byli předtím Karlomanem zapuzeni, se utekou k Ludvíkovi: veřejně před otcem Karlomana těžce obviní; nařknou ho z touhy po vládě a ze zamýšlené otcovraždy: lživě ho obviní z toho, že z jeho podnětu se Rostislav znovu chopil zbraní a že Brynno, muž králi nejvěrnější, byl zavražděn.²

IV, XIV 47 Mezitím Ludvík sebrav vojsko, jako by chtěl táhnout proti Rostislavovi, vyrazí z Řezna, aby spojil své sbory s pomocnými sbory Bulharů.¹

IV, XIV 49 Když poručil synu Karlomanovi, aby se vzdálil z bavorského království a usadil se ve starých Francích, a když ten poslušně vyhověl,¹ obrátí všechny válečný nápor proti moravskému vládci Rostislavovi. V měsíci srpnu překročí se všemi sbory Dunaj a uzavře nepříteli nejtěsnějším obležením v silně opevněném hradu, jenž se nazývá Děvín. Donutí ho, aby jako prosebník žádal o mír, aby dal rukojmí, jaká mu uloží, a sám aby znovu vyřkl přísahu, že se svěruje do jeho ochrany, a to aby učinili i jeho předáci.² A když to bylo — jak zamýšlel — provedeno, vrátí se jako vítěz do Bavor.

IV, XIV 52 Haec dum per legatos parenti aperit, Carolomannus, confisus Boiorum, atque Charinorum voluntatibus in Boiariam pergit. Qui ubi de Carolomanni adventu certiores facti sunt, omnes a Gundagrio, qui ob perfidiam invisus erat, deficiunt, ad filium regis certatim coeunt. Exagitante eum scelerum conscientia ad Ratislaum Moravum aufugit.

IV, XIV 52 Zatím co toto prostřednictvím posílá oznámi otci, Karloman, spoléhaje se na oddanost Bavorů a Korutanců, táhne do Bavor.¹ Jakmile se tito dověděli o Karlomanově příchodu, odpadnou všichni od Gundakara, nenáviděného pro svou věrolomnost, a rychle se shromáždí kolem králova syna. A protože ho (Gundakara) pronásledovalo vědomí zločinů, uprchne k Moravanu Rostislavovi.²

IV, XIV 54 Ludovicus, filius Ludovici regis nostri. . . . Hainricum praefectum militem ad Ratislaum proficisci iubet, qui Moravo persuadeat, ut a tergo regem adoriatur, se a fronte occurrurum.

IV, XIV 54 Ludvík, syn našeho krále Ludvíka . . . , poručí vojenskému veliteli Jindřichovi odebrat se k Rostislavovi s tím, aby Moravana přiměl napadnout krále ze zadu, a že on sám zaútočí zepředu.¹

IV, XIV 57 Carolomannus traiecto Danubio Moravos, aliosque Venedos Ratislao parentes invadit, bis cum hoste congressus, bis vicit. Quicquid terrarum viginti diebus cum exercitu percurrere potuit, igne, ferro, rapinis devastavit. Ingenti praeda potitus, cum nihil reliqui fecisset, in homines, pecudes, agros, aedificia iuxta saevisset, incolumi milite in Boiariae Austriacum regnum mense Maio revertitur.

IV, XIV 57 Karloman překročiv Dunaj, napadne Moravany a jiné Venedy, kteří byli poslušni Rostislava, a když se dvakrát srazil s nepřítelem, dvakrát ho porazil.¹ A kolik jen země mohl ve dvaceti dnech projít se svým vojskem, tu zpusťil ohněm, mečem a loupením. Zmoční se obrovské kořisti, když ničeho neušetřil a zuřil stejným dílem vůči lidem, dobytku, polím a příbytkům, navrátí se v měsíci květnu bez ztráty na vojsku do austrijského území Bavor.

IV, XIV 58 Sed maiore rursus vi Sclavorum nationes pleraeque instigante Ratislao adversus regem resurgunt. Boiemi terminos Boiariae incursant, pagos quosdam incendunt, pecora, mulieres captivas abigunt, Sorabes, Suisoli, Tueros vastant, plerosque nostratium incautius resistere conantes interficiunt.

IV, XIV 58 Ale opět se pozdvihnou v mnohem větší síle přemnohé slovanské národy. Čechové činí nájezdy na bavorské pohraničí, některé kraje vypalují, odhánějí dobytek a ženy odvádějí do zajetí, Srbové a Suselci plení Duryňky a pobíjejí přemnoho našich lidí, kteří se jim pokusili méně

IV, XIV 52

¹ Ann. Bert. ad 864.

² Dovídáme se o tom ze zprávy Ann. Fuld. ad a. 869.

IV, XIV 54

¹ Ann. Fuld. ad a. 865, 866; Ann. Bert. ad a. 866.

IV, XIV 57

¹ Ann. Fuld. ad a. 869.

Ratislaus quoque in armis fuit, copiisque suis Gundagrium per fugam, Austriaci limitis quondam duce, praefecit.

IV, XIV 59 Rex Boius atque Francus Reginoburgii quidem substitit, per duces Sorabes, Boiemos rebelles rursus ad obsequium coegit. Carolomannus filius eius exercitum Moravorum bis fudit, Ratislao maximam stragem fecit. Gundagrium virum bellicosissimum imperatorem eius, cuius consilio Ratislaus et Venedi toties ab imposito resiliabant iugo armae resumebant, praelio occidit: coeleste auxilium adfuisse, divum Haimeramum tutelarem Boiolorum martyrem, huic bello interfuisse, scriptores eiusdem tempestatis tradunt. Nam antequam Gundagrius occideret, eum dixisse ferunt ad suos, Ite commilitones fortissimi, vos patriam aras, focos, coniuges, liberos vestros defendite, me, me mea fata trahunt: venit hora fatalis, nos coelestis ira urget. Divus Hemeranus cuius sacris adhibitis Ludovico regi, eiusque filiis fidem dedimus, scutum atque hastam tenet: brachia oculosque constringit: manus, pedesque, omnes artus, omnia membra loris duriter colligavit, ut ne manum quidem ad os admovere possim. Vix haec ille fatus erat, nostri aciem hostium perrumpunt, transfugam occidunt, caeteri more pecudum inulti a Boiis mactantur. Carolomannus potitus tanta victoria, regionem hostium, nemine obvivo peragravit, casas, horrea incendit: frugibus succisis nihil intactum reliquit. Incolae in munitissima aufugere loca. Ipse domum magno captivorum, pecorum, aliarumque rerum numero repetit. Ubi haec ad regem Reginoburgium filii literis delata sunt, supplicatio decreta, grates Deo Opt.

opatrně postavit na odpor. I Rostislav byl ve zbrani a svým sborům postavil do čela zběha Gundakara, který byl kdysi vévodou austrijského pomezí.¹

IV, XIV 59 Král bavorský a franský sám se zastavil v Řezně, ale prostřednictvím svých vojevůdů přinutil znovu k poslušnosti odbojně Srby a Čechy. Jeho syn Karloman porazil dvakrát vojska Moravanů a způsobil Rostislavovi převelikou porážku. Jeho vojevůdce Gundakara, muže velmi bojovného, na jehož radu se Rostislav a Venedové tolikrát vyprošťovali zpod vloženého jha, v bitvě zabil. Současní spisovatelé vyprávějí, že tu zasáhla pomoc z nebes a že se této války zúčastnil svatý Emmeram, mučedník ochraňující Bavorsy. Neboť dříve než byl Gundakar zabit, řekl prý ke svým: „Jděte, nejstatečnější spolubojovníci, vy braňte vlast, oltáře, krby, manželky i své děti, mne, mne však strhujete můj osud; přichází osudná hodina, doléhá na nás nebeský hněv. Svatý Emmeram, při jehož svatých ostatcích jsme slíbili věrnost králi Ludvíkovi i jeho synům, zadržuje můj štít a kopí: paže i oči spoutává: ruce i nohy, všechny klouby, všechny údy pevně stáhl řemeny, že ani ruku nemohu přiložit k ústům.“ Sotva to dořekl, naši prorazí nepřátelský šik, usmrtí přeběhlíka a ostatní jsou od Bavorů beztretně vražděni jako dobytčata. Když dosáhl Karloman tak velikého vítězství, projde bez odporu nepřátelskou krajinou a vypaluje příbytky i sypky: požal i obilí a nic neponechal nedotčené. Obyvatelé se utekli na nejvíce opevněná místa. Sám zamířil zpět domů s velkým počtem zajatců, dobytek a jiných věcí. Když to bylo synovým listem oznámeno králi do Řezna, byla nařizována děkovaná

IV, XIV 58

¹ Ann. Fuld. ad a. 869.

Max. actae, honorque habitus, omnia tintinabula urbis commugiere.

slavnost, byly vzdány díky Bohu nejlepšímu a největšímu, byla (mu) prokázána pocta a všechny zvony ve městě se daly do vyzvánění.¹

IV, XVI 1 Srby, dvakrát v bitvě poražené, přinutí opět k poddanství a Čechy, které si oni najali za peníze, pobije.¹ Rudolf, vévoda severního pomezí Bavor, vpadl do Čech, vše naplnil ohněm, mečem, plněním i hořem a donutil Čechy k poslušnosti.² Nejmladší Karel spolu s Franky a Šváby si pro sebe vyžádá Moravany a Slovany poslušné Rostislava a nepřátele v bitvě rozprášené obrátil na útěk; zapaluje města a strhává hradby. Obyvatelé ukřívají v lesích sebe i svůj majetek. Mocí je dobyto Rostislavovy pevnosti, o níž se věřilo, že je neobyčejně pevná a nedobytná. Rostislav se spasil útekem a skryl se v temných hvozdech Hercynských. Neboť Moravu a veškeré národy v tom území — s ojedinělými městy, ale s početnými vesnicemi — skrývá a chrání ve svém stínu Hercynský les. Naši vpadnou do některých hvozdu a odkryjí to, co bylo zakopáno na polích a ukryto v lesích, a zmocní se velké kořisti. Karloman spolu s Bavorů porazil Svatopluka, synovce Rostislavova, a uvedl ho do poddanství, z něhož se právě vyprostil. Svatopluk stvrdí přísahou, že bude králi i jeho synům zachovávat věrnost a že bude činit to, co mu bude přikázáno. Když Karloman a Karel, rodní to bratři, tohoto dosáhnou, sejdou se na Moravě jako vítězové; vzdají díky Bohu nejlepšímu a nejvyššímu i ostatním nebesťánům a odtáhnou odtud bez ztráty vojáků domů.³

IV, XIV 59

¹ Ann. Fuld. ad a. 869.

V, XIV 1

¹ Zpráva se týká r. 869, Ann. Fuld. ad a. 869.

² Údaje o Rudolfové výpravě náleží do r. 871, Ann. Fuld. ad a. 871.

³ Ann. Fuld. ad a. 869. Tu se však nepraví, že by franské vojsko dobylo Rastizi munitio, ani zde není zmínka o sjednání míru, cf. též Ann. Bertin. ad a. 869.

IV, XVI 2 Ratislaus ubi nostros finibus excessisse accepit, prodit e latebris. Erat ipsi molestum, quod nepos suos regnum a Carolomano in fidem acceperat. Quamobrem Suatebogo (ita enim nepos illius adpellabatur) insidias tendit: ipsum in vincula conicere tentat. Convivium instruxit, nepotem invitat. Suatebogus ignarus fraudis, dolique securus advenit: rem ibi omnem resciscit. Quidam partim commiseratione et indignatione facti, partem iure hospitii, spe praemiive illectus, commotus, technam omnem detegit. Suatebogus naviter dissimulato indicio, dum epulae, dum coena adparatur, simulat se venatum anates cum aquila proficisci, nec rediit, ita servatus est. Ubi Ratislao insidiae non processere, ad vim conversus, aperto Marte nepotem perdere contendit. Suatebogus accitis Boiis finitimis auxiliariibus copiis, haud imparatus Ratislao occurrit. Fit pugna, Suatebogus ut causa sic fortuna superior fuit. Ratislao exercitus caesus est, ipse vivus in manus hostium devenit et Boiis vinctus traditur: et ab eis ad Carolomannum, ab eo ad regem Reginoburgium deductus est, ibi in consilio Francorum celebri, Boiorum, Sclavorum, perfidiae, laesae maiestatis fit reus: iuxta legis Salicae decreta, supplicio capitali condemnatur. Verum Ludovicus rex poenam levat, vitam condonat. Nam oculi Ratislao eruti, postea caecus monasterio inclusus est. Boiemi quoque tum Carolomanno se tradunt.

IV, XVI 3 Qui transito Danubio, regnum Ratislao, nemine probibente, re-

IV, XVI 2

¹ Panství, vládu.

² Podle Ann. Fuld. ad a. 870 šlo o lov se sokoly.

³ Událost je líčena barvitěji než v Ann. Fuld. ad a. 870, cf. též Ann. Bert. ad a. 870.

IV, XVI 3

¹ Karloman.

IV, XVI 2 Jakmile se Rostislav dověděl, že naši odtáhli za hranice, vyjde z úkrytů. Těžce nesl, že jeho synovec přijal od Karlomana pod slibem věrnosti království.¹ Proto strojí Svatoplukovi (tak se totiž jeho synovec nazýval) nástrahy a pokouší se uvrhnout ho do pout. Vystrojil hostinu a pozve synovce. Svatopluk, neznalý lsti a cítě se bezpečným před úskokem, přijde: zde pozná celou tu záležitost. Kdosi mu zčásti z útrpnosti a z rozhořčením nad tím činem, zčásti s ohledem na právo pohostinské či zlákan nadějí na odměnu, odkryje veškerou nástrahu. Svatopluk zcela utají to udání, a zatím co se strojí hostina, předstírá, že jde lovit s pomocí orla kachny,² ale nevrátí se, a tak se zachránil. Když Rostislavovi nic nepomohly nástrahy, obrátil se k násilí a usiloval zničit svého synovce v otevřené válce. Svatopluk povolá bavorské pohraniční pomocné sbory a nikoli nepřipraven vyrazí Rostislavovi vstříc. Dojde k bitvě a Svatopluk jak pro věc samu, tak pro přízeň osudu nabyt převahy. Rostislavovo vojsko bylo poraženo, on sám se dostane živý do rukou nepřátel a je v poutech odevzdán Bavorům; a ti jej odvedou ke Karlomanovi, ten pak ke králi do Řezna a tam je ve velkém shromáždění Franků, Bavorů a Slovanů obžalován z věrolomnosti a z velezrady; podle ustanovení Salského zákona je odsouzen k smrti. Avšak král Ludvík trest zmírní a daruje mu život. Neboť Rostislavovi byly vypíchnuty oči a byl potom slepý uzavřen do kláštera. Také Čechové se tehdy poddají Karlomanovi.³

IV, XVI 3 A ten¹ přejde Dunaj, a když mu v tom nikdo nebránil ani se nesta-

sistenteve cum exercitu peragrat: cuncta oppida, castella deditionem faciunt. Quibus Carolomannus suos praesides imponit, rebusque ex animi sententia compositis, regia potitus gaza, in Austriam atque Charinos se confert.

IV, XVI 7 ... Luitpertus archiepiscopus Mogontinus, Aldfridus Saxonum Hyldeshaimensis pontifex, vitae probitate, morum sanctimonia sapientiaque nobilissimi ad Carolum legati profisciscuntur, receptique ab Agrippinensibus invito Carolo, Villibertum iussu Ludovici, episcopum urbi consecrant. Inde ad Carolum se conferunt, hancque orationem ibi habuerunt ... Iamiam invictissimus rex noster, regique iuvenes Carolus, Ludovicus, Carolomannus, fulmina belli, victrices copiae aderunt, ingruent, cum his bellicosissimi et ferocissimi Germaniae pugnacis populi, nationesque, ne sociis satis quidem notae, Sclavi, Venedi, Cimbri, Dani, Nordmanni, Abodritae, Boiemi, Zechi, Sorabes, Moravi, Bolii, Velatabi, Turogi, Franci, Saxones, Boii, Suevi, Chariones, et caeteri quos scrupulosus referre supervacuum est. Hi superis favoribus frenos aviditati imponunt, te ferro docebunt, quidnam periculi sit fratrem fallere et alienam haereditatem praeripere.

IV, XVI 17 Eadem tempestate Methodius philosophus Venedas invenit literas, vertitque divina oracula in vernaculum Sclavorum sermonem: persuasit-

věl na odpor, projde s vojskem královstvím Rostislavovým; všechna města a hrady se mu poddají. Karloman jim dosadí své lidi za náčelníky, a když uspořádal záležitosti podle své vůle a zmocnil se královského pokladu, uchýlí se do Austrie a ke Korutancům.²

IV, XVI 7 Luitpert, arcibiskup mochučský, Alfred, hildeshaimský biskup Sasů, velmi proslulí řádností života, čistotou mravů a moudrostí, jdou jako vyslanci ke Karlovi, a když byli přijati od obyvatel kolínských, vysvětlí městu na příkaz Ludvíkův proti vůli Karlově Viliberta za biskupa.¹ Poté se odeberou ke Karlovi a pronesou zde tuto řeč: „...Co nevidět se dostaví náš zcela neporazitelný král i královi synové Karel, Ludvík, Karloman, válečné to blesky, i vítězné sbory, a přihnou se a s nimi velmi bojechtivé a velmi divoké národy a kmeny bojovné Germánie, které nejsou ani svým spojencům dostatečně známé, Slované, Venedové, Cimbrové, Dánové, Normani, Obodrité, Boiemové, Češi, Srbové, Moravané, Poláci, Veleti, Duryňkové, Frankové, Sasové, Bavoři, Švábové, Korutaňci a ostatní, jež dopodrobna vypočítávat je zbytečné. Ti dají s pomocí boží uzdu tvé chtivosti a poučí tě mečem, jaké skrývá nebezpečí klamat bratra a uchvacovat cizí dědictví.“²

IV, XVI 17 V téže době vynašel Metoděj¹ filosof venedské písmo,² přeložil božské výroky do domácího jazyka Slovanů a přemluvil obyvatelstvo Dalmácie,³

que popularibus Dalmatiam incolentibus, ut explosa lingua Latina, exhibitato ritu Romano, suum consecrarent eloquium. Posthaec in regnum Boiariae perrexit, in Liburnia, Norico, Bannoniis Venedis habitantibus idem persuasurus. Richovalda sacrificulus pontifex, Adelvinus, archimystes Salisburgensis, item Iuvavenses sacerdotes, qui hactenus in superioribus regionibus ex decreto Caroli Magni per quinque et octoginta annos rebus divinis praeferant, sacrificia privata, publica procurarant, religionem interpretati fuerant, reges adeunt, concionibus epistolis popululum concitant adversus Methodium, qui regno Boiariae factione Iuvavensium mystarum pulsus, in Moraviam aufugit. Ubi humatus est in urbe, que nunc caput Moravorum censetur, vulgo Olmunz, hoc est Iulii mons adpellari solet. Duos fuisse Methodios necesse est: nisi eundem dixeris, ad quem supra Eugenium secundum Pont. Max. scripsisse narravi: qui ob bella crebra Moravia relicta in Dalmatiam abierit, ibique inventis literis rursus ad Moravos redierit, quem ipsi in album superum adscripterunt adhucque religiose colunt. Sacerdotes Liburniae, qui archiduci Noricorum nostro aevo parent, adhuc ignari sunt Romanae linguae, sacrificia patrio sermone, nempe Sclavorum, procurant. Quorum literis in publicis monumentis, summos Noricorum principes (sicuti Viennae Austriae in templo D. Stephani cuius conspicere in promptu existit) usos esse reperio.

IV, XVI 19 Vix civile incendium, ope et consilio bonorum restinctum erat, alia rursus procella ingruit. Suatobogus

aby zavrholo latinský jazyk, odstranilo římský rítus a posvětilo svou vlastní řeč. Potom zamířil do království bavorského, máje v úmyslu k témuž přemluvit i ty Slované, kteří bydlili v Liburnii, Noriku a Panoniích. Biskup Richvald,⁴ solnohradský arcibiskup Adalvin a rovněž solnohradští kněží, kteří na základě rozhodnutí Karla Velikého až do té doby po osmdesát pět⁵ let řídili v shora uvedených krajinách církevní záležitosti, starali se o veřejné i soukromé obřady a vysvětlovali náboženství, obrátili se na krále a ve shromážděních i v listech podněcují lid proti Metodějovi, a ten byv vyhnán od solnohradských kněží z bavorského království, uprchl na Moravu. Tam byl pohřben v městě, které se nyní uznává za hlavní město Moravy a obecně bývá nazýváno Olomouc, to jest Iulii mons.⁶ Nutně museli být dva Metodějové: ledaže bys řekl, že to byl týž, o němž jsem shora vypravoval, že mu psal papež Evžen II. — že by totiž ten pro časté války opustil Moravu a odebral se do Dalmácie, a když tam vynašel písmo, vrátil se zpět k Moravanům, kterého oni zapsali do seznamu svatých a dodnes ho zbožně uctívají. Kněží z Liburnie, kteří jsou za naší doby pod velkovévodou norickým, neznají doposud latinský jazyk a obstarávají obřady v otcovské řeči, totiž v slovanské.⁷ Shledávám, že jejich písmo užívala na veřejných památkách nejvyšší norická knížata (jak to může kdokoli snadno spatřit v rakouské Vídni v chrámě sv. Štěpána).

IV, XVI 19 Sotva byl uhašen přispěním a rozvahou dobrých lidí občanský požár, přikvápí znovu jiná bouře.

⁴ Richbald nebyl biskupem, ale arciknězem u Kocela v Blatengradě.

⁵ Conv. Bag. et Carant., c. 14 uvádí 75 let.

⁶ Metoděj se zdržoval v Blatensku v r. 870 před svým zajetím bavorskými biskupy. Speculum Julienne zaměnil autor jako obvykle za Iulii Mons.

⁷ Tj. severní část přímořského Chorvatska.

² Ann. Fuld. ad a. 870.

IV, XVI 7

¹ O synodě Ann. Fuld. ad a. 870.

² Ann. Bertin. ad a. 870.

IV, XVI 17

¹ Jde o kontaminaci Konstantina Filosa a arcibiskupa Metoděje. Zpráva je přejata z Conv. Bag. et Carant., c. 12, 14.

² Glagolice či hlaholice.

³ Cf. Excerptum de Karantanis.

nepos Ratislai Moravorum regulus no-varum perduellionisque incusatur. Carolomannus eundem in vincula conicit. Sclavi Moraviae rati principem suum iam poenas dedisse, Schlagomarum cognatum eius, licet sacerdotem rebus imponunt. Isque continuo adversus Vilhelmum et Angelscalcum legatos Carolomanni arma movet, eos ex civitatibus, quibus cum praesidiis praefecti erant, exigere summa ope conmittitur. Illi vero in hostem perfidum toties a se devictum et superatum alacres ruunt, Moravos caedunt, adfligunt, sacerdotem cum Sclavis terga vertere cogunt.

IV, XVI 21 Inter haec Suatebogus (quod crimina, quorum postulabatur, nemo legitime arguere poterat) a Carolomanno postliminii iure libertati et potestati restituitur: atque ut eidem satisfaceret, muneribus regiis collocupletatus in Moraviam ab exercitu Carolomanni reducitur: iuratque Carolomanno, se Schlagomaro hostem futurum expugnaturumque. Sed ubi domum venit, magis magisque periculi sui quam beneficii Carolomanni memor fuit, ignominiaque pertinacius animo haesit. Quippe ipse non eadem fide in gratiam redierat cum Carolomanno, qua is cum illo reversus fuerat. Quamobrem omisso bello contra Schlagomarum aemulum suum, vires, studium omne dolosque ad vindicandam contumeliam et eluendam sanguine Boiorum notam a Carolomanno sibi inustam versutum callidumque ingenium convertit. Comparatis ergo copiis, quasi Schlagomarum expugnaturus, innumeris, Boios, qui eum reducerant, nimium securos, nil prorsus mali suspicantes, in castris subito invadit: inopinatos imparatosque multos vivos cepit: exer-

IV, XVI 19

¹ Cf. Ann. Fuld. ad a. 871.

Svatopluk, synovec Rostislavův, moravský král, je obviněn z osnování převratu a z velezrady. Karloman jej uvrhne do žaláře. Moravští Slované, domnívající se, že jejich vládce již propadl trestu, dosadí do vlády jeho příbuzného Slavomíra, třebaž byl knězem. A ten ihned pozdvihne zbraně proti Vilémovi a Engilšalkovi, Karlomanovým vůdcům, a pokusí se je s nejvyšším úsilím vyhnat z měst, v jejichž čelo byli s posádkami postaveni. Ti pak odhodlaně vyrazí proti věrolomnému nepříteli, který byl od nich již tolikrát poražen a přemožen. Pobijí Moravany, rozdrťí je a kněze spolu se Slovaný donutí, k útěku.¹

IV, XVI 21 Mezitím je Svatoopluk (protože zločiny, z nichž byl viněn, nikdo nemohl podle zákona prokázat) Karlomanem podle práva návratného opět propuštěn na svobodu a je mu navrácena moc; a aby se mu dostalo zadosti- učinění, je zahrnut královskými dary a zpět přiveden na Moravu Karlomanovým vojskem: a přísahá Karlomanovi, že bude Slavomírovým nepřítelem a že ho přemůže. Ale jakmile přišel domů, byl stále více pamětliv vlastního nebezpečí než Karlomanova dobrodiní a potupa zůstala vězet v jeho duši příliš pevně. Neboť on sám se s Karlomanem nesmířil s touž upřímností, s jakou se ten smířil s ním. Proto ponechav stranou válku proti svému soku Slavomírovi, soustředí síly, všechno úsilí i úskoky na pomstění urážky a svůj lstivý a bystrý rozum na to, aby smyl bavorskou krví znamená, vypálené mu Karlomanem. Shromáždívá tedy nesčíslné sbory, jako by chtěl porazit Slavomíra, zaútočí náhle v táboře na Bavoři, kteří ho přivedli zpět, byli příliš bezstarostní a vůbec nic zlého nečekali: nic netušící a nepřipravené je

408 citum paucissimis fuga elapsis ad internecionem delet. Ita fortuna, qua nihil | versatilius est, et quae nunquam simpliciter indulget, maiestatem populi Boiariae hac strage foede sugillavit, et serenitatem tot triumphis a Boiis hactenus adversus hanc gentem praecipue partam, subita tempestate obscuravit. Nulla domus Boiariae exors publicae cladis fuit, ubique perniciēs, luctu omnia completa sunt. Carolomannus tanta suorum ruina perturbatus, omnes obsides qui in Boiariae regno erant, Suatebogo, ut suos quos captivos ab hoste detineri rebatur, redimeret, reddidit. Verum duntaxat unum Bathobodum seminecem recepit: caeteri omnes a Suatebogo contrucidati erant.

IV, XVI 24 Boiemi tum irruptionem in Boiariam meditantur. Ipsi quendam locum aditu difficilem vallo firmissimo munierant, unoque itinere angusto accessus patebat: quo si quis temere ingressus foret, velut in cavea deprehensus inultus more pecudum, cum nusquam ferre pedem posset, trucidabatur. Contra hos iussu regis Boii armati procedunt, quorum duces erant Arno Wirtzburgensis pontifex, et Rudolphus limitis Boiorum septentrionalis praefectus. Inter haec Moravi nuptias in Boiemia fecerant, secumque novam nuptam, filiam ducis Boiemi instruatam domum ducebant. Ubi id nostri per speculatores comperiunt, insidias nuptiis intentis, et nimium securis tendunt, seque condunt. Mox in Moravos praetereuntes impetum faciunt: illi terga vertunt ad munimentum superius, quod Taboriam vocant, in angustias feruntur. Boii fugitantium tergo haerentes, equis, armis, gaza,

IV, XVI 21

¹ Ann. Fuld. ad a. 871.

zajme mnohé za živa a vojsko až na několik málo, kteří vyvázli útěkem, docela vyhladí. Tak štěstěna, nad níž není nic vrtkavějšího a jež nic jen tak nepromíjí, potupila ošklivě touto porážkou vznešenost národa bavorského a lesk, který si do té doby Bavoři v tolika vítězstvích nad tímto národem obzvláště získali, zatemnila náhlým mrakem.

Žádný bavorský dům nezůstal uchráněn obecné pohromy a všude byla zhouba a všechno bylo naplněno nářkem. Karloman, zmaten tak velikou zkázkou svých lidí, navrátil všechna rukojmí, jež byla v bavorském království, Svatooplukovi, aby tím vykoupil své, o nichž se domníval, že jsou nepřítelem drženi v zajetí. Avšak zpět dostal toliko jediného, polomrtvého Ratboda: všichni ostatní byli Svatooplukem pobiti.¹

IV, XVI 24 Čechové tehdy zamýšlejí vpád do Bavor. Sami kdysi dříve opevnili jakési nesnadno přístupné místo velmi silným valem a přístup byl otevřen jen po jediné úzké stezce: a kdyby tam někdo bláhově vkročil, jakoby do pasti chycený a nepomstěn byl by jako zvíře ubit, když by se nemohl nikam ani hnout. Proti nim postupují na rozkaz krále ozbrojení Bavoři, jejichž vůdci byli Arn, ctihodný biskup würzburgský, a Rudolf, velitel severního pomezí Bavor. Mezitím Moravané oslavili v Čechách svatbu a odváděli s sebou domů mladou výbavou opatřenou nevěstu, dceru českého vévody. Jakmile to naši prostřednictvím zvědějí, připraví jim zaujatým svatbou a příliš bezstarostným nástrahy a sami se ukryjí. Brzy potom zaútočí na Moravany, jak šli mimo: ti se obrátí k výše zmíněnému opevnění, jež nazývají táborem, a dostanou se do soutěsky. Bavoři dotírajíce ze zadu na přehající, zmocní

instrumento nuptiali, nova nupta potuntur. Nam Moravi omnibus impedimentis abiectis, equis quoque, onera et impedimentum rati, relictis, quo expeditior fuga foret, nudi aufugiunt aegreque evadunt: in latebris Hercyniae se condunt. Boii sexcentos et quadraginta quatuor equos stratos militariibus ornamentis in castra sua, nemine resistente, reducunt. Haecque victoria atque praeda in proverbium, de Sponsa et nuptiis, quod adhuc vulgo protritum est, cessit.

404 IV, XVI 27 Inde rex Germanus in Boiarum revertitur, Paschalibusque rite Reginoburgii perpetratis, vindicare ab ultimo dedecore a Suatebogo iniuncto, nomen gentemque Boiorum parat. Quatuor exercitus ad diversos orbis cardines in Venedos arma movere praecipit. Primi Saxones atque Turogi ab Aquilone Moravos, qui tum latissime omnium Venedorum imperitabant, invadunt. Cum sine rege essent, ac ductores dissentirent, terga dedere hostibus, in fugam fusi, compluribus amissis, domos turpiter repulsi sunt. Quidam praefecti dum pavidi pedem referunt, a mulierculis hostium fustibus verberati, de equisque reiecti, trucidati sunt. Arno pontifex Wurtzburgensis, Sigehardus Fuldensium monachorum pater, cum Francis ab Austro hostibus congressi, eos pugna superant, victoresque, vastata sibi destinata portione, tamen pluribus praelio desideratis, magnis difficultatibus annonae et itineris (nam per Boiemorum confinia ductabant) domos rediere. At Luitpertus archimystes Mogontius cum Rheni accolis, cumque Lotharingis Boiemiam per saltus Hercynios vi penetravit: manu ferroque viam fecit.

IV, XVI 24

¹ Cf. Ann. Fuld. ad a. 871.

IV, XVI 27

¹ Ludvík Němec.

se koní, zbraní, pokladu, svatební výbavy i mladé nevěsty. Neboť Moravané odhodili všechna zavazadla a opustili koně — považující je za přítěž a břímě — jen aby se útěk usnadnil, všeho zbaveni přecháží a stěží vyvážnou: skryjí se v zákoutích Hyrkánského lesa. Bavoři odvedou do svého tábora bez jakéhokoli odporu šest set čtyřiačtyřicet koní osedlaných vojenskou výstrojí.¹ Toto vítězství a tato kořist se dostaly do přísloví o nevěstě a svatbě, jež je až dosud mezi lidem běžné.

IV, XVI 27 Nato se germánský král¹ navrátí do Bavor, a když podle zvyku oslavil v Řezně svátky velikonoční, chystá se jméno i národ Bavorů pomstít za poslední zneuctění, způsobené jim Svatoplukem. Prikáže, aby se čtyři vojska z různých světových stran vydala na pochod proti Venedům. Jako první vpadnou ze severu na Moravany, kteří tehdy měli ze všech Venedů nejrozsáhlejší říši, Sasové a Durynkové. Protože byli bez krále a vojevůdci se různili v názorech, obrátili se před nepřáteli, byli zahánáni na útěk a s velkými ztrátami byli potupně zahánáni domů. Někteří velitelé, když zbaběle ustupovali, byli od žen nepřátel zbiti palicemi, strženi s koní a pobiti. Arn, biskup würzburgský, a Sigehard, opat fuldských mnichů, spolu s Franky napadli nepřátele ze strany jižní, porazili je v bitvě, a když jim zpusťovali určenou část země, navrátíli se jako vítězové domů, utrpěvše přece jen v boji nějaké ztráty a majíce velké nesnáze v zásobování a v pochodech (neboť táhli územím hraničícím s Čechami). Naproti tomu arcibiskup mohučský Luitpert pronikl s obyvateli Porýní a Lotrinky před Hyrkánský les

Zentislaum, Vtislauum, Hermannum, Spotimarum et Mosolaum regulos quinque Boiemorum cum manu valida occurrentes, coniuratos Suatebogi in fugam coniecit: multos occidit, plerosque in Multam annem actos submersit, paucis in civitates munitissimas elapsis Boiemiam praedando, exurendo peragrato, incolumis cum triumpho revertitur.

IV, XVI 28 Carolomannus cum Boiis orientis ab ora superat navibus Histurum, Amoricum episcopum Reginoburgensem cum parte copiarum, stationes et excubias ad classem sedulo agitare iubet. Ipse extremos fines Moravorum adoritur, fruges incendit, arbores succidit: in homines, pecora, aedificia ferro, igne iuxta saevit. Hostes in latebras sylvarum paludumque se condunt. Inter haec Suatebogus mittit clam exercitum, qui Bois ad tutandas naves in flumine Histro relictas, ac non attentiore cura excubias agentes, incautos opprimat: hos ferro occidit, illos in flumen agit atque mergit, paucos captivos abducit. Solus Amoricus cum paucis elapsus est: sex millia Boiorum caesa fuisse referunt nostri scriptores. Carolomannus ob acceptam cladem saevior totam Moraviam percurrit, quicquid obviam velut turbo sternit, victorque in Boiarum in hyberna concedit.

405 IV, XVI 33 Mense Augusto in Mediomatricum urbe concilium procerum agit. Ibi Berthmarus dynasta Suevus, superiore anno a Moravis captus a Suatebogo hac lege, ut legationem ad regem susciperet ac ex fide defungeretur, dimissus, persuasit Ludovico regi

násilně do Čech: brannou mocí si proklestil cestu. Svatoslava, Vítězslava, Heřmana, Spytimíra a Mojslava, pět českých knížat, která se mu postavila s mocným vojskem na odpor, spojence to Svatoplukovy, obrátí na útěk: mnoho jich pobil, přemnoho zahnal do Vltavy a utopil, zatímco jen málokteří unikli do silně opevněných měst, prošel kořistě a pále Čechami a beze ztrát se navrátil v triumfu.²

IV, XVI 28 Karloman s Bavyry přeplyje svými loďmi od východu Dunaj a přikáže řezenskému biskupovi Embrichovi, aby s částí sborů držel bedlivě u lodstva stráž a hlídky. Sám napadne pohraniční území Moravanů, spálí úrodu, podřeže stromy: stejně lítě doráží ohněm i mečem na lidi, dobytek a stavení. Nepřátelé se ukryjí do skryšší v lesích a bažinách. Mezitím pošle Svatopluk tajně vojsko, které napadne nic netušící Bavyry, kteří byli zanechání při řece Dunaji, aby strážili loď a kteří nehlídali příliš pozorně: jedny pobije mečem, druhé zažene do řeky a utopí, jen málo jich odvede jako zajatce. Jediný Embricho vyvázl s několika málo lidmi:¹ naši spisovatelé vypravují, že tu bylo pobito šest tisíc Bavorů. Karloman, ještě více rozlíčený pro utrpenou porážku, projde celou Moravou, a cokoliv mu stálo v cestě, strhne jako smršť a jako vítěz odejde přezimovat do Bavor.

IV, XVI 33 V měsíci srpnu koná sněm velmožů v městě Metách. Zde švábský vládce Berechtram, který byl předěšlého roku zajat Moravany a propuštěn Svatoplukem s tou podmínkou, že se ujme poselství ke králi a věrně je dokončí, přesvědčil našeho krále Ludvíka

² Ann. Fuld. ad a. 872.

IV, XVI 28

¹ Ann. Fuld. ad a. 872.

nostro, ut Suatebogo supplicii gratiam faceret, peccata fatenti veniam praetoratorum donaret: in fidem ac clientelam acciperet.

406 **IV, XVI 36** Legati Boiemorum, qui dolo speculandi gratia in Boiariam Reginoburgiumque concesserant, in catenas coniecti sunt.

407 **IV, XVI 40** Aduere oratores Selavorum, Suatebogi Moraviae reguli et Boiemorum. Princeps legationis erat Ioannes mysta, oriundus Venetiis. Petebant Venedi et Suatebogus supplices pacem, se in clientelam et servitute regi nostro dicabant: modo liceret frui pace, ab armisque cessare: quaecunque imperarentur, se obedienter facturos promiserunt atque iurarunt. Annuit Ludovicus postulatis.

409 **IV, XVII 7** His responsis relatis, Ludovicus vehementer commotus, mature vanitati Augusti occurrendum sibi existimat, bellum Caesari indicit, undique copias contrahit, certissima semper auxilia Teutonas et Sclavorum robora, Boiemos, atque Moravos.

413 **IV, XVIII 1** Dein Novembri tres fratres ad Salueldas conveniunt, imperium paternum quemadmodum parens statuerat, inter se partiuntur. Carolus minimus natu Rhaetias, Sueviam, Alsa-

aby projevil vůči Svatoplukovi jako prosebníku blahovůli, aby mu doznávajícímu vinu dal odpuštění za minulé věci a aby od něho přijal slib věrnosti a vzal ho pod ochranu.¹

IV, XVI 36 Poslové Čechů, kteří se v lstném úmyslu odebrali do Bavor a do Rezna, aby zde vyzvídali, byli uvrženi do vězení.¹

IV, XVI 40 Byli přítomni poslové Slovanů, totiž krále Moravy Svatopluka a Čechů. Vedoucím poselstva byl kněz Jan, pocházející z Benátek. Žádali pak Venedové a Svatopluk jako prosebníci o mír, a říkali, že se dávají našemu králi do ochrany a do poddanství: jen ať je jim dovoleno užívat míru a zanechat válčení. Slíbili, že cokoliv se jim bude přikazovat, budou poslušně činit, a stvrdili to přísahou. Tyto požadavky Ludvík schválil.¹

IV, XVII 7 Když byla tato odpověď oznámena, Ludvík¹ je jí velice pobouřen a usoudí, že musí spěšně vystoupit proti císařově vychloubačnosti, vyhlásí císaři válku² a odevšad stáhne vojenské sbory, vždy nejjistější pomocné oddíly německé a sílu Slovanů, Čechy a Moravany.³

IV, XVIII 1 Poté se v listopadu sejdou tři bratři v Schwale a rozdělí si otcovskou říši mezi sebou tak, jak to předtím rozhodl jejich otec. Nejmladší Karel převzal Rhetie, Švábsko, Alsasko, Hor-

IV, XVI 33

¹ Ann. Fuld. ad a. 873.

IV, XVI 36

¹ Ann. Bertin. ad a. 873.

IV, XVI 40

¹ Cf. Ann. Fuld. ad a. 874.

IV, XVII 7

¹ Ludvík, syn Ludvíka Němce.

² Karlu II. Holému.

³ Dále cf. Ann. Bert. a Ann. Fuld. ad a. 876.

tiam, superiorem Lotharingiam, atque Germaniam, quae est in Gallia Celtica, accepit. Ludovicus inferiorem Lotharingiam, Belgas, Mediomatricos, Treveros, Aquas Graneas, Ubios, Mogontinos, Francos, Bathavos, Frisos, Saxonas, Turogos retinuit. Carolomannus, qui natu erat maximus, regnum Boiorum, Sclavorum tetrarchias, Boiemos, Moravos, Pannonios, Carnos, Noricos, Vindelicos, possedit. Italia quoque, quam ab Caesare armis repeteret, eidem destinata est.

417 **IV, XVIII 21** Sorabes, Boiemi, caeteri transalbani Sclavi, ubi male pugnasse Saxones audierunt, Turogorum fines invadunt, iuxta Salam flumen omnia ferro, flama devastant.

IV, XVIII 22 Sub idem tempus Carolomannus rex Boiorum ... diem obiit ... Adversus Venedos orientales, Boiariae conterminos, bella plurima sub patre duodeviginti continenter annos feliciter gessit.

421 **IV, XIX 4** At Caesar ... incolas Vindelicos, Noricos, Pannonios, Sclavos, Venedos, sibi sacramenta dicere iubet ... Arnolphus cum Boiis et Venedis adversa amnis parte arma movet, Antoniaci copias transmittit, coeuntque exercitus.

IV, XVIII 1

¹ Ann. Fuld. a Regin. Chron. ad a. 876.

IV, XVIII 21

¹ Ann. Fuld. ad a. 880.

IV, XVIII 22

¹ Regin. Chron. ad a. 880.

IV, XIX 4

¹ Karel III. Tlustý.

² Jde zřejmě o Slované z Korutan.

³ Událost spadá do r. 882 a týká se boje s Normany.

ní Lotrinsko a Germánii, jež leží v keltické Gallii. Ludvík podržel dolní Lotrinsko, Belgie, Metsko, Trevírsko, oblast cášskou, Ubie, Mohučsko, Franky, Batavsko, Frísko, Sasko a Durynsko. Karloman, který byl nejstarší, dostal království Bavorů, slovanské tetrarchie, Čechy, Moravany, Panony, Korutance, Noriky a Vindeliky. Také Itálie mu byla určena s tím, aby si ji dobyl na císaři zbraní.¹

IV, XVIII 21 Srbové, Čechové a ostatní zalabští Slované, jakmile uslyšeli, že Sasové špatně bojovali, vpadnou na území Durynků a všechno podél řeky Sály ohněm a mečem zpusťou.¹

IV, XVIII 22 V téže době Karloman, král Bavorů, naplnil svůj poslední den ... nepřetržitě po osmnáct let vedl šťastně pod otcovým vedením přemnohé války proti východním Venedům, sousedícím s Bavorsy.¹

IV, XIX 4 Ale císař¹ ... poručí, aby mu obyvatelé, totiž Vindelikové, Norikové, Panonové, Slované a Venedové složili přísahu ... Arnulf spolu s Bavorsy a Venedy² se přichystá k boji na protější břehu řeky, přepraví přes ni své sbory do Antoniaaku a vojska se srazí v bitvě.³

IV, XIX 13 Vilhelmus et Angelscalcus vita decedunt. Hi fratres, proceres Boiorum, bellicis artibus praeclari, a Ludovico rege Boiorum, parente Augusti limiti Boiorum Austriaco, hoc est, Pannoniae iuxta Ptolomaeum, sive Norico iuxta Romanos, quatenus ab Arrabone flumine ad Danubium Dravumque amnes pertinet, praefecti fuerant: nec minus fortiter, quam prudenter inferiorem Boiariam administrant, Moravos, Sclavos, Venedos; Suatebogum saepius debellarant, saepius vicebant: terminos Boiorum ad Moraviam usque promoverant.

IV, XIX 14 Erat horum capitalis inimicus, quod a parentibus eorum crebris cladibus perdomitus fuerat, Suatebogus Moraviae regulus. Cum hoc Aribos societatem facit, eidem filium dat obsidem, in auxilium eundem accersit. Suatebogus homo callidissimus, atque versutus, sub specie huiusce foederis, clades sibi a Boiis, iam diu illatas ulciscendi nactus opportunitatem ad praetextum crudelitatis et vindictae, quam in Boiariae gentes exardere iam pridem concupiscebat, adversus hostes Caesaris cum magno Venedorum numero in Boiariae orientales fines ingreditur: speciosum titulum sceleri praetendit, se adversus hostes Rei publicae atque Augusti Christianissimi arma ferre iactitat: se opitulatum ire legato principis Romani divulgat. Casas, villas, agros exurit: sine discrimine inimicos, amicos, iuxta obterit: ferro, praedationibus universa vastat, in homines, et iumenta saevit: et cum magna praeda, incolumi exercitu in Moraviam redit.

IV, XIX 13

- ¹ Padli r. 871 na Moravě, Ann. Bert. ad a. 871.
² Ludvíkem Němcem, Ann. Fuld. (Cont. Alth.) ad a. 884.
³ Ann. Fuld. ad a. 884.

IV, XIX 14

- ¹ Tj. synů Wilihelma a Engilsalka.
² Ann. Fuld. ad a. 882, 884.

IV, XIX 13 Vilém a Engilsalk zemrou.¹ Tito bratři, bavorští velmožové, proslavení válečným uměním, byli Ludvíkem, králem Bavorů,² otcem císařovým, postaveni do čela austrijského pomezí Bavor, to jest Panonie podle Ptolemaia a Norika podle Římanů, kde sahá od řeky Ráby k řekám Dunaji a Drávě: stejně statečně jako moudře spravovali dolní Bavorsy, přechásto bojovali s Moravany, Slovany, Venedy a Svatoplukem a přechásto nad nimi zvítězili; hranice Bavor posunuli až k Moravě.³

IV, XIX 14 Byl pak jejich¹ úhlavním nepřitelem král Moravy Svatopluk, protože byl jejich rodiči zkrocen četnými porážkami. S ním uzavře spojelectví Aribo a dá mu jako rukojmí svého syna a povolá si ho na pomoc. Svatopluk, člověk velmi lstivý a zchytřalý, získá si pod zdáním tohoto svazku příležitost pomstít porážky, které mu Bavoři již dlouho způsobovali, a — pod záminkou kruté odplaty, kterou již dříve toužil vykonat nad národy bavorskými — vytrhne s velkým počtem Venedů proti císařovým nepřátelům na území východních Bavor: vznešený název přikládá svému zločinu, vychloubá se, že on bojuje proti nepřátelům státu a císaře nejvíce Kristu oddaného: hlásá, že on jde na pomoc vyslanci vladaře římského. Vypaluje chýše, stavení, pole; bez rozdílu stejně ničí nepřátele i přátele; mečem a kořistěním vše pustoší a zuřivě si vede vůči lidem i dobytku: a s velkou kořistí a nedotčeným vojskem se navrátí na Moravu.²

IV, XIX 15 Superiores dynastiae collectis copiis, comitibus plerisque Boiorum primoribus Aribonem authorem huiusce mali ex orientali Boiariae limite vi et armis exigunt, ipsi ducatum Pannoniae, quae tum a Boiis expulsis Hunnis atque Avaribus incolebatur, usurpant. Suatebogus ceu Augusto principi suo rebelles domiturus rursus arma in Boiariam movet. Obviam procedunt Sclavis in aquilonari Danubii ripa, vim vi repulsuri Wernharus et Vzilo praesides, praelumque cum Moravis committunt, sed a Suatebogo superantur atque capiuntur, ipsisque genitalia, lingua, dextrae amputantur. Commilitones eorum vicissim laeva dextraque mutilantur. Deinde Moravi victores superato Histro, ab Arrabone flumine, orientem versus cuncta terrarum, ubi tum Boii (uti plus millies iam dixi) habitabant, vastando percurrunt, nemine resistente rapiunt, caedunt, urunt, hominum, superum opes diripiunt. Ubi satis saevitum est, domos redeunt.

IV, XIX 16 Megiothus et Poppo hisce malis coacti, cum plerisque eum tractum incolentibus ad Arnulphum confugiunt. Is | tum orientalem Boiariae limitem, qua ad Austrum vergit, hoc est superiorem portionem inferioris Pannoniae, ubi Savi Dravique fontes sunt, procurabat. Amnes ii clari, atque navigabiles in Danubium fluunt. Dravus ex Noricis violentior, Savus ex alpibus Carnicis placidior: atque ea regio adhuc summo Noricorum principi quem Archiducem vocamus, parere solet. Porro Suatebogus ad Arnulphum legatos ire iubet suos et Reipublicae atque Caesaris rerum domini hostes sibi reddi poscit: adigitque minis ac

IV, XIX 15

- ¹ Ann. Fuld. (Cont. Alth.) ad a. 882, 884.

IV, XIX 15 Shora uvedení vladaři shromáždí vojenské sbory a za doprovodu četných bavorských velmožů vyženou z východního pomezí Bavor silou svých zbraní původce tohoto zla Ariba a sami se zmocní panonského vévodství, jež bylo tehdy po vyhnání Hunů a Avarů osídleno Bavorsy. Svatopluk, jako by chtěl pro svého císaře a vladaře podrobit vzbouřence, opět pozvedne zbraně proti Bavorům. Po severním břehu Dunaje táhnou proti Slovanům správci Verinhar a Vežil, aby odrazili sílu silou, svedou bitvu s Moravany, jsou však Svatoplukem poraženi a zajatí a jsou jim uřezány genitálie, jazyk a pravé ruce. Jejich spolubojovníci jsou střídavě zmrazeni odnětím levé a pravé ruky. Potom vítězní Moravané překročí Dunaj a projdou a pustoší všechny země, kde tehdy bydlili Bavoři (jak jsem již více než tisíckrát řekl), od řeky Ráby směrem k východu, a ježto se jim nikdo nestavěl na odpor, loupí, vraždí, pálí a rozchvacují majetek lidský i boží. A když se sdostatek vyřádili, vrátí se domů.¹

IV, XIX 16 Dohnání těmito pohromami, utekou se Megingoz a Pappo spolu s četnými obyvateli té krajiny k Arnulfovi. Ten tehdy spravoval východní pomezí Bavor tam, kde se táhne k jihu, tj. horní část Dolní Pannonie, kde pramení Sáva a Dráva. Tyto čisté a splavné řeky tekou do Dunaje. Dráva od Norika je prudší, Sáva od korutanských Alp je mírnější: a ta krajina je doposud poslušná nejvyššího vladaře norického, kterého nazýváme arciknížetem; Svatopluk potom nařídí svým vyslancům, aby se odebrali k Arnulfovi, a požádá, aby mu byli vydáni nepřátelé státu i císaře a pána říše a dožene hrozbami a obviňováním

crimīnibus Arnulphum, ut is solenni ritu iuraret, et religione iuris iurandi se expiaret, neque res novas moliri, neque in necem Augusti atque Suatobogi, quemadmodum rumore dissipabatur, conspirasse: neque cum Bulgaribus qui superiore anno Imperii fines vastarint, sensisse.

IV, XIX 16a Posthaec Suatobogus rursus Sclavos suos cogit, Boiariam Austriacam invadit, regionem copiarum multitudinem operit, adeo ut ab ortu solis ad vesperam locum quemvis datum vix praeteriret exercitus. Megigothus et Poppo cum quibusdam Pannoniam incolentibus arma corripunt, adversus Suatobogum procedunt. Dum primo impetu incautius pugnam cient, superantur, terga vertunt, armis abiectis versus Arrabonem flumen fugam intendunt. Ibi consistunt, praelium instaurant, victi Boii rursus ab hostibus in flumen acti submerguntur: Wolfherus episcopus trucidatur, Megigothus et Poppo cum plerisque Boiorum haud inulti cadunt. Berchtholdi frater cum nonnullis captus est. Posthaec Suatobogus atque Moravi ab Arrabone versus Eurum cuncta crudelissime depopulantur: nemini saevissime hostis parcat. Quicquid antea reliquerat intactum, obterit, colonos caedit, trucidat, servos, ancillas cum parvis liberis extinguit, greges, pecora abacta sunt. Nobilitas partim caesa, partim capta, lingua manibus, genitalibus truncata est. Ita ea Boiariae, sive Pannoniorum, sive Noricorum pars ab Arrabone flumine orientis oram spectans, alioquin (ut nunc quoque) raris habitata cultoribus per tres continenter annos, Imperatore aliis rebus occupato ac dissimulante, ita truculentissime adtrita, in vastam redacta est solitudine. Id quod eius tempestatis scriptor versicu-

IV, XIX 16

¹ R. 883: Ann. Fuld. (Cont. Altah.) ad a. 884.

Arnulfa k tomu, aby mu slavnostně přísahal a aby se závazkem přísahy očistil, že ani neusiluje o převrat, ani že se nespikl k zavraždění císaře a Svatopluka, jak se o tom rozšířily pověsti, ani že nestál na straně Bulharů, kteří předešlého roku zpustošili území říše.¹

IV, XIX 16a Poté Svatopluk opět shromáždí své Slované, vpadne do Austrijských Bavor a zaplní krajinu množstvím svých sborů tak, že vojsko v době od východu slunce do večera sotva stačilo projít kolem jednoho určeného místa. Megingoz a Papo se s některými obyvateli Panonie chopí zbraní a postoupí proti Svatoplukovi. Když podniká poněkud neopatrně boj, sami zaútočivše, jsou poraženi, obrátí se na útěk a odhodivše zbraně dají se na útěk k Rábě. Zde se Bavoři zastaví, znovu se dají do boje a znovu poraženi a zahrnání do řeky utonou. Ctihodný biskup Volfer je zabit, Megingoz a Papo spolu s četnými Bavoři ne bez pomsty padnou. Berchtholdův bratr je s několika druhy zajat. Nato Svatopluk a Moravané velmi nelítostně zpustoší všechno na východ od řeky Ráby; nepřítel nadmíru krutý nešetří nikoho. Co kdysi předtím zanechal nedotknuté, to ničí, rolníky pobíjí a vraždí, otroky a služby s malými dětmi vyhladí, stáda a dobytek byly odehnány. Urozené obyvatelstvo je zčásti pobito, zčásti zajato a zmračeno uříznutím jazyka, rukou a genitálií. Tak ta část Bavor a Panonů a Norika od řeky Ráby na východ, jinak (jako i nyní) osídlená malým počtem obyvatel, byla nepřetržitě po tři léta, kdy byl císař zaměstnán jinými záležitostmi a nevídal si toho, tak surově ničena, že byla obrácena v neobydlenou poušť. To také soudobý pisatel stručně shrnuje těmito nepřilí-

lis hisce, non admodum cultis, summatim comprehendit, quos libuit ad faciendam fidem subtexere:

Omne dicit Iesus fieri non stabile regnum
In se dividuum, et nil dissociabile firmum.
Hinc dolus, anxietas tibi, formosissima tellus,
Hinc labor exoritur, quondam Pannonia felix,
Hinc patriae planctus et est miserabile funus.

IV, XIX 17 Imperator tandem ex superiore Boiaria in Pannonias et fines orientalis Boiariae ad componendum tumultum hunc proficiscitur, ad flumen Tullinam, montemque Comagenum conventum Boiorum atque Venedorum agit. Ibi Suatobogi in verba sua iuranti Moravi, tum latissimam Sclavorum tetrarchiam, conterminam Boiariae, dat in fidem. Caeterum ducatum Pannoniae secundae, quae tum portio Boiariae erat, et ad inferiorem partem Dravi, Savi amnium et ad Danubium pertinebat, Vratislao viro bellicoso commendat. Totius vero Boiarici regni curam Arnulpho, filio Carolomanni regis Boiorum et Italiae, nepoti suo tradit et committit.

⁴²⁶ **IV, XIX 27** ... pax foedusque inter Arnulphum regulum Boiorum et Suatobogum Moravorum, in Austriaco Boiariae limite, in conventu celebri Boiorum sacramenti religione, affinitate et iusticia liberorum adoptione sancitur. Suatobogus Gisalam sororem Arnulphi

IV, XIX 16a

¹ R. 884: Ann. Fuld. (Cont. Altah.) ad a. 884.

IV, XIX 17

¹ Ann. Fuld. (Cont. Altah. et Vindob.) ad a. 884.

² Braslavovi, Ann. Fuld. ad a. 884.

IV, XIX 27

¹ Ann. Fuld. (Cont. Altah.) ad a. 885.

uměleckými veršičky, jež se mi zdálo vhodné zde připojit, abych dodal svým slovům víry:

Stálá že není ta vláda, jež uvnitř dělí se ve dvě,
a že co nesvorné jest, též nebývá pevné,
dí Ježíš.
Odtud i pro tebe šalba a úzkost, ty nejkrásnější země,
odtud i útrapa tvoje, ty Panonský krají kdys šťastný,
odtud otčiny nářek a také žalostná zkáza,¹

IV, XIX 17 Konečně císař přijde z Horních Bavor do Panonů a na území východních Bavor, aby urovnal tento zmatek, a u řeky Tulny a pohoří Komageny koná sněm Bavorů a Venedů. Zde svěří Svatoplukovi, když přísahal na jeho slova, Moravu, tehdy nejrozsáhlejší tetrarchii, která sousedila s Bavoři.¹ Jinak knížectví druhé Panonie, která byla tehdy součástí Bavor a sahala k dolnímu toku řeky Drávy a Sávy a k Dunaji, svěří Vratislavovi,² velmi bojovnému to muži. Avšak péči o celé království bavorské odevzdá a svěří svému vnukovi Arnulfovi, synu Karlomana, krále Bavorů a Itálie.

IV, XIX 27 ... Na austrijském pomezí Bavor byly při slavném shromáždění Bavorů utvrzeny pod závazkem přísahy příbuzenským vztahem a křestnou adoptací děti smlouva a mír mezi Arnulfem, králem Bavorů, a Svatoplukem, králem Moravanů,¹ Svatopluk si vezme za

uxorem duxit, filium Arnulphi ex concubina genitum lustrati die arrogat.

433 **IV, XX 9** Arnulphus ... apud Forchaim concilium cogit ... Eodem concilio adfuere Venedorum, Nordmanorum oratores: cum quibus foedus more maiorum renovatum est.

IV, XX 12 Eodem anno qui fuit aerae Christianae octingentesimus super undecimnonagesimum, vicini nostri Ungri, qui sua lingua sunt Maegari, ... transito Tanai in Europam Sarmatiamque Germaniae veniunt. Quidam soli melioris gratia patrios reliquissae lares, alii ad exonerandam praegravantem domi regum multitudinem, alii pulsos a finitimis ferunt, pars ab Arnulpho adversus Selavos et Suatebogum, cuius tum imperium in Germania interiore latissimum erat, evocatos, immissosque Germaniae tradunt.

434 **IV, XX 13** Sed ad Ugros redeo: qui tres annos per orientalis Germaniae magnae, Sarmatiae utriusque fines, ferocissimas nationes, vastas solitudines, sylvasque palantes pererrarunt, praedando, latrocinando, venando victum quaeritarunt. Quarto demum anno ab Arnulpho statas sedes impetrant. Tum Daciam ultra Tibiscam amnem, quae cum Histro ad Eurum vergit, invadunt. Avaros, Hunnos (quos eo submotos, propulsos esse ex Noricis, Pannoniis a Pipino Boisque commemoravimus) excindunt, delent, terram illorum occupant, quam adhuc tenent. Avarorum

manželku Arnulfovou sestru Giselu a o dni křtu přijme za vlastního. Arnulfova syna, zrozeného ze souložnice.²

IV, XX 9 Arnulf... koná sněm ve Forchaimu... Na tomto sněmu byli přítomni poslové Venedů a Normanů: byla s nimi podle obyčejě předků obnovena smlouva.¹

IV, XX 12 V témže roce, který byl osmistý osmdesátý devátý křesťanské éry, přijdou naši sousedé Uhři, kteří se ve svém jazyce nazývají Maďari... po překročení Donu do Evropy a do sarmatské Germánie. Někteří vyprávějí, že opustili otcovská sídla kvůli lepší půdě, jiní, že to bylo proto, aby ulehčili přílišnému množství králů doma, jiní, že byli zahánáni od sousedů, část pak vypravuje, že byli Arnulfem pozváni proti Slovanům a Svatoplukovi, jehož říše byla tehdy v dolní Germánii nejrozsáhlejší, a že jím byli vpuštěni do Germánie.¹

IV, XX 13 Avšak vrátím se k Maďarům: ti bloudíce po tři léta po území východní části velké Germánie a po území obou Sarmatií, prošli mezi velmi divokými národy po rozsáhlých pustinách i hvozdech a hledali si obživu v kořistění, loupežení a lovu. Teprve čtvrtého roku dosáhnou od Arnulfa stálých sídel. Tehdy vpadnou do Dákie — ta se táhne spolu s Dunajem na východ — za řeku Tisu. Povaří a zničí Avary a Huny (o nichž jsme se zmínili, že byli vytlačeni a zahánáni z Norika a z Panonií Pipinem a Bavori) a obsadí jejich zemi a doposud ji drží. Tehdy

² Reginonis Chron. ad a. 890 uvádí, že Svatopluk byl (v l. 870/871) kmotrem Arnulfova syna Zwentibalda.

IV, XX 9

¹ Ann. Fuld. ad a. 889.

IV, XX 12

¹ Reginonis Chron. ad a. 889; Liutprandi Antapodosis I 13.

tum, atque Hunnorum gens, nomen in Europa quidem interiit. Ubi Histri accolae fuerunt, partim in Dacia, partim Pannoniis, Noricoque quingentos super novem annos hac tenus habitabant. Idem tum Ugri, Venedos quoque qui Daciam incolentes Moraviae regulo Suatebogo parebant, magis ruina, quam strage adficiunt: universam Daciam subigunt, quae adhuc ab ipsis Ungaria Germaniae Magnae appellatur. Post mortem denique Arnulphi, Moëmaro, Suatebogo regulis Moravorum infectis, Moraviae quoque portione occupant: etsuperato Danubio Boiariam invadunt. Pannonias ad Histrum pertinentes, regno Boiorum auferunt: sanguinem humanum potant, qualia aptius suis locis referentur. Nunc ad ordinem rerum redeo.

IV, XX 15 Suatebogo postea Moraviae regulo, quod is privato amicus fuerat, et filio suo lustrico die nomen indiderat, Boiariam quoque condonat. Verum iuxta proverbium, Moravus auctus regno, dum fortunae sese permittit, naturam suam dedit. Soluto post haec concilio istoc, Arnulphus aliud solenne mense Maio, more gentis apud Forchaim habet.

435 **IV, XX 17** Dumque talia fiunt, Suatebogus auctus Boiemia se regem appellat, res novas molitur, Arnulpho rebellat. Arnulphus ad hunc motum comprimendum Austriacum Boiariae limitem petit.

IV, XX 20 Nam Arnulphus crebris literis, item nunciis certior de strage

IV, XX 18

¹ Svatopluka I. O jeho vládě v Potísi cf. P. Magistri Gesta Hungarorum, c. 11, 19, 20, 50, 51, 52.

² Mojmir II. a Svatopluka II.

³ Reginonis Chron. ad a. 889; Liutprandi Antapodosis I, 13, II, 1, 2.

IV, XX 15

¹ Reginonis Chron. ad a. 890; Ann. Fuld. ad a. 890.

IV, XX 17

¹ Ann. Fuld. ad a. 891.

národ i jméno Avarů a Hunů vzaly aspoň v Evropě za své. Sídli tu u Dunaje a bydlili jednak v Dákii, jednak v Panoniích a v Noriku, pět set devět let až po tu dobu. Tehdy tíž Maďari postihnou spíše zkázou než porážkou také Venedy, kteří obývali Dákii a byli poslušni moravského krále Svatopluka;¹ podrobí si celou Dákii a tu až doposud nazývají „Uhry ve Velké Germánii“. Po smrti Arnulfově a po zabití moravských králů Mojmir a Svatopluka² obsadí také část Moravy, a překročíve Dunaj, vpadnou do Bavor. Od království Bavorů odtrhnou Panonie ležící při Dunaji: pijí lidskou krev, avšak takové věci budou vhodněji uvedeny až na patričních místech.³ Nyní se vrátím k sledu událostí.

IV, XX 15 Poté daruje Svatoplukovi, králi Moravy, protože ten byl jeho soukromým přítelem a dal jeho synovi o křtu své jméno, také Čechy.¹ Ale podle přísloví se Moravan, obohacen o království, odnaučí své přirozené povaze, zatím co se oddává štěstěně. A když byl tento sněm rozpuštěn, koná Arnulf v měsíci květnu jiný, slavnostní, podle národního zvyku ve Forchaimu.

IV, XX 17 Zatím co se toto dálo, Svatopluk, obohacen o Čechy, se prohlásí králem, usiluje o převrat a vzbouří se proti Arnulfovi. Aby potlačil toto povstání, zamíří Arnulf k austrijskému pomezí Bavor.¹

IV, XX 20 Neboť Arnulf, zpraven četnými listy i posly o porážce svých

suorum factus, composito utcunque orientali Boioariae regno, Boios domi reliquit. Suatebogo opponit, cum Suevis et Franconibus fidissimis semper Germani principis auxiliis infesto intente exercitu, quam maximis potest nocturnis et diurnis itineribus spem summam in celeritate existimans, ad hostes contendit: quos trepidos certamenque detrectantes offendit.

437 IV, XX 24 Is (Arnulphus) primo vere Austriacum Boiariae limitem petit, mense Maio celebrem regni conventum apud Hengstoueld agit. Quo cum Suatebogus venire contemneret, hostis Reipubl. iudicatur. Interfuere eidem concilio Vratislaus, ulterioris Poloniae praeses, et Cusalae regis Ugrorum, qui adhuc incertis sedibus in Sarmatia Europea vagabantur, legati, pollicentes omnes vires suas adversus Suatebogum, si sibi quasi pro stipendio terra, quam armis occuparent, daretur. Grata legatio Arnulpho fuit, statim ipse annuit, et Moravos triplici exercitu invadere decrevit. Cusalae et Ugris popularibus suis Dacia destinatur, Vratislaus a tergo iussus est cum Venedis suis arma inferre.

IV, XX 25 Arnulphus a fronte cum Francis, Suevis, Boiis ingruit: per integrum mensem, nempe per totum Iulium, Moraviam universam percurrit, cuncta incendiis, caede, rapina, luctu complet. Quicquid obivium fuit, trucidatur: fruges, villae, agri, casae, aedificia ardent. Arborea pomiferae ab irato milite radicitus succiduntur. Por-

IV, XX 20

¹ Jde o tažení proti Normanům r. 891, Ann. Fuld. ad a. 891.

IV, XX 24

¹ Jde o Braslava, vévodu panonského Chorvatska. Ann. Fuld. ad a. 892.

² O maďarské účasti viz Ann. Fuld. a Ann. Sangall. ad a. 892.

³ O Braslavově tažení na Moravu není v Ann. Fuld. zmínky.

vojsk a upevniv východní část bavorského království, zanechal Bavorsky doma. Postaví se Svatoplukovi na odpor se Šváby a Franky, vždy nejvěrnější pomocnými sbory vladaře Germánie, spěchá s vojskem k boji hotovým a připraveným co nejdříve nočními i denními pochody proti nepřátelům, vkládaje svoji největší naději v rychlost. Udeří pak na ně zmatené a vyhábjící se boji.¹

IV, XX 24 Ten (Arnulf) brzy z jara zamíří k austrijskému pomezí Bavor a v měsíci květnu uspořádá slavný královský sněm v Hengistfeldu. A protože Svatopluk s pohrdáním odmítl tam přijít, je prohlášen za nepřitele státu. Byli pak na tom sněmu přítomni Vratislav, vévoda zadního Polska,¹ a vyslanec Kusaly, krále Maďarů (kteří doposud bloudili bez pevných sídel po evropské Sarmatii), slibující poskytnout všechny své síly proti Svatoplukovi, bude-li jim dána jakoby za odměnu země, které se zmocní svými zbraněmi. To poselství bylo Arnulfovi milé, sám dal ihned souhlas a rozhodl se napadnout Moravany trojím vojskem.² Kusalovi a jeho maďarskému lidu je určena Dákie.³ Vratislav dostal rozkaz zaútočit se svými Venedy zezadu.⁴

IV, XX 25 Arnulf vtrhne zepředu spolu s Franky, Šváby a Bavorsky; plný měsíc, totiž po celý červenec, projíždí celou Moravou a naplňuje všechno požáry, vražděním, loupením a kořistěním. Cokoliv stálo v cestě, je pobíjeno: úroda, domy, pole, chýše, stavení jsou v plamenech. Plodonosné stromy jsou rozlíceným vojskem u kořene podtíná

ro Cusala et Ugri... utramque Daciam... velut nimbus inundant, ferro viam aperiunt, colonos veteres trucidant, regionem inter se sorte dividunt, ibique perpetuo mansuri domicilia locant... Pars quoque Hunnorum atque Avarorum a Boiis et Carolo Magno, Norico et Pannoniis pulsati, ultra Tibiscum amnem armis submoti sunt. Haeque gentes tum dicto audientes fuere Suatebogo Sclavorum potentissimo, bellicosissimoque principi. Ugri igitur Venedos, Avaros, Hunos, Daciam incolentes, delevere, Suatebogo ea loca iussu Arnulphi abstulere, ibi sedes sibi delegere.

IV, XX 26 Suatebogus nondum satis tot cladibus perdomitus, in pertinacia mansit, latebras Hercyniae petit. Vratislaus et Arnulphus peragrata Moravia, hostili animo, victoresque conveniunt, iussu Arnulphi Vratislaus legatos eius ad Litomarum Bulgarum regem deducit, foedus more maiorum cum Bulgaribus ictum, in quo comprehensum est, ne rex eius gentis salem ad Moravos devehit e regno suo de caetero permetteret.

38 IV, XX 29 Inter haec Angelschalco orientalis Boiariae praefectus, quem marchionem Pannoniae vocant, gener Arnulphi, Wilhelmus patruelis eius Reginoburgii, in celebri Boiorum conventu, quod cum Suatebogo clam senserint, munera ab eo acceperint, sententia crimine laesae maiestatis condemnantur: Angelschalco oculi exsculpuntur, Wilhelmus capite poenas

IV, XX 25

¹ R. 892; Reginonis Chron. ad a. 890. Ann. Fuld. ad a. 892.

² P. Mag. Gesta Hungarorum, c. 11, 19, 20, 50, 51, 52.

IV, XX 26

¹ Viz kap. IV, XX 24 a pozn. 2, 4.

² Vladimírovi.

³ Poslové museli pro Svatoplukovo panství, které sahalo až k Drávě, volit cestu přes panství Braslavovo v Posávi, cf. Ann. Fuld. ad a. 892.

ny.¹ Dále Kusala a Maďaři... zaplaví jako příval obě Dákie, mečem si klestí cestu, pobíjejí staré usedlíky, rozdělují si mezi sebou losem krajinu, a majíce v úmyslu zůstat tam navěky, stavějí si obydlí... Také část Hunů a Avarů, vyhnaná Bavorsky a Karlem Velikým z Norika a z Panonií, byla v boji vytlačena za řeku Tisu. A ty národy byly tehdy poslušny Svatopluka, nejmocnějšího a nejbojechtivějšího slovanského vládce. Maďaři tedy zničili Venedy, Avary a Huny, kteří obývali Dákii, a odňali na rozkaz Arnulfův ta místa Svatoplukovi a vybrali si tam sídla pro sebe.²

IV, XX 26 Svatopluk, nejsa ještě zbytek zkrocen tolika porážkami, setrval ve své zarputilosti a uchýlí se do úkrytů Hyrkánských. Vratislav a Arnulf protáhnou nepřátelsky Moravou a sejdou se jako vítězové;¹ na rozkaz Arnulfův zavedl Vratislav jeho posly ke králi Bulharů Litomarovi² a podle obyčeje předků je s Bulhary uzavřena smlouva, v níž bylo obsaženo, že král toho národa napříště nedovolí vyvážet ze svého království sílu k Moravanům.³

IV, XX 29 Mezitím jsou Engilsalk, správce východních Bavor, jehož nazývají markrabím panonským, zeť Arnulfův, a Vilém, jeho bratranec, v Rezně na slavném sněmu Bavorů odsouzeni z velezrady za to, že se prý kdysi tajně dohodli se Svatoplukem a že od něho přijali dary: Engilsalkovi jsou vyloupenuty oči, Vilém splatil provinění hlavou. Jeho bratr¹ vyvážl

luit. Huius frater ad Moravos fuga elapsus est, gentemque alioqui avidam belli concitavit.

IV, XX 30 Arnulphus ergo rursus Moraviam invadit, praefractis claustris iuxta Granum amnem montemque Suevum, Cusalam regem Ugrorum in Moravos iterum immittit. Tota Moravia rursus caede, rapina, incendiis, luctu completur. Suatebogus sero tandem intellexit, quales vires lacesserit, coactus denique tot et tantis malis pacem supplex petit, filium Moemarum ultro dat obsidem, aegreque pacem ab Arnulpho impetrat. Ipse in paucis post diebus tristitia aegritudineque animi mortem oppetit. Filii eius Moemarus, et Suatebogus ab Arnulpho Moravis imponuntur.

IV, XX 31 Arnulphus perdomito Suatebogo, Moravis subactis, cum Ugris foedere facto, Utinum Boariae oppidum in Norico Oeno conterminum, victor petit.

440 IV, XX 44 Princeps Occidentalis Utini
hyemat, Moravorum legatis societate,
amicitiamque petentibus annuit ... |
441 Augustus Iunio insequentis anni in
urbem Vangionum conventum inducit,
Suatebogum filium et proceres eius
in gratiam redigit, propitiandi supremi
numinis gratia Fuldam proficiscitur,
Salsam inde praetorium petit, Vene-

IV, XX 29

¹ Ann. Fuld. ad a. 893.

IV, XX 30

¹ Ann. Fuld. ad a. 893 a Regin. Chron. ad a. 890; Liudprandi Antapodosis I 13.

² Reginonis Chron. ad a. 890. O Arnulfových obtížích Ann. Fuld. ad a. 893.

³ Ann. Fuld. a Regin. Chron. ad a. 894.

IV, XX 31

¹ Ann. Fuld. ad a. 893.

IV, XX 44

¹ Šlo o oznámení, že Moravané koncem r. 896 vypoví mír, bude-li Arnulf podporovat jejich nepřátele, Ann. Fuld. ad a. 897.

² R. 897.

útěkem k Moravanům a pobouřil ten národ i bez toho války chtivý.¹

IV, XX 30 Arnulf tedy opět vtrhne na Moravu a po proražení zátaras při řece Hronu a švábském pohoří pošle znovu Kusalu, krále Maďarů, do území Moravanů. Celá Morava je znovu naplněna vražděním, loupením, požáry a kořistěním.¹ Svatopluk konečně pozdě poznal, jaké to síly popudil, a dohnán nakonec tolika a tak velkými pohromami, požádá pokorně o mír, sám dá svého syna Mojmirá jako rukojmí a stěží dosáhne u Arnulfa míru.² Sám pak za několik málo dnů ze žalu a trudnomyslnosti zemřel.³ Jeho synové Mojmir a Svatopluk jsou Arnulfem dosazeni Moravanům za vládců.

IV, XX 31 Arnulf zamíří po porážce Svatoplukově, po podrobení Moravanů a po uzavření smlouvy s Maďary jako vítěz do Ötting, bavorského města v Noriku, ležícího u Innu.¹

IV, XX 44 Západní vladař přezimuje v Öttingách a dá svůj souhlas posílům Moravanů, kteří žádali o spojenectví a přátelství¹. ... Císař v červnu následujícího roku² svolá sněm do města Wormsu, Svatopluka syna a jeho velmože přijme opět na milost, a aby si vyprosil náklonnost boha nejvyššího, odebere se do Fuldy, odtud zamíří do

dorům, Sorabum mandata cognoscit. Postea in hybernacula Reginopurgium concedit: ibi Boemiae duces cum muneribus benigne accipit, opemque ipsis, quemadmodum postularant, contra Moravos, quorum res tum validiores erant, pollicetur. Totum autumnum in aquilonari Danubii ripa tum ob vires corporis recuperandas, tum ut Boiemis continuis Boariae opem sua autoritate praesentem ferat, transigit.

IV, XX 45 Civile tum bellum Moravos involvit, quibus duo fratres Moemarus et Suatebogus imperitabant. Inter hos pravis consultoribus discordiae letalis flamma adeo exarsit, ut non solum invicem mutuis caedibus, rapinis, incendiis saevirent, verum alter alterius vitae insidiaretur. Pars quibus hoc parricidiale bellum displicebat, ad fidem Imperatoris confugiunt. Suatebogus quoque Caesari obtemperabat. Moemarus autem imperata detrectabat. Aribo praefectus, Luitpoldus, progenitor principum nostrorum, Austriaci dux limitis, Augusti iussu arma in Moraviam movent, eos qui dicto audientes non erant, igne, ferro perdomitant. Per idem tempus Aribertus Boiorum dynasta, quod hostibus faveret, munera ab his acciperet, ab Vratislao duce in vincula conicitur, Luitpoldo superiori traditur, catenatus ab eodem imperatori exhibitur, qui tum hyemabat in Norico apud Ramterdoff Oeno conterminum, ubi nunc templum Aurelianorum mystarum est, proxime urbem Braunau. Eadem hyeme Boii rursus Moravos vastant cum ingenti praeda, incolumi exercitu domos abeunt.

³ Ann. Fuld. ad a. 897.

IV, XX 45

¹ Arnulfova pomoc, poskytnutá Svatoplukovi II., vyplývá i z Ann. Fuld. ad a. 898.

² Šlo o hraběte Eramberta, zajatého vévodou Priznoslavem, Ann. Fuld. ad a. 898.

³ Hirsau.

⁴ O všech událostech Ann. Fuld. ad a. 898, 899.

paláce v Salse a vezme na vědomí zprávy Venedů a Srbů. Poté se odebere k přezimování do Rezna. Zde laskavě přijme české vévody s dary a slíbí jim pomoc — o kterou požádali — proti Moravanům, kteří měli tehdy převahu. Celý podzim prožil na severním břehu Dunaje, jednak aby znovu nabyl tělesných sil, jednak aby poskytl svou významnou pomoc Čechům, sousedcím s Bavorsky.³

IV, XX 45 Tehdy dolehne na Moravy, jimž vládli dva bratři, Mojmir a Svatopluk, občanská válka. Mezi nimi tak vzplanul vlivem špatných rádců zhoubný plamen nesvornosti, že nejen vůči sobě soptili vzájemnými vraždami, loupežemi a požáry, ale že i jeden druhému ukládal o život. Ta část, již se tato bratrovražedná válka nelíbila, uteče se pak pod císařovu záštitu. Rovněž i Svatopluk byl poslušen císaře.¹ Mojmir však příkazů nedbal. Prefekt Aribo a Luitpold, předek našich vladařů, vévoda austrijského pomozí, vytáhnou z císařova rozkazu vojensky na Moravu, a ty, kteří nebyli na slovo poslušni, zkrátí ohněm a mečem. V téže době je vévodou Vratislavem uvržen do vězení vládce Bavorů Aribert, a to proto, že přál nepřátelům a přijímal od nich dary; je odevzdán uvedenému Luitpoldovi a spoutaný v okovy je tímto přiveden k císaři, který tehdy přezímoval v Noriku u Ranshofen, ležícího na Innu,² tam kde je nyní chrám kněží Aureliánů,³ poblíž města Braunau. Téže zimy Bavoři znovu vyplení Moravy a s nesmírnou kořistí a nedotčeným vojskem odejdou domů.⁴

IV, XX 49 In Moravia Moemarus Suatebogum fratrem prodente Eysenricho Boiorum purpurato, capit, in vincula coniiicit, necare parat. Boii iussu Imperatoris in tempore suppetias capto ferunt: urbem ubi captivus detinebatur, expugnant, duces omnes captivos liberant. Suatebogum secum in Boiariam deducunt. Imperator vero quod adversa valetudine laborabat, navibus secundo Danubio in orientalem Boiariam devehitur, Eysenrichum apud Mutaram (urbs est adhuc Austriae) obsidet, oppido vi potitur. Eysenrichus licet fortiter repugnaret, vivus tamen in potestatem caesaris devenit. Dumque Reginoburgium ducitur, negligenter custoditus, conscientia scelerum se ad supplicium trahi ratus, fuga evasit ad Moravos et eorum regulum Moemarium transfugit.

IV, XX 50 Eodem tempore Angelmarus Bathaviae episcopus diem obiit: Bichingus ab Imperatore sacerdotio condonatur. Is fuit primo Moravorum episcopus, quem petente Suatebogo Magno, Stephanus Quintus Pont. Max. consecravit. | Ipsum Suatebogus non Moraviae antiquae, quam pontifex Batavensis in rebus divinis procurabat, sed ulterioribus Sclavis imposuit: quos idem dux armis domitarat, philosophiam Christianam recipere coegerat. Cumque Suatebogus Imperatori rebellet, Bichingus ad Imperatorem aufugit atque ab eo Bathaviam accepit.

IV, XXI 4 Hactenus Moravia episcopis Bathavensibus, a quibus religionis nostrae rudimenta acceperat, in rebus di-

IV, XX 49

¹ Ann. Fuld. ad a. 899.

IV, XX 50

¹ Engilmar.

² Jan VIII. r. 880.

³ Údaj je z listu bavorského episkopátu z r. 900, CDB I, 30.

⁴ Ann. Fuld. ad a. 899.

IV, XX 49 Na Moravě zradou bavorského dvořana Isanrika zajme Mojmir svého bratra Svatopluka, uvrhne ho do vězení a chystá se ho zabít. Bavoři však poskytnou zajatému na císařův rozkaz pomoc: dobudou města, v němž byl zajatec držen, a osvobodí všechna zajatá knížata. Svatopluka odvedou s sebou do Bavor. Císař pak, protože trpěl nepříznivým zdravotním stavem, odpluje po lodích dolů po Dunaji do východních Bavor, oblehne Isanrika v Mauternu (je to dosud město v Austrii) a dobude města mocí. Třebas se Isanrik statečně stavěl na odpor, přece jen padl živý do císařovy moci. A když byl veden do Řezna a nedbale hlídán, domníval se u vědomí svých zločinů, že je vlečen na smrt, a vyvázl útekem: přeběhl k Moravanům a k jejich králi Mojmirovi.¹

IV, XX 50 V té době zemřel pasovský biskup Engilmar.¹ Touto kněžskou hodností je od císaře obdařen Viching. Ten byl zprvu biskupem Moravanů a vysvětil jej na žádost Svatopluka Velikého papež Štěpán V.² Svatopluk ho však nedosadil na starou Moravu, o níž se staral ve věcech církevních biskup pasovský, ale vzdálenějším Slovanům: ty tento vévoda předtím pokořil svými zbraněmi a donutil je přijmout křesťanské učení.³ Když se pak Svatopluk vzbouřil proti císaři, uprchl Viching k císaři a obdržel od něho Pasov.⁴

IV, XXI 4 Až po tu dobu byla Morava v církevních záležitostech poslušna pasovských biskupů, od nichž přijala

vinis dicto audiens fuerat. Mortuo autem Imperatore Arnulpho, Moravi, qui Moemaro parebant, Eysenricho transfuga instigante ad Ioannem Pont. Romanum, stupris et avaritia infamem, legatos mittunt, graviter sacerdotum Boiorum mores accusant. Eos cum Ugris alienis a religione Christi amicitiam foedusque iniisse, Ugros ut Italiam invadant, ab his concitari. Insuper illos per canes et lupum deiecerunt: cum Svevis et Francis dissidere, Sclavis inimicos intolerabiles esse criminantur: pecunia denique Moravi se ab iugo episcoporum Boiariae redimunt. Quippe Ioannes archiepiscopus, Benedictus et Daniel episcopi, oratores Romani Pontificis in Moraviam proficiunt: Moravos a legibus mystarum Boiariae solvunt: ipsis archimystam peculiarem designant et ex una pontificali provincia quinque conficiunt, reclamantibus Boiariae sacerdotibus.

IV, XXI 5 Nam Moravi hinc ansa arrepta, Ludovico rebellant, praefectis Boiorum obtemperare recusant. Quamobrem Boii per Boiemiam, in commilitium secum Boiemis ascitis, in Moraviam hostili animo transitum faciunt: per mensem fere totam regionem ferro, flama, caede, incendiis, rapinis, foede devastant, cum praeda copiosa incolumes domos redeunt.

IV, XXI 6 Hatto archiflumen Mogontius, quinque Boiorum Pontifices, quorum nomina infra commemorabo, Ioanni urbis Romae primario sacerdoti literis conqueruntur, se falso et immeritissimo accusaria Sclavis... Hortantur postremo, ut Moravos, mendaciorum loquacissimos, corrigat. Nisi Boiorum praefectis et episcopis pareant,

základy našeho náboženství. Ale po smrti císaře Arnulfa pošlou Moravané, kteří poslouchali Mojmira, z podnětu zběha Isanrika posly k římskému papeži Janovi, proslulému svými smilstvy a lakotou, a těžce si stěžují na mravy bavorských kněží. Že prý ti vstoupili v přátelskou smlouvu s Maďary, nepřejícími víře Kristově, a že Maďari jsou jimi podněcováni, aby vpadli do Itálie. A nadto je viní, že prý skládají přísahy při psech a při vlku: že jsou v rozepři se Šváby a Franky a že jsou nesnesitelnými nepřáteli Slovanům. Nakonec se Moravané vykoupi z područí pasovských biskupů penězi. Neboť arcibiskup Jan a biskupové Benedikt a Daniel přijdou jako mluvčí římského papeže na Moravu: vyproští Moravany ze závislosti na bavorských kněžích, určí jim zvláštního arcibiskupa a z jedné biskupské diecése učiní jich pět, ač tomu kněží z Bavor odporovali.¹

IV, XXI 5 Neboť když Moravané dostali takto příležitost, postaví se na odpor Ludvíkovi a zdráhají se poslouchat bavorské prefekty. Proto Bavoři projdou přes Čechy, přibравše si Čechy jako spolubojovníky, na Moravu: téměř celý měsíc hrozně pustoší celou zemi zbraní, ohněm, vražděním, požáry i loupežemi a navrátí se do svých domovů s bohatou kořistí a bez pohromy.¹

IV, XXI 6 Hatto, arcibiskup mohučský, a pět bavorských biskupů, jejichž jména uvedu níže, si stěžují v listě prvnímu biskupu města Říma Janovi, že jsou křivě a zcela nezaslouženě obviňováni Slovanů... Nakonec ho vybídnou, aby napravil Moravany, kteří nejvyšší měrou propadli lži. Nebudou-li poslouchat bavorské prefekty

IV, XXI 4

¹ Jde o parafráze listu bavorského episkopátu z r. 900, CDB I, 30.

IV, XXI 5

¹ Ann. Fuld. ad a. 900.

fulmine suo terreat. Oportere primarium sacerdotem plus tribuere Boiis, qui rem Romanam restituerint, quam Moravis, qui Romanam Maiestatem vastant et manubrio (ex facto huiuscemodi legatorum) episcopi Romani occupato, a rege Ludovico deficere conentur. Boios tam sacratos, quam populares pietatis Christianae officio nulli genti secundos esse, a quibus nolint velint Selavi, Moravi sub iugum mittentur.

446 **IV, XII 8** Cusala ... legationem ad Ludovicum, Boiosque vicinos suos mittit, ... Ugros ... semper huius beneficii memores fore: insuper Moraviam se suis armis perdomituros subacturosque Boiis pollicentur: Rex Germanus et proceres fidem habent, pacem confirmant. Vratislaus quoque Poloniae ulterioris Venedorumque rector fidus nobis in hac societate comprehenditur.

IV, XXI 9 Posthaec Ugri, specie societatis cum Boiis factae Moravos hostes Boiorum invadunt, omnia incendiis, caede, luctu complent: Moemarum et Suatebogum regulos praelio occidunt, Moraviae partem sibi usurpant. Deinde Moravis quibusdam (quibus religio christiana sordebat, et qui odio Boiorum ob antiquam simultatem tenebantur) duplici agmine Boiariae reg-

IV, XXI 6

¹ Cf. CDM I, 64–67.

IV, XXI 8

¹ Ludvíku IV. Dítěti, který nastoupil po Arnulfovi († 899).

² Cf. stížnost Moravanů na Bavorsy, uzavírající s Maďary mír, v listu bavorských biskupů z r. 900 CDB I, 30.

³ Braslav, vévoda panonského Chorvatska.

IV, XXI 9

¹ O napadení Moravanů Maďary máme zprávu k r. 892 (Ann. Fuld. a Ann. Sangall.) a pak až — nepočítáme-li nájezd do Panonie r. 894 (Ann. Fuld.) — r. 902, kdy Maďaři byli poraženi, Ann. Fuld. ad a. 902. Další zprávu o maďarské porážce přináší Annal. Saxo ad a. 906.

² Jde o parafrázi listu bavorského episkopátu z r. 900, kde se praví, že Moravané přijali do své země množství Maďarů a poslali s nimi své pseudokřesťany proti Bavorům.

a biskupy, ať je zastraší svým bleskem. Je prý žádoucí, aby papež více dbal na Bavorsy, kteří obnovili moc Říma, než na Moravy, kteří římskou svrchovanost ničí a kteří, když se zmocnili otěží (prostřednictvím takovýchto vyslanců) římského biskupa, pokoušejí se prý odpadnout od krále Ludvíka. Bavoři — jak posvěcení, tak svěští — nestojí prý ve službě pro víru křesťanskou za žádným národem a Slované a Moravané prý jimi budou ujařmeni, ať chtějí či nechtějí.¹

IV, XXI 8 Kusala... pošle poselství k Ludvíkovi¹ a k svým sousedům Bavorům, že Maďaři... budou vždy pamětlivi tohoto dobrodiní: nadto slíbují, že sami svými zbraněmi zkrátí Moravu a podrobí ji Bavorům. Germánský král a velmoži tomu důvěřují a stvrdí mír.² Rovněž Vratislav,³ vladař zadního Polska a Venedů, je v tomto spolku shledán jako nám věrný.

IV, XXI 9 Nato Maďaři pod záminkou spolku uzavřeného s Bavorsy napadnou Moravy¹ jakožto nepřátele Bavorů a naplní všechno požáry, vražděním a nářkem: krále Mojmira a Svatopluka zabijí v boji a uchvátí pro sebe část Moravy. Potom s nějakými Moravy (kteří pohrdali křesťanským náboženstvím a byli pro starou řevnivost naplnění nenávisť vůči Bavorům)²

num (sicuti Imperator Otto secundus Caesar Augustus in diplomate, quod dedit Pilegrino Bathavensi episcopo, et is in epistola ad Benedictum septimum Pont. Max. data refert) invadunt. Pars aquilonarem ripam Danubii usque ad Anassi hostia sibi destinat. Rex Cussal alteram oram sibi deposcit. Erat autem tum Baioaria latissima, a septentrione et occidente et Austro (uti nunc quoque est) Francis, Boemis, Moravis, Lyco et Suevis atque Italiae continua fuit.

477 **IV, XXI 11** Cussal ... castra ad Phischam amnem infra Viennam Austriae cum principibus suis locat. At partem eius exercitus ... Luitpoldus adsecutus de improviso inopinatos adgreditur ... caeteros in fugam dat, caedit, prosternit usque ad Presburg, nunc primam Ungariae urbem. Ubi traecto Histro Cussalem victoria cum suis exultantem invadit, ... regem cum maximo procerum suorum numero ad superiorem amnem Phischam interfecit.

448 **IV, XXI 17** Fit igitur frequens conventus Boiorum Rasuelstadii, praesentibus quos iam numeravi, episcopis et dynasta Ariboneque limitis praefecto. Quadraginta amplius nobiles iurarunt, portoria ita exacta esse, sicuti hisce legibus, quas tum tulere, comprehenditur.

Merces, naves improfessae publicae sunt. Navis quae ab Occidentali regno venit, posteaquam sylvam Bathavensem preatergressa est, sive Rosdor-

vpadnou ve dvojitém šiku do království bavorského (tak jak o tom hovoří císař Otto II. Caesar Augustus v listině, již vydal Piligrimovi, biskupu pasovskému, a ten zase v listě adresovaném papeži Benediktu VII.)³. Část si pro sebe určí severní břeh Dunaje až k ústí Enže. Král Kusala si žádá druhý břeh.⁴ Byly pak tehdy Bavorsy velmi rozlehlé a na severu, západu a jihu (tak je tomu i dnes) sousedily s Franky, Čechy, Moravy, Lechem a Šváby a Itálií.

IV, XXI 11 Kusala se svými předáky umístí tábor u řeky Fischy pod austrijskou Vídní. Avšak část jeho vojska... sledoval Luitpold: znenadání je napadne, když ti nic netušili..., a obrátí ostatní na útěk, pobijí je a ničí až k Bratislavě,¹ nynějšmu hlavnímu městu Uher. Zde překročí Dunaj, vpadne na Kusalu, který se svou družinou jásá nad vítězstvím..., a u uvedené řeky Fischy zabije krále i s převelikým počtem velmožů.²

IV, XXI 17 Koná se tedy početné shromáždění Bavorů v Raffelstetten za přítomnosti vzpomenuých biskupů, vladaře a správce pomezí Aribona. Více než čtyřicet urozených lidí se přísahou zavázalo, že budou vymáhat cla tak, jak je to obsaženo v těchto zákonech, jež tehdy vydali.¹

Zboží a lodi nesloužící obchodu buďtež volné.

Loď, která připlouvá ze západního království, jakmile propluje kolem

³ Benedikt VII. byl papežem v l. 874–983; v listu (CDB I, 33) se hovoří, že na Moravě byla čtyři biskupství (cf. list bavor. episk. z r. 900, CDB I, 30) až do dob, kdy Maďaři napadli Bavorsko.

⁴ Podle podaného popisu jde zřejmě o maďarský nájezd r. 900, Ann. Fuld. ad a. 900.

IV, XXI 11

¹ Bratislava se připomíná pouze r. 907, Ann. Iuvav. maximi ad a. 907.

² Jde o r. 904, Ann. Alam. ad a. 904.

IV, XXI 17

¹ Shromáždění spadá do let 904/5, CDB I, 31.

phii, sive alibi venundandi gratia appellitur, semidrachmam, hoc est unum scutatatum pendat: si infra Lintziium tendit, semimodios tres, hoc est tres scaphulas salis solvat: copia postea sit cuique, quolibet versus Boiemiam distrahendi gratia vehi. | De mancipiis, caeterisque rebus nihil penditur. Boius domum salem transvehens, nihil pendit. Boii, Sclavi, bobus, caballis, clitelis, ut victium emant commeantes, immunes sunt.

Naves Tranorum nil praestant.

Carri, clitellarii, qui Anassum transeunt, scaphulam praebent. Venedi, qui de Rugiis, Boiemis mercandi gratia veniunt, de clitella unum scutatatum tribuunt: de mancipio caballis venditis, Saicam unam. Venedi vero in Boiaria incolentes, ementes, vendentes nil tribuunt. Naves salinariae sylvam Bathavensem egressae, nil pendant, donec ad Ebersperg veniant: si quis ad Moraviam navigat, de nave solidum solvat. Mercatores Iudaei, undecunque sint, de rebus et mancipiis iustum pendant vectigal.

lesa Pasovského a přistane at v Rosdorfu či někde jinde kvůli prodeji, necht platí půldrachnu, to jest jeden skoty; jestliže pluje pod Linec, necht platí tři půlnodie, to jest tři skapule soli: necht má pak každý možnost plout za prodejem kamkoliv směrem k Čechám. Z otroků a ostatních věcí se nic neplatí. Bavor přivážející si domů sůl neplatí nic. Bavoři a Slované necht neplatí nic z volů, koní a ze soumara, přicházejí-li, aby si koupili potravu.

Lodi z Travenka neplatí nic.

Vozy a spřežení mezků, přepravující se přes Enzi, platí skapuli. Venedové, kteří přicházejí za obchodem z kraje Rugiů,² platí za jednoho mezka jeden skoty: ze zisku z prodeje koní jednu saiku. Venedové však, kteří bydlí v Bavorech, neplatí z koupě a prodeje nic. Lodi se solí, překročivše Pasovský les, necht nic neplatí, pokud nepřiplují k Ebersbergu.³ Jestliže se někdo plaví k Moravě, necht platí z lodi jeden solid. Židovští kupci, ať jsou odkudkoliv, ať platí ze zboží i z otroků zákonitý poplatek.

² De Rugis se vztahuje patrně na starý Rugiland, tj. v 9. stol. na území staré Moravy na sever od Dunaje, cf. E. Zöllner, Rugier oder Russen in der Raffelstettner Zollordnung, MÖGf 60, 1962.

³ Eporesburg.

Sbírky pramenů — Fontium conspectus

- Aeneae Sylvi* De Bohemorum origine ac gestis historia, Basileae 1575.
Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters und der Neuzeit (Freiherr vom Stein Gedächtnisausgabe), ed. R. Rau et al., vol. V, VI, VII, IX, Darmstadt — Berlin 1955—1960.
Ioannis Aventini Annalium Boiorum libri VII, ed. N. H. Gundlingius, Lipsiae 1710.
Th. Bitterauf, Die Traditionen des Hochstiftes Freising I., Quellen und Forschungen zur bairischen und deutschen Geschichte, N. F. IV, München 1905.
J. Boehmer—E. Mühlbacher—K. Lechner, Regesta imperii I., Die Regesten des Kaiserreichs unter den Karolingern, 751—918, Innsbruck 1900.
Böhmische Annalen, ed. K. F. Stump, Slavische Bibliothek II, 301—303.
Antonii Bonfinii Rerum Hungaricarum decades quinque, ed. Ch. Erdödy, Posonii 1744.
M. Bouquet, Recueil des historiens des Gaules et de la France, vol. VI, VII, VIII, Paris 1738—1904.
Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, ed. A. Boček, vol. I., Olomouc 1836. [CDM]
Codex diplomaticus regni Bohemiae, ed. G. Fridrich, vol. I., Praha 1904, [CDB]
Constantine Porphyrogenitus De administrando imperio, ed. Gy. Moravcsik—R. J. H. Jenkins, vol. I. Budapestini 1949; vol. II: London 1962.
Conversio Bagariorum et Carantanorum, ed. M. Kos, Ljubljana 1936.
Ioannis Dlugossi Historiae Polonicae libri XIII, Lipsiae, 1711.
F. Dölger, Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches I., München — Berlin 1924.
Fontes Historiae Bulgaricae (Izvori za blgarskata istorija), vol. VII, Sofia 1960.
Fontes rerum Bohemiarum, ed. J. Emler, vol. I.—VII, Praha 1873—1932 [FRB].
F. A. Gombos, Catalogus fontium historiae Hungaricae, vol. I—IV, Budapestini 1937—1943.
Granum catalogi praesulum Moraviae, ed. J. Loserth, Archiv für österreichische Geschichte 78 (1892), 63—97.
F. Grivec—F. Tomšič, Constantinus et Methodius Thessalonicenses, Zagreb 1960.
F. W. Hauthaler, Salzburger Urkundenbuch, Salzburg 1898.
B. Havránek—J. Daňhelka, Nejstarší česká rymovaná kronika tak řečeného Dalimila, Praha 1958.
M. Heuswieser, Die Traditionen des Hochstiftes Passau, Quellen und Forschungen zur bayrischen Geschichte, N. F. VI, München 1930.
Historiae Hungaricae fontes domestici, ed. M. Florianus, Lipsiae—Budapestini 1881—1885.
F. Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev ve srednjem veku I—II, Ljubljana 1902—1906.
P. A. Lavrov, Materialy po istorii voznikovenija drevnejšej slavjanskoj pis'mennosti, Leningrad 1930.
Monumenta Germaniae historica, inde ab anno Christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum, *Epistolae*, vol. VIII, Berolini 1887. (MGH Epistolae)
Monumenta Germaniae historica... Necrologia Germaniae, Vol. V, Berolini 1886. (MGH Necrologia)
Monumenta Germaniae historica... Poetae Latini aevi Carolini, vol. I, ed. E. Dümmler, Berolini 1880—1881. [MGH Poetae]
Monumenta Germaniae historica... Scriptores, vol. I—XXXII, ed. G. H. Perzt et al., Hannoverae — Lipsiae 1826—1934. [MGH SS]
Monumenta Germaniae historica... Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae historicis recudi fecit G. H. Pertz et al., vol. I—LXI, Hannoverae—Lipsiae—Berolini 1839—1935. [MGH SRG]
Monumenta Germaniae historica... Scriptores rerum Germanicarum, Nova Series, vol. I—XII, Vimariae 1922—1959. [MGH SRG-NS]
Monumenta Germaniae historica... Scriptores rerum Langobardicarum et Italicarum saec. VI—IX Hannoverae 1878.

Monumenta Germaniae historica..., *Scriptores rerum Merovingicarum*, vol. II, ed. B. Krusch, Hannoverae 1888.

Monumenta historica ducatus Carinthiae, vol. I, ed. A. von Jaksch, Klagenfurt 1896.

Monumenta Poloniae historica, ed. A. Bielowski, vol. 1—6, Kraków—Lwów 1864—1893.

[MPH]

Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, ed. F. Rački, vol. XXVI, Zagrabiae 1894.

V. Mošin, *Ljetopis popa Dukljanina*, Zagreb 1950.

S. P. Obnorskij—S. G. Barchudarov, *Chrestomatija po istorii ruskogo jazyka I*, Moskva 1952.

F. Pastrnek, *Dějiny slovanských apoštolů Cyrilla a Methoda*, Praha 1904.

Povest vremennyx let, ed. A. A. Šachmatov, Peterburg 1916—1917.

Povest vremennyx let, D. S. Lichačev—B. A. Romanov, red. V. P. Adrianova—Peretc, Moskva—Leningrad 1950.

F. Rački, *Documenta historiae Croatiae periodum antiquam illustrantia*, Zagrabiae 1877.

Scriptores rerum Hungaricarum veteres..., ed. J. G. Schwandtner, vol. I—III, Vindobonae 1746...

Scriptores rerum Hungaricarum, ed. E. Szentpétery, vol. I—II, Budapestini 1937—1938.

[SRH]

F. Šišić, *Ljetopis popa Dukljanina*, Beograd—Zagreb 1928.

Toma Archidiacon, *Kronika (Thomae Archidiaconi Historia Salonitana)*, ed. V. Rismondo, Split 1960.

Urkundenbuch des Landes ob der Enns, Wien 1852—1906.

Commentarii et disputationes

Seznam hlavní literatury

- Babić V., *Hrvatske zemlje u ranofeudalno doba (od VII. do XII. stoljeća)*, in: *Historija naroda Jugoslavije I*, Zagreb 1953.
- Barada M., *Topografija Porfyrogenetove Paganije*, Starohrvatska prosvjeta, Nova Serija II, 1928.
- Barišić F., *Le siège de Constantinople par les Avars et les Slaves en 626*, Byzantion XXIV, 1954.
- Bartoňková D., *Tendenčnost franských zpráv k dějinám Velké Moravy (Několik poznámek)*, Sbor. fil. fak. BU E 9, 1964.
- Bartoňková D., *Uherské písemné prameny o Velké Moravě*, Sbor. fil. fak. BU E 10, 1965.
- Bartůňek V., *Život sv. Cyrila a Metoděje*, in: *Solušiti bratři, 1100 let od příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Moravu*, Praha 1962, 9 seq.; *Leben und Wirken der heil. Cyrill und Method*, in: *Sancti Cyrillus et Methodius, Leben und Wirken*, Praha 1963, 9 seq.
- Bartoš F. M., *Kníže Bořivoj na Moravě a založení Prahy*, in: *Josef Dobrovský 1753—1953*, Praha 1954.
- Beneš P., *Quelques traces de relations entre la Grande Moravie et la Romania danubienne*, Sbor. fil. fak. BU E 10, 1965.
- Bogyay T. v., *Die Kirchenorte der Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, Südost-Forschungen XIX, 1960.
- Bosl K., *Kyryll und Method, ihre Stellung und Aufgabe in der römischen Kirchenorganisation zwischen Ost und West*, Zeitschrift f. bayer. Landesgeschichte 27, 1964.
- Bosl K., *Probleme der Missionierung des böhmisch-mährischen Herrschaftsraumes*, in: *Cyryllo-Methodiana, Zur Frühgeschichte des Christentums bei den Slawen 863—1963*, Köln—Graz 1964.
- Bresslau H., *Die ältere Salzburger Annalistik*, Abh. d. preuss. Akad. d. Wiss., Phil.-Hist. Kl. 1923, Berlin 1924.
- Bretholz B., *Geschichte Mährens I/1*, Brno 1893; *Dějiny Moravy I/1*, Brno 1896.
- Bulín H., *Podunajští Abodriti*, Slovanské hist. studie III, Praha 1960.
- Bulín H., *Slezsko a Říše velkomoravská*, Slezský sborník 58, 1960.
- Bulín H., *Počátky státu veletského*, Právně historické studie V, 1959.
- Büdinge M., *Österreichische Geschichte*, Leipzig 1858.
- Cibulka J., *Velkomoravský kostel v Modré a začátky křesťanství na Moravě*, Praha 1958.
- Csóka J. L., *Ki volt Anonymus?*, Magyar Nyelv 58, 1962.
- Cyryllo-Methodiana*, Köln—Graz 1964.
- Cervinka I. L., *Slované na Moravě a Říše velkomoravská*, Brno 1928.
- Češi a Poláci v minulosti I*, Praha 1964.
- Dějiny Slovenska I*, Bratislava 1961.
- Dekan J., *Príspevok k otázke politických hraníc Veľkej Moravy*, Historica Slovaca V, 1947.
- Dekan J., *Začiatky slovenských dejín a Ríša velkomoravská*, Slovenské dejiny II., Bratislava 1951.
- Dekan J., *Devtn a Velká Morava*, Příroda a společnost I, 1961.
- Dějiny české literatury I*, Praha 1959.
- Dittrich Z. R., *Christianity in Great Moravia*, Bijdragen van der Institut voor middeleeuwse Geschiedenis der Rijksuniversiteit te Utrecht XXXIII, Groningen 1962.
- Dobiáš J., *Seit wann bilden die natürlichen Grenzen von Böhmen auch seine politische Landesgrenzen?*, Historica VI., 1963.
- Dobiáš J., *Dějiny československého území před vystoupením Slovanů*, Praha 1964.
- Donnert E., *Studien zur Slawenkunde des deutschen Frühmittelalters*, Wiss. Zeitschrift d. F. Schiller-Universität Jena XII, Ges. u. Sprachwiss. Reihe, Heft 2/3, 1963.

- Dřimal J., *Připojení Moravy k českému státu za knížete Oldřicha*, Čas. Matice moravské 48, 1948.
- Dudík B., *Mährens allgemeine Geschichte I*, Brno 1860; *Dějiny Moravy I*, Praha 1875.
- Dujčev I., *Vztahy mezi Čechy, Slováky a Bulhary ve středověku*, in: Československo-bulharské vztahy v zrcadle staletí, Praha 1963, 11seq.
- Dujčev I., *Die Responsa Nicolai I. papae ad consultu Bulgarorum als Quelle für die bulgarische Kirchengeschichte*, Wien 1949.
- Dämmler E., *Geschichte des Ostfränkischen Reiches I—III*, Leipzig 1862—1865, 1888².
- Dämmler E., *St. Gallische Denkmäler*, Mitt. d. antiquar. Gesellschaft in Zürich XII/6, 1859.
- Dämmler E., *Pilgrim von Passau und das Erzbistum Lorch*, Leipzig 1854.
- Dämmler E., *Über die südöstlichen Marken des fränkischen Reiches unter den Karolingern 795—907*, Archiv f. Kunde d. österr. Gesch. X, 1853.
- Duthilleul P., *L'évangélisation des Slaves. Cyrill et Méthode*, Tournai 1963.
- Dvorník F., *Les Slaves, Byzance et Rome au IXe siècle*, Paris 1926.
- Dvorník F., *Les Légendes de Constantin et de Méthode vnes de Byzance*, Praha 1933.
- Dvorník F., *The Making of Central and Eastern Europe*, London 1949.
- Dvorník F., *The Slavs, Their Early History and Civilization*, Boston 1956.
- Dvorník F., *Die Bedeutung der Brüder Cyrill und Method für die Slaven- und Kirchengeschichte*, Prolegomena ad Acta Congressus historiae Slavicae Salisburgensis (Annales Institutii Slavici I/1), Wiesbaden 1964.
- Dvorník F., *Byzantium, Rome, the Franks, and the Christianization of the Southern Slavs*, in: Cyrillo-Methodiana 85 seq.
- Eisner J., *Devínská Nová Ves*, Bratislava 1952.
- Erben K. J., (J. Dolanský, A. Florovskij), *Nestorův letopis ruský*, Praha 1954.
- Fasoli G., *Le invasioni ungheresi in Europa nel secolo X.*, Firenze 1945.
- Fehér G., *Beiträge zum Problem des ungarisch-slavisches Zusammenlebens*, Acta Archeologica VIII, 1957.
- Fehér G., *Die Landnehmenden Ungarn und ihr Verhältnis zu den Slaven des mittleren Donaubeckens*, Studia Slavica III, 1957.
- Fiala Z., *Vztah českého státu k Německé říši do počátku 13. stol.*, Sborník historický 6, 1959.
- Goffart W., *The Fredegar's Problem Reconsidered*, Speculum 38, 1963.
- Грацианский Н. П., *Славянское царство Само*, Исторический журнал 5—5, 1943.
- Грацианский Н. П., *Деятельность Константина и Мефодия в Великоморавском княжестве*, Вопросы истории I, 1945.
- Grafenauer B., *Razvoj in struktura države karantanskih Slovanov od VII. do IX. stoletja*, Jugoslav. istor. časopis 3, 1963.
- Grafenauer B., *Novejša literatura o Samu i njeni problemi*, Zgodovinski časopis IV, 1950.
- Grafenauer B., *Nekaj vprašanj iz dobe naseljevanja južnih Slovanov*, Zgodovinski časopis IV, 1950.
- Grafenauer B., *Prilog kritici izvještaja Konstantina Porfirogeneta o doseljenju Hrvata*, Historijski zbornik V, 1952.
- Grafenauer B., *Vprašanje konce Koceljeve vlade u Spodnji Panoniji*, Zgodovinski časopis VI—VII, 1952—1953.
- Grafenauer B., *Slovenci u rano feudalno doba (od VII. do XII. stoljeća)*, in: Historija naroda Jugoslavije I, Zagreb 1953, 137 seq.
- Grafenauer B., *Beziehungen der Slaven zu den Awaren und ihre wirtschaftlich-soziale Grundlagen bis zur Belagerung von Konstantinopel (626)*, X. Congr. inter. di sc. stor., Roma 1955.
- Graus F., *Rex — dux Moraviae*, Sbor. fil. fak. BU C 7, 1960.
- Graus F., *Origines de l'état et de la noblesse en Moravie et en Bohême*, Revue des études Slaves 39, 1961.
- Graus F., *Říše velkomoravská, její postavení v současné Evropě a vnitřní struktura* (Konf. o Velké Morave a byz. misii Brno—Nitra 1963); *L'Empire de Grande Moravie, sa situation dans l'Europe de l'époque et sa structure intérieure*, Praha 1963.
- Graus F., *Velkomoravská říše v české středověké tradici*, ČsČH 11, 1963.
- Graus F., *Raně středověké družiny a jejich význam při vzniku státu ve střední Evropě*, ČsČH 13, 1965.
- Graus F., *Die Entstehung der mittelalterlichen Staaten in Mitteleuropa*, Historica X, 1965.
- Греков Б. Д., *Русская Русь*, Москва 1949; *Русьская Русь*, Praha 1953.
- Grivec F., *Konstantin und Method, Lehrer der Slaven*, Wiesbaden 1960.
- Гротъ К. Н., *Моравия и Магары съ половины IX до начала X века*, Санктпетербургъ 1881.
- Grünwald R., *Wogastisburg, Vznik a počátky Slovanů II*, 1958.

- Gumpłowicz L., *Początki biskupstwa krakowskiego*, Przegląd Historyczny 1907.
- Gyóni M., *Les Volochs des Annales primitives de Kiev*, Études slaves et roumaines 2, 1949.
- Györffy Gy., *Adatok a románok XIII. századi történetéhez és a román állam kezdeteihez*, Történelmi Szemle 7, 1964.
- Györffy Gy., *Das Güterverzeichnis des griechischen Klosters zu Szévaszentdemeter (Sremska Mitrovica) aus dem 12. Jh.*, Studia Slavica 5, 1959.
- Györffy Gy., *Tanulmányok a magyar állam eredetéről*, Budapest 1959.
- Györffy Gy., *Geographia historica Hungariae tempore stirpis Arpadianae*, Budapest 1963.
- Györffy Gy., *Die Erinnerung an das Grossmährische Reich in der mittelalterlichen Überlieferung Ungarns*, Budapest 1963.
- Györffy Gy., *Kronikánk és a magyar őstörténet*, Budapest 1948.
- Györffy Gy., *Formation d'états au IXe siècle suivant les „Gesta Hungarorum“ du Notaire Anonyme*, in: Nouvelles études historiques I, 1965, 27 seq.
- Györy J., *Gesta regum — Gesta nobilium*, Budapest 1948.
- Halaga O., *Slovanské osídlení Potisia a východoslovenské gréckokatolíci*, Košice 1947.
- Halaga O., *Solné hrady v Potiši a rano feudální pohraničí*, Nové obzory 4, 1962.
- Hauptmann L., *Politische Umwälzungen unter den Slaven vom Ende des sechsten Jahrhunderts bis zur Mitte des neunten*, Mitt. d. Inst. f. österr. Geschichtsforschung 36, 1915.
- Hauptmann L., *Mejna grofija spodnjepanonska*, Rozprave ZDHV 1, 1923.
- Hauptmann L., *Postanek in razvoj frankovskih mark ob srednji Donavi*, Čas. za slov. jezik, knjiz. i zgodov. II, 1920.
- Hauptmann L., *Les rapports des Byzantins avec les Slaves et les Avars pendant la seconde moitié du VIe siècle*, Byzantion IV, 1929.
- Hauptmann L., *Uloga Velikomoravske države u slavensko-njemačkoj borbi za Podunavlje*, Rad JAZU, Zagreb 1932.
- Hauptmann L., *Staroslovenska družba in obred na Knežjem kamnu*, Ljubljana 1954.
- Hauptmann L., *Dolazak Hrvata*, Zbornik kralja Tomislava, Zagreb 1925.
- Havlík L., *K otázce karolínského kolonisače a slovanského osídlení Dolních Rakous v 9. stol.*, Slovanské hist. studie III, 1960.
- Havlík L., *Územní rozsah Velkomoravské říše v době posledních let vlády krále Svatopluka*, Slovanské studie III, 1960.
- Havlík L., *K otázce jižní hranice Moravy v době Boleslava Chrabrého*, Stud. z dziejów pol. i czechosłow. I, 1960.
- Havlík L., *Tři kapitoly z nejstarších česko-polských vztahů*, Slovanské hist. studie IV, 1961.
- Havlík L., *Starí Slované v rakouském Podunaví v době od 6. do 12. stol.*, Rozpravy ČSAV 73/9, Praha 1963.
- Havlík L., *Byzantská mise a Velká Morava*, Sbor. Matice moravské 82, 1963.
- Havlík L., *Velká Morava a Franská říše*, Historické studie VIII, 1963.
- Havlík L., *Slované ve Východní marce v 9.—II. stol.*, Slavia Antiqua XI, 1964.
- Havlík L., *Constantine and Methodius in Moravia*, Sbor. fil. fak. BU C 11, 1964.
- Havlík L., *Velká Morava a středoevropskí Slované*, Praha 1964.
- Havlík L., *Slované v anglosaské chorografii Alfréda Velikého*, Vznik a počátky Slovanů V, 1964.
- Havlík L., *Die alten Slaven im österreichischen Donauegebiet*, Österreich in Gesch. und Literatur 9/4, 1965.
- Havlík L., *O politických osudech a zahraničních vztazích státu a říše Moravanů*, in: O počátkoch slovanských dejín, Bratislava 1965.
- Havlík L., *The Relationship between the Great Moravian Empire and the Papal Court in the Years 880—885 A.D.* (App.: Zwentibold rex Marchensium), Byzantinoslavica 26, 1965.
- Havlík L., *Gens Maravorum*, in: Strážnice 1946—1965, Brno 1966.
- Hejl E., *Византийское посольство в Великую Моравию — на политическом фоне тогдашней Европы*, in: Magna Moravia, Opera Univ. Purk. Brun. 102, Praha 1965.
- Hellmann M., *Grundfragen slawischer Verfassungsgeschichte des frühen Mittelalters*, Jahrb. f. Gesch. Osteuropas 2, 1954/55.
- Hessler W., *Die Anfänge des deutschen Nationalgefühls in der ostfränkischen Geschichtsschreibung des 9. Jh.*, Berlin 1943.
- Hirsch P., *Widukinds Sächsische Geschichten*, Leipzig 1931.
- Historia Polski I/1, Warszawa 1957.
- Hodinka A., *Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai*, Budapest 1916.
- Holinka R., *Svatý Vojtěch*, Praha 1947.
- Honigmann E., *Studies in Slavic Church History. B. Archeveque ignatien de Moravie, rival de St. Méthode*, Byzantion XVII, Amer. Ser. III, 1944—1945.

- Hošek R., *Antique Traditions in Great Moravia*, in: Magna Moravia, Opera Univ. Purk. Brun. 102, Praha 1965.
- Hrubý V., *Staré Město — velkomoravské pohřebiště Na valách*, Praha 1955.
- Hrdina K., *Kosmova kronika česká*, Praha 1949.
- Huber A., *Die Ausdehnung des Grossmährischen Reiches nach Südosten*, Mitt. d. Inst. f. österr. Geschichtsf. II, 1881.
- Hýbl F., *Dějiny národa bulharského*, Praha 1930.
- Chaloupecký V., *Dvě studie z dějin Podkarpatska, I. Súl z Bulharsku (892), II. Kdy bylo horní Potoší připojeno k Uhrám*, Sbor. Fil. fak. Univ. Komenského III.
- Chaloupecký V., *Staré Slovensko*, Bratislava 1923.
- Chaloupecký V., *Česká hranice východní v X. stol.*, ČČH 32, 1926.
- Chaloupecký V., *Uherská politika Přemysla Otakara II.*, Pekařův sborník I., Praha 1930.
- Chaloupecký V., *Znak Slovenska*, Fridrichův sborník, Praha 1931.
- Chaloupecký V., *Considérations sur Samon, le premier roi des Slaves*, Byzantinoslavica II, 1950.
- Chaloupecký V., *Prameny X. stol., Svatováclavský sborník II/2*, Praha 1939.
- Choc P., *Sámova říše a její zápasy*, Historie a vojenství 1957/1.
- Истрин В. М., *Хроника Георгия Амартола I*, 1920.
- Истрин В. М., *Моравская история славян и история поляно-руси как предполагаемые источники Начальной русской летописи*, Byzantinoslavica III, 1931, IV, 1932.
- Jacob H., *Das Alodivum Wigastesrode*, Forschungen und Fortschritte 1963.
- Jacob K., *Quellenkunde der deutschen Geschichte im Mittelalter*, Bd. 1, Berlin 1949.
- Jakobson R., *Minor Native Sources for the Early History of the Slavic Church*, Harvard Slavic Studies II, 1954.
- Jelić L., *Duvanjski sabor*, Vjesnik Hrvat. arheol. društva, n. s. X, 1908—1909.
- Јиречек К. (—Радонья Ј.), *История Слба*, Београд 1952.
- Kaindl R. F., *Studien zu den ungarischen Geschichtsquellen*, Archiv f. österr. Gesch. 81, 91, 1894, 1902.
- Klebel E., *Eine neu aufgefunden Salzburger Geschichtsquelle*, Mitt. d. Ges. f. Salz. Landeskunde LXI, 1921.
- Klebel E., *Die Ostgrenze des karolingischen Reiches*, Jahrb. f. Landeskunde von Niederösterreich, N. F. XXI, 1928; dále in: Die Entstehung des deutschen Reiches, Darmstadt 1955.
- Kollautz A., *Die Awaren*, Saeculum V, 1954.
- Koller H., *Der „mons Comagenus“*, Mitt. d. Inst. d. österr. Geschichtsf. 71, 1963.
- Koller H., *Die Awarenkriege Karls des Großen*, Mitt. d. österr. Arbeitsgem. f. Ur- u. Frühgeschichte XV, 1964.
- Kosáry D., *Bevezetés a Magyar történelem forrasaiba és irodalmába I.*, Budapest 1951.
- Kos M., *O bolgarskem knezu Alcioku in slovenskem knezu Valuku*, Šišićev zbornik, Zagreb 1929.
- Kos M., *K historii kniežata Pribinu a jeho doby*, in: Řiša velkomoravská, Bratislava 1935².
- Kovács E., *Magyar-esek történelmi kapcsolatok*, Budapest 1952.
- Kovács E., (—Novotný J.), *Maďari a my*, Praha 1959.
- Králik O., *Privilegium Moraviensis ecclesiae*, Byzantinoslavica 21, 1960.
- Kučera M., *Slováci i Poliaci v minulosti*, Sbor. fil. fak. Univ. Komen. XII—XIII, 1961—1962.
- Kučera M., *Vývoj solného monopolu na Slovensku v staršom stredoveku*, Sbor. fil. fak. Univ. Komen. XV, 1964.
- Labuda G., *Studia nad początkami państwa polskiego*, Poznań 1946.
- Labuda G., *Pierwsze państwo słowiańskie — Państwo Samona*, Poznań 1949.
- Labuda G., *Patřili Slované korutanští k řiši Samově?*, ČČH 48—49, 1949.
- Labuda G., *Wogastis-Burg*, Slavia Antiqua II, 1949—1950.
- Labuda G., *Polska, Czechy, Niemcy i związek Wielecki w wieku X.*, Fragmenty dziejów Słowiańszczyzny zachodniej I, Poznań 1960.
- Labuda G., *Utrata Morav přes państwo polskie w XI. w.*, Stud. z dziejów pol. i czechosł. I, 1960.
- Labuda G., *O rzekomej utracie Kralova přes Czechůw w roku 999*, Slavia Occidentalis 20, 1960.
- Lanckorońska K., *Studies on the Roman-Slavonic Rite in Poland*, Roma 1961.
- Lehr W., *Pilgrim von Passau und die Lorcher Fälschungen*, Berlin 1909.
- Lhotský A., *Quellenkunde zur mittelalterlichen Geschichte, Österreichs MIÖGf*, Egb. XIX, Graz—Köln 1963.
- Löwe H., *Der Streit um Methodius*, Quellen zu den nationalkirchlichen Bestrebungen in Mähren und Pannonien im 9. Jh., Köln 1948.
- Łowmiański H., *Początki Polski I—II.*, Warszawa 1963.
- Lüttich R., *Ungarnzüge in Europa im 10. Jh.*, Hist. Studien 84, 1910.
- Macartney C. A., *The Magyars in the 9th Cent.*, Cambridge 1930.
- Macartney C. A., *Pascua Romanorum*, Századok 74, 1940.
- Macartney C. A., *The Medieval Hungarian Historians. A Critical and Analytical Guide*, Cambridge 1953.
- Macartney C. A., *The Hungarian National Chronicle*, Mediaevalia et Humanistica XVI, 1964.
- Macartney C. A., *Studies on the early Hungarian historical sources*, Budapest 1940.
- Macúrek J., *Dějiny Maďarů a uherského státu*, Praha 1934.
- Macúrek J., *Dějepisectví evropského východu*, Praha 1946.
- Macúrek J., *La mission byzantine en Moravie au cours des années 863—885 et la portée de son héritage dans l'histoire de nos pays et de l'Europe*, in: Magna Moravia, Opera Univ. Purk. Brun. 102, Praha 1965.
- Magna Moravia, Opera Univ. Purk. Brun. 102, Praha 1965.
- Magyarország története I/1. Magyarország története a korai és virágzó feudális korszakában, Budapest 1957.
- Mal J., *Probleme aus der Frühgeschichte der Slowenen*, Ljubljana 1939.
- Marozali H., *Ungarns Geschichtsquellen im Zeitalter der Arpaden*, Berlin 1882.
- Mayer Th., *Zu Fredegars Bericht über Slawen*, Mitt. d. Inst. f. österr. Geschichtsforschung, Ergbd. II, 1929.
- Melich J., *Swantopulk*, Magyar Nyelv XVIII, 1922.
- Melich J., *A honggalálaskori Magyarország*, Budapest 1925—1929.
- Melich J., *Bolgarok és szlávok*, Magyar Nyelv XVII, 1921.
- Melik V., *Vprašanje bitke pri Ljubljani v dobi madžarskih napadov*, Zgodov. čas. VI—VII, 1952—1953.
- Mikkola J. J., *Samo und sein Reich*, Archiv f. slaw. Phil. 42, 1929.
- Mitscha-Märheim H., *Oberleis, Niederleis von der Urzeit zum Mittelalter*, Jahrb. f. Landeskunde von Niederösterreich 32, 1955/1956.
- Mitteis H., *Der Staat des hohen Mittelalters*, Grundlinien einer vergleichenden Verfassungsgeschichte des Lehnzeitalters, Weimar 1948.
- Molnár E., *A magyar társadalm története oskörtől az Árpádkorig*, Budapest 1949.
- Moravcsik Gy., *Zur Geschichte der Onoguren*, Ungarische Jahrbücher 10, 1930.
- Moravcsik Gy., *Byzantine Christianity and the Magyars in the first Period of the Migration*, Amer. Slav. and East Europ. Review 5, 1948.
- Niederle L., *Slovanské starožitnosti*, I—IV., Praha 1901—1924.
- Niederle L., *Avafi a Slované*, Obzor praehist. 9, 1930—1935.
- Николюский Н. К., *К вопросу о следах мораво-чешского влияния на литературных памятниках домонгольской эпохи*, Вестник АН СССР, No. 8—9, 6—18.
- Николюский Н. К., *Повесть временных лет как источник для истории начального периода русской письменности и культуры*, К вопросу о древнейшем русском летописании, Вып. первый I—IX, Сborník по русскому языку и словесности II/1, 1930.
- Novotný V., *České dějiny I/1, 2*, Praha 1912, 1913.
- Oettinger K., *Das Werden Wiens*, Wien 1951.
- Ostrogorsky G., *Geschichte des byzantinischen Staates*, München 1952.
- Pais D., *Magyar Anonymus*, Budapest 1926.
- Peřař J., *Die Wenzels- und Ludmila-Legenden und die Echtheit Christians*, Praha 1906.
- Первоуль И. О., *Славяне, их взаимные отношения и связи I—III*, Варшава 1886—1893.
- Петров П., *Покрестване на българиите*, Исторически преглед XXI, 1965.
- Pirchegger H., *Karantänien und Unterpannonien zur Karolingerzeit*, Mitt. d. Inst. f. österr. Geschichtsforschung 33, 1912.
- Pothast A., *Wegweiser durch die Geschichtswerke des europäischen Mittelalters bis 1500*, T. 1—2, Berlin 1896;
- Repertorium fontium historiae mediæ ævi primum ab Augusto Pothast digestum nunc cura collegii historicorum e pluribus nationibus emendatum et auctum*, I. series collectionum, Romae 1962.
- Potkański K., *Kraków przed Piastami*, Rozpr. Pol. Akad. Um. 1898.
- Poulik J., *Starí Moravané budují svůj stát*, Gottwaldov 1960.
- Poulik J., *Dvě velkomoravské rotundy v Mikulčicích*, Praha 1963.
- Poulik J., *Archeologické výzkumy a Velká Morava*, Archeolog. rozhledy XV/5, 1963.
- Poulik J., *Archeologické výzkumy a Velká Morava*, Archeolog. rozhledy XV/5, 1963.
- Preidel H., *Die Anfänge der slavischen Besiedlung Böhmens und Mährens I.*, Gräffelfing 1954.
- Ratkoř P., *Velkomoravská říša*, Dejiny Slovenska I, Bratislava 1961.
- Ratkoř P., *K otázce hranic Velkej Moravy a Bulharska*, Hist. čas. III, 1955.
- Ratkoř P., *Východní oblasti Velkej Moravy a starí Maďari*, Konf. o Velkej Morave a byzantskej misii, Brno—Nitra 1963; *Die großmährischen Slawen und Altmagyaren*, in: Das Großmährische Reich, Praha 1966.

- Ratkoš P., *Pramene k dejinám Velké Moravy* (Na vydanie pripravil P. Ratkoš), Bratislava 1964.
- Ratkoš P., *Podmanenie Slovenska Maďarmi*, in: O počiatkoch slovenských dejín, Bratislava 1965; *La conquête de la Slovaquie par les Magyars*, Studia Historica Slovaca III, 1965.
- Richter V., *Podivín, Zekirkostel a Šlívnice*, Sbor. fil. fak. BU F 2, 1958.
- Richter V., *Les „basiliques“ grand-moraves*, Sbor. fil. fak. BU E 10, 1965.
- Semkowicz W., *Geograficzne podstawy Polski Chrobrego*, Kwart. Hist. 39, 1925.
- Schaffran E., *Hunnen und Awaren in Donauraum*, in: F. Altheim, *Geschichte der Hunnen V*, 1962.
- Scheiding-Wulkopf J., *Lehnrechtliche Beziehungen der fränkisch-deutschen Könige zu anderen Staaten vom 9. bis zum Ende des 12. Jh.*, Marburg 1948.
- Schramm P. E., *Die Krönung in Deutschland bis zum Beginn des salischen Hauses*, Zeitschrift d. Savigny-St. f. Rechtsgesch., KA 55, 1935.
- Schramm P. E., *Ordines der mittelalterlichen Kaiserkrönung*, Archiv f. Urkundenforschung X, 1935.
- Schwarz H., *Wogastisburg*, Sudeta IV, 1928.
- Siedlung und Verfassung der Slawen zwischen Elbe, Saale und Oder*, Giessen 1960.
- Sieklicki J., *Quidam Privina*, Slavia Occidentalis 22, 1962.
- Sobuštití bratři*, Praha 1962; *Sancti Cyrillus et Methodius*, Praha 1963.
- Stanislav J., *Slovanskí apoštoli Cyril a Metod a ich činnost vo Veľkomoravskej ríši*, Bratislava 1945.
- Stanislav J., *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch*, Martin 1950.
- Szöke B., *Über Beziehungen Moraviens zu dem Donauebiet in der Spätawarenzeit*, Studia Slavica 6, 1960.
- Шахматов А. А., *Сказание о преложении книг на словенский язык*, Zbornik u slavu V. Jagića, Berlin 1908.
- Šimek E., *Děvín*, Pam. archeolog. 32, 1920—1921.
- Šišić F., *Geschichte der Kroaten I*, Zagreb 1917.
- Święty Wojciech 997—1947*, Gniezdno 1947.
- Tibenský J., *Velkomoravská a cyrilometodejská tradícia v živote slovenskej feudálnej národnosti*, in: *Velká Morava a naša doba*, Bratislava 1963.
- Tóth Z. I., *Tuhutum et Gelou*, Századok 79—80, 1945—1946.
- Třeštík D., *Kosmas a Regino*, ČsČH VIII, 1960.
- Turek R., *Kmenová území v Čechách*, Čas. Nár. musea 131, 1952.
- Turek R., *Die frühmittelalterlichen Stämmegebiete in Böhmen*, Praha 1957.
- Turek R., *Zeměpisné oblasti Čech v době hradištní*, Vznik a počátky Slovanů III, 1960.
- Turek R., *Čechy na úsvitě dějin*, Praha 1963.
- Uhlirz K., *Die Urkundenfälschungen zu Passau im 10. Jh.*, Mitt. d. Inst. f. österr. Geschichtsf. 3, 1882.
- Ullmann W., *Die Machtstellung des Papsttums im Mittelalter*, Graz—Wien—Köln 1960.
- Vach M., *K etnickým a politickým vztahům staré Moravy a severní Panonie*, Sborník historický X, 1962.
- Vancsa M., *Geschichte Nieder- und Oberösterreichs I*, Gotha 1903.
- Vaněček V., *Prvních tisíc let*, Praha 1949.
- Vaněček V., *Stát Moravanů, Velkomoravská říše*, in: *Velká Morava — tisíciletá tradice státu a kultury*, Praha 1963.
- Vaněček V., *Souvislost Velké Moravy se slovanským svazem Sámovým?*, Právně histor. studie 9, 1963.
- Vašica J., *Metodějův překlad nomokanonu*, Slavia 24, 1955.
- Večerka R., *Slovanské počátky české kněžní vzdělanosti*, Praha 1963.
- Vernadsky G., *The Beginnings of the Czech State*, Byzantion 17, 1944.
- Vernadsky G., *Great Moravia and White Croatia*, Journal of the Amer. Orient. Soc. 65, 1945.
- Vrátný K., *Helmolda kněze buzovského Slovanská kronika*, Praha 1947.
- Wattenbach W.—Holtzmann R., *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter — Deutsche Kaiserzeit*, Berlin 1933.
- Wattenbach W.—Levison W., *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter: I*, Weimar 1952, II. Herausg. H. Löwe, Weimar 1953, III. Herausg. H. Löwe, Weimar 1957, IV. Herausg. H. Löwe, Weimar 1963, *Die Rechtsquellen*, Herausg. R. Buchner, Weimar 1953.
- Wegener W., *Böhmen und Mähren und das Reich im Hochmittelalter*, Köln—Graz 1954.
- Weingart M., *Přibína, Kocel a Nitra v zrkadle prameňov doby cyrilometodejskej*, in: *Ríša veľkomoravská*, Bratislava 1935².

- Widajewicz J., *Prohor i Prokulf, najdawniejszy biskupcy krakowscy*, Nasza Przeszłość IV, 1948.
- Zástěrová B., *Hlavní problémy z počátků dějin slovanských národů*, Vznik a počátky Slovanů I, 1956.
- Zástěrová B., *Avaři a Dulebové ve svědectví Povesti vremennych let*, Vznik a počátky Slovanů III, 1960.
- Zástěrová B., *Avaři a Slované*, Vznik a počátky Slovanů II, 1958.
- Zathey J., *O kilku przypadkach zabytkach rękopiśmiennych Biblioteki Narodowej w Warszawie*, Studia z dziejów kultury polskiej, Warszawa 1949.
- Златарски В. Н., *История на българската държава през средните векове I/1, 2*, София 1918, 1927.
- Златарски В. Н., *Velká Morava a Bulharsko v IX. století*, in: *Ríša veľkomoravská*, Bratislava 1935².
- Zöllner E., *Die politische Stellung der Völker im Frankenreich*, Wien 1950.
- Zöllner E., *Rugier oder Russen in der Raffelstettner Zollordnung*, Mitt. d. Inst. f. österr. Geschichtsf. 60, 1952.
- Zöllner E., *Die Lorcher Tradition im Wandel der Jahrhunderte*, Mitt. d. Inst. f. österr. Geschichtsf. 71, 1963.

Obsah — Hoc volumine continentur

Praefatio	5
Předmluva	7
Úvod k I. svazku	15
Chronicarum quae dicuntur Fredegarii Scholastici libri	19
Annales sancti Amandi	28
Annales Guelferbytani	29
Annales Alamannici	31
Annales Flaviniacenses	34
Annales regni Francorum	35
Annales Mettenses priores	53
Annales Tiliiani	58
Chronicon Moissiacense	60
Annales Sithienses	62
Annales Maximiniani	63
Nithardi Historiarum libri	65
Annales Xantenses	66
Annales Bertiniani	70
Erehanberti Breviarium regum Francorum	81
Francorum regum Historia	84
Annales Fuldenses	85
Annales sancti Emmerammi Ratisponensis minores	130
Annales Iuvavenses maximi	131
Regnonis abbatis Prumiensis Chronicon	132
Annales Laubacenses	141
Annales Weingartenses	142
Annales Sangallenses maiores	143
Annales Einsidlenses	144
Liudprandi episcopi Cremonensis Antapodosis	145
Widukindi monachi Corbeiensis Rerum gestarum Saxoniarum libri	148
Annales Lobienses	150
Annales Hildesheimenses	151
Annales Quedlinburgenses	152
Annales Weissemburgenses	153
Annales Ottenburani	154
Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon	155
Annales Altahenses maiores	158
Petri Bibliothecarii Historia Francorum abbreviata	159
Chronicon Suevicum universale	160
Herimanni Augiensis Chronicon	161
Magistri Adam Bremensis Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum	171
Annales Lamberti	173
Mariani Scotti Chronicon	175
Annales Pragenses	176
Chronicon Vedastinum	177
Bernoldi Chronicon	179
Annales Mettenses posteriores	180
Annales Yburgenses	183

Chronicon Hungarico — Polonicum	184
Sigiberti Gemblacensis Chronica	186
Galli Chronicon	189
Povest' vremennykh let	190
O preložení knig	198
Chronologičeskaja stat'ja Kirika	199
Cosmae Pragensis Chronica Bohemorum	200
Ekkehardi Chronicon universale	204
Chronicon Epternacense breve	207
Annales Mellicenses	208
Annales Admuntenses	209
Historia regum Francorum monasterii s. Dionysii	210
P. Magistri, qui Anonymus dicitur, Gesta Hungarorum	211
Presbyteri Diocleatis Regnum Sclavorum	238
Annalista Saxo	246
Annales Gradicenses	252
Helmoldi Presbyteri Chronica Sclavorum	254
Annales sancti Rudberti Salisburgenses	255
Annales Magdeburgenses	256
Chronica collecta a Magno Presbytero	258
Annales ducum Bavariae	260
Rogeri de Wendover Chronica	261
Annales Stadenses auctore Alberto	262
Simonis de Keza Gesta Hungarorum	263
Annales sancti Trudperti	268
Chronicon imperatorum et pontificum Bavaricum	269
Auctarium Ekkehardi Altahense	271
Auctarium Cremifanense	272
Dalimilova kronika	273
Annales Osterhovenses	277
Bernardi Cremifanensis Historia	278
Auctarium Garstense	279
Chronici Hungarici compositio saeculi XIV	280
Chronicon Posoniense	290
Chronicon Henrici de Mügeln germanice conscriptum	293
Chronicon rhythmicum Henrici de Mügeln	298
Catalogi episcoporum Cracoviensium	304
Chronica Przbiconis dicti Pulkava	307
Annales Bohemici	312
Auctarium Mellicense	313
Granum catalogi praesulum Moraviae	314
Chronicon Monacense	317
Rocznik Traski	319
Rocznik Krasieńskich	320
Aeneas Sylvius Piccolomini Historia Bohemica	321
Ioannis Dlugossi seu Longini Historia Polonica	325
Johannis de Thuróc Chronica Hungarorum	327
Petri Ransani Epitome rerum Hungaricarum	331
Antonii Bonfinii Rerum Hungaricarum quinque libris XLV comprehensae	332
Excerpta Aventini ex Annalibus Iuvavensibus antiquis derivati	336
Ioannis Aventini Annales Boiorum	338
Sbrky praměti	377
Hlavní literatura	379

MAGNAE MORAVIAE FONTES HISTORICI I

K vydání připravili: Dagmar Bartoňková, Lubomír Havlík, Zdeněk Masařík, Radoslav Večeřka
Vydala Universita J. E. Purkyně — filosofická fakulta v Brně ve Státním pedagogickém
nakladatelství, n. p., Praha

Publikace č. 64-118

Vedoucí redaktor: prof. dr. Radislav Hošek
Tajemník redakce: doc. Karel Palas

Redakční rada: F. Hejl, R. Hošek, J. Hrabák, D. Jeřábek, F. Jordán, F. Kalousek, A. Kutal,
A. Lamprecht, F. Loula, J. Ludvíkovský, J. Macháček, F. Mainuš, O. Novák, K. Palas, J. Racek,
K. Štěpaník, L. Tošenovský, L. Zatočil, A. Závodský

K tisku doporučili: doc. dr. František Hejl a prof. dr. Jaroslav Ludvíkovský
Obálku navrhl: B. Lacina
Technická redaktorka: M. Turjanská

Spisy University J. E. Purkyně v Brně — filosofická fakulta, sv. 104. Vyšlo v červnu 1966
Z nové sazby písmem Modern výtisk TISK, knižní výroba, n. p., Brno, provoz 1. Formát papíru
70 × 100 cm. AA 28,95, VA 28,95. Q-20*61592. Tematická skupina a podskupina 02/58.

Náklad 600 výtisků. Vydání 1.

Cena brožovaného výtisku Kčs 34,00

14-572-66 Kčs 34,00

MAGNA MORAVIA

Publications of the Philosophical Faculty, Purkyně University of Brno, vol. 102. Published by Státní pedagogické nakladatelství, Prague, 1965, pp. 639, illustrated supplement.

This volume, edited by Professor Josef Macůrek, D.Sc., contains the results of research in archeology, history, art history, literary history, linguistics and the history of music. The studies contained in the volume deal with all aspects of Great Moravia, its material culture as well as the heritage it bequeathed in culture, politics, language and literature to Czechoslovak and European history. The studies are written in various languages (English, French, German and Russian) with a Czech summary.

Orders from abroad should be addressed to *Knižní velkoobchod, Praha 1, Nové Město, Opatovická 18, Czechoslovakia.*

Correspondence relating to exchange should be addressed to the *Assistant Editor, Sborník prací filosofické fakulty brněnské university, Brno, Arna Nováka 1, Czechoslovakia.*

